Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK
100167 6523

BIBLIOTEK·GÖTEBORGS·UNIVERSITETS·

Allmänna Sektionen

Pedag.
Sv.
Allm.lärov.

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
BOKSERIE UTGIVEN AV
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
1921. GENOM B. RUD. HALL VOL. IV.

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR 1561–1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV
B. RUD. HALL

I–III

1561, 1611 OCH 1649 ÅRS SKOLORDNINGAR
I AVTRYCK OCH, DE BÅDA SENARE, I ÖVERSÄTTNING.

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

FÖRLAG:
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA.
1921

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
BOKSERIE UTGIVEN AV
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
1921. GENOM B. RUD. HALL VOL. IV.

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR 1561–1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV
B. RUD. HALL

I–III

1561, 1611 OCH 1649 ÅRS SKOLORDNINGAR
I AVTRYCK OCH, DE BÅDA SENARE, I ÖVERSÄTTNING.

FÖRLAG:
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA.
1921

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

I.

LÄROVERKSSTADGAN 1561.

UTDRAG UR DEN KYRKIEORDNINGH,
VARS TITELBLAD ÄR AVTRYCKT Å OMSTÅENDE SIDA
[ENLIGT VOL. T. 131 LINK. STIFTSBIBL.]

Then Suenske Kyrkieordninghen.

Hwad och Hurudann Stycker synes höra til en Christeligh kyrkie Ordningh wthi Swerighe wthi Artikels wijss enfalleligha Författadh.

Laurent Petri Archiepiscopo
Vpsalen: anno
1561

I. Corinth: 14.
Låther all tingh ährliga och skickeliga tilgåå.

[Articulus XV.]

Ordningh medh Kyrkesångh.*)

Then seden haffuer altijdh och aff ålder warit i Christenhetenne, att man vti alla församblingar haffuer pläga läsa och siunga Psalmer, Hymnor och andra Loffsonger, til en öffningh vti Gudz ordh, Item Böner och Tackseyelse, Therföre skal thz och så än nu hollit warda. Medan och[1]) S. Paulus ther om offta rörer, serdeles til the Collosser, seijndes. Läter Gudz ordh, rijkeliga boo vti ider med Coll. 3. all wisdom, Lärer och förmaner ider inbyrdes mz Psalmer och Loffsånger och andeliga wijsor i nådenne, och siunger Herranom i idart hierta.

Men effter thz att all tingh bör skee til förbättringh i församblingenne, såsom Paulus lärer, skola sådana Loffsånger eller 1. Corinth 14 kyrkiotijder icke altijd eller allesamans skee på Latin såsom seder haffuer warit, vtan på swensko,[2]) på thz folket må och ther på haffua nogott förstond, och sigh ther aff bättra, skola några stycker ther aff, seerdeles the som bequemligast äro, siungas på swensko, Men effter thz S: Paulus och i sin tijdh tilstadde fremmande doch 1. Cor. 14 nogrom aff församblingenne kunnogh, tungomål, så måga och än nu några Latiniska songer med ibland songne warda, för theras skul som thz Latiniska målet kunna eller lära skola.

Thz skal icke heller några bekymbre i sakenna, att mz thenna Kyrkiosångh haffuer i förtijden warit itt ganska stort misbruk, såsom och med alt annat, Ther man haffuer här aff giordt, lijka som itth syndoffer, eller förtienst, til att ther igenom förwerffua nåd och syndernes förlåtilse, huarföre och thessa tingest, så äro förökat, att ther medh nu på sidstonne haffuer nästan ingen måtto eller ända warit, Ty wij kunne wäl (på Gudz wägna) rätta sådana misbruk, genom itt Christeligit förstond, och sedan finna then måtto thermz, som effter wårs och tijdzens lägenheet kan vara bequemligast.

*) Denna och följande anmärkningar: jfr avdelningen „Anmärkningar“ i slutet av urkundsavtrycket (sid. 21).

Och haffuer man plägat reckna och holla mangahanda tijder i kyrkione, men oss synes nogh wara att man til Messo tijden holler[3]) Otte sång, Affton sång, och stundom Natt songh, Ja att man sådana tijder beholler, effter then Christeliga frihetennes reglo, så att man all stycker haffuer frij, och empner them effter tijden och andra lägänheter, och icke heller samweten med sådana medeltingh fången och bebunden, såsom tilförene sagt var.[4])

Först wilia vij, att vti sådana tijder, ingen deel skal sungen eller läsin warda,[5]) then icke är antingen sielffua schrifftennes wttrycta ordh, eller och ther medh så klarliga kommer öffuer ens, att ther på kan ingen twiffuels mål wara, Med huilko man strax ogillar och förkaster alla Homilier, Legendor, Hymnor och alla andra songer och Ceremonier, ther nogot inmenges, som sigh med schrifftenne icke fördrager, effter som ganska myckit sådant är för handenne i the Gambla sångeböker,[6]) doch här med icke förThessa: 5 budit göra thz som S. Paulus råder, seijandes Pröffuer al tingh, och beholler thz godt är.

Sedan skal man med thesso kyrkiotijder, altijd så lagatt och berammat, att Predicanen icke varder i nogon måtto ther igenom förhindrat, Ty ther om wårder meer,[7]) än om några handa sångh eller annat sådant,. Huarföre och när saken sigh så begiffua och kräffia kan, må man och wäl nogot affkorta Psalmer och annatt.

Ottesång. Ottesången må allastädz och altijd med en Nocturn, thz är med 3 lexer, med 3 Psalmer, Antiphoner och Responsorier, eller och vnder tijden en med fierre sungen warda, huar så synes må man och vnder tijden siunga, Ad laudes (som te kallat) en eller tuå Psalmer, och låta the andre bestå.

Lexenar i Ottosången skola läsas aff then suenska Biblien Nya eller Gambla Testamentet. och skola the som thenna sakena regera och förestå, Scholemestare eller andre, haffua acht vpå thz som läsas skal, att then matteria warder vth til folkett läsen. som te äro[8]) bequemligast til att höra, thy thz är icke allahanda som tiena vil til[9]) then menige man.

När nogor skal läsa Lexen, vender han sigh til[10]) folket, och läs longsambliga och beskedeliga, så att thz må kunna aff te enfalligha förstondet och begripit warda. Men vid begynnelsen görs icke behoff att man seger (såsom plägsedh haffuer warit) Jube domine etc. vtan allenast så, Thenna[11]) effterföliande ordh,

skriffuer Moyses, Samuel, Esaias, Mattheus, Paulus etc. ey behöffues heller att man på endalyctenne seger, Tu autem domine etc.[12])

Te deum, Hymnona, Collecten, Benedictus, Benedicamus måga stundom siungas på swensko, stundom på Latijn, alt thet andra i Ottosången må siungas på Latijn Te deum

Afftonsången må och så bliffua widh sin skick, doch ther Predican skal hollas, må och teslikest nogot affkortas, att ingen deel skeer til hinders, Men ther Predican icke hollen warder Afftonsongs tijd, så skal läsas vth til folket, ett halfft eller helt Capitel aff Nya eller Gambla Testamentet, I then staden man plägar siunga Capitulo, Hymnon, Magnificat och Benedicamus siunger man och ymsom på swensko och på Latijn. Afftonsongh

Tyckes[13]) thz så, när icke skeer Predican Afftonsongs tijdh, att tijderna äro förkorta, må tå nattsongen (som te pläga kallat) och så ther til med sungen warda.

Sommestädz i städerna plägar man Affton songs tijdh för Predican, höra Barnen Catechismum, thz är een godh seed, Ther så skal skee, moste natt sången och sompt aff Afftonsången bortleggias thess förinnan.

Alla thessa tijder skola endas på Benedicamus, och skola sedan huarken suffragia eller annat tilsunget varda, doch effter Afftonsången eller nattsongen, Må cantum[14]) pacis med sin collecta på latin eller swensko och så sungen warda, och må solennis benedictio skee, til en beslutningh, så väl i thessa tijder, som i Messone, Ottosång och Afftonsångh skal alla tijder om året, så wäl i Longfastonne och dymbelwijkonne som ellies på sin rätta tijdh hållen warda. så att man ingen Afftonsong holler för middaghen eller Ottasång effter middagen, såsom tilförenne haffuer plägat skee, vtaff ganska ringa orsaker.

Haleluia, Gloria patri, Te deum, Gloria in excelsis, Credo, måga siungas så wäl then ena tijden om året som then andra, och behöffuer man för tijdzens skul ingen deel ther aff bortleggia.[15])

I Städerna ther Scholar äro, skola Diecknanar hålla thessa tijder vppe i kyrkione om helgedagar. Men om Söknedagarna må man låta sådant bestå, effter intit folk är tå tilstädes, Medh mindre chorpräster återkomma i bruuk igen. som vel vore möieligit.[16]) doch måga Diecknanar, Morgon och Affton siunga för Ottasång och Afftonsång i Scholan, några hymnor, eller huad Scholemestaren ther til förordinerar, såsom här effter sagt warder.

Så skola och Scholmestarenar och the som sången regera, haffua (som sagt är) granna acht ther vpå, att ingen oChristeligh stycken varda sungen eller läsin i Tijderna, Therföre när nogott förkommer i nogon Historia som siungas skal, thz icke är Christeligit och lidelighit (såsom offta hender ther nogot warder sunget de sanctis) skal thz tå antingen slätt niderleggias, eller förwandlas i nogot thz bättre är.[17])

Bonde minne. Sammaledes skola och Landz Presterna beflijta sigh ther om, att the måga affskaffa the ochristeliga minne, som Bönder pläga myckit bruka i theras Gestebudh, och komma them til att bruka i samma staden, några aff thessa Swenska Psalmer, eller och förwandla samma minne, så att the draga öffuer ens med schrifftenne.

[Articulus XXVIII.]

Om scholar

Thz är tilförenne sagt, att Predicarenar skola förmana folket, at te settia theras barn til schola, på thz man kan bekomma personer, som til Predicoembetet, och huar ellies kunne behöffues, kunne vara brukelige, ty några finnes vel med ibland, som mena, att en Predicare skal haffua nogh ther aff, att han kan läsa swensko, effter thz kyrkiotienisten nu mestadeel hooss oss varder vtrettat på swensko, men tenna är en skadelig meningh, Ty hoo som helst andre väl lära skal, han moste ther til vara öffuat och haffua en synnerlig skickeligheet, huilka om een skal kunna bekomma, moste han ther på liggia[18]) och aff barndoom studera och lära, Ty Sanctus Paulus
1 Timoth: til Timotheus schriffuer, Att Biscopar och lärare skola wara skickelig til att lära, och vnderwijsa andra, mz huilka han giffuer tilkenna, att sådana personer skulle haffua mera skickeligheet än leekfolk,[19]) så priser han och samma Timotheum, ther aff, att han aff vngdomenom hade lärdt, och var vpfödd i troennes och[20]) godh lärdom, ty thz är ingen så slätt och ringa konst, kunna klarliga och redeliga lära andra, Ja thz är omögeligit att olärde personer, thz skulle kunna åstad komma.

Therföre skole och föräldranar göra gudi then plictiga tiensten, att te settia theras barn til skolar, och i så måtto bereda honom folk, huilkit han många til godo bruka må, Ty äre vij plictige
Prouer: 3. som Salomon i Ordspråket lärer, Hedra Gudh aff wåra ägodelar,

kan man väl tenckia, att vij honom och thz samma aff vår barn plictige äre, så är thz oss sielffuom både heder och gagn, när vij thzta göra, Ty genom sådana medel kan thz med gudz hielp ther til komma, att vår barn varda lärde, förståndige, Ja och (thz som aldra mest vårder) Gudfructige män.

I förtijden haffuer man plägat settia och löpa till scholar, allenast för then skul, att man framdeles skulle bliffua väl förseed til lekamligit vppehälle, såsom mz itt gott gäld, en god Prebendo etc. Hui skulle och vij nu icke mere göra thz samma, för Gudz bodh skul, synnerliga medan han lekamlig nödtorfft och loffuat haffuer, seijandes. Söker först effter gudz rijke och thes rettferdigheet, så skal ider alt[21]) annat godt tilfalla.

I thz Gambla Testamentet, hade Gud försörgt Presterna, och lewiterna mz tienden, men i thz nya Testamentet, är icke så enkannerliga rördt om tiend, lijkwäl är befalt,[22]) att te som tiena vti Ewangelio, skola ther aff haffua theras skäliga vnderholdning, så seger och Christus sielffuer, att arbetaren är sin lön verdh,[23]) Therföre huar än then otacksamme werlden, föractar Gudz befalningh och icke giffua Prestmen theras rettogheet, så warder icke Gud föractandes te Prester, som troliga stå theras embete före, Ty han haffuer loffuat them theras ffödo.[24])

Och effter thz landzPresterna plägar offta få geensuar och insagor, aff then menige man, när te om thenna sakena röra eller rördt haffua, moste Presterna och vara förtencte, huru te huart stycket för sigh nederleggia skola,

Först om man förbär,[25]) såsom skee plägar i thenna sakenna, att huar och en behöffuer sin barn sielff, til att driffua sitt arbethe hema etc. Tå skal så suaras, att man moste see mera för gudz bodh, än til sin ägin nytto, såsom vij höre att Christus segher, söker först effter gudz rijke etc.[26]) Therföre skole vij och först taga ther aff, thz som tiena skal til gudz äro, sedan skickar gud thz väl så, att thz folket som arbetet driffua moste, skal icke heller fattas, och är thz lijka myckit, ehuad thz heller skeer igenom wår ägen barn, eller annars, men effter vij thzta icke göra wilia, och haffua doch offta godh rådh och ämpne ther til, skal tå ther mz lyctas, att thenne ämpnen och många barnen, som gud giffuit haffuer, skola genom Pestilentia och annor så förekomma[27]) att vij än fögo tingh skola beholla til både delarna, nemliga til att offra Gudi, thz är, sättia til schola, och driffua wårt arbete mz.

Men til thz man vnder tijden plägar geffua före, att en stoor hoop aff them som komma til schola, varda skalkar och boffuar[28]) etc. suaras, att thz kommer oss intit widh, när och huem gud vil giffua lycko och nådh, oss bör gör effter gudz befalning, och giffua sedan sakena honom i händer, att han ther mz gör, huad hans Gudomeliga wilia tilsäger, eller skulle man för then skul intit meer såå eller bruka iordena, att så tilgår ther med, som man alment merker, nemliga, att näpliga fierde parten aff thz som sådt varder, kommer til sin rätta fruct, vtan warder (såsom wår Herre Christus seger[29]) sompt förtrampat och vpätit aff fuglar, somt förwijsnar, och sompt förqueffs aff tistel och allahanda ogräs.

Ändoch man wåller thz offta sielff, att fögo varder om en part som[30]) settias til schola, ty här handlas icke troliga mz in för Gudh, så att man låter them komma til lärdom, som ther til äro skickelige, vtan huar nogor är ibland hele hopen, som synes til intit skole doghe, honom setter man tå til schola, men sådana handel förtryter gudi storliga, såsom man må klarliga merkia aff
Malachi: 3) Prophetens Malachie ordh, som så seger, Therföre ären i och förbannade, så att all ting försuinna ider vndan händerna, ty i besuiken mig seger herren etc.

Och skola Predicarenar haffua sådant taal och förmaning til folkit, icke allenast almenneliga aff Predica stolen, vtan och så besynnerliga til[32]) te personer som te merkia haffua god ämpne, både på barn, och then deel te kunna holla them til schola mz.

Och ändoch thz nu haffuer thzta anseende, att te mz sådana förmaningar skulle fföge kunne vträtte, så skole the likwäl thztta icke låta eller förtwiffla i sakenne, Ty gud driffuer icke sin verk altijd effter menniskiones sinne och doom, vtan och offta annars, Ja tuert emot.

Så skal och ingen diekne, serdeles then man förmoder nogot godtt, skola bliffua aff och väl lärer, tagas ifrån scholan i otijdh, och emot föreldranars wilia, på thz ingen skal ther aff varda nödig och owiliogh, til att settia eller holla sitt barn til schola.[33])

Teslikest moste man och haffua goda och skickeliga män til schole mästare, så framt thera ärende skal haffua nogott gott lagh, therföre skola och altijd några personer aff huart sticht, flere eller fierre, them[34]) man til schola embeten, och huar ellies behöffues skickas kan,[35])

Ther och nogor skal settias til scholemestaren, måste man tilförenne haffua kundskap om hans skickeligheet och vmgengelse, Therföre skal han och warda förhörd och examinerat, varder han och tå funnen til sådana embete tienligh, synnerliga i thz han är god Grammaticus så skola honom thessa effterföliande Articklar varda föreholdne.

Först att han Regerer Scholan, som honom warder befallen, effter then ordning, som ther på giord och föreskriffuin är, huilka man honom och strax mz antwarder och handfåtz skal, huar och ther vti nogot behöffues,[36]) effter legenheten förwandlas, så skal han doch intit i så måtto före taga, vtan hans råd som är Ordinarius, och skal här mz intit annat sökia, än huad Dieknomen kan vara nytteligt och til theras lärdom tienligitt.[37])

Item att han skal mz te Dieknar som vexte äro och nogot kunna, intit tala annat än latijn, icke heller städia them sig emellan annat tala än latijn.

Item att han skal fföra itt tucteligit och nöctert leffuerne, på thz han må[38]) giffua te vnga barn och drenger itt gott exempel, och ingen vti någon måtto förarga,

Item att han holler passeligh Scholenäffst, att han icke tilständer them alt för myckit sielffs wold, icke heller tuert emot är för myckit hård, ty[39]) både delarna äre skadelige, men måttan är bäst, och skall han thz synnerliga acta, att han icke med ohöffueligit buller och raserij, öffuerfaller nogon som brottzlig är och näffsas skal, vtan straffar toogliga, ehuad heller thz skee skal antingen mz ordom eller rijs.

Item att han i kyrkione låter Dieknarna[40]) siunga och läsa, alt effter then ordningen, som ther på giord är, eller effter som ordinarius honom föresetter.

Item att han utloffuar hörsamheet och lydno emot ordenteligh öffuerheet, både för sin ägin person til att holla, så thz samma mz alla andra, så myckit honom är mögeligit til att förskaffa.

Och effter thz, att Arbetaren är werd sin lön, såsom Schrifften seger,[41]) skola Scholmestarenar med en redeligh vnderholdning föresörgda varda, te skola[42]) och wara frij för all gästningh, och annan almenneligh tunga.

Så skola och Scholmestarenar haffua theras gårdar och bequemligh wåningh frijtt, huilkit syslomännenar mz Domkyrkiona, mz

alla nödtorfftiga bygning och förbättring, besöria skola, men annorstädz i städerna, måga Borgmestarenar och Rådh thz besöria.

Och effter thz huad nu är talat om scholar, går förnemligast på Latin scholar,[43]) skal ingen scholmestare wara förplictig annat läsa eller lära än latin, och swensko, så myckit som höra til tijdernar i kyrkionar, hoo som helst annor tungomål Greske eller Hebraiske lära vill, han må sielff besöria sigh ther til Preceptores, så är thz och icke heller nyttogt, besuära barnen och ynglingom mz mångahanda lexor.

Ther någor Scholmestare vil vara försumeligh eller oflijtig i sitt embete, eller ellies icke så skickar sigh som honom bör, och han vtloffuat haffuer, tå skal han först en gång och annan förmanas, och huar han tå icke legger böter vppå, tå skal ordinarius settia honom aff och en annan til igen, then therföre tiena kan, och thz göra vill som honom böör och saken kräffuer.

Och är Höffueligit och nyttigt, att när nogon förwandling skal göras mz scholmestare, att thz skeer vti heela scholans eller alla dieknars närwaru, med ceremonier och förmaninger såsom seeder haffuer warit.

[Articulus XXIX.]

Ordning huru läsas skall j Scholerna.

Först skal man, såsom och tilförena haffuer warit seedh,[44]) skiffta heela scholan i några visse hopar eller kretzer, trij eller fyre, och settia huar kretz öffuer annan, then nedersta kretzen gör man aff te barn och små drenger, som minst kunna, eller och nu först skola begynna vpå, then andra ther näst, görs aff them som haffue lärdt A b c boken och ther til Donaten innan och vtan, och nu skulle böria på och läsa[45]) regulas Gramaticae, then tridie aff them som nogot äre wexte, och haffua fått en passelig förfarenheet in Grammatica, vti then fierde och öffuerste kretzen, setter man them som skickeligast och lärdast äro.

Sedan te äro så parterade, får scholmestaren them lexor, huar part sådana som honom tiener, men för än här om nogot vidare talas, vil man vpreckna te stunder, på huilka alla Dieknar skola wara tilstädes i scholstugun,[46]) och acta på theras lexor, och haffuer thz sigh ther med effter almenneligh scholeseedh här i landet.[47])

Huar dagh när klockon slår fem om morgonen, skola alla både små och stora sökia til scholestugun,[48]) vinter och sommar, sedan när te haffua ther warit in til klockon haffuer otto slagit, giffs ther på en tima tilgörandes orloff, och moste åter komma igen vidh nijo, men te bliffua thes heller än tå icke länger quar tilstädes än en tijma, vtan te få orloff strax tijo slår, heem til middags måltijd, åter komma te igen vidh högan middagh, när tolff slår, och bliffua så alt vth i afftonen i scholan til fem slår,[49]) och gå så heem til herbergs igen,

Nu effter thz te små drenger, aff then nidersta kretzen, äro (såsom omtalat är) nykomne til lärdomen, och kunna för then skul icke bekymbra sigh mz monga lexor, vtan te moste alt bliffua vid een lexo. Nemliga antingen i A b c boken ther oratio dominica, symbolum, Decalogus etc. vti författad är, eller när te haffua henne vtlärdt, läsa te Donaten.

Therföre moste te och så i alla dagar och stunder holla på samma lexor, in til tess te samma böker haffua vtläsit, och nu kunna til nogot mer wara bequemligh.

Och skola thessa första Abcbökers dieknar, lära samma book och te stycker, som ther vti stå, icke allenast innan, vtan te moste och så lära them vthan book.

Teslikest skola och te som Donaten haffua förhänder, lära formulas declinationum et coniugationum, Item regulas agnitionum, vtan book, Ther til med skal them huar dagh effter sedwänion sättias glosa, som te kallat, thz är, tu eller trij latinske ord med suenskone, vndertijden en vers eller en kort sententia, huilka te om dagen skola lära minnas, och om afftonen för än orloff giffs, seija henne vp för scholemestaren.

Thesse små[50]) drenger skal man icke allenast höra och förläsa them theras lexor, vtan man måste och så samme lexor med them dagliga dags vprepetera, så framt te icke skola förglöma thz ena mädan te lära thz andra, ty minnet[51]) är än nu suagert och ovist, och haffuer man plägat haffua samma repetion mz them först om morgonen.

Ther må thz och än nu bliffua med, så skole te som lära, öffuas til att skriffua, och att te huar morgon, låta scholmestaren see sitt schrifftural wers eller glosa, then te dagen näst tilförenne lärdt haffue.

Men effter thesse smådrenger, för thessa saker skul, behöffua myckin tienst och arbete, så att then som them hörer och lära skal, moste iemliga och hele dagen igenom hålla på med them, huilkit scholmestarenom som på te andra acta moste, icke kan vara mögeligit, vil wara aff nödenne, att ther bliffuer och behollen quar i scholerna, then man vtaff te andre kretzerna haffuer tilskickat, och huar dagh förnyes them instructores.[52])

Doch måste scholmestaren här med haffua itt gott vpseende, att the små icke warda antingen försumade eller icke rätt instruerade, huar thzta skal aldeles så tilgå som vant är, ther man thesse instructores icke effter nogott wahl förordinerar, vtan låter thz gå om kring med allom, med huilka skeer, att te warda offta instructores som föga tiena ther til, eller wårda sigh[53]) om sakena, med mindre, än man thes bättre actar på them, Ja, scholmestaren moste ändoch sielffuer mellom åth, höra huad och hurudana te små läsa,[54]) synnerliga om morgonen, tå han theras schrifftural beskoder, och theras errata emendera skal, Item om afftonen när te skola vpsäija för honom theras gloso eller wers, thzta föreskriffna sätt må tå med te små drenger som lyda til then nedersta kretzen, hållet och brukat warda.

Men med te andra, som nogot skickeligare äro,[55]) vil thz haffua itt annat lagh, ty effter thz te bliffua icke vid sama lexo, såsom te första, eller alla dagar läsa itt, vtan thz är mz them en ymsan, therföre behöffua te en sådana ordning, som är them til rättilse, att te måge[56]) veta huad huar dagen och timan läses och repeteras skal, ty vil man och settia här huar dagen i vijkonne med sine ordning för sigh, begynnandes på måndagen, som åhr then förste lexa dagen i wikone.

Måndaghen

Om Måndags morgonen, skal scholmestaren plat intit annat läsa för nogrom aff thee i stoora kretzer,[57]) än in grammatica, och läss han först för te drenger som lyda til then andra kretzen Etimologiam, sedan syntaxin för then tridie kretzen, Och så för then fierde Prosodiam, och är nyttogt att man til thessa lexor in Grammatica alt beholler samma book, huilka man sedan hon är begynt ordenteliga fulfölier, och holler ther med fram alt in til ändan och sedan hon är lyctat, begynnar henne åter vp igen vppå nytt, ty thes bätter[58]) kunna te minnas och beholla regulas, att de altijd höra och läsa them vijd en samma formo.[59])

Och effter alla lärda män nu gilla ther före Grammaticam Philippi Melantonis ther thesse regulae, kortelige och med skön klar exempel varde föregiffuen, må han och altijd i scholerna lijka som ordinaria lexio läsen varda, alla lexor in Grammatica skola dieknanar lära sigh vtan book, för then skul skal och scholmestaren thz sättet beholla, att han läter först huar kretz för sig vpläsa sina lexor memoriter, sedan beseer han huars theras scripturaal, och låter them ther med vpseya, then sententian som afftonen näst tilförenne satt war, om huilkit här effter talat varder, och när thz är giort, begynnar han til att förklara lexonar.

Men then andre tijden för middagen, then te pläga kalla, effter prim,[60]) thz är, när dieknanar äre komne i scholan igen vidh nijo, må then seden och hållas, som varit haffuer, nemliga att scholmestaren först setter afftonwers, och sedan hörer them thz te kalla composita, en Epistel eller annat, och bruker man altijd i skolerna, til förberörda afftonvers, moralia Catonis, doch må man mellan åth i samma staden, bruka nogot annat, såsom Mimos Publianos. Item några Poetiske Carmina och sententias, så är thz them icke ledosampt.

Så skal man och ymsa argumentum compositionis, så att thz stundom är Epistolare, stundom Historiale, och[61]) skal samma argument giffuas allenast två resor i wijkone, förste gången om söndags afftonen, och thz andra om Tijsdags afftonen, om söndagen skal thz giffuas som är Epistolare argumentum, och skal måndagen och Tijsdagen ther näst effter förhörd varda, men thz andra giffs om Tijsdags afftonen, och skal varda förhörd nästa Odens dagen och Torsdagen.

Alle te som lyde til then tridie och fierde kretzen, Item te som skickeligast äro aff then andra kretzen, skola componera, och skola te som Prosodiam haffua för morgon lexo, författa thz argumentum som är Historiale i wärs.

The andra må göra oratione soluta, samma Composita moste scholmestaren såsom sagt är, fyra gånger om vijkona, nemliga Måndagen, Tijsdagen, Odensdagen och Torsdagen vnder then nionde timan förhöra och corrigera, doch på thz tijden må thes bätter tilreckia, skal han icke meer förhöra om dagen,[62]) än halffparten aff sine componister, så att han på måndagen hörer en halffpart, then andre på Tijsdagen, etc. men[63]) thess förinnan Skolmestaren hörer composita, måga te andre som icke componera,

eller theras composita på then dagen icke läsa, repetera vid sig sielffua theras morgonlexa eller annat huad te behöffua.[64])

Thz haffuer och wäl warit sedh,[65]) att man vnder thenna timan skulle repetera mz några aff them som ytterst sittia i then andra kretzen, comuenientias vocum, nominis et verbi, adiectiui et substantiui, vt exempli causa, magister legit, deus bonus etc. men huar thz skal skee, så moste thenna drengernar först haffua hört regulas som ther på lyda, Ther til moste och så några aff then öffuersta krettzen som tiena kan, tilskickas, som thessa smådrenger förhörer, på thz scholmestaren icke skal varda förhindrat, ther han hörer te andras compositiones, tå kan och väl vndertijden göra sigh ledig, til att see vppå medh thenne.

Ytterligare strax effter måltijd, iffrå thz tolff slår in til itt, skola alsammans som lyda til then andra, tridie och fierde kretzerna, öffuas in musicam, både coralia och figuratiua, icke allenast att te siunga ex vsu, vtan att te och på samme tijd warde vnderwiste in rudimentis musicae, och skal thenna timan brukas till sångh, icke måndagen allenast vtan och så alla te andre dagarna i wijkone.

På then andre timan, nemliga ifrån itt in til tw slår, skal och så alla dagar i wijkone hollas en lexo in sacris, så att scholmestaren annan dagen läs nogon book aff schrifftenne, och annan in Catechesimo, men aff schrifftenne skola inga andra böker vti scholerna läsin warda än Ewangelium Matthei, then förste Epistlen til Timotheum, then förste Epistlen Johannis, Prouerbia salomonis, och Psalmi gradum och skal han läsa och exponera them then latiniske Texten Grammatice, och ther vid låta bliffua.

Ifrå tw är slagit alt in til trij, måga te sittia för sig sielffua, och läsa öffuer thera lexor och wers, men på thz att ingen thes förinnan skal taga sigh leek före eller stijm, eller och löpa sin kooss, skal custos then te och kalla ostiarius, haffua ther flijteliga act vppå, och upteckna ludentes, discedentes, tarde venientes, et absentes, han skal och så haffua act vppå, huad som huar talar, thz[66]) skal giffuas scholmestarenom schrifftteliga tilkenna, att te må effter schole seedh varda tilbörliga straffat.

Wti the yttersta twå tijmar, som äro ifrån trij och til fem, läter scholmestaren först läsa vtan, och sedan construera affton werssen, them synnerliga som äro vti then[67]) andra kretzen, skal han och låta samma sin wers mz få ord declarera, och när thz

är giordt låta them och nogor ord[68]) declinera och coniungera, och seija ther besked vppå,[69]) både aff Donato, så och aff then ordentligha lexo in Etimologia, men regulas constructionum må han och så fråga, doch aff te andra som them in syntaxi hördt haffue, och skola affton wers läses, icke allenast om Måndaghen, vtan och på Tijsdagen och Thorsdagen vnder samma time.

Sedan scholmestaren haffuer således examinerat them med affton werssen,[70]) och ther med skilt then andra kretzen wid sigh, går han til then tridie och fierde, och läss för them nogot annat, thz må wara ymsom, libellus Erasmi de ciuilitate morum, och Joachimi Camerari, som haffuer titulum praecepta morum, på thz sidsta setter han them allom til walete nogon Poetisk wers, eller ellies en sententia före, then the om morgonen, när han anammar theras schrifftural, skola seija honom igen memoriter, och när han tå haffuer förhördt te små, som äro aff ten nedersta krettzen, läter han hele scholan siunga nogon Christelig Hymno, antingen på Latijn,[71]) sådana som thenne är, Huilken man haffuer plägat siunga de ascensione dominj, nemliga, Iesu nostra redemptio, Item de S: spiritu, huilka te om morgonen altijd (som want är) skola siunga, ther på läss han collectan, och giffuer them så när fem slår heemloff, förmanandes them att te väl öffuerläsa theras lexo som om morgonen skola haffuas för hender.

Tijsdaghen.

Om Tijsdags morgonen, emellan 6 och 8, skola Fabula Æsopi, vtsatte på Latin aff Ioachimo Camerario, och mellan åth Dialogi puerilium, Colloquiorum Petri Mocellani eller Erasmi, te som ther till bäst tiena, läsna warda, för then andra kretzen, läss[72]) man sedan Terentium, och så några Fabulas Plauti, te som rena äro, såsom aululariа, Trinummus, Pseudulus, och andre slijka, och sedan läsa virgilium för then fierde kretzen, och skola thessa tuå lexor som äro in Terentio och virgilio, altijd resiteras vtan book, för än scholmestaren them exponerer, Therföre skal icke myckit företaghas aff them i sänder, när Scholmestaren tyckes, så må han vnder tijden i then staden virgilius plägar läsas, handla nogot in Dialectica eller Rhetorica.

På te yttersta tuå tijmar,[73]) skal, sedan afften verssen är repeterat, med then andra kretzen, läsas för them tridie och fierde, officia Ciceronis, och mellan åth, Epistolae familiaris Ciceronis,

te som öffua sig in Prosodia, skola och thå giffua regulas quantitatum etc. på afftonn wersserna.

Och skal man thzta en gång merkia, att ändoch scholmestaren läss för huar kretz, sina besynnerliga lexo, så skola lijkwäl icke, när han för nogon kretz läss, te andra sittia fåfenga, som thz intit kommo them widh, vtan te skola och giffua ther act vppå, ty ingen lexo är så ringa, att ther iw nogot kan framkomma, som och te haffua behoff höra.

Odensdaghen.

På Odens daghen skal öffuer heela scholan alt repeteras, thett som på te näste tuå dagarnar läsit är, så att thz som läsit är om morgonstunden, thz repetarer man om morgonen, och thz som läsit är om afftonen, thz repeterar man om afftonen, samma lunda skal och repetitio skee, in sacris, prima hora, och skal scholmestaren fråga them som äro aff them öffuersta kretzen, om te förnemligaste stycker, som haffuer varit förhandlat in lexione scripture, Teslikest skal han och alment repetera lexionem Catechismi.

Torsdaghen och Fredagen

På Torsdaghen skal man aldeles bliffua vidh then samma ordhningh som föreskriffna äro om Måndagen, och På Fredagen, läs man inge affton wers, vtan i then staden, skola läsas formulae declinationum et coniugationum ex Donato, som seder haffuer warit tilförenne.

Lögerdagen.

På the första tuå stunder om Lögerdagen, skola alla lexor repeteras, som vti te tuå nästa förledna daghar, haffua läsnat warda, både affton och morgon, doch in sacris skal repetitio skee i sin tijdh, hora prima, sedan för än dieknanar gå til afftonsången, moste man förhöra officia ecclesiastica, lexor och annat.

Wid thenna föreskriffna orden, skal man tå både läsa och repetera alla söknedagar, i vijkone, huar och thess förinnan nogre helgedagar med ibland, såsom väl vndertijden skee plägar, infalla, genom huilket samma ordningh nogorlunda varder förhindrat, så kan väl scholmestaren thz sielff beramma, huruledes thz vil tå lijkast med lexor och annat tilgå.

Söndaghen.

På Söndagen effter ottosången,[74]) skola te små examineras, in paruo Catechisimo, så må och Scholmestaren vndertijden om

söndagarna och andre helgedagar, giffua hele scholan förloff en tijd eller twå näst effter måltijd, til att leeka eller ellies haffua förhänder pro recreatione huad te wilia, men effter afftonsången må man förhöra, serdeles them som än nu äro icke myckit förhörda, Tropos tonorum Musicalium, och intonationes Psalmorum, och sedan giffua them argumentum compositionis, såsom tilförenne sagt är.

Så skola och te aff then andre, tridie och fierde kretzen haffua theras synnerliga Notarios, Coriceos, Custodes, et Asinos, såsom seeder haffuer warit, Teslikest och tienar, emot[75]) försumelse och oflijt, til huilka huar och een är benägen.

Then Ordningen som behöffues til sången i kyrkione, skola scolmestarenar icke heller förgäta, vtan låta sigh tilskicka vissa officiales, Horistas, Rectores, Lectores, versicularios, huilka sigh ther på i tijdh öffua, så att te måge i sakena varda fferdige, sammaledes och Cantores infiguratiuis, när nogon stoor högtijdes dagh til stunder, thessa skola icke heller oöffuat warda.

Nu effter ingen schola är så klen, eller ringa, att ther iw meer arbete falla will, än att en schole person, eller scholemestare ensam skulle kunna thz vträtta,[76]) therföre synes gott wara, att then seden som här til dags warit haffuer, måtte bliffua, att andre personer, som man haffuer plägat kalla hörare, än nu så bliffua beholna widh scholerna.

När tå scholmestaren haffuer flere dieknar i scholan. än han sielff allena bestå kan, och för then skuld behöffuer hielp, må han tå (effter som seeder haffuer warit) taga sigh til Hörare och medarbetare, huem eller huilka i bland te andra, som ther til synas wara bequemligast, giffuandes them, samt med, theras tilskickade lokaler vti kretzer, och så parterade huariom sitt besynnerliga rum i scholan, befallandes allom att te haffua them för ögonen, och äro them lydige, aldeles såsom sigh sielffuer, ther te ellies skicka sigh wäl och achta på then deel som scholemestaren haffuer them befalat.

Sedan skola och tå thenne hörare, mz lexor och alt annat bliffua widh then Schole Ordningen, som här förestält är, och icke sielffua så fierran nogot företaga, doch huar lägenheten mz them kräffuer nogot besynnerligit i scholan, skal thz effter scholmestarens rådh, och icke ellies bestelt warda.

Alle både scholmestare och hans hörare eller hielpare, skola holla samma stunder til att gå in och vth i scholerna, haffua lexor,[77]) them te alle til lijka exponera och med theras lokaler repetera, allenast att ther med är en måtto och beskedeligheet, så att ingen ibland them så högt taler eller roper, att han ther med gör oliud, och är scholmestaren eller sine medbröder til hinders.

Teslikest om nogon lexo är förhandenne, then scholmestaren vil läsa för heela scholan, såsom in virgilio, Officijs, eller Epistolis Ciceronis, Dialectica, tå skola alla Hörarenar strax silentium slagit är, holla vppe medh theras lexor, och wara stilla och sampt med te andra i scholan tilhöra, te moste och wara tilstädes när scolmestaren läss in sacris, på thz the måge veta huad te vti thenna lexona mz sina lokaler repetera skola.

Huar och så hender, att antingen scholmestaren eller nogon aff Hörarenar få förfall, så att te kunna icke wara tilstädes i scholan, tå skole te andre som tå tilstädes äro, leggia sig saken så myckit nämmer, och göra sin flijt så wäl mz te andres lokaler som mz sine ägne, på thz ingen skal warda försumat.

Sammaledes skola te och ganska flijteliga studera och öffuersee lexonar, som te vti scholan läsa och repetera skola, att te sielffue måtte haffua rätte grunden ther på, att thes bätter, och mz så myckit mera fruct exponera them, för te andre, och huar nogott vti nogor lexo framkommer, thz te icke rettzliga väl förstå kunna, eller på huilken te nogott twiffuels haffua, så skola te icke vara för goda til att spöria sigh ther vti med scholmestaren, på thz te intit lära skola androm, huilkit te sielffua icke förstå, eller iw icke äre fulwisse vppå,

Thzta må nu här wara nogh tala om schole ordning, huar tå någor, som låter sigh myckit tyckia, seija ville, att sådana ordning äro en slätt och ringa ting, honom suaras, att ther om må wara huru thz kan, lijkwäl moste huar och een bekenna, ehuru ringa thz är, så är thz ganska lijkwäl myckit aff nödenne, att barn aff vngdomen, i tuct och loffliga konster, må således instruerat och lärd warda, Therföre skal man icke heller sådant förachta, effter ingen til thz högre är, vtan genom thessa ringa stycken komma kan.

Noter eller Anmärkningar till editionen av 1561 års statuter.

* Följande editioner söka återgiva texterna så noggrant som möjligt, sålunda utan att använda regelbundna normaliseringar i stavsätt, interpunktion osv. Dock upplösas sedvanliga förkortningar och rättas något enstaka, uppenbart skrivfel, utan att det särskilt angives å respektive ställen. æ tryckes vanligen ae, och blott i 1649 års latinska edition har, på förekommen anledning, antalet stora bokstäver minskats. Såsom så ofta eljest, har jog vid dechiffreringen av enstaka ord och bokstäver erhållit värdefull hjälp av Bibliotekarierna Fil. Doktorerna A. Grape och A. B. Carlsson. — Där olikheter i texter nedan angivas, frånses de sakligt sett fullständigt betydelselösa olikheterna (stavsätt o. d.).

Om läroverksstadgan 1561 och övriga redaktioner av våra tidigaste, nu kända skolordningar hänvisas till R. Hall Om Sveriges första läroverksstadga, vilken undersökning ingår såsom n:o I i serien Årsböcker i svensk undervisningshistoria 1921. En jämförelse mellan editionerna av 1561 och 1571 har givits av O. Ahnfelt i Lunds universitets årsskrift 1892. Motsvarande uppgifter rörande sistnämnda redaktion ("Then Swenska Kyrkeordningen", originaltrycket 1571) lämnas härnedan med utgångspunkt i här avtryckta upplagan, varvid denna helt kort betecknas "1561", den andra "1571". Noterna 2, 20, 71 m. fl. påvisa hurusom den enda nu befintliga avskriften av „1561" har låtit enstaka ord falla ut och företer andra små bristfälligheter.

[Articulus XV.]

1) 1571 års redaktion har i stället följande: Therföre må thet ock så än nu ibland oss, så wäl som ock ibland alla andra Christeliga församblingar hållet warda, medan ock

2) "På swensko" som här skapar tavtologi och omening, borttaget 1571.

3) 1571: behåller

4) 1571: skeedt är... — I avskriften av 1561 har ordet "är" ändrats till "var".

5) 1571: Först skal man tilsee, at vthi thessa Tidher ingen deel sungen eller läsen warder,

6) 1571: andra songer, ther någhot... gambla Tideböker.... 1571 har senare i marginalen: "I Tess. 5", där "1561" har: Thessa: 5.

7) 1571: wårdar meer (såsom sagdt är)

8) 1571: thy är 9) 1571: wil för 10) 1571: vth til

11) 1571: begripet och förståndet warda. Men så begynnar man, Thenna

12) "Ey behöffues... etc." saknas 1571. Jämväl saknas i marginalen orden Ottesång, Te deum, Afftonsongh och Bonde minne.

13) 1571: Latijn.

Om the afftnar som äro näst för Helgedagharna, hwilka man kallar Vigilias, tå antigen litet eller ock alzintet folck är j Kyrkionne, mågha Dieknanar altsammans j afftonsongen etc. siunga på Latijn.

Tyckes

14) 1571: endas på (Benedicamus) och ... må Canticum.

15) 1571: bortleggia. Doch må wäl skee, at man om Fastona för Haleluia siunger Laus tibi Domine etc. näst effter Gloria Patri.

16) 1561: "Medh mindre ... möieligit" är tillskrivet i kanten.

17) 1571: thet som bättre är. Doch är til förhoppandes, at wij medh tidhen skole bekomma tryckta Songböker, hwilka the songer allenast skola innehålla som rene och Scrifftenne eenlighe äro, och kunna brukas allestädz öffuer hela Riket.

[Articulus XXVIII.]

18) 1571: een besynnerligh skickeligheet ... ther på lenge .... — I margen: 1 Tim. 3.

19) "1571" har i margen: 1 Tim. 4.

20) 1571: j troonnes ordom, och

21) 1571: Hwi skulle wij ock icke nu så mykit meer göra ... Gudz Rike, så skal idher ock alt ... — I margen: Matt. 6.

22) 1571: om Tiend, Doch ähwadh thet skeer genom Tiend (såsom wåre förfädher Christeliga haffua ordinerat) eller genom annat sett, likwel är aff Gudhi befalat,

23) 1571: Såsom ock Christus säger, Arbetåren är sijn lön werd. — I margen: 1 Cor. 9. Matt. 10.

24) 1571: så warder likwel Gud icke förgätandes the ... födho, Såsom Esaias scriffuar, See, mine tienare skola äta, Men j skolen hungra etc. — I margen: Esai. 65.

25) 1571: beleggia skola ... förebär ... — Om landsprästernas svar jfr en senare, bearbetad avskrift i vol. N 1850 Upps. Univ. bibl.

26) 1571: i margen: Matt. 6.

27) 1571: Pestilentie och andra plågor så förkomma,

28) 1571: och boffuar. Item komma intet til thet föräldranar hadhe them achtat, vthan warda tagne ther ifrå, antigen medh eller moot sin wilia, swaras,

29) 1571: Christus ock seger j lijknelsen) sompt ... — I margen: Luc. 8.

30) 1571: fögo gott warder om en part aff them som

31) 1571: Malach 3 32) 1571: til några the

33) 1571: wilia, som them medh stoor omkost och tunga hållit haffua til Scholan ..., barn til at lära.

34) 1571: goda, skickeliga och flijtiga män ... ferre, såsom Stichten äro stoor til, hållas til studium, både inrikes och j fremmande land, at några altijd måga wara j förråd, them

35) 1571: skicka kan. Och skal thesse Studenters vnderhåld tagas vthaff kyrkiotienden, som til sådana Christeligh bruk, aff wåra förfäder stichtat och lagd är.

36) 1571: strax med skal låta höra eller see, hwar ock något ther vthi behöffues

37) 1571: skal han thet allenast her sökia som dieknomen ... tienligit, och icke see til thz honom sieffuom helst löster läsa j Scholan.

38) 1571: på thet både han sielffuer må wara skickelig til at studera och lära, så ock at han må

39) 1571: hård, så at han aff bitter harm någhon flagellerar, Ty

40) 1571: skee skal medh ordom eller rijss.

När någor diekne bedriffuer någon skalckheet, och är doch icke crimen notorium eller capitale, må thet warda straffat medh Scholenepst, som är, Proban, Scholestock, rijss och ferlo, Ellies liggia the groffua laster vnder öffuerhetennes dom, så wel medh Scholepersoner som andra.

Skalckar och Ribalder som på Landzbygdenne vnder diekna nampn gå effter almoso, skola hwarken Presterna eller Fogderna lijdha, vthan lata them bekomma theras tilbörliga straff.

Item skal ock Scholemestaren vthi Kyrkionne lata dieknanar

41) 1571 i margen: Matt: 10.

42) 1571: warda. Ty thet är wist, att ingen kan bätter wara werd itt gott vnderhåld, än en trogen och flitigh Scholemestare. Ty såsom hans arbete j Scholan är nödtorfftеligit, så är thet och iemligit, ganska tungt och förtretzligit.

The skola

43) 1571: rådh thet beställa.

Then sedhen som her j Riket aff ålder warit haffuer at dieknar löpa soknar, effter thet the som fattige äro icke annor rådh haffua til at hålla sig widh Scholan, må än nu så bliffua, Ty skola ock Landzpresterna lysa för the dieknar som komma til them mz Scholemestarens breff.

Hwar ock så kunde skee, at något aff tienden ther til lades, at några dieknar, the som gott nemme haffua, kunde warda vnderhåldne, och theste bättre mätte achta på theras book och lärdom, wore thet rett och Christeligit.

Och effter thet hwadh ... förnemliga på Latiniska Scholar,

[Articulus XXIX.]

44) 1571: warit sätt,

45) 1571: begynna på at lära. Then andre ... börja på lära

46) 1571: them lectiones, hwar part ... wara tilstädhes j Scholan

47) 1571: j Landet altså. 48) 1571: til Scholan,

49) 1571: så iemliga tilstädes j Scholan in j afftonen tå fem slår,

50) 1571: Thesse samme små 51) 1571: Ty nemmet

52) 1571: Instructores, them man haffuer kallat Informatores.

53) 1571: sigh någhot 54) 1571: the små lära,

55) 1571: skickeligare wordne äro,

56) 1571: rettelse, at the hwar kretz för sigh, måga

57) 1571: the tree kretzer 58) 1571: teste lättare

59) 1571: een och samma form.

60) 1571: Effter prijm, eller vnder Högmesson,

61) 1571: Doch skal man ock... Historiale, stundom ock så fabulosum. Och

62) 1571: förhöra hwar daghen än

63) 1571: Tijdzdaghen, Sammalund ock på Odensdagen then ena, och then andra på Torsdagen. Men

64) 1571: behöffua, Först at the icke äro fåfenge.

65) 1571: warit sätt,

66) 1571: talar, Och ther någhor annat talar än Latijn. Item ther någor otuchteligha talar, thet

67) 1571: som lyda til then 68) 1571: ord ther vthi

69) 1571: ther Regulas vppå,

70) 1571: således exercerat them med Affton versen,

71) 1571: hymno eller Antiphen på Latijn,

72) 1571: tiena, för then andra kretzen läsna warda. Men för then tridie kretzen läs

73) 1571: Rhetorica Philippi.
På the yttersta twå afftonstunderna,

74) 1571: Afftonsongen

75) 1571: Ty slijkt tienar emoot

76) 1571: thet altsammans wel vthretta.

77) 1571: haffua eens lecsor,

II.

1611 ÅRS SKOLORDNING.

Den latinska texten meddelas här efter en i Riksbiblioteket i Stockholm befintlig handskrift (Diverse Ecclesiastique Manuscripter 8, B—X, 1, 35). Urkunden är odaterad men egenhändigt undertecknad av ärkebiskop Petrus Kenicius, biskoparna Olaus Stephani Bellinus i Västerås, Ericus Erici i Åbo, Petrus Jonae Angermannus i Växjö, Laurentius Paulinus Gothus i Strängnäs och Jonas Nicolai Kylander i Linköping, superintendenten i Kalmar Johannes Ungius, kyrkoherden i Skara Sveno Svenonis, teologie lektorerna Daniel Johannis Normalander i Linköping och Petrus Erici Drivius i Västerås samt rektorerna Jonas Esberni i Skara och Joachimus Matthiae Stutaeus i Åbo. Med denna handskrift har jämförts den i Uppsala 1613 utgivna editionen av "LECTIONES ET LECTIONVM ORDO PRO SCHOLIS CATHEDRALIBVS ET PROVINCIALIBVS, IN INCLYTO REGNO SVECIAE, ab EPISCOPIS, PROFESSORIBVS ET CAPITULARIbus, Anno 1610, in Decembri, et Ianuario 1611, Örebrogiae congregatis, unanimiter sancitus & approbatus". De sakliga eller eljest beaktansvärda skiljaktigheterna mellan handskriften och trycket angivas i det följande i noter, varvid den tryckta upplagan rätt och slätt betecknas med uttrycket "1613". Olikheterna äro i allmänhet obetydliga utom i punkten 6 av de i slutet intagna stadgandena.

Den svenska översättningen företer vissa avvikelser från E. Wadsteins tolkning (i Pedagogisk tidskrift 1878), vilken översetts av f. d. Rektor C. A. BROLÉN. Denne, som jämväl utfört den helt nya översättningen av 1649 års skolordning, har därjämte lämnat en den mest värdefulla medverkan vid utgivandet av originalurkunderna till båda dessa stadgar, i synnerhet till den senare, för vilket allt härmed bringes honom ett vördsamt, innerligt och välförtjänt tack.

Varken 1561 eller 1611 års statuter äro i här föreliggande redaktioner förut utgivna i tryck.

Scholae sunt provinciales vel Cathedrales.

In ijs ejusmodi ordo praelectionum, exercitationum, aliarumque constitutionum, servabitur.

Primo.
De Scholis Provincialibus.

In qualibet schola provincialj sunt[1]) quatuor Classes

I eorum qui primo literis initiantur, in qva Singulis annis absolvere debent.

in praeceptis	In exercitijs.
1. Lecturam vernaculi et latini sermonis.	1. Vocabula, quorum in quotidiano sermone usus est frequentior, eaque declinare et conjugare.
2. Donatum, seu declinationes et coniugationes.	2. Dialogismos pueriles
3. Catechesin Lutheri paruam vernacula et latina lingva sine explicationibus.	3. Preces matutinas et vespertinas.

4. Eodem tempore literas pingere seu scribere discant.

II Classis, Etymologica, in qva annuo Spatio absolvere debent.

In praeceptis.	In exercitijs.
1. Orthographiam et Etymologiam Nathanis,[2]) jn Musica manum & tonos	1. Viginti Epistolas Ciceronis facilimas, accommodatas ad genera causarum, pro hac et sequenti classe, deinceps imprimendas et ex Fabulis Æsopi 60 antiquae editionis
2. Catechesin Lutherj minorem, vernacula et latina lingva cum explicationibus.	2. Psalmos paenitentiales, et 10. capita ex proverbijs Salomonis.[3])

1) 1613 års tryckta edition har : sint. Å dess titelsida har avtryckts Ps. 34 : 12 samt på sid. 2 Efes. 6 : 4, 1, 2, 3 i nu nämnd ordning ——— allt på grekiska och latin.

2) 1613: Nathanis Chytraei

3) 1613: Salomonis, vel libro Syrach.

Skolorna äro antingen

provinsialskolor eller katedralskolor.

I dessa skall följande stadga iakttagas i avseende på föreläsningar, övningar och andra anordningar.

I. Om provinsialskolorna.

Varje provinsialskola omfattar fyra klasser.

I. Första klassen (Alphabetica)

avser att meddela vetandets första grunder. I denna klass bör man årligen genomgå följande:

a) Lärokurser.

1. Innanläsning av modersmålet och latinet.
2. Donatus eller deklinationer och konjugationer.
3. Luthers lilla katekes på svenska och latin, utan förklaringar.
4. Samtidigt läres välskrivning.

b) Övningar.

1. I dagligt tal oftare förekommande ord jämte deras deklination och konjugation.
2. Enkla samtalsövningar.
3. Morgon- och aftonböner.

II. I andra klassen (Etymologica)

bör man årligen genomgå följande:

a) Lärokurser.

1. Nathanael Chytraei [1]) ortografi och etymologi. I musik "handen" och tonarterna [2]).
2. Luthers mindre katekes på svenska och latin, med förklaringar.

b) Övningar.

1. Tjugo de lättaste av Ciceros brev, vilka, ordnade efter innehållet, böra i följd avtryckas för denna och den följande klassens bruk, samt sextio av Aesopi fabler, gamla upplagan.
2. Botpsalmerna och 10 kapitel ur Salomos ordspråk.

1) N. Chytraeus (1543—1598), professor i Rostock, gymnasierektor i Bremen, utgav en latinsk grammatik.

2) Guidonska handen var ett hjälpmedel att inlära tonskalen genom att fästa tonernas namn vid fingerlederna av vänstra handen, en uppfinning, som tillskrives den italienske musikteoretikern Guido av Arezzo (död 1050?). Med textens "toni" menas tonarterna (kyrkotonarterna).

3. Pro exercitio styli, transferent Epistolas & fabulas Æsopi in vernaculam lingvam, et assuefacient se ad eorundem [1]) imitationem.

III Classis Syntactica, in qva annuo spacio absolvere debent.

In praeceptis.

1. Syntaxin et prosodiam et initia graecae linguae et in Musica compendium Musices.
2. In Theologia praecipuas definitiones et distributiones ex Locis theologicis Hafenrefferj [2])

In exercitijs.

1. Selectissimas Ciceronis Epistolas secundum genera causarum digestas. Vnam Comaediam ex Terentio, Ecclogas Virgilij ad finem et Catechesin Lutheri graece sine explicationibus.
2. Psalmos sequentes videlicet 22. Deus Deus meus etc. 23. Dominus Pastor meus. 24. Domini est terra. 34. Benedicam Dominum in omnj &. 69. Salvum me fac 91. Qui habitat in adiutorio. 103. Benedic anima mea. 118. Confitemini Domino. et reliqua aliquot Capita in proverbijs Salomonis.[3])
3. Pro exercitio styli interdum themata vernacula in latinum sermonem transferent, interdum Epistolas praelectas imitabuntur, nonvnquam Carmina in naturalem constructionis ordinem redacta in metra restituent, vel proprio marte conscribere conentur.

Obseruatio.

Vbi tamen in aliqua Schola Cathedralj multitudo discentium necessario postulaverit, ut et Collegae et Classes sint plures. Prima

1) 1613: earundem. 2) 1613 har i stället följande: ex Compendio Locorum Theologicorum Haffenrefferi 3) 1613 tillägger: vel Syracide

3. Såsom stilövning översättning till modersmålet av [förenämnda] brev och Aesopi fabler jämte övning i deras efterbildning.

III. Tredjeklassen (Syntactica).

Denna avdelning bör under året genomgå:

a) Lärokurser.

1. Syntax och prosodi samt elementerna av grekiska språket. I musiken ett kompendium.
2. I teologi de förnämsta definitionerna och indelningarna i Hafenreffers [1]) Loci theologici.

b) Övningar.

1. De märkligaste av Ciceros brev, ordnade efter innehållet. En komedi av Terentius. Vergilii ekloger fullständigt. Luthers katekes på grekiska utan förklaringar.
2. Följande av Davids psalmer: 22 (Gud, min Gud), 23 (Herren är min herde), 24 (Jorden är Herrens), 91 (Den som sitter under den Högstes beskärm), 103 (Lova Herren, min själ), 118 (Tacka Herren, ty han är god). Dessutom de återstående kapitlen av Salomos ordspråk.
3. Såsom stilövning omväxlande överflyttning av svenska temata till latin och efterbildning av förelästa brev; stundom också återställande i metrisk form av verser, som omflyttats till sin naturliga konstruktionsordning, eller försök att själva skriva latinsk vers.

Anmärkning.

Är likväl i någon katedralskola lärjungeantalet så stort, att flera kolleger oundgängligen erfordras, så må första och tredje klasserna delas så, att vardera får tvänne kretsar (läxlag), och även

1) Matthias Hafenreffer (1561—1619) var professor i Tübingen.

et Tertia subdividantur, ita ut in qualibet duo circuli fiant, et duo sint Collegae. In primo qvidem primae Classis circulo discant lecturam vernaculi et Latini Sermonis cum Catechesibus.
In secundo. Declinare et Coniugare, cum praenominatis vocabules et Dialogis.
In tertiae Classis primo circulo, audient Syntaxin, Epistolas Ciceronis, et Synopsin [3]) Hafenrefferj.
In Secundo. Procodiam, initia lingvae graeca, Terentium, Ecclogas Virgilij, psalmos praenominatos et proverbia.[1])

IV. Classis Rectoris, in qua singulis annis absolvere debent.

In praeceptis.

1. Grammaticam graecam Cleonardi, Rethoricam et Logicam Rami, Musicam Hinrici Fabrj.
2. In theologia locos theologicos Hafenrefferj.

In exercitijs.

1. Vnam orationis Isocratis ad Nicoclem vel Demonicum, vel Plutarchum, de institutione puerorum, vel unam orationem Demostenis ex Olinthiacis vel Philippicis, et Primum lib. Hesiodi de operibus & diebus.
   In latinis, duas orationes Ciceronis ex sequentibus.
   Pro Marco Marcello, Pro Archia. Pro Ligario, pro lege Manilia contra Catelinam. Duos libros ex Georgicis vel Ænaeidos Virgilij primum et secundum.
2. Vnam Epistolam Pauli ad Titum vel Timotheum.
3. Pro exercitio Styli partim imitabuntur Ciceronem in Epistolis et orationibus scribendis, & Virgilium in Carminibus, [2]) partim alia themata vernacula in latinum sermonem transferent.
4. Disputationes duas quolibet anni quadrante, unam in logicis, et alteram in theologicis.

1) 1613: et Proverbiorum vel Syracidis aliquot Capita. 2) 1613 utesluter : & Virg. in Carm.
3) 1613: Compendium

kollegerna böra vara två. I första klassens första läxlag skall undervisningen omfatta innanläsning av modersmålet och latinet tillika med katekeserna. I dess andra läxlag: deklination och konjugation samt de i det föregående nämnda vokablerna och samtalsövningarna. I tredje klassens första läxlag läses syntax, Ciceros brev och Hafenreffers kompendium; i det andra prosodi, elementerna av grekiska, Terentius, Vergilii ekloger, de förut nämnda psalmerna och Salomos ordspråk.

IV. Fjärde klassen (Classis Rectoris).

I denna klass genomgås årligen följande

a) Lärokurser:

1. Clenardi grekiska grammatik, Rami retorik och logik samt Henrik Fabers musiklära [1]).
2. I teologien Hafenreffers Loci theologici.

b) Övningar:

1. Ett tal av Isokrates (till Nikokles eller till Demonikos) eller Plutarchus: de institutione puerorum, eller ett av Demosthenes olynthiska eller philippiska tal, samt första boken av Hesiodi Verk och dagar. I latinet tvänne bland följande tal av Cicero: pro Marco Marcello, pro Archia, pro Ligario, pro lege Manilia, contra Catilinam; två böcker av Georgica eller första och andra boken av Vergilii Aeneid.
2. Pauli epistel till Titus eller hans epistel till Timoteus.
3. Såsom stilövning dels efterbildning av Ciceros brev och tal eller av Vergilii poesi, dels också översättning av temata från svenska till latin.
4. Två disputationer varje fjärdedels år, den ena i logik, den andra i teologi.

1) Nicolaus Clenardus (Kleynaerts), nederländsk lärd (1495—1542?), utgav en grekisk grammatik (Löwen 1530, Paris 1541, Uppsala 1618). Petrus Ramus (Pierre de la Ramée), fransk humanist (1515—1572). Heinrich Faber (död 1552), rektor i Naumburgs klosterskola, föreläste musik i Wittenberg. Hans Compendium musicae pro incipientibus utkom åren 1548—1665 i 37 upplagor.

Secundo.
De Scholis Cathedralibus.

In Scholis vero Cathedralibus, quarta classis erit graeca, in qva annuo spacio absolvere debent.

In praeceptis

1. Grammaticam graecam Cleonardi.
2. In theologia locos theologicos Hafenrefferi.

In exercitijs.

1. Isocratis orationes duas ad Nicoclem et[1]) Demonicum, duas Demostenis ex Olianthiacis vel Philippicis, Vnum librum Hesiodi de operibus & diebus, vel tragaediam aliquam Euripidis, vel Selectum aliquod ex Homero.
2. Epistolas Pauli ad Titum et Timotheum, vel Evangelium Matthaej aut Johannis: Euangelia vel[2]) Epistolas Dominicales et festiuales
3. Pro exercitio styli, interdum aliquod ex graeco in latinum, interdum ex latino in graecum transferent, Subinde etiam Epistola[3]) graeca conscribere se assvefaciant.
4. Disputationes duas quolibet annj quadrante unam in theologicis, alteram in Rethoricis.

V. Classis Rethorica et Logica, in qua annuo Spacio absolvere debent.

In praeceptis

1. Rethoricam et Logicam Rami.
2. In theologia locos theologicos Hafenrefferi.

In exercitijs.

1. Duas orationis Ciceronis, ex sequentibus, Pro Milone, Pro Ros. Amerino, Philippicas vel officia Ciceronis, vel de senectute & amicitia. Duos lib. ex Ænæidis Virg. ordine, Homerum de arte poetica vel duas priores Epistolas, vel aliquot selectas odas.

1) Här torde ursprungligen stått "et", men det synes blivit ändrat till "vel". 1613 har "vel"
2) 1613: &
3) 1613: Epistolia

II. Om katedralskolorna.

I katedralskolorna skall den **fjärde** klassen kallas Graeca. Följande bör man genomgå i denna klass:

a) Lärokurser.

1. Clenardi grekiska grammatik.
2. I teologien Hafenreffers Loci theologici.

b) Övningar.

1. Två tal av Isokrates (till Nikokles och till Demonikos), två av Demosthenes olynthiska eller philippiska tal, en bok av Hesiodi Verk och dagar eller en tragedi av Euripides eller en vald avdelning av Homeros.
2. Pauli epistlar till Titus och Timoteus eller ettdera av Matthei eller Johannes' evangelier. Sön- och högtidsdagarnas evangelier eller epistlar.
3. Såsom stilövning översättning ömsom av något från grekiska till latin, ömsom från latin till grekiska. Tid efter annan även övning i att författa smärre brev på grekiska.
4. Två disputationer varje fjärdedels år, den ena i teologi, den andra i retorik.

V. Femte klassen (Rhetorica et Logica).

Dess årliga pensa äro:

a) Lärokurser.

1. Rami retorik och logik.
2. I teologi Hafenreffers Loci theologici.

b) Övningar.

1. Tvänne bland följande tal av Cicero: pro Milone, pro Roscio Amerino, Philippicae eller Ciceros de officiis, de Senectute eller de Amicitia. Två på varandra följande böcker i Vergilii Aeneid, Horatii de Arte poëtica eller de två föregående epistlarna i andra boken eller några valda

Si aliquid temporis reliquum fuerit nonnihil ex Metamorph. Ovidij videlicet vel ex primo lib. de diluvio Deucalionis, vel ex secundo Hist. Phaetontis, vel ex 13 Contentio Aiacis vel Ilyssis de armis Achillis.

2. Pro exercitio Styli discant scribere Epistolas Et oratiunculas ad imitationem Ciceronis solutè, & ad imitationem Virg. Horatij vel Ovidij ligatè
3. Disputationes duas quolibet anni quadrante in Logicis.

Obseruationes.

1. Ubi praeterea Rectorj, aut Conrectori aliquid otij fuerit, licebit etiam horis succissivis,[1]) publicè vel privatim, proponere Arithmeticam Buscherj etiam in Scholis provincialibus, Philippum de anima, Sphaeram Johannis de Sacro Boscho; ita tamen, ut nihilominus Singulis annis priores lectiones absolvant.
2. Ubi vero nullus Conrector fuerit, Rector illa docebit, quae in Scholis provincialibus Rectori sunt demandata.

VI Classis Theologica, in qua lector theologiae annuo spacio absolvere debet.

In praeceptis

1. Pro ijs qui sunt in Classe Rectoris et conrectoris locos theologicos Hafenrefferi nude et simpliciter
2. Tria Symbola, Apostolicum, Nicenum et Athanasinum; et Confessionem Augustanam aliquanto uberius

In exercitijs

1. Vno anno Epistolas ad Rom. & Ephesios: altero ad Galatas et Hebreos.
2. Disputationes duas quolibet anni quadrante in Theologia

1) 1613: successivis [Bör vara subsecivis].

Oden. Blir tid övrig, må även något ur Ovidii Metamorphoser läsas: ur första boken om Deukalion (den stora floden), ur andra boken om Phaëton eller ur den trettonde om striden mellan Ajax och Ulysses angående Achilles vapen.

2. Såsom stilövningar författande i obunden stil av brev och tal efter Ciceronianskt mönster och i bunden stil övningar med Vergilius, Horatius eller Ovidius till förebild.
3. Två disputationer i logik vart fjärdedels år.

Anmärkningar.

Om dessutom rektor eller konrektor har någon tid övrig, må han också på lediga timmar offentligt eller enskilt föredraga Buscheri[1]) aritmetik (detta även i provinsialskolorna), Philippi[2]) de Anima samt Johannes de Sacro Boscos[3]) astronomi; dock så att icke desto mindre de förut nämnda kurserna medhinnas.

2. Där konrektor icke finnes, har rektor den undervisningsskyldighet som tillkommer rektor i provinsialskolorna.

Sjätte klassen (Theologica).

Teologie lektorn bör här årligen genomgå

a) Lärokurser:

1. För lärjungarna i rektors eller konrektors klasser Hafenreffers Loci theologici i enkel och okonstlad framställning.
2. De tre symbola, det apostoliska, nicenska och athanasianska, samt Confessio Augustana något vidlyftigare.

b) Övningar.

1. Ena året breven till romarna och efeserna; andra året galater- och ebreerbreven.
2. Två disputationer i teologi varje fjärdedels år.

1) Heizo Buscher, rektor i Hannover (i slutet av 1500-talet), utgav Arithmetica vulgaris, av vilken Johannes Bothvidi utgav en upplaga 1613.

2) Melanchthonis.

3) Johannes de Sacro Bosco eller Busto (Holywood, Halifax), engelsk matematiker, död 1256, utgav Tractatus de sphaera mundi, en under medeltiden och senare mycket begagnad lärobok.

Obseruationes.

1. Ubi theologico aliquid otij fuerit, potest etiam lecturam et initia Hebreae linguae suis discipulis tradere.
2. Theologus etiam commendabit suis discipulis lectionem scriptorum Chemnitij et Hunnij, et diligenter prospiciat, ut sui discipuli omnes Biblia, et Novum test. Graeco latinum et libellum Concordiae possideant.

Tertio
Quid singulis horis et diebus legendum.

Omnibus diebus profestis, hora

5. In praesentia Rectoris vel Conrectoris et Collegarum primo fiant preces, deinde praemisso argumento recitabitur sonora voce Caput in Biblijs Latinis ab ijs qui sunt in Classe Rectoris.
   Infimus Collega tres horas ante meridiem, et tres a meridie docebit.

Die Lunae, Martis, Jovis, et Veneris; hora

6. Docebit Etymologus et Conrector.
   Etymologus praecepta orthographica, et ijs absolutis, Etymologica.
   Conrector praecepta Grammaticae graecae
7. Docebit Syntacticus et Rector.
   Syntacticus, priori biduo Syntaxin, posteriorj prosodiam Rector, priori biduo Grammaticam graecam, posteriori Rethoricam eaque absoluta logicam.
   Ubi vero Conrector aliqvis est, ibi Grammaticam graecam docet, illic Rector priori biduo Rethoricam, posteriorj logicam docebit.
9. Theologus Symbola, ijsque absolutis in Confessione Augustana docebit.
   Reliqui vero omnes themata suis discipulis exhibebunt, et breviora ex tempore composita mox corrigant, longiora sequenti die eadem hora examinabunt, tum etiam versiones et alia scripta corrigant, excepto die Veneris, quanto repetitio et recitatio instituitur lectionum theologicarum quae die Mercurij hora nona sunt praelecta.

Anmärkningar.

1. Får läraren i teologi någon tid övrig, kan han även lära sina lärjungar att läsa innantill hebreiska och meddela dem elementerna i detta språk.

2. Läraren i teologi skall även anbefalla sina lärjungar läsning av Chemnitii [1]) och Hunni [2]) skrifter samt noga tillse, att de alla äga bibeln och det grekisk-latinska Nya testamentet ävensom konkordieboken.

III. Läsordning.

Alla söckendagar kl. 5 f. m. hålles bön i närvaro av rektor eller konrektor och kollegerna. Därefter uppläses på latin, efter föregången redogörelse för innehållet, ett kapitel ur bibeln med hög röst av en lärjunge i rektorsklassen.

Läraren i första klassen skall undervisa 3 timmar på förmiddagen och 3 timmar på eftermiddagen.

Måndag, tisdag, torsdag och fredag.

Kl. 6 undervisa andra klassens kollega och konrektorn: den förre i ortografi och, sedan denna avslutats, i etymologi; den senare i grekisk grammatik.

Kl. 7 undervisa tredje klassens kollega och rektor: den förre de två förstnämnda dagarna i syntax, de två senare i prosodik; rektor de två första dagarna i grekisk grammatik, de två senare i retorik och, sedan denna avslutats, i logik.

Där konrektor finnes, som undervisar i grekisk grammatik, skall rektor de två förstnämnda dagarna undervisa i retorik, de två senare i logik.

Kl. 9 undervisar teologie lektor i symbola och, sedan de genomgåtts, i augsburgska bekännelsen.

Alla lärarna (utom teologie lektorn) skola giva sina lärjungar temata. De kortare, ex tempore författade, skola de omedelbart rätta. De längre skola de granska följande dag på samma timme. Vidare skola de då också rätta översättningar och andra skriftliga arbeten, utom på fredagen, då repetition och uppläsning sker av de läxor i teologi, som reciterats [och givits] på onsdagarna kl. 9.

1) Martinus Chemnitius, tysk teolog (1522—1586).
2) Aegidius Hunnius, professor i Marburg (1550—1603).

A meridie.

12. Musicam exercebunt Jn prima psalmos Davidis et Lutheri praesente illius classis collega.
Jn secunda, Cantum Choralem, ut Kyrie, Venite etc. praesente Etymologo.
Jn tertia et superioribus, Antiphonas, Responsoria, et cantum Figuratum praesente Rectore, Conrectore, vel Supremo Collega per vices.

1. Docebit Etymologus et Conrector.
Etymologus priori biduo, in Epistolis Ciceronis, posteriorj in Fabulis Æsopi. Conrector priori biduo, in soluta oratione graeca, posteriori in Ligata.

2. Syntacticus et Rector.
Syntacticus priori biduo in Epistolis Ciceronis, altero in Terentio eoque absoluto in Virgilio.
Rector priori biduo in exercitijs graecis, posteriori in latinis.
Ubi vero Conrector graeca tractat, Rector utroque biduo in latinis perget.

3 hora Theologus in Epistolis Paulinis.

4 Repetuntur ab ijsdem grammaticè, et in Rectoris Classe insuper logicè et Rethoricè, quae prima et secunda horis sunt praelecta.

5 Recitato eodem capite, quod manè recitabatur ex Biblijs sveticè et fusis ad Deum precibus datur venia.

Die Mercurij

Horis matutinis recitabunt memoriter, quae priori biduo ante et post meridiem praelecta sunt.

9 hora Jn secunda classe proponetur Catechesis Lutherj, eaque absoluta psalmos paenitentiales et proverbia.
Jn Tertia Compendium Hafenrefferj, eoque absoluto, reliqua Proverbia.
Jn Quarta et Quinta, ipse Hafenrefferus.

A meridie.

12 Interdum proponuntur[1]) praecepta Musices, interdum examinatur cantus & Musica.

1) 1613: Proponentur

Kl. 12 middagen äger musikövning rum: i första klassen Davids och Luthers psalmer i närvaro av första klassens kollega; i andra klassen koralsång (Kyrie, Venite etc.) i närvaro av avdelningens kollega; i tredje och följande klasser antifonier, responsorier och figuralsång i närvaro av rektor, konrektor och den högste kollegan, i tur och ordning.

Kl. 1 läsa etymologiläraren och konrektorn: den förre månd. och tisd. Ciceros brev, torsd. och fred. Aesopi fabler, den senare likaså de två förstnämnda dagarna grekisk prosa, de två senare grekisk poesi.

Kl. 2 undervisa syntaxläraren och rektor, den förre månd. och tisd. i Ciceros brev, torsd. och fred. i Terentius och, sedan denne avslutats, i Vergilius.

Rektorn åter giver månd. och tisd. övningar i grekiska, torsd. och fred. i latin.

Undervisar konrektorn i grekiska, föredrager rektor latin all fyra dagarna.

Kl. 3 föreläser teologie lektorn Pauli brev.

Kl. 4. De lärare, som undervisat kl. 1 och kl. 2 på dagen, reptera det då genomgångna med grammatisk samt i rektorsklassen jämväl med logisk och retorisk analys.

Kl. 5 uppläses på svenska samma kapitel i bibeln, som på morgnen lästes på latin. Därpå hålles bön och gives ledighet.

Onsdagar.

Under morgontimmarna uppläses ur minnet vad som under de två föregående dagarnas för- och eftermiddagar föredragits.

Kl. 9 läses i 2:a klassen Luthers katekes samt, sedan den avslutats, botpsalmerna och Salomos ordspråk; i 3:e klassen Hafenreffers compendium och därefter det återstående av ordspråksboken; 4:e och 5:e klasserna Loci theologici av Hafenreffer.

Kl. 12 Musikens teori omväxlande med övning i musik och sång.

1 Prima hora, Habebuntur disputationes Grammaticae in quibus discipuli per vices respondebunt. disputabitur autem maximè praeceptis difficilioribus, et anomalis, quorum ratio a respondente qvaerenda est.

Jn Prima Classe, quando hoc vel illud vocatur Latinè.

Jn Secunda, de accidentibus partim orationis, videlicet cuius generis, declinationis et Conjugationis etc. quomodo habeat in praeterito et futuro etc.

Jn Tertia, quae regula in Syntaxi vel Prosodia.

Jn Quarta, de exemplis graecis et similiter,

Jn Quinta de tropis et Figuris, itemque praeceptis logicis, videlicet qui tropi, quae Figurae in aliqua Sententia, quae dispositio, ex quibus Locis argumenta petita: in qua Specie Syllogismus illius Sententiae sit.

Die Sabbathi

Horis matutinis, sicut die mercurij fiat recitatio & repeitio eorum quae posteriori biduo sunt praelectae

8 hora Recitetur Tabula officiariorum, ut vulgo dicitur

Ab hora octava ad mediatam undecimam habebuntur disputationes una quaedam [1]) Septimana a Rectore, altera a Conrectore, tertia a Theologo, ita vt quolibet anni quadrant sibi injunctas disputationes absoluant.

9 Nona hora, in singulis Classibus recitabunt memoriter, quod [2]) die Mercuri eadem hora sunt praelecta, nisi disputatio fiat, tunc enim haec recitatio die Veneris praecendente fia

A Meridie

12 Fit examen Musices, et cantus, exercebitur festo sequnte per hebdomadarium.

Finitis precibus vespertinis proponetur Euangelium dominicale.

Jn Prima Classe, Sveticè ut lecturae se assvefacian

Jn Secunda et Tertia, Latinum explicabitur Sveticè Grammaticè.

Jn Quarta et Quinta Classe Euangelium graecum latinè et Grammaticè.

Jn Sexta resolvetur logicè & theologicè.

1) 1613: quidem 2) 1613: recitabuntur quae

Kl. 1 hållas grammatiska disputationer, varvid lärjungarna skola i tur vara respondenter. Därvid avhandlas huvudsakligen svårare regler och oregelbundenheter, för vilka respondenten bör giva redogörelse:

i 1a klassen: huru det eller det heter på latin;

i 2a klassen: om ordklassernas egenskaper; t. ex. om deras genus, deklination och konjugation osv., om verbens former i praeteritum och futurum m. m.;

i 3e klassen: exemplens hänförande till vissa syntaxens och prosodikens regler;

i 4e klassen: behandling av grekiska exempel på samma sätt;

i 5e klassen: om troper och figurer jämte regler ur logiken; t. ex. angivande vilka troper och figurer samt vilken disposition finnes i en mening, varifrån bevisen äro hämtade, vilket slags slutledning som förekommer.

Lördagar.

Under morgontimmarna förekommer, likasom på onsdagarna, uppläsning och repetition av det som genomgåtts de två föregående dagarna.

Kl. 8 uppläses förteckningen på de lärjungar, som under följande vecka skola innehava vissa förtroendeuppdrag.

Från kl. 8 till 1/2 11 hållas disputationer, ledda första veckan av rektorn, den andra av konrektorn, den tredje av teologie lektorn, så att de under varje fjärdedels år fullgöra dem åliggande disputationer.

Kl. 9 uppläses utantill i varje klass det som föredragits föregående onsdag på samma timme, såvida nämligen icke disputation hålles, i vilket fall den ifrågavarande recitationen äger rum föregående fredag.

Kl. 12 midd. sker prövning av den musik och sång, som skall föredragas påföljande söndag. Prövningen verkställes av den lärjunge som för veckan har detta förtroendeuppdrag.

Efter slutad aftonbön läses söndagens evangelium: i 1a klassen läses det på svenska till övning i innanläsning;

i 2a och 3e klasserna översättes det från latin till svenska och behandlas grammatiskt;

i 4e och 5e klasserna översättes evangeliet från grekiska till latin och behandlas grammatiskt;

i 6e klassen resolveras det från logisk och teologisk synpunkt.

De die Dominico et Festis.

Diebus festis, ut eo liberius concionibus sacris vacent nulla exercitia habebuntur ante preces vespertinas, nisi theologus suos subinde in concionando, a prima in secundam pomeridianam velit excercere. Finitis vero precibus vespertinis fiat recitatio et repetitio Euangeliorum Latinè, graecè et theologicè. Praeterea quando dimittitur caetus Scholasticus, injungenda est materia (ut vocant) numerj, quam à paraecijs reversi memoriter recitabunt; Pro hac materia una vice recitabunt elapso intervallo quod audiverunt in theologicis, altera vice, quod in exercitijs Philosophicis. Singulis annis omnes lectiones ad Philippi et Jacobi [1]) absolvent, sequentibus aliquot diebus examen publicum instituetur.

Jn Scholis Cathedralibus praesente Episcopo et Capitularibus.

Jn Scholis Provincialibus praesente Episcopi et Capitularium legato qui erit unus ex capitulo, cum ministerio loci.

Si quis ex lectoribus deprehensus fuerit negligenter officium fecisse post unam alteramve admonitionem iudicio Episcopi et Capituli officio privetur.

Quarto.
Quaedam observationes.

1 Quilibet vero in praelectionibus, prolixa dictata studiosè evitabit tantum praemittat breve argumentum, et dispositionem totius orationis libri aut tractatus. Deinde textum Latinum Sveticè, graecum latinè quam proprijssimè explicabit, et grammaticè resolvet.

Theologo tamen convenit paulo acuratius singula enodare, et commentarijs illustrare, jta tamen ut intra annum suas lectiones absolvet.

2 Jn repetitionibus praesertim Grammaticis, non tam querendum quid est, quam quale, hoc est, non tam quid genus, quid declinatio, quid conjugatio etc. quam cuius generis declinationis, coniugationis etc. nam res ipsa citius ex nomine et crebris repetitionibus, quam ex rei definitionibus a pueris intelligitur. Jn superioribus autem classibus, dum repetitiones fiunt, diligenter videndum quomodo intelligant et retineant, quid in inferioribus dedicerunt.

1) Är i 1611 års handskrift ändrat från "ad primam junij"

Sön- och högtidsdagar.

För att hinder icke må finnas att bevista gudstjänsten, hållas på helgdagarna inga övningar före aftonsången, såvida icke teologie lektorn en och annan gång vill kl. 1—2 öva sina lärjungar i predikande. Men efter aftonsångens slut sker uppläsning och repetition av evangelierna latinè, graecè och teologicè.

Dessutom skall, när skolan upplöses, givas s. k. ferieläxa, vilken lärjungarna skola uppläsa ur minnet vid sin återkomst efter sockengången. Till sådan ferieläxa skall varannan gång användas vad de under föregående termin hört vid de teologiska övningarna, varannan gång vad de inhämtat vid de filosofiska.

Varje år avslutas alla lektioner den 1 juni, och under några påföljande dagar anställes offentlig examen: vid katedralskolorna i närvaro av biskopen och domkapitelsledamöterna, vid provinsialskolorna i närvaro dels av en domkapitelsledamot såsom ombud för biskopen och domkapitlet, dels av prästerskapet på stället.

Befinnes någon av lektorerna hava försumligt skött sin tjänst, skall han, efter att hava undfått varning en och annan gång, genom biskopens och kapitlets dom avsättas från sitt ämbete.

IV. Några stadganden.

1. Varje lärare skall vid sina föreläsningar sorgfälligt undvika vidlyftiga diktat. Han skall blott förutskicka en kort redogörelse för innehållet och dispositionerna i hela det ifrågavarande talet, boken eller avhandlingen. Därefter skall han översätta den latinska texten på svenska och den grekiska på latin så ordagrant som möjligt samt med grammatisk resolution. Teologie lektorn bör något omständligare utreda och med förklaringar belysa varje särskild fråga, dock så att han medhinner sin kurs inom ett år.

2. Vid repetition, särdeles i grammatik, bör man icke så ofta giva sådana frågor som: vad menas med genus, deklination, konjugation etc., utan hellre: av vad genus är detta ord, vilken deklination följer det, vilken konjugation osv. Själva saken fattas nämligen fortare av gossarna genom dess namn och genom upprepade repetitioner än genom dess definition. Vid repetitioner i de högre klasserna bör dock sorgfälligt undersökas, om lärjungarna förstå och komma ihåg, vad de inhämtat i de lägre.

3 Quod quidam omissis bonis et probatis authoribus, ex quibus cum laude sententias et dicta citaro possumus, et eorum loco introducunt novos, cuiusmodi sunt: Disciplina puerorum, de Ciuilitate morum. Carmina Sulpitij, Confabulationes Tyronum, Colloquia Corderj, Erasmj, et similes, nemo, credit quanto cum discentium dispendio id faciunt: nam primo non assuefaciunt se puerj â primis annis ad phrases et genus dictionis, quo Cicero & Terentius utuntur. Secundo, non possunt iam grandiores facti ex ijs, honestas sententias et sapienter dicta citare.

Tertio, nec phrases et formulas loquendi ex illis probare.

Quarto, ita ex manibus discentium boni authores excutiuntur, quos deinde grandiores natu perlegere et addiscere pudet.

Si quis tamen privatim Colloquia Corderj, Erasmj et similes velit perlegere, cum non sit inutile, neque prohibitum esse volumus.

Fabulae Æsopi cum propter verba & res sunt retinendae tum quia jucunditate sua puerorum animos ad studia alliciunt.

Terentio nulla Colloquia et Confabulationes reperiuntur magis idioneae, Elegantiam morum pueri citius ex conversatione, quam ex praeceptis, et institutione discunt.

4. Jn qualibet classe manebit discipulus ad minimum biennium ita si sex annos natus literis initietur, Septimo et Octauo discat declinationes et Coniugationes, nono et decimo, Etymologiam undecimo et duodecimo Syntaxin, decimo tertio et decimo quarto Graecam, decimo quinto et decimo sexto, logicam et Rethoricam decimo septimo et octauo Theologiam.

Si natus annos 12 (nam vix natu majores literis initiantur) tamen ad 24 aetatis annum hoc curriculum absolvet. Nam annuae illae translationes in Scholis valdè sunt perniciosè, quia quod primo anno aliqd[1]) didicerat, etiamsi felicissimi sit ingenij nisi secundo confirmaverit, et exactius memoriae infixerit, facilè oblivioni tradit.

1) 1613: aliquis

3. Några lärare åsidosätta goda och kända författare, vilkas tankar och yttranden kunna med berömmelse citeras, och införa i deras ställe nya böcker såsom Disciplina puerorum, de Civilitate morum, Sulpitii carmina, Confabulationes tironum, Corderi och Erasmi [1]) colloquia och liknande. Men därmed tillskynda de lärjungarna en stor förlust. Ty 1) hindras dessa att redan från de första åren vänja sig vid de fraser och det uttryckssätt, som användas av Cicero och Terentius; 2) kunna de icke, då de blivit äldre, citera goda sentenser och visdomsord av dessa författare; 3) kunna de icke med bevis från dessa styrka riktigheten av uttryck och talesätt; 4) rycker man därigenom ur lärjungarnas händer goda författare, vilka de vid mera framskriden ålder blygas att börja genomläsa och lära sig.

Vill likväl någon enskilt föreläsa Corderi eller Erasmi Colloquia, vilja vi icke förbjuda detta, då sådan läsning ju icke är onyttig.

Aisopos' fabler böra bibehållas både för formens och innehållets skull samt i synnerhet därför att de äro roande och därigenom giva lärjungarna intresse för studier. — Samtalsspråket hos Terentius är tjänligare än andra Colloquia och fabler.

Ett städat skick och uppträdande lära sig gossarna snarare genom umgänge med människor än genom regler och undervisning.

4. I varje klass skall lärjungen stanna åtminstone två år. Sålunda, om han intages i skolan vid sex års ålder, skall han på sjunde och åttonde året lära deklinationer och konjugationer, under det nionde och tionde etymologi, å elfte och tolfte syntax, i trettonde och fjortonde grekiska, på femtonde och sextonde logik och retorik, under det sjuttonde och adertonde teologi. Inskrives han vid tolv års ålder — äldre intagas knappast —, hinner han dock genomgå kursen till sitt tjugofjärde år. Den årliga flyttningen i skolorna är mycket skadlig, emedan lärjungen, även med de lyckligaste anlag, lätt glömmer vad han läst under första året, om han icke på andra året får befästa och bättre inprägla det i minnet.

1) Mathurinus Corderius (Cordier), 1478—1564, fransk filolog, utgav Colloquia scholastica, Genève 1564. — Erasmus Roterodamus (1467—1536), berömd humanist. Hans Colloquia familiaria trycktes i Basel 1523.

5. Qui docebit logicam Rami ubi ad Methodum perventum fuerit auditoribus proponet etiam doctrinam de generibus causarum et partibus orationis ex Lossio vel Philippo ut authores harum rerum mentionem facientes facilius intelligant, et orationis conscribendae illustriorem aliquem modum habeant.

6. Quiqunque Rameam Philosophiam proponunt non calumnientur Aristotilem, ut ab ejus studio suos discipulos dehortentur, quin ad eum tanquam ad uberiorem fontem ablegabunt, ne si forte alicuj ad Academias ire contigerit ex praeconcepto Aristotilis odio ab ejusdem lectione, proprio cum detrimento abhorreat.

   Qui vicissim Aristotilem vel privatim in Scholis, aut alias in Academia, proponunt, non debent condemnare Logicam Rami tanquam inutilem; sed tantum ostendere quid ulterius ex Aristotile utiliter disci possit.

   Qui denique disputant siue pro Rami, siue pro Aristotilis sententia sine acerbitate et convitijs, quod illis verum videtur, candidè et modeste tueantur. Non enim salutis negotium agitur, sive quis Logicam per artem siue per habitum organicum definiverit, siue quis Logicam in jnventionem et judicium, siue in Communem & propriam partitus fuerit, :(de quibusdam alijs eadem est ratio):, ut propter haec odio plus quam vatiniano se invicem prosequi necessum habeant, modo hoc constat Ramum compendiosius scripsisse, et tanquam ad juniorum captum magis accommodatum in Scholis proponi debere Aristotilem ab ijs qui ingenio valent, et ad majora contendunt cum fructu legi et cognosci posse.[1])

7. Cavendum etiam ne absentium et strepentium, Notarij ex pueris nominentur, si enim nullum habent judicium quos notent, sed pro tributo condemnant et absoluunt, atque ita fit, ut saepe insontes plectantur, et ideo Scholae et literarum taedio afficiuntur.

8. Jn Scholis etiam certus ludendi locus eligatur, et paena statuatur in eum, qui vel alibi ludere, vel horis lusuj destinatis

1) 1613 års edition av denna paragraf är avtryckt här nedan parallellt med namnunderskrifterna.

5. Den som föreläser Rami logik skall, så snart han hinner till metodläran, också framställa läran om genera causarum och partes orationis efter Lossius och Melanchthon, på det lärjungarna må lättare förstå de författare, som behandla dessa ämnen, och på det de må få någon mera tydlig ledning vid författandet av sina uppsatser.

6. De som framställa Rami filosofi, skola icke smäda Aristoteles eller avskräcka sina lärjungar från denne författares studium. Tvärt om böra de hänvisa till honom såsom till en rikare källa, på det att de, som möjligen komma till akademien, icke må, till sin egen skada och på grund av förutfattat hat till Aristoteles, draga sig för att studera honom.

De åter, som föreläsa Aristoteles vare sig enskilt i skolan eller eljest vid akademien, böra icke fördöma Rami logik såsom onyttig utan endast visa, vad som yttermera kan med nytta inhämtas genom Aristoteles.

De, slutligen, som disputera till försvar vare sig för Rami eller Aristoteles' åsikt, skola utan bitterhet och smädelser ärligt och hovsamt försvara vad som synes dem vara sant. Ty det är icke någon salighetssak, om man bestämmer logiken såsom ars eller såsom habitus organicus, om man delar den i inventio och judicium eller i allmän och enskild. Även beträffande andra frågor äger samma förhållande rum. Lärarna böra därför icke anse nödigt att för dylika frågors skull förfölja varandra med mer än Vatiniansk hatfullhet [1]). Blott så mycket må stå fast, att Ramus skrivit mera kortfattat och att han såsom mera lämpad för de yngres fattningsgåva därför bör läsas i skolan, men att Aristoteles kan med fördel läsas och studeras av dem som äro rikt begåvade och sträva efter högre lärdom.

7. Man bör också undvika att för anteckning av de frånvarande och av dem som föra oljud, utse vissa "notarier" bland lärjungarna själva. Ty dessa döma icke rätt i fråga om vilka de böra anteckna, utan de fälla och frikänna på grund av mutor. Därav blir följden ofta den, att oskyldiga bliva straffade och på grund därav få avsmak för skolan och studierna.

8. Vid skolorna må även utses en lekplats och fastställas straff för den som tager sig före antingen att leka annorstädes

1) P. Vatinius var fiende till Cicero. Denne riktade mot honom ett skarpt tal (Interrogatio in P. Vatinium).

sine venia, quocunque modo abesse sibi praesumpserit, ut illic semper alter ex notarijs adesse possit, qui jurantes et conuicijs ac maledictis alios proscindentes notet, alias quod experientia constat, pueri inter ludendum, jvrare et alicui maledicere, promptissime discunt.

9. Nullus ad ministerium sacrum perveniet, quin prius biennium in Academia aut Schola ejus Diaecesios Cathedrali Studuerat, ita enim utroque[1]) major erit frequentia, plures lectiones audiet[2]), Episcopo et Capitularibus innotescet[3]), an ejusmodi sint, quibus tuto ministerium sacrum committi possit.
10. Nemo recipiatur in aliquam Scholam nisi munitus testimonio Rectoris ejus Scholae, ubi nuperrimè frequentaverat, et integrum annum ibi manere velit, jn testimonio autem mentio fiat quousque in isto curriculo pervenerit, et ex qua classe discesserit.
11. Nemo in urbe maneat ultra triduum, antequam suum nomen apud Rectorem profiteatur, nisi poenam subire[4]) velit.
12. Schola non resignetur nisi quatuor in anno, videlicet ad festum Natiuitatis Christi, Paschatos, Johannis Baptistae et Michaelis, neque absint ulla ratione ultra tres septimanas, exceptis diebus Canicularibus, nisi constet[5]) tam longè dissitas paraecias peragrasse, ut impossibilè fuerit intra tres septimanas revertj[6]).
13. Quando hoc curriculum mediocriter absolverint, Rectores eos adhortabuntur, ut ad uberiorem scientiam acquirendam ad Academiam sese Conferant.
14. Episcopi cum Consistorio diligenter inquirant ne quis apud nobiles in urbibus aut pagis paedagogium habeat, nisi perspectum sit cum nostrae esse religionis, et cum venia capitulj id facere.
15. Quia stipendium docentium in Scholis, quibusdam in locis valde est diminutum[7]), ceperunt quidam, ne vocationem inopia coacti, desererent, paraecias sumere. Quia verò paraeciae discentibus deputatae sunt: jdipsum deinceps permitti serio prohibitum volumus[8]), nisi summa urgente necessitate idque tum fiat[9]) de sententia & consensu Episcopi et Capitularium.

1) 1613: utrobique. 2) 1613: audient. 3) 1613: innotescent. 4) 1613: paenam incurrere. 5) 1613: constat. 6) 1613: posse reverti. 7) 1613: imminutum. 8) 1613: deinceps fieri serio prohibemus. 9) 1613: & sic fiet.

eller att på de för lek bestämda tiderna utan lov vara borta från lekplatsen, av vad orsak det vara må. Den ene av "notarierna" bör nämligen vara där tillstädes för att anteckna dem som svärja eller överfalla andra med skymford och smädelser. I annat fall lära sig gossarna, såsom erfarenheten visar, under sina lekar ganska lätt att svärja och banna.

9. Ingen må antagas till prästämbetet utan att förut hava två år studerat vid akademien eller stiftets katedralskola. Därigenom bliva nämligen dessa talrikare besökta, kandidaterna få höra flera föreläsningar, och biskop och domkapitelsledamöter få lära känna, om kandidaterna äro sådana, att prästämbetet kan åt dem med trygghet anförtros.

10. Ingen må i skola intagas, som icke dels är försedd med avgångsbetyg av rektor vid den läroanstalt, han sist tillhört, dels har för avsikt att kvarstanna ett helt år. I betyget bör angivas, huru långt han hunnit på studiebanan och ur vilken klass han avgått.

11. Ingen må uppehålla sig i läroverksstaden mer än tre dagar, innan han anmäler sig hos rektor. Eljes är han förfallen till straff.

12. Skolan upplöses endast fyra gånger om året, nämligen vid jul, påsk, midsommar och Michaelis dag. Och må lärjunge icke av något skäl vara borta över tre veckor (utom vid rötmånaden), såvida det icke kan styrkas, att han besökt så avlägsna socknar, att han omöjligen kunnat återvända inom nämnda tid.

13. Då lärjungarna nöjaktigt genomgått sin skolkurs, böra rektorerna uppmana dem att avgå till akademien för att förvärva vidsträcktare kunskaper.

14. Biskopar och konsistorier böra sorgfälligt tillse, att ingen antages till barnalärare i adliga familjer i städerna eller på landsbygden, om det icke är utrönt, att han tillhör vår religion och har domkapitlets tillstånd.

15. Enär lärarnas lön vid skolorna på somliga ställen är synnerligen liten, hava några lärare, för att icke av fattigdom nödgas lämna sitt kall, börjat taga sockenhjälp. Men då socknarna äro bestämda åt lärjungarna, förbjuda vi allvarligen att detta hädanefter får ske annat än i yttersta nödfall samt efter biskopens och domkapitelsledamöternas beprövande och bifall.

16. Quia nonnulli pro materia numerj suis discipulis difficiles materias proponunt, et postea ab ijs, qui recitare nequiunt, peccunias exigunt, quod cum discipulorum maxima pernicie est conjunctum: severe prohibemus [10]) ne quis deinceps hoc facere audeat. Quin si materiam numerj, non tarditate ingenij, sed incuria remoratus, mediocriter aliquis recitare nequeat, eum aliqua parte suae paraeciae privet, et cum alio diligentiori communicet.
17. Quia luxus et levitas in vestitu nimium invalescit, Episcopi et Capitulares cum Rectoribus Scholarum prospiciant, ut ejusmodi abrogentur, et Scholares vestitu decenti et suae vocationj convenientj utantur.

Petrus Kenicius Ubsaliensis. | Olaus Arosiensis: | Ericus Aboen:

Petrus Jonæ Wexionensis. | L. Paulinus G. E. St. mp | Jonas Nicolaj Kylander Lincopensis

Sueno Suenonis Pastor Scar: | Iohannes Ungius Calmarnensis.

Daniel Johannis Normalandr Th. L. L. | Petrus Drivius Th: l: Ar: | Jonas Esbernj Scholae Scarensis Rector.

Joach Matth Stutæus Rect. Sch. Aboens

10) 1613: severe praecipimus.

16. Alldenstund några lärare giva sina lärjungar svåra uppgifter till ferieläxa och sedan kräva penningar av dem, som icke kunna läsa upp sin läxa, något som är förenat med stor skada för lärjungarna, så föreskriva vi strängeligen, att ingen hädanefter må drista så göra. Om däremot någon utan att vara hindrad av trög fattningsgåva, endast av vårdslöshet icke kan nöjaktigt redogöra för hemläxan, må läraren taga ifrån honom någon del av hans sockenhjälp och låta honom dela den med en flitigare lärjunge.

17. Emedan yppighet och flärd i klädsel vinner alltför stort insteg hos ungdomen, böra biskopar och kapitulares tillika med skolornas rektorer tillse, att sådant missbruk avskaffas och att lärjungarna begagna en anständig och med deras ställning överensstämmande klädedräkt [1]).

1) Paragraf 6 å sista kapitlet har 1613 erhållit följande lydelse.

Qui disputant sive pro P. Rami sive pro Aristotelis Sententia, sine acerbitate convitijs & contumelia, quod illis verum videtur candidè et modestè tueantur. Non enim Salutis negocium agitur, sive quis Logicam per artem, sive per habitum Organicum definiverit, (de quibusdam alijs eadem est ratio) modo hoc sciant, P. Ramum ex socraticis & Aristotelicis principijs sua praecepta singulari perspicuitate & exquisita methodo deduxisse eaque illustribus bonorum authorum exemplis illustrasse, & ad usum, qui primò & praecipue in artibus spectari debet, accommodasse. Vsus enim frequens Omnium artium praecepta superat: teste Cicerone lib. 1. de Oratore. Et idem alio in Loco testatur: nec medicos nec imperatores, nec Oratores, quamvis artis praecepta perceperint, quidquam magna laude dignum, sine usu & exercitatione, consequi potuisse. Vsus verò ille, non tantum consistit in Scolasticis contentionibus de praeceptis artium, sed multò magis, in examinandis, resolvendis, explicandis, imitandis Philosophis, Oratoribus, poetis, Historicis, versatur, & tam latè se extendit, quam usus rationis Humanae. Vnde Plato & Aristoteles Experientiae & usui, tanquam praestantissimo Magistro Omnium artium & doctrinarum inventionem & perfectionem, tribuerunt.

III.

1649 ÅRS SKOLORDNING.

Det här meddelade avtrycket av 1649 års skolordnings latintext grundar sig, likasom den svenska översättningen därav, på ett med drottning Kristinas egenhändiga underskrift och sigill försedt exemplar, som förvaras i Uppsala universitets bibliotek (sign. U. 3b). Med denna text har jämförts en likaledes där (Nordinska saml. 67) befintlig, av biskopen i Strängnäs Johannes Matthiæ och rector gymnasii därstädes Petrus Petri Grubb bestyrkt avskrift av hela texten med undantag av ingressen (Nos Christina -- Earum vero tenor est qui sequitur).

Det enda tidigare avtrycket av skolordningens text ingår i P. E. Thyselii Handlingar rörande svenska kyrkans och läroverkens historia II, Örebro 1841. En svensk översättning finnes också, utförd av Gustav Sundbärg och tryckt i årsredogörelsen för Högre reallläroverket i Stockholm 1886. Från denna har den nu lämnade översättningen, som verkställts av f. d. Rektor C. A. Brolén, måst väsentligt avvika.

Nos CHRISTINA DEI Gratia, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque designata Regina et Princeps Haereditaria, Magna Princeps Finlandiae, Dux Esthoniae et Careliae, Ingriaeque Domina, etc. Constare volumus universis et singulis quorum interest, aut quomodolibet interesse potest; quod cum iuventus reipublicae praecipuus thesaurus, et proinde summa cura atque diligentia in ejusdem educatione adhibenda sit; ut multum referat, quibus artibus et scientijs, quibusve moribus, et qua sermonis elegantia puer imbuatur. Nam, si quid falsi, si quid mali aut inepti tenera illa aetas hauserit, in adulta id difficillime corrigi potest et evelli. Non equidem privatum, quod aliqua ratione tolerari posset, hoc malum est, sed rempublicam ipsam magno cum ejus detrimento adficit.

Multi aliena partim imbecillitate partim persuasione decepti, falsa pro veris iuventuti obtrudunt, reipublicæ in eo nocentes, sine adfectu nocendi. Quibus autem datum est hos errores nosse, detegere illi malum et iuventutem in viam regiam revocare, pro cura salutis publicae tenentur. Sed cui propositum est fallere discentem, nae in illum severius animadvertendum est.

Nos animo nobiscum reputantes, et e quadam quasi specula perspicientes, quantum damni reipublicæ atque in ea ecclesiae Christi e mala iuventutis in hoc regno nostro informatione accrescat, officio nostro regio, nec non singulari, quo in literas ferimur, eoque fervemus, amori consentaneum visum fuit, ut serpenti cum primis in scholis atque gymnasijs malo huic, morboque, tempestivum remedium quaereremus. Idcirco, ut certa aliqua et ætati annisque iuvenilibus congrua atque idonea ineundorum studiorum ratio constaret, iudicio et consilio virorum praecipua eruditione conspicuorum, et docendi antiquorum, hoc negotium commisimus; Qui huc convocati in certa capita, leges atque regulas instituendae in scholis trivialibus atque gymnasijs patriae iuventutis, convenerunt, censuræque nostrae submiserunt.

Vi Kristina, av Guds nåde Sveriges, Götes och Vendes utkorade drottning och arvfurstinna, storfurstinna av Finland, hertiginna av Estland och Karelen, herskarinna över Ingermanland m. m., förklara härmed för alla och en var, vilka det vederbör och på något sätt kan röra, att, alldenstund ett samhälles förnämsta skatt är dess ungdom, mycken omsorg och noggrannhet bör iakttagas vid dess uppfostran och stor vikt alltså ligger därpå, vilka vetenskaper och insikter, vilka seder och vilken språklig bildning bliva de unga bibringade. Om nämligen något osant, något orätt eller opassande inplantas i deras spädare ålder, kan detta med största svårighet vid mera mogna år rättas och uppryckas. Och för visso är sådant icke blott en olycka för den enskilde — något som ju skulle kunna anses vara drägligt — utan det tillskyndar själva staten stor skada.

Många lärare bliva genom andras fåkunnighet eller övertalningsförmåga förledda att inplanta hos ungdomen falsk lära i stället för sann och göra därigenom, utan att själva vilja det, skada åt samhället. De som det vederbör äro, då de få kännedom om dylik villfarelse, förpliktade att av omsorg om samhällets bästa lägga det onda i dagen och återföra ungdomen till sanningens konungsliga väg. Den lärare åter, som med avsikt förer sina lärjungar vilse, mot denne måste för visso ett strängare förfarande iakttagas.

Då vi betänkt detta och likasom från ett vårdtorn överskådat all den skada, som genom en dålig undervisning av rikets ungdom uppväxer för hela samhället och därinom för Kristi kyrka, har det synts oss överensstämmande såväl med vår konungsliga plikt som med den glödande kärlek vi hysa för vetenskaplig bildning, att söka ett tjänligt botemedel mot detta onda, denna sjukdom, som i synnerhet insmyger sig i skolor och gymnasier. Därför hava vi också, i syfte att en bestämd, för de unga åren avpassad och tjänlig anordning av studierna måtte komma till stånd, givit i uppdrag åt män, utmärkta genom synnerlig lärdom och lärareerfarenhet, att härutinnan giva sitt omdöme och råd. Sammankallade härstädes hava dessa enat sig om vissa huvudbestämmelser, lagar och regler för den svenska ungdomens undervisning i trivialskolor samt gymnasier och underställt dem vår prövning.

Earum vero tenor est qui sequitur:

Ratio Informandi in Scholis Trivialibus.

Loca studijs tractandis destinata sunt in triplici differentia: summa, Academias; proxima, Gymnasia; ima, Scholas triviales appellamus.

Trivialium scholarum in hoc regno gradus duo sunto: secundum quos aliae inferiores, aliae superiores vel plenae vocentur.

Inferiores, suetice Barn-Scholar, lectiones tractabunt, quae adsignatae fuerint plenarum scholarum primae classi.

Superiores sunt, quas et plenas appellavimus: de quarum constitutione sequens inprimis suscepta est tractatio.

I. Classium et lectionum.

Classes igitur in superiore seu plena schola quatvor erunt, certo ordine cohaerentes, et praeter has seorsim una scribarum.

I. Classis infima, seu Alphabetica.

Discent vero in hac pueri:

1. Suetice et latinè legere.

2. Literas utriusque linguae scite et eleganter pingere, et connectere.

3. Notas numerorum pingere, earumque vim adgnoscere.

Libri legendi scribendique materiam praebituri, hi sunto:

I. In Lingua vernacula.

1. Catechesis minor absque explicationibus.

2. Selectissimae quaedam ex sacra scriptura sententiae, quae peculiari libello comprehensae una cum cathechesi typis vulgabuntur.

3. Evangelia diebus dominicis explicari solita.

II. In Lingua Latina.

1. Colloquia nonnulla selectiora, et simplicissimae quaedam epistolae Ciceronis, quas eadem opera conabitur interpretari praeceptor, pro captu puerorum.

2. Pauca vocabula ex Nomenclatore minimo huic classi accommodato.

Hos libellos hujus classis discipuli, legendo percurrent, operamque dabit praeceptor strenuam, ut non tantum ad distinctam, cla-

Dessa lagars lydelse är följande:

Ordning för undervisningen i trivialskolorna.

Läroanstalterna skola vara av tre slag: de högsta benämnas akademier, de därnäst följande gymnasier, de lägsta trivialskolor.

Trivialskolorna skola i vårt land vara av två slag: några lägre, andra högre eller fullständiga.

De lägre trivialskolorna, som kallas barnskolor, böra lämna samma undervisning, som meddelas i lägsta klassen av de högre.

För de högre, som vi ock hava kallat fullständiga, gäller särskildt efterföljande skolordning.

I. Skolans särskilda klasser och deras kurser.

I den högre eller fullständiga trivialskolan skola finnas fyra klasser, som följa varandra i bestämd ordning, samt dessutom särskildt en skriv- och räkneklass.

1. Lägsta klassen (Alphabetica).

I denna klass skola gossarna lära sig: 1. att läsa innantill svenska och latin; 2. att skriva en vacker och flytande svensk och latinsk handstil; samt 3. att skriva siffertecknen och känna deras värden.

Innehållet för denna läse- och skrivundervisning skall hämtas ur följande böcker:

på modersmålet: 1. lilla katekesen, utan förklaringar; 2. några utvalda bibelspråk, som skola tryckas i en särskild bok tillsammans med katekesen; 3. söndagsevangelierna.

på latin: 1. några valda Colloquia ävensom några de lättaste av Ciceros brev, vilka läraren på samma gång skall söka tolka efter barnens fattningsförmåga; 2. några få latinska ord och uttryck ur den särskildt för denna klass avsedda, minsta ordlistan.

Dessa böcker skola av klassens lärjungar fullständigt genomgås, och läraren skall noga vinnlägga sig om ej blott att gossarna

ram ac emendatam literarum, syllabarum vocumque pronunciationem pueri assuefiant: correctis quantum fieri potest linguae consuetudinisque pravae vitijs, sed et sensum assequantur: quod idem in sequentibus quoque classibus sedulo urgendum.

Etiam e re visum est, ut similis et uniformis pronunciandi ratio in omnibus scholis servetur, per universum regnum.

Ad exercitationem scribendi suffecerit, si calligraphus praeter alphabetum, aliquot ex praedictis libris sententias, et periodos sua manu eleganter descriptas pueris proponat, exempli caussa quod imitentur: Saepe etiam (:praesertim inter initia:) pueri manum ipse circumducet in tabella aut charta, literarum ductibus et eleganti connexione monstratis.

Memoriae in hac classe omnino mandanda.

1. Cathechesis Suetica sine explicatione, una cum dictis ex libello sententiarum Sacrae scripturae.

2. Pauca vocabula latina rerum puero quotidie occurrentium. V. g. praecipuarum, et notissimarum partium humani corporis, item earum quae ad vestitum, mensam et musaeum pertinent. Ediscet vero haec ipsa vocabula puer ex inculcatione praeceptoris, et inspectione tabellae, in qua creta consignabuntur, absque interpretatione vernacula. Hanc enim praeceptor viva voce adiunget, deinde a puero reposcet, donec recitata quacunque voce latina, vernaculam ipse quoque expedite reddere queat, et vicissim.

Pertinet huc infra observat. Caput XV.

In studio Musices vocum intervalla discent in lineis, et Psalmos aliquot sueticos faciliores ac maxime usitatos, canere.

II. Classis secunda, seu Donatistica.

In hac classe incipient pueri scripta latina accuratius explicare, et in linguam vernaculam transferre: itidem vernaculo sermone concepta in latinum convertere.

Tractabunt igitur

I. In Auctoribus et scriptis Latinis.

1. Epistolas Ciceronis, ut a Junio collectae sunt, facilimas, et primi ordinis.

2. Somnium Scipionis ex Cicerone.

De ratione haec scripta explicandi, vide Observat. Cap. IX.

vänja sig vid ett redigt, tydligt och riktigt uttal av bokstäver, stavelser och ord — i det han så mycket som möjligt beivrar fel och ovanor i talet — utan även att de förstå innehållet av det lästa, vilket man likaså i fråga om undervisningen i följande klasser strängt bör iakttaga.

Det har ock synts oss vara gagneligt, att ett och samma uttal iakttages i alla rikets skolor.

Vid välskrivningsövningarna är det tillräckligt, om skrivläraren själv skriver före, prydligt och omsorgsfullt, dels alfabetets bokstäver, dels några satser eller meningar ur de förenämnda böckerna, vilket allt gossarna sedan skola efterbilda. Ofta, i synnerhet i början, bör läraren även taga gossens hand och själv föra den på tavlan eller papperet för att visa honom skriftdragen och huru de skola vackert bindas tillsammans.

Utantill böra i denna klass läsas: 1. lilla katekesen på svenska ävensom de förut nämnda, tryckta bibelspråken; 2. några få latinska ord och namn på föremål som dagligen möta gossens ögon, t. ex. människokroppens huvudsakliga och mest bekanta delar, klädedräkten, bordet, skolrummet. Dessa ord skola gossarna lära sig genom lärarens föresägande och genom att samtidigt se dem skrivna med krita på tavlan, utan tydning på modersmålet. Föremålets svenska benämning tillägger läraren muntligen och utfrågar sedan lärjungen, till dess denne äger färdighet att återgiva det anförda latinska ordet på svenska och tvärt om. Härvid böra ock iakttagas de anvisningar som meddelas i femtonde kapitlet här nedan.

I musiken skola lärjungarna lära sig intervallerna på notsystemet och några ofta brukliga, lätta svenska psalmer.

2. Andra klassen (Donatistica).

I denna klass skola gossarna börja att noggrannare tyda de latinska texterna och översätta dem till svenska; likaså skola de översätta svenska satser till latin. För den skull skall läsas:

av latinska författare: 1. Ciceros brev, de lättaste i första avdelningen av Junius[1]) urval; 2. Cicero, Scipios dröm. Några anvisningar vid dessa kursers genomgående meddelas i kap. IX.

1) Junius, Franciscus (François du Jon), f. 1545 d. 1602, fransk filolog och teolog, utgav Ciceros Epistolae m. m.

II. In Praeceptis.

Grammaticam contractam, praesertim vero paradigmata declinationum et coniugationum.

Ea vero paradigmata proponentur primum in tabella ad hoc apte confecta et excusa, non adiecta interpretatione Suetica, quam praeceptor tabellam pueris praelegens et inculcans, viva voce subijciet. Idemque ut a pueris sensim praestetur, curabit.

Paradigmate sic perfecte comprehenso, et familiari reddito, pueros exercebit praeceptor, et ad illud exemplum declinandas coniungendasve voces alias dabit, cujuslibet auctoris, qui in hac classe tractabitur lectione, affatim suggestura materiam. Puer vocem propositam, primo nudam et sine interpretatione ad notum sibi paradigma inflectere conabitur: hoc adsequutus vernacula cum interpretatione repetet idem exercitium, donec sic quoque vocis ejus inflectendae totam rationem iudicio et memoria tenere videatur.

Certa vero fides puerum haec rite percepisse, haec erit, non si, quo ordine didicerit, possit reddere, sed si quodlibet tempus, aut casum aut numerum, aut modum requirenti, recte respondere e vestigio queat. Quaeret igitur saepe praeceptor ad hanc formam, Dominus, quomodo habet in dativo singularis numeri? quomodo in Accusativo pluralis? Lego, quomodo habet in futuro Indicativi? Item cum explicatione vernaculae vocis. Legerunt, quid suetice significat? Et e contra, Thę läſę, quomodo latinē dicitur?

Ad hujusmodi interrogationes puer attentus ni recte respondeat, nondum satis fideliter paradigmata tenet: nec est hinc ex prava quorundam consuetudine ad superioris classis audiendas lectiones transferendus.

Stylum in hac classe exercebunt vertendo latina suetice et contra.

Materiam suppeditabunt lectiones ordinariae: Numerum et modum exercitiorum praeceptoris dexteritas, aetatem et captum discipulorum respicientis. Adde observat. Cap. 11.

Exercitatio loquendi Latine hic instituenda, sed non nisi praesente et moderante praeceptore, ne pueri sermonem latinum idiotismis patriae linguae corruptum imbibant. Vide Observ. Cap. XIII.

In Pietatis studio catechesin cum explicatione sermone vernaculo pueri hic evolvent. Dabitque praeceptor operam, ut non

i grammatik: latinska grammatiken i sammandrag, i synnerhet paradigmen för deklinationer och konjugationer. Dessa paradigm skola först uppskrivas på en enkom därtill avsedd och förfärdigad tavla; på denna bör den svenska översättningen icke förekomma: läraren nämner den muntligen, i det han läser upp tavlans innehåll för gossarna och inskärper det hos dem; och han skall vinnlägga sig därom, att gossarna själva så småningom lära sig läsa upp det förelästa.

När lärjungarna på detta sätt blivit riktigt inövade uti och förtrogna med ett paradigm, skall läraren öva dem genom att låta dem deklinera eller konjugera andra ord, som gå efter detta paradigm; vilken som helst av de författare, som förekomma i klassen, skall vid läsningen lämna ett fullt tillräckligt material. Gossen skall då först försöka att efter det inövade paradigmet böja det nya ordet ensamt och utan svensk översättning; när han är färdig med detta, upprepar han övningen med tillägg av den svenska betydelsen, till dess han visar sig fullt förstå och minnas ordets fullständiga böjning också på detta sätt.

Ett bevis på att gossen rätt förstått saken har man, om han ej blott kan nämna formerna i den ordning han lärt dem, utan även genast svarar riktigt, vilket tempus, kasus, numerus eller modus man än frågar honom. Läraren bör därför giva frågor sådana som dessa: Ordet „dominus“, huru heter det i dativus singularis? Huru i ackusativus pluralis? Vad heter „lego“ i futurum indikativus? — Likaså med avseende på översättningen till och från svenska: „Legerunt“, vad betyder det? Och: „de läsa“, vad heter det på latin? — Kan en uppmärksam gosse icke svara rätt på dessa frågor, så visar detta att han ej fullständigt lärt sig paradigmet, och en sådan bör man icke tillåta att flytta till en högre klass — något som dåliga lärare ofta låta komma sig till last.

I denna klass börjas med stilövningar såväl från latin till svenska som tvärtom. Ämnena hämtas från de vanliga lektionstimmarna; skrivningarnas antal och anordning i övrigt bestämmes av en skicklig lärares omdöme om lärjungarnas ålder och fattningsgåva. Se även anvisningarna i kap. 11.

Övning i latinets talande börjar ock i denna klass, dock endast i lärarens närvaro och under hans ledning, så att icke gossarna vänja sig vid ett av svenska talesätt och vändningar fördärvadt latin. Se anvisningarna i kap. 13.

I religionsläran skola gossarna här på svenska genomgå katekesen med förklaringar, och läraren bör lägga sig vinn om

verba tantum recitare valeant, sed et sensum verborum commode teneant. Quare tum in lectionibus proponendis simplicem addet explicationem; tum in repetendis facilimas, et ad fidem vitamque maxime profuturas quaestiunculas ex textu catechetico erutas, movebit, pueros recte respondentes collaudabit: haesitantes patienter sublevabit; aberrantes ruere non sinet, sed veram decisionem subijciet, verbisque paucis et apertis solutionem propositae quaestionis demonstrabit.

Domi in biblijs sueticis proverbia Salomonis, et Syracidem praecipue legent.

Ediscenda ad verbum haec sunt:

1. Paradigmata declinationum et conjugationum de quibus supra.
2. Catechesis minor cum explicatione suetice.
3. Diebus Dominicis sententia una atque altera insignior, ex Evangelio vel biblicis illis sententijs, de quibus in classis primae lectionibus actum: idque lingua vernacula.
4. Symbola Oecumenica.

In studio Musices, tonos, ut vocant, et Kyrie canere, discent una cum psalmis sueticis pluribus.

Cantus insuper figurati seu harmonici fundamenta prima ij iacient, quibus vox suffragatur.

III. Classis Tertia Syntactica.

Tractabunt hic

I. In Auctoribus Latinis.

1. Ciceronis Epistolas ut a Junio collectae sunt, secundi ordinis.
2. Ciceronis Laelium.
3. Librum primum historiarum Livij.
4. Faciliores ex Vergilij Bucolicis eclogas.

Haec scripta hic sunt explicanda et resolvenda juxta observat. Cap. IX.

II. In Praeceptis.

1. Grammaticam pleniorem cum prosodia.
2. Exercitatio legendi, intelligendi, pingendique graecas literas ex Epistola Pauli ad Titum petetur: vbi itidem ratio pronunciationis uniformis habenda.

Exercitium styli consistet,

1. In argumentorum latinorum versionibus sueticis, paulo quam in priori classe prolixioribus.

att de ej blott kunna läsa upp själva ordalydelsen utan också riktigt hava fattat ordens mening. Därför bör han under styckenas genomgående själv tillägga enkla förklaringar och vid förhöret framställa några, dock mycket lätta frågor, som kunna hämtas ur katekesens text och vara av gagn för såväl tro som leverne. När gossarna svara riktigt, bör han giva dem beröm; de osäkra bör han med tålamod hjälpa till rätta; dem som taga miste bör han ej lämna hjälplösa utan meddela den riktiga meningen, och slutligen skall han själv med några få och tydliga ord giva det rätta svaret på den fråga som framställts.

I sina hem böra gossarna av den svenska bibeln särskildt läsa Salomos ordspråk och Syraks sons bok.

Utantill läsas: 1. paradigmen för deklinationer och konjugationer, såsom ovan är sagdt; 2. lilla katekesen på svenska, med förklaringar; 3. om söndagarna ett eller annat märkligare bibelspråk antingen ur dagens evangelium eller ur det urval, som omnämnes i första klassens kurs, jämväl detta på svenska; vidare 4. de ekumeniska symbola.

I musiken inövas tonarterna och sjunges Kyrie tillika med flera svenska psalmer. De som äga god röst må även få lära sig de första grunderna av figural- eller flerstämmig sång.

3. Tredje klassen (Syntactica).

I denna klass skall läsas:

av latinska författare: 1. Ciceros brev, andra avdelningen i Junius samling; 2. Ciceros Laelius; 3. första boken av Livius; samt 4. några lättare ekloger i Virgilii Bucolica. Dessa texter skola översättas och förklaras enligt de anvisningar, som meddelas i kap. 9.

I grammatik: 1. latinska grammatiken fullständigare, med inbegrepp av prosodien; 2. i grekiska: efter Pauli brev till Titus övning i att läsa, känna igen och skriva de grekiska bokstäverna. Här lägges vikt också vid inövandet av ett likformigt grekiskt uttal.

Stilövningarna skola bestå i översättning till svenska av latinska satser, nu något vidlyftigare än i föregående klass; vidare

2. In Epistolarum aut narratiuncularum brevium versionibus Latinis. Desumet autem argumenta horum exercitiorum praeceptor ex auctoribus huic classi destinatis. Iuxta observat. Cap. XI.

Potest etiam nonnunquam alicujus loci in ijsdem Auctoribus Latinis translatio suetica Discipulis proponi latinum in sermonem convertenda. Vide observat. Cap. XI.

Exercitium latine loquendi.

Assiduum hic erit in schola, tam inter discipulos, quam cum praeceptore, juxta observat. Cap. XIII.

Ad studium pietatis evolvent

1. Augustanam confessionem.
2. Synopsin locorum Theologicorum.

Domi in Biblijs sueticis Evangelistarum historia cursim legenda.

Ediscenda hic ad verbum.

1. Praecipuae regulae syntaxeos, et prosodiae de quantitate syllabarum. Idque ex usu praesertim. Vide Observat. Cap. XIV.
2. Synopsis locorum theologicorum, quousque pervenire dabitur.
3. Versus, seu sententiae poeticae.

In studio Musices.

Ut ratio vocis fert, quidam cantus tantum choralis, nonnulli figurati quoque exercitia continuabunt.

IV. Classis Quarta Rhetorica et Logica.

Absolvent hic

I. In Auctoribus Latinis.

1. Epistolas Ciceronis reliquas, sive tertij ordinis.
2. Cornelium Nepotem et Orationes Ciceronis pro Archia et M. Marcello.
3. Librum primum et secundum Georgicorum Vergilij.
4. Livij lib. Secundum.

Quomodo sit in his auctoribus versandum, ostendet observat. Cap. IX. et X.

II. In Auctoribus Graecis.

1. Epistolas Pauli ad Titum et ad Ephesios.
2. Evangelia dierum Dominicorum. Haec ad eandem normam tractabuntur, ad quam Auctores Latini, de qua Observ. Cap. IX. et X.
3. Fabulas Aesopi.

i översättning till latin av brev eller kortare små berättelser. Ämnen för dessa övningar bör läraren hämta ur de för denna klass bestämda författarna. Se anvisningarna i kap. 11.

Någon gång kan även föreläggas lärjungarna en svensk översättning av något ställe hos dessa författare, vilket gossarna då få ånyo överflytta till latin. Se anvisningarna i kap. 11.

Latintalande skall här övas träget i skolan, såväl mellan lärjungarna inbördes som med läraren, enligt anvisningarna i kap. 13.

I religionsläran genomgås: 1. Confessio Augustana; 2. Synopsis locorum theologicorum. — I hemmen skola de fyra evangelierna i den svenska bibeln kursoriskt genomläsas.

Utantill skola läsas: 1. de viktigaste reglerna i syntaxen och prosodien om stavelsernas kvantitet. Dessa inläras företrädesvis genom särskilda övningar; se anvisningarna i kap. 14; 2. synopsis locorum theologicorum, så långt man hinner; 3. valda stycken i bunden form.

I musiken: Allteftersom röstbegåvningen medgiver, fortsättes dels med koralsången, dels också med figuralsång.

4. Fjärde klassen (Rhetorica et Logica).

I denna klass skall läsas:

Latinska författare: 1. tredje och sista avdelningen av Ciceros brev; 2. Cornelius Nepos samt Ciceros tal för Archias och för M. Marcellus; 3. första och andra böckerna av Virgilii Georgica; 4. andra boken av Livius. Huru härvid skall förfaras, angives i kap. 9 och 10.

Grekiska författare: 1. Pauli brev till Titus och till Efesierna; 2. söndagarnas evangelier, på sätt som om läsningen av de latinska författarna är antydt i kap. 9 och 10; 3. Aisopos' fabler.

III. In praeceptis Latinis.

1. Rudimenta Logices conscripta ab auctore publice adprobato.

2. Elementa Rhetorices, et haec sunt omnino posterius discenda, cognitis utcumque praeceptis Logicis.

3. Arithmetica in hac quoque classe discenda erit ab Apologista.

IV. In praeceptis Graecis.

1. Paradigmata declinationum et coniugationum Graeca.

Styli Exercitia haec erunt

1. Versiones sueticae aliquot locorum in praescriptis auctoribus Latinis. Vide Observat. Cap. XI.

2. Versiones Latinae, tum Epistolarum, tum Narrationum et Oratiuncularum sueticarum ex praescriptis auctoribus effictarum et propositarum a praeceptore ad imitandum. Vid. observ. Cap. XI.

3. Facilioris argumenti narrationes, Epistolae et Oratiunculae latinae, in quibus unius maxime Ciceronis imitatio spectabitur. Vide Observat. Cap. XI.

Exercitatio loquendi latine.

A discipulis hujus classis frequentissime requiretur, constituta in omnes certa poena, qui in schola vernaculo sermone, aut male latino (:videlicet incongruo vel impuro:) fuerint usi. Vide Observ. Cap. XI.

In studio Pietatis.

Ediscent synopseos locorum theologicorum partem reliquam. Privatim reliquos novi testamenti libros percurrent.

(NB. ut harum privatarum lectionum etiam aliquam curam agat praeceptor)

Memoriae peculiariter tradenda.

1. Praecepta Logices primaria.

2. Praecepta Rhetorices in Elementis.

3. Paradigmata Declinationum et Coniugationum graeca.

4. Excerpta ex Graecis et Latinis auctoribus huic classi attributis, iuxta Observ. Cap. X. et XIV.

Musices exercitia hic ut in superiori classe continuanda, et propositis Musicae praeceptis necessarijs perficienda.

Teoretisk undervisning på latin: 1. de första grunderna av logiken, efter någon offentligen godkänd författare; samt 2. huvuddragen av retoriken, vilka dock icke böra läsas förr, än grunddragen av logiken äro något så när genomgångna. — 3. I denna klass bör ock undervisning i aritmetik meddelas av läraren i skriv- och räkneklassen.

I grekisk grammatik: paradigmen för deklinationer och konjugationer.

Stilövningarna skola vara följande: 1. översättningar till svenska av några ställen hos de i det föregående angivna latinska författarna — se anvisningarna i kap. 11; 2. översättningar från svenska till latin såväl av brev som av berättelser och kortare tal, efter de angivna författarna av läraren ombildade och framställda till imitation (anvisningarna i kap. 11); 3. egna berättelser, brev och små tal på latin om lättare ämnen, varvid i synnerhet lägges an på att Ciceros stil efterbildas. Se anvisningarna i kap. 11.

Latinets talande skall i denna klass övas på det ivrigaste, så att plikt fastställes för var och en som i skolan begagnat sitt modersmål eller talat dåligt latin (med fel mot grammatiken eller mot språkets renhet). Se anvisningarna i kap. 11.

I religionsläran skall inhämtas återstoden av Synopsis locorum theologicorum. Enskildt skola lärjungarna genomläsa de återstående böckerna av nya testamentet. Härvid är att märka, att läraren i någon mån skall övervaka även denna enskilda läsning.

Utantill skola läsas: 1. de första satserna i logiken; 2. grundreglerna i retoriken; 3. paradigmen till de grekiska deklinationerna och konjugationerna; 4. utdrag ur de för klassen föreskrivna latinska och grekiska författarna; se anvisningarna i kap. 10 och 14.

I musik skola övningarna fortsättas såsom i föregående klass och fullföljas genom meddelande av det viktigaste i musikens teori.

Classis Peculiaris scribarum.

Praeter enumeratas classes ordine sibi succedentes separata quaedam erit eorum, qui scribendo et numerando praecipue exerceri volent, nec ulterius progredi in studijs alijs excolendis cupiant possintve.

Oportet autem hos, antequam hanc in classem recipiantur, rite tenere nimirum ea, quae discipulis infimae classis sunt praescripta.

Discent autem hi,

1. Rationem literas latinas sueticasque rite ac eleganter pingendi connectendique.

2. Arithmeticam tum vulgarem, tum practicam seu Apologisticam, imprimis mercatoriam.

3. Rationem conscribendi Epistolas sermone suetico puro et eleganti.

Hunc ad finem varias cultiorum hominum formulas epistolicas, de quavis materia conquirent, et in libro excerptorum adnotabunt, subiuncto ad calcem indice, ut reperiri facilius, et promi ad usum queant. Peculiariter titulos, ut vocant, et epitheta Magnatum, aliorumque hominum, officio et conditionj cujusque convenientia, iuxta usum aulae et peritiorum, observabunt et exscribent.

II. Exercitiorum Scholasticorum

secundum dies et horas divisio
in singulis classibus.

In classe infima.

Hujus classis exercitia certos ad dies horasque referri commode non possunt: sed pro suo quisque profectu modo legendo, modo scribendo exercebitur, ut puero utilius fore praeceptor iudicaverit.

De *Memoriae* tamen exercitatione moneri in commune potest, ei horam matutinam septimam, vespertinam vero tertiam aut quartam opportunissimas videri.

Quum autem hac in classe inter discipulos magna et multiplex, progressuum sit futura varietas; quae singulorum accuratiorem haberi rationem non patietur: studebit praeceptor efficere, ut plures simul et eadem opera doceri possint.

Hoc autem adsequetur omnium puerorum multitudinem in tres forte coetus tribuendo, eosque coniungendo, qui pares quodammodo profectus, aut certe non longissime distantes, habere videbuntur.

Skriv- och räkneklassen.

Utom de nu uppräknade klasserna, vilka i ordning följa på varandra, skall finnas en särskild klass för dem, som i främsta rummet vilja öva sig att skriva och räkna och icke önska eller kunna fortsätta sina studier i andra ämnen. Dock måste dessa lärjungar, innan de få intagas i denna klass, hava fullt inhämtat åtminstone de kurser, som äro föreskrivna i den lägsta klassen.

I skriv- och räkneklassen skola lärjungarna inhämta:

1. att vackert och flytande skriva såväl svensk som latinsk handstil; 2. aritmetik, såväl allmän som praktisk (apologistisk), i synnerhet vad som lämpar sig för köpmän; 3. att författa brev på ren och vacker svenska. För detta ändamål skola lärjungarna efter bildade mäns brev samla formulär till brev i olika ämnen och införa dessa i en anteckningsbok, som de skola förse med ett register i slutet, för att den lättare skall kunna begagnas. Särskildt skola de taga reda på och anteckna de titlar och epitet, som enligt hovets och de sakförståndigas bruk tillkomma rikets yppersta och andra herrar efter vars och ens ämbete och stånd.

II. Timschema för undervisningen i de särskilda klasserna.

Lägsta klassen.

De särskilda övningarna i denna klass kunna icke lämpligen en gång för alla fästas vid vissa dagar och timmar, utan varje lärjunge bör efter sina framsteg sysselsättas än med läsning, än med skrivning, allteftersom läraren finner nyttigast. Dock må erinras om att i allmänhet timmarna kl. 7 på morgonen samt kl. 3 eller 4 på eftermiddagen torde vara de lämpligaste för drivande av utanläsning.

Då emellertid på detta sätt inom klassen måste uppstå en mångfaldig skillnad mellan lärjungarna med avseende på deras framsteg, vilket åter omöjliggör ett omsorgsfullare tillgodoseende av vars och ens särskilda behov av ledning, bör läraren söka ordna så, att flera samtidigt kunna sysselsättas med ett och samma arbete. Detta vinnes genom att fördela alla gossarna uti t. ex. tre läxlag, i det de lärjungar sammanföras, vilka tyckas vara något så när lika långt komna eller åtminstone skilja sig från

Ut in primo coetu locentur incipientes, in proximo provectiores, in supremo exercitatissimi. Singulis coetibus singulos hypodidascalos praeficiet praeceptor, quorum opera in proponendis repetendisque lectionibus sublevetur.

Qui igitur pueros exercere legendo velit, pueris ejusdem coetus omnibus tabellas suas librosve attente inspicere iussis, particulam quam proponendam censuerit, clara distinctaque voce praeleget.

Deinde ex pueris unum alterumve paulo correctius commodiusque legentem surgere iubebit, eandemque particulam caeteris praelegere. Errantem ipse diligenter monebit, et prave pronunciata, quemadmodum proferri debeant, docebit. Tandem singulis legentibus operam similem dabit.

Eodem ordine in ijs, quae memoriae mandanda sunt in hac classe progredietur.

A Meridie.

Hora XII. semper canendo, quemadmodum et reliquarum classium discipuli exercebuntur: Hora autem I. scribendo. Exercitatiores seu supremi coetus pueri Dominicis diebus evangelia legent, cathechesin et sententias Biblicas repetent et memoriter recitabunt.

In schola temploque praesto erunt horis ijsdem, quibus et discipuli secundae classis. Parvulis tamen saepe condonandum erit si aliquanto serius accedant, praesertim hyeme: Minus etiam severe consuletur in eos, quorum hospitium a schola aberit longius.

In classe scribarum.

Hac in classe ijsdem horis convenient discipuli, quibus et superiorum trium classium exercitia peragentur.

Hora XII. Ipsi quoque Musicae dabunt operam.

Matutino tempore in Arithmeticis exercebuntur, deinde scribendo. In utroque eo studio rudiores tum a praeceptore, tum etiam hujus arbitrio a condiscipulis provectioribus poterunt doceri.

Templum, ut caeterarum classium discipuli, statis horis frequentabunt. Ad deducenda vero funera non cogentur.

varandra blott i mindre grad. Till första läxlaget skola då höra alla nybörjarna, till det andra de något mer försigkomna, till det tredje de mest övade. För vart läxlag bör läraren tillsätta underlärare för att genom deras arbete vinna hjälp vid läxornas beredande och förhörande.

Den som sålunda vill öva gossarna i innanläsning, skall, sedan alla lärjungarna inom samma läxlag blivit tillsagda att uppmärksamt följa med å sina tavlor eller i sina böcker, med klar och tydlig röst uppläsa ett kort stycke, som han bestämt till genomgående.

Därefter skall han låta en eller annan gosse av dem, som läsa bäst, resa sig och läsa samma stycke om igen för de övriga. Läser han orätt, skall läraren noga förehålla honom det och visa honom, huru hans oriktiga uttal bör rättas. Sedan förfar han med var och en av de övriga på samma sätt.

I samma ordning skall ock förfaras vid det, som i denna klass läses utantill.

Klockan 12 skola gossarna alltid övas i sång, liksom även lärjungarna i de övriga klasserna. Klockan 1 skola de övas i skrivning. De mera försigkomna, eller de som tillhöra översta läxlaget, skola om söndagarna läsa dagens evangelium samt repetera och ur minnet uppläsa stycken av katekesen och språk ur den heliga skrift.

I skolan och kyrkan skola lärjungarna i denna klass infinna sig vid samma tider som andra klassens lärjungar. Med de minsta av dem måste man dock ofta nog hava överseende, om de komma något senare, i synnerhet under vintern. Mindre strängt bör ock härutinnan förfaras mot dem som hava lång väg till skolan.

Skriv- och räkneklassen.

Lärjungarna i denna klass skola samlas på enahanda tider, under vilka läsningen pågår i de tre övre klasserna. Klockan 12 skola även de övas i sång.

Om morgnarna skola de övas i räkning och därefter i skrivning. I båda dessa ämnen kunna de mindre övade undervisas såväl av läraren som ock, efter hans bestämmande, av mera försigkomna medlärjungar.

I kyrkan skola de komma på bestämda timmar likasom de övriga klassernas lärjungar. Dock böra de icke tvingas att ledsaga lik.

Diebus Mercurij mane patriam historiam legent. Diebus Sabbati et Dominicis, cathechesin aliquam sueticam ampliorem.

Domi Biblia suetica diligenter evolvent.

De omnibus classibus.

Communiter observandum est, si commodius visum fuerit per hyemem una hora serius, quam in tabella lectionum adnotatum est, discipulos in scholam itare, ut v. g. duae classes inferiores conveniant hora sexta: duae superiores quinta: posse hoc ea lege concedi, ne sub octavam longior uno quadrante horae indulgeatur venia. Sic enim penso diurno ferme decedet nihil: lectionibusque omnibus iustum tempus servabitur.

Observationes et commonefactiones uberiores in usum praeceptorum.

Caput I.

De praeceptoribus in genere.

Praeceptores singulis classibus praeficiantur eruditione et vita idonej: qui et docere commode pueros, et exemplo morum ijs praeire, et officij scholastici taediosam provinciam aequo animo tolerare possint.

Vitia ludimagistris valde familiaria dici meminerint, inanem eruditionis persuasionem (: unde scholasticus fastus :) et morositatem. Haec igitur eo vitent studiosius modestiaeque, comitati, et humanitati adsuescant. Discipulis se praestent incorruptos, sanctos, affabiles, tanquam parentes: non dissolutos et abiectos, tanquam sodales vel famulos.

Eruditionem quod attinet, in praeceptoribus classicis requiritur, ut et patriam linguam bene calleant; et in latina probatissimos quosque scriptores intelligere et explicare valeant: etiam ipsi non congruenter modo, sed et pure scribere latine loquique possint.

Rector et conrector praeterea theologicorum locorum, linguae graecae, nec non Dialectices et Rhetorices mediocrem utique cognitionem habebunt.

Atque haec in ijs qui ad functionem hoc genus adspirabunt,[1]) religiose et solicite requirantur: neque ulla de caussa quisquam, cui ista defuerint, ad docendi munus admittatur.

---

[1]) Båda manuskripten hava felaktigt adspirabant.

Onsdagsmorgnarna bör svensk historia läsas. Lördagar och söndagar skall läsas katekes på svenska efter någon vidlyftigare framställning. Hemma skola gossarna flitigt läsa svenska bibeln.

Om alla klasserna

gäller, att, om det befinnes lämpligt att under vintern lektionerna börja en timme senare än schemat angiver, så t. ex. att de båda, lägsta klassernas lärjungar samlas klockan sex och de båda högre klassernas klockan fem, så vare detta tillåtet, under villkor att ledigheten kl. 8 icke utsträckes över $^1/_4$ timme. På så sätt kan nämligen den för var dag fastställda lästiden bevaras nära nog oavkortad och rätt tid behållas för alla lektionerna.

Utförligare anvisningar och erinringar för lärarna.

Kap. 1. Om lärarna i allmänhet.

Såsom lärare för de särskilda klasserna skola sättas personer, som därtill i fråga om kunskaper och leverne äro passande, som äro dugliga både att undervisa och att föregå med ett godt exempel och som äga tålamod att underkasta sig en lärares tröttsamma värv.

Lärarna böra erinra sig att såsom deras särskilda svagheter pläga nämnas lärdomshögfärd (fastus scholasticus) och knarrighet. De böra därför flitigt bekämpa dessa fel och i stället söka vänja sig vid anspråkslöshet, vänlighet och ett godt umgängessätt. Mot lärjungarna böra de visa sig oförvitliga, samvetsgranna och vänliga, såsom en fader mot barnen, icke vårdslösa eller simpla i sitt sätt, såsom en kamrat eller en tjänare.

Beträffande graden av deras kunskaper skall av klasslärarna fordras, både att de grundligt känna sitt modersmål, och att de fullt förstå och kunna tyda de erkändt bästa latinska författarna; likaså skola de kunna skriva och tala ej blott ett felfritt utan även ett vackert latin.

Rektor och konrektor skola dessutom äga åtminstone godkända insikter i teologi, grekiska, dialektik och retorik.

Uti allt detta skola de som söka en läraresyssla samvetsgrant och omsorgsfullt prövas, och under ingen förevändning bör åt någon givas ett lärareämbete, om han brister i något av ovanstående.

Probati vero et admissi, modum docendi constitutionibus hisce praescriptum accurate servanto, nec ab eo vel latum unguem, suo arbitratu discedunto.

Si qua autem in re, ab ista norma discedi, necessarium putabunt, ad constitutos inspectores, aut si majus esse negocium videatur, ad magistratum modeste referant, eorumque sententiam expectent.

Vt autem ad officij sui partes diligenter ac fideliter obeundas omnimodis excitentur, non modo quotannis in examine publico, praelectionum suarum industriaeque rationem accuratam inspectoribus reddent: verum etiam ab alijs laboribus et muneribus publicis, puta concionibus, ecclesiarum visitationibus, caussarum et negociorum consistorialium tractationibus, idque genus alijs, immunes exemptique erunt.

Cap. II.

De officio Rectoris.

Rector, praeter ordinariam suae classis administrationem, totius scholae, et rerum ad eam pertinentium curam geret.

Conrectoris et praeceptorum classicorum mores et diligentiam observabit: quemlibet eorum officij sui, quum opus erit, admonebit, errantes modeste corriget: praefractos aut scholae inutiles inspectoribus indicabit.

Iisdem, quoties dimittendus erit coetus scholasticus, catalogum prius discipulorum omnium exhibebit.

Novitiorum adventantium inspiciet testimonia, neque sine testimonio quemquam admittet, viso testimonio in quo nominatim exprimi debebit, puerum illum lectiones ejus classis, cujus in priore schola discipulus fuerit, legitime absolvisse: exhibitorem ejus ipse vel per conrectorem examinabit, et post acceptam obedientiae fidem ad classem, qua dignus quisque videbitur, referet.

De discipulorum in universa schola, assiduitate, profectu, moribus, ut minimum, quot mensibus semel, inquiret.

Discedentibus è schola testimoniumque vitae ac studiorum petentibus, verum incorruptumque tribuet.

Cap. III.

De officio reliquorum Praeceptorum.

Praeceptores in muneris ingressu diligentiam ac fidem in officio, Rectori reverentiam et obedientiam debitam publice promittent.

De som godkännas och till lärare antagas, skola vid sin undervisning noggrant ställa sig denna förordning till efterrättelse och aldrig tillåta sig att godtyckligt därifrån avvika ens en tumsbredd.

Om de dock anse det nödvändigt att i något hänseende avvika från dessa föreskrifter, skola de vördsamt hänskjuta saken till de förordnade Inspectores eller, om saken är av större vikt, till överheten och så avvakta dessas beslut.

På det de däremot må på allt sätt uppmuntras till ett flitigt och troget uppfyllande av sitt ämbetes plikter, skola de vid de offentliga examina varje år inför läroverkets Inspectores avlägga noggrann redogörelse för sin undervisning och sin flit. Dessutom skola de vara fullständigt befriade från alla andra offentliga åligganden och uppdrag, såsom predikningar, kyrkovisitationer, konsistoriegöromål m. m. dylikt.

Kap. 2. **Om rektors åligganden.**

Rektor skall utom undervisningen i sin egen klass hava omsorg om skolan i dess helhet och allt vad henne rörer.

Han skall övervaka konrektors och klasslärarnas leverne och flit. Närhelst så kan behövas, skall han erinra dem om deras skyldigheter, hovsamt rätta deras felsteg samt för Inspectores anmäla, om någon befinnes genstörtig eller för sitt uppdrag otjänlig.

Innan vid terminens slut ungdomen hemförlovas, skall han till Inspectores avlämna en över alla lärjungarna upprättad katalog.

Nykomlingarnas betyg bör rektor granska och icke mottaga någon som saknar intyg. Då betyg företetts, varuti särskildt bör vara angivet, att ifrågavarande lärjunge nöjaktigt genomgått den klass han i sin förra skola tillhört, skall dess innehavare av rektor eller konrektor examineras och, efter avgivet löfte om lydnad, intagas i den klass, där han anses böra hava sin plats.

Beträffande skolans samtliga lärjungar skall han åtminstone en gång varje månad göra sig underrättad om deras flit, framsteg och uppförande.

Dem som lämna skolan skall han, om de så begära, giva ett tillförlitligt och samvetsgrant betyg om uppförande och kunskaper.

Kap. 3. **Om de övriga lärarnas åligganden.**

Lärarna skola vid sitt ämbetes tillträdande offentligen förbinda sig till flit och trohet i sin tjänst samt skyldig vördnad och hörsamhet gentemot rektor.

Inter se fraternam concordiam et amicitiam colent. Si quae controversia inciderit, ad Rectorem, deinde si ab eo componi nequeat, ad ephoros scholae deferant, caussamque suam utrobique placide ac modeste agere meminerint.

Rectore inconsulto nihil in schola innovare tentabunt. Lectiones praescriptas in sua quisque classe mature aggredientur, nec eorum quisquam ijs horis, quibus docendi partes ad eum pertinebunt ante lectionem absolutam è schola discedet.

Lectionem nisi iusta et gravi de causa non intermittent: si quae causa fuerit, eam Rectori, quantum fieri poterit, in tempore indicabunt, ut discipulis de vicario idoneo prospicere mature possit.

Nemini discipulorum suorum absentiae veniam diurna longiorem, inconsulto Rectore concedent.

Quot mensibus catalogum discipulorum exhibebunt.

Discipulos peccantes repraehendent, aut pro culpae ratione punient.

Si quem flagitiose negligentem aut contumacem improbumve depraehenderint, ejus nomen ad Rectorem deferent.

Cap. IV.

De discipulis, eorumque classibus in genere.

Discipuli in scholam recipiendi publicam et trivialem, a Rectore vel iussu Rectoris a conrectore examinabuntur; ut constet

1. sintne ingenio studijs apti nec ne.

2. si apti esse videantur ad quam sint referendi classem.

Qui pueri valde hebetis ingenij esse dicentur, a censoribus publicis examinabuntur, ac nisi post percepta prima studiorum rudimenta, spem commodiorem in posterum de se ostenderint, alijs honestis vitae generibus destinabuntur. Malitiosi vero, si neque monitis neque poenis scholasticis coerceri possint, e schola protinus expellentur.

In scholam nemo nisi pietatem, diligentiam et obedientiam serio pollicitus, recipitor.

Sinsemellan skola de iakttaga broderlig endräkt och vänskap, om tvist uppstår hänskjuta densamma till rektor eller, om den ej av honom kan biläggas, till eforerna samt i båda fallen lugnt och hovsamt framställa sin sak.

Utan rektors hörande får ingen nyhet införas vid skolan. Till de föreskrivna lektionerna skola lärarna var i sin klass infinna sig i god tid, och ingen av dem äger att under de timmar, då undervisningsskyldighet åligger honom, avlägsna sig från skolan, förrän timmen är slut.

En undervisningstimme skall en lärare ej utan giltig och allvarlig orsak försumma; uppstår nödvändighet härav, skall han snarast möjligt anmäla förhållandet hos rektor, på det denne må kunna i tid söka anskaffa lämplig vikarie.

Ingen lärjunge bör läraren lämna tillstånd till mer än en dags frånvaro, utan att rektors medgivande inhämtats.

För varje månad skola lärarna förete katalog över sina lärjungar.

Lärjungar, som förgå sig, böra av lärarna förmanas eller straffas efter förseelsens beskaffenhet. Finner läraren en lärjunge göra sig skyldig till skamlig lättja, uppstudsighet eller oredlighet, bör han anmäla honom hos rektor.

Kap. 4. **Om lärjungarna och deras fördelning i klasser.**

Lärjungar, som söka inträde vid en offentlig trivialskola, examineras av rektor eller, på hans uppdrag, av konrektor, i och för utrönande av 1. om de äga tillräcklig begåvning för studier, samt, i fall de härutinnan godkännas, 2. till vilken klass de böra hänvisas.

Gossar, som måste förklaras synnerligen svagt begåvade å förståndets vägnar, skola prövas av offentligen anställda granskare; men giva de efter de första grundernas inhämtande likväl icke bättre hopp om sig än förut, så böra de hänvisas till andra hederliga levnadsyrken. Vanartiga gossar, som varken genom förmaningar eller straff låta sig rätta, böra ofördröjligen förvisas ur skolan.

Ingen bör intagas i skolan utan att allvarligen hava utlovat gudsfruktan, flit och lydnad.

Discipulo examinato in schola locus profectuj ejus respondens dabitur, nulla ambitione, nulloque aetatis aut fortunae intuitu: idque etiam in nobilibus seorsim collocandis observabitur.

Classes in schola constituentur quatvor: certo ordine inter se cohaerentes, ita ut inferior quaeque classis gradus sit ad superiorem. Praeterque has una separata scribarum. De qua tamen providebunt inspectores et Rectores scholarum, ne perfugium ea fiat et receptaculum grandiusculorum adolescentium, vel iuvenum a laboribus et militia se subducentium, et ad haec etiam studia, ad quae confugerunt, ineptorum.

Classes autem illae connexae et continuae sic ordinabuntur, ut suas quaeque lectiones annuo spatio absolvat. Erunt igitur et translationes annuae, per quas tamen nemo superiorem in classem transferetur [1]), nisi omnes inferioris lectiones absolverit, et rite perceperit. Reliqui in eadem classe lectiones istas iterato audient, donec et ipsi alius translationis tempore, promotione digni judicentur.

Quod si quis forte vel ingenij singularis bonitate, vel institutione privata adiutus, ante legittimum tempus absolvisse classis suae lectiones, eoque statim ad superiorem promovendus existimetur: videndum diligenter, non sólum an rite teneat omnia classi suae praescripta; sed etiam, an capere iam satis possit, quae classis ejus ad quam aspirabit, discipulis eodem tempore proponentur: nisi enim et hoc adsequi possit, praestat in sua classe permanentem, statum translationis tempus expectare.

Si qua classis, ut quandoque factum est, duos in circulos; inferiorem et superiorem distribuatur, observare conveniet, ne aliae lectiones superioris circuli pueris proponantur, quam quae etiam ab inferiore circulo capi et exigi possunt: alias enim duae classes ex una flent, geminato labore praeceptoris, et nullo discipulorum fructu.

Caput V.

De studio Pietatis et Morum.

Agnitio cultusque Dei praecipue scholaribus curae erit. Itaque catechesis statim a principio institutionis ijs instillabitur, et pro-

[1]) Bâda manuskripten hava transferretur.

Sedan en lärjunge blivit examinerad, skall honom anvisas en plats som motsvarar graden av hans framsteg, utan mannamån och utan hänsyn till hans ålder eller hans föräldrars stånd och förmögenhet; detsamma gäller i fråga om anvisande av särskild plats åt adelsmäns söner.

Skolans klasser skola vara fyra, följande varandra i bestämd ordning, så att den lägre är ett trappsteg till den högre, samt dessutom en skriv- och räkneklass. Vad angår den sistnämnda böra emellertid skolornas Inspectores och rektorer tillse, att den icke blir en tillflyktsort för en hop rätt vuxna ynglingar eller unga män, som på detta sätt vilja undandraga sig arbete eller krigstjänst och för övrigt icke äga någon begåvning för de studier, som de vilja ägna sig åt.

Dessa på varandra följande klasskurser skola ordnas så, att var och en kan genomgås på ett år. Flyttningar skola sålunda verkställas varje år, dock så att ingen bör uppflyttas till högre klass, som icke genomgått och fullt tillägnat sig hela kursen för den närmast lägre klassen. De som ej detta gjort, böra ännu en gång genomgå undervisningen i samma klass, för att så vid nästa flyttning kunna förklaras mogna för högre klass.

Om åter någon lärjunge antingen till följd av särskildt lycklig begåvning eller genom enskild undervisning hinner att före den bestämda tiden genomgå sin avdelnings kurs och därför kan komma i fråga att genast flyttas till högre klass, så bör noga undersökas, ej blott om han tillfredsställande inhämtat alla för hans egen klass föreskrivna pensa, utan även om han är i stånd att följa den undervisning, som vid samma tid meddelas i den klass, där han önskar vinna inträde; kan han ej detta, så är det bättre att han stannar i sin klass och avvaktar den sedvanliga tiden för flyttning.

Skulle, såsom ibland inträffar, en klass fördelas i tvänne avdelningar, en högre och en lägre, är av vikt att tillse, att den undervisning, som meddelas lärjungarna i den övre avdelningen, är sådan, att den kan fattas och fordras även av de lägre; i annat fall klyves klassen i två, till fördubbladt arbete för läraren och utan något gagn för lärjungarna.

Kap. 5. **Om undervisningen i religions- och sedelära.**

Guds kännedom och dyrkan skall vara lärjungarnas angelägnaste omsorg. Därför skola de genast börja med inhämtande av

gressu temporis ac eruditionis plenior subinde notitia rerum Divinarum et salutis.

Crebro, praesertim ubi auctor explicandus occasionem suggeret, inculcabitur pueris esse Deum omnipotentem, sanctum, iustum, omniscium, qui odio habeat peccatum, et peccatoribus irascatur, eosque horrendis in hac et futura vita poenis afficiat: e contra vero pios et probos diligat, promoveat ac custodiat, eorumque fidem et bona opera proemijs amplissimis hic et aeternum ex gratia compenset et remuneretur. Discant nosse semetipsos, quam sint natura corrupti et proni ad malum, quam caecos et indomitos alant in animo affectus, in atrocissima scelera erupturos nisi precibus et ratione vincantur. Discant nosse Christum mundi redemptorem ejusque beneficia, neque nisi per eum salutem et alia vera bona posse a Deo impetrari. Adsuefiant libenter et frequenter publicis sacris interesse, orationi, laudibus divinis, alijsque pijs exercitijs vacare. Moneantur oportere eos contra Diaboli et carnis insidias et exempla corruptorum hominum praesertim sodalium, semper accinctos et paratos, velut in acie stare.

Diebus profestis initium in schola discipuli facient matutini laboris, a precibus et cantiuncula usitata, praesente Rectore, Conrectore, aut saltem uno ex collegis seu praeceptoribus classicis.

Postea psalmus unus Davidicus praelegitur lingua vernacula. Eumdem in modum vesperi etiam exercitia scholastica claudentur, lecto ex biblijs sueticis capite. Dabunt etiam praeceptores operam, ut discipulis sit cura civilitatis in moribus, et munditiei in corpore et vestitu: nec ferent, ne dum laudabunt, in eis sordes, paedorem, rusticitatem et morositatem.

Eique fini lectionem proverbiorum Salomonis et Syracidis et exigant a discipulis, uti supra in descriptione lectionum praeceptum est, et ex ea dicta quaedam, ad vitia puerorum corrigenda, opportune obijciant: et vel in legendo negligentiam, vel in obsequendo ignaviam exprobrent.

katekesens lärostycken, och allteftersom tiden fortskrider och med den deras egen utveckling, skall dem meddelas en fullständigare insikt angående de gudomliga tingen och frälsningen.

Tidt och ofta, särskildt när den författare, med vilken man är sysselsatt, därtill giver anledning, bör hos gossarna inpräglas, att Gud är allsmäktig, helig, rättfärdig och allvetande, att han hatar synden, vredgas på syndare och belägger dem både i detta och det tillkommande livet med straff, för vilka man bör förskräckas; att han däremot älskar de fromma och rättfärdiga, främjar och bevarar dem och giver dem av nåd för deras tro och goda gärningar i detta och det eviga livet den härligaste lön. Gossarna böra ock lära känna sig själva, att de av naturen äro fördärvade och benägna till det onda samt nära i sina hjärtan blinda och okuvade begärelser, som skola utbryta i de gruvligaste brott, om de ej övervinnas genom bön och självbehärskning. De böra lära känna Kristus såsom världens återlösare och hans välgärningar, och att endast genom honom frälsning och det sannskyldiga goda kan vinnas hos Gud. De böra vänja sig att gärna och flitigt deltaga i den allmänna gudstjänsten och åhöra predikan, Guds lov och andra gudaktighetsövningar. Så böra de ock erinras om huru nödvändigt det är att mot djävulens och köttets försåt och mot onda människors fördärvliga exempel, särskildt mot kamraters, städse stå väpnade och färdiga till strid.

Varje vardagsmorgon skola lärjungarna börja skolans arbete med bön och bruklig sång, i närvaro av rektor, konrektor eller åtminstone någon av kollegerna eller klasslärarna. Därefter skall en psalm ur psaltaren läsas på svenska. På samma sätt skola dagens arbeten avslutas på aftonen med läsning av ett kapitel ur bibeln på svenska.

Lärarna skola söka leda lärjungarna till att eftersträva hyfsning i seder samt prydlighet i dräkt och hållning och aldrig hos dem tåla, än mindre uppmuntra smuts och osnygghet eller ett tölpigt och frånstötande väsen. För detta ändamål skola lärjungarna få att redogöra för läxor uti Salomos ordspråksbok och Syraks sons bok, såsom redan är föreskrivet vid behandlingen av kurserna; och av dessa böcker böra vid lämpliga tillfällen de språk framhållas, som kunna tjäna till rättande av gossarnas fel. Likaså böra lärarna förmana mot försumlighet i fråga om läsningen och mot håglöshet i att lyda givna befallningar.

In lectione profanorum auctorum si quid occurrat, quod cum fide christiana, vel honestate morum pugnare videatur, praeceptores diligenter monebunt, in his rebus, auctores illos, uti miseros et caecos gentiles aberravisse, Nobis autem christianis ex verbo Dei constare, quomodo sit sentiendum. Itaque scriptorum istorum auctoritatem, in alijs quidem non contemnendam, in his vero nullam esse.

Quoties autem honesta dicta factave legentur, ea commendabunt pueris, et quae possint, imitari, quae vero supra sint, admirari certe et magnifacere iubebunt. Denique hoc, ubi occassio erit, non perfunctorie agent, ut tenera statim aetas contemptu et odio vitiorum, virtutum autem amore et admiratione imbuatur.

Breviter: Danda est opera, ut pueri maxime quidem in studijs et moribus, simul proficiant: hoc si obtineri nequeat, certe ut meliores e schola dimittantur, quam accesserint.

Quare sedulo observabunt praeceptores, quibus cum frequentius et familiarius unusquisque puerorum versetur, eoque si videatur habere sodales pestiferos extra scholam, parentes aut hospites puerorum moneant, ut commercio ejusmodi pestium ijs interdicant: Discipulos autem corruptores e schola eliminent, non recipiendos antequam ad frugem redierint.

Quum autem in utramque partem plurimum valeant, praeceptorum mores, quum pro se ipsi viros bonos se praestabunt, et ab omni levitate, obscaenitate et morositate remotos; tum etiam scholarum curatores vitam illorum diligenter observabunt.

Studiorum autem bonorum praestantiam, suavitatem, utilitatem, frequenter commendabunt pueris praeceptores: notas eorum laudes inculcando. Ita fiet, ut hac opinione concepta promptius et alacrius studia persequantur.

Magnum autem studiorum impedimentum est, si praeceptorem discipuli contemnant aut oderint. Studebunt igitur praeceptores, excitare et retinere amorem ac reverentiam in discipulorum ani-

När vid läsning av de världsliga författarna ställen möta, som visa sig stå i strid med kristen tro och goda seder, böra lärarna erinra om att i sådana ting antikens författare såsom blinda och olyckliga hedningar foro vilse, men att vi kristna av Guds ord hava visshet om huru vi skola tänka i dessa ting, och att därför de gamla författarnas auktoritet visserligen i övrigt icke bör föraktas men i dessa ting är ingen.

Så ofta däremot man under läsningen möter sanna och sköna yttranden eller handlingar, skola lärarna fästa gossarnas uppmärksamhet därpå och mana dem att efterlikna det som står i deras makt och att åtminstone beundra och prisa det som når över deras egen förmåga. Och närhelst tillfälle gives, skola lärarna allvarligt arbeta på att hos den späda ungdom, de hava för sig, från början ingjuta hat och avsky för det onda men kärlek och beundran för det goda.

Korteligen, man skall bemöda sig därom, att gossarna göra betydande framsteg på samma gång i det sedligt goda som i kunskaper, och kan detta icke fullt vinnas, så bör man åtminstone sträva att göra dem bättre, när de lämna skolan, än de voro, när de där gjorde sitt inträde.

Därför skola ock lärarna sorgfälligt giva akt på med vilka kamrater eller andra varje lärjunge ofta och förtroligt umgås, och om man märker, att någon har skadliga umgängesvänner utom skolan, böra hans föräldrar eller vårdare uppmanas att förbjuda honom detta fördärvliga umgänge. Dåliga kamrater och förledare inom skolan böra förvisas därifrån och icke åter få intagas, förr än de hava återvändt till ett anständigt liv.

Men som både i ondt och godt lärarnas eget exempel verkar allra mest, böra de själva visa sig såsom aktningsvärda män, fria från allt lättsinne, osedlighet och elakt småsinne, och skolans vårdare böra noga hava sina blickar fästa på lärarnas seder och liv.

Lärarna skola ofta för lärjungarna framhålla den sanna kunskapens värde, ljuvlighet och nytta och inplanta hos dem vad härom är av andra sagdt. Slår denna övertygelse rot hos dem, skola de ock med större håg och glädje driva sina studier.

Ett stort hinder för studierna uppstår, ifall det inträffar att lärjungarna förakta eller hata sina lärare. Därför skola lärarna sträva efter att vinna och behålla sina lärjungars både kärlek

mis; quod duabus maxime consequentur artibus, integritate morum et dexteritate docendi. Facit etiam ad rem diligens expositio locorum, quales interdum in auctoribus tractandis occurrerint, in quibus pietas erga magistros discipulis commendatur.

Cap. VI.

De studio Linguarum et cognitionis rerum in genere.

Iuventutis in scholis institutio, praeter pietatem, et honestatem morum, duplicem ad huc sibi propositam metam habet, peritiam linguarum et cognitionem rerum.

Ex his praecipue spectatur linguarum cognitio, ad quam aetas illa esse videtur accommodatior. Trium autem omnino habenda ratio est: vernaculae, latinae, Graecae. Vernaculam quidem domo secum adferunt pueri, sed plerumque rudem et impolitam, saepe etiam sordidam et barbaram. Emendanda igitur et expolienda hic etiam est in schola, dabuntque praeceptores operam, ut discipuli, quantum aetas cujusque patietur, patrio sermone ad loquendum scribendumque bene ac commode utantur. Poterunt autem hoc quum alias, tum vero praecipue in explicatione et repetitione scriptorum latinorum, inque versionibus puerorum sueticis emendandis.

Nonnunquam etiam exercebuntur in componendis lingua vernacula literis, item orationibus brevibus: et si quando comaediae sint agendae lingua vernacula, actores, non rythmis, sed prosa, partes suas exsequentur. Et haec exercitia continuabuntur in gymnasijs et academijs.

Latinae vero lingvae praecipuum et acerrimum in scholis esse studium convenit, propter uberrimum ejus usum, in studijs et omni vita. Et hujus quidem fundamenta in primordio statim informationis ponere incipient pueri, ejusque studium, cum supradicto studio vernaculae coniungent, exemplo Romanorum, qui suam vernaculam in principio institutionis coniunxerunt cum graeca. Neque enim nobis expedit, quibus latina vernacula non est, graecam simul cum latina auspicari.

In latini sermonis studio progrediendum est scholasticis, donec facultatem sibi compararint non congruenter tantum, sed et pure scribendi ac loquendi. Uberior ejus linguae cultura gymnasijs et

och vördnad, och detta mål vinnes säkrast genom tvänne medel, nämligen genom ett aktningsvärdt uppförande och genom skicklighet i undervisningen. Härtill bidrager också en noggrann genomgång av de ibland vid läsningen förekommande ställen, som hos lärjungar inskärpa vördnad för deras lärare.

Kap. 6. **Om undervisningen i språk och övriga ämnen i allmänhet.**

Ungdomens undervisning i skolorna har, förutom bibringandet och stärkandet av ett fromt och dygdigt sinnelag, ett dubbelt mål sig förelagdt, nämligen språkkunskap och sakkunskaper.

Av dessa åsyftas förnämligast språkkunskapen, vartill åldern i fråga synes vara mest passande. Härvid äro tre språk i främsta rummet att beakta: modersmålet, latinet och grekiskan. Modersmålet föra gossarna visserligen med sig hemifrån men mestadels rått och ovårdadt, ofta även orent och vanställdt. Därför bör det vårdas och förfinas i skolan, och lärarna böra vinnlägga sig om att lärjungarna, var efter sin ålder, lära sig tala och skriva sitt modersmål väl och vårdadt. Tillfälle härtill finna lärarna såväl annars som i synnerhet vid översättning och återgivande av de latinska skriftställarna samt vid rättandet av gossarnas egna översättningar.

Understundom böra gossarna även övas uti författande av brev ävensom kortare tal på svenska, och uppföras någon gång komedier på modersmålet, så skola skådespelarna framföra sina roler på prosa, icke på vers. Dessa övningar skola fortsättas på gymnasierna och vid akademien.

Men skolans förnämsta, ivrigast drivna studium skall vara kännedomen om det latinska språket, detta på grund av den stora nytta det medför både vid andra studier och i hela livet. Grundvalen härtill böra gossarna genast lägga vid undervisningens början, så att de förena latinstudiet med det ovannämnda studiet av modersmålet, på samma sätt som romarna vid den första undervisningen förenade sitt modersmål med grekiskan. För oss, som ej hava latinet till modersmål, är det ju icke lämpligt att inlära grekiskan på samma gång som latinet.

I latinska språkets studium böra skolans lärjungar fortskrida, tills de hava vunnit förmågan att tala och skriva latin ej blott formriktigt utan även klassiskt rent; men ett mera djupgående studium av detta språk får förbehållas gymnasierna och akade-

academijs reservanda est. Quare nec exigendum a scholae trivialis alumnis, ut omnes omnium rerum, etiam ipsis ignotarum, nomenclaturas teneant, neque ut difficiliores linguae latinae auctores, praesertim poetas, exacte et per omnia explicent; neque ut epistolas et orationes, iuxta praecepta rhetorices de inventione et dispositione conscribant; sufficit enim ut in scribendo concinnitatem et puritatem linguae latinae sectentur: inveniant vero et disponant, ut sua cuique natura dictaverit. Tantum obiter admoneri quandoque a praeceptore poterunt, de inventione et dispositione artificiosa, et remitti ad exempla in auctore latino classico, in quo nihilominus non tam inventionem et dispositionem, quam elocutionem imitari curabunt. Qui enim plura et exactiora hic requirent, neque ea tenere consequentur, et impedimento erunt ijs etiam, quae alias aetati captuique puerorum consentanea, disci ab his parvo negotio potuissent.

Graeca quoque lingua in scholis inchoanda est: prosequenda vero in gymnasijs et academijs.

Cognitio porro rerum, quanta pueris convenire potest, minime hic erit negligenda. Et primo quidem sacrarum et theologicarum notitia, ex praeceptis theologicis cuilibet classi assignatis instillanda erit.

Eodem pertinent, tum in templo sacrarum concionum, auscultatio; tum etiam loci quidam de his rebus, in omni genere auctorum saepe occurrentes.

Iisdem ex fontibus etiam vitae et morum aliqua haurienda erit cognitio. Rerum porro naturalium et artificialium rudi aliqua et levi notitia discipulos imbuere praeceptor poterit, ea quae in explicatione et repetitione auctorum occurrent, quaeque inter colloquendum forte incident, quam facilime et simplicissime enarrando.

Cap. VII.

De libris tractandis generatim.

Attingendo autem, ut dictum est, triplici studiorum scopo, praeter *Εὐφυΐαν*, seu naturae et ingenij bonitatem atque inclina-

mierna. Man bör därför icke av trivialskolans lärjungar fordra, att de skola ha inhämtat de latinska namnen på alla föremål, även de för dem okända, ej heller att de skola kunna noggrant och fullständigt översätta jämväl de svårare latinska författarna, särskildt skalderna, ej heller att de skola kunna sammansätta brev och tal efter retorikens regler för invention och disposition. Det är tillräckligt, om de vid sina skrivningar kunna uppnå latinska språkets prydlighet och renhet; uppfinningen och dispositionen få bli efter vars och ens naturliga begåvning. Blott någon gång, i förbigående, kan läraren giva dem anvisningar om den mera konstnärliga uppfinningen och anordningen, med hänvisning till bestämda ställen hos de klassiska författarna såsom exempel, dock så att dessas stil är vad som i främsta rummet bör efterliknas, ej så mycket själva uppfinningen och anordningen av ämnet. Att redan här söka fullständigare eller djupare inträngа häruti skulle icke leda till något resultat, men dessutom rent av kunna bliva till hinder längre fram, när annars detta samma skulle kunna utan större svårighet inläras, sedan det hunnit bliva mera motsvarande lärjungarnas egen, med åldern växande fattningsförmåga.

Även det grekiska språkets studium bör börjas i skolorna, varefter det får fortsättas vid gymnasierna och akademien.

Kännedomen om mänskliga och gudomliga ting i allmänhet bör icke heller på något sätt försummas, försåvidt dessa av barnen kunna fattas; i främsta rummet bör kunskap meddelas dem i kristendom och teologi efter de teologiska läroböcker som äro bestämda för varje klass.

Till denna undervisning hör såväl åhörandet i kyrkan av den allmänna gudstjänsten, som även aktgivande på de ställen, som handla om gudomliga ting och ofta möta hos alla slags författare.

Ur samma källor bör ock någon kunskap hämtas om människolivet och sedelagen. Vad angår den yttre naturen och vetenskaperna, kan läraren meddela en konstlös och enkel undervisning däri genom att på det lättfattligaste sätt framställa vad som förekommer vid läsning och genomgång av författarna eller annars kan därom komma på tal.

Kap. 7. **Om läroböckerna och deras anordning.**

För vinnandet av det trefaldiga mål, som redan är angivet såsom studiernas uppgift, hava lärjungarna, förutom *εὐφυΐα*, d. v. s.

tionem, duo sunt discipulo necessaria. 1. Praecepta artium. 2. Exercitatio seu usus.

Vtrisque horum plurimum confert vox viva boni praeceptoris, qua plurima tum in praeceptis, tum in exemplis et usu, etiam absque omni librorum inspectione, summa cum felicitate et fructu discipulo auscultanti instillari possunt. Vnde primum et maximum proficiendi instrumentum pueris esse auditionem, cum veteribus merito statuimus.

Sed lectione praeterea librorum opus est, tam eorum qui praecepta continent, quam qui usum exhibent et materiem Exercitationis. quod utrumque genus coniungi oportere, inter doctos fere convenit. In linguis certe addiscendis hoc esse faciundum, non modo certa ratio, sed ipsa Experientia dudum manifestissime evicit. Itaque puer linguae latinae plane rudis, ad praecepta, sive grammatica vulgaria, neutiquam deducendus est, antequam in latinis auctoribus explicandis versatus tam diu fuerit, ut proprio Marte regulas grammaticas intelligere, et explicare valeat, saltem quoad voces a terminis technicis distinctas.

Quoniam igitur libris pueri carere non possunt, curandum est ut recte apteque imprimantur, constantes nimirum munda charta, et distincto ac elegantj typo: imprimis detur opera, ut quam emendatissimi procudantur. In omnibus autem scholis eadem servetur typi forma, idemque verborum in paginis situs. neque permittatur ulla etiam in diversis editionibus varietas, sine consensu eorum, ad quos ea cura pertinebit. Typographus qui contra faxit, confiscatione librorum mulctetur.

De libris praecepta compraehendentibus notanda speciatim, quae Helvicus in Didact. pag. 4. praecipit, ut nimirum novae lineae crebro usurpentur, diversae materiae titulis dirimantur, praecepta ipsa, secundum diversos ordines seu gradus, (: de quibus infra cap.

naturlig begåvning och fallenhet, tvänne saker av nöden: inlärandet av teorierna samt övningen till färdighet i deras användning.

I var och en av dessa undervisningens båda huvudgrenar är en god lärares muntliga framställning det yppersta undervisningsmedlet, ett medel varigenom uppmärksamma lärjungar kunna, utan att se i en bok, med största lätthet och nytta inhämta en stor del av vad de behöva i fråga om såväl teorier som deras tillämpning. Att åhörandet är för gossarna det första och viktigaste vid kunskapers inhämtande, vilja vi sålunda, i likhet med de gamle, med full rätt fastställa.

Men vid undervisningen behövas därjämte böcker, både sådana som innehålla teorier och regler, och sådana som visa tillämpningen och lämna material för deras inövning. Att böcker av båda dessa slag böra i förening användas vid undervisningen, därom äro de lärda i det närmaste enstämmiga. Att så bör tillgå åtminstone vid språkundervisningen, har ej blott den pedagogiska teorien utan även erfarenheten för länge sedan på ett överbevisande sätt ådagalagt. Därför bör en gosse, som ännu är fullkomligt okunnig i latin, ingalunda genast sättas till inlärande av de allmänna grammatiska reglerna; först måste han hava så pass länge sysselsatt sig med latinska författares läsning, att han av sig själv kan förstå och utreda de grammatiska reglerna åtminstone i fråga om uttryck, som icke äro tekniska termer.

Då gossarna alltså icke kunna undvara böcker, måste man sörja för att sådana tryckas i felfritt och lämpligt skick. Papperet skall naturligen vara snyggt och stilen tydlig och vacker. I synnerhet bör man söka få typerna så felfria som möjligt och tillse, att samma slags typer användas vid alla skolor; likaså att orden hava samma plats å sidorna. Man bör icke tillåta någon förändring härutinnan, icke ens vid ny upplagas utgivande, utan deras samtycke, vilka övervakandet tillhör. Boktryckare, som bryter häremot, bör straffas med upplagans konfiskation.

Om böcker, som innehålla språkreglerna, bör särskildt iakttagas vad Helvicus[1]) föreskriver i sitt pedagogiska arbete sid. 4, nämligen att ny rad ofta skall begagnas, att olika avdelningar särskiljas genom rubriker, och att reglerna alltefter grad eller ordning

1) Helvicus, Christoph (Helwig), 1581—1617, professor i Giessen, utgav kompendier i grammatik samt tillsammans med Joachim Jungius (Jung, 1587—1657, professor i Giessen m. m.) W. Ratichii Didactica.

seq. dicetur :) diversitate typi distinguantur, quemadmodum in editione grammaticae graecae Gualperij, et latinae Giessensium factum videmus.

Auctorum libri (sic enim scripta a praeceptis artium distincta nominare hic lubet) Latinorum ut Ciceronis, Livij etc., ex quibus in schola ordinarie, linguae latinae cognitio adquirenda est, contineant solum textum latinum, absque interpretatione vernacula. Idemque de auctoribus graecis sentiendum est, ut absque ulla in libro adiuncta translatione alterius linguae legantur et explicentur.

Cap. VIII.
De praeceptis artium tradendis.

In artibus earumque praeceptis tradendis ac perdiscendis, reputandum semper est, ea propter usum in scholis addisci. quare neque nuda proponenda sunt, ut paulo ante monitum est: neque tantum eis tribuendum temporis, quantum tractationi bonorum auctorum, et exercitationi scribendi ac loquendi.

Est etiam in praeceptis addiscendis certus ordo servandus, ut veluti gradatim, ex facilioribus et paucioribus difficiliora iam et plura tradantur.

Possunt igitur minimum tres fieri gradus sive ordines. quorum primus rudimenta seu elementa contineat. secundus ea, quae necessitate, usu et facilitate primis illis sunt proxima. Unde ut prima praecepta solum analogiam (ut ita loquamur) concernent; ita haec faciliorem anomaliam et exceptiones generaliores, in usu frequentiores, ac maxime necessarias attingent. Tertius ordo continebit praecepta rarioris usus, et exactioris iudicij, quotquot eorum prioribus ad complementum artis defuerint.

In libro igitur cujuslibet artis systema compraehendente, quae ad singulos ordines pertinent, etiam typis discernenda erunt: ut videlicet alio characterum genere primi gradus, alio secundi, alio tertij praecepta excudantur.

(varom se följande kapitel) tryckas med olika stilar, på sätt som skett i Gualperii [1]) grekiska grammatik och den latinska, som utgivits i Giessen [2]).

Upplagorna av de latinska auktorerna (vi kalla dessa böcker så till skillnad från dem som innehålla språkets teori), Cicero, Livius m. fl., ur vilka i allmänhet i skolorna kännedomen hämtas om det latinska språket, skola endast innehålla den latinska texten, utan någon förklaring på modersmålet. Sak samma bör märkas i fråga om de grekiska författarna, nämligen att de läsas och tolkas utan någon i boken intagen översättning på annat tungomål.

Kap. 8. **Om inlärandet av läroämnenas teori och regler.**

Vid meddelandet och inlärandet av läroämnenas teoretiska del bör ihågkommas, att reglerna inläras i skolan för användningens skull, varför de, såsom nyss är sagdt, varken böra meddelas i och för sig, ej heller upptaga så mycken tid som läsningen av författarna samt övningarna i talande och skrivning.

En viss ordning måste också iakttagas vid reglernas inlärande, så att man från få och lättare steg för steg övergår till flera och svårare.

Vid ett sådant tillvägagående kunna graderna eller kurserna bliva åtminstone tre. Den första av dem skall innehålla de allmännaste grunddragen, och den andra de regler, som i nödvändighet, användning och lätthet att uppfatta komma dessa närmast. De förstnämnda skola framställa så att säga endast de normala konstruktionerna; efter dem komma så de lättare oregelbundenheterna och de avvikelser, som äro mest omfattande eller oftast förekommande och därför nödvändigast att lära känna. Reglerna av tredje ordningen skola innehålla utläggning av mera sällsynt förekommande fall, sådana som fordra ett skarpare omdöme och som jämte de förra fordras för en fullständig insikt i ämnet. I varje lärobok som lämnar en fullständig framställning av ett läroämne, skall genom särskildt tryck utmärkas vad som rörer var och en av de tre graderna, i det sålunda reglerna för första graden tryckas med särskild stil och likaså de som röra 2:a och 3:e graden.

1) Gualperius (även Gualtperius, på tyska Walper), Otto, 1546—1624, professor i Marburg, rektor i Lübeck, utgav en grekisk grammatik i flera upplagor.

2) Se not 1 å sid. 62 (93).

Omnino autem curandum erit, ut praecepta elementaria seu primi ordinis, ante omnia accuratissime perdiscantur, priusquam ad reliquos accedatur: quae res nunquam sine maximo discentium impedimento damnoque neglecta est.

Et quoniam incipientibus, praesertim puerulis, terrori est, etiam mediocris libri magnitudo, prodest haec elementa ex systemate artis excerpta, et in peculiari libello seorsim excusa, pueris proponi ad exemplum Element. Vossij in Rhetoricis.

Praecepta secundi gradus citius et facilius addiscet puer, si non tantum ipsi ordine a praeceptore, ut fieri solet, explicentur; sed etiam in repetitione et analysi auctorum, vel loquendi scribendique exercitatione, oculis ejus in libello frequenter subijciantur; ita nimirum, ut oblato praecepti cujuslibet exemplo, magister monstret ejus in libro pueri sedem, iubeatque eum ex libro suo illud distincta et alta voce recitare, et si opus sit, etiam explicare, atque ad exemplum in auctore repertum accommodare.

Atque hoc etiam modo solo, praecepta tertij generis discipulo tradi et instillari possunt: ut non magnopere necessum sit ea ordine ex libro proponere et explicare.

Quae in disciplinis instrumentalibus dicta bonorum auctorum exempli loco praeceptis sunt subiuncta, ea sufficit breviter vernaculo sermone explicare, et regulae illustrandae accommodare: nec opus est historice, et quoad res ipsas, ea scholasticis enarrare, inter praelegendum. qua in re supervacaneum multi olim operam consumpserunt.

Frustra etiam sunt, qui in arte pueris explicanda, definitionum, divisionum et regularum rationes ijs inculcant, quum alia sint hic tradenda magis ipsis necessaria, captuique eorum accommodatiora.

Qui controversias insuper et disputationes super praeceptis his crepant, ostentationi suae eruditionis, non autem utilitati discentium serviunt.

Främst av allt bör uppmärksammas, att grundreglerna eller de av första ordningen på det allra noggrannaste skola inläras, innan övergång sker till de följande; detta är ett försiktighetsmått som aldrig har blivit försummadt utan att därigenom de största olägenheter uppstått för lärjungarna.

Då vidare alltid hos de små nybegynnarna en bok av även ganska måttlig storlek injagar förskräckelse, så är det nyttigt, att grundreglerna i varje ämne tryckas uti ett särskildt litet utdrag och i detta skick sättas i gossarnas händer, såsom t. ex. i Vossii Rhetorica [1]).

Reglerna av andra ordningen skola gossarna lära både fortare och lättare, om de ej blott såsom vanligt i tur och ordning framställas av läraren utan även, när under explikationskursen eller vid tal- och skrivövningarna exempel på en regel möter, läraren gång efter annan lägger fram regeln för lärjungarnas ögon, d. v. s. visar dem, var den står i boken, och så låter någon av dem läsa upp den högt och tydligt, ja även översätta den, om så behöves, och tillämpa den på det nu föreliggande fallet.

På detta sätt kunna även reglerna av tredje ordningen framställas och inläras, så att dessa knappast torde behöva läsas i följd efter boken.

De citat av goda författare, som i de teoretiska läroböckerna anföras under reglerna såsom exempel, behöva blott i korthet tolkas på svenska och lämpas på den regel som skall belysas; däremot är det icke nödvändigt att vid föreläsandet ingå i någon utläggning av deras historiska sammanhang och innehåll, en sak varpå många i forna tider hava använt en förspilld möda.

Likaledes är det alldeles utan gagn att vid undervisningen vilja bibringa lärjungarna de teoretiska grunderna för definitioner, indelningar och regler, då så mycket annat finns att meddela, som både är nödvändigare och därjämte på detta stadium för barnen lättare att fatta.

Att dessutom tala mycket om olika meningar och lärda mäns tvister angående dessa regler kan visserligen vara smickrande för lärarens fåfänga men länder till ingen nytta vid undervisningen.

1) Vossius, Gerhard Johannes, 1577—1649, professor i Leiden och Amsterdam, utgav Elementa rhetorices och Rhetorica plenior samt Grammatica latina plenior och contracta.

Si disputationibus pueros hic exercere placeat, commodius illae de exemplis, eorumque ad regulas applicatione, deque praeceptorum genuino sensu instituentur. Ut suo loco de velitationibus scholarum ostendetur.

Cap. IX.
De Auctorum Enarratione.

In auctoribus autem evolvendis occupabitur discipulus, quum ob certiorem intellectum ipsorum praeceptorum, tum vero praecipue ob tres illos commemoratos fines studiorum. Quia tamen omnibus illis finibus quaevis scripta (sive latina sint, sive graeca) non aeque inserviunt: non est unus omnes auctores tractandi et enerrandi modus. Quandoquidem autem in schola plerique auctores latini, linguae pernoscendae gratia, a discipulis evolvuntur, illique usui maxime accommodati sunt (ut ut alijs etiam finibus inservire queant) aperienda hic est ratio tractandi latinos auctores ad linguae illius adipiscendam notitiam.

Consistit autem illa ratio (generatim loquendo) in Auctorum. 1. Lectione et Explicatione. 2. Selectione. 3. Imitatione.

Lectioni auctorum in schola praemittitur enarratio seu explicatio praeceptoris, vel saltem cum ea conjungitur.

In hac enarratione operam dabit praeceptor

1. Ut locum auctoris explicandum prius rite legere valeant discipuli: quam ad rem multum facit clara et distincta ejus recitatio a praeceptore interpretationi praemissa.

2. Vt vocum singularum genuinae et usitatae significationes, eaeque primum propriae, deinde translatae usitatiores discipulo aperiantur. Praecipue autem eam inculcabit significationem, quae proposito loco congruit.

3. Vt aperiatur ratio etymologiae, pro captu discentium, et vocum derivatio a suis primitivis.

4. Expositis simplicibus, conjunctarum habenda est ratio, ut exponantur phrases, et quid inprimis eo loco denotent, ostendatur: ut constructio, pro classium conditione excutiatur, et ordo vocum iuxta eam naturalis in explicando observetur.

Vill en lärare redan här öva lärjungarna i disputerande, så är det bättre, att disputationerna endast få omfatta exempel och deras hänförande till vissa regler samt reglernas rätta mening, såsom vid passande tillfälle skall visas vid behandlingen av skolans små disputationsövningar.

Kap. 9. **Om tolkningen av de författare som läsas i skolan.**

Med studiet av de klassiska författarna skall lärjungen sysselsättas såväl för att säkrare lära sig fatta teori och regler, som i synnerhet för vinnande av det trefaldiga mål, som vi betecknat såsom avsikten med all undervisning. Men som icke alla författares skrifter, vare sig på latin eller grekiska, i lika grad bidraga till detta måls vinnande, så gives ej heller en enda och allmänt gällande metod för deras läsning och tydande. Och alldenstund de flesta latinska författare i skolan läsas för språkets skull och i hög grad lämpa sig för detta ändamål (likaväl som de äro av stor nytta även i andra hänseenden), så meddelas här en framställning av metoden för de latinska författarnas behandling i och för inhämtande av kännedom om detta språk.

Denna metod omfattar, i allmänhet taladt: 1. auktorernas läsning och tydning; 2. urval och antecknande av ställen i deras skrifter; samt 3. auktorernas efterbildande.

Författarnas läsning bör i skolan föregås av lärarens redogörelse och utläggning eller åtminstone tagas i sammanhang med en sådan.

Vid denna föregående tydning skall läraren vinnlägga sig om: 1. att lärjungarna först kunna rätt läsa innantill det stycke som skall genomgås, vilket mycket underlättas, om läraren själv med klar och tydlig röst läser upp det före översättningen; 2. att lärjungarna få klart för sig de särskilda ordens egentliga och vanliga betydelser, nämligen först de ursprungliga och sedan även de vanligast förekommande överflyttade bemärkelserna; i synnerhet skall den betydelse inskärpas, som passar för stället ifråga; 3. att upplysa om härledningen, såvidt den av lärjungarna kan fattas och om ordens derivation av sina primitiva; 4. att, sedan varje ord sålunda blivit tolkadt, behandlingen övergår till att uppvisa ordförbindelserna och särskildt dessas betydelse i det ifrågavarande sammanhanget. Vidare utredes, allt efter klassens ståndpunkt, ordens sammanhang (constructio), och vid översättningen tagas nu orden i den på grund av deras beroende av varandra naturliga ordningen.

Fieri autem debet haec explicatio plerumque et potissimum beneficio linguae vernaculae. In suprema classe nonnunquam alijs verbis latinis interpretatio institui potest, ita tamen ut et ibi plerumque suetica obtineat.

Ex usu etiam fuerit, interpretationem variare, et nunc paucioribus, nunc pluribus verbis sensum auctoris exprimere, ut partim metaphrastice partim paraphrastice propositus locus explanetur, id quod tum ad copiam parandam, tum ad pleniorem intelligentiam auctoris assequendam, non parum conducit.

Summatim, pro classium diversitate varianda est enarratio seu explicatio auctorum, etiam vernaculo sermone facta, ut rudior et simplicior in classibus inferioribus obtineat: in superioribus vero aliquanto plenior et accuratior. Conferatur Lud. Vives de trad. disc. pag. 477. et 483. ac seqq.

In classe prima et secunda peculiariter hic observandus enarrationis modus est.

I. Praeceptor certum in auctore locum, paucis constantem periodis, tardiusculo, simplici et perspicuo sermone vernaculo explicat, indicatis singulorum tum verborum tum phrasium significationibus, ut supra dictum est. Affert autem singularum periodorum interpretationem duplicem, unam ad singula verba adstrictam, alteram (si phrasis a vocibus separatim spectatis longius recedat) ad sensum.

II. Eandem interpretationem, discipulis ad diligentem attentionem exstimulatis, denuo inculcat.

III. Iubentur duo, aut tres ex discipulis (alter nimirum post alterum) eundem locum integrum alta et clara voce simpliciter explicare, ceteris auscultantibus.

IV. Praeceptor, cognito discipulos interpretationem esse assequutos, vocabula ex textu auctoris colligit, quorum significationem non satis fuisse pueris notam depraehendit.

Detta sätt för uttydningen bör helst och merendels ske genom anlitande av modersmålet. I den högsta klassen kan någon gång tolkandet ske endast genom omskrivning medelst andra latinska uttryck, dock så att även här översättningen till svenska skall vara det vanligaste.

Det torde också vara lämpligt att omväxla något med tolkningen, så att man än blott med några få ord angiver innehållet, än åter meddelar det i fullständigare form och sålunda än förklarar det ifrågavarande stället genom att insätta andra ord (metaphrastice), än genom en vidlyftigare omskrivning (paraphrastice), något som både ger ett rikare språkmaterial och i hög grad bidrager till en fullständigare uppfattning av författarens mening.

Över huvud skall tolkningen avpassas efter de särskilda klassernas utvecklingsstadium, även vad angår själva behandlingen av modersmålet, så nämligen att denna hålles mera konstlös och enkel i de lägre klasserna men i de högre är betydligt rikare och noggrannare. Jämför härom Lud. Vives, De tradendis disciplinis, sid. 477 samt 483 o. ff.[1]).

I första och andra klasserna böra särskildt iakttagas följande regler för översättningen:

1. Läraren väljer hos auktorn ett stycke bestående av några få punkter och översätter det långsamt, enkelt och tydligt på svenska, med angivande av varje särskildt ords och uttrycks betydelse, såsom är sagdt här ovan. För varje punkt lämnar han en dubbel översättning, först en ordagrann och sedan en som närmare motsvarar meningen (om textsammanhanget medför någon betydligare avvikelse från de särskilda ordens betydelse var för sig).

2. Därefter manar han lärjungarna till sorgfällig uppmärksamhet och inpräntar så översättningen om igen.

3. Sedan låter han två eller tre lärjungar, naturligtvis den ene efter den andre, med hög röst enkelt översätta hela stycket, medan de andra höra på.

4. När läraren funnit att lärjungarna lärt sig översättningen, uppsöker han de ord i texten, vilkas betydelse han märker hava varit lärjungarna obekant. Dessa ord — och likaledes ordför-

1) Vives, Johannes Ludovicus, 1492—1540, spansk filosof och filolog, utgav 1533 De tradendis disciplinis.

Haec vocabula (estque idem de phrasibus sentiendum) in abaco primum annotabit, significationibus viva tantum voce indicatis, quas a singulis (praesertim tardioribus) mox reposcet virgula vocabulum quodque monstrando, eiusque in vernacula lingua quaerendo significationem, donec eam a discipulis perceptam esse animadvertat. Si aliunde derivatum occurrit vocabulum, non modo ipsum in casu, ut ajunt, recto annotandum est, sed etiam ejus primitivum, nisi id ante discipulus probe cognitum habeat.

V. Vltimo voces vernaculae linguae, in abaco praeceptor adiungit, creta rite scriptas, latinis ad sinistram paginae partem, vernaculis vero e regione ad dextram collocatis: ut in repetitione, praesente praeceptore, vel hypodidascalo (praelectorem vulgo apellant) se mutuo de illis interrogent. Surgent enim ex pueris bini, quorum prior recitans ex tabella ordine voces latinas, sueticas appensa charta vel alia quapiam re occultatas ab altero requirit. Alter vicissim eodem modo a priore latinas postea reposcit. Quae exercitatio per alios ex eodem puerorum numero, toties repetenda donec firmiter memoriae omnium non plane stupidorum imprimantur.

In duabus superioribus classibus, tertia et quarta, praeter ea quae supra generatim diximus, observanda in enarrando peculiariter sunt sequentia.

1. In excutiendis vocum significationibus peculiari diligentia praeceptor notabit et inculcabit eas, quae ob significationum similitudinem, a vulgo eruditorum, pro synonymis haberi et usurpari solent; quantumvis notabilem inter eas monstret differentiam usus auctorum probatissimorum. V. g. aegritudo et aegrotatio, abstinentia et continentia, convitium et maledictum, accurate et exacte. etc.

2. Observandum quoque quaenam vocabula et phrases cuique rei, vel proprie vel translate, iuxta probatissimorum usum recte attribuantur: V. g. in simplicibus vocibus, epithetorum, seu adiectivorum et adverbiorum, tum proprie, tum translate sumptorum recta accommodatio spectanda. Ut, pondus grave, consul gravis, offensio gravis. Homo firmus, navigare explorate, sic in vocibus conjunctis. Fideliter servire alicui, phrasis latina est: Tironem nihilominus Romae viventem Cicero repraehendit in epistola, quod inscite eam valetudini accommodarit.

bindelserna — antecknar han först på tavlan, varvid den svenska betydelsen blott meddelas muntligen, och frågar så genast var lärjunge för sig (särskildt de trögaste) vad de betyda; härvid utvisar han med pekpinnen ordet på tavlan och frågar om betydelsen, tills han finner att alla hava fattat den. Om ett härledt ord förekommer, uppskrives ej blott ordet självt i nominativ utan även dess grundord, om detta ej förut är för lärjungarna väl bekant.

5. Slutligen tillägger läraren ordens svenska betydelse skriven tydligt med krita på tavlan, latinet till vänster och svenskan midt emot till höger, så att gossarna sedan vid repetitionen i lärarens eller underlärarens (den s. k. praelectorns) närvaro kunna ömsesidigt förhöra varandra. Detta går så till, att gossarna resa sig, två och två, och den ene i ordning upprepar orden på latin och frågar efter deras betydelse på svenska, under det han övertäcker de svenska orden med ett papper eller något dylikt, och sedan tvärtom den andre frågar på svenska och den förste svarar på latin. Denna övning upprepas av nya gossar så många gånger, tills alla, som ej äro allt för dumma, hava orden fast i minnet.

I de båda översta klasserna, den tredje och den fjärde, äro vid översättningen följande anvisningar att iakttaga jämte dem som ovan givits för behandlingen i allmänhet:

1. Vid utläggningen av ordens betydelse bör läraren särskildt omsorgsfullt påpeka och inskärpa de ord, som, till följd av snarlikhet i ljud, av mindre lärda personer betraktas och begagnas såsom likbetydande; läraren bör påvisa den betydande skillnad i betydelsen som enligt de bästa författares språkbruk äger rum dem emellan. T. ex. aegritudo och aegrotatio, abstinentia och continentia, convitium och maledictum, accurate och exacte o. s. v.

2. Vidare bör iakttagas, vilka ord och uttryck som av de bästa författare pläga användas om varje sak såväl i egentlig som överflyttad bemärkelse. Så t. ex. bör i fråga om enskilda ord uppmärksammas, vilka epitet, adjektiv och adverb, som i egentlig eller figurlig bemärkelse böra med rätta tilläggas dem. T. ex. pondus grave, consul gravis, offensio gravis; homo firmus; navigare explorate. På samma sätt i fråga om föreningar av ord: Fideliter servire alicui är godt latin, men Cicero klandrar i ett av sina brev Tiro, som dock levde i Rom, att han oriktigt användt detta uttryck i fråga om ordet valetudo.

3. Singulari quoque studio notanda et evolvenda sunt, quae vel a communibus praeceptis grammaticis, vel a consuetudine loquendi, tum vernacula, tum latina corrupta abeunt, et propria sunt sermonis latinj incorrupti. Ut, Septimum iam diem Corcyrae tenebamur; per valetudinem et anni tempus commode navigari non potest. Non fero desiderium tui. Desiderare opportunitatem operae alicujus omnibus locis. Graves solent esse offensiones, ex gravibus morbis, et id genus innumerá.

Et hactenus progredi poterunt tertiae classis discipuli: tametsi quaedam sunt in auctoribus difficiliora, ex ultimo hoc genere peculiarium phrasium, quae cum incidunt, praeteriri commodius hic possunt, adque superiorem classem remitti.

4. In classe vero quarta non haec tantum accuratius notanda sunt, verum etiam particularum, quibus quasi vinculis oratio devincitur, diligens habenda ratio est. V. g. Hospes tam te diligit, quam si vixisset tecum. Vix in ipsis tectis, nedum in mari. Item cives, hostes iuxta metuere.

5. Addenda quoque hic difficiliorum, et rariorum constructionum enodatio. Observabunt etiam discipuli, filum et nexum Ciceroniani sermonis, et auctorum ad eum proxime accedentium. et in hoc, periodorum, membrorum ac numerorum rationem.

6. Animadvertenda etiam hic peculiaria exempla illustriorum troporum, itemque formulae breviores et faciliores notandae; ut salutandi, valedicendi, rogandi, gratias agendi etc. Item ordiendi, continuandi, claudendi. Videatur Lipsius Instit. Epist. cap. XII.

7. Analysis quoque grammatica in enarratione adhibeatur, in ijs praesertim, quae peculiarem aliquam rationem et difficultatem habere videbuntur.

In poetarum enarratione prosodiae insuper ratio attenditur. Sed haec omnia praeceptor latius in repetitione exsequetur.

8. In suprema classe praeter ista etiam analysis rhetorica, praecipuorum duntaxat troporum et figurarum utiliter proponetur.

3. Med särskild omsorg böra ock anmärkas och förklaras sådana uttryck, som äro egendomliga för klassiskt latin men avvika från allmänna grammatiska regler eller ett vanligt, mindre vårdadt uttryckssätt (såväl på svenska som på latin). T. ex. Septimum jam diem Corcyrae tenebamur; per valetudinem et anni tempus commode navigari non potest; non fero desiderium tui; desiderare opportunitatem operae alicuius omnibus locis; graves solent esse offensiones ex gravibus morbis, och liknande i mängd.

Så långt kan man gå med lärjungarna i tredje klassen; dock finnas även hos författarna svåra ordförbindelser av det nu senast nämnda slaget, vilka det är bäst att förbigå i denna klass och spara till den nästa.

4. I fjärde klassen böra icke blott de nyss angivna uttrycken noggrannare genomgås utan också en särskild uppmärksamhet ägnas åt de partiklar som binda och sammansluta framställningen. T. ex. Hospes **tam** te diligit **quam si** vixisset tecum; Vix in ipsis tectis **nedum** in mari. Likaså Cives, hostes **juxta** metuere.

5. Här bör även tillkomma en fullständigare upplösning till deras betydelse av mera svåra och sällsynta ordsammanställningar. Likaså böra lärjungarna lära sig giva akt på den ledande tråden och tankesammanhanget i språket hos Cicero och de författare som komma närmast honom; särskildt uppmärksammas lagarna för periodbyggnad, för satsernas avdelningar och för ordens rytm.

6. Egendomliga exempel på utmärktare troper böra också upptagas till behandling, ävensom kortare och lättare formler som begagnas t. ex. vid hälsning, när man tager farväl eller framför en bön, en tacksägelse o. s. v. Likaså sätten att börja, fortsätta och avsluta ett tal. Se Lipsius, Instit Epist., kap. 12 [1]).

7. Jämväl grammatisk analys bör användas vid tolkningen, i synnerhet i fall som synas erbjuda särskilda svårigheter.

Vid tydningen av poeterna uppmärksammas därjämte prosodien. Allt detta bör läraren utförligare genomgå vid repetitionen.

8. I översta klassen är dessutom nyttigt att företaga en retorisk analys, åtminstone av de förnämsta troperna och figurerna.

1) Lipsius, Justus, 1547—1606, professor i Leiden, utgav Epistolicarum quaestionum libri V, Antwerpen 1577.

Logica quoque resolutio interdum obiter monstrari potest, sed simplicissima, summa tantum capita inventionis et argumentationis formas maxime usitatas respiciens. Accuratior enim analysis locum hic non habet, sed gymnasijs et academijs relinquenda est.

Cap. X.
De selectione seu excerptis.

In subsidium memoriae, quae in plerisque labilis est et fallax, ex lectione auctorum seligenda aliqua sunt atque excerpenda, quae peculiari libro (Lipsius memorialem vocat) a pueris inscribantur.

Est autem haec selectio, vel coniuncta, vel disiuncta.

Coniuncta apellatur, qua puer, quae ex unaquaque lectione seligit et excerpit, conjunctim in libro memoriali annotat, iuxta ordinem, quo in lectione ipsa occurrebant.

Disiuncta vero est, qua excerpta ad diversos titulos, sive locos communes referuntur. Illa facilior est et rudior, haec difficilior est et majoris iudicij ac otij. Quamobrem in schola tum ob facilitatem, tum repetitionem atque examen, conjunctam imprimis observant discipuli enotandi rationem.

Sed et in hac curandum est, ut diversis auctoribus distincti libri, vel distincta ejusdem libri spatia assignentur, nec variorum auctorum excerpta permisceantur.

Quae vero sint excerpenda facile iudicabit praeceptor, praesertim si conferat quae superiore capite de observationibus in enarratione auctorum sunt notata.

Ceterum inferiores classes excerptis nullis utentur, (praeter ea quae in tabella notabit praeceptor, ut sup. cap. dictum) sed imitationibus, versionibus, ac ipsa lectione auctores in succum et sanguinem vertant.

In suprema vero classe excerpent quidem praecipua discipuli, sed ita ut praeceptor ea dictitet. Ordo autem phrasium excerpendarum erit non admodum anxius et accuratus, ne nimium temporis ista collectione consumatur.

I förbigående kan ock någon gång en undersökning göras från logisk synpunkt, dock så enkel som möjligt och endast avseende de allmännaste formerna av inventio och argumentatio. En noggrannare analys av detta slag har ej sin plats här utan bör sparas till gymnasierna och akademien.

Kap. 10. **Om utdrag och anteckningar ur auktorerna.**

Till hjälp för minnet, som hos många är svagt och opålitligt, böra under läsningen vissa ställen utväljas, som gossarna skola anteckna uti en särskild bok (liber memorialis, så som den kallas av Lipsius).

Urvalet är av två slag, det omedelbara och det systematiskt ordnade.

Med det omedelbara urvalet förstås, att gossarna uppteckna det för varje lektion excerperade efter vartannat i minnesboken i den ordning det förekommer under lektionen.

Det ordnade urvalet innebär, att det antecknade hänföres under vissa rubriker och synpunkter. Det förra sättet är det lättare och mera konstlöst, det senare är svårare och kräver mera tid och eftertanke. Därför böra lärjungarna i skolan, såväl för den större lätthetens skull som med hänsyn till förhör och examina, i främsta rummet begagna det förra, s. k. omedelbara urvalet.

Dock bör även därvid iakttagas, att särskilda anteckningsböcker användas för varje författare eller åtminstone att varje författare får en särskild avdelning i den gemensamma minnesboken, så att icke utdrag från flera författare blandas tillsammans.

Vad som bör bliva föremål för anteckning, avgör läraren lätteligen, i synnerhet om han erinrar sig de anvisningar i fråga om tolkningen, som meddelats i föregående kapitel.

För övrigt böra sådana utdrag icke förekomma uti de nedersta klasserna (utom vad som läraren skriver före på tavlan, varom nämnes i föreg. kap.); här skola lärjungarna genom efterbildning, översättning och själva läsningen söka att fullt tillägna sig författarnas framställning.

I översta klassen skola gossarna visserligen anteckna det viktigaste men endast efter lärarens diktamen. Tillvägagåendet vid utdragens uppteckning bör icke vara så ängsligt noggrant, att därigenom för mycken tid går förlorad.

Cap. XI.

De stylo, seu scribendi exercitatione.

Et 1. de versionibus sermonis vernaculi.

Post auctores ita uti praescriptum est tractatos, consequens est, ut ipsam exercitationem discipulus adgrediatur, quae usum continet eorum quae didicerit.

Est autem haec exercitatio tum scribendi tum loquendi. De utraque notent pueri vulgatum illud:

Solus et artifices qui facit, Vsus erit.

Scribendi exercitatio varijs institui modis potest, de quibus videatur Quintilianus lib. X. cap. II. et seqq. Plinius lib. VII. Epist. IX. Iunius Method. Eloquentiae. cap. XVIII. Ludovicus Vives de trad. discipli. pag. 495. et 568.

In scholis fere in versionibus tantum consistit, ijsque vel vernaculis vel latinis. De quibus utrisque id generatim tenendum, quod in praesentia praeceptorum a discipulis concinnari debeant: non ut cogatur praeceptor perpetuo adesse et adsidere discipulis dum hoc agunt; sed ut nonnunquam ipsis nec opinantibus obrepat, ne securi et negligentes fiant, aliorum alij opera utantur, atque in fraude de depraehensos corripiat.

A versionibus e latino sermone in patrium exercitationem styli inchoare praestat; quum facilius sit ex lingua minus nota in notiorem aliquid traducere, quam contra. De hoc scribendi genere Quintil. lib. 10. cap. 5. ita: Vertere graeca in latinum (qui patrius Romanis erat sermo) veteres nostri oratores optimum iudicabant.

Quanquam autem omnia in assignatis cujlibet classi auctoribus, viva voce explicanda sunt suetice: non tamen omnium locorum urgenda scripta versio, seu translatio. Suffecerit ergo in auctore antea bene explicato et intellecto, pauca tantum seligere in linguam vernaculam scripto transferenda, idque pro classium discrimine.

Auctor Latinus, ex quo ordinarie aliquid transferendum, non nisi classicus, seu probatus erit. Id enim imitatio, quae imprimis spectanda, vel praecipue requirit.

Kap. 11. Om skrivövningarna.

I. Översättningar till modersmålet. Sedan auktorerna blivit behandlade såsom ovan är angivet, följer närmast att taga itu med de övningar, i vilka lärjungen skall visa, att han kan använda vad han lärt.

Dessa äro dels skriv-, dels talövningar. Om båda gäller den kända satsen: "Endast övning giver färdighet".

Skrivövningarna kunna anordnas på många sätt, varom se Quintilianus, tionde boken, kap. 2 o. ff., Plinius, sjunde boken, ep. 9, Junius [1]) Method. Eloqventiae, kap. 18, samt Lud. Vives, De tradendis disciplinis, sid. 495 och 568 [2]).

I skolan böra skrivövningarna bestå endast uti översättningar, dels till svenska, dels till latin. I bägge fallen bör såsom regel fasthållas, att de försiggå under lärarens övervakande; icke så, att denne skulle vara tvungen att alltid närvara och övervaka lärjungarnas arbete, men så, att han några gånger överraskar dem och näpser dem som beträdas med fusk, så att de icke må göra sig säkra, bliva försumliga och anlita andras hjälp.

De första skrivövningarna böra utgöras av översättning från latin till svenska, alldenstund det är lättare att översätta från ett mindre kändt språk till ett som är mera bekant, än tvärtom. Om detta slags skrivövningar säger Qvintilianus i tionde bokens femte kapitel: "Att översätta grekiska till latin", vilket ju var romarnas modersmål, "ansågo våra gamla talare vara i hög grad gagneligt".

Men fastän uti de för varje klass bestämda auktorerna allt bör muntligen översättas till svenska, böra likväl ej alla ställen användas såsom material för den skriftliga översättningen. Det är nog att hos en författare, som lärjungarna noggrant läst och väl förstått, utvälja några få stycken till skriftlig översättning, varvid alltid avseende bör fästas vid de särskilda klassernas grad av utveckling.

Den författare, från vilken i regeln material hämtas för skrivningar, måste vara en bland de erkändt klassiska; detta kräves med bestämdhet därför, att förmåga av originalets efterbildning företrädesvis är skrivningens mål.

1) Se not [1]) å sid. 47 (63).
2) Se not [1]) sid. 62 (101).

Quod supra de explicatione vivae vocis monitum fuit, id in versione scripta tanto accuratius observandum est, quanto plus spatij vertentibus, ut plurimum, datur ad rem diligentius ponderandam. Annitentur igitur pueri latina, sermone vernaculo puro, proprio et eleganti exprimere, insistentes nunc interpretationis rationi adstrictiori, qua praeter sensum, singula fere verba (quoad ejus per linguae vernaculae proprietatem fieri potest) reddantur: quam metaphrasticam nominaveris: nunc vero liberiori, qua non tam verba singula, quam sensus rotunde et eleganter exprimatur.

Magnum enim momentum in utroque translationis genere situm est, ad sermonem tum latinum, tum patrium excolendum. Sunt tamen discipuli secundae classis in priori magis exercendi: superiores autem in utroque pariter occupabuntur.

Discant pueri in vertendo aeque ac explicando linguas latinam et vernaculam inter se conferre, ac utriusque observare et distinguere idiotismos, peculiaremque verborum collocationem. Videatur Schorus in praefat. de Rat. disc. ling.

II. De Versionibus Latinis.

Hae sunt, quibus puer sententiam aliquam vel orationem vernaculam convertit in latinam: De quibus perpetuo tenendum, ad imitationem probatorum auctorum, classibus adsignatorum, conscribi eas oportere.

In classe secunda, pueri praeter versiones vernaculas, vix necesse habent quidquam conscribere. Majus operae pretium fecerit praeceptor, si in repetitione auctorum his viva voce breves et simplices proposuerit sententias, in lingua patria ex auctore latino effictas, mutatis tantum numeris, casibus, personis etc. quas pueri ex tempore, verbis et phrasibus ex auctoris textu petitis exprimere conentur dirigente praeceptore.

In reliquis classibus, praeter ejusmodi exercitia latina vivae vocis, scripta quoque exhibebunt discipuli ad imitationem (ut dictum est) probatorum et classicorum auctorum. Nihil enim aeque

De erinringar, som ovan lämnats i fråga om den muntliga tydningen, böra med ännu högre grad av noggrannhet iakttagas vid den skriftliga; eftersom lärjungarna då i allmänhet hava betydligt längre tid till noggrann eftertanke. Gossarna skola alltså bemöda sig om att uttrycka den latinska textens innehåll på ren, felfri och vacker svenska, än så att de mera strängt lägga an på att återgiva varje särskildt ords betydelse, så vidt detta med bevarande av svenska språkets egendomlighet låter sig göra — detta är vad man kan kalla den mera ordagranna översättningen —, än så att de söka giva ej så mycket varje ords som hela tankens innehåll ett avrundadt och vackert uttryck.

Stor vikt ligger nämligen vid dessa skrivövningar därpå, att man söker utveckla förmågan av både latinets och modersmålets behandling. Dock böra lärjungarna i andra klassen i främsta rummet övas uti det förstnämnda språket men i de högre klasserna lika mycket i bägge.

Gossarna böra under dessa översättningar lära sig att jämföra de båda språken med varandra och uppmärksamma varderas egendomligheter och särskilda ordställning. Se Schorus i hans företal till Ratio discendae linguae latinae [1]).

II. Översättningar till latin. Dessa bestå uti att till latin översätta en sats eller ett sammanhängande stycke på modersmålet, varvid städse bör fasthållas, att den övning som avses, är att kunna efterbilda de i klassen förekommande klassiska auktorerna.

I andra klassen behöva gossarna knappast skriva något annat än översättningar till modersmålet. Läraren skall i denna klass skörda mest frukt av sitt arbete, om han vid repetitionen muntligen framställer kortare och enklare satser på svenska, bildade efter den latinska auktorn endast med förändring i fråga om numerus, kasus, person o. s. v.; dessa satser böra lärjungarna under hans ledning försöka att genast återgiva på latin med begagnande av de ord och uttryck, som förekomma hos auktorn i fråga.

I de övriga klasserna böra lärjungarna, utom dessa muntliga extemporalier även, såsom förut är sagdt, åstadkomma skriftliga efterbildningar av goda klassiska författare. Det finnes

1) Schorus, Antonius (von Schore), 1525?—1552, filolog, utgav 1549 i Strassburg Ratio discendae docendaeque linguae latinae.

officit linguarum studijs, ac prava eorum praeceptorum consuetudo, qui posthabita omni imitatione, discipulos linguam aliquam peregrinam, non ab optimis ejus auctoribus, sed a se discere cogunt: saepeque ijs ea dictant in lingua vernacula themata (ut vocant) latine reddenda, quorum vel vocabula vel modos loquendi nunquam ex probato aliquo auctore latino audiverunt. Tacemus ipsos saepe, quemadmodum quae praescripserunt[1]) pure apteque sint transferenda, ignorare: Indeque in emendando caecos se alijs duces praebere.

Imitatione igitur opus est, qua puer scribendo (quemadmodum et loquendo) ea quae in auctoribus probatis legerit et observaverit, exprimere adsuescat. De hac consulant praeceptores Quintil. lib. X. cap. 2. Lipsium Inst. Epis. Iunium Meth. Eloq. Ludov. Vivem de Trad. discip. lib. IV. pag. 572. et seqq.

Imitationis autem varias sive species, sive gradus dari manifestum est: iuxta quos a Lipsio dividitur in *puerilem, crescentem* et *adultam*.

In scholis prima tantum, id est, puerilis, locum habere potest. Sed et haec ratione perfectionis, varietatem aliquam admittit. Sicut enim non omnium est, capita illa, quorum mentionem supra fecimus in explicatione auctorum, aeque observare: ita non par est ratio in ijsdem imitatione exprimendis. Doctrinae igitur caussa, in puerili quoque imitatione, gradus aliqui signari possunt.

Primus et infimus est eorum, qui communia tantum praecepta grammatices et communem lingvae latinae rationem ex professo observare et exprimere conantur: id est, auctores latinos imitari student in ijs maxime quae ad sermonem congruum vulgaribus et communibus praeceptis, nec non tritos ad facilimos loquendi modos pertinent. V. g. cura igitur nihil aliud, nisi ut tu valeas. Item: cum a me literas accepisset, mihi nullas remisit. Hujusmodi imitatio sermonis est prorsus quottidiani, et colloquiorum familiarium,

1) Avskriften har scripserunt.

nämligen ingenting till den grad hinderligt för språkstudiet som vissa lärares dåliga vana att, med förbigående av efterbildningen, tvinga lärjungarna att lära sig ett främmande språk, icke av detta språks egna erkända författare, utan av lärarna själva. De diktera ofta på modersmålet så kallade temata att översätta på latin, vilka innehålla både ord och talesätt, som de aldrig hört begagnas av någon erkänd latinsk författare. Vi vilja icke tala om att de ofta nog själva icke veta, huru det de skrivit bör översättas för att bliva rent och klassiskt latin, och att de sålunda, själva blinda, dock erbjuda sig att vara ledare för andra.

Efterbildning är alltså vad som här behöves, nämligen att gossen vänjer sig att i skrift, liksom också muntligen, uttrycka det som han läst och iakttagit uti de erkända författarnas skrifter. Härom kunna lärarna rådfråga Qvintilianus (tionde bokens andra kapitel), Lipsius (Inst. Epist.), Junius (Meth. Eloqu.) och Lud. Vives (De trad. disc., fjärde boken sid. 572 o. ff.).[1])

Det är emellertid tydligt, att efterbildningar kunna vara av olika slag och grader; Lipsius delar dem uti den barnsliga efterbildningen (puerilis), den begynnande utvecklingens (crescens) samt den fullmogne mannens (adulta).

I skolan kan icke någon annan komma i fråga än den första arten, eller barnets. Dock inrymmer även detta stadium i viss mån olika grader av fulländning. Ty likasom det icke är allom givet att i lika grad uppfatta de huvudpunkter, som vi ovan angivit vid behandlingen av auktorernas tolkning, så hava ej heller alla samma förmåga att återgiva dem, när det gäller efterbildning. Till följd av olikheter i kunskapsgrad kunna således gradationer urskiljas även uti den efterbildning, som vi kallat barnets.

Den första och lägsta är den, som uteslutande tar hänsyn till ett noggrant återgivande av de grammatiska grundreglerna och latinets allmännaste lagar och således närmast söker efterlikna författarna i vad som rör huvudreglerna för ett felfritt språk, ävensom de vanligaste och lättaste talesätten; t. ex. cura igitur nihil aliud, nisi ut tu valeas; cum a me literas accepisset, mihi nullas remisit. Denna art av efterbildning kommer närmast att träffa vardagsspråket eller det förtroligare

1) Se not 1 å sid. 68, 47, 62 (105, 63, 101).

atque classis secundae discipulis inprimis convenit; qui proinde in ea diligentissime ac praecipue sunt exercendi.

Secundus gradus eorum est, qui in scribendo non tantum communem illam congruitatem, ac vulgarem sermonis latini rationem, sed etiam, quae peculiaris observationis supra in enarratione auctorum diximus, et ad classem tertiam retulimus, pari diligentia exprimere conantur. Vid. cap. IX. Est hic imitandi modus discipulis tertiae classis accommodatus.

Tertius gradus est, quo pueri, praeter haec quae iam dicta sunt, ductum insuper orationis Ciceronianae, id est, periodos, membra, numeros, et continuatam ejus seriem, nec non formulas in eo atque T. Livio observatas, imitari nituntur. In quo occupabuntur[1]) discipuli classis quartae.

Hujus ordinis summa est, ut imitatio aptanda sit captui et progressui discipulorum, ac proinde ijs, quae in auctorum lectione et explicatione observare debent ac possunt, iuxta monita capitum super. de enarratione auctorum, et de selectione. Vnde id consequitur, ut in eadem quoque classe eodemque imitationis gradu, pro discipuli progressu nonnihil sensim varianda sit imitatio. Quod praeceptor prudens facile animadvertet. Vt autem puerum praeceptor deducat in hanc imitationis arenam, ex varijs rationibus duae puerorum captuj maxime accommodatae videntur.

Prima est, qua praeceptor ex loco auctoris, narratiunculam, colloquium vel epistolam brevem effingit lingua vernacula, commutatis aliquantum rebus, locis, personis, numeris, temporibus etc. eamque fictionem discipulis proponit, in sermonem latinum convertendam vocabulis, phrasibus, contextu etc. ex auctore petitis. Oportet enim praeceptorem ita vernaculam hanc orationem confingere, ut quae discipulum, pro ratione classis et profectus sui, in authore praecipue et peculiariter observare atque scribendo exprimere vult, ea compraehendantur omnia, et in versionem ejus Latinam transferri a puero deinde possint ac debeant.

1) Avskriften har occupantur.

samtalsspråket och passar alltså särskildt för andra klassens lärjungar, vilka därför ock böra härutinnan i främsta rummet flitigt övas.

Andra graden nås, när lärjungarna ej blott söka åstadkomma grammatisk felfrihet och allmän språkriktighet utan även lika noggrant lägga sig vinn om det särskilda studium av språkets egendomligheter, som vi hava omnämnt vid behandlingen av auktorernas tolkning och där hänskjutit till tredje klassen (se kap. 9). För nämnda klass är denna art av efterbildning särskildt lämpad.

Tredje graden innebär, att, utom det nu sagda, lärjungarna söka efterbilda själva stilen hos Cicero, dess perioder, leder, rytm och hela dess fortlöpande byggnad, likasom de ordasätt, som äro karaktäristiska för nämnda författare och för Titus Livius. Härmed böra lärjungarna i fjärde klassen övas.

Grundtanken i nu givna anvisningar är, att efterbildningen i skrift bör lämpas efter lärjungarnas fattningsgåva och framsteg och således även komma att motsvara vad de böra och kunna iakttaga vid auktorernas läsning och översättning samt de erinringar angående tolkningen och urvalet för avskrift, vilka vi här ovan angivit i föregående kapitel. Härav följer ock, att även inom en och samma klass och på samma stadium av efterbildningen en viss olikhet bör införas efter måttet av varje särskild lärjunges framsteg, något som en skarpsinnig lärare lätt uppmärksammar.

När läraren alltså skall införa en lärjunge på denna efterbildningens rännarbana, har han av många tänkbara tillvägagångssätt att välja mellan tvänne, som var för sig kunna anses lämpade efter gossarnas fattningsförmåga.

Det första består däruti, att läraren sammansätter en liten kort berättelse, ett samtal eller ett kort brev på modersmålet i anslutning till ett ställe hos den auktor som läses, men med någon förändring beträffande händelser, rum, personer, numeri, tempora o. s. v. Denna text förelägger han lärjungarna att översätta till latin med ord, fraser och sammanställning hämtade från motsvarande ställe hos auktorn. Läraren bör nämligen avfatta sin svenska text så, att den innehåller just det, som han vill att lärjungen i den klass han tillhör och efter måttet av sina framsteg företrädesvis och särskildt skall uppmärksamma och i skrift återgiva. Detta kan och bör nu av lärjungen överflyttas till hans latinska översättning.

Hanc igitur fictionem vernaculam praeceptor prudenter ad captum discipuli atque imitationis gradum classi ejus assignatum conformare noverit. Quod facilius praestabit, si tria illa capita in conspectu habeat et diligenter inter se conferat.

I. Observata in lectione, et explicatione auctorum.

II. Excerpta ex observatis.

III. Imitationem.

Vt enim excerpta respondent observatis, ita imitatio utrisque, quippe quae observata et excerpta exprimere, atque ad usum in scribendo aeque ac loquendo transferre debet. Praeceptor igitur volens argumentum, vel thema (ut vocant) imitationis puero effingere et praescribere, respiciet.

1. Ad classem cui adscriptus est discipulus.

2. Ad probatos auctores illi classi adsignatos.

3. Ad observata in lectione et enarratione illorum auctorum iuxta rationem classis et informationem supra cap. 9. propositam.

4. Ad excerpta iuxta cap. 10.

5. Ad gradum imitationis classi accommodatum, et progressum discipuli in illa classe.

6. Iam argumentum in vernacula lingua ita effinget, ut discipulo occasionem subministret, quin necessitatem imponat pleraque auctoris, inprimis observata et excerpta, pro ratione ejus classis, pervolvendi, atque in versionem suam latinam transferendi.

Vt exemplo res, in gratiam simpliciorum praeceptorum, declaretur: placet epist. 22. lib. XIV. Epist. fam. Cic. ad imitandum proponere.

In lingua igitur vernacula hujusmodi imitationis materia effingi simplicissime potest, quasi puer secundae classis, ad sorores suas scriberet epistolam.

"Om I mine Aldrakäreste Systrar ähren widh godh helssa, är dett migh kiärt: wår Broder Petrus måhr och här wäll. Jagh förwäntade i gåhr Eder Post: huilken om han hadhe kommit, hade iagh till äfuentyrs, fådt wetta, huadh iagh skulle hafua giordt: och hade desslijkest kunnat gifuit min Broder tillkänna, huadh honom är till görandes. Achter wäll Eder helssa, fahrer wäll."

Hanc latine puer ita reddet.

Si sorores charissimae valetis, bene est: Frater noster Petrus hic quoque valet. Ego heri tabellarium vestrum expectavi: qui si venisset, fortasse

Läraren bör sålunda förstå att klokt sammansätta den svenska texten efter lärjungarnas fattningsgåva och den grad av efterbildning, som är för klassen bestämd. För att lättare kunna göra detta bör han erinra sig och noga sammanställa följande tre huvudpunkter: 1) anvisningarna vid auktorernas tolkning, 2) de efter dessa anvisningar gjorda excerpterna samt 3) själva efterbildningen.

Ty likasom urvalet för anteckning svarar emot de givna anvisningarna, så svarar ock efterbildningen mot båda dessa, alldenstund efterbildningen just går ut på att återgiva anvisningarna och excerpterna och använda dem till nytta i skrift likasom i tal. En lärare, som vill uppsätta en skriftlig text (ett s. k. tema) till efterbildning av lärjungen, har alltså att taga hänsyn till: 1) den klass lärjungen tillhör; 2) de för denna klass bestämda auktorerna; 3) de anvisningar, som vid tolkningen särskildt i denna klass meddelas enligt föreskrifterna i nionde kap.; 4) urvalet för anteckning, enligt tionde kap.; 5) den art av efterbildning, som är lämplig för klassen samt den större eller mindre mognaden hos särskildt lärjungen i fråga; 6) avfattandet av den svenska texten så, att den giver lärjungen tillfälle, ja, nödgar honom att genomgå och i sin latinska översättning använda det mesta av de anvisningar och utdrag som, efter klassens ståndpunkt, gjorts beträffande den ifrågavarande auktorn.

För att genom ett par exempel göra saken klarare för mindre erfarna lärare vilja vi framställa till imitation det 22:a brevet i 14:e boken av Ciceros Epistolae ad Familiares. En mycket enkel efterbildning härav på modersmålet får man genom att tänka sig, att en gosse i andra klassen skriver brev till sina systrar:

[Jfr motstående sida!]

Detta bör gossen på latin återgiva sålunda:

"Si sorores charissimae valetis, bene est: Frater noster Petrus hic quoque valet. Ego heri tabellarium vestrum expectavi: qui si venisset, fortasse

fuissem certior, quid mihi faciendum fuisset: fecissemque fratrem meum similiter certiorem, quid ipsi faciendum sit. Valetudinem vestram curate diligenter. Valete.

Exemplum imitationis accommodatae pueris tertiae classis tale sit, ex Cic. lib. XVI. ad Fam. Epist. 3. ad Tironem.

"Att tu så bortta ähr, kan fuller iagh nogorledes fördraga, men fahr gåhr dett myckit till hiertat. Oansedt dedh lågh tigh, för tina ährender skull, stoor macht opå, att tu skulle tigh medh thet första förfoga till Götheborgh: doch likwäl kan iagh icke holla af, att tu så hafuer draget från honom: han synes nu wara i den meningen, at han ingalunda will gifua sigh på siön, för än han finner sigh wara aldeles wäll till pass. Huilket hans rådh wåra fahrbröder i förstonne gillade, men nu hafua the thet ombydt, och ähre i den meningen, att om fahr skulle, sedan han hade nogot lijtet drögdt, kunna hinna up digh i Amsterldam, så skulle the medh flijt tillsee, att han finge både gott skepp och gott föllie. Men iagh troor wist, att om dett intet kan skee hans helssa till gagn och befordringh, skall han intet heller willia, än blifua hemma hooss mohr. Om hon mercker så behöfuas, att jagh, på dett fahr motte komma till helssan igen, nogot lijtet här töfuar, så wachter eder allenast för dett, att I låthe min förre skrifuelsse eder bekymbra. Ty om tina Stallbröder nu strax segla åstadh, skola the komma efter sina grannar, som hafua hafft godh windh, i Callmar. Men om them teckes förthenskull töfua quar i Hollandh, att the ther friska sigh upp, synas the migh intet göra orätt. Ty om the thet göra, som mäst länder deres helssa till godho, göra the sine wänner mäst till willies. Om fahr tyckes dedh myckit båta sina ägodelar, att iagh blifuer hooss honom, ställer iagh uthi hans betenckiande; Han må dedh effter sitt goda förståndh öfuerwäga. Tu må så längta effter migh, att tu migh elskar, och önskar, att tu måtte see migh widh godh helssa. Iagh skall fördenskull förnembligen taga j acht, att iagh mår wäll, och blifuer detta utaf the många wänskapsstycken, som iagh tigh bewijsat hafuer, vthan tuifuel tigh thet behageligste".

Latina ex Cic. translatio pueri.

fuissem certior, quid mihi faciendum fuisset: fecissemque fratrem meum similiter certiorem, quid ipsi faciendum sit. Valetudinem vestram curate diligenter. Valete."

Ett exempel på den art av efterbildning, som är lämplig för tredje klassen, må också följa (ur Ciceros 16:e bok, ad Fam., Ep. 3[1]) till Tiro):

[Jäm-

för

mot-

stå-

en-

de

si-

da!]

Detta översättes av gossen till latin med efterbildning av Cicero, sålunda:

1) Avser Cic. Epist. fam. XVI, 1.

Paulo facilius fero desiderium tui: at pater plane non fert. Quanquam magni ad negocia tua intererat, quamprimum te Gothoburgum venisse: tamen peccasse mihi videris, qui ab illo discesseris. Eius nunc ea voluntas videtur esse, ut prorsus nisi confirmato corpore nolit navigare. Quod ejus consilium patrui nostri primum approbarunt, nunc vero id mutarunt, et in ea sunt sententia, ut si pater, posteaquam paulum commoratus esset, te Amsterodami consequi posset, diligenter viderent, et navem idoneam et comites bonos ut haberet etc.

Exempla imitationis quartae classis petantur ex Schori tract. de Rat. disc. ling. latinam.

In hac suprema classe, pro themate imitationis etiam versio vernacula loci alicujus Cicer. ab ipso praeceptore concinnata discipulis proponi potest transferenda vicissim in sermonem latinum.

Oportet autem locum illum ante dies octo vel plures, diligenter lectum et explicatum ab ijs fuisse, ut in scribendo excerpta inspicere possint; auctore ipso seposito.

Quod genus exercitij dignum est, ut cum priori imitandj modo, alterne in hac classe usurpetur. In emendatione enim hic inprimis ipsum auctorem, ut magistrum optimum, consulere tum praeceptori, tum discipulo, integrum est.

Haec *prima* fuit imitandi ratio per propositum thema sermonis vernaculi in latinum vertendi.

Altera est, qua proposita seu indicata summa scriptionis jubetur discipulus ipse epistolam vel locum aliquem auctoris probati ante explicatum et in ipsa imitatione inspectum, accommodare ad res et personas etc. consimiles, sibique familiares, observatis, quantum fieri potest, ordine structura, verbis et phrasibus auctoris probati. In hac enim, ut monet Lipsius, clausulas, membra et periodi cujuspiam partem, cum venia saepe inseres, et centonem e Tullij purpura contexes, paulo post daturus tuam.

Notanda tamen de hoc genere duo:

Paulo facilius fero desiderium tui: a pater plane non fert. Quanquam magni ad negocia tua intererat, quamprimum te Gothoburgum venisse: tamen peccasse mihi videris, qui ab illo discesseris. Eius nunc ea voluntas videtur esse, ut prorsus nisi confirmato corpore nolit navigare. Quod ejus consilium patrui nostri primum approbarunt, nunc vero id mutarunt, et in ea sunt sententia, ut si pater, posteaquam paulum commoratus esset, te Amsterodami consequi posset, diligenter viderent, et navem idoneam et comites bonos ut haberet etc.

Exempel på imitation för fjärde klassen finnas hos Schorus, i hans "De ratione discendae linguae latinae."

I denna, den översta klassen kan i stället för en text till imitation även en av läraren själv gjord översättning till svenska av något ställe hos Cicero föreläggas lärjungarna att åter översättas till latin.

Detta ställe bör då vara minst åtta dagar förut noga läst och förklaradt, så att lärjungarna kunna under skrivningen begagna sig av sina anteckningar, enär själva boken bör läggas undan. Detta slag av skrivövningar förtjänar att i denna klass begagnas omväxlande med det förut angivna. Vid rättandet av ett sådant skriptum står det nämligen både lärjungarna och läraren fritt att rådfråga auktorn själv, som härutinnan är den bäste läromästaren.

Detta är det första tillvägagångssättet för åstadkommande av latinska efterbildningar, nämligen föreläggande av ett tema på modersmålet för överflyttning till latin.

Det andra är, att lärjungen endast får för sig framställdt eller angivet ämnets huvudinnehåll och får till uppgift att själv överflytta innehållet av ett brev eller ett förut förklaradt ställe hos en god författare, vilket han har under ögonen vid själva imitationen, på liknande, för lärjungen ur hans omgivning bekanta förhållanden, personer o. s v., med bibehållande så mycket som möjligt av auktorns anordning och sammanställning samt ord och fraser. Härvid må lärjungen hava rätt att, såsom Lipsius säger, här och var inflicka slutfall, leder och någon del av en period från originalet och sålunda lappa ihop åt sig en tröja med tyg från Tullii purpurdräkt, vilken han inom kort kommer att visa fram såsom sin egen.

I fråga om detta slags övningar äro dock tvänne omständigheter att beakta:

1. Id non tam reliquarum, quam supremae classis discipulis convenire.

2. Quia in hoc non elocutionis tantum, sed et inventionis et dispositionis ratio aliqua habenda est: Non esse opus, ut puer in componendo praecepta de inventione ac dispositione excutiat ac sequi laboret. Satius enim est, ut hic inventionem ac dispositionem, partim naturae, partim inspectioni propositi in auctore exemplaris in totum committat, donec sermonem sibi latinum purum acquisierit.

Hujus imitationis Exemplum proponit Vives lib. 4. p. 580.

In Oratore suo (inquit) Cicero Carbonem tribunum pleb. refert, haec in concione quadam dixisse, in qua Cicero ipse staret: O Marce Druse, patrem apello: tu dicere solebas: sacram esse rempublicam, quicuque eam violavissent, poenas esse ei ab omnibus persolutas: patris dictum sapiens, temeritas filij comprobavit.

Hujus loci duplicem subiungit imitationem: primam hanc:

O Dive Paule, Tharsensem appello. Tu dicere solebas sacram esse charitatem, quicunque eam violavissent, poenas esse ei ab omnibus persolutas: Apostoli dictum sapiens scelerum temeritas comprobavit.

Alteram talem:

O Dive Paule, Tharsensem appello: tu semper praedicare consuevisti magnas esse vires charitatis, quicumque secundum eam non viverent, nec pertinere ad regnum Christi. Apostoli sententiam piam consuetudo scelerum abdicavit.

Prior imitandi ratio simplicior est et puerilis illa, quam modo Quartae inprimis classi convenire diximus. Etsi vero hoc non tam imitari, quam suppillare est, et de exemplari proposito centones surripere: initio tamen discentibus haec licentia hocque non inhonestum furtum, concedendum est.

Posterior vero et docta est imitatio, in qua (ut loco allegato subijcit Vives) omnia illa sunt, quae in venustate prioris dicti,

1. De passa egentligen endast för översta klassen;

2. Man bör vid dem ej blott se på språket utan även i någon mån på uppfinningen och dispositionen, men icke så, att lärjungen därvid skulle behöva studera de teoretiska reglerna för invention och disposition och bemöda sig att skriva efter dessa. Det är bättre, att han härvidlag låter uppfinning och disposition stödja sig dels på hans egen fallenhet, dels på beaktande av det mönster som gives honom hos författaren, till dess han senare förvärvar sig ett rent och felfritt latin.

Exempel på efterbildningar av detta slag lämnar Vives i sin fjärde bok, sid. 580. Cicero berättar, säger han, i sin bok om Talaren [1]), att folktribunen Carbo en gång yttrade sig i en folkförsamling, där Cicero själv var närvarande, på följande sätt: "O Marce Druse, patrem appello: tu dicere solebas sacram esse rempublicam, quicunque eam violavissent, poenas esse ei ab omnibus persolutas; patris dictum sapiens temeritas filii comprobavit." Detta ställe har han på två sätt användt för efterbildning; först sålunda:

"O Dive Paule, Tharsensem appello. Tu dicere solebas sacram esse charitatem, quicunque eam violavissent, poenas esse ei ab omnibus persolutas: Apostoli dictum sapiens scelerum temeritas comprobavit."

Därefter sålunda:

"O Dive Paule, Tharsensem appello: tu semper praedicare consuevisti magnas esse vires charitatis, quicumque secundum eam non viverent, nec pertinere ad regnum Christi. Apostoli sententiam piam consuetudo scelerum abdicavit."

Det första sättet är detta enklare och barnsliga, som vi nyss hava angivit såsom passande för fjärde klassen. Det är nu egentligen icke någon efterbildning, det är snarare att plagiera och att tillägna sig lappar av förebildens klädnad, men man måste tillåta lärjungen sådant att börja med och betrakta det såsom ett tillåtet lån.

Det senare exemplet däremot är en lärd efterbildning, i vilken, såsom Vives säger på det anförda stället, alla stilistiska skönheter hos den anförda texten återfinnas: de avskurna styckena,

1) Avser Cic. Or. 63, 213.

incisa, membra et dichoraeus clausulae. Sed rationem scholae haec fere excedit, et majori profectui discipulorum reservanda est. propius ad priorem accedunt exempla, quae Junius tract. de contex. Epist. affert. Tametsi illa paulo accuratiora sunt, et gymnasijs magis accommodata.

In gratiam simpliciorum praeceptorum, placet adhuc aliud subijcere exemplum: Jubeatur discipulus suo et condiscipuli nomine epistolam gratulatoriam scribere ad patronos suos, iam in senatorum ordinem ad scitos, idque ad exemplum Ciceronis lib. 15. Epist. 8. ad fam.

Imitatio rudior et facilior.

Maxima sumus laetitia affecti, cum audivimus vos senatores factos esse, eumque honorem vobis Deum fortunare volumus: atque a vobis pro vestra majorumque vestrorum dignitate administrari. Nam cum vos semper dileximus, amavimusque, quod nostri amantissimos cognovimus, in omni varietate studiorum nostrorum: tum parentum vestrorum pluribus beneficijs, vel sublevati pueritiae annis, vel ornati adolescentiae, necesse est ut et simus toti vestri, et esse debeamus. Cum praesertim fratris vestri natu minimi, atque ingeniosissimi pueri, majora erga salutem dignitatemque nostram studia, quam erant a tali aetate postulanda, perspeximus. Quapropter a vobis petimus majorem in modum, ut nos hic multis rebus egentes iuvetis ac promoveatis. Valete.

Imitatio paulo doctior, qua verbis commutatis, eumdem ordinem et formam epistolae Ciceronianae exprimere adolescens conetur: extat apud Schorum l. alleg. p. 170. quam paucis immutatis, et ad propositum accommodatis, huc adducemus, diversitatis cognoscendae gratia. Est ea talis.

Vehementer laetati sumus, cum intelleximus vos in numerum senatorum relatos esse, eamque dignitatem velimus prospere vobis evenire, atque vos ex reipublicae commodo, vestraeque familiae gloria et laude administrare. Nam cum vos semper charos habuimus, plurimique fecimus, quia amicissimos vos experti sumus in varia fortuna studiorum nostrorum: tum parentum vestrorum singulari benignitate, vel adiuti puerilibus annis, vel promoti sequentibus, par est ut grato animo agnoscamus nos vobis plurimum debere.

uppdelningarna och ditrokén såsom slutfall. Men detta går i det hela över skolans uppgift och måste sparas, till dess lärjungarna gjort större framsteg. Närmare till det föregående ansluta sig de exempel, som Junius anför i sin "Tract. de contextu Epist.", fastän de äro i någon mån finare utarbetade och mera lämpa sig för gymnasierna.

Till tjänst för mindre erfarna lärare tillägga vi ännu ett exempel. Lärjungen får i uppdrag att med imitation av. Cic. Ep. fam. XV, 8 [1]) i sitt och en medlärjunges namn skriva en lyckönskan till sina höga gynnare, som tänkas ha nyligen blivit invalda i senaten. Den konstlösare efterbildningen skulle lyda så:

Maxima sumus laetitia affecti, cum audivimus vos senatores factos esse, eumque honorem vobis Deum fortunare volumus: atque a vobis pro vestra, majorumque vestrorum dignitate administrari. Nam cum vos semper dileximus, amavimusque, quod nostri amantissimos cognovimus, in omni varietate studiorum nostrorum: tum parentum vestrorum pluribus beneficijs, vel sublevati pueritiae annis, vel ornati adolescentiae, necesse est ut et simus toti vestri, et esse debeamus. Cum praesertim fratris vestri natu minimi, atque ingeniosissimi pueri, majora erga salutem dignitatemque nostram studia, quam erant a tali aetate postulanda, perspeximus. Quapropter a vobis petimus majorem in modum, ut nos hic multis rebus egentes, iuvetis ac promoveatis. Valete.

Ett exempel på en efterbildning, som fordrar något större kunskaper, emedan lärjungen där skall försöka att med förändrande av ordalagen bibehålla den ciceronianska epistelns anordning och form, finna vi hos Schorus (anf. ställe, sid. 170), vilket vi med några få förändringar och jämkningar här meddela, för att visa, huru imitationen kan göras på olika sätt. Det lyder så:

Vehementer laetati sumus, cum intelleximus vos in numerum senatorum relatos esse, eamque dignitatem velimus prospere vobis evenire, atque vos ex reipublicae commodo, vestraeque familiae gloria et laude administrare. Nam cum vos semper charos habuimus, plurimique fecimus, quia amicissimos vos experti sumus in varia fortuna studiorum nostrorum: tum parentum vestrorum singulari benignitate, vel adiuti puerilibus annis, vel promoti sequentibus, par est ut grato animo agnoscamus nos vobis plurimum debere.

1) Avser Cic. Ep. fam. XV, 7

Cum praesertim fratris vestri natu minimi, et optimae indolis pueri animum officiosiorem, erga incolumitatem, honoremque nostrum, quam a tali aetate expectatur, experti simus. Quapropter etiam atque etiam vos rogamus, ut nos hic multarum rerum penuria laborantes sublevetis ac foveatis.

Tali imitatione discipulus alijs substitutis[1]) verbis, formulas, ordinem, ductum et externa lineamenta orationis exemplaris loco propositae, exprimit, idque affectate et pueriliter. Vnde adhuc puerilis est imitatio, sed in gradu ad crescentem seu mediam proximo, quem pauci in schola possunt attingere. Exerceantur igitur aliquando in hac qui in classe quarta promptiori sunt ingenio, ac magis exercitati, saepius tamen in priori illa ac simpliciori.

De mora aut diligentia in scribendo adhibenda, observent pueri illud Quintil., lib. 10. c. 4. Sit primo vel tardus dum diligens stylus: legantur ibidem plura. Pueris igitur spatium mediocre ad scribendum detur: cito enim scribendo non fit ut bene scribatur: bene scribendo fit ut cito: Quint. lib. alleg. Quamobrem extemporales illae scriptiones, et, ut appellant, compositiones ex ore, parum in schola habent utilitatis, utpote quae discipulum ab imitatione abducunt. Raro tamen, ut in tertia classe altero quoque mense, in suprema quolibet semel institui possunt, ad explorandum discipulorum in stylo profectum, et extemporalem quoque scribendi facultatem paulatim gignendam. Vbi meminerit praeceptor non nisi brevissima dictare themata, eaque sermone vernaculo efficta, ex uno alterove loco auctoris latini praeterlapsis hebdomadibus tractati. Atque si cui discipulorum in scribendo, aptum aliquod non occurrerit vocabulum, quaerat a praeceptore, non vero ad impressos nomenclatores et phrasium libros recurrat.

Versibus faciendis ut in schola pueri exerceantur, opus non est: In fractis vero restituendis aliquando occupabuntur, prosodiae pernoscendae caussa.

---

1) Båda handskrifterna hava substitutus.

Cum praesertim fratris vestri natu minimi, et optimae indolis pueri animum officiosiorem, erga incolumitatem, honoremque nostrum, quam a tali aetate expectatur, experti simus. Quapropter etiam atque etiam vos rogamus, ut nos hic multarum rerum penuria laborantes sublevetis ac foveatis.

Vid efterbildningar sådana som dessa ha lärjungarna med förändring av orden återgivit förebildens såväl form som anordning, tankegång och i allmänhet dess ytterlinier, allt på ett något skruvadt och barnsligt sätt. Sålunda är efterbildningen ännu barnets men dock i graden närmast intill det nästa eller mellersta stadiet, vilket blott få uppnå i skolan. Någon gång kunna därför de mera begåvade av fjärde klassens lärjungar övas däruti, dock även de huvudsakligen uti imitation av det förstnämnda, enklare slaget.

Beträffande långsamhet och sorgfällighet vid skrivövningarna böra gossarna iakttaga vad Quintilianus säger i sin tionde bok, kap. 4:[1]) "I början kan skrivningen gärna gå långsamt, blott den göres med omsorg"; och vad mera där står. Gossarna böra därför ha en lagom lång tid sig anslagen, ty "genom att skriva fort kommer man icke till att skriva väl, men genom att skriva väl når man snart att skriva fort." (Quint. anf. st.) För den skull äro skrivningar extempore och s. k. fria compositioner icke av egentligt gagn i skolan, emedan de avvänja från efterbildningen. Tid efter annan, t. ex. i tredje klassen en gång varannan, i den fjärde en gång varje månad, kunna sådana skrivövningar anställas för att utröna lärjungarnas framsteg i skrivning samt så småningom hos dem väcka förmågan av extempore-skrivning. Härvid bör läraren komma ihåg att endast diktera mycket korta på svenska utarbetade temata med hänsyftning på något ställe hos en latinsk författare, som lästs under de förflutna veckorna. Och om någon av lärjungarna under skrivningen icke kan finna något ord som passar, så må han fråga läraren därom och icke taga sin tillflykt till tryckta ordlistor eller anteckningsböcker.

I konsten att skriva vers behöva gossarna icke öva sig i skolan. Någon gång kunna de för att rätt inhämta prosodien få sysselsätta sig med att återställa verser, som förändrats till prosa.

---

1) Citaten avse Quint. 10, 3, 5 och 10.

Cap. XII.

De emendatione scriptorum.

Haec duplex est, *propria*, aut *aliena*.

Propria, qua discipulus ipse scripta sua relegit, corrigit, mutat. Quem laborem hic mediocrem esse convenit, ne consumantur eo discentes, et nimia cura emendandi, quae composuerunt, reddant pejora. Vide hac de re Quintil. lib. X. cap. XIV.

Aliena est ipsius praeceptoris, de qua notanda:

I. Discipuli scripta sua praeceptori emendanda exhibebunt, non in chartis solutis, sed in libellis huic usui destinatis, quos conducat in forma, ut loquuntur, quarta esse, et tum ad extremas oras, seu margines, tum inter singulos versus et lineas, tantum vacui spatij continere, ut commode aliquid adijcere, vel substituere praeceptor possit, nec novorum interpositione priora confundantur. In tali enim libro praeceptor sua manu, quae scripsit discipulus sive vertendo, sive alias componendo diligenter emendabit, curabitque ut clara et distincta scriptura, quae ipse adijcit, vel mutat, notentur; quo facile riteque a discipulo legi possint et discerni a prioribus, quae sunt discipuli. Quae delenda judicat, non plane expunget, sed lineola subducta notabit. Habet haec scriptorum custodia, praeter alias, hanc utilitatem, ut sequentibus mensibus redire discipuli quandoque possint ad ea, quae prioribus scripserint, et profectum ex collatione deprahendere, errata semel castigata vitare, ea insistere, qua se profecisse intellexerint, via.

II. Consultum est emendationem non silentio, aut mussitatione, sed alta voce peragere, ut cujusque in scribendo tum vitia, tum virtutes reliqui quoque animadvertere possint, quo hos imitari, ab illis vero cavere sibi in posterum, cum honesta aemulatione discant. Quamobrem omnes attenti ut sint monebit praeceptor, et aliquando ex reliquis, nunc hunc, nunc illum interrogabit, numquid vitiose hoc dictum sit, et quam ob caussam, quomodoque emendandum.

III. Dabit operam praeceptor, ut commissa in scribendo vitia, plene intelligat discipulus. Ideoque non tantum ipsi monstrabit, quod hic vel ibi erraverit, sed et quod et in hanc vel illam regulam aut loquendi consuetudinem erratum tale impingat.

Kap. 12. **Om rättandet av skripta.**

Rättandet är tvåfaldigt, lärjungarnas eget och lärarens.

Lärjungarna skola själva läsa igenom sina scripta samt rätta och förbättra dem. Dessa korrektioner böra dock i skolan hållas inom måttliga gränser, så att lärjungarna ej förlora sig i överdriven självkritik och sluta med att göra sina uppsatser sämre. Se härom Quintilianus, tionde boken, kap. 14 [1]).

Angående skriptas rättande av läraren må anmärkas följande:

1. Lärjungarna böra inlämna sina scripta för att av läraren rättas, skrivna icke på lösa blad utan i särskilda, härför avsedda böcker, vilka helst böra vara i kvartformat samt hava marginal och så pass stora mellanrum mellan raderna, att läraren med bekvämlighet kan ändra och tillägga, utan att härigenom det förut skrivna blir otydligt. I dessa böcker bör läraren egenhändigt och omsorgsfullt rätta vad lärjungarna skrivit, antingen genom ändringar eller genom att sammanställa det på annat sätt. Härvid bör han skriva med redig och lättläst stil, så att hans ändringar med lätthet kunna riktigt uppfattas och skiljas från det som gossarna själva skrivit. Det oriktiga skall han icke alldeles utplåna utan endast stryka under. Denna aktsamhet om det skrivna medför bland annat den fördelen att lärjungarna under följande månader närsomhelst kunna återgå till vad de skrivit under de föregående och genom jämförelse själva förvissa sig om sina framsteg, undvika de en gång rättade felen och fortfara på den väg, som de finna vara den rätta.

2. Det är välbetänkt att genomgå rättelserna icke tyst eller mumlande utan med hög röst, så att alla få del av vars och ens såväl fel som förtjänster, varigenom de lära sig att under ädel tävlan för framtiden undvika de förra och efterlikna de senare. Därför bör läraren tillsäga alla att vara uppmärksamma, och han bör då och då fråga en eller annan av de övriga lärjungarna, om uttrycket i fråga är felaktigt, och varför, och huru det skall rättas.

3. Läraren skall sträva att göra de begångna felaktigheterna fullt klara för lärjungarna; därför skall han icke blott förklara, att det eller det är oriktigt, utan också visa, mot vilken regel eller vilket godkändt språkbruk som felet är begånget.

1) Avser Quint. 10, 4.

IV. Neque tamen in notandis et repraehendendis ejusmodi erratis, nimis rigidum se et curiosum praebebit: sed prudenter errata graviora a levioribus discernet, habebitque rationem profectus discipulorum.

Quae leviora vel per se, vel ratione profectus discipulorum iudicat, partim dissimulet, partim obiter notet, monens se talia illorum condonare infirmitati, venturum tempus, quo melius percepturi sunt, cur illa minus probet. Graviora errata inprimis et ex professo notanda et emendanta sunt, v. g. in classe secunda quae in vulgares et communiores regulas grammaticas, atque usitatissimos et facilimos loquendi modos impingunt. In classe tertia quaevis errata a congruitate et vulgari puritate sermonis aliena. In quarta, quaecunque congruitati, puritati et perspicuitati sermonis adversantur. Hisce gravioribus erratis dum calamum praeceptor adhibet censorium, cavebit ne iratus frangat acerbitate verborum discentium animos, vel irrideri errantes patiatur a sodalibus. Quod cum alias semper, tum vero inprimis observandum est, in teneris et incipientibus tractandis, qui facilime severitate praeceptoris, et irrisione sodalium animos despondent, et a stylo deinceps absterrentur. Quapropter si in horum scripto, erratum forte crassius, et quod risum reliquis movere posset, occurrat, praestat submissiore de eo voce discipulum admonere, praesertim quando nullos, vel perpaucos ex reliquis eo implicitos novit.

Emendatis hoc modo omnium scriptis, et a discipulis probe ponderatis, praeceptor suam omnibus versionem, vel compositionem, pro classium ratione, accuratiorem dictabit, priorique iam correctae in eodem libro adijciendam curabit, ut exemplaris loco discipulis sit.

Notandum etiam in correctione scriptorum, ita progredi praeceptorem debere, ut non quaerat, more scholis consueto, quae regula observata sit, aut qua nixus ita scripserit puer: sed plane

4. Läraren bör dock icke vid anmärkande och beivrande av felen vara alltför sträng eller nogräknad utan göra skillnad mellan större och mindre fel och taga hänsyn till lärjungarnas utvecklingsgrad.

Felaktigheter som läraren anser vara av mindre vikt, antingen i och för sig eller i förhållande till klassens ståndpunkt, bör han icke låtsa om eller också blott i förbigående anmärka och därvid förklara, att han nu överser med lärjungarnas okunnighet, men att en tid skall komma, då de själva skola bättre förstå, varför han icke kan gilla det ifrågavarande. Det är de grova felen som i synnerhet och med eftertryck skola anmärkas och rättas. Härmed förstås då i andra klassen fel mot de vanliga grammatiska huvudreglerna och mot allmänt vedertaget och lättfattligt språkbruk, i tredje klassen alla avvikelser från de vanliga reglerna för språkets riktighet och renhet, i den fjärde överhuvud allt som strider mot språkets regelbundenhet, renhet och klarhet.

Men när läraren sålunda låter sin rättande hand utmärka dessa svårare fel, bör han akta sig för att i vredesmod göra sig skyldig till en bitterhet, som kan verka nedtryckande, och han bör icke låta de felande utsättas för kamraternas åtlöje. Detta gäller i allmänhet, men bör i synnerhet ihågkommas, när fråga är om de unga nybörjarna, vilka lätt nog genom lärarens stränghet och kamraternas hån kunna alldeles förlora modet och för framtiden avskräckas från att bjuda till i fråga om skrivövningarna. Därför, om någon sådan gör sig skyldig till ett synnerligen grovt fel, som kanske kunde framkalla de andras åtlöje, är det bättre att med sänkt röst förehålla honom det enskildt, i synnerhet om läraren finner att han är ensam om detta fel eller har blott en eller annan medskyldig.

Sedan alla skripta sålunda blivit rättade och allt klarlagts för lärjungarna, bör läraren diktera för dem alla sin egen översättning eller sin efter klassens ståndpunkt avfattade noggrannare behandling av ämnet och låta dem införa denna i sina böcker jämte det förut korrigerade för att tjäna dem till mönster.

Det bör även anmärkas i fråga om rättandet av skripta, att läraren bör gå så till väga, att han icke, såsom nog i skolorna brukas, frågar, vilken regel som har blivit följd, eller på grund av vilken regel gossen skrivit som han gjort; utan han bör på

ac sermone penitus populari, fors etiam vernaculo expiscetur, cur sic et non aliter loquutus fuerit, aut scripserit. V. g. cur dicat, timeo deum, non vero, timeo Dei? Tum enim discipulus videbitur magis ad judicij quam memoriae exercitium vocari ac manu duci.

Cap. XIII.
De exercitatione loquendi latine.

Loquentur pueri, ait Vives, primum sua lingua, quae illis domi est nata, in qua si quid peccent, emendabit praeceptor: dehinc paulatim latine. Admiscebunt ea (nimirum latina) quae de praeceptore hauserint, vel ipsi legerint: ut inter primordia mistus sit sermo in schola ex patrio et latino. haec Vives.

In classe igitur infima, patrio sermone plerumque loquentur, et paulatim ad paucos et vulgatissimos sensus latine exprimendos adsuefient ductu praeceptoris.

Ubivis autem diligentissimam Praeceptores rationem habebunt rectae pronunciationis tam latinae quam graecae linguae, de qua certa quaedam praecepta consignabuntur, ex Quintiliano, Vossio alijsque colligenda: curabunt summo studio, ut pueri clare, distincte, ac prosodice syllabas et distinctiones pronunciare discant.

In classe secunda frequentius latine loquendo praeceptor exercebit; adeoque pueris, quoties in schola cum praeceptore aut coram ipso sermocinabuntur, fas non sit alio quam latino sermone uti. Qui secus faxint, consueta asini poena mulctandi sunt: ita tamen ut ratio habeatur necessitatis, nempe si quid occurrerit nominandum, cuius vel vocem, vel phrasin latinam discipulus ignoraverit, integrum ipsi sit, rogata latine venia, patrio sermone, mentem indicare, atque a praeceptore, vel alio doctiore, quomodo latine exprimenda sit quaerere.

Praeterea conducet, si discipulos praeceptor frequenter adsuefecerit, ad narrandas ex tempore fabulas et historias ante lectas, nec non alias quasvis res notas, quas gestas esse visu vel auditu ipsimet didicerunt. V. g. jubeatur discipulus surgere in conspectu aliorum, et ex tempore, ac proprijs verbis referre, quae

enkelt och populärt sätt, kanske till och med genom samtal på modersmålet, söka leta ut varför gossen talat eller skrivit så och icke annorlunda; såsom t. ex. varför han säger timeo deum, icke timeo dei. Härigenom kommer lärjungen att manas och handledas till uppövande mera av omdömesförmågan än av minnet.

Kap. 13. **Om övningarna i att tala latin.**

Först, säger Vives, böra gossarna få tala sitt eget språk, som är dem hemmavant; men om de komma med oriktigheter, böra de rättas även härutinnan; sedan skola de så småningom övergå till latinet och blanda in de latinska uttryck som de kunnat hämta såväl från lärarens muntliga yttranden som från sin egen läsning, så att skolans språk i själva verket under den första tiden blir en blandning av svenska och latin. Detta enligt Vives.

I lägsta klassen få de alltså oftast tala svenska och först så småningom vänja sig vid några få, vanligast förekommande latinska uttryck, allt under lärarens ledning. Härunder skola lärarna emellertid städse giva akt på att gossarnas latinska (och grekiska) uttal blir fullkomligt riktigt, enligt bestämda föreskrifter som därom böra utfärdas, hämtade från Quintilianus, Vossius, m. fl.; de skola på allt sätt bemöda sig om att gossarna lära sig uttala stavelserna klart, tydligt och med riktig kvantitet samt iakttaga behöriga uppehåll.

I andra klassen skall läraren oftare öva latintalandet, ja, redan här böra lärjungarna icke hava rätt att i skolan tilltala läraren eller i hans närvaro samspråka med varandra på något annat tungomål än latin. Den, som beträdes med annat, straffas med det sedvanliga åsnestraffet; dock så att man måste taga hänsyn till nödvändigheten, ifall ett ord eller uttryck förekommer, som lärjungen icke känner till på latin. Han skall då hava rätt att, efter på latin framställd begäran, säga sin tanke på svenska för att av läraren eller någon skickligare kamrat få veta, huru han skall uttrycka den på latin.

Därjämte är det nyttigt, att läraren ofta vänjer lärjungarna vid att extempore berätta små sagor eller historier, som de läst förut, ävensom andra händelser vilka som helst, som de själva sett eller hört. En gosse får t. ex. stiga upp och i de andras närvaro extempore med egna ord berätta om vad de nyligen läst

in Tito Livio, vel historia aliqua Biblica nuper legerit, quae proximis diebus viderit vel audierit etc: Atque hic quidem non impediet et interturbabit praeceptor loquentem discipulum, sed postquam absolverit, errantem modeste corriget, ac ceteris quoque audientibus veritatem explicabit, ne incertos, aut ignorantes aut falsos dimittat.

In classibus duabus superioribus, a discipulis sive cum praeceptoribus loquantur, sive inter se confabulentur, perpetuo in schola sermo latinus requirendus est, constituta Asini poena in eos, qui vel materno, vel latino vitioso et corrupto usi fuerint. In re tamen difficili sola repraehensio sufficiet. Excusabit enim eos hic veniae praefatio, in vocabulis et modis loquendi minus usitatis ac difficilioribus, praesertim in classe tertia.

Ad hanc loquendi exercitationem in omnibus classibus, excepta infima, spectat, ut discipuli postquam explicationem auctoris latini sunt assequuti, sese exerceant ad versionem ejus vernaculam (sive scripta iam sit, sive alias viva voce praeceptoris, hypodidascali, vel condiscipuli ex textu latino pronuncietur) ex tempore reddendam latine: idque sensim per singulas sententias et periodos progrediendo.

Concertatiunculae seu velitationes scholasticae, ad parandam tum artium et auctorum cognitionem, tum expeditius loquendi facultatem, non minimum adferunt momentum. Instituentur autem illae, praesente et dirigente praeceptore, diebus Mercurij a meridie, ante dandam ludendi veniam. Inchoabuntur autem in classe tertia. Materiam illis praebebunt ea, quae discipuli antea quum in praeceptis, tum in auctoribus audiverint, nimirum quomodo haec vel illa regula intelligenda, quam ipsi conveniat cum vsu et exemplis, quomodo rite explicandus auctoris aliquis locus, quomodo resolvendus grammatice, etiam in suprema classe, rhetorice ac logice. Disputabunt autem discipuli eiusdem classis ad excitandam invicem aemulationem. Ex his enim praeceptor, suo iudicio, binos eliget, quos inter se committat, altero respondente, altero interrogante constituto. Eliget autem ingenio et memoria non prorsus dispares, neque facile comparabit eos, qui familiares inter se ad-

i Titus Livius eller bibliska historien, eller vad han sett eller hört under de senaste dagarna o. s. v. Härvid bör läraren icke avbryta och störa den talande utan först när han slutat hovsamt rätta hans misstag och framställa det rätta även för dem som höra på, så att de ej lämnas i ovisshet eller göra sig oriktiga föreställningar.

I de båda översta klasserna skall av lärjungarna alltid det latinska språket användas i skolan, vare sig de tala med läraren eller språka med varandra, och den gör sig förfallen till åsnestraffet, som begagnar modersmålet eller uttrycker sig felaktigt och illa på latin. I fråga om svårare uttryck må dock blotta klandret vara straff nog. Man måste nämligen ännu här visa undseende, om en lärjunge begär tillstånd att på svenska uttrycka svårare och mera sällan förekommande ord och talesätt, särskildt uti tredje klassen.

Övning i språkets talande är just vad som avses med föreskriften, att i alla klasser utom den lägsta lärjungarna skola, sedan översättningen av den latinska texten är färdig, extempore och sats för sats eller mening för mening återgiva denna på latin, vare sig nu den är skriven eller blott muntligen meddelad av läraren, underläraren eller någon av lärjungarna.

Små latinska disputationsövningar eller skolskärmytslingar äro ganska viktiga för vinnande av såväl kunskap om läroämnena och författarna som en mera uppövad förmåga att tala språket. Sådana böra i lärarens närvaro och under hans ledning anordnas på onsdagseftermiddagarna, före lekstunden. Början härmed sker i tredje klassen.

Ämnen för sådana övningar finnas lätt uti det som lärjungarna förut läst i grammatiken eller auktorerna, t. ex. huru den eller den regeln bör förstås, huru den överensstämmer med förekommande exempel, huru ett ställe hos en auktor bör tolkas, eller hur det bör grammatiskt resolveras (i fjärde klassen även med hänsyn till retorik och logik) o. s. v. Disputationerna skola hållas mellan lärjungar av samma klass för att uppväcka en ömsesidig tävlan. Läraren utväljer själv för varje gång två och låter den ene vara respondent, den andre opponent. Han bör välja ett par som äro något så när jämnstarka i fråga om begåvning och minne; dock bör han ej gärna ställa emot varandra sådana som äro mycket goda vänner, för att undvika att de stå

modum sint, ad evitandam collusionis fraudem. Initio inferior loco superiorem interroget, et in respondendo errantem corrigere conetur: recte autem an perperam correxerit, decidet praeceptor. Postquam quater aut quinquies hoc pacto superiorem interrogaverit, saepiusque impingentem correxerit, tum praeceptor eos mutare, iubebit vices, ut superiori fas sit interrogare inferiorem. Providebit autem praeceptor, ne istae concertatiunculae in odia et rixas abeant, sed ut collationi serviant studiorum.

Cap. XIV.

De memoriae exercitatione.

Tantum pueri scire se existiment, quantum memoria[1]) tenebunt: haec autem exercitatione alitur et augetur. Frequenter igitur et cum cura pueri memoriam exercebunt, ediscendis ad verbum plurimis, idque a primordio statim institutionis, quum prima aetas laborem illum parum sentiat, quia non expendit. Itaque haec rudimentis ediscendis aptissima est, a quibus adultiores abhorrent.

Vt facilius quidpiam memoriae mandetur, et fidelius ea custodiatur, prodest:

1. Intellectus ediscendorum. Videbunt igitur praeceptores, ut quae ediscere pueri debent, ea ante bene intelligant.

2. Crebra repetitio et inculcatio per utrumque sensum auditus et visus. Nempe audiat discipulus praeceptorem clara voce inculcantem ediscenda, audiat hypodidascalum, et commilitonem, si opus est, idem facientes: audiat seipsum altius legentem. Legat idem saepius distincte ac dilucide scripta vel excusa.

3. Diligens et iterata scriptio: ut si puer paradigma ediscendum manu sua exscripserit.

4. Ordo, si quis fuerit, ediscendorum. Nam et ad revocanda quae elapsa iam sunt, hic multum facit.

5. Tempus, matutinum inprimis, et stomachus iejunus: sub somnum etiam aliqua ediscere, quae mane a memoria repetantur, multum iuvat.

1) Handskrifterna hava memoriæ.

i hemligt förstånd med varandra. Disputationen börjar med att den som har lägre plats i klassen ställer frågor till den som sitter högre och sedan försöker att kritisera hans svar; om hans kritik är befogad eller icke, avgör läraren. Sedan han så framställt frågor fyra eller fem gånger och sökt rätta de ofta förekommande språkfelen, låter läraren dem byta roler, så att den som har den högre platsen i klassen får fråga den som sitter lägre. Läraren skall tillse, att icke dessa små disputationer urarta till trätor och fiendskap utan tjäna till befordran av studierna.

Kap. 14. **Om minnets övning.**

Gossarna böra ej anse sig veta mera än det de fullt behålla i minnet. Minnet åter kan genom övning underhållas och stärkas. Därför böra gossarna ofta och ihärdigt öva sitt minne genom att lära sig rätt mycket utantill, och detta allt ifrån den första skoltiden, emedan de då befinna sig i en ålder som föga märker denna möda, emedan den ej väger den. Denna ålder är ock därför den lämpligaste för inlärandet av vetandets första grunder, vilka en mera framskriden ålder finner tråkiga.

Genom följande omständigheter kan utanläsningen och bevarandet i minnet underlättas:

1. ett fullt förstående av det som skall inläras; därför skola lärarna se till att det, som gossarna skola lära, först är av dem klart uppfattadt;

2. täta repetitioner och förnyanden av intryck såväl genom syn som hörsel. Det som skall inläras bör gossen höra med hög röst inpräglas av läraren; han bör likaså höra det av underläraren och av kamraterna, om så skulle behövas; han bör ändtligen höra sig själv läsa det högt. Han bör också läsa det flera gånger, klart och tydligt skrivet eller tryckt;

3. en omsorgsfull och upprepad skriftlig avfattning av det som skall läras, t. ex. på det sätt att gossen själv skriver av det paradigm som han skall nöta in;

4. en bestämd ordningsföljd, om en sådan kan åstadkommas, i det som skall inläras; härigenom underlättas särskildt uppfriskandet av en hågkomst, som gått förlorad;

5. en lämplig tidpunkt, nämligen företrädesvis morgonstunderna, på fastande mage. Innan man somnar om aftnarna är det också lämpligt att lära sig någonting utantill. Detta bör då påföljande morgon å nyo genomgås;

6. Locus mediocriter amoenus, et a strepitu, praesertim magno remotus.

7. Conferet etiam nonnihil, si praeceptor utilitatem atque iucunditatem ejus quod memoriae mandandum erit, etiam facilitatem ediscendi praedicet, ut sic ad industriam discipulus excitetur, ac velut acuatur.

Cavendum tamen est, ne nimia ediscendorum multitudine obruatur et turbetur discentium memoria.

Minime igitur exigendum est, ut omnia quae vel in praeceptis vel auctoribus proponentur, ad verbum ediscant, sed quaedam certe ad verbum et unguem erunt addiscenda: quorumdam sensum tantummodo tenere sufficiet, ut verbis similibus reddi possint; in quibusdam memoria retinendis minus adhuc laborabitur, sed eorum accuratior recordatio tempori, vsui, maiori otio relinquetur.

In praeceptis maxime necessaria, quae elementa, rudimenta, et primi generis supra apellavimus, exacte et ad verbum sunt ediscenda, idque ex libro eleganter et distincte excuso: etsi et hic pro memoriae confirmatione frequenti usu et repetitione opus sit. In reliquis observanda quae supra cap. VIII. monuimus. Nimirum quae secundi sunt generis praecepta prius memoriae tradenda, posterius quae tertij: Vtraque tamen praecipue ex usu et frequenti repetitione, ut supra cap. 8. dictum est, memoriae paulatim imprimenda sunt. Neque opus est, ut hic ad verba auctoris discipulus adstrictus sit, cum sufficiat sensum tenere, quem vel proprijs verbis exprimere possis.

Nec est ut ad singula exempla, quae praeceptis subiungi vulgo solent, ediscenda puer adstringatur, ne dum ad copiam illam anomalorum in grammaticis.

Ex auctoribus quoque singulis classibus praescriptis, satis fuerit pauca ad verbum ediscere, postquam bene sunt explicata et intellecta: nimirum quae majoris sunt momenti, et praeclaras sententias, argute dicta, peculiares elegantias, praecipuas narrationes etc. continent.

Quae ex ijsdem in explicatione sunt excerpta, et in libro memoriali annotata una cum interpretatione vernacula (veluti vocabula et phrases) satis recte tum memoriae sunt tradita, cum inspectis vel ab alio recitatis solis latinis, vernacula statim reddere,

6. ett läsrum, som ej är obehagligt att vistas uti, och där man ej alltför mycket störes av buller.

7. Något bidrager också, att läraren framhåller nyttan och nöjet av det som skall inläras samt lättheten att lära sig utantill. Härigenom äggas och skärpes lärjungarnas iver.

Emellertid måste man också se till, att gossarna ej lära sig för mycket utantill, så att deras minne överlastas och förvirras.

Man bör sålunda alldeles icke fordra, att de skola lära sig utantill allt som lägges för dem både i grammatik och hos auktorerna; en del bör visserligen läras alldeles ordagrant, men en stor del behöver blott till sitt innehåll ihågkommas, så att det kan återgivas med liknande ord. Man bör ock beträffande en del uppskjuta arbetet med dess inlärande och lämna en noggrannare erinring därav åt framtida övning och då vunnen större frihet därtill.

I grammatik och regler bör endast det nödvändigaste (vad vi kallat elementerna, grunddragen, reglerna av första ordningen) inläras ordagrant, och detta bör ske ur böcker med vackert och tydligt tryck. Trägen övning och repetition äro emellertid även här av nöden för det inlärdas behållande i minnet. I övrigt böra uppmärksammas anvisningarna i kap. 8. Naturligt är att "reglerna av andra ordningen" böra förr inläras än de som höra till tredje ordningen; men om båda gäller, att de småningom böra inläras genom övning och flitig repetition, på sätt som ovan i kap. 8 är visadt. Ej heller behöver lärjungen härvid vara strängt bunden vid författarens ordalag; det är tillräckligt om han kan med egna ord göra reda för reglernas innehåll.

De exempel, som vanligen pläga förbindas med reglerna, behöva icke nödvändigt läsas utantill, än mindre den stora mängden av undantag i grammatiken.

Av de för varje klass föreskrivna auktorerna behöver, sedan de blivit väl tolkade och förstådda, endast helt litet ordagrant inläras: de viktigaste ställena, berömda sentenser, skarpsinniga yttranden, ställen av framstående skönhet, märkliga berättelser o. s. v.

De utdrag ur författarna, som blivit införda i minnesboken, där de, likasom ord och fraser, förekomma i förening med svensk översättning, äro tillräckligt inlärda, när de latinska uttrycken, som lärjungen ser i boken eller hör uppläsas av andra, kunna av

et e contra, poteris: ut nihil opus sit, in ordine et serie horum memoriae mandanda, laborare.

Quae speciatim in singulis classibus prae alijs ediscenda discipulis sint, supra in classium et lectionum designatione indicatum est.

Cap. XV.

De repetitionibus et examinibus.

Multis de causis utiles, quin necessariae sunt in scholis assiduae repetitiones lectionum, et examina discipulorum: ut non abs re de puerorum institutione proverbij loco in scholis usurpetur illud vulgare:

Lectio lecta et non repetita est quasi nulla.

Repetent igitur praeceptores quam diligentissime et saepissime ea quae discipulis proposuerunt, utque idem ipsi faciant, vrgebunt.

Sunt vero hae repetitiones vel iteratoriae vel examinatoriae. Illis lecta tantum iteramus: His exploramus insuper quomodo sint percepta. Vtrasque instituent vel praeceptores cum discipulis, vel discipuli ipsi secum.

Praeceptores in classibus inferioribus lectionem iterabunt tum alias, tum statim atque eam proposuerint, idque saepius, prout discentium requirit captus.

Repetitiones examinatorias instituent praeceptores in omnibus classibus, ut nimirum quadruplices, quotidianas, hebdomadarias, menstruas et annuas.

Repetitiones *quotidianae* sunt, quibus singulis diebus repetuntur lectiones propositae, idque ut plurimum horis pomeridianis, ut ex tabellis exercitiorum videre est.

Hebdomadariae, semel in qualibet hebdomade fiunt, nempe die sabbathi ante meridiem, ubi omnia quae praeterlapsa hebdomade sunt praelecta, repetuntur et examinantur. Quod si in diem sabbathi solenne festum inciderit, dies profestus eum proxime antecedens horas suas pomeridianas repetitioni hebdomadariae relinquet.

Repetitiones *menstruae* sunt, quibus ad finem cujusque mensis die aliquo sabbathi examinantur discipuli in praecipuis, quae toto mense praeterito didicerunt.

Repetitiones *annuae* sunt, quae anniversaria et publica examina vocantur, in quibus totius anni lectiones solenniter repetuntur.

honom genast återgivas på svenska, och tvärtom; varemot det icke är behövligt, att lärjungen anströnges med att inlära deras uppräkning i den ordning de förekomma.

Vad som särskildt i varje klass bör företrädesvis läsas utantill, framgår av de ovan meddelade föreskrifterna angående klasskurserna.

Kap. 15. Om repetitioner och examina.

Täta repetitioner och examina äro av flera skäl nyttiga, ja nödvändiga, så att skolan väl kunde taga till valspråk det gamla ordet: En läxa, som ej repeterats, är såsom aldrig given. Lärarna böra alltså mycket ofta och flitigt repetera det genomgångna och se till att lärjungarna göra detsamma även på egen hand.

Sådana repetitioner äro dels rena omtagningar, dels förhör av det lästa. I första fallet tar man blott läxorna om igen, i det senare söker man särskildt utröna, huru det inlärda har blivit förstådt. Båda slagen av repetition kunna anställas såväl av läraren med lärjungarna som av de senare sins emellan.

I de lägre klasserna böra läxorna ånyo genomgås såväl annars som i synnerhet genast efter det de äro givna, och det till och med flera gånger, allt efter lärjungarnas fattningsgåva.

Förhörsrepetitioner böra i alla klasser anställas vid fyra tillfällen, nämligen dels dagligen, dels var vecka, dels varje månad, dels vid slutet av varje läsår.

De dagliga repetitionerna bestå däruti, att varje given läxa ånyo genomgås, i allmänhet på eftermiddagen, såsom av timschemat framgår.

Vecko-repetitionerna företagas på lördagsförmiddagarna, varvid allt som under den förflutna veckan behandlats, repeteras och examineras. Infaller en högtidsdag på lördagen, användes närmast föregående helgfria dags eftermiddag till repetitionen.

Månads-repetitionerna, vid slutet av varje månad, företagas även på en lördag och omfatta det förnämsta som under månaden genomgåtts.

Års-repetitionerna, som utgöra de allmänna och offentliga examina, bilda den högtidliga avslutningen av hela läsåret och omfatta alla därunder genomgångna kurser.

Repetitiones seu examina quotidiana legentium in classe infima omnibus horis fiunt: interpretantium vero, sicut etiam discipulorum secundae classis praeceptor, cuique lectioni statim subiunget repetitionem, seu examen breve discipulorum, nec minus postea reliquas ejusdem repetitiones persequetur eodem die. In classibus reliquis repetitiones examinatorias raro praelectioni opus est immediate subijcere; sufficit enim hic ordinarijs repetitionum horis eas instituere.

Praeceptoribus singularum classium, excepta suprema, in repetendo subsidio erunt discipuli in schola doctiores, apti ad docendum. In classe prima, plures simul, ob varietatem discipulorum, hypodidascali seu praelectoris officio fungentur, adsciti ex provectioribus classis tertiae. In classe secunda idem officium sustinebunt discipuli classis supremae, per vices.

Qui praelectores, seu hypodidascali, sub directione praeceptorum classicorum, pueros repetendo tantum exercebunt, horis sibi destinatis, nempe repetitionem ordinarij praeceptoris antecedentibus, quo paratiores discipuli ad eam reddantur. In classe tamen infima perpetuo praeceptori adsunt, et una cum eo partim praelegunt, partim repetunt.

In quotidianis hisce repetitionibus praeceptores discipulos suos (exceptis qui infimae classis) examinant et exercent, non tantum explicando, memoriter recitando, et resolvendo, verum etiam loquendo, atque ad usum transferendo, quae in praeceptis et auctoribus tractarunt. Vnde non angustum nimis hisce repetitionibus tempus tribuent, nec confuse et quasi in transcursu pleraque in ijs attingent.

Examinibus menstruis singularum classium scholae rector cum conrectore et praeceptore classico intererit, dabitque operam ut uno die examen omnium classium circumscribatur.

Examen anniversarium et solenne habebitur post tempus pentecostes, octiduo ante dimissionem coetus scholastici, praesidente Episcopo diaeceseos, aut eius a consistorio cathedrali constituto vicario, praesentibus etiam aliquo consistorij cathedralis assessore,

De dagliga repetitionerna och förhören med de lärjungar i lägsta klassen, som övas i innanläsning, skola ske varje timme, men med dem, som i första klassen lära sig översätta från latinet, och likaså med lärjungarna i andra klassen bör läraren omedelbart efter varje lektion anställa en repetition eller ett kort förhör och icke desto mindre fullfölja samma dags ordinarie repetitioner. I de övriga klasserna behöver blott sällan läxan omtagas genast efter det hon blivit given; det är tillräckligt att här använda de ordinarie repetitionstimmarna.

Klasslärarna i varje klass, med undantag av den högsta, skola såsom biträden vid repetitionerna anlita de mera försigkomna och för undervisning lämpliga bland lärjungarna själva. I första klassen skola, på grund av den stora olikhet där råder mellan lärjungarna i avseende på graden av framsteg, anställas flera underlärare (prælectores), tagna bland de bättre i tredje klassen. I andra klassen skola på samma sätt lärjungarna i högsta klassen turvis tjänstgöra.

Dessa prælectores eller underlärare skola efter klasslärarnas anordnande på bestämda timmar, nämligen timmarna näst före de av läraren ledda ordinarie repetitionerna, blott öva gossarna i repetitionsläxan, så att de komma bättre förberedda till läraren. I lägsta klassen skola underlärarna dock alltid vara närvarande på samma gång som läraren och biträda honom uti att förbereda läxorna och förhöra dem.

Under dessa dagliga repetitioner skola (utom i första klassen) lärjungarna förhöras och övas ej blott uti att översätta, ur minnet uppläsa och resolvera det som de genomgått i grammatiken eller auktorerna, utan även i att tala latin och sålunda använda det lästa. Därför bör man icke tillmäta för knapp tid åt dessa övningar och ingalunda därvid behandla större delen av det lästa utan ordning och likasom i förbigående.

Vid månadsexamina uti de särskilda klasserna skola skolans rektor och konrektor närvara såväl som klassläraren, men rektor bör ordna det hela så, att examen i alla klasserna göres undan på en dag.

Årsexamen skall högtidligen firas efter pingst, åtta dagar före ungdomens hemförlovande, under ledning av stiftets biskop eller en i hans ställe av domkapitlet förordnad vikarie, och i närvaro av en annan domkapitlets ledamot, ortens kyrkoherde

loci praeposito et consule urbano, si literatus fuerit. Episcopi vicarius erit aliquis ex ordinarijs Consistorij cathedralis assessoribus, aut, si ob loci distantiam is adesse non poterit, praepositus loci, seu, ut vocant, Contractae.

Scholae quoque rector et conrector omnium classium examini aderunt, una cum praeceptoribus classicis. Praestabunt autem examinatores illi sese viros integros, et sequioribus adfectibus minime obnoxios, probabuntque discipulorum profectus candide, nihil gratiae aut odio cujusquam tribuentes.

Simul plures classes examinandae non sunt, sed ab infima per reliquas ad supremam procedendum est.

Defectus et errata praeceptorum in modo informandi accurate notabunt examinatores, omniaque secundum normam hic praescriptam exigent: et si ex re discipulorum fore viderint, praeceptores de ijs humaniter admonebunt, non vero in praesentia discipulorum eos acrius repraehendent, et verborum acerbitate in contemptum discipulorum adducent. Si graviorem repraehensionem meruisse videbuntur, different eam in tempus censurae, quae postea in conventu examinatorum et praeceptorum instituetur.

Diligenter quoque examinatores discipulorum observabunt, tum virtutes, tum defectus et vitia: Illas publice laudibus ornabunt, haec repraehendent, ut et emendentur et caveantur, monebunt.

Examine finito convenient examinatores, scholae rector, et reliqui praeceptores classici, deque singulorum discipulorum diligentia et profectu arbitrabuntur. Quos dignos compererint, ad superiorem classem, vel gymnasium promovebunt. Rectorem quoque et reliquos praeceptores fideliter de ijs admonebunt examinatores, quae in administratione scholae, et informatione discipulorum forte omisisse vel contra praescriptum commisisse videbuntur.

Cap. XVI.

De exercitio Musices.

In classibus inferioribus adsuefaciendi diligentius sunt pueri ad rite canendos psalmos et hymnos sueticos, in ecclesia vulgo usitatos, videndumque ut non cantum sive modos tantum, sed et verba ipsa atque sententias recte et emendate, non, ut saepe fieri solet, secus proferant.

samt borgmästaren, om han är litterat. Såsom biskopens ställföreträdare skall en ordinarie konsistorieledamot tjänstgöra, eller, om avståndet från stiftsstaden är för stort, kontraktsprosten.

Skolans rektor och konrektor skola likaledes vara närvarande vid examen i alla klasserna tillika med klassföreståndarna. Dessa examinatorer skola visa sig vara opartiska män, höjda över varje tadelvärdt tänkesätt, och ärligt pröva gossarnas kunskaper utan att visa gunst eller missgunst mot någon.

På en gång få ej flera klasser examineras, utan början göres med den lägsta och sedan fortgår man i ordning till och med den högsta.

Brister och misstag, som lärarna vid undervisningen gjort sig skyldiga till, skola samvetsgrant antecknas av examinatorerna, vilka äga att övervaka, att allt tillgår så som här föreskrives. Finna de för lärjungarnas bästa så behövligt, skola de hovsamt giva lärarna förmaningar men icke strängt klandra dem i lärjungarnas närvaro eller utfara i bittra ord, varigenom de sätta läraren i missaktning. Finnas lärarna vara förtjänta av allvarsammare tillrättavisningar, böra dessa uppskjutas till granskningssammankomsten, vilken efteråt skall hållas av examinatorer och lärare.

Även skola examinatorerna sorgfälligt iakttaga lärjungarnas såväl förtjänster som fel, offentligen lovorda de förra och varna för de senare, att de må rättas och för framtiden undvikas.

Efter examens slut sammanträda examinatorerna, rektor och klasslärarna och avgiva sina omdömen om varje lärjunges flit och kunskaper. De som därtill befinnas värdiga skola uppflyttas i högre klass eller dimitteras till gymnasium.

Rektor och övriga lärare böra examinatorerna samvetsgrant förehålla, vad de möjligen finnas hava uti skolans förvaltning eller i undervisningen brustit eller förfarit mot föreskriven ordning.

Kap. 16. **Om musikundervisningen.**

I de lägre klasserna skola lärjungarna flitigt öva sig uti att sjunga svenska psalmer och hymner, som allmänt brukas vid gudstjänsten, och bör därvid tillses ej blott att de känna sången och tonerna utan ock att de sjunga texten riktigt och oklanderligt, icke vårdslöst, såsom ofta sker.

In superioribus classibus, musices praefectus cantum choralem (ut vocant) et figuralem, prout cujusque fert indoles et profectus, diligenter urgebit, neque tamen, (ad figuralem praesertim) quempiam contra naturae inclinationem coget.

Moderator cantus choralis erit vel conrector, vel quilibet praeceptorum, aut si illis vox idonea non sit, eligetur idoneus ex suprema classe.

Cantus figuralis moderator erit praeceptorum aliquis, aut alius artis sciens. Et quum frequenter hactenus in scholis et gymnasijs per musicam adolescentes ab alijs bonis exercitijs abducti fuerint, cavendum erit in posterum, ne horae alijs destinatae canendo conterantur. Item ne pueri ac adolescentes ad convivia et compotationes a praeceptoribus aut moderatoribus cantus ducantur.

Cap. XVII.

De praemijs et poenis.

Diligentes et probi in omnibus classibus a praeceptoribus commendandi, ac negligentibus rudioribusque praeponendi sunt. Insuper munusculis, quorum precium ex aerario scholae deprometur, alijsque id genus puerilibus illecebris ac incitamentis permulcendi sunt ac provocandi. Quae in Examinibus anniversarijs examinatorum arbitrio distribuentur ijs, qui in superiorem classem progredientur. Ceteri eorumdem iussu, pro ratione profectuum suorum collocabuntur, eadem in classe manentes.

Quia disciplina anima est scholasticae vitae ac gubernationis, ob improbos, negligentes et contumaces, relegari e schola minime illa potest. In poenis tamen irrogandis prudentia et moderatione debita vtendum meminerint praeceptores. Nam, ut ait Fabius, et indulgentia nimia Iuventutem fere corrumpit, et nimis acerba increpatio multos a proposito studendi fugat, quod sic obiurgant, quasi oderint.

Non est igitur praeceptori a verberibus ac plagis statim, more barbarico, inchoandum: sed tentanda res est primum, serijs admonitionibus, deinde obiurgationibus et minis. Si et his nihil pro-

I de högre klasserna skall sånglärarен öva kör- eller figuralsång, allt efter anlag och framsteg, men icke till deltagande i sången (särskildt icke i figuralsången) tvinga någon, som ej av naturen äger fallenhet.

Ledare av koralsången skall konrektor vara eller någon annan av lärarna; finnes ingen av dessa hava passande röst, må till ledare väljas någon lämplig bland översta klassens lärjungar.

Den figurerade sångens ledare skall vara antingen någon av lärarna eller ock någon annan musikbildad person.

Enär ofta nog hittills i skolor och gymnasier ynglingarna genom musiken avledts från andra nyttiga övningar, bör för framtiden förebyggas, att för andra ämnen bestämda timmar upptagas med sång. Ej heller böra gossarna och ynglingarna av lärarna eller handledarna tagas med vid gästabud och dryckeslag.

Kap. 17. **Om belöningar och straff.**

Flitiga och samvetsgranna lärjungar böra av lärarna framhållas och få plats i klassen före de försumliga och okunniga. Därjämte böra de belönas och uppmuntras genom små gåvor och sådant som för barnasinnet är lockande och äggande; kostnaderna må bestridas av skolkassan. Belöningarna böra vid årsexamen, efter examinatorernas avgörande, utdelas bland dem som uppflyttas till högre klass. De som stanna i samma klass skola, likaledes efter examinatorernas avgörande, få plats efter sina framsteg i kunskaper.

Alldenstund utövandet av tukt mot de vanartiga, försumliga och genstörtiga så att säga är själen uti skolans liv och ledning, så kan densamma ingalunda ur skolan förvisas. Vid bestraffningarnas utdelande böra dock lärarna komma ihåg att iakttaga skyldig klokhet och måtta; ty, såsom Fabius[1]) säger, alltför stor efterlåtenhet kan lätt bli ungdomens fördärv, men alltför sträng tukt jagar ock många från studierna, som de tala illa och nära nog hatfullt om.

Därför skall icke läraren såsom en barbar strax taga till käpp och slag utan först försöka med allvarsamma föreställningar, därefter med skarpare förebråelser och hot. Vinnes härmed

1) Fabius, Basilius (Faber), 1520—1575, skolman, utgav 1571 Elenchus legum et disciplinae scholasticae och 1572 Libellus de disciplina scholastica.

feceris, ignominiae et contemptus poena irroganda. V. g. negligentes in scamno asinorum considere iubeantur, vel asini picturam gestare, postponantur. caeteris, officijs et honoribus scholasticis priventur etc. Improbi e lusu et consortio bonorum excludantur.

Quod si et ista nihil, aut parum effecerint, ad carceris vel virgarum tandem poenam procedendum est; ita tamen ut ne haec mensuram delicti excedat, et modum paternae castigationis. Si in quem graviori castigatione animadvertendum videatur (ut flagellatione ob gravia morum vitia) non est ea unquam instituenda absque consensu et praesentia rectoris.

Ius castigandi pueros in schola solis competit praeceptoribus publicis et ordinarijs. Si quis tamen privatum habuerit discipulum, pro facultate sibi a parentibus concessa, animadvertere in eum potest; tametsi et hic moderationi rectoris subesse debet.

Cantori seu musices praefecto, idem jus competit, quod praeceptoribus classicis: sed non nisi in eos quos parentes et rector, hac lege, ejus institutioni subjecerunt.

Custodes igitur, seu ostiarij (ut vocant) et notarij a plagis et verberibus sibi omnino temperabunt; quippe quorum officium est peccantes observare tantum, et praeceptoribus indicare.

Praeceptores inter castigandum pacato sint animo, aut castigationem differant.

Videndum ne pueri ob ingenij vel memoriae imbecillitatem aliaque naturae vitia, quae voluntate et studio mutari atque corrigi nequeunt, castigentur. Itaque pueros in praelectionum repetitione et examine, simul ac non ita expedite et memoriter definitam lectionem recitaverint, vel in respondendo ad quaesita, haesitaverint aut defecerint, virgis alijsque verberibus caedere nemini permittatur. Si qui tamen ex contumacia et data opera vitiose recitaverint vel responderint, vel attentionem praeceptori denegaverint, caussa nulla est, quin, post contemptas admonitiones virgarum plagis in officio contineantur.

Praeter carceris et virgarum receptum usum, non fas est in castigando alia adhibere verberum genera, ut pulsationes, vulnerationes etc. Istiusmodi enim facile vitium afferri corpori, et laedi

intet, måste man övergå till skamstraffen. De lata skola sättas på åsnepallen eller bära åsnebilden, placeras efter de övriga, uteslutas från befattningar och hedersposter inom skolan o. s. v. Elaka gossar skola uteslutas från lekar och umgänge med de välartade.

Men om ej heller detta medför någon eller åtminstone ej full åsyftad verkan, tillgripas slutligen straff med fängelse och ris, dock så, att de ej överskrida måttet av förbrytelsens beskaffenhet eller gå utom en faderlig agas gränser. Om mot någon befinnes nödvändigt att använda hårdare bestraffning (såsom spöslitning, för grövre förbrytelser mot sedligheten), bör denna aldrig ske utan rektors bifall och närvaro.

Rättigheten att utdela skolaga tillkommer endast offentligen anställda, ordinarie lärare. Har någon enskilda lärjungar, må han mot dessa förfara enligt föräldrarnas medgivande, men han skall dock även härutinnan vara underkastad rektors överinseende.

Cantor eller läraren i musik äger i dessa hänseenden samma rätt som klasslärarna, dock endast över de lärjungar, som föräldrar eller rektor på sådant villkor lämnat till hans undervisning.

Custodes eller dörrvaktare (ostiarii) samt ordningsmän (notarii) skola helt och hållet avhålla sig från handgripliga tillrättavisningar; deras uppdrag är endast att iakttaga de felande och anmäla dem för läraren.

Läraren skall verkställa avstraffningarna med lugnt sinne; annars bör han uppskjuta saken.

Man bör se till, att gossarna ej straffas för sådant som endast är en följd av svaghet i begåvning eller minne eller av andra naturfel, som ej kunna genom god vilja och flit övervinnas. Därför är det aldrig tillåtet att slå eller tukta någon för det han vid repetition eller förhör icke läser upp den föresatta läxan nog raskt ur minnet, eller om han vid frågors besvarande tvekar eller tager miste. Men om någon av trots avsiktligt läser eller svarar orätt eller icke iakttager skyldig uppmärksamhet, så finns intet skäl till att han, om han slår förmaningarna i vädret, icke skulle med riset hållas till sin plikt.

Förutom skolfängelsets och risets vedertagna bestraffningsmedel må icke användas kroppsaga av annan art, t. ex. knytnävsslag, vad som medför blodvite och dylikt. Ty därigenom kan lätt åstadkommas kroppslyte, och själsgåvorna kunna taga skada.

ingenium potest. Ab his igitur, qui non abstinent praeceptores, quemadmodum et qui alias in castigando, notabiliter modum excedunt, severe, pro delicti ratione, puniendi, ex sententia rectoris et consistorij carcere, vel stipendij imminuitione: vel si vulnus corpori sit inflictum, iuxta leges patrias, aut etiam alia poena arbitraria.

Tarde venientes et absentes, cognita caussa, praeceptores absolvent, aut moderate castigabunt.

Ante peractam lectionem, qui absque venia ex auditorio egrediuntur pueri, pro absentibus habentor; itaque ad finem lectionis absentes notantor.

Cavendum ne strepentium, absentium et serovenientium notatio pueris committatur, vel quibusvis adultis. Solis enim adultis, modestis et aequitatis studiosis committenda est, et qui innocentes adnotasse depraehenduntur, acriter sunt castigandi: pro strepentibus inique habentur, quibus tempore indicti silentij casu liber vel atramentarium in pavimentum decidit, vel qui, necessitate postulante, commilitonem vel praeceptorem sedate alloquuntur.

Castigatione serovenientium, strepentium et absentium, non sunt lectiones et repetitiones interturbandae, sed his illa praemittenda vel subiungenda est.

Dormientes in schola vel templo, excitandi prius et admonendi sunt, postea, si sponte somnum repetant, consueta poena afficiantur. Quibus invitis obrepit somnus, surgere fas est, et in schola quidem exeundi veniam petere.

Discipulis non est mulcta pecuniaria irroganda.

Praeceptores peccantes carcere, vel stipendij diminutione vel remotione, vel ignominiosa excommunicatione pro delicti ratione sunt coercendi. Idque vel arbitrio solius rectoris et collegarum in caussis levioribus; vel inspectorum in gravissimis; aut ubi de rectore coercendo agetur.

Cap. XVIII.

De ferijs et lusu, atque exercitijs corporis.

Pueris, ut honestae recreationes et lusus statis temporibus concedantur, necesse est; quorum locus, quando absque magno strepitu fiunt, schola esse potest. Alias vero peculiarem aream, ordinario lusui adsignatam prope scholam dari convenit.

Lärare, som icke avhålla sig från sådant eller på annat sätt vid agan märkligen överskrida måttan, skola efter förbrytelsens beskaffenhet strängt straffas med fängelse eller avdrag av lönen alltefter rektors och konsistorii bestämmande; har svårare kroppsskada uppstått, straffas den skyldige efter allmän lag eller ock med annat straff, som för fallet i fråga kan synas lämpligt.

Senkommande och frånvarande lärjungar skall läraren, efter undersökning om anledningen härtill, frikänna eller hovsamt bestraffa.

Den lärjunge, som utan tillåtelse avlägsnar sig före lektionens slut, skall betraktas såsom frånvarande och såsom sådan antecknas vid timmens slut.

Man bör se till att antecknandet av stoj, frånvaro eller senkomst icke uppdrages åt någon av de yngre eller åt vilken som helst av de vuxna lärjungarna. Endast sådana vuxna, som äro kända för hovsamhet och rättskänsla, böra få detta uppdrag, och den som befinnes ha upptecknat oskyldiga skall strängt straffas. Obilligt är att betrakta såsom stojande dem som t. ex., sedan tystnad påbjudits, råka tappa en bok eller ett bläckhorn i golvet, eller som äro tvungna att tilltala kamrater eller lärare och göra det på ett stillsamt sätt.

Bestraffandet av de senkommande, bråkande eller dem som varit frånvarande får icke störa lektionerna eller förhöret utan skall göras före lektionernas början eller uppskjutas till deras slut.

De som somna i skolan eller kyrkan, skola väckas och förmanas; om de sedan med vilja överlämna sig åt sömnen, straffas de på vanligt sätt. Om någon mot sin vilja känner sig överraskas av sömn, har han rätt att stiga upp och, om han befinner sig i skolan, begära tillåtelse att gå ut.

Penningböter kunna icke såsom straff ådömas lärjungarna.

Lärare, som gör sig skyldig till straffvärda handlingar, straffas efter förseelsens beskaffenhet med fängelse, lönens nedsättning eller mistning eller med avsked "cum ignominia". Sådant må i fråga om mindre förseelser avgöras av rektor och lärarna, i fråga om större åter, eller när rektor är den felande, av Inspectores.

Kap. 18. **Om ferier, lekar och kroppsövningar.**

Det är nödvändigt att åt gossarna medgivas bestämda timmar för oskyldiga förströelser och lekar. För sådana lekar, som ej äro alltför bullersamma, kan skolan få vara platsen; annars bör anvisas en särskild lekplan nära skolan.

Videndum est, ut lusus puerorum semper fiant in praesentia custodis, qui moneat et observet ac referat ad praeceptores: interdum etiam praeceptores, quando ipsis vacat, adsint.

Recte philosophus lib. 1. Pol. c. 16. monet, lusus debere esse, neque illiberales, neque remissos, neque laboriosos, sed temperatos. Tales sunt pilae lusus, cursus moderatus etc.

Sed remissiones hae et vacationes scholasticae certis terminis sunt circumscribendae, ne aut studiorum faciant negatae, aut otij consuetudinem nimiae, ut scite a quodam dictum est.

Ordinariae sunt vel breviores, vel longiores.

Breviores bis in hebdomade conceduntur: Die Mercurij a secunda vel quandoque tertia pomeridiana, et die sabbathi a tertia pomeridiana.

Longiores ad valetudinem et virium instaurationem constituantur bis in anno, tempore scilicet nativitatis Christi per mensem a 18. Decembris, ad 18. Ianuarij, quo tempore excursio ad eleemosinam colligendam dari solet: deinde per mensem Iulij, a 29. Iunij, ad 29. Iulij: sed ea conditione, ut interea praecepta priore intervallo praelecta sibi in memoriam revocent, eorumque rationem ad futuram sessionem reddant.

Quum autem scholares consuetis subsidijs carere non possint: bis in anno per ferias ipsis concessas egredientur. Ubi quum officia sua templis praestiterint, colligentur ipsis deputata subsidia in domo aeditui, praesentibus et curantibus pastore loci et sexviris.

Quod autem bis tantum in anno egredientur, nihilominus curandum erit, ut tantumdem accipiant, quantum consueverunt consequi omnibus solitis excursionibus. Vel si hoc fieri aliter nequeat, colligantur subsidia etiam ijs temporibus, quibus alias fieri consvevit, quamquam non egredientibus tum scholaribus.

Soli autem pauperes et indigi, iudicio consistorij et inspectorum participes eleemosynae erunt, nec ut hactenus admittendi sunt collegae et praeceptores classium, sed publico stipendio alendi illi et sustentandi.

Man bör tillse, att gossarnas lekar alltid övervakas av en ordningsman, som har att giva förmaningar, följa allt med uppmärksamhet och inberätta vad som kan förekomma till lärarna; ibland böra också lärarna själva vara tillstädes, när de hava tid därtill.

Rätt säger filosofen (lib. I pol. c. 16) [1]), att lekarna icke böra vara oädla eller slappa, ej heller tröttande, utan måttfulla. Sådana äro bollspel, måttliga springlekar o. s. v.

Dessa ledigheter och avbrott i skolarbetet måste emellertid hållas inom bestämda gränser, så att de varken, om de icke tillåtas, hålla gossarna till alltför trägen läsning, eller, om de komma alltför ofta, vänja dem vid sysslolöshet — såsom träffande av någon är anmärkt.

De vanliga ledigheterna äro av tvänne slag, kortare och längre.

Kortare ledighet beviljas två gånger i veckan, nämligen onsdagen efter kl. 2 (någon gång 3) på eftermiddagen samt lördagen efter kl. 3.

Längre ledighet skall för hälsans och krafternas stärkande medgivas tvänne gånger under året, nämligen en månad omkring jul (från den 18 december till den 18 januari) — under vilken tid tillfälle blir till sockengången — samt under juli månad (från 29 juni till 29 juli), dock med förbehåll att lärjungarna under mellantiden påminna sig vad de läst under föregående termin och redogöra därför vid nästa termins början.

Enär lärjungarna icke äro i stånd att umbära de sedvanliga understöden, böra de två gånger om året under de medgivna ferierna vandra ut att uppbära dem. När de då hava fullgjort sin föreskrivna tjänst i kyrkorna, samlas de dem tillkommande bidragen i klockargården, under inseende av ställets kyrkoherde och sexmännen.

När de nu icke komma att gå mer än tvänne gånger om året, måste icke destomindre tillses, att de erhålla lika mycket som de brukade få under alla sina förra vandringar; kan detta icke ske på annat sätt, så böra insamlingar göras på samma tider som förut, fastän icke lärjungarna själva då vandra ut.

Blott fattiga och behövande lärjungar skola, efter konsistoriets och Inspectors avgörande, hava del uti socknegången. Alltså få icke såsom hittills jämväl kolleger och klasslärare andel därav; dessa böra ha underhåll och utkomst av offentligen åt dem anslagna löner.

1) Citatet avser Aristoteles, Politica VII, 17, 4.

Cap. XIX.

De aedificio Scholae.

Domum ipsam scholasticam pro discipulorum multitudine amplam esse oportet, et in tot conclavia divisam, quot in ea classes supra constituimus, ut cuilibet classi peculiare concedatur spatium, ad minimum asseribus ab alijs divisum: scamna et subsellia in qualibet classe, apte fabricata sint et fixa. Curabunt etiam praeceptores, ut una cum classibus munda illa serventur, a sordibus atque faetore immunia.

Neque carere fornace schola potest, ob brumae frigus, cui arcendo discipuli ligna comparabunt, ubi ex publico non praebebuntur.

Praeter loca singulis classibus destinata aedificetur etiam auditorium commune, in quo omnes, quoties usus fuerit, convenire possint.

Rector quam potest proxime scholam habitet, quo facilior ei sit inspectio.

Cap. XX.

De aerario.

Cum autem ad emendos libros scholae necessarios, ad instrumenta musica, ad praemia discipulorum diligentium, aliosque honestos usus pecunia sit futurum opus, ad eam adservandam Aerarium in ipsa schola, loco probe munito, extruetur. Hujus proventus ex piorum hominum donationibus et legatis: ex collatitia pecunia ditiorum puerorum qui recipientur in scholam: et mulcta eorum qui negligentes erunt in officio: ex stipe piorum hominum, qui aliquo summorum Festorum die, ad id publice e suggesto admonebuntur: ex frumento etiam, a Regia Majestate ad hos usus publice destinato.

Praefectus aerarij sit rector scholae, qui rationes accepti et expensi reddat quotannis episcopo et inspectoribus, alteramque ex duabus clavem pastor civitatis, alteram ille habeat.

Kap. 19. **Om skolbyggnaden.**

Själva skolhuset bör vara rymligt i förhållande till lärjungarnas antal och innehålla så många rum som det bestämda antalet klasser, så att varje klass har ett eget utrymme, avstängdt åtminstone genom brädväggar från de andras. Fasta och välgjorda bänkar och säten skola finnas i varje klass. Lärarna skola tillse, att dessa såväl som klassrummen hållas snygga och fria från smuts och orenlighet.

Ej heller kan eldstad umbäras, för vinterköldens skull, till vars utestängande lärjungarna själva skola anskaffa ved, där sådan ej anslås av allmänna medel.

Utom klassrummen bör också byggas en gemensam hörsal, där alla kunna samlas, närhelst så behöves.

Rektor bör bo så nära skolan som möjligt för att lättare kunna övervaka den.

Kap. 20. **Om skolkassan.**

Till förvarande av de penningmedel, som fordras till inköp av nödiga skolböcker och musikinstrument samt till premier åt flitiga lärjungar och andra goda ändamål, bör inom själva skolan på ett säkert ställe inrättas ett kassaskåp (ærarium). Kassans inkomster bliva donationer och testamenten av fromma människor, sammanskott av förmögnare lärjungar som intagas i skolan, böter av lärjungar för försummelser i dem anförtrodda ämbetsuppdrag, offentligen i kyrkorna å några av de stora högtidsdagarna insamlade kollekter och slutligen även av Kungl. Maj:t härför av allmänna medel anvisad spannmål.

Vårdare av kassan skall skolans rektor vara, vilken årligen för biskopen och Inspectores skall redovisa för dess inkomster och utgifter samt förvara dess ena nyckel; den andra skall förvaras av stadens pastor.

De Gymnasijs.

Caput I.

De lectoribus.

In Gymnasio septem opus est lectoribus, duobus adiunctis et totidem administris, quorum haec nomina et officia.

I. Theologus primus, qui textum biblicum ex Novo Testamento Graeco, breviter et simpliciter enarrat, adhibita resolutione non tantum Logica, sed et, ubi opus, Rhetorica et Grammatica Graecae linguae. In enarratione, tum verum textus sensum methodice aperit, tum praecipuos locos, ut dici solent, communes, discipulis quasi indice monstrat. Absolvet autem annuo spatio vel epistolam ad Romanos et Galatas, vel vtramque ad Corinthios, et epistolas ad Ephesios, Philippenses ac Colossenses, vel utramque ad Thessalonicenses, vtramque ad Timotheum, et Epistolas ad Titum et Philemonem.

II. Theologus secundus, qui locos theologicos auctoris publica auctoritate probati explicat, absolvitque biennij spatio. Idem rudimenta Hebreae proponit ijs qui ad ministerum ecclesiasticum adspirant, (reliqui enim ad id non adstringuntur) eoque fine interdum aliquid ex textu Hebraeo veteris testamenti historico grammatice interpretabitur et resolvet.

III. Logicus et Physicus, qui 1. Logicae praecepta in usu necessaria, simpliciter, absque controversiarum Logicarum tractatione explicat et illustrat Genesi et Analysi variorum exemplorum. Quamobrem quotannis librum quintum Tusculanarum quaestionum, nec non librum aliquem Officiorum Ciceronis una cum Oratione pro L. Manilia explicabit et logice resolvet. 2. Et quia synopsis Logicae scholis trivialibus iam antea destinata est, ne adolescentes auctorum mutatione turbentur, doceri potest in Gymnasijs eiusdem auctoris Logica, praeteritis tamen controversijs, quae subinde in-

Om gymnasierna.

Kap. 1. **Om lektorerna.**

För gymnasium erfordras sju lektorer, två adjunkter och lika många biträdande tjänstemän. Deras titlar och åligganden skola vara följande:

I. Förste lektor i teologi (Theologus primus), som skall enkelt och kortfattadt utlägga den bibliska texten ur Nya testamentet på grekiska med logisk analys samt, där så behöves, retorisk och grammatisk.

Vid utläggningen skall han ej blott metodiskt tolka textens rätta mening utan även för sina lärjungar påpeka de ställen som innehålla de ledande grundsanningarna. En årskurs skall omfatta antingen breven till romarna och galaterna, eller också båda breven till korintierna jämte breven till efeserna, filipperna och kolosserna, eller ändtligen båda breven till tessalonikerna, båda till Timotheus samt breven till Titus och till Filemon.

II. Andre lektor i teologi (Theologus secundus), som skall framställa Loci theologici enligt någon av offentlig myndighet godkänd auktor; denna kurs skall medhinnas under två år. Han skall också meddela den första undervisningen i hebreiska åt dem som ämna bliva präster (de övriga lärjungarna böra ej förbindas till denna undervisning), och därvid någon gång grammatiskt tolka och resolvera valda stycken ur den hebreiska texten i Gamla testamentets historiska böcker.

III. Lektor i logik och fysik (Logicus et Physicus) skall 1) enkelt framställa de satser i logiken, som visa sig nödiga för tillämpning i livet, och belysa dem såväl genetiskt som analytiskt med talrika exempel; däremot bör han icke inlåta sig på tvistepunkterna i logiken. Han skall sålunda varje år föredraga och logiskt analysera femte boken av Ciceros Tusculanæ quæstiones, någon av hans böcker De officiis, ävensom hans tal pro Lege Manilia. 2) Eftersom ett sammandrag av logiken är föreskrivet redan för trivialskolorna, kan, för att icke ett ombyte av auktor må verka förvillande på lärjungarna, samma auktors fullständigare lärobok i ämnet användas i gymnasierna, dock med förbigående av de vetenskapliga stridspunkter, som gång efter

sperguntur, quas Academiae reservare satius est. 3. Compendium Physicum explicabit: Ita quidem, ut Botannicen inprimis, et doctrinam de partibus humani corporis persequatur; insinuetque interdum monita nonnulla de valetudine conservanda. Haecque annuo spatio absolvet.

IV. Rhetor, seu Eloquentiae latinae lector, qui vna cum explicatione compendij Rhetorici, hos linguae latinae auctores proponit et enarrat. Primo Anno. 1. Ex syntagmate Orationum, orationes ex Curtio. 2. Orationes ex Livio. Secundo anno. 1. Orationem Ciceronis pro Dejotaro, vel Ligario. 2. Eiusdem epistolam primam ad Q. Fratrem, et aliquot ex Plinio faciliores.

Eos auctores Rhetor, pro captu discipulorum, et ratione Gymnasij, Rhetorice inprimis, et, ubi opus est, Grammatice explicabit et resolvet, excerpenda ex ijs seliget, et ad locos communes referenda curabit, iuxta observationes scholasticas. Imitationem eorum in loquendi et scribendi exercitatione urgebit, atque in hac oratoria et epistolica tractabit alternis, iuxta Institutiones oratorias Vossij etc.

Etiam exercitio styli praeerit rhetor, opem ipsi in emendatione scriptorum ferentibus caeteris lectoribus ad modum et formam in distributione horarum praescriptam.

V. Historicus et Poeta proponet et enarrabit.

Primo anno continuabit Livium.

Secundo: Curtium et Caesarem de bello Civili vel Gallico. Quos etsi maxime ob cognitionem linguae latinae explicabit: simul tamen operam dabit, ut ex his ipsis auctoribus obiter historica instillet, ac discipulis gustum quendam praebeat Vniversae disciplinae civilis atque fundamentorum legum sueticarum.

Idem anno primo discipulis enarrabit Eclogas Virgilij difficiliores. Anno secundo, tertium et quartum Georgicorum.

Vt sensum poetae melius adsequantur discipuli, suae explicationi paraphrasin boni auctoris lector adiunget, habebitque diligentem in repetendo rationem prosodiae de quantitate syllabarum. Obiter quoque aliqua ad versus hexametri rationem pertinentia monebit, et phrasin poeticam a modis loquendi solutae orationis diligenter discernet. Exercebit etiam adolescentes in poetarum

annan finnas där omnämnda men helst böra sparas till akademien. 3) Slutligen skall han framställa en översikt av fysiken, på så sätt att han i främsta rummet behandlar botaniken samt läran om människokroppens delar, här och var med bifogande av några anvisningar till hälsans rätta vård. Detta skall medhinnas under ett år.

IV. Lektor i retorik eller latinsk vältalighet (Rhetor), som jämte en översiktlig framställning av retoriken skall föredraga följande latinska författare: första året ur Syntagma Orationum tal ur Curtius och Livius; andra året Ciceros tal pro Deiotaro eller pro Ligario, densammes första brev till sin broder Quintus samt några lättare brev av Plinius.

Dessa författare skall han tolka och, där så är nödigt, grammatiskt resolvera efter måttet av lärjungarnas utveckling och gymnasiernas uppgift, varjämte han skall låta lärjungarna efter hans urval göra utdrag, som ordnas efter vissa allmänna synpunkter enligt anvisningarna i skolordningen. Han skall ock öva lärjungarna i auktorernas muntliga och skriftliga efterbildning och härvid anställa övningar omväxlande i tal- och brevform, enligt Vossii Institutiones Oratoriæ.

Rhetor skall vara ledare av skrivövningarna, med biträde av de andra lektorerna vid rättandet av skripta, efter den ordning som visas av timschemat.

V. Lektor i historia och poesi (Historicus et Poeta) skall föredraga och tolka: första året Livius (fortsättning från skolan); andra året Curtius samt Cæsars De bello civili eller De bello gallico. Ehuruväl dessa författare i främsta rummet böra läsas för språkets skull, bör läraren dock även vinnlägga sig om att i förbigående och med anledning av det lästa meddela historisk kunskap och lämna några antydningar om den allmänna samhällsläran samt om grunderna för de svenska lagarna.

Han skall ock under första året för lärjungarna föredraga de svårare av Virgilii ekloger och under andra året tredje och fjärde boken av Georgica. För att lärjungarna bättre må fatta skaldens tankegång bör lektorn till sin egen utläggning bifoga en av någon god författare gjord paraphras. Även skall han se till att vid repetitionen prosodien flitigt övas i vad angår stavelsernas kvantitet. I förbigående bör han ock lämna några meddelanden angående hexameterns byggnad och skall noga framhålla det poetiska språkbrukets avvikelser från det prosaiska.

latinorum comoedijs agendis privatim ac publice. Docebit etiam rationem scribendorum versuum.

VI. Graecus: qui Graecae linguae studium urgebit, curabitque ut, quibus ingenium, auctores Graecos, sacros et prophanos, intelligere, adque imitationem eorum graece scribere possint. Quem in finem sequentes tractabit auctores.

Primo anno. 1. Orationem Isocratis ad Demonicum primam. 2. Xenophontis Cyropaediae dimidium. Anno altero. 1. Orationem ad Demonicum aliam. 2. Xenophontis Cyropaediae partem reliquam, et, si fieri potest, Plutarchum de Institutione puerorum.

In sacris tractabit evangelium Lucae, et acta Apostolorum alternative.

In horum auctorum enarratione et repetitione praecepta grammatica adhibebit et inculcabit.

VII. Mathematicus, qui 1. Arithmeticam vulgarem tradat. Praeter hanc ex reliquis disciplinis Mathematicis rudimenta quaedam proponet: ut rudimenta Geometriae continentia praecipuas propositiones collectas ex libro Elementorum Euclidis primo, cum demonstrationibus eorundem facilioribus et maxime necessarijs. 2. Doctrinam circulorum in primo mobili, una cum computo Ecclesiastico. 3. Compendium Geographiae: quod tamen aeque ac doctrinam circulorum non tam ex libro, quam inspectione globi coelestis et terrestris atque tabularum geographicarum, discipulis inculcabit. Atque has lectiones omnes annuo spatio absolvet.

Praeter septem enumeratos lectores, duobus insuper in plerisque Gymnasijs opus est Adjunctis, et totidem Administris.

Adiunctorum alter Notarius consistorij erit; alter Musices exercitio praeerit. Vterque docendi munus extraordinarium sustinebit, et rhetori inprimis in emendatione scriptorum opem feret.

Administrorum primus Typographiam, secundus Bibliothecam curabit.

Cap. II.

De classibus.

Discipulorum in Gymnasio classes quatvor sunt, et in qualibet discipulus ordinarie annuo spatio permanet, certis lectionibus et exercitijs publicis occupatus: Nempe

Han skall även öva lärjungarna uti att uppföra latinska skalders komedier såväl offentligt som enskildt. Dessutom skall han undervisa dem i att skriva latinsk vers.

VI. Lektor i grekiska (Græcus) skall handhava grekiska språkets studium och lära de härför tillräckligt begåvade att tolka de grekiska författarna, såväl de bibliska som de profana, samt att skriva grekiska med imitation av auktorerna. För detta ändamål skall han genomgå följande auktorer: första året Isocrates första tal till Demonikos samt hälften av Xenophons Cyropædi; andra året det andra talet till Demonikos, återstoden av Cyropædien samt, om ske kan, Plutarchi arbete om gossars uppfostran. Av de bibliska författarna skall han omväxlande behandla Lukas evangelium och Apostlagärningarna.

Vid tolkning och repetition av dessa författare skall han meddela och hos sina lärjungar inprägla grammatikens regler.

VII. Lektor i matematik (Mathematicus) skall behandla: 1) den vanliga aritmetiken och därjämte några grunddrag av de övriga matematiska vetenskaperna, såsom elementerna av geometrien, bestående uti de viktigaste propositionerna i Euklides första bok, med bifogande av de lättaste och oumbärligaste bevisen; 2) himmelssfärens cirklar jämte den kyrkliga kalenderräkningen; 3) ett kompendium i geografien, vilket emellertid, liksom globläran, icke så mycket bör inskärpas hos lärjungarna genom lärobok utan mest genom ett direkt studium av jord- och himmelsgloben samt geografiska kartor. Dessa alla föreläsningar skall han fullständigt genomgå under loppet av varje år.

Utom de nu nämnda sju lektorerna behövas i de flesta gymnasier två adjunkter och lika många biträdande tjänstemän.

Av adjunkterna skall den ene vara konsistoriinotarie, den andre handhava undervisningen i musik. Vardera skall uppehålla en extraordinarie lärarebefattning och i främsta rummet biträda rhetor med rättande av skripta.

Av de biträdande tjänstemännen skall den ene förestå gymnasiets boktryckeri, den andre dess bibliotek.

Kap. 2. **Om klasserna.**

Gymnasiets klasser skola vara fyra, och lärjungen bör i vanliga fall till de för varje av dem föreskrivna studierna och övningarna använda ett års studietid. Kurserna skola vara följande:

In classe prima discunt

I. In praeceptis seu disciplinis.

1. Logicam breviter et simpliciter proponendam a Logico.
2. Arithmeticam vulgarem a Mathematico.
3. Elementa seu rudimenta Geometriae a Mathematico.
4. Praecepta grammaticae graecae primaria et maxime necessaria a lectore Graeco in enarratione et repetitione auctorum inculcanda.

II. In auctoribus

I. Latinis.

1. Librum quintum Tusculanarum quaestionum Cic.
2. Librum unum Officiorum Ciceronis
3. Orationem Ciceronis pro lege Manilia

} a Logico.

4. Eclogas Virgilij difficiliores et aliquem librum Georgicorum Virgilij, a Poeta.

II. In Graecis.

Librum aliquem Novi Testamenti a Lectore Graecae linguae grammatice resolutum.

III. In studio Theologiae.

Dimidium Locorum theologicorum, a Theologo secundo.

Memoriae peculiariter mandant

1. Praecepta Logica, supra dicta.
2. Praecepta grammaticae Graecae. vid. Observ. scholast. cap. XIV.
3. Excerpta in lectione et explicatione probatorum auctorum Latinorum et Graecorum, iuxta observationes scholasticas cap. XIV.
4. Locorum theologicorum dimidium. Ita tamen ut testimonia quidem scripturae hic ad verbum ediscantur: Reliqua vero sufficiat ad sensum reddere posse.

In classe secunda discunt

I. In praeceptis et disciplinis.

1. Rhetoricam pleniorem a Rhetore.
2. Compendium doctrinae de circulis in primo mobili, una cum computo Ecclesiastico, a Mathematico.
3. Compendium Geographiae a Mathematico.

I första klassen.

Teoretiska kurser och läroämnen: 1) logiken, kort och enkelt framställd av lektor i logik; 2) den vanliga aritmetiken, framställd av lektor i matematik; 3) elementerna eller grunddragen av geometrien, likaledes av lektor i matematik; 4) de första och nödvändigaste reglerna i den grekiska grammatiken, inövade av lektor i grekiska i sammanhang med tolkning och repetition av auktorerna.

Latinska författare: 1) femte boken av Ciceros Tusculanæ quæstiones; 2) en bok av Ciceros De officiis samt 3) Ciceros tal pro Lege Manilia; allt av lektor i logik; vidare 4) de svårare av Virgilii ekloger ävensom någon bok av Virgilii Georgica, av lektor i poesi.

Grekiska författare: grammatisk resolution av någon bok uti Nya testamentet, av lektor i grekiska.

Teologi: hälften av Loci theologici, av andre lektor i teologi.

Utantill bör särskildt läsas: 1) de ovannämnda grunddragen av logiken; 2) reglerna i grekiska grammatiken, enligt anvisningarna i skolordningens kap. 14; 3) under lektionerna verkställda anteckningar och utdrag ur de erkända latinska och grekiska författarna, enligt anvisningarna i skolordningens kap. 14; 4) hälften av Loci theologici, nämligen endast de skriftställen som där anföras: beträffande det övriga är det nog att lärjungarna redogöra för innehållet.

I andra klassen.

Teoretiska kurser och läroämnen: 1) retoriken i vidlyftigare framställning, av lektor i retorik; 2) kompendiet om cirklarna på himmelssfären jämte den kyrkliga tidräkningen, av lektor i matematik; 3) kompendiet i geografi, av lektor i matematik;

II. In Auctoribus

I. Latinis.

1. Quos Rhetor annuo spatio proponere tenetur. Vide supra de lectoribus.

2. Librum aliquem Georgicorum, a Poeta.

II. Graecis.

Quos Graecus annuo spatio proponit. Vide supra de lectoribus.

III. In studio Theologiae.

Alterum dimidium Locorum theologicorum, a Theologo secundo.

Memoriae prae caeteris haec tradent.

1. Praecepta primaria disciplinarum hic tradendarum, ita tamen ut non tam ad verba, quam ad sensum alligentur.

2. Excerpta in probatorum auctorum latinorum et Graecorum lectione et explicatione annotata, iuxta observ. scholasticas cap. XIV.

3. Qui memoria valent, ediscent aliquam orationem Ciceronis integram. Qui vero memoria sunt hebetiori, breviorem ediscant, vel ex Curtio, vel Livio, iuxta ductum syntagmatis Orationum.

4. Locorum theologicorum dimidium reliquum, iuxta rationem ediscendi in classe superiore indicatam.

In classe tertia discunt

I. In praeceptis et disciplinis.

Physices compendium a Physico.

II. In Auctoribus

I. Latinis.

1. Quos Rhetor annuo spatio proponit. Vide supra de lectoribus.

2. Librum aliquem Georgicorum Virgilij, a Poeta.

II. Graecis.

Quos Graecus annuo spatio proponere tenetur, iuxta superiora de lectoribus.

III. In studio Pietatis.

Lectionem theologi primi biblicam.

Prae caeteris ediscent

1. Theoremata praecipua physices, iuxta descriptionem superiorem officij lectoris physices.

Latinska författare: 1) rhetors föreläsningskurs för året, se ovan i kap. om lektorerna; 2) någon bok av Georgica, av lektor i poesi;

Grekiska författare: lektors i grekiska föreläsningskurs för året, se ovan i kap. om lektorerna;

Teologi: andra hälften av Loci theologici, av andre lektor teologi;

Utantill böra företrädesvis läsas: 1) grundreglerna uti de teoretiska kurserna, dock icke så mycket ordagrant som till innehållet; 2) anteckningarna och utdragen under läsningen av de latinska och grekiska författarna, enligt anvisningarna i skolordningens kap. 14; 3) de som hava godt minne böra lära sig något av Ciceros tal i dess helhet utantill; de som hava svagare minne, kunna lära sig något kortare tal ur Curtius eller Livius, med ledning av Syntagma orationum; 4) andra hälften av Loci theologici, enligt anvisningen vid föregående klass.

I tredje klassen.

Teoretiska kurser och läroämnen: kompendiet i fysiken, av lektorn i detta ämne;

Latinska författare: 1) lektors i retorik föreläsningskurs för året, se ovan i kap. om lektorerna; 2) någon bok av Georgica, av lektor i poesi;

Grekiska författare: lektors i grekiska föreläsningskurs för året, se ovan om lektorerna;

Teologi: den bibliska föreläsningskurs som åligger förste lektor i teologi;

Utantill skola företrädesvis inläras: 1) de viktigaste grundsanningarna uti fysiken, enligt de föreskrifter som ovan meddelats

2. Excerpta in lectione et explicatione latinorum auctorum et graecorum, iuxta observationes scholast. cap. XIV.

3. Orationes Ciceronis, aut Curtij, vel Livij, iuxta modum paulo ante traditum.

4. Brevissimam analysin libri biblici, a Theologo primo propositi, itidem in tabella exhibitam.

In classe quarta discent.

I. In praeceptis et disciplinis.

Compendium disciplinae civilis, atque fundamentorum legum Sueticarum.

II. In auctoribus

I. Latinis.

Livium, Curtium, Caesarem, ab Historico, nec non orationes et epistolas quas Rhetor proponit.

Librum aliquem Georgicorum Virgilij, a Poeta.

II. Graecis.

Authores quos Graecus proponere tenetur, iuxta superiora de lectoribus.

III. In studio Pietatis.

Lectionem Theologi primi biblicam.

Praë caeteris ediscent,

1. Synopsin Historiae univeralis in tabella.

2. Excerpta in lectione et explicatione latinorum auctorum et graecorum, iuxta observat. Scholast. cap. XIV.

3. Orationes Ciceronis, aut Curtij vel Livij iuxta modum paulo ante traditum.

4. Brevissimam analysin libri biblici a Theologo primo propositi, itidem in tabella exhibitam.

Observationes.

Quum gymnasia inter scholas triviales et academias medio sint loco, ita lectiones et exercitia eorum adtemperare oportet, ut scholasticis paulo altiora, inferiora vero sint academicis. Neque enim prolixius suas publice lectiones persequantur, quam media illa ratio et conditio gymnasiorum patiatur. Si quem forte inter discipulos offenderint exactioris informationis capacem et cupidum, eum vel ad academias visendas hortentur, vel rogati privatim in

om lektorns i fysik undervisning; 2) de under läsningen gjorda utdragen ur de latinska och grekiska författarna, enligt anvisningarna i skolordningens kap. 14; 3) tal av Cicero, Curtius eller Livius, på sätt som säges här ovan; 4) en mycket kortfattad analys, även uppställd i tabellarisk form, av innehållet uti den bok i den heliga skrift, som föredragits av förste lektor i teologi.

I fjärde klassen.

Teoretiska kurser och läroämnen: kompendiet i allmän samhällslära och grunddragen av Sveriges lagar;

Latinska författare: Livius, Curtius och Cæsar, som föredragas av lektor i historia, ävensom de tal och brev, som det åligger rhetor att föredraga; vidare någon bok av Virgilii Georgica, av lektor i poesi;

Grekiska författare: de auktorer, som enligt föreskrifterna här ovan skola föredragas av lektorn i ämnet;

Teologi: förste teologie lektors föreläsningar över bibeln;

Utantill skola företrädesvis inläras: 1) en tabellarisk översikt över världshistorien; 2) utdragen som göras under de latinska och grekiska författarnas läsning, enligt anvisningarna i skolordningens kap. 14; 3) tal av Cicero, Curtius eller Livius, på sätt som sagts här ovan; 4) en mycket kortfattad framställning, likaledes i tabellarisk form, av innehållet uti den bok i den Heliga skrift, som föredragits av förste teologie lektor.

Anmärkningar.

Alldenstund gymnasierna intaga en förmedlande ställning mellan trivialskolorna och akademien, böra deras föreläsningar och övningar anordnas så, att de lämna en något mera djupgående undervisning än de förra utan att därför upphinna den senare. De offentliga föreläsningarna böra därför icke drivas vidare än så, att de verkligen motsvara denna gymnasiernas mellanställning. Om bland lärjungarna påträffas någon yngling, som är skicklig och ivrig att idka grundligare studier, må han antingen hänvisas till akademien eller ock, på begäran, enskildt erhålla en högre

superioribus illis erudiendum suscipiant: ne propter unum alterumve, cum damno maximae partis discipulorum, lectionum et informationis ratio in gymnasijs extra metas protendatur. Si quis autem, absoluta in gymnasio lectionum periodo, et cognitis probe auctoribus prae paupertate non possit vivere in Academia, tunc integrum ei erit manere in gymnasio et exercitijs privatis operam dare: Ceterum publice lectionibus intererit ab Ephoro collegij, vel ipsius nomine a Rectore constitutis, inprimis theologicis, et examen insuper anniversarium quas audierat lectionum, subibit.

Vt in singulis, tum praeceptores, tum discipuli uberiorem habeant commonefactionem, prodest repetant capita observationum scholasticarum supra proposita, et ex ijs huc accommodent, quae ad rationem Gymnasij conformari poterunt.

Docentium in gymnasijs praecipua cura sit, ut iuventus tum recte, tum compendiose instituatur. Quamobrem a dictando temperabunt, libro impresso contenti et viva voce, qua auctoris rerumque intellectum discipulis tanto diligentius instillabunt. Sicubi dictandum quid omnino erit, facient id paucissimis, tradendo v. g. breve argumentum et dispositionem libri, orationis, aut epistolae etc. tractandae. In artis alicujus explicatione, omnino est ab omnibus dictatis abstinendum.

Singuli bis, ordinarijs diebus docebunt publice.

In philosophis non tam exquisita omnium scientiarum philosophicarum cognitio, quam linguae latinae puritas et elegantia, ex diligenti bonorum auctorum lectione hausta, et cum mediocri rerum philosophicarum ad usum in vita maxime accommodatarum, notitia coniuncta requiritur. In Graeco exacta insuper linguae graecae peritia necessaria est.

In praeceptis artium explicandis, notabunt docentes monita observationum scholast. cap. VIII. Inprimis quae de controversia-

gående undervisning; dock så, att icke för en eller annan lärjunges skull föreläsningarna och undervisningen vid gymnasierna föras över sina bestämda gränser, till skada för flertalet.

Skulle däremot någon, sedan han avslutat sin kurs vid gymnasium och väl kan sina auktorer, på grund av fattigdom icke kunna uppehålla sig vid akademien, skall det stå honom fritt att kvarstanna vid gymnasium och ägna sig åt enskilda studier; dock skall han närvara vid vissa av eforus eller i hans ställe av rektor bestämda offentliga lektionstimmar, i synnerhet teologiska, samt dessutom underkasta sig årlig examen i de ämnen, i vilka han åhört undervisningen.

Lärare såväl som lärjungar böra, för att i enskildheterna vinna en fullständigare vägledning, studera de kapitel i det föregående, som innehålla anvisningar i fråga om undervisningen i skolorna, och därav tillämpa på gymnasiet vad som kan anses överensstämma med dess undervisningsplan.

Gymnasiilärarnas förnämsta omsorg skall vara att bibringa ungdomen en noggrann och på samma gång kort sammanfattad undervisning. De böra därför icke begagna diktamina utan nöja sig med den tryckta läroboken och det muntliga föredraget, genom vilket de så mycket sorgfälligare skola meddela lärjungarna insikt i auktorer och läroämnen. Om överhuvud något slags diktamen bör förekomma, skall det göras mycket kortfattadt, t. ex. då läraren framställer en kort översikt av innehållet och dispositionen i en bok, ett tal eller ett brev. Vid framställningen av ett läroämnes teori bör man fullständigt avhålla sig från diktamina.

Varje lärare skall på de härför bestämda dagarna offentligen föreläsa tvänne timmar.

Hos lärarna i de icke-teologiska ämnena fordras icke så mycket en ingående kännedom om alla hithörande vetenskaper som fastmera en korrekt och smakfull behandling av det latinska språket, inhämtad genom sorgfällig läsning av goda författare, samt i förening därmed en försvarlig insikt i sådana filosofiska frågor, som i synnerhet hava tillämpning på det mänskliga livet. Hos lektorn i grekiska fordras dessutom med nödvändighet en noggrann kännedom om det grekiska språket.

Med avseende på framställningen av ämnenas rent teoretiska del skola iakttagas anvisningarna i skolordningens kap. 8, i synnerhet

rum commemoratione et inculcatione ad finem ibi dicta sunt. Talibus enim disputationibus, de artis tradendae praeceptis inter varias philosophorum sectas et opiniones, agitatis, etiam hic inter explicandum abstinebunt, tempusque utilioribus et magis necessarijs inculcandis consument; cujusmodi sunt: quis verus praecepti sensus, quis usus, quae commoda ad varia exempla applicatio, quae limitatio et exceptio? etc. Si quae attingendae videntur controversiae, ad praeceptorum intelligentiam faciliorem plus momenti referentes, nec nimis subtiles, eae in tempus habendarum ex professo disputationum reijciantur.

In tractatione bonorum auctorum cum graecorum tum latinorum, ad tria illa capita attendent in Observat. Schol. cap. IX. indicata. 1. Enarrationem. 2. Selectionem. 3. Imitationem.

In enarratione notabunt, quae in observat. Scholasticarum cap. IX. ad finem inprimis dicta sunt, de ratione observandi et resolvendi in classe quarta. quibus in Gymnasijs accedent haec:

1. Praeter observanda in classe scholast. IV. notabunt peculiariter et inculcabunt sententias illustres, acutiora dicta, similitudines, apophtegmata et reliqua illustria orationis lumina, quae omnia ornamenta Lipsius vocat. Instit. Epist.

2. Analysis rhetorica hic plenior erit, complectens inventionem quoque et dispositionem oratoriam in orationibus, epistolicam in epistolis. Circa elocutionem quoque quaevis illustria schemata excutienda.

3. Analysis logica itidem accuratior et frequentior hic locum habet, ita tamen, ut quae primaria in ea sunt capita, in plerisque scriptis classicorum auctorum notentur, secundaria vero in paucis. Neque enim existimandum est, nullum esse bonum auctorem enarrandum et legendum, nisi totius et singulorum ejus locorum plena adhibeatur analysis logica. Sufficit namque in oratione aliqua, uno alterove loco S. Scripturae (ut evangelio) narratione aut disputatione probati auctoris, periculum facere analyseos omnibus numeris absolutae et omnia minutatim persequentis.

vad vid kapitlets slut säges angående meddelandet och inlärandet av de vetenskapliga stridsfrågorna. Ifrån sådana strider, som angående undervisningen i de vetenskapliga teorierna utkämpats mellan olika filosofiska skolor och åsikter, böra nämligen lärarna även här avhålla sig och använda tiden till nyttigare och nödvändigare ting, t. ex. med frågor av sådan art som dessa: "vad är den rätta meningen med denna regel?" "Huru användes den?" "Huru bör den rätt tillämpas på olika exempel?" "Huru långt sträcker den sig, och vilka äro undantagen därifrån?" o. s. v. Om några ej alltför spetsfundiga kontroverser anses böra vidröras, såsom i väsentligare mån underlättande uppfattningen av teorien i fråga, böra de förläggas till de timmar, som särskildt äro anslagna åt disputationsövningar.

Vid föredragning av såväl de grekiska som de latinska författarna böra de tre huvudsynpunkter uppmärksammas, som äro angivna i skolordningens kap. 9, nämligen 1) tolkningen, 2) urvalet för anteckning samt 3) övningen i efterbildning.

Vid tolkningen märke man i synnerhet vad som i slutet av nionde kapitlet yttras beträffande iakttagelser och resolution i fjärde klassen. Därtill skall nu på gymnasium följande tilläggas:

1. Utom vad som bör iakttagas i skolans fjärde klass skola särskildt märkas och inpräglas i minnet märkliga sentenser, skarpsinniga yttranden, liknelser, kärnspråk och annat som giver framställningen ljus och liv, vilket allt Lipsius (Instit. Epist.) benämner talets prydnader.

2. Den retoriska analysen skall här vara fullständigare, omfattande både inventionen och dispositionen uti såväl tal som brev. Även beträffande framställningens form (elocutio) böra alla märkliga retoriska figurer noga uppmärksammas.

3. Den logiska analysen bör likaledes här användas oftare och göras med större noggrannhet, dock så, att beträffande de flesta skrifter av auktorerna endast huvudpunkterna anmärkas men en mera speciell logisk resolution sparas för några få arbeten. Man bör nämligen icke tro, att en god författare icke kan tolkas och läsas utan en genomgående logisk analys av alla enskildheter; det är tillräckligt att välja något enskildt ställe uti ett tal eller i någon av den Heliga skrifts böcker t. ex. i evangelierna, eller någon berättelse eller resonerande framställning hos en godkänd auktor och underkasta detta ställe en allsidig och i enskildheterna genomförd analys.

Tenendum autem in omnibus Gymnasijs eosdem auctores praelegendos esse: neque alios, quam qui auctoritate publica probati fuerint.

De selectione seu excerptis.

Praeter monita observ. Schol. cap. X. de classe suprema tenendum hic:

1. Vtramque selectionem, cujus ibi mentio facta est, observari posse. Ac de locis communibus quidem consilium sequi licet virorum in eo genere excellentium, qui plenius hanc materiam tractasse videntur. In libris autem locorum communium semper citari debent auctores unde phrases vel elegantia dicta desumpta sunt, ut usus eorum apud auctores possit videri, ne quis contra mentem eorum aut phrasium rationem eas adplicet.

2. Seligenda seu excerpenda hic itidem respondere observatis in lectione et enarratione, non quod omnia peculiariter observata referri ad locos excerptorum queant, sed praecipua et rariora. Et ne pluribus exscribendis plus iusto fatigentur discipuli, aut in magis necessarijs retardentur; aliorum hic uti opera possunt. Nimirum librum aliquem impressum, consilio praeceptorum, accipiant, in quo ad oras seu margines foliorum, vel si arctiores fuerint, interpositae chartae vacuae ac mundae inscribant notabilia ab auctore libri omissa.

Imitatio locum habet in exercitatione tum scribendi, tum loquendi: De qua consulendi Quintil. lib. 10. cap. 2. Lud. Vives de trad. Discipl. lib. 4. pag. 512. et seqq. Iunius Meth. Eloq. Lipsius in Instit. Epistolica. Videri etiam possunt, quae observat. scholast. cap. XI. annotavimus. Vt vero ibi scholae primum imitationis gradum (iuxta distributionem Lipsij) adsignavimus: Ita gymnasij discipulo secundus, seu imitatio crescens convenit. Tametsi in prima Gymnasij classe saepius puerilis, quam crescentis imitationis exercitia urgenda sunt, praesertim quae ad passum in puerili supremum et crescenti proximum pertinere diximus in observat. scholast. d. l.

Iakttagas bör, att uti samtliga gymnasier samma auktorer föredragas, och att inga andra komma till användning än de offentligen godkända.

Om urvalet eller anteckningarna. Förutom anvisningarna för översta klassen i skolordningens kap. 10 bör iakttagas:

1. Båda de därstädes omnämnda slagen av urval kunna förekomma också på gymnasium. Angående synpunkterna för materialets ordnande kan man följa anvisningarna härom av de framstående skolmän, som utförligt hava behandlat denna fråga. Uti de systematiserade anteckningsböckerna bör vid de anförda fraserna eller mönsteruttrycken den författare nämnas, ur vilken de äro hämtade, så att man kan se deras användning hos auktorerna och icke brukar dem mot dessas mening eller mot frasernas rätta betydelse.

2. Det som utväljes för anteckning bör likaledes här motsvara det som blivit uppmärksammadt under läsningen och översättningen: icke så att allt, som därunder särskildt anmärkes, skulle kunna få plats uti anteckningarna, men väl det mera viktiga och märkliga. Och för att icke lärjungarna genom för mycket skrivande skola över hövan tröttas eller tvingas att åsidosätta angelägnare ting, kunna de begagna hjälp från annat håll. De kunna ju efter lärarens anvisning anlita en tryckt bok, i vilken de antingen i marginalen eller, om denna är för knapp, på inhäftade oskrivna pappersblad göra anteckningar om sådant som bokens författare gått förbi.

Efterbildningen skall bestå såväl i skriftliga som i muntliga övningar. Se härom Quintilianus, tionde boken, kap. 2; Lud. Vives, De traditione disciplinarum, fjärde boken, sid 512 o. ff.; Junius, Methodus Eloquentiæ samt Lipsius, Institutio Epistolica. Även kunna uppmärksammas våra anvisningar uti skolordningens kap. 11. Under det vi emellertid därstädes för skolan föreskrivit den första graden av efterbildning (imitatio puerilis enligt Lipsii indelning), så äger gymnasium däremot att inöva den andra graden, den begynnande mognadens (imitatio crescens). Dock böra ännu i första gymnasiiklassen övningarna oftare gå ut på den mera barnsliga efterbildningen, nämligen i synnerhet det som vi uti skolordningen betecknat såsom det högsta trappsteget av imitatio puerilis, vilket står närmast till imitatio crescens.

In classe Gymnasij tertia et quarta, quorum robur iam accepit stylus, ad supremum imitationis gradum paulatim deducendi sunt. Sed horum non magnus erit numerus, et diligentissime videndum, ne quis nimium properando, hunc gradum ante tempus transiliat, hoc est, antequam sensa animi pure et eleganter prorsus noverit exprimere, quin ornare nonnihil et dilatare cum iudicio. Satius ergo est hic in secundo subsistere gradu, et supremum studio relinquere Academico.

Stylus, seu scribendi exercitatio, quot modis institui possit, docent auctores citati in observat. schol. cap. XI. breviter:

In Gymnasio consistit in versione, vel alia compositione: versio est vel suetica, vel latina, vel graeca. Priores duae saepius instituuntur. Atque suetica e latino fit; latina partim e suetico, partim e graeco: graeca e latino potissimum. Vtraque tum graeca, tum latina ad imitationem alicujus auctoris probatissimi fieri debet, secundum rationem monstratam in observat. scholast. cap. XI. Pertinet quoque huc exercitium reddendi textum aliquem latinum, alijs verbis itidem latinis, ijsdemque vel paribus, vel pluribus seu paraphrastice.

Compositio alia est adstricta, alia libera.

Vtraque est potissimum vel narrationis, vel epistolae, vel progymnasmatis, vel declamationis.

Adstricta ad imitationem boni auctoris instituitur, quemadmodum supra de imitatione dictum. Atque in ea discipuli saepius exercendi.

Libera ex proprio fit captu.

Classi primae narrationes conveniunt et epistolae familiares: reliquis progymnasmata insuper et declamationes.

Exercitatio loquendi latine in Gymnasio perpetua erit. Ad hanc promovendam crebro praeceptores ipsi cum discipulis latine loquentur, utque idem discipuli inter sese faciant curabunt, cum alijs rationibus, quarum nonnullae in observat. scholast. cap. XIII. sunt expositae, tum praecipue agendis comaedijs et disputationibus publice habendis.

I gymnasiets tredje och fjärde klasser, då stilen erhållit mera styrka, skall man så småningom övergå till efterbildningens högsta stadium (im. adulta). Dock böra försöken i denna riktning endast göras med ett fåtal lärjungar, och man bör noggrant tillse, att ingen i förtid och alltför brådskande genomgår dessa övningar, d. v. s. innan han är fullkomligt i stånd att uttrycka sina tankar på ett felfritt och vackert språk och till och med att i viss mån pryda och vidga sin framställning. Det är rådligare att här stanna på det mellersta stadiet och lämna det översta åt de akademiska studierna.

På huru många sätt skrivövningarna böra anordnas, framgår av de författare, som citerats uti skolordningens kap. 11. I korthet sagdt skola de på gymnasium bestå uti översättningar eller egen komposition. Översättningarna kunna ske till svenska, till latin eller till grekiska, oftare till de båda förstnämnda språken. Översättningarna till svenska ske från latin, till latinet dels från svenska dels från grekiska, till grekiskan helst från latin. Vid översättning såväl till grekiskan som till latinet bör man söka efterbilda någon av de erkändt bästa författarna på sätt som visats uti skolordningens kap. 11. Hit hör ock övning uti att på latin, med andra ordalag uttrycka innehållet av en latinsk text antingen i samma omfattning som originalet eller ock i utvidgad form, paraphrastisk form.

Kompositionen är antingen bunden eller fri.

I båda fallen bör den helst bestå i berättelser, brev, övningsuppsatser (progymnasmata) eller deklamationer.

Den bundna kompositionen användes för efterbildande av någon god författare, såsom är sagdt här ovan; härutinnan böra lärjungarna flitigt övas.

Den fria kompositionen sker efter vars och ens egen förmåga.

För första klassen passa bäst berättelser samt brev i förtroligare stil, för de övriga dessutom progymnasmata och deklamationer.

Övningen uti latinets talande fortgår oavbrutet på gymnasium. För den skull böra lärarna själva ofta samtala med lärjungarna på latin och se till att dessa så göra även sinsemellan, vilket kan ske såväl på andra sätt, om vilka några anvisningar förekomma uti skolordningens kap. 13, som i synnerhet genom uppförande av latinska komedier samt genom offentliga disputationsövningar.

Instituentur autem disputationes in Gymnasio singulis hebdomadibus semel, idque die sabbati per bihorium, omissis omnibus praefationibus.

In materia eligenda ea opus est prudentia, ut illa duntaxat assumantur themata, quae tum captum discipulorum non excedunt, tum magnum in artibus intelligendis, et regenda vita vsum habent. Vnde in artibus non de generalibus, sed specialibus et praxi ipsi propinquis erunt. V. g.

In Physicis de coelo et coelestibus corporibus, de elementis, aqua, terra etc. de meteoris, de speciebus plantarum et animalium, de conservanda valetudine bona.

Theologicae de controversijs fidei modernis habebuntur pie et modeste. *Summatim:* In omnibus observetur, pietas, modestia, candor et processus logice et legitime disputandi.

Distributio lectionum et operarum scholasticarum secundum dies et horas.

In Gymnasijs.

Singulis diebus exceptis Dominicis.

Hora Quinta.

Totus conveniet coetus ad preces et recitationem capitis ex biblijs sueticis, ab aliquo discipulorum, auscultante et praesente Rectore.

Inde singularum classium discipuli lectione poetica occupentur in horam sextam.

Hora Sexta.

Logicus absolutis logicae praeceptis, explicandis retexendisque latinis authoribus integrum annum insumet.

Mathematicus compendium doctrinae de circulis in primo mobili, una cum computo ecclesiastico, et compendium geographiae proponet.

Graecus primo anno orat. Isocratis ad Demonicum primam, et Xenophontis Cyropaediae dimidium: altero vero anno, orationem ad Demonicum aliam, et Xenophontis Cyropaediae partem reliquam, nec non Plutarchum de Institutione puerorum, si fieri possit, absolvet.

Disputationer böra på gymnasium anordnas en gång varje vecka, nämligen två timmar varje lördag. Inga inledningsföredrag böra därvid förekomma.

Valet av ämnen för disputationerna fordrar ett sorgfälligt omdöme, så att endast sådana frågor komma å bane, vilka å ena sidan icke övergå lärjungarnas fattning, å den andra åter medföra verkligt gagn för studier och leverne. I läroämnena böra disputationerna därför röra sig icke om allmänna satser utan om specialfrågor och sådant som står själva erfarenheten nära; t. ex. i fysiken om himmelen och himlakropparna, om elementen, vattnet, jorden o. s. v., luftens företeelser, om de olika arterna inom växt- och djurriket, om hälsans rätta vårdande. Inom teologien må disputeras om den nyaste tidens lärostrider, med iakttagande av skyldig vördnad och hänsynsfullhet vid behandlingen. Korteligen: I allting skola iakttagas fromhet, hänsynsfullhet, öppenhet och ärlighet samt ett logiskt och formenligt förfarande under meningsutbytet.

Timschema för undervisningen på gymnasierna för varje dag utom söndagarna.

Kl. 5. Hela gymnasiiungdomen samlas till bön och läsning av ett kapitel ur bibeln på svenska; läsningen sker genom en av lärjungarna i rektors närvaro och under hans övervakande.

Därefter skall varje klass för sig undervisas uti de poetiska auktorerna till kl. 6.

Kl. 6. Lektor i logik skall efter att hava avslutat framställningen av logikens satser hela året undervisa i tolkning och utläggning av de latinska författarna;

Lektor i matematik föredrager den kortfattade framställningen om cirklarna på himmelssfären och den kyrkliga tidräkningen ävensom ett kompendium uti geografi;

Lektor i grekiska genomgår första året Isocrates första tal till Demonikos samt hälften av Xenophons Cyropædi; andra året: ett annat tal till Demonikos, återstoden av Xenophons Cyropædi samt Plutarchi bok om gossars uppfostran, så mycket som medhinnes.

Hora Septima.

Physicus compendium physicum explicabit, ita quidem ut Botannicen inprimis et doctrinam de partibus humani corporis persequatur, insinuetque interdum monita nonnulla de valetudine conservanda.

Mathematicus Arithmeticam vulgarem et elementa seu rudimenta Geometriae proponat.

Historicus compendium disciplinae civilis, atque fundamentorum legum Sueticarum tradat. Et in authoribus, Livium, Curtium, Caesarem exponat.

Hora Octava.

Venia datur omnibus in nonam.

Hora Nona.

Theologus primus lectionem biblicam N. Testamenti pertexet.

Theologus secundus locos communes explicabit, et rudimenta Hebraeae linguae proponet.

Hora Decima.

Itur in templum ad preces publicas, per quadrantem horae.

Hora Duodecima.

Cantum universi exercebunt, paucis omnino exceptis, quos per naturam ad Musicam ineptos Rector explorate cognoverit: ij ipsi tamen ne otij hinc occasionem arripiant, exercitio aliquo vel publice vel privatim ex dispensatione Rectoris sunt occupandi.

Hora prima.

Exercitium styli sive emendationis scriptorum peragatur a *Rhetore, Logico, Mathematico et utroque Adiuncto.* In graecis scriptis a *Graeco*: In carminibus conscribendis a *Poeta.*

Hora secunda.

Venia detur universo coetuj in tertiam.

Hora tertia.

Graecus praecepta grammaticae graecae primaria et maxime necessaria inculcabit: et librum aliquem N. Testamenti enarrabit grammaticeque resolvet.

Rhetor Rhetoricam pleniorem provectioribus explicabit: et primo anno orat: ex Curtio et Livio: secundo vero anno orat: Cic. pro Dejotaro vel Ligario, eiusdemque epist. primam ad Q. Fratrem, et aliquot ex Plinio faciliores.

Kl. 7. Lektor i fysik utlägger ett kompendium uti fysiken, på så sätt nämligen, att han i främsta rummet genomgår botaniken och läran om människokroppens delar samt någen gång bifogar några anvisningar för hälsans rätta vård;

Lektor i matematik framställer den vanliga aritmetiken och elementerna eller grunddragen av geometrien;

Lektor i historia meddelar en översikt av samhällsläran ävensom av huvudgrunderna för Sveriges lagar; av auktorerna tolkar han Livius, Curtius och Cæsar.

Kl. 8. Hela gymnasium har lov till kl. 9.

Kl. 9. Förste teologie lektor håller sin föreläsning över Nya testamentet;

Andre teologie lektor utvecklar de teologiska grundbegreppen samt meddelar den grundläggande undervisningen i hebreiska.

Kl. 10. Kyrkobesök för att deltaga i den allmänna bönestunden, under en kvarts timme.

Kl. 12. Alla lärjungarna övas i sång, med undantag av de få, som efter rektors beprövande finnas genom bristande naturanlag olämpliga för musikövningar; dessa böra, för att icke härav hämta en anledning till sysslolöshet, efter rektors anordning under tiden sysselsättas med andra övningar, antingen offentligt eller enskildt.

Kl. 1. Skrivövningar hållas och skripta rättas av lektorerna i retorik, logik och matematik samt båda adjunkterna; grekiska skrivövningar hållas av lektor i grekiska, övningar i versskrivning av lektorn i historia och poesi.

Kl. 2. Hela gymnasieungdomen får ledighet till kl. 3.

Kl. 3. Lektor i grekiska inövar de enklaste och mest nödvändiga reglerna i grekiska grammatiken samt tolkar och resolverar grammatiskt någon bok av Nya testamentet;

Lektor i retorik utlägger för de mera försigkomna retoriken uti en något fullständigare form samt första året tal ur Curtius och Livius, andra året Ciceros tal pro Deiotaro eller pro Ligario, densammes första brev till sin bror Quintus samt några lättare av Plinii brev.

Hora quarta.

Rhetor Rhetoricam et authores praenominatos iunioribus exponet, seque ad captum illorum accommodet.

Denique ad sonitum *horae quintae* fundantur preces ad Deum, et deinceps dimittatur coetus.

Observationes.

1. Diebus Mercurij post exercitium Musices et styli in horam secundam pomeridianam, detur venia ad ludendum.

2. Diebus Veneris hora septima frequentabitur templum ad audiendas conciones.

3. Diebus Saturni instituetur examen hebdomadarium praelectorum in horam octavam. Ab octava vero in decimam disputabitur. Is autem qui disputaturus est, liberabitur istius diei lectione et repetitione. A meridie post exercitium cantus hora prima itur in templum ad preces: Finitis autem precibus ratio delinquentium habetur, et postea venia ac remissio a lectionibus datur.

4. Diebus Solis a precibus vespertinis habentur conciones a theologiae studiosis: Orationes etiam proclamantur aliquando in prosa, aliquando in ligato sermone.

Distributio lectionum et operarum scholasticarum secundum dies et horas.

In Scholis.

Hora quinta.

Conveniunt omnium classium discipuli ad preces et recitationem capitis biblici praesentibus Rectore vel Conrectore et caeteris praeceptoribus classicis.

Deinde:

In classe prima, discent pueri legere et memoriae mandare in lingua suetica: cathechesin minorem absque explicationibus, et sententias ex sacra scriptura.

In classe secunda: grammaticam contractam, praesertim vero paradigmata declinationum et coniugationum.

In classe tertia grammaticam pleniorem cum prosodia.

In classe quarta, rudimenta Logices primo, et deinde elementa Rhetorices.

Kl. 4. Lektor i retorik föreläser för de yngre lärjungarna retorik och de i det föregående nämnda författarna, varvid han lämpar sig efter lärjungarnas fattningsgåva.

Slutligen hålles bön, när klockan slår 5, varefter ungdomen hemförlovas.

Anmärkningar.

1. På onsdagarna kl. 2, efter sångtimmens och skrivövningarnas slut, gives ledighet till lekar.

2. Kl. 7 på fredagarna skall ungdomen begiva sig till kyrkan för att åhöra predikan.

3. Lördagarna anställes till kl. 8 examen över det som förelästs under veckan. Från kl. 8 till 10 hållas disputationer. Den som skall disputera befrias för dagen från övriga lektionstimmar och repetitioner. Kl. 1, efter slutad sånglektion, samlas ungdomen i kyrkan för att hålla bön. Efter bönens slut hålles förhör angående förseelser under veckan, varefter gives ledighet.

4. Söndagarna, efter aftonsången, skola föredrag hållas av dem som studera teologi; även framsägas tal, stundom i obunden stundom i bunden form.

Timschema för undervisningen i trivialskolorna.

Kl. 5. Alla klassernas lärjungar samlas till bön och läsning av ett kapitel i bibeln, i närvaro av rektor eller konrektor och de andra klasslärarna. Därefter börjar läsningen.

I första klassen läsa gossarna på svenska innantill och utantill lilla katekesen (utan förklaringarna) samt valda språk ur den Heliga skrift. I andra klassen grammatiken i sammandrag, särskildt paradigmen till deklinationer och konjugationer. I tredje klassen grammatiken fullständigare, med prosodi. I fjärde klassen först grunddragen av logiken, sedan ock av retoriken.

Hora sexta, septima.

In classe prima: colloquia selectiora, et simplicissimas quasdam epistolas Ciceronis.

In classe secunda: epistolas Ciceronis facilimas, seu primi ordinis.

In classe tertia: epistolas Cic. secundi ordinis: Ciceronis Laelium.

In classe quarta: epist. Cic. reliquas sive tertij ordinis. Orationes Ciceronis pro Archia et M. Marcello.

Hora octava.

Venia datur universo coetui.

Hora nona.

In classe prima: Evangelia diebus dominicis explicari solita.

In classe secunda: Cathechesin cum explicatione. Symbola oecumenica suetica.

In classe tertia: Synopsin locorum Theologicorum: Augustanam confessionem.

In classe quarta: Synopsin loc. Theol. Epistolas Pauli ad Titum et ad Ephesios graece. Fabulas Aesopi.

Hora duodecima.

Cantus choralis et figurati exercitia in omnibus classibus.

Hora prima.

In classe prima: literas sueticas et latinas, nec non notas numerorum scite et eleganter pingere.

In classe secunda: styli exercitia, vertendo latina suetice, et contra.

In classe tertia: styli exercitia, vertendo argumenta prolixiora suetice et contra: nec non epistolas et narratiunculas breviores latine.

In classe quarta: styli exercitia, in versionibus sueticis et latinis, tum epistolarum, tum narrationum et oratiuncularum.

Hora secunda.

Venia et dimissio totius coetus.

Hora tertia, quarta.

In classe prima: colloquia selectiora, et simplicissimas quasdam epistolas Ciceronis.

In classe secunda: Epistolas Ciceronis primi ordinis.

Kl. 6—8. I första klassen: valda colloquia samt några de enklaste av Ciceros brev. I andra klassen: de lättaste av Ciceros brev (urvalets första avdelning). I tredje klassen: andra avdelningen av Ciceros brev samt Ciceros Lælius. I fjärde klassen: de återstående eller tredje avdelningen av Ciceros brev samt Ciceros tal pro Archia och pro M. Marcello.

Kl. 8. Hela skolungdomen får ledigt.

Kl. 9. I första klassen: de sedvanliga söndagsevangelierna. I andra klassen: katekesen med förklaringen, samt de ekumeniska symbola på svenska. I tredje klassen: Synopsis locorum theologicorum samt Augustana Confessio. I fjärde klassen: Synopsis locorum theologicorum; Pauli brev till Titus och till efeserna, på grekiska; Aesopi fabler.

Kl. 12. Övning i koral- och figuralsång för alla klasserna.

Kl. 1. I första klassen: övning i att rätt och vackert skriva svensk och latinsk handstil ävensom siffertecknen. I andra klassen: övningar i skriftlig översättning från latin till svenska och tvärtom. I tredje klassen: skriftlig övning i utförligare översättningar till svenska från latin och tvärtom; därjämte brev och korta berättelser på latin. I fjärde klassen: skriftliga översättningsövningar till svenska och till latin dels av brev, dels av berättelser och kortare tal.

Kl. 2. Ledighet för hela skolan.

Kl. 3—5. I första klassen: valda colloquia samt några de enklaste av Ciceros brev. I andra klassen: första avdelningen av

In classe tertia: librum primum historiarum Livij: faciliores Eclogas Virgilij.

In classe quarta: lib. secundum Livij: Cornelium Nepotem: Librum primum et secundum Georgicorum.

Hora quinta.

Precibus dimittitur universus scholasticorum coetus.

Observationes.

1. Singulis diebus horis antemeridianis, singuli praeceptores initio praelectionis, discipulos audient memoriter recitantes, quae ex praeteriti diei propositis repetitisque lectionibus ediscenda erant.

2. Diebus Mercurij post exercitium cantus et styli, detur venia hora secunda ad ludendum.

3. Diebus Veneris hora septima frequentetur templum ad audiendas conciones.

4. Diebus Saturni instituetur examen hebdomadarium praelectorum a quinta hora in octavam, et deinceps a nona in decimam. A meridie post exercitium cantus, hora prima itur in templum ad preces: finitis autem precibus evangelium explicetur, tum ratio delinquentium habetur, et postea venia ac remissio a lectionibus datur.

5. Diebus Solis a precibus vespertinis oratiunculae proclamentur a profectioribus; ab inferioribus vero sententia una atque altera insignior ex Evangelio, vel biblicis sententijs exigitur, idque lingua vernacula.

Ciceros brev. I tredje klassen: första boken av Livius samt de lättare av Virgilii Eclogæ. I fjärde klassen: andra boken av Livius; Cornelius Nepos; första och andra boken av Georgica.

Kl. 5 hålles bön, varefter skolungdomen får ledighet.

Anmärkningar.

1. Varje förmiddag skola lärarna vid lektionernas början låta lärjungarna uppläsa det som de av föregående dags inlärda och repeterade läxor äro skyldiga att kunna utantill.

2. Onsdagarna kl. 2, efter sångtimmens och skrivövningens slut, gives ledighet till lekar.

3. Fredagarna kl. 7 skall ungdomen gå i kyrkan att åhöra predikan.

4. Lördagarna anställes examen över det under veckan genomgångna från kl. 5 till 8 och därefter från kl. 9 till 10. På eftermiddagen kl. 1, efter sångövningen, samlas ungdomen i kyrkan till bön; efter bönens slut förklaras söndagens evangelium. Sedan hålles förhör angående förseelser under veckan, varefter ungdomen får ledighet.

5. Söndagarna, efter aftonsången, skola de mera försigkomna lärjungarna hålla små föredrag, och de mindre upplåsa ett eller annat märkligt bibelspråk ur dagens evangelium eller ur det av lärjungarna själva antecknade urvalet. Detta skall ske på modersmålet.

Indiculus

Authorum Classicorum, sicut et artium, seu disciplinarum, quae in Scholis et Gymnasijs per totum regnum proponantur, donec ab alijs emendatius et commodius conscribantur et adprobentur. Additis simul locis typographiarum, ubi libri imprimendi et distrahendi sunt.

In lingua suetica.

Evangelia diebus dominicis et festis explicari solita, una cum libro psalmorum etc. — Vpsaliae, sive Holmiae.

Cathechesis cum explicationibus Lutheri, una cum 4. Symbolis oecumenicis.
Biblia suetica in octavo.
Arithmetica practica, seu apologistica. — Stregnesiae.

Cathechesis minor absque explicationibus, una cum selectissimis scripturae testimonijs. — Stregnesiae, sive Arosiae.

In lingua latina.

Geometria Gestrinij.
Compendium disciplinae civilis atque fundamentorum legum sueticarum.
Curtius.
Caesar. — Upsaliae, sive Holmiae.

Compendium geographiae Cluverij.
Logica P. Rami, sive Conradi Dieterici, sive potius Scarffj.
Eiusdemque synopsis.
Lib. Tusc. Quaest. Cic.
Liber cantus figurati seu harmonici. — Lincopiae.

Förteckning

på upplagor av de klassiska författarna ävensom på de läroböcker i läroämnena, vilka tills vidare skola begagnas i rikets alla skolor och gymnasier, till dess andra och bättre hinna utarbetas och stadfästas; med angivande av orten, där böckerna skola tryckas och tillhandahållas.

På modersmålet:

Upsala eller Stockholm: Evangelierna på sön- och högtidsdagar, tillsammans med psalmboken m. m.

Strängnäs: Luthers katekes med förklaringar ävensom de fyra ekumeniska symbola. Svenska bibeln, i oktavformat. Den praktiska eller apologistiska aritmetiken.

Strängnäs eller Västerås: Lilla katekesen utan förklaringar, tillsammans med valda bibelspråk.

På latin:

Upsala eller Stockholm: Geometria Gestrinii [1]). — Compendium disciplinæ civilis atque fundamentorum legum sveticarum. — Curtius. — Cæsar.

Linköping: Compendium Geographiæ Cluveri [2]). — P. Rami [3]) eller Conrad Dieterichs [4]) logik; eller hellre Scharphii [5]), ävensom densammes Synopsis. — Libri Tusculanarum Quæstionum Ciceronis. — Liber cantus figurati seu harmonici. —

---

1) Gestrinius, Martinus Erici, 1594—1648, professor mathematices i Upsala. Hans In geometriam Euclidis demonstrationum libri sex utkommo 1637.

2) Cluverius, Philippus (Clüver), 1580—1623, professor i Leiden. Introductio in geographiam utkom 1629.

3) Ramus, Petrus (Pierre de la Ramée), 1515—1572, filosof, professor i Paris, utgav läroböcker i logik och matematik m. m.

4) Dieterich, Conrad, 1575—1639, professor i Giessen, gymnasialdirektor i Ulm.

5) Scharff, Johann, 1595—1660, professor i Wittenberg, utgav läroböcker i logik och fysik.

Synopsis Locorum Theologicorum Haffenrefferi.	Stregnesiae.
Compendium Loc. Theol. Haffenrefferi.	
Augustana confessio.	
Elementa Rhetorices Vossij, et ejusdem Rhetorica plenior.	
Grammatica latina contracta Vossij.	
Grammatica latina plenior Vossij.	
Computus Ecclesiasticus Buddaei.	
Epistolae Ciceronis.	
Colloquia selectiora Corderi.	
Lib. officiorum Ciceronis.	
Ciceronis Laelius.	
Orat. Cicer. pro Archia.	
pro M. Marcello.	
Libri Historiarum Livij.	
Ecclogae Virgilij.	
Libri Georgicorum Virgilij.	
Manuale physicum Scarfij.	Arosiae.
Arithmetica Frisij.	
Sphaera Blebelij	
Somnium Scipionis	
Orat. Cic. pro Dejotaro et Ligario.	
Cic. Epist. Prima ad Q. Fratrem, et aliquot ex Plinio faciliores.	
Cornelius Nepos.	

In Graeca lingua.

N. Testamentum Graece.	Upsaliae sive Holmiae.
Grammatica Graeca Clenardi, a Vossio emendata et aucta.	
Orat. Isocratis ad Demonicum.	
Xenophontis Cyropaedia.	
Plutarchus de Institutione puerorum.	
Fabulae Aesopi.	

In lingua Hebraea.

Rudimenta hebraeae linguae.	
Genesis, Hebraice.	

Strängnäs: Synopsis Locorum theol. Haffenrefferi [1]). — Compendium Locorum theol. Haffenrefferi. — Augustana Confessio. — Elementa Rhetorices Vossii, ävensom samma författares Rhetorica plenior. — Vossii Grammatica latina contracta och Grammatica latina plenior. — Computus ecclesiasticus Buddæi [2]). — Epistolæ Ciceronis. — Colloquia selectiora Corderi [3]). — Libri Officiorum Ciceronis. — Ciceronis Lælius. — Oratio Ciceronis pro Archia. — Densammes Oratio pro M. Marcello. — Libri Historiarum Livii. — Eclogæ Virgilii. — Libri Georgicorum Virgilii.

Västerås: Manuale physicum Scarphii. — Arithmetica Frisii [4]). — Sphæra Blebelii [5]). — Somnium Scipionis. — Orationes Ciceronis pro Deiotaro et pro Ligario. — Cic. Epist. 1 ad Q. fratrem och några lättare av Plinii brev. — Cornelius Nepos.

För undervisning i grekiska.

Upsala eller Stockholm: Novum Testamentum græce. — Grammatica Græca Cleonardi [6]), a Vossio emendata et aucta. — Oratio Isocratis ad Demonicum. — Xenophontis Cyropædia. — Plutarchus De institutione puerorum. — Fabulæ Aesopi.

För undervisning i hebreiska:

Upsala eller Stockholm: Rudimenta hebraeae linguae. — Genesis Hebraice.

---

1) Hafenreffer, Matthias, 1561—1619, professor i Tübingen. Hans Loci theologici sive compendium theologiæ infördes i Sverige 1612; ett kompendium därav utgavs detta år i Stockholm.

2) Buddæus, Nicolaus (1595—1653), lektor i Strängnäs. Hans Gymnasma astronomicum, computum exhibens, är tryckt i Strängnäs 1647.

3) Corderius, Mathurinus (Mathurin Cordier), 1478—1564, fransk filolog. Hans Colloquia scholastica trycktes i Genève 1564, i Stockholm 1730, i Västerås 1786.

4) Gemma, Regnier med tillnamnet Frisius, 1508—1555, läkare och matematiker, professor i Löwen. Hans Methodus arithmeticæ practicæ utkom i Antwerpen 1540.

5) Blebelius, Thomas, 1539—1596, utgav Libellus de sphæra et primis astronomiæ rudimentis.

6) Cleonardus, Nicolaus (Kleynaerts), nederländsk lärd (1495—1542?). Hans Grammatica græca, a Vossio emendata et aucta, utkom i Holland 1627.

Haec capita et constitutiones scholasticas supra hic insertas praelegi nobis fecimus, lato vero et reciprocato cum praefatis doctissimis viris super plerisque iudicio nostro, e re publicae utilitatis esse censuimus, authoritate nostra easdem communire; volentes et decernentes praesentibus literis nostris, ut omnes et singuli, quibus inspectio et cura informandae in scholis atque Gymnasijs patriae iuventutis demandata fuerit, eas pro norma et cynosura docendi et instituendi sibi praefixas habeant, donec aut tempora nobis dictaverint, aut compendiosa magis meliorque docendi ratio iniri, et captui discentium adaptari poterit illas ad exactam undiquaque limam revocandi. In quorum majorem fidem et certitudinem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo nostro regio firmari iussimus.

Dabantur in regia nostra Stockholmensi, die septima, mensis Augusti. Anno supra Millesimum Sexcentesimum, Quadragesimo Nono.

CHRISTINA.

[Sigillum Regium]

Dessa ovanstående huvudpunkter och föreskrifter för skolorna hava vi låtit oss föreläsas, och sedan vi, i de flesta fall efter överläggning med de ovan nämnda sakkunniga, därom fällt vårt omdöme, hava vi ansett det lända till samhällets nytta att å dessa konstitutioner giva vår sanktion. Vi vilja och besluta alltså genom detta vårt brev, att alla och en var, som få i uppdrag att hava överinseende och omsorg angående den svenska ungdomens undervisning i skolor och gymnasier, skola fasthålla dessa bestämmelser såsom en norm och ledstjärna för sin undervisande och ordnande verksamhet, till dess antingen en längre tids erfarenhet eller ock en nyuppfunnen, genare och bättre för lärjungarnas fattningsgåva lämpad lärometod giver oss en anledning att underkasta dem en förnyad sorgfällig granskning. Till yttermera visso hava vi låtit bekräfta denna vår underskrift med vårt kungliga sigill.

Givet å vårt kungliga slott i Stockholm den sjunde dagen i Augusti månad år 1649.

CHRISTINA.

UNIVERSITÄTSBUCHDRUCKEREI G. NEUENHAHN, G. M. B. H., JENA.

Druck:
Universitätsbuchdruckerei G. Neuenhahn,
G. m. b. H., in Jena

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
ÅRG. II. BOKSERIE UTGIVEN AV 1922.
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
1922:3. GENOM B. RUD. HALL. VOL. VII.

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR

1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

IV—VI

1693, 1724 OCH 1807 ÅRS SKOLORDNINGAR

LUND
C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG
(I DISTRIBUTION)

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

IV.

KONGL. MAY:TZ NÅDIGE

FÖRORDNING, ANGÅENDE GYMNASIER OCH SCHOLAR I RIJKET.

GIFWEN STOCKHOLM
DEN 31 JANUARII, ÅHR 1693.

[RIKSVAPNET]

CUM GRATIA & PRIVILEGIO S. R. MAJEST.

STOCKHOLM
TRYCKT UTI KONGL. BOOKTRYCKERIJET, HOOS SAL. WANKIJFZ ÄNCKIA.

Utom originaltrycket, som här följes, ingår en upplaga av stadgan i *A. A. von Stiernman* Samling Utaf Kongl. Bref, Stadgar och Förordningar etc. V. Sthlm 1766.

Wij Carl, med GUdz Nåde, Sweriges, Götes och Wändes Konung, Stoorfurste till Finland, Hertig uti Skåne, Estland, Lijfland, Carelen, Brehmen, Verden, Stettin Pommern, Cassuben och Wänden, Furste till Rügen, Herre öfwer Ingermanland och Wissmar; så ock Pfaltz-Grefwe wid Rhein, i Beyern, till Gülich, Clewe och Bergen Hertig, etc. Göre witterligit, [1] at emedan det är Gudi behageligit, och för Fädernes Landet högnödigt, at Ungdomen blifwer wäll och Christeligen uptuchtat, på det man altijd må hafwa them, som till åtskillige Embeten, både i Andeligit och Wärldzligit Stånd, kunna skickelige och beqwäme wara; Och Wij så wäl som Wåre Höglofl. Förfäder, Sweriges Konungar, hafwe fördenskull *Academier, Gymnasier* och Scholar uprättat, sampt med wederbörligit Underhåld försörgt; Alt derföre skole Biskoparne med *Consistoriis* then plichtskyldigste Åhugan draga, at hwad som här om Ungdomens Underwijssning och Uptuchtelse stadgat och föreskrifwit är, blifwer så troligen, ordenteligen och oförsummeligen förrättat, som de det in för GUD, Oss och hwar redelig Man tilltroo sig at willia och kunna answara, effter som elliest ock Presterne i gemeen åliggia skall, så af Predike-Stolarne, som dess utan offta förmana Föräldrar, at de ingalunda låta sine Barn uti Lättia, Sielfzwåld och Fåfänga förnöta sine Ungdoms Åhr, Fäderneslandet till skada och wanheder, sig sielfwom till timmeligit och offta ewigt Fördärff, utan först och förnembligast böra de lära dem sine Christendoms Stycken, och sedan i Bokelige Konster wijdare låta dem fortfara, som där till synas beqwäme; Men de, som icke deste större Lust hafwa till *Studier*, och icke heller där till synnerligen fallne finnas, böra tillhållas och förmanas, effter som GUD hafwer gifwit hwariom och enom Hug och Ämbne, antingen till Krigztienster, Köpenskap, Åkerbruk, Handtwärck eller andre loflige handteringar, och

[1] Den tryckta texten har wtterligit.

skall med dem, som Hopp om sig gifwa, at kunna något uti *Studierne* uträtta, förhållas, som uti effterfölliande *Capitel* och *Puncter* påbudit warder.

CAP. I.

Om Läse- och Schole-Mästares tillsättiande, och hwad där med någon Gemeenskap hafwer.

§. I.

SÅsom Wij om Biskoparne och *Superintendenterne*, dess-lijkest *Consistoriis* hafwa de nådige Tanckarne, at de bäst känna de Personer i Stiffterne, som till *Informatorer* uti *Gymnasier*- och Scholarne tienligast kunna wara; Altså tilltroo Wij dem ock så i Nåder, at de för GUDZ Ähra, dess Församblingz och Wårt Rijkes Wälfärd, sampt sitt eget Samwete skull, wid förefallande *Vacantier* och Öpningar, så redeligen därutinnan handlandes warda, at de inge andre *Subjecta* Oss föreslå, och wid handen gjfwa, än dem wij tryggeligen med Wåre Fullmachter till de ledige *Lectorum* uti *Gymnasierne* och *Rectorum* i Scholarne Ställen försee kunne; tagandes det därjempte i noga ackt, at de ingen till sådane Tienster utwällia och nämbna, med mindre han wid *Academien* några Åhr, åthminstonne tw eller try, sådan flijt och framsteg, som där till fordras, i *Studierne* wijst hafwer, och hälst är af det samma Stifftet, i hwilket *Gymnasium* eller Scholan är belägen.

§. II. Then som wid *Academien* bästa Profwen giort hafwer och bekommit där på goda Witnesbörd, sampt wijsar sig hafwa ett tåligt och fogeligit Sinne, som rätt kan Ungdomen handtera, skall för andre ansees wid Schole-Tiensternes besättiande, och sedan effter några Åhrs anwände Flijt och Arbete niuta Befordring till bättre Lägenheet.

§. III. Om någon, som ett Schole-Embete begärar, hafwer på fremmande *Academier studerat*, och icke ännu fått *Testimonium* af den, som sådant gifwa bör, då skall han först här

hemma förhöras och pröfwas, förr än honom sådan Tienst anförtroos.

§. IV. När någon *Philosophiæ Lector* uti *Gymnasio* skall utwällias, må Biskopen med Läse-Mästarnes Samråd utsee och på ofwanbemelte sätt befordra till sådant Embete then, som effter föregångne Prof kan tienlig och wärdig befinnas, och när den samme sitt inträde uti *Gymnasio* tager, skall han hålla en *Oration* uti Wederbörandes Närwarelse, förplichtandes sig Eedeligen till den Lydno, Trooheet och Flijtigheet, som med sådan Beställning föllia bör.

§. V. Ändoch Wij nu som för detta, nådigst tillåte, at *Lectores* måge uti Ordningen *succedera* hwar annan, och altså från ett nedrigare Embete till ett förnähmare uti *Gymnasio* upstijga, så willie Wij dock här med hafwa befallat, at en *Lector Philosophiæ*, innan han till *Lectionem Theologicam* befordras, skall wid någon Wår *Academia* först hålla en *Theologisk Disputation*, och altså lembna en wärckelig Försäkran om sig, at han är wäl grundat i the *Studier*, som ther till fordras.

§. VI. Then som till *Rectoratum* eller *Conrectoratum* uti någon Schola warder ordenteligen kallad, bör på wanligit sätt uti några förnäme Mäns närwaru af Biskopen eller någon annan å hans wägnar inställas, och till Flijt och Troheet alfwarligen förmanas, hwar uppå han sin Eed afläggia skall.

§. VII. När *Collegæ* behöfwas, må *Rector* thet angifwa, och några Personer föreslå, men ingen sielfwilligt antaga utan Biskopens och *Consistorii* samtycke.

§. VIII. Biskoparne skole sig ombeflijta at *Gymnasia* och Scholar uti deras Stifft warda försörgde med nödwändige och i thenna Ordningen opteknade Böcker, som wäl och rätt effter de bäste *Editioner* äre tryckte, lagandes, at uppå dem må altijd för skiäligt Wärde wara ett godt förråd.

§. IX. Hwarest *Gymnasium* och Scholan eller ju ett dera är, skall Folcket af hwariehanda Stånd förmanas, häller at skicka sine Barn dijt, än särskilt antaga *Præceptorer* i sine Huus; Men om de änteligen för wisse Skiäl det åstunda, då skola de det först *Consistorio* eller *Rectori Gymnasij* tillkänna gifwa, på det en uti Lefwerne och Lärdom där till skickelig

Person må utsees, så frampt de icke sielfwe någon weta at föreslå, som de *Consistorii* ompröfwande kunna underställa.

§. X. The som fattige äre, och der jempte flijtige, skole fram för andre ihogkommas med *Beneficier,* emedan Sochnegången icke är förunt alle Schole-Barn i gemeen, utan endast tillåtit dem torftigom at sambla sådan hielp och understöd.

§. XI. Ingen må flyttias uhr *Trivial* Scholan och antagas i *Gymnasio,* ey heller släppas uhr *Gymnasio* och sändas till *Academien,* med mindre han är worden noga *examinerad,* både på den Orten, tädan han sig förfoga will, och jämwäl på den andra, dijt han ankommer, och bäggestädes befunnen tienlig till at sålunda flyttias; Förbiudandes Wij här med, at de, som i otijd gifwa sig ifrån *Gymnasierne,* hwarest de icke lagt de *Fundamenta,* som the borde och behöfwa, resandes bort antingen utan *Testimonio* eller med ett ringa, skola icke wid *Academierne* blifwa antagne och ibland *Studenterne* räknade, utan tillbaka wiste (lijkmätigt de *Academiske Constitutionerne)* på det GUDZ Försambling och Fäderneslandet icke må genom sådanes Fåkunnogheet och odugeligheet, sampt ther af gemeenligen flytande Förmätenheet blifwa illa betient, de Bokelige Konsters Öfning både i det Andelige och Werldzlige Ståndet wanhedrat, och sielfwa Wår *Religion* ställd i wåda; Hwaremoot warda ock de, som sådane Witnesbörden anten i *Gymnasierne* eller Scholarne meddeela, alfwarligen och wid deras Embeters Förlust åtwarnade, at de lämpa Witnesbörden effter hwars och ens Förtienst, och inrätta dem intet annorlunda än de, som dem undfå, förskylt hafwa.

CAP. II.

Om Läre-Mästares och *Disciplars* förhållande.

§. 1.

DE som till Scholemästare antagas, skole wara Gudfruchtige, Lärde, Flijtige, Nychtre och Skickelige Personer, af hwilkas Exempel, så wäl som Underwijssning, Ungdomen kan hafwa Nytta och Förkofring.

§. II. Skola the noga rätta sig effter den Ordning uti Läxorne, som här föreskrefwen finnes, och af egit Behag ther uti intet förändra, utan om någon ändring skulle behöfwas, bör dem där om förfråga sig hoos Biskopen och *Consistorium* och hans Samtycke inhämpta och afbijda.

§. III. De måste ey wara wrånge, bittre eller högfärdige, banna sine underhafwande *Disciplar* och önska dem ondt, eller för hårdt med Hugg och Slag handtera dem, utan aga och näpsa de otijdige och försummelige så fogeliga, at de kunna bättra sig, och upmana the flijtige, at de uti Dygd och Lärdom mehr och mehr tilltaga.

§. IV. De skole alltijd låta Barnen begynna sine *Studier* med GUDZ Åkallan, och derföre, så snart de äre om Morgonen samblade, låta dem siunga och giöra Böön på Swenska, hwilket äfwen wäl skall skee hwar Affton tå the skillias åth; Men Klåckan 10 skall ett *Capitel* af *Salomons* Ordspråk eller en af Davidz Psalmer läsas, och der på en *vers* siungas: Thessutan skole *Præceptores* wid alla Tillfällen förmana *Disciplerne* till at fruchta GUD, och bidia honom om Vplyssning och Wälsignelse, såsom ock till at beflijta sig om Dygd, Ähra och goda Seder, lämpandes alt hwad de dem föreläsa, till samme förnämste ändemåhl, at de äfwen så tilltaga och förkofra sig uti skickeligheet och ett sedigt Lefwerne, som uti *Studier* och Bokelige Konster.

§. V. De skola ock alfwarligen hålla *Disciplarne* till at gå i Kyrckian, med Achtsamheet och Wördnat höra GUDZ Ord, och låta them altijd, när the komma uhr Kyrckian, göra redo för thet the hördt och lärdt hafwa.

§. VI. I lijka måtto skola de med all flijt tillhålla dem ifrån förste Barndoms Åhren at tala *Latin*, på det de genom en stadig Wahna måge thess bättre fatta det Språketz Egenskaper.

§. VII. The skole i acht taga, at de icke öfwerhopa *Disciplarne* med mycken Vtanläsning, eller sammanblanda många och åtskillige saker tillijka, hwaraf både Lusten och Minnet kan förqwäfjas, Mycket mindre skole the för the yngre *Disciplar proponera* det, som dem förswårt är at fatta, utan endast där hän syffta med alt sitt Arbete, at den *studerande* Ungdo-

men ju förr ju heller må kunna uti Språken, och sedan i loflige Wettenskaper med all möyelig *Facilitet* en god Grund läggia, lärandes förnembligast de Stycken, som i det gemena Lefwernet, och i the med tijden them tillfallande Tienster kunna wara gagnelige och anständige.

§. VIII. Som the genom goda *Exempel* icke mindre än med trogen Underwijssning skole alle sine *Disciplar* till Dygd och Skickeligheet wänia, så måste the i synnerheet där om winläggia sig, at de Adelige Barnen, hwilke till Scholarne satte warda, blifwa på tienligit sätt uti *Studierne* flijteligen öfwade, på det Rijket så wäl som Gudz Försambling må alltijd kunna blifwa wäl betient af them, hwilka i sine unge Åhr till Gudzfruchtan, Wijssheet och alla Dygder håldne äre, och derutinnan itt märckeligit framsteg giort hafwa.

§. IX. *Rectores* skole ey tillstädia sine *Colleger* genom Reesor eller andre sielftagne Syslor at försumma sitt ombetrodde Embete.

§. X. Ey heller skola de, då någon begärer *Dimission* ifrån Scholan, gifwa den samme annat Witnesbörd, än the i sitt Samvete finna honom hafwa förtient, wid Straff som sådant allaredo här ofwanföre Cap. I. §. XI. finnes förbudet.

§. XI. The Läremästare, som äre försummelige i sitt Embete eller förargelige i Lefwernet, fullgiörandes intet the Stycken, som the utlofwat hafwa och plichtige äre, skole en och annan gång af sine Förmän med alfwar förmanas, och där de då icke bättra sig, afsättias sampt all Befordring mista.

§. XII. De skola alle ihugkomma, det wara wår alfwarlige Willie och Befallning, at de med lijka Flijt och Åhuga skole underwijsa sina ombetrodde *Disciplar,* och wårda sig så wäl om the fattige som om the Rijke, icke giörandes för Wäld eller Wänskap skull sådan åtskildnad, at thens enes framsteg med then andras försummelse sökt blifwer.

§. XIII. Inge *Studenter,* som icke hålla sigh till *Academier,* eller Driffte-Dieknar, som i Otijd öfwergifwa Scholar och *Gymnasier,* skola i Städer och å Landet lidne warda, utan när sådane finnes, och de effter Förmaning willia sig ey till behörig Ort och Underwijssning inställa, skola de mista de

Frijheter, hwilka äre *studerande* Personer förunte, och hållas för Löösdrifware.

§. XIV. De som så försummelige och tröge äre, at intet Hopp är om deras Förkofring, skola i tijd rådas till at företaga sig något annat lofligit at lära, hwilket och skall gjfwas deras Föräldrar eller Fränder tillkänna: Men the, som wahnartige och odygdige äre, så at the ey willia låta aga och rätta sig, eller slå sig till Fyllerij och annan oskickeligheet, måste drifwas utur Scholan, på det de icke skola uthtrötta *Præceptoren*, och förföra andre fromme och enfaldige.

CAP. III.

Om Ungdomens Underwijssning i Scholarne.

§. I.

ALdenstund en rätt *Method* och Ordning uti *Studierne* är både gagnelig och nödwändig, så skole *Docentes* noga föllia detta föreskrefne sätt, och Biskoperne, såsom dem jämbwäl i Kyrckio-Ordningen befalt är, hafwa där på flijtigt inseende.

§. II. Scholan bör wara fördeeld i wissa *Classes*, och *Rectores* skola sättia hwar och en i det Rummet, där han kan sig till nytta fatta och begrijpa de Stycken, som där warda föreläste, och ey flyttia honom högre upp, förr än han det samma grundeliga och färdigt lärdt hafwer.

§. III. Tijderne, som för Vngdomen wahnlige äre, till at samlas i Scholan, skole oförsummeligen i acht tagas, så at hwar och en både *Præceptores* och *Disciplar* straxt tillstädes äre, nämbl. Klåckan Sex om Morgonen, fullföliandes sedan hwar och en sine *Lectiones* om Dagen in till Klåckan Femb om Afftonen.

§. IV. I den första *Classen* (hwarest någon *Apologista* är) skole Barnen först lära läsa Swenska och *Latin*, och wänjas till at uthtala Orden rätt och tydeligen, jembnwäl ock at skrifwa en reen, lässlig och wacker Skrifft. 2. Skola de lära den lilla

Catechismum med några af Konung Davidz korteste Psalmer. 3. *Donatum* tillijka med *Vocabulis* utaf *Nomenclatore Hadriani Junii,* eller *Orbe Picto,* till dess något tienligit *Vocabularium* kan här blifwa sammanfattat.

§. V. I then andra *Classen,* skola de först lära Spörssmåhlen, som förklara *Catechismum,* och därjempte korta Språk af then helga Skrifft, som stadfästa wår Christeliga Troos Artiklar, och äre författade uti *Laurelii Synopsi Biblica.* Sedan den Augsburgiske Bekännelsen på Swenska, doch icke alt på ett åhr, utan det ena effter det andra, såsom Tijden och Minnet kan thåla. 2. Lära *Regulas Grammaticæ* och *Syntaxeos generales* utaf *Grammatica Tideri,* och wijsa deras *usum* uti de korte Språkens *resolverande* som finnas uti *Mercurio Bilingui Scioppii.* 3. *Explicera* några små *Fabulas Æsopi* och tienlige *moralia* utaf *Publii Syri Mimis* eller *Portula Seidelii,* hwilka de skola lära utan till. 4. Läsa *minora Colloquia Stephanii,* på det at där af tages tillfälle at öfwa them thess mera *in Declinationibus* och *Conjugationibus.* 5. Wänias till at *vertera* små *Sententier* på Swenska sampt giöra korta *Themata Latina,* och därigenom föra sig *Regulas* och *Vocabula* dess bättre till minnes och Bruuk. 6 Hafwa en flijtig Öfning at förbättra sig i skrifwande på Swenska och Latin.

§. VI. I den tredie *Classen,* skole the 1. lära *Definitiones Articulorum Fidei,* utaf *Compendio Haffenrefferi* och de förnämste *Dicta Scripturæ* på Latin. 2. Skola the läsa *Grammaticam* heel och hållen. 3. *Explicera* 1. *Dialogos Castellionis* eller *Colloquia Helvici.* 2. *Erasmum de Civilitate morum.* 3. *Volumen primum Epistolarum Ciceronis, Collectore Melch. Junio.* 4. *Disticha Catonis,* af hwilket alt de måste lära uthämpta *Formulas loquendi, Sententias, Exempla,* och der hoos öfwa sig dageligen uti *Stylo.*

§. VII. I den fierde *Classen,* skall 1. läsas de lätteste *Articuli Fidei* af *Haffenrefferi Compendio,* 2. *Grammatica Græca Gezelii,* 3. *repeteras Grammatica Latina,* särdeles *Syntaxis* och *Prosodia.* 4. *Expliceras* 1. *Ludovici Vivis introductio ad Sapientiam.* 2. *Nemesii aliorumque Sententiæ græcæ.* 3. *Cornelius Nepos,* som genom *Exercitia Styli* skall föras till nytta, så at han understundom *verteras* på Swenska, och under-

stundom Swenskan på *Latin* igen, *item* något af *Ovidii Libris Tristium*, så ock *Phædri Fabulis ex edit. Freinshemiana* 5. *Proponeras* utaf *Arithmetica Quatvor Species*.

§. VIII. I Femte *Classen*, skola wara twänne *Circuli*, i den nedre läses 1. *Compendium Haffenrefferi*, 2. *Elementa Rhetorica Vossii, Definitiones & Canones Generales in Logica*, utaf *Encyclopædia Gezelii. Logica Contracta Aurivillii* kunde icke heller otienlig wara. 3. *Grammatica Græca continueras*, särdeles *Syntaxis*. 4. *Expliceras* af *Conrectore Ciceronis* Böcker *de Amicitia & Senectute*, såsom ock hans *Oration pro Archia*. 5. *In Græcis* något stycke af *Novo Testamento*, enkannerligen de kortaste *Epistolæ S. Apostolorum*. I den öfre *Circulo*, 1. läser *Rector Justinum*, några *Comœdias* af *Terentio Edit: Paris:* och *Laurbergii Cronium*. 2. *continueras* uti *Novo Testamento* och *Sententiis Græcis*, som i *Classe quarta* påbegynt är. 3. *Proponeras exercitia Epistolaria ad imitationem Ciceronis*. 4. Twänne *Eclogæ Virgilii absolveras* åhrligen eller tree *Epistolæ Horatii*, effter hwilkas anledning *Disciplarne* skola öfwas till at göra *Verser*.

§. IX. I Scholarne skall yttermera detta i acht tagas: 1. Hwar Dag ifrån Klåckan Tolf till Ett, skole alle öfwas uti *Musica Chorali*, och de, som god Röst hafwa, skola lära *Figurativam*. 2. Alle Onsdagar skola *Concertationes* för Middagen hållas uti de fyra *Classibus*, så at den ene af *Disciplarne* frågar den andre på *Latin* om de swåreste Orden, *Constructioner, Regulis, Loquendi Formulis, Sententiis, Definitionibus, &c.* 3. Alla Lördagar skola *Examina* hållas, tå *Præceptores* sielfwe *repetera* med *Disciplarne* the förnemste Stycken, som de heela Weckan hafwa dem föreläsit, men dageligen skola de *emendera Themata*, och fogeligen wijsa dem hwaruti de felat hafwa. 4. Wid bägge *Terminernes* sluut skall *Rector Gymnasii* med sine *Collegis examinera* alla *Classes* uti nedre Scholan, alfwarligen påminna, hwad de finna feelat wara, antingen af *Præceptorer* eller *Disciplar*, sampt uptekna huruwijda hwar och en *Classis* uti the föreskrefne *Lectioner* hint hafwer, hwilket skall Biskopen i händer gifwas, tå han håller *Examen Anniversarium*, det han ingalunda något Åhr skall efftersättia. 5. *Vacationes Publicæ* (tå Ungdomen får reesa hem eller annorstädes effter

sitt Underhåld) skola tillåtas två gånger om Åhret, nembligen om Wintern från *S. Thomæ* Dag till Kyndermässan, och om Sommaren från den Siette *Dom: Trinit:* till den Tolffte *Dominica* och de, som icke infinna sig i Scholan på ofwanskrefne tijder, skola then näste *Terminen* intet *Beneficium* niuta, så frampt de icke hafwa dess richtigare *Attest* om något Laga förfall. 6. Så offta *Disciplarne* lemnas ensamme i Scholan, skall någon flijteligen antekna dem, som sielfswåldige äre, och försumma det dem är föresatt at öfwerläsa, eller af tresko annat tala med hwar annan än *Latin.*

CAP. IV.

Om Ungdomens *Information* uti *Gymnasiis.*

§. I.

UTi hwart och ett *Gymnasio* skola wara Siu *Lectores,* nembligen, twänne *Theologiæ,* en *Logices* och *Physices,* en *Historiarum* och *Philosophiæ Practicæ,* en *Eloquentiæ* och *Poëseos,* en *Græcæ Lingvæ,* en *Matheseos,* hwilka på efterskrefne sätt skole förrätta sine Embeten.

§. II. Biskopen med *Consistorio* skall så fördeela *Auditoria* och Timmarne, ifrån Klåckan fem om Morgonen, till fem om Afftonen, at hwar och en *Lector,* besynnerligen *Theologiæ,* kan läsa twänne stunder om Dagen, en förr och en effter Middagen, dragandes den Försorg at den ene icke hindrar den andre, och at de *Lectores,* hwilka icke få läsa twänne Timmar, skola på den ena, då de ledige äre, *emendera Themata,* eller något annat af *Disciplarnes exercitier.*

§. III. *Primus Theologiæ Lector* skall lära *Disciplarne Rudimenta Hebreæ Linguæ,* af *Grammatica Buxdorfii* och *explicera* af *V. T. Psalterium,* uti *N. T. Historiam Evangelicam.*

§. IV. *Secundus Theologiæ Lector* skall läsa *Articulos Fidei* utaf *Haffenreffero,* och thet förnemste af *Historia Ecclesiastica Bunonis* eller den, som kallas *Edenii,* beflijtandes sig

om at *Historia Reformationis* blifwer dem wäl i Minnet intryckt.

§. 5. *Logicus* bör läsa *Logicam*, som i nedre Scholan är *proponerad*, och ytterligare öfwa Vngdomen *in Doctrina Syllogismorum*, desslijkest wijsa *usum & Explicationem terminorum* uti *Metaphysica Scharfii*, Såsom ock föresättia något af *Physica Sperlingii* och *Franckens Speculo Bothanico*.

§. 6. *Lector Historiarum* skall föruthan det han af *Sleidano*, gifwer Ungdomen någon smaak af *Historia Universali*, effter handen [1] läsa *Cæsarem*, *Curtium*, *Florum*, brede wid *Præcepta Ethices & Politices* af *Ittero*, hwilka med *Exempel* af *Valerio Maximo*, och de andre förbenemde *Autoribus illustreras*, så at de unge måge lära hwaruti sielfwa *exercitium virtutum moralium* består, sampt huru högnödigt och hedersamt det är.

§. VII. *Lector Eloquentiæ & Poëseos explicerar* till Vngdomens Nytta först *Syntagma Orationum variorum Auctorum*, sedan *Horatium de arte Poëtica*, och några af hans *Epistolis;* Han skall ock wänia *Disciplarne* till at skrifwa *Carmina*, beprófwandes hwilka där till hafwa någon besynnerlig *Genium*, jämwäl ock at författa korta *Orationes* till at *declamera*, föreställandes dem *Schefferi Gymnasium Styli* till Anledning, och de nyttigste *materier* till Öfning [2].

§. VIII. *Lector Græcæ Lingvæ* skall *successivè* läsa *Orationes Isocratis*, *Plutarchum de Institutione puerorum*, samt *Distica Catonis ex Græca versione Planudis*, eller andre *Sententias Græcas*, wisandes *Dialectos* och *Anomalias*, och försummandes icke at låta dem öfwa sig någon gång hwar wecka uti *Stylo Græco* genom korta *Themata*.

§. IX. *Lector Matheseos* skall grundeligen lära sine *Disciplar Arithmeticam*, *Computum Ecclesiasticum*, *prima Elementa Geometriæ* och *Geographiam* utaf *Encyclopædia*, wisandes dem med all flijt *utriusque Globi usum*.

§. X. Ytterligare skal detta i acht tagas uti *Gymnasierne:* 1. *Theologi* skole åth minstone hålla hwar thera twänne *exer-*

[1] Texten har handem.

[2] Texten har Ofning.

citia Disputatoria uti *Gymnasio* om Åhret öfwer några korta och tydelige *Theses*. 2. Hwar Lögerdag effter Middagen skola *Lectores* tillijka med *Disciplarne* församblas i ett *Auditorio*, och en *Gymnasist* hålla en kort Predikan, allenast på en fierdedeels stund, then han effter *Theologorum* anledning hafwer sammanskrifwit, och the effter skärskådan *approberat*. 3. *Logicus* skall twänne gånger *disputera in Philosophicis*, och hålla Vngdomen till at *argumentera syllogisticè*. 4. De andre *Lectores disputera* hwar sin gång om Åhret, och äre dessutan förplichtade till at *emendera Themata, Orationes, Carmina, &c.* 5. *Lector Matheseos* skal wara oförtruten till at föllia sine *Discipler* (som af den *capacitet* och *inclination* äre) ut på Marcken om Sommaren, och i sielfwa wärcket *demonstrera usum planimetriæ*, jempte de andre stycken uti *Geometria Practica*, jämnwäl ock om Winteren, tå liusan Affton är, lära them *Constellationes* och sådant mehra, som till *Astronomien* länder. 6. De *Auctores*, som här äre både *Gymnasiis* och Scholarne föreskrefne, skola enhälligt brukas öfwer heela Rijket, och ingen hafwe macht at *dictera* sine egne *Præcepta* eller förnöta tijden med många *Annotatis* och *Commentariis*, utan fortfara med Läsningar så skyndesampt som de kunna, doch icke utan *Disciplarnes* Nytta och Förkofring. 7. Vti *Gymnasiis* skall åhrligen en af *Lectoribus* wara *Rector*, och den samme månadtligen förhöra med hwad flijt *Exercitia* drifwas, hwarom han bör giöra *Episcopo* en trogen berättelse, på det han må få tilfälle och orsak till at sielff dess offtare förnimma och efftersee både hwad i nedre Scholan och i *Gymnasio* warder förrättat, och huru alt, så wäl i Ungdomens *Disciplin*, som dageligit omgänge och gode Seder till dess egen nytta och Christendomens förkofring lämpat oc stält blifwer. 8. Så offta Biskopen kommer uti Scholan eller *Gymnasium*, finnandes något nödwändigt och skiähligt at påminna om *Informationen* eller andre stycken, tå skall *Rector* uptekna det samma i sitt *Protocoll*, sig sielfwan och *Disciplarne* till dess bättre Effterrättelse, hwilket *Pedagogi* i de små Scholarne i lijka måtto skola giöra när *Præpositus* eller *Pastor* å Embetes wägnar dijt kommer. 9. Allestädes i Rijket skola Biskoparne och *Superintendentes* med *Consistoriis* låta sig wårda om *Gymnasiers* och Scholars

Wälstånd och Förbättring. Men äre de samme långt ifrån Biskops- eller *Superintendents*-Sätet aflägne, då skall Probsten och Kyrckioheerden på den Orten göra det och gifwa Biskopen eller *Superintendenten* på wissa tijder underrättelse om någon brist i en eller annan måtto förspöries; skolandes desse sedan intet försumma at giöra Oss kunnogt, det som så swårt är, at de ey förmå det rätta.

Detta är hwad wij om *Gymnasier* och Scholarne här i Rijket hafwe författa låtit, welandes at det af alle wederbörande i noga och flijtig acht tagas skall. Till yttermehra wisso hafwe wij detta med egen Hand underskrifwit, och med Wårt Kongl. *Secret* bekräffta låtit. *Datum Stockholm* den 31 Januarii Åhr 1693.

CAROLUS.

L. S.

HANS KONGL MAIJ:TS FÖRNYADE SCHOLE-ORDNING, AF ÅHR 1724.

Anm. "Till Scara Gymnasium och Schola nedsend" fortsätter rubriken å det originalexemplar, av vilket följande utgör ett avtryck och som förvaras i Skara domkapitels arkiv. I edsformulären i detta exemplar har senare — i och för förestavandet — ordet Frederico överstrukits med blyerts, resp. bläck samt ersatts med i första fallet Gustavo III, vilken siffra efteråt utbytts mot IV, i senare fallet Gustavo IIItio, vilket ordningsnummer därefter ersatts med Adolpho, varefter "Gustavo Adolpho" fått vika för "Carolo Decimo Tertio". I det (defekta) originalexemplaret i Lunds domkapitels arkiv (Landsarkivet i Lund) finnas icke sådana ändringar. Detsamma är fallet med följande tillägg från senare tid. Å sid. 72 efter slutorden å § 2 står: "p. 90"; å sid. 96 efter § 12 står: "p. 19—21"; å sid. 100 efter mom. 13 står: "p. 20. 21" — alltså hänvisningar från kap. VII § 2 till kap. IX § 3; resp. från kap. X § 12 och kap. XI § 2 mom. 13 till kap. II § 6. 1724 års läroverksstadga är tidigare tryckt i *O. Wallquist* Ecclesiastique Samlingar. Wexjö, Sthlm 1788—1795.

Friedrich med Guds Nåde,
Sweriges, Giötes och Wendes konung etc. etc.

Wår Gunnst och Nådiga benägenhet med Gud Altzmächtig; Tro Man, Biskop och samptel. Consistoriales. Oss hafwa Riksens Ständer i underdånighet tillkiänna gifwit, at ehuruwähl de på sidstl. Rixdag, för andre emellan komne ährender, eij hafft tid at öfwerse den Scholæ-ordningen som till befordran af ungdomens underwijsning uti boklige konster författat blifwit; Så hafwa de dock sig där om förent, att berörde Scholæ ordning, sådan som den här hoos Eder tilhanda sändes, må sättias i Werk till nästa Rixdag, på det, hwad däruti ännu torde stå att förbättras, af sielfwa praxin ärfahras kunde. Det är fördenskuld här med till Eder wår nådige willje och befallning att J ställen Eder sådant till efterrättelse. Och Wij befalle Eder Gud Altsmächtig Nådeligen. Stockholm i RådCammaren d. 4: Februarii A:o 1724.

Friedrich

S. Bark.

Wij FRIEDRICH med Gudz nåde Sweriges Giötes och Wändes Konung etc: etc: etc: Giöre witterligit, at aldenstund utij ett wälbestält Regemente, ungdomens tilwäxt ock förkofring uti allehanda Christelige och Lofwärde wettenskaper, är icke allenast en ibland de förnämste grundpelare hwaruppå det allmänna bästas lycka ock wälgång sig stöder; utan och den prydnad och hedersmycke hwarmedelst Rijket winner märkeligit anseende ibland andra folk ock Länder. fördenskull effter wåre trogne undersåtare Riksens Ständer hoos oss i underdånighet anhållit, det Gymnasii ock Scholæ- Ordningen, måtte wederbörligen öfwersedd och förbättrad blifwa, hafwa Wij låtit oss om hiertat wara, samma nyttiga ock angelägna wärk befrämia ock til ett hälsosamt slut bringa, at dymedelst ingen del må utur acht lemnas, hwad til befordran

tienar af wårt Rijkes förmån ock lycksahlighet; Ty ehuruwäl Gymnasierne ock Scholarne af framfarne Swea Rijkes Konungar, tijd effter annan, med goda ock hälsosamma förordningar warit försedde, hwilka med ungdommens märkelige nytta ock gagn blifwit in til denne dag effterlefwade; dock som tijdernas beskaffenheet, samt studiernas widare fortplantande någon förändring uti åtskillige mål synnes ärfordra, hafwe Wij för nödigt achtat, hwad här utinnan tilförende stadgat blifwit, låta efftersee ock til närwarande tijder lämpa, på det så Præceptorer, måge hafwa en wederbörlig Regel och rättesnöre, hwareffter de sig med ymnogare frucht skicka ock förhålla skole, ock det alt på sätt ock wijs som fölljer

Caput I.

Om läse- ock Scholæ Mästares tilsättjande och hwad ther med någon gemenskap hafwer.

§. 1.

Så som Wij om Biskoparne, Superintendenterne ock wåre Consistoriis hafwa den nådige tankan, at the bäst känna the Personer i sine anförtrodde Stifften, som til Informationswärket uti Gymnasier ock Scholar tienligast äro; alt så tiltro Wij them ock i nåder, at the för Guds heliga namns ähro, thes församblings ock hela Rijkets wälfärd, samt egit samwetes trygghet, wid förefallande öpningar så redeligen ther med handlande warda, att inga andre än Stifftens barn ock sådane ämnen til the ledige Lectoraten ock Rectoraten förordnas, som äro the tienligaste Subjecta ock ex professo lagt sig på the wettenskaper, som samma lediga ämbete fordrar, aflagt theruti the bästa profwen, want sig wid Informations wärken, ock i öfrigit hafwa ett godt wittnesbörd om ett gudeligit nyckter ock alfwarsamt lefwerne, samt så fogeligit sinne, at man kan wara försäkrat, dem beskiedeligen skola umgå med then ungdom, som them warder anförtrodd. Härwid bör ock i acht tagas at eij för många af en familia til Lectores förordnas, effter the uti Consistoriis Assessores wara måste, så ock att äfwen theras, så wäl som alla andras fullmachter, the ther

uti Consistoriis utfärdas, icke allenast af Biskoparne och Superintendenterne underskrifwas, utan ock af samtel. Consistorialibus. Skulle wid förefallande öpning någon sig anmäla som eij så aldeles woro Biskopen ock Consistorio bekant, då böra the wid Academien söka underrättelse om thes giorde framsteg i Studier ock skickeligheet i lefwerne, på thet the sålunda måge gå then tryggaste wägen ock med all flijt ock waksamhet arbeta på Guds namns ähras utwidgande, Hans församblingz upbyggelse och hela fäderneslandets wälgång.

§. 2.

Jngen af them, som komma i förslag til then ledige beställningen, antingen wid Lectorater ock Adjuncturer i Gymnasierne, eller Rectoraten ock Conrectoraten i Trivial-Scholarne, bör förr ärhålla fullmacht, än han gifwer Biskopen ock Consistorio prof af sin skickeligheet, först genom en Disputation uti Gymnasio öfwer sådane Theses som höra til samma Embete; tå Biskopen ock Consistoriales, förutan ordinarios opponentes med sina oppositioner böra försöka den nya Candidatum ock sedermehra genom en Lectionem cursoriam, at man säkert må ärfara hwad Lärdom, uttahl, gåfwor ock skickeligheet han äger af Naturen ock egen flijt at betiena ungdomen.

§. 3.

Oansedt Wij gerna see, at Philosophiæ Lectores som med flijt ock troheet förestådt sina Embeten, warda fram för andra hulpne til Lectiones Theologicas, när the äga the förmåner som ärfordras; Warda dock här med andra intet aldeles uteslutne som wist tilförlåtelige prof af sin Eruditione Theologica, antingen här hemma, eller utomlands wid omisstänkte Academier, hwarest Theologien rätteligen ock oförfalskat lärd warder, fast än de icke in til den tijden, hafft tilfälle att bekläda något Embete wid Gymnasier ock Scholar. Så bör ock hwar ock en, förr än han til Lectionem Theologicam befordras och får fullmacht, hädan effter hålla hemma utj Stifftet en Theologisk Disputation således, att han sielf Præsiderar, antingen uti Prästemötet, eller elljest i närwaro af Biskopen ock

Consistorialerne och hela Societate Gymnastica; Emedan alt för swårt ock kostsamt faller, för en ringa bemedlat Theologicæ Lectionis Candidato, at resa långa wägar til wåra Academier; hälst Wij ock hafwa det förtroendet ock nådige tanckan för wåre Biskopar ock Consistorier, att de kunna hemma i Stifften inhämta nödig försäkran, om en sådan hafwer en grundelig lärdom i the stycken, som ett så angelägit Embete äskar ock kräfwer.

§. 4.

När någon sålunda bepröfwad ock god ärkiänd blifwit, samt med fulmacht försedd, kommer at taga sitt inträde i Gymnasiio skall thersammastädes, effter föregången bön ock åkallan om then aldrahögstes nådige bistånd ock wälsignelse, introducendus förplichta sig edeligen til then lydno, troheet ock flijt, som med sådan beställning föllja bör effter thet bijfogade formulariet: Och sedan sluta med en Latinisk oration, utwälljandes hwar ock en, en sådan Materiam perorandi, som rijmar sig med thes Lection ock beställning, hwar til han då förordnas.

Lectorum wid Gymnasierne Eds Formulair.

Ego N: N: Sancte juro atque promitto, per Deum ejusque Evangelium, me, in vera Evangelica Doctrina, canonicis. S: Scripturæ literis tradita, et in antiqvis Symbolis, Augustana confessione, reliqvisqve symbolicis Ecclesiæ libris comprehensa, fideliter et constanter ad finem usque vitæ permansurum, nec sententias sacris literis, analogiæ fidei et patriæ religioni adversas, vel clam penes me aliturum, vel Discipulis meis aliisque instillaturum Regi qvoque Serenissimo Frederico Svecorum, Gothorum Wandalorumque Regi Potentissimo, Domino nostro clementissimo, debitam subjectionem, fidem et obseqvium devotissimum præstabo. Nec non serenissimæ Reginæ, Regiæ conjugi dilectissimæ, Ulricæ Eleonoræ, Reginæ Potentissimæ, subjectissimus ero civis. Præscriptam stabilitamque imperii formam, pro viribus, sartam tectamque tenebo. In demandato munere ritè obeundo, omnem dexteritatem, diligentiam, fidem ac solertiam, ad leges Regias Scholis

vel præscriptas vel præscribendas adhibebo, eaque qvæ necessaria et ad auditorum captum accomodata sunt, solidè, perspicuè et sine ambagibus tradam, non servili qvadam castigatione, sed facilitate tenellis ingeniis accomodata, audientiam mihi paraturus. Morum vitæque juvenum justus ero censor, eosque ad modestiam et vitæ integritatem ipse meo excitabo exemplo. Diæceseos hujus Scholæque, et Gymnasii Ephoro, debitam præstabo venerationem. Cum collegis meis modeste, fideliter et amice agam. verbo: qvid qvid Gymnasticæ huic societati emolumento, vel esse intellexero, vel futurum prospexero, id omne sedulo et omni contentione promovere annitar; qvo divini nominis gloria ante omnia qværatur, Religionis Evangelicæ puritas incorrupta servetur, salusque publica, per rectam et solidam juventutis mihi concreditæ institutionem, promoveatur: Ita me Deus adjuvet [1].

---

[1] *Översättning av edsformuläret.* Jag N. N. svär och lovar heligt vid Gud och hans heliga evangelium, att jag troget och beständigt skall intill livets slut fasthålla vid den rena evangeliska läran, sådan den blivit oss meddelad i den heliga skrifts kanoniska böcker och sådan den sammanfattats i de gamla symbola, augsburgska bekännelsen och kyrkans övriga symboliska böcker, och att jag skall varken själv hemligen hysa eller hos mina lärjungar eller andra inplanta sådana meningar, som strida emot den heliga skrift, trons analogi och fäderneslandets religion. Den lysande konung Fredrik, Sveriges, Götes och Wendes stormäktige monark, vår nådige herre, skall jag visa tillbörlig underdånighet, trohet och hörsamhet. Och likaledes skall jag undersåtligt tjäna den lysande drottning Ulrika Eleonora, konungens högt älskade gemål, den högmäktiga furstinnan. Den föreskrivna och bekräftade regeringsformen skall jag efter min förmåga osvikligt iakttaga. I det vederbörliga utövandet av det mig anförtrodda ämbetet skall jag ådagalägga all skicklighet, flit, trohet och duglighet efter skolans statuter, vare sig dem som redan äro föreskrivna eller dem som komma att föreskrivas. I det som är nödvändigt och som är lämpat för elevernas fattningsförmåga, skall jag undervisa grundligt, klart och utan omständlighet. Därvid skall jag skaffa mig gehör icke genom något slags slavisk tuktan utan genom tålig foglighet, lämpad för deras veka sinnen. Ynglingarnas seder och liv skall jag övervaka med rättfärdighet, och genom mitt eget föredöme skall jag egga dem till höviskhet och till en oförvitlig levnad. Eforus för detta stifts skolor och gymnasium skall jag visa skyldig vördnad; mina kolleger skall jag bemöta med försynthet, trofasthet och vänskap. Med ett ord: Vad helst jag märker vara eller tror skola bliva till nytta för denna institution, allt detta skall jag bemöda mig

§. 5

Then som til Rectoratet eller Conrectoratet uti någon Schola warder ordenteligen kallat, bör i Cathedral Scholan uti Consistorialium, ock i the andra uti några förnäme mäns närwaro, effter hållen bön af Biskopen eller Jnspectore Scholæ inställas ock til troheet i sitt ämbete Eedeligen sig förplikta; hwar på han äfwen som Lectores slutar med en tienlig Latinisk oration.

§. 6.

När Collegæ behöfwas, skall rector thet i tijd angifwa ock må han wäl några Personer föreslå Biskopen ock Consistorio; men ingen antaga utan theras samtycke, hwilkom endast tilkommer genom ordenteligit förhör i Consistorio pröfwa thes skickeligheet, som skall förordnas till Collegatet.

§. 7.

Collegæ inställas af Rectore Scholæ, hwar ock en uti sin Class i the andra Præceptorum närwaro; Tå Rector effter föregången bön, håller ett kortt tal på latin i Classe tertia; men på Swenska i the nedrigare, förmanandes både Præceptoren ock Disciplarne i Herrans fruchtan, att effterkomma hwad them å både sijdor åligger, på thet theras arbete må warda wälsignadt.

Caput II.

Om Scholæ-Piltarnes antagande, upflyttande til Gymnasium ock afskiedande therifrån.

§. 1.

På det att ungdomens anförande i boklige konster, måtte skie under en nogare ock säkrare upsicht, åligger Biskopen wid visitationer ock andre tilfällen råda ock förmana folket, af hwad Stånd the ock äro, att heldre skicka sina barn til the all-

om att befordra med flit och med all kraft, på det att därigenom framför allt det gudomliga namnets ära må ökas, den evangeliska religionens renhet bevaras och den allmänna välfärden befordras genom en riktig och gedigen undervisning åt den mig anförtrodda ungdomen. Så sant mig Gud hjälpe!

männe lärostäderne, än särskilt antaga Præceptorer i sine huus, särdeles om the sielfwa intet förstå sig uppå studier, ock altså intet kunna pröfwa, huruledes deras barn warda anförde. Men om the ändteligen för wissa skiäl ock orsaker skull thet åstunda, så skola the thet först Biskopen ock Consistorio tilkiänna gifwa, på thet en uti lärdom ock lefwerne ther til skickelig person må utsees, så framt the icke sielfwa någon wetta att utnämna ock föreslå, som the Consistorii ompröfwande skola underställa, på thet att ungdomen under oförståndige Præceptorer icke må förnöta sina bästa åhr ock blifwa omsider sig sielfwom ock Publico til last ock wanheeder. Det skall alt derföre så på landet som i Städerne, särdeles ock i synnerheet uti de större, alfwarligen wara förbudit, att antaga några ifrån utrijkes orter ankommande Private Præceptorer, som icke af wederbörande Consistorio, så wäl angående Religionens renheet, som andra nödiga stycken äro noga beprøfwade ock skickelige befundne. Skolandes det wara Consistorii plikt, att på wissa tijder hålla häröfwer en noga undersökning.

§. 2.

Jngen må förmenas att blifwa antagen uti Scholan som hafwer ifrån Kyrkioherden, hwarest thes föräldrar ock anhöriga boo, eller ifrån en annan god ock trowärdig man ett godt wittnesbörd, ock är til sin kropp karsk ock sund, så att hwarken Præceptores eller thes medlärjungar, hafwa att fruchta för någon olust af thes umgänge.

§. 3.

För inscription i neder Scholan, gifwes Rectori en daler Silfwermynt ock til Collegam i den Classen hwarest Scholæ-pilten warder insatt twå mark Silfwermynt, sammaledes hafwer Rector Gymnasii att undfå twå daler Silfwermynt, af hwar ock en som transfereras til Gymnasium; Dock skole the som witterligen utfattige äro, blifwa för thenne afgifften förskonte.

§. 4.

Rector Scholæ må eij understå sig, att intaga någon i Scholan utom föregångit förhör; Icke heller att sättia någon i annat

rum eller Class än then, hwarest han kan sig til nytto fatta och begrijpa the stycken, som ther warda föreläste.

§. 5.

Till Disciplarnas upwäckelse, tillåtes hwar Præceptor uti sin Class, att flyttja the flitigare öfwer the försummeligare, dock så at thet skier med Rectoris samtycke, och under det löfftet, at then nedflyttade skall få sitt rum igen, där han märkeligen sig förbättrar. Men ingen flyttning ifrån then Classen till den andra bör skie förr än effter examen anniversarium i Ephori ock the andre Examinatorum närwaro, Tå granneligen måste i acht tagas, att ingen flyttas högre upp, förr än han wet giöra ricktig redo för alt thet som hörer til then Classen hwarest han suttit. Men är någon af så trögt ingenio, att Præceptores märkia all sin möda på honom förgiäfwes anwändas, bör en sådan rådas, att i tijd taga sig något annat lofligit före, hwilket af Rectore skall gifwas thes föräldrar, förmyndare, eller fränder tilkiänna.

§. 6.

Gymnasiorum Ephori ock Docentes anmanas härigenom alfwarligen, at med all flijt, ock under försäkran af samma förmåner, som the förmena sig winna, hwilka alt för bittijda resa til Academien, tilhålla Gymnasisterne, att eij förr öfwergifwa Gymnasium, än the thet helt ock hållit egenomgått, samt så mogne blifwit i sine studier ock stadige i lefwerne, att the kunna anföra sig sielfwa ock wäl betiena sig af exercitiis Academicis, hwarom Consistorium skall giöra sig försäkrat, ock eij afskieda någon til Academien, innan han utom det åhrlige förhöret, blifwit särskilt af Lectoribus examinerat ock för duchtig ärkiändt. Men så kunna the likwäl förr släppas, som genom en besynnerlig flijt ock qwickhet wunnit then mogenheet som fordras af en dimittendo; Jemväl the, hwilka eij tänka länge blifwa wid studierne, än mindre söka sacros ordines, men willja dock betiena sig af the wid Academien öflige exercitier, att derigenom mera anseende winna til sin lyckas befrämjande. Wij förbiude här wid strängeligen, att the, som utan ofwan anförde mål begifwa sig bitijda ifrån Gymnasium,

resandes bortt, antingen utan Testimonium eller med ett sådant, hwaruti the icke uttryckeligen äro recommenderade til Rectorem Academiæ, eij skola blifwa antagne ibland studiosos, utan tilbakas wiste, likmätigt Academiske constitutionerne, på det Guds försambling ock fädernes-landet, icke må igenom sådanes fåkunnighet ock odugelighet, samt theraf gemenligen flytande förmätenheet blifwa illa betient ock the Boklige konsters öfning både i thet andelige och werldzlige ståndet wanhedrat. Hwaremot warda ock rectores wid hårdt answar til giörandes förplichtade, att lämpa wittnesbörden effter hwars ock ens förtienst ock intet annorlunda them inrätta, än the som dem undfå, förskylt hafwa; Skolandes Testimonium först upläsas i Consistorio innan thet gifwes Gymnasisten i händer, ock uttryckeligen der i nämnas, at han afskickas ifrån Gymnasium med Præsulis samtycke.

§. 7.

Thetta bör noga i acht tagas i alla the Stifften, hwarest Gymnasier äro; men therest Trivial Scholar allenast finnas, skola Rectores hafwa macht effter inhämtat bijfall af Biskopen ock Consistorio, att förskicka til Academien sina Scholæpiltar, dock icke andre än them, som äro så wäl för sig komne, att de med frucht kunna höra Academiske lectionerne ock sielfwa styra sitt lefwerne.

Caput III.

Om Läro-mästares ock Disciplarnes plicht ock förhållande.

§. 1.

The som til Läsemästare ock Lärare i Scholarne antagas, skola som til förende sagt är, wara försedde med Embetet tilhörige wettenskaper, samt nychtre ock gudfruchtige personer, som ungdomen kunna icke allenast betiena igenom en god underwisning, utan ock förelysa med ett Christeligit ock ärbart lefwerne. Skickar sig någon annorledes, än hans Christendoms ock Embetes plicht fordrar, ock således igenom onde Exempel förtörnar Gud, förargar sina förmän, medbröder ock ungdo-

men, thet ware sig igenom försummelse, trätosamheet, fyllerij etc. så bör then samme förste gången alfwarligen warnas af Biskopen; andra resan effter föregångit öfwerläggande med Consistorialibus, til en tijd sättas ifrån Embetet, ock ther han äntå sig intet rätta will, alldeles mista sin beställning.

§. 2.

The måste ingalunda wara wrånge ock bittre, icke otijdigt banna sina underhafwande Disciplar, så at de ut fara öfwer them med skiäls ord ock önska them ondt, eij heller för hårdt med hugg ock slag handtera, utan bruka en sådan aga, att the försummelige ock genwördige theraf kunna bättra sig ock icke igenom för mycken hårdheet få en skräck ock afsky för Scholan. Then som häremot förseer sig skall af wederbörande alfwarligen förmanas ock i fall han sig intet rättar, utan far fort i sin obeskiedeligheet, hållas för aldeles otienlig til informations Sysslan.

§. 3.

The skole för all ting wara ther om sorg fällige, att en sann Gudsfruchtan warder inplantad i ungdomens hiertan ock förthenskull låta them dageligen både begynna ock lykta sitt Scholæ-arbete med Guds åkallan, ock wid alle tilfällen förmana them, att bedia honom om uplysning ock wälsignelse; lämpandes alt hwad the them föreläsa af theras Christendomsstycken; thet ware sig i then öfre eller nedre Scholan, til theras lefwernes förbättring, så att icke allenast theras förstånd tiltager, genom studier ock boklige konster, utan ock theras sinnen i rättan tijd böijas til ett Christeligit dygdelefwerne.

§. 4.

När bönen giöres, skall altijd en oumgängeligen, af Præceptorerne wara tilstädes ock hafwa gran acht uppå Scholæpiltarne, att the med Gudelige åthäfwor ock stilla andacht utan stijm ock annan förargelse måge förrätta sin bön i Scholan. Sammaledes skola ock Præceptores skifftewijs wara til städes wid then allmänna Gudstiensten, på ett sådant rum i Kyrkian hwarest the kunna hafwa ungdomen i ögnesichte.

§. 5.

The skola alfwarligen tilhålla sina Disciplar, att flitigt gå i Kyrkian, med achtsamheet ock wördnad höra Guds ord ock låta them altijd, när the komma therifrån giöra redo för thet the hördt ock lärdt hafwa. Sådant förhör, skier straxt effter afftonsången i Gymnasio af Lectoribus ock Adjuncto skiffte-wijs; men i nedre Scholan af Rectore, Conrectore ock Collegis. Dock brukas härwid den warsamhet, at de späde Scholæ-piltar genom Kyrkiogången icke taga skada til sin hälsa i sträng kiöld ock owäder.

§. 6.

Är theras plicht, i sin underwisning att rätta sig, effter sina lärjungars begrep ock ingalunda föreställa them swåre ock diupsinnige lärdommar ock spörsmål, utan laga, att de få goda fundamenter uti the stycken som the enkannerligen wid Gymnasium böra lära, at när the komma til Academien the theste större frucht må kunna sig til godo skaffa.

§. 7.

Icke eller böra the beswära sina Disciplar med onödige dictatis hwarigenom tijden fruchtlöst utdrages ock förnötes; utan winlägga sig om all möijelig korttheet ock tydeligheet; Wara flitige i repeterande ock sitt arbete sålunda inrätta, att ungdomen måtte först lära språken och the wettenskaper, som aldeles hänga på minnet, emedan thet ännu är friskt ock färdigt, banandes på detta sättet sina Disciplar en jemn wäg till the Discipliner som fordra ett mognare judicium ock nödwändigt äska, hwad som förenämt är, til hielpreda: Doch att här wid altijd i acht tages, att ungdomen icke beswäras med för mycken och otijdig utanläsning särdeles i de stycken som the icke förstå och likwäl kunna, medelst jemn repetition, bättre fatta.

§. 8.

Rectores wid Gymnasierne ock Scholarne måge eij tilstädja Præceptorerne genom onödiga resor eller andre sielftagne Sysslor att försumma sine ombetrodda ämbeten. Eho

här uti förseer sig, ther ware sig Rector eller någon annan, bör then fehlachtige alfwarsamt tilltalas af Ephoro.

§. 9.

Alla Docentes böra ihugkomma thet wara Wår alfwarliga willja och befallning, att the med lika flijt och åhåga skola underwisa sina Disciplar ock wårda sig så wäl om the fattige som the Rijke, icke giörandes för wänskap, eller någon annan båtnad skull, sådan åtskillnad, att then enas framsteg med then andras försummande sökt warder.

§. 10.

Ungdomen måtte altijd, näst en sann ock oskrymtad Guds fruchtan, som är begynnelsen til wijsheet, wara flitige i sina studier; med all hörsamheet gå sina Præceptorer tilhanda; ock på hwad sätt the någon tijd förmå ock kunna förklara sin tacksamhet emot thet mödosamme arbetet, som på them både til theras timmeliga ock andeliga wälfärd anwändes. Wisar sig någon stursk ock olydig, bör Rector först med orden alfwarligen honom förmana, ock ther han än widare fortfar i sin sidwyrdnat, med sine Collegers sammanråd bryta en sådan hårdnackenhet medelst en tienlig aga.

§. 11.

Sig emellan skola the lefwa i sämja ock förtroligheet, och förthenskull hafwa återhåll ifrån all orätt, bedrägerij ock vexationer, thet ware sig på thet ena sättet eller thet andra. Så skall jemwäl alt Kort- och Tärningz spehl, wara aldeles förbudit; Eij heller tillåteligit, at wid translationer ifrån Classerne eller introductioner i Gymnasio, twinga the nykomne att medelst tractamenter giöra omkostnad.

§. 12

Jnge driffte-dieknar, som i otijd öfwergifwa Scholan ock Gymnasium skola i Städer eller på landet lidne wara, utan när sådane finnas och the effter förmaning icke willa inställa sig, til behörig ort och underwisning, böra the mista the frijheeter som äro studerande personer förunte och hållas för lös drifware

§. 13

Elljest när the rätteligen nyttia the frijheeter Wij them i nåder förlänt hafwom och fliteligen anlägga läsetijden til sine studiers och lefwernes förbättring, bör ingen förolämpa them, ehwarest the under loftijden wistas kunna att samla sig något til underhåld. Blir den som är af fattige wilkor siuk, skall han undfå något af fisco til sin rykt ock uppehälle. Dör en sådan bör Rector derom beställa, at han hafwer frij begrafning och noga tilsee, att de öfrige Discentes niuta sina tilständige förmåner och frijheeter, i all måtto oförkränkte.

Caput IIII.

Om Gymnasii och Scholæ-Betienternes lön, befordran, samt ungdomens understöd.

§. 1

Emedan Gymnasii och Scholæ-betienterne hafwa ett trägit arbete, wele Wij i nåder draga försorg, att the måge oafkorttat niuta then löhn som 1652 åhrs stat them tillägger, eller sedermera til deras fattige wilkors förbättring tildelt är, eller här effter tildelas kan. Är jemwäl wår nådige willja och befallning, att Biskoparne och Consistorierne låta deras befordran wara sig om hiertat, så att the i rättan tijd, åtminstone innom 7 eller 8:ta åhr blifwa utur oket släpte, ock försedde med sådane lägenheeter i stifftet som kunna swara emot hwars och ens förtienst; Emedan ett åhr uti deras trägna ock mödosamma syssla, bör räknas emot en annans twenne. Inge hielpe Präster skola Collegis föredragas, eller til ständige Embeten befordras, så framt de icke sielfwe uti någon Schola tient hafwa, på thet, at them som wid informations-wärket arbeta, all rättwisa skie må ock the med så mycket större lust giöra sitt Embete ock andre unge ock dugelige ämbnen intet afskräckias ifrån ett arbete som hafwer mycken möda med sig, men ringa wedergiällning. Skolande Wij sådane wäl meriterade Gymnasii ock Scholæ-betiente, när the warda oss uti underdånigheet föreslagne, med all kongl. ynnest ock nådig benägenheet ansee.

§. 2.

Hwarest gårdar warit af Publico Lectorerne anslagne, som the fritt hafwa bebodt, skall ther med hädan effter, som här tils förhållas, effter kongl. förordningen af d:n 5 Dec: 1682.

§. 3.

The stipendier som af Sweriges Crono eller privatis til ungdomen kunna förunte wara, blifwa i föllje af Regeringz formen i thet stånd, som the först gifne äro. Hwaröfwer Biskoparna ock Superintendenterna med sine Consistoriis böra noga handhålla, så att theras förordning och willja, til ingen del öfwerträdes, som sådane beneficia förlänt hafwa.

§. 4.

Sochnegånger så wähl som dieknepenningar, skola tildelas ungdomen både i Scholan ock Gymnasio effter kongl. förordningar af åhren 1624 d:n 7 Apr: 1696 d:n 23 Jan: 1698 d:n 18 Apr: ock 1699 d:n 27 Martii; dock så att den wanlige proportion emellan the i Gymnasio ock trivial Scholan warder sålunda i acht tagen, att Sochnegånger eller dieknepenningar fördelas effter rum, flijt ock fattigdom, så i synnerhet lagande, att the medellösaste af Gymnasisterne och Scholæ-piltarne, som ther jemte qwicke flitige ock wäl artade äro och gifwa säkert hopp om sig att giöra med tijden wackra framsteg i studier, måtte fram för andre ihugkommas med beneficier ock Sochnedelar, fast än ordningen ock nedrigare rummet, hwilket the hafwa ibland Discentes, eij skulle synas them en slik förmåhn tilägna.

§. 5.

The Sochnegångar, som af hwarjehanda tilfällen befinnes wara komne ifrån Gymnasierne, Trivial- eller större Scholarne, böra ther sådant sig giöra låter, sökas tilbakas igen medelst Biskopens ock Consistorii försorg, hwilkom härmed befalles, att tilsee huru wederbörande städer effter sin skylldigheet underhålla sine små Scholar, jemwäl gifwa oss wid handen, när the finna några förslag, til slike barne-Scholars bättre utkomster, då Wij der till wilja lemna wårt nådiga bijfall och stadfästelse.

§. 6

Ther ännu intet wist är anslagit til Gymnasiernes ock Trivial Scholæ huusens wid macht hållande, eller andre nödwändigheeter, wele Wij här med förordna, att 2:ne Collecter åhrligen samlas uti Stifftet, hwilka proportionaliteter böra inflyta uti Gymnasiernes och Trivial-Scholarnes Cassa, hwarföre Rectores åhrligen skola giöra Biskopen ock Consistorio redo ock räkning med bijlagde verificationer huru mycket til them ifrån Præpositurerne inkommit, hwad deraf utgifwit eller bespart finnes; dock så att inga anseenligare reparationer företages utom Biskopens ock Consistorii willja.

§. 7

Emedan Cronan med stor omkostnad publiqve Huus upbyggia låter; Ty böra Rectores effter Biskopens och Consistorii anordning, draga en noga försorg, att de blifwa wäl wid macht håldne; åliggandes jemwäl Magistraten ock Borgerskapet i Städerne ther Gymnasier ock Scholar äro, hwilke ingen ringa fördel hafwa af ungdomens wistande hoos them, wara willige att befordra theras heder ock wälstånd, i synnerheet när man behöfwer utwidga Tompten, anlägga några plantager ock annat, som kan lända ungdomen til recreation. Jnga Byggningar ock särdeles Trähuus böra tillåtas så när wid Gymnasium ock Scholan, att therigenom betages wederbörligit lius ock frij tilgång; Eller att wid timande Eldswåda, så kostsamme Byggningar dermedelst kunna råka i fara.

§. 8.

Måtte hwartt ock ett af the mindre rummen försees med Spis eller kakelung, särdeles i Scholarne, att icke then späda ungdomen af kölden må lida något til sin hälsa ock hindras i sine studier. Hwartil om af Publico intet så snart något wist kan anslås, skola wid begynnelsen af terminen eller elljest när nödwändigheeten kräfwer, Scholæ-gåssarne sammanskiuta tarfwelig wed.

§. 9

Wid alla Gymnasier, bör wara ett ordenteligen inrättad ock af Biskopen samt Lectoribus underskrifwit inventarium,

eij allenast uppå fast ägendom Gymnasium ock Scholan tilhörig, som hemman gårdar, Tompter etc. etc. utan ock på alt hwad löst är, som Böcker Instrumenta Mathematica ock Musica, privilegier ock Huusesyner, förordningar angående Tijonden, underskrefne stater, donationer etc: Skolandes Rectores Gymnasiorum draga derom försorg, att thet förra är i sitt rätta skick ock det senare i godt förwar i Bibliotheqves-rummet.

Caput V.

Om böcker ock andre Subsidiis Eruditionis.

§. 1.

Att Gymnasier ock Scholar warda försedde med nödwändige böcker, therom skola Biskoparna ock Consistoria correspondera sig emillan ock gifwa wid handen hoos hwilkenthera af them bästa Tryckerij stijlarne äro, så til det Latinska språket, som Grekiskan; Taga sedan hwart ock ett på sig, att låta trycka ett anseenligit qvantum af then Schole-Boken som thet har bästa fång til; Tilhålla sina Tryckare att billige wara för the förmåner skull the kunna äga wid Capitlen; Tilse med all sorgfälligheet, att tijden med upläggandet eij för mycket utdrages, samt laga, att Schole-piltarne få tillräckelige Exemplar af alle Boksorter, som här anföres ock det åtminstone för så godt prijs, som the uti Boklådan erhålla kunna om icke bättre; til hwilken ända Wij ock i nåder Boktryckerien med Tullfrijheet af ett wist qvantum på papper ock stilar underhielpa wele.

§. 2.

Elljest emedan thet är nödigt både för Docentibus et Discentibus, at hafwa wid handen något ymnogare förråd af goda Böcker, särdeles the som kostsammare äro och theras egne medel intet förslå, att sielfwa skaffa sig hwad i så måtto behöfwes; Ty är Wår nådige willja ock befallning, att Biskoparne och Consistorierne hwar å sin ort, efftertäncka alla giörliga utvägar til ett Bibliotheqves inrättande wid hwart Gymnasium, willjandes Wij i nåder wara benägne, att förfrämja

the förslagen, som dertil hoos oss i underdånigheet ingifne warda.

§. 3.

Emedlertijd skall thet wara en wiss Bibliothecæ Gymnasticæ inkomst, att Biskoparne eller Superintendenterne wid sitt Embetes anträde, lemna der till 12 d:r, domb Probstarne 4 d:r, Probsterne 3 dr, Lectores Rectores, Pastores wid församblingarne, eller Regementerne 2 dr, Cappelanerne i större Pastorater 1 dr 16 /: wid the mindre 1 dr ock lika mycket en ordinandus til prediko-Embetet; Hwar ock en som inskrifwes i Scholarne 6 /: ock wid introductionen i Gymnasio 12 /: alt i Silfwermynt räknat; Härwid dock i acht tages, att den witterligen utfattige studerande ungdomen för denne afgifft förskones; Hwart ock ett Probste ock Kyrkioherdes Sterbhuus bör insända en god bok.

§. 4.

The böcker som på thetta sättet samlas, eller af Patronis Literarum warda förährade skola stå under Adjuncti Gymnasii skiötzel ock inseende i ett publiqt rum; Skolandes jemväl wara hans plikt, at utan drögzmål infordra bem:te penningar, them anwända til the usus, som Biskopen med Consistorio honom föreskrifwer; Inrätta theröfwer Inventarium och nödige register, samt giöra för inkomsterne åhrlig räkenskap.

§. 5.

Bör Gymnasium wara försedt med Globo Coelesti ock Terrestri samt andre Mathematiske instrumenter som nödige äro, tilljka med en atlas ock större Geographiske Chartor wäl illuminerade, hwilka böra fästas wid wäggen; Äfwen sådane Chartor, fast än mindre, skole ock anskaffas til the Classers behof, hwar Geographien läses.

Caput VI.

Om ungdomens underwisning i Trivial-Scholarne.

§. 1.

Såsom förnufftet ock förfarenheeten intygar, att det wärk, wid hwilkets anläggande en naturlig ordning eij i acht tages.

kommer seent eller aldrig til sin fullkomligheet som wara bör; Altså är ock ostridigt, att om en viss ock god Methode intet brukas i studiernes början, drifft ock idkande, hinner man jemväl therutinnan aldrig, eller åtminstone mycket sent til en grundelig ock mogen lärdom.

§. 2.

Ty skola Lärarena wid Gymnasier ock Scholar noga rätta sig effter then ordning som här föreskrifwes ock effter behag intet ther uti ombyta. Skulle någon ändring synas wara af nöden, såsom med Böcker etc. hwilka framdeles tienligare kunde förekomma, böra the förfråga sig hoos Biskopen ock Consistorio, som hafwa therom att öfwerlägga ock sluta, innan boken til föreläsande antages.

§. 3.

Scholan bör wara fördelt i 4 Classer förutan Apologistens, hwilka alla hafwa sina särskilte Præceptores, men i then 4:de läsa Rector och Conrector til skiptes.

§. 4.

Hwar ock en Class hafwer sina bänkar, hwaruppå Scholæpiltarne sättias i ordning effter sin qwickheet ock framsteg; hafwandes en pulpet fram för sig, så lång som bäncken är, att beqwämligen skrifwa uppå. Ordningen ibland Disciplarne skola Præceptores icke understå sig utan skiälige orsaker att rubba, på thet miss förstånd ock oenigheet emellan lärjungarna icke må förorsakas.

§. 5.

Tiden för ungdomen at samlas i nedre Scholan, skall oförsummeligen i acht tagas, så att både Præceptorer ock Disciplar straxt til städes äro kl. 6 om morgonen til kl. 10 och effter middagen från kl. 12 til 5 om afftonen; dock gifwes them hemlof emellan 8 ock 9 för middagen ock effter middagen ifrån kl. 2 til 3.

§. 6

När the äro sammankomne låter then af Præceptorerne som weckan hafwer bönen begynnas, hwilken bör förrättas

på Swenska, uti ett rum i Scholan, där den afbygd är, således, att man siunger först en tienlig Psalm, hwarpå läses i ordning en Konung Davidz-bot-Psalm med hwilken continueras 3 eller 4 weckor, på thet barnen må hafwa tijd att wäl lära honom utan til, sedan andre Gudelige böner; ändteligen siunges en vers ock slutes med ett Capitel i Bibeln, hwilket bör läsas ifrån begynnelsen til ändan.

§. 7.

Tå Capitlet läses bör hwar ock en Scholæ-pilt, åtminstone, tå han kommit til tertiam Classem ock sedan alt framgent alla Classerna igenom, både i Scholan ock Gymnasio hafwa sin Swenska Bibel med sig ock föllja anagnostam med aktsamheet effter. Tå Capitlet är upläsit, skole Disciplarne kortteligen giöra beskied för hela thes innehåld, hwilket på thet sättet bäst skie kan, att then af Docentibus, som bör wara tilstädes, altijd tager en [eller] flere före hwar gång, ock thet här ock ther i Classerne, hwilket ock skie måste uti Coetu Gymnastico utan någon ordning, så att alle måge hålla sig til en sådan repetition beredde.

§. 8.

Uti Apologistens eller Räknemästarens Classe, underwisas the, som icke ärna framgeent hålla wid studierne; men likwäl åstunda lära the them nödige stycken. Nembl:n.

1:o Att skrifwa en wacker ock läslig stil; Ty måste ingen annan här til Præceptor antagas, än then som förer en god penna, ock alt så kan betiena jemwäl the andre Scholæ-piltarne med föreskriffter, hwarföre han hafwer en skiälig wedergiällning at åtniuta.

2:o Att räkna färdigt.

3:o Att Copiera ock sammansätta Swenska bref, samt inrätta små Räkningar per Debet ock Credit, item lära att skrifwa qvittencer, obligationer, med mehra sådant. Hwarwid the måste wänjas att akta i det nogaste en rätt orthographie, som i lika måtto bör skie i the andra Classerna.

4:o Uti Lutheri Cathechismo med Sehl. Archie Biskopens Doct: Svebelii Spörsmål af then nyaste edition, ther Skriff-

tenes språk finnas utsatte, så att the lära wäl förstå sina Christendoms stycken och fästa i minnet the Kiärne språken hwaruppå swaren ther sammastädes sig grunda. Och när the uti Catechismo äro flitigt öfwade, böra the läsa honom allena Ons- ock Lögerdager, ock i det stället på de andre dagarne Compendium Laurelii.

5:o Uti Geographien, att the måge lära kiänna Jordenes delar med the förnämste Rijken ock landskaper theruti, utaf the fyra General Geographiske Chartorne.

6:o Öfwar han och Qvartanos hwar Ons- och Lögerdag klåckan 12 uti räkenkonsten, då hans öfrige Disciplar i medlertijd wänja sig wid brefs copierande och afskrifwande, samt utarbeta de swårare Exempel som them kunna föresatte wara.

Lexorne inrättas i thenne Classen således, att på Bibelens läsande, bör föllja Catechismi lära ock then Bibliske Historien til kl. 8 ifrån 9 til 10 räknas. Ifrån 1 til 2 skrifwes effter föreskrifft, sedan räknas till kl. 5. Ons- ock Lögerdagar sammansättes Swenska Bref; Geographien handhafwes, ock läses then senare dagen pericopa Evangelica, som Söndagen effter infaller.

§. 9.

I prima eller then första Classen böra piltarne kunna läsa Swenskan innan-til, förr än the komma i Scholan; Sedan fortfares med Latin och derunder wänja the sig att rätt och tydeligen uttahla orden, jemwäl att skrifwa en ren ock läslig skrifft. Til detta senare kan mycket hielpa them, om en sådan Præceptor utsees som sielf skrifwer wähl, warandes hans skyldigheet, flitigt wisa them, huru man bokstäfwerna rätteligen begynna och lyckta skall, att orden jemne blifwa och the lägre bokstäfwerne accordera emot hwar annan, äfwen som större sins emellan. föreskriffterna hwar med the begynna, böra wara af en stil och god hand skrefne för alla uti Classen, att the måge kunna bytas om, då den ena Schole-pilten får then andras, på thet icke wahnan ock ett långligare bruk må giöra them wårds löse.

2:o Skola the lära them Lutheri lilla Catechismum med några Konung Davidz korttaste Bot-Psalmer.

3:o Cellarii Grammaticam, eller Mag: Hesselii, som i Scara trykt är.

4:o företages Doctor Svedbergs Ludus Literarius minor, så ock vocabularium eller Erici Scröderi index Latino-Scandicus, ock omsider kortta ock tydeliga Colloqvier såsom Corderi, då under resolutionen intet mehra af Disciplarne fordras bör, än hwad the lärt af Grammatica ock kunna någorlunda uti declinerande ock conjugerande giöra redo före, ock det i anledning af tabulis declinationum och Conjugationum, som böra rätt upstälte trykte och på Scholewäggen til allas ögonskienlige effterrättelse upsatte wara. Glosor ock Phrases, hwilka i Colloqviis förefalla, böra på en skriftafla antecknas ock af Discentibus i minnet fästas. Små themata skrifwes och af the öfwersta i Classen, hwaruti the lättaste och allmännaste reglor practiceras.

5:o Skola the läsa Epistelen ock Evangelium som Sön- eller helgedagen efter i Kyrkian infalla at förklaras. I thenne Classen inrättas Lexorne således, att när barnen wäl lärt läsa Swänska ock Latin förfares ständigt med Catechesen til kl. 8, til thes the honom wäl kunna; Sedan läsa the then samma allenast ons- och Lögerdagar på föresagdan tijd. The andre dagarne kl. 9 tages grammatican före. Effter middagen kl. 1 til 2 skrifwes. Then öfrige tijden läses Colloqvia och repeteras som förbemält är; om Lögerdagen effter middagen läses Evangelium ock Epistelen som dagen effter infaller.

Til Schole-barnens bättre underwisning uti bokstäfwernes formerande ock conjungerande med mehra dylikt, bör altid en stor skriftafla wara wid handen, så i then första Classen, som i alla the andre.

§. 10.

I then andra Classen skall

1:o Svebelii spörsmål öfwer Catechesen läsas, med widare ock widare förklaring, samt noga utfrågande om thet, som the

hit in til intet så wäl förstått. Them som sittia på öfwerbrädet eller bänken, skall Historia Biblica ymsom med Synopsi Laurelii föreställas.

2:o fortfares med Corderi Colloqviis, Indice Scröderi, ock Camerarii fabulis; Lagandes så, att piltarne theraf lära the förnämsta vocabula både primitiva ock Derivativa.

3:o Skola the och läsa antingen Grammaticam Cellarii, Hesselii, eller den så kallade Contracta.

4:o Tienar Doct: Svedbergs Ludus Literarius minor.

5:o fortsättes så småningom componerandet effter de swårare reglorne, således, att Præceptoren skrifwer en kortt swensk mening på taflan, hwilken Disciplarne skola säija, huru hon bör öfwersättas på Latin, rättandes dem med fogelighеet när de fela, och sedan skrifwer han meningen på taflan, hela Classen til efftersyn: När the således någon tijd öfwat sig, låter han them skrifwa kortta themata af 3 eller 4 rader på papper, tagne utur den boken the förtijden explicera, hwilka han för hwar Schole-pilt särskilt corrigerar publicè, gifwandes them understundom små Latinske sententier att öfwersätta på Swenska.

6:o flitigt öfwa sig i skrifwande, så wäl på Swenska som Latin, hwarwid de cautioner i acht tages, som wid den 8:de puncten förmält är.

Timarne delas således i denna Divisionen, att mån- tistors- och fregdagar läses om morgonen til kl. 8 Grammatican men ons- ock lögerdagar Catechismus ock synopsis. Kl. 9 utgifwes ock corrigeres themata Kl. 1 öfwas the uti skrifwande ock sättes sedan lexa i det som kl. 3 widare förklaras och repeteras skall.

§. 11.

I then 3:die Classen skola the

1:o Effter föregången förklarning dagen til förende af Præceptore, läsa Hafenrefferi Compendium Doctrinæ Coelestis, eller det uttog, som af Vandalino tagas kan; dock så att med hwilkentera boken uti nedre Scholan begynnes, den måste ock uti Gymnasio brukas, at både res, verba och

tractandi Methodus måtte Discentibus enahanda uppbyggeligen förekomma; The skole ock öfwas uti Historia Biblica, att de theraf måge få något sammanhang.

2:o fliteligen repetera Gramaticam, som i anledning af then 10:de puncten momento secundo wedertagen är: explicera effter handen Phoedri fabulas selectiores et castiores; the lättare Erasmi Colloqvia, item hans bok de civilitate morum, Cornelium nepotem och volum: 1:mum Epistolarum Ciceronis Selectarum à Junio.

3:o Läsa Gramaticam Græcam Gezelii, hwaraf sedan the lärdt paradigmata /:hwilka äfwen som de Latinska böra fullkomligen afsättas i en tafla på Scholæ-wäggen til allas ögonskienlige effterrättelse:/ ock the förnämste regulas Gramaticas. Skola the

4:o Så småningom anföras til praxin regularum genom Analysin Evangelii Matthæi; hwaruti Præceptoren them föregår med resolution af hwart ock ett ord, then ene tijman, ock sedan repeterar then följjande, hwad han them lärdt hafwer: Och när the äro komne mehra för sig, hwar Lögerdag explicera något af then pericopa Evangelica som infaller Söndagen ther effter; Elljest läses then på Latin.

5:o Exerceras the i Stilo therigenom, att the flitigt vertera på Swenska ett stycke af then Auctore Latino the läsa, och gifwa thet igen på Latin, sedan böckerne äro them ifråntagne; Som och att de skrifwa små imitationer hwilka sålunda böra upsättas, att meningen altijd är klar ock otwungen: Skolandes Præceptoren jemte thet att Disciplarne lära Phrases af Auctoribus som läsas, wara therom sorgfällige att the, genom the exercitier som them föreskrifwas, få tilfälle fliteligen practicera regulas syntacticas. Imitationerne utarbetas hemma af Schole-piltarne ock emenderas i Scholan: men öfwersättningen på Swenska ock sedan tilbaka på Latin skier i Scholan.

Lexorne afdelas således i denna Classen emellan 6 ock 8 läses Grekiskan, och repeteras jemwäl wid början af terminen Grammatica Latina; Emellan 9 ock 10 Compendium Theologicum ock en dag i weckan Historia Biblica. Ifrån kl. 1. til 2.

Exhiberas ock Emenderas Exercitia stili, så ock sättes Lexa i auctoren, som sedan ifrån kl. 3 til 5 widare förklaras ock repeteras skall. Ons- och Lögerdagar underwisas the i Prosodien ock effter middagen kl. 1. öfwas uti skrifwande, samt denne sidstnämde dagen tilhållas, att läsa Epistelen ock Evangelium som dagen effter infaller.

§. 12

I then fierde Classen delar Rector och Conrector arbetet sig emillan på det sättet, som här til brukeligit warit.

Rector

1:o förklarar Articulos fidei af Haffenrefferi Compendio eller uttoget af Vandalino som i tertia är wordet brukat, Hwarutur alla Disciplarne böra utan til lära sig definitiones ock dicta Scripturæ, i hwilka nervus probationis altijd utmärkes.

2:o Läser Hybners kortta inledning til Historien som på Swenska öfwersatt är. Hwar wid orterne utwises af Geographiske Chartorne, effter then anledning som i följjande §. nämt warder,

3:o underwisar them i Geographien af Hybners uttog skolandes både Chronologiske ock Geographiske taflor wara wid handen ock sättias på wäggarne som utwisa Monarchiernes ock Dynastiernes omskifften ibland Israels barn och andre Regementer samt länder och Rijkens belägenheeter.

4:o Gifwer ut 2:ne resor om weckan 2:ne nyttige themata, antingen af Historien eller Sedoläran; Thes likest ock små Epistlar, them Disciplarne skrifwa, endels effter Dispositionen, endels effter egit förstånd ock drifft, hwilka Excercitia han Corrigerar publicè hela Classen til effterrättelse.

5:o Explicerar Phoedri fabulas ock Justinum,

6:o föreställer thet angelägnaste af Nucleo Logices Christiani Veisii til thes något tienligare kan blifwa utarbetat.

Conrector underwisar

1:o i Grekiskan repeterandes först fliteligen Gramaticam ock Syntaxin Gezelii, som straxt practiceras genom Matthæi Evangelii förklarning ock resolution ock så widare; gåendes han

så småningom en eller twenne verser igenom hwar gång, att the måge wäl lära huru voces ock themata verborum skola upsökas af Lexico pasoris; förstå både voces ock sensum, item fatta rationem Spirituum et accentuum, med mehra, hwaraf grund bör läggas til lyckeligare fortkomst i thetta språket, till thes Disciplarne på lika sätt utan widare företolkande hemma kunna öfwerläsa och giöra beskied för sina Lexor. Pericopa Evangelica läses ock på Grekiska om lögerdagen.

2:o förklarar effter handen Ciceronem de amicitia ock Senectute; ejus Epistolarum Selectarum volumen secundum, orationem pro Archia poëta; Cornelium Nepotem, således, att han genom en tydelig analysin wisar sensum auctoris, vim et proprietatem verborum, samt res et causas rerum, att Disciplarne tillijka måge öfwa sig i thet Latinska språket och theras förstånd skierpas genom undersökande af sakernas rätta sammanhang. Effter uttydningen anställer han en noga ock flitig repetition; låtandes Disciplarne giöra beskied för the swårare constructionerne; utdraga af auctore, Locutiones, Tropos, Schemata, dem han förklarar med andra exempel af wårt språk, ock ändteligen så i småningom wänjer sig att gifwa auctorem på annan Latin.

3:o Continuerar han med Prosodia, hwilken att föra til Praxin, expliceras af honom virgilii Eclogæ ock sedan något af ovidii ex Ponto eller Tristium Libris; kunde ock här til läggas Eobanus Hessus och Buchananus Schotus såsom mycket tienliga för them som qwickare äro; Skolandes han så wäl som andre Docentes, wara ther uti noga, att Disciplarne wänja sig rätteligen effter qvantitatem, pronunciera orden, hwilket om thet icke skier straxt i början, blifwa the wid sin oseed i all sin tijd.

4:o föreställer han Elementa Rhetorica Vossii så att icke de allenast läsas utan til, utan ock troporum ock schematum origination, hwaruti sielfwa definitionen merendels förborgat ligger utmärkes, då ock wisas theras usus in Lectione auctorum Classicorum som för detta befalt är.

5:o Gifwer han sina Disciplar 2:ne gånger om weckan versioner ock imitationer af the auctoribus som them föreläsas.

Thesse Exercitia så wäl [som] the som Rector exhiberar,

utarbetas hemma, men warda sedan publicè i Scholan öfwersedde ock förbättrade, då ock äfwen dagen påskrifwes, på hwilken hwart exercitium warit före.

Tijden til Lexorne afdelas sålunda i thenna Classen, att Rector ock Conrector alternera så att the hafwa hwar sin för- ock effter-middag, eller som de elljest kunna öfwerens komma ock finna bäst wara. Effter hållen bön ock Lectionem Biblicam, hwarom tilförende stadgat är, läsa the som uti följjande Schemate föreskrifwit finnes;

Schema Prælectionum in Classe qvarta

Kl.	VI	VII.	VIII	IX	X	XI	XII	I.	II	III. IV.
Måndagen	Hålles	Rector Compendium Theologicum		Rector Hist: universalis			Musica	Rector ock emendera stili publice		Conrector läser Auctores
Tisdagen	bön, hwarpå straxt	Conrect: Gram: Græc: et Nov: Test		Conrect: Prosodin et virgilius				Conrector Exercitia tillijka.		Rector Auctores
Onsdagen		Rector Comp: Theol:	Lemnas	Rector Hist: univers:	Lemnas	Måltijds	öfwas i räknande af Apologisten	Rector Geograph:	Lemnas	
Torsdagen	lectionerne	Conrector Gram: Græc: et Nov: Test:	frijheet	Conrect: Prosodia et virgilius	frijheet	tijmen	Musica	Rector ock emendera stili publice	frijheet	Rector Auctores
Fredagen	begynnas	Rector Comp: Theolog:		Rector Logica				Conrector Exercitia tillijka		Conrect: Auctores
Lögerdagen		Conrector Gram: Græc: et Nov: Test:		Conrector Rhetorica			öfwas i räknande af Apologist:	Conrect: pericopa Evan: græca		

§. 13.

J fjerde Classen skola Disciplarne tilhållas, med hwar annan, så wäl som sine Præceptorer att tala Latin, hwilken öfning sedermehra hela Gymnasium igenom fliteligen yrkas, men att begynna här med i the nedrigare Classerna är mehra skadeligit än gagneligit för ungdomen, emedan deras förråd af Latinska glosor ock ordelag ännu är fattigt; och förthen skull wänja the sig wid att wrida och wrängia latinen effter modersmålets art ock egenskap, hwilket sedan blifwer en wana hoos dem, som icke så lätt afklädes.

§. 14.

Docentes här sammastädes, så wäl som öfweralt, böra bruka mycken försichtighet i sin information, att emedan Superiores ock inferiores på en gång skola underwisas, icke någonthera delens förkofring sökes med then andras efftersättiande. Och ehuruwäl man måste hafwa thet mästa afseende på superiores; så böra dock Lexorne så inrättas, att inferiores jemwäl finna sin nytta theraf, hwilka altijd skola gifwa gran achtning på thet som handlas med the förra. Undertijden warda ock inferiores i thet swårare tilsporde, ock hwad hoos dem fattas, skola superiores giöra redo före, att therigenom, så mycket mehra hålla them til ett aktsamt åhörande.

Caput VII.

Om ungdomens underwisning i Gymnasio

§. 1.

Uti hwartt ock ett Gymnasio skola wara 7 Lectores, nembligen 2:ne Theologiæ en Eloqventiæ ock Poëseos; En Historiarum ock Philosophiæ practicæ; En Matheseos; En Logices ock Physices ock en Græcæ Lingvæ, hwilka ifrån half 6 om mårgonen til kl. 5 om afftonen på följande sätt skola förrätta sina Embeten.

§. 2.

Primus Theologiæ Lector skall underwisa Gymnasisterne uti 3:tia ock 4:ta Classe.

1:o I Hebraiska språket, således, att sedan the äro öfwade i Lectura ock flectione vocum begynnes med Resolutione Gramatica af the första Capitlen i Genesi, effter then anledning Opitius gifwer i sitt Atrio lingvæ Sanctæ, til hwilket så som en minnes hielp Doctor Johan Palmrots Tabellæ Gramaticales kunna bifogas, låtandes thet sig på thet högsta anbefalt wara, at genom flitig öfning ock repetition Præcepta Grammaticalia wäl måge fattas ock fästas i Disciplarnes minne; Dock utan att i början af Språkets lärande beswära dem med för många Reglor och Exceptioner; ock när the något större framsteg giordt, wises Emphases vocum sacrarum ock drages utur texten porismata Theologica, tam dogmatica, qvam practica.

2:o Skall han på en annan tijma, förklara en librum Biblicum, först veteris Testamenti, såsom Genesin, Psalterium, Esaiam ock Zachariam; Sedan Novi Testamenti, såsom Pauli Epistel till the Romare och Galater; för Superioribus Classibus sålunda, att när han gifwit en kortt berättelse om Auctore ock oeconomica Libri, wisas partes cujuscunqve capitis då det besynnerligaste, som ther uti innehålles warder utmärkt. förekommer någon swår locus, förklarar han then kortteligen, utan att uppehålla sig med långt uprepande af interpretum åtskillige meningar. Dicta Classica, som förefalla under läsandet, måste han tilhålla ungdomen att lägga wäl på minnet, altijd anmanandes them til Guds ords flitiga ock andächtiga betrachtande, på thet the icke måge tå först begynna med alfware läsa skrifften när the blifwit inwigde til PredijkoEmbetet.

§. 3.

Secundus Theologus läser

1:o för hela Coetu Locos communes af Compendio Theologico Haffenrefferi eller Vandalini Hijpotijposi sanorum verborum, således att han /:1:/ wisar nexum articulorum /:2:/ tydeligen förklarar definitiones secundum suas partes et causas /:3:/ lärer sine Disciplar hwart ock ett Dogma med dictis Classicis at stadfästa; Wisandes them theruti probationes nervum, hwilka Dicta ungdomen som är til större mogenhet kommen bör så wäl af sielfwa original texterne, i synnerhet nya testamentets som Swenska versionen kunna utan til /:4:/ andrager

kortteligen the wichtigaste controversierne: Hwarwid han lärer huru the af Guds ord skola grundeligen utredas; huru hwart ock ett Lärostycke förplichtar oss til en Christelig ock Gudi behagelig wandel, som bewekeligen föreställes, per consilia, monita et cautiones; Så för alting lagandes, at han absolverar Lectionem Locorum Theologicorum innom 3 åhr, att han det 4:de kan taga sig före Augustanam Confessionem, brukandes derwid sådan korttheet, at han kommer til Articulos fidei igien uti början af det 5:te åhret; Wid translationerne skall han för de nyligen ankomne, kortteligen uprepa det som tilförende afhandlat är, af den boken han läser, på det de måge finna sammanhanget;

2:o Är hans syssla att proponera för Prima ock Secunda Class: Historiam Ecclesiasticam af ArchiEp: Doct: Erici Benzelii Breviario Hist: Eccles. hwilket han illustrerar af Rechenb: -ii Brev: Hist: Eccles.; Hwad reformations wärket i Tyskland angår; warandes jemwäl hans plicht, att med thet samma gifwa ungdomen af wåre egne Scribenter en nogare kundskap om det, som sig tildragit wid reformation här i fädernesLandet.

§. 4.

Lector Eloqventiæ, som tillika är Poëseos förklarar först auctores Classicos Lingvæ Latinæ, ætatis aureæ et argenteæ ock aldeles inga andre effter sitt behag, han läser effter handen Julium Cæsarem, Librum primum et Secundum Livii, Ciceronis Epistolas; Orationes Selectiores och Curtium;

2:o bör han kortteligen, wid början af terminen repetera med sine Disciplar Elementa Rhetorica them the i trivial Scholan hafwa lärt;

3:o Exhibera 2:ne resor om weckan för sin del af de öfwersta i Gymnasio Exercitia öfwer sådane Materier som äro nyttige ock tagne utur auctoribus, som läsas; så ock begynner af the lättare och går så sedan til de swårare Progymnasmata, til hwilkas utarbetande gifwes Disciplarne små Dispositioner; hwarwid achtas dock det, att hwar annan wecka utgifwes ett Exercitium stili ligati jemte prosi, att innom 14 dagars tijd 2 Exercitia orationis solutæ ock ett ligatæ blifwa afgiorde.

4:o Tyder han för hela Coetu Selectiores fabulas af Ovidii

Libris Methamorphoseon ock sedan virgilii Æneida, lärandes them rätt förstå Prosodien och föra henne til Praxin samt att reducera fracta carmina. finnas några, som til Poësin hafwa en besynnerlig böijelse ock drifft, the skola upmuntras att flite-ligen upbruka den samme gåfwan, som af Naturen them förlänt är; hwilka Rector Poëseos betienar så i Latinska Poesin som Swenska rijmkonsten;

5:o Recommenderar han sina Disciplar Cellarii Compendium antiqvitatum Romanorum, att privatim giöra sig bekant med, på thet the så mycket bättre måge förstå the auctores Civiles som them publicè warda proponerade Som ock kunna läsa en Scriptorem Romanum för sig sielfwa. I lika måtto bör them anbefallas, att skaffa sig Professor Andreæ Rydelii Gramatistam Philosophantem att ther af lära the swårare modus construendi; structuras elegantiores med usu troporum ock schematum.

§. 5

Historiarum ock Philosophiæ practicæ Lector, skall för sine Åhörare;

1:o illustrera Hybners Historiam universalem ock föröka den med parallelismo Historiæ Patriæ; Effter handen läsa.

2:o Florum ock Justinum. Uti Moralibus bör han

3:o föreställa antingen Rechenbergii Lineamenta Philosophiæ moralis, eller omeissii Ethicam med Epitome juris prudentiæ naturalis; Läggandes sig på thet högsta ther om winning, att hug ock kiärlek för dygd ock ärbar wandel intrykt warder i ungdomens hiertan; men twertom, sky ock styggelse för alt hwad ondt är, förstörer frid ock samhälleligheet i thet allmänna lefwernet.

§. 6

Lector Matheseos skall lära sina Disciplar

1:o Aritmeticam effter thet compendium som finnes så wäl uti Sal. Biskop Doct: Gezelii Encyclopedia, som elljest särskilt uplagdt.

2:o usum Globorum af Sal. Biskop Bilbergs Prælusione Cosmographica

3:o Computum Ecclesiasticum af samma auctoris Synopsi;

4:o Hans mindre Elementa Geometriæ;

5:o Geographiam, i synnerhet antiqvam af någon tienlig auctore, såsom Cellario eller någon annan, warandes han jemwäl förplichtat, att wisa sina Disciplar om Sommaren ute på marken, praxin Geodeticam; om winteren Constellationes ock sådant mehra, som til astronomien länder.

§. 7.

Logicus läser

1:o Then Logicam som i nedre Scholan är worden proponerat, nembligen Christiani Weisii på det sättet att strax wisas usus regularum genom tydeliga ock nyttiga exempel, som läggas til them auctor hafwer anfört; I synnerhet tagne af Theologia ock Philosophia Morali, dock så att alt hwad häruti läres, warder lämpat til sitt rätta ändamål; Samt at Disciplarne öfwas til att bringa ratiocinia in formam Syllogisticam;

2:o Bör han ock proponera för sina Disciplar Physicam af Svicero, i synnerheet thet som hörer til Antropologien, skolandes alfwarligen wara förbudit i thet lius, som thenne wettenskapen fått genom the nyares flit ock utforskande, att hindra ungdomen med mörka ock onyttiga qvæstioner af Philosophia Scholastica.

3:o Skaffar han sina Disciplar notitiam universalisimorum terminorum ock axiomatum Methaphysicorum, emedan theras kundskap in Disciplinis realibus hafwer wid wissa tilfällen sin nytta med sig, hwartil kan brukas Paschius, Veisius, eller Gezelius.

4:o bör han gifwa sina Disciplar en Schiagraphiam Philosophiæ, att ungdomen må få en tarfwelig kundskap om Sectis Philosophorum; alla partibus Philosophiæ, huru the hänga tilhopa med hwarannan; huruledes then ena Disciplinen betienar then andra, samt theras Rååmärken, hwarigenom then ena

skilljes ifrån then andra; kunnandes i thet första, the böcker som momento tertio nämde äro; men i then senare Prof: Andreæ Rydelii förnuffts öfningar, gifwa en god anledning.

§. 8

Græcæ Lingvæ Lector läser

1:o för Prima ock Secunda Class: någon Librum novi Testamenti, antingen Lucæ Evangelium eller Acta Apostolorum; lemnandes Auditoribus en kortt Analysin Gramaticam, samt kundskap om idiotismis stili sacri ock antiqvitatibus judaicis, när texten thertil gifwer anledning. Eljest läser han effter handen the lättaste Jsocratis Orationer, Plutarchum de Institutione Puerorum samt någon homeliam Patrum såsom af Chrysostomo eller Basilio.

2:o Them af öfre cirkelen eller tertia ock qvarta, föreställes aurea Carmina Pythagore ock något af Homeri Illiade eller Hesiodo; men för all ting bör han upmuntra ock förmana sina Disciplar, att the jemte hwad the höra publice dageligen läsa något uti novo Testamento i synnerheet under ferierne, att the måge hafwa igenom gått sitt Novum Testamentum Græcum, förr än the skiljas ifrån Gymnasium.

3:o Gifwer han them att vertera något på Latin af en sådan textu Græco som obekant är, samt små imitationer them han corrigerar publicè, åtminstone för the öfwerste en gång om weckan.

§. 9.

Wid hwart Gymnasium bör wara en adjunctus, som effter staten niuter lön och framdeles blifwer för andre befordrad til de ledige Lectioner, hwilka han kan wara skickelig att förträda. Imedlertid är dess Syssla;

1:o äfwen som Lectores Publice kl. 1. utgifwa ock corrigera 2:ne exercita stili om weckan för sin del af de nedersta i Gymnasio;

2:o Til skifftes repetera predikan med Gymnasisterna.

3:o Hafwa curam Bibliothecæ publicæ under Rectoris inseende.

4:o Betiena then ungdomen, som honom anlita med privat information.

5:o Wid det tilfället, at någon af Lectorerne är genom Kongl. Maj:ts nådige permision stadd på sine resor utomlands, eller igenom döden afgår, bör adjunctus förestå dess Lection att ungdomen eij tager skada, hafwandes derföre att undfå utom sin wanlige lön en fierdedel af det, som på en Lector det åhret effter proportionen belöper. men der så hända skulle, att någon af Lectorerne genom publiqve angelägenheeter eller resor hindras, at sielf upwachta sin beställning, åligger det Adjuncto den samma förestå uan wedergiällning.

§. 10

Hwad Exercitia stili Latini widkommer, böra fölljande 4 Philosophiæ Lectores, Eloqventiæ, Historiarum, Logices ock Matheseos tiljka med Adjuncto Gymnasii utgifwa

således, att de dela Cives Gymnasii sig emillan ock draga wederbörlig försorg at de sig i stilo förkofra; Börandes hwar ock en af Præceptorerne publice i Gymnasio kl. 1. effter middagen, mån- tis- tors- ock fregdagar Disciplarnes utarbetade exercitier emendera, så att det ingen står fritt för sin beqwämligheet, hemma i sine huus den sysslan uträtta; skulle ock så wara att auditorium eij är så stort, att alla tilijka kunna hafwa rum exercitierna att emendera, äga de frijheet att ock betiena sig af de andre auditoria samt Bibliotheqves rummet.

§. 11:o.

Til närmare uplysning, huru tijmarne til hwarje Lection ock Class i Gymnasio, böra delas, är fölljande Schema upsatt, hwareffter så Docentes som Discentes hafwa sig att rätta uti hwad som publice skall föreställas.

Schema Prælectionum in Gymnasio

Kl.	V.	VI.	VII.	VIII	IX.	X.	XI.	XII	I.	II.	III.	IV.
Måndagen		Logicus Class: I: II: Logic: et Metaph: Græus Class: III: IV Homerus Hesiodus etc.	Historicus I. II. Hist: univers: et Ethica. Mathematicus Class: III Geometria		Secund: Theologus I. II. III. IV. Loci Theologici	Mathematicus I. II. III. IV. Aritmet: Geograph. Comp: et usus Globorum			Exercitia af		Eloqvens I. II. III. IV. Auctores Latini	Primus Theol: III. IV. Exegetica Græcus I. II Nov: Test.
Tisdagen	Hålles	Logicus I. II. Logic: et Metaphys: Græcus III. IV. Homerus Hesiod: etc.	Historicus I. II. III: IV. Hist: et Ethica		Secund: Theologus I. II. III. IV. Loci Theologici	Mathematicus I. II. Aritmet: etc Logicus III. Physica.			stili emenalla Philo-		Eloqvens I. II. III. IV. Auctores Latini	Primus Theologus III. IV. Exegetica Græcus I. II. Nov: Test:
Onsdagen	Bönen	Historicus I. II. Hist: et Ethica	Eloqvens I. II III. IV. Virg: et ovid:	Lemnas	Primus Theologus III. IV. Hebraica Secund: Theolog: I. II. Hist: Ecclesiastica	Historicus I. II. III. IV. Florus	Måltids	Musica	deras publicæ uti alla	Lemnas		
Torsdagen	med alla	Logicus I. II. Log: et Metaphys: Græcus III. IV. Homerus et Hesiodus	Historicus I. II. Hist: et Ethica Mathematicus III. Geometria	frijheet	Secund: Theologus I. II. III. IV. Logi Theologici	Mathemat: I. II. III. IV. Arithmet: etc.	tijmen		sophis tijlika med Ad-	frijheet	Eloqvens I. II. III. IV. Auctores Latini	Primus Theol. III. IV. Exegetica Græcus I. II. Nov: Test:
Fregdagen	Classerna.	Logicus III. Metaphysica et Logica.	Historicus I. II. III. IV. Florus		Secund: Theologus I. II. III. IV. Loci Theologici	Mathemat: I. II. Aritmet: etc. Primus Theolog: III. IV. Hebraica			junctio. Classerne		Eloqvens I. II. III. IV. Auctores Latini	Primus Theolog: III. IV. Exegetica Græcus I. II. Nov: Test
Lögerdagen		Logicus III: Physica Secund: Theol: I: II Hist: Ecclesiast:	Eloqvens I. II. III. IV. Virg: et ovid:		Exercitia Oratoria	Disputatoria et Concionatoria						

Här wid tages i acht.

1:o Then uti ofwanstående Schemate författade utdelning af Timarne hafwa wederb:de ordenteligen att ställa sig til effterrättelse; Dock att Biskopen ock Consistorio icke är ther med aldeles betagit, att giöra någon ändring, ther omständigheeterna så kunna fordra, ock thet med wederb:des samråd nyttigt pröfwas, likwäl så att kl. 1. effter middagen owägerligen anwändes uppå Exercitia stili, hwilka publicè i Gymnasio böra emenderas.

2:o Uti the Gymnasier, hwarest icke så stor freqvence är, att nödigt pröfwas thet alle Philosophiæ Lectores med Adjuncto samtelige wårda exercitia stili, kan then af them, som icke här tils hafft then Sysslan om händer, äfwen hädan effter eij behöfwa anwända någon tijd theruppå, som til flere Lectioner kan wara angelägnare.

Caput VIII

Om ungdomens underwisning uti the mindre Gymnasiis

§. 1.

Wid the mindre Gymnasier, hwarest ännu eij flere än 5 Lectores äro, måste några Lectiones sammanfogas, som i the förra hållas af särskilte Docentibus på thet ungdomen äfwenwäl ther i giörligaste måtto, må få sin nödiga underwisning Hwilket beqwämligast skie kan på thet sättet;

1:o Att Theologus läser publice Compendium doctrinæ Coelestis ock Historiam Ecclesiasticam samt förklarar någon Librum Biblicum.

2:o Græcus underwisar både i Gre[ki]skan ock Hebraiskan så at Discentes i bägge språken få wederbörlig grund.

3:o Mathematicus läser förutan partes Matheseos jemwäl Logicam, men icke Physicam som kan besparas til Academien.

4. 5. Men Eloqventiæ ock Historiarum Lectores hafwa the Lexor ock öfningar som them i the större Gymnasiis äro föreskrefne.

Theologus läser för hela Coetu så Locos communes som Kyrkio Historien; men någon Librum Biblicum af the föreskrefne, för Circulo superiori

Eloqventiæ Lector explicerar auctores för hela coetu.

Historiarum ock Philosophiæ practicæ föreställer Ethicam för Superiori Circulo, men Historiam ock Auctores Classicos för Circulo Inferiori.

Matheseos Lector läser Logicam för hela Coetu, Aritmeticam ock Geographiam för inferiori Circulo, men usum Globorum, computum Ecclesiasticum ock Geometriam, för Circulo superiori

Græcæ Lingvæ Lector underwisar hela Coetum i Grækiskan, men Hebraiskan föreställer han den öfre Cirkelen effter tijden som honom tildelt warder, i anledning af föregående Schemate Lectionum I gemeen befalles, att Gymnasia minora betiena sig af samma auctoribus som Majora ock laga i giörligaste måtto hwad tijmarne angår, at de stycken förehafwas ther den stunden som man läser dem uti de större Gymnasierne.

Caput IX.

Om Examinibus ock Scholarum Exercitiis publicis samt Musiqven

§. 1.

Ehuruwäl altid fliteligen bör repeteras, då Disciplarne giöra redo för sina lexor, att Præceptores therigenom måge utröna, huru hwar ock en fattat ock behållit, thet honom är föreläsit; Så skattas likwäl nödigt, att the å nyo en gång hwarje weka examinerade warda uti the lärdomar, som på föregående dagar warit afhandlade. Sammaledes examineras the Disciplíner som ons- ock Lögerdagar warit före, allenast en gång alla fiorton dagar emot, ock bör ingen hålla en flitig repetition för någon tijdsspilla eller fruktlöst arbete, emedan af förfarenheeten är nogsamt bekant, att then offta mehra uträttar än många Lexor.

§. 2

Examen Solenne hålles en gång om åhret, på sätt ock tijd som hwart ock ett Gymnasium beqwämligast för detta brukat, tå ock flyttningen skier ifrån den ena Classen i en annan ock jemwäl Gymnasisternes framsteg samt förhållande i lefwernet särskilt dock kortteligen antäcknat warder; Hwilket lägges ad acta wid Gymnasium.

§. 3.

Alldenstund hwad uti Lectionerne förestält warder, beqwämligast fattas ock fästes i minnet när Discentes straxt ifrån ungdomen wänjas att föra det til praxin; fördenskull welle Wij härmed befalla, att exercitia disputatoria oratoria ock concionatoria anställas skole på detta sättet, att Theologus 1:us öfwerseer theras exercitier som predika skola och gifwer them der til wederbörlig Manuduction samt Disputerar en gång om Åhret. Theologus secundus, moralium et Logices Lectores Disputera hwarthera 2 gånger om åhret, Eloqvens Mathematicus ock Græcus laga att sex Gymnasister orera, handförandes hwarthera sine twå att alt måtte så mycket bättre ock skickeligare tilgå.

§. 4.

Uti Musica Chorali böra i nedra Scholan alle öfwas på alle Söckndagar emellan kl. 12 ock 1 /:undantagandes hwad til Apologistens Embete hörer ons- ock löger-dagar, i anledning af det som i Cap: 6 §. 8 num: 6 förordnat är:/ således att then Collega, som til siungande är beqwämligast måste antaga directionen öfwer Sången, emot den löhn som denne sysslan kan tilslagen wara, eller blifwa ock uptekna notas musicales på the Psalmer, hwilka höra til följjande Söndag ock i anledning theraf lära Schole-piltarne siunga the nämde Psalmer; men therest särskilte personer finnas med apart lön för Sången uti Scholan försedde, må thet effter wanligheeten förblifwa. Hwad musica figurata angår, måste Rector Cantus derföre sörja ock icke allenast öfwa Gymnasisterna, utan ock af trivial Scholan utwällja them som ther til böijelige äro.

Caput X.

Om Ephori Embete

Alldenstund ingen förordning kan så wäl ock wiseligen inrättas, som icke innom en kortt tijd blifwer aldeles fruchtlös, om hon icke genom en alfwarsam upsikt warder wid makt hållen; förthenskull som thet åligger Biskoparna ock Super-

intendenterna öfwer Gymnasier ock Scholar i theras anförtrodde stifft, att hafwa trogen wård, så bör them af alt hiertta wara nitiske om thenna angelägne delen af deras dyra Embete, hwaruppå Guds församblingz och Riksens wälfärd wisserligen beroor, så att the för Gud ock oss kunna wara wid alle tilfällen therföre answarige: Ty skola the 1:o therom draga försorg att Gymnasier ock Scholar äro med goda docentibus wäl försedde som the föreskrefne profwen rätteligen ock til godt nöije aflagt hafa;

2:o noga tilsee, att ingen af Docentibus lärer något, som är emot Guds heliga beskrefne Ord, Wåra Symboliska Böcker ock fidei analogiam: Giör någon thet, så äger Biskopen med Consistorio honom derföre behörigen tiltala, ock så framt han sig icke antingen nöijachtigt förklarar, eller sin mening återkallar, gifwa det oss tilkiänna, då Wij ock willja straxt förordna hwad Saksens beskaffenheet fordrar.

3:o Tidigt ock offta förmana Docentes, att hålla sine Disciplar til en sann Gudsfruchtan, nyktert ock ärbart lefwerne, ock altijd förelysa them med goda exempel;

4:o Som offtast besöka Scholan ock Gymnasium, att närwarande förnimma Præceptorum ock Discipulorum flit ock idkesamheet, samt rätta om något märkes fela i methodo informandi eller andre stycken, hwilket äfwen bör skie med the andre Scholarne i Stifftet i synnerheet i Visitationer, hwilka som the icke kunna så offta hållas ock Biskopen antingen för ålder siukdom, wägars längd ock swårheet, eller särdeles infallande hinder, intet kan sielf komma tilstädes, särdeles til Trivial-Scholarne, när den åhrl. examen anställes, då hafwer Præpositus eller Pastor som dess emellan uti Ephori frånwaro på Scholan inseende äger, att noga examinera Schole-piltarne, uptekna uti Protocollet dem, som gifwa godt hopp om sig, med mehra, som angelägit finnes; Skicka det samma til Consistorium, att ther läggas ad acta ock att lika lydande hafwa i förwahr til näst följande Åhr, att när då examen Solenne åter infaller, man wid jemförandet piltarnes förkofring ifrån thet ena Åhret til thet andra må kunna ärfara;

5:o Draga försorg, att Docentes publici få sitt tilförordnade underhåld;

6:o Infordra Räkenskaper för Scholarnes ock Gymnasiernes inkomster ock utgifter

7:o bestyra, att stipendier effter testatorum willja, så wäl som andra beneficier, utan all egennyttigheet warda utdelte.

8:o Wara til städes wid Exercitia publica ock i synnerheet examina Sollennia, att han i acht taga må methoden, hwareffter Docentes hafwa sig rättat; se hwad Discentes deraf fattat ock Præceptoren privatim påminna, hwad han finner ändras böra.

9. Sörja för Bibliotheqves inrättande ock effter handen förökande med tienlige böcker, såsom goda editioner af Bibelen; förnämsta Exegeticis in libros veteris et novi Test: några Systematicis af Evangeliska lärare, Thesauris antiqvitatum, Græcorum et Romanorum, Græcis et Latinicis auctoribus; några Hufwudböcker i Historia universali ock disciplinis. etc.

10. afstyra alt missförstånd emellan Docentes, så lagandes, att ett wänligit förtroende å alla sijdor blifwer befrämjat.

11. Bibehålla Docentes wid theras auctoritet ock ther någons förhållande skulle behöfwa warning, bör då den ordningen i acht tagas, att han först enskylt ock där det intet giälla will tala honom til i Consistorio, effter det sätt ock wijs, som förmaningz graderne förelägga ock förordna;

12:o när någon skall dimitteras til Academien, derom före stadgat är, skola Lectores honom examinera, men Ephorus bifall til afresan gifwa.

Caput XI.

Om Rectoris Embete ock Mutatione Rectoratus

§. 1.

Lectores i Gymnasio skola hwar sitt Åhr wara Rectores, begynnandes af Theologiæ Lectoribus, som ock böra hafwa sitt ställe för the andre ock så i ordning utföre. Träffar ordningen någon nyligen ankommen til Gymnasium bör en sådan förbijda til en annan gång, med mindre han icke til förende beklädt någon hederlig function.

§. 2

Rectoris Embete skall theruti bestå

1:o hafwa en flitig upsicht på hela Societeten så lärare som lärjungar, både i Gymnasio ock Scholan, på thet alla, så mycket hoos honom står, måge effterlefwa thenne ordning som föreskrifwen är, så wäl uti Lectionibus ock exercitiis publicis, som vita et moribus. Skolandes han hafwa makt, att förmana, tiltala ock rätta sina Collegas; ock om thet eij hielper angifwa hoos Biskopen, hwad som bör ändras;

2:o Wårda sig derom, att the Constitutioner som wid några Gymnasier särskilt finnas blifwa effter wanligheeten handhafde ock bijbehåldne; Tilseende äfwen, att Liqvidationen öfwer löningzstaten i rättan tijd blir färdig.

3:o Draga försorg för the publiqve Huusens wid makt hållande, Gymnasii medlens indrifwande ock giöra therföre räkenskap tå han träder af Rectoratet;

4:o betaga ungdomen all sielfzwåld i synnerheet, att gå på krogar ock kiällare, att grassera om nätterna ock giöra oliud, skier sådant, bör han sammankalla sina Collegas, granneligen therom ransaka ock alfwarligen afstraffa then bråttzlige effter förordningen som ther om giord är;

5:o Alle lögerdagar, undersöka om the, som antingen försummat lectiones ock Kyrkian, eller giordt någon förargelse med Stim ock oliud etc. i Kyrkian eller Gymnasio under ell:r emellan Lectiones, hafwa therföre af wederbörande Præceptore fått sin förtienta näpst; hwar ock icke, tå låt[er?] han them blifwa agade effter bråttets beskaffenheet.

6:o Wara tilstädes i Guds tiensten; Begynna sielf repetera med Gymnasisterne, förmanandes dem så wäl då som elljest til Guds fruchtan, lydno flijt ock all skickeligheet, ock tilhålla alle Lectores med Gymnasii adjuncto att per vices samma repetition förrätta effter predikan ock tiltala them som sig här wid wisa försummelige ock wårds löse.

7:o Draga försorg thet ungdomen måtte wara försedd med nödige böcker;

8:o Hafwa upsicht öfwer adjunctum som hafwer Bibliotheqvet under sin wård, att Böckerna icke warda illa handterade eller förskingrade.

9 Distribuera præmia wid terminens slut med Collegarum samråd;

10 Hafwa inseende på stipendierna, ock them som indrifwa the samma, att the intet föröfwa någon egenwillig disposition ock egennyttigheet.

11:o Hålla stipendiaterna, ock andre som anseenligare Sochnegångar hafwa, att öfwa sig uti de exercitier som dem förelagde äro.

12 Introducera them som komma ifrån trivial Scholarne eller andre orter.

13 Meddela dem testimonium som willja resa til Academien eller taga afskied ifrån Gymnasium ock begifwa sig til ett annat vitæ genus.

14 Hafwa upsicht på rectorem cantus, lagandes för all ting, att de publiqve Musicaliske Böckerne ock instrumenterne intet brukas wid private tilfällen, där de snart förderfwas kunna.

15 Emottaga alla klagomål, som kunna giöras på någon Gymnasist, antingen af des med-lärjungar eller någon annan utom Scholæ staten, af hwilka han söker att privatim eller med Collegarum sammanråd afgiöra hwad skie kan, men the swårare målen förer han til Consistorium. Det samma giöra ock Rectores wid Trivial Scholarne.

16 Upföra uti Matrikelen alla deras namn, som under des rectorat, antingen blifwit transfererade til Gymnasium, eller med Testimonio derifrån afskiedade, med mehra här til wanligit warit att anteckna.

§. 3.

Och aldenstund Rector under sin mödosamma syssla likwist måste skiöta sina Lectiones ock exercitia; Ty bör honom lemnas, til en liten wedergiällning wid translationer ock Testimoniers meddelande, then afgifft, som här til warit wanlig.

§. 4.

Att hwar ock en Rector, må troligen hålla hwad här ofwan honom är föreskrifwit, förplichtar han sig med effter följjande formulair.

Ego N: N: sancte promitto et spondeo, primum me fideliter operam daturum, ut pura Evangelii Doctrina, et aliæ artes Deo gratæ ac Ecclesiæ et Rei publicæ utiles et necessariæ Scholasticæ juventuti proponantur. Deinde serenissimo Principi ac Domino, Domino Frederico Regi Nostro Clementissimo, debitum obseqvium et fidelitatem præstabo, atque ut omnes Scholasticæ jurisdictioni subjecti, idem præstent, qvantum in me erit, auctoritate curabo publica. Insuper qvæ ad salutem, dignitatem et utilitatem hujus Gymnasii et Scholæ, inprimis vero, qvæ ad justam commissi muneris administrationem faciunt, sedulo et diligenter procurabo.

Porro aciem oculorum, qvantum in me est, in omnes hujus reipublicæ literariæ partes intendam, et qvid rectè, qvidve secus tam à docentibus qvam Discentibus fiat, non tantum ipse observabo, verum etiam si qvid aut negligenter aut perperam factum fuerit, communicatis cum collegis meis Dominis Lectoribus, et in gravioribus cum Reverendissimo Præsule /:cui obedientiam et Reverentiam præstabo debitam:/ consiliis, qvam primum emendare et abolere conabor. In dijudicandis causis. In Distribuendis præmiis, aut poena alicui irroganda, aliisqve negotiis publicis administrandis, Leges, Justitiam et æqvitatem servabo. Tandem Rectoratu deposito, neqvaqvam ab urbe aut discessurus, aut etiam functionem suscepturus sum, qvam rationes administrati officii, prout constitutiones reqvirunt, Reverendissimo Præsuli et venerando Consistorio reddidero, nisi id pace et consensu eorundem fieri possit. Ita me Deus adjuvet [1].

[1] *Översättning.* Jag, N. N., försäkrar och lovar heligt, att jag, för det första, skall troget vinnlägga mig om att framställa den rena evangeliska läran och andra läroämnen, som äro behagliga för Gud, nyttiga för kyrka och stat samt nödvändiga för skolungdomen. Därnäst skall jag visa den lysande fursten och herren, Herr Fredrik, vår allranådigaste konung, tillbörlig underdånighet och trohet samt med auktoriteten av mitt ämbete och så mycket det är mig möjligt, verka för att detsamma iakttages av alla dem, som lyda under skolans jurisdiktion. Vidare vill jag träget och flitigt främja allt som tjänar till detta gymnasiums och denna skolas välfärd, värdighet och nytta men synnerligen till behörigt utövande av det mig anförtrodda ämbetet. Så mycket det står i min förmåga, skall jag dessutom hava min uppmärksamhet fäst på alla medlemmar av denna lärda

§. 5

Rectorats ombytet skier åhrligen antingen näst för Juhl, eller näst för midsommaren, sedan examen anniversarium är hållit, alt effter som ens ock annans orts angelägenhet fordrar, tå then afträdande håller för ungdomen en kortt ock upbyggelig Latinisk oration som sluter sig med tacksäijelse, bön ock åkallan til Gud den aldrahögste, om thes församblingz hela Rijkets ock i synnerheet Societatis Gymnasticæ önskeliga förkofring ock beständiga wältrefnad.

Caput XII.

Om Scholæ- Disciplinen ock des Jurisdiction

§. 1.

Läsemästaren ock de andre Præceptores böra hafwa en alfwarsam upsikt på sina Disciplars förhållande, att the icke slå sig, antingen til lättia eller annan odygd. Hwarwid när the under sina yngre åhr fått wänja sig, föra the icke allenast odygden med sig till Academien, utan öfwa henne så mycket fräckare, som the ther få mehra frijheet ock större inbillningar om sig til sitt ock många andras wissa förderf; Ty skole Lectores icke allenast noga upsikt hafwa på de Discentes som föräldrar ock andre anhörige, under deras inspection satt; utan dela sig jemväl emellan the fattiga af Gymnasisterne, til ett noga ock särskilt inseende, så att the på thet flitigaste effterspana

republik, och jag skall icke blott själv lägga märke till vad som riktigt eller mindre riktigt göres av såväl lärare som lärjungar, utan jag skall även bemöda mig om att med största skyndsamhet beivra och utrota försummelser och förseelser; detta skall jag göra i samråd med mina kolleger herrar lärare samt, i svårare fall, med hans högvördighet biskopen (vilken jag skall visa skyldig hörsamhet och vördnad). Lag, rättvisa och billighet vill jag följa, då det gäller att avdöma förseelser, fördela premierna, pålägga någon straff samt utföra andra åligganden i min tjänst. När jag slutligen nedlägger rektoratet, skall jag varken avresa från staden eller övertaga ett annat ämbete, innan jag gjort räkenskap inför Hans Högvördighet Biskopen och der vördnadsvärda Konsistoriet, såsom stadgan föreskriver — såvida det icke kan ske efter överenskommelse och med deras samtycke. Så sant mig Gud hjälpe!

hwad the sig företaga; aldrig försummandes, att gifwa föräldrarne förmyndarena ock Ephoro tilkiänna, om några af them wanartas ock icke wilja låta rätta sig.

§. 2

Hwar Lögerdag bör Rector effter middagen hålla undersökning ock förhör med the bråttzlige, att therigenom förtaga Gymnasisterna all sielfswåld ock okynne; Thet samma giör ock Rector Scholæ på förbenämde dag effter wanligheeten. The andre Collegæ låta straxt agan föllja på bråtten, dem de här til under Rectoris inseende hämma plägat, hwar wid så the, som sielfwa Rectores böra bruka mycken warsamheet, samt skillnad giöra emellan the blödigare och hårdare kynnen, att disciplinen må lända til förbättring men icke til förwärring.

§. 3.

Små fehlachtigheeter, hoos dem som tilförende wijst sig stilla ock lydige, rättas med alfwarsamt tiltal.

§. 4.

Giör någon af the yngre Schole-piltarne buller eller oroo, under läsningen ock i Kyrkian, eller ock motwilligt försummar Scholan ock Guds-tiensten, så näpses then med wanlig Schole-aga. Sámma lag äro ock Gymnasisterne uti slike mål undergifne; men om en Schole-pilt eller Gymnasist befinnes af ungdoms obetänksamhet hafwa spelt kort, druckit, öfwerfallit med fule ord sine medlärjungar; giort oliud på gator ock gränder med skrikande, fönsters sönderslående ock ährlige mäns huus oroande; oqwädins ords utdelande: Skall den förre sättas i stocken eller få rijs på bara kroppen, men den senare mista sitt præmium sättjas i proban ock derutöfwer castigeras med rijs; dock lindras ock skierpes detta straffet effter saksens beskaffenheet; Rector behåller nyckelen til rummet der den felachtige sitter, ock tilstäder intet, att någon hafwer med honom imedlertijd samtal ock omgänge.

§. 5

Then som slår sig til fyllerij ock annan liderligheet ock icke will låta rätta sig, skall drifwas utur Scholan på thet han

icke må uttrötta Præceptores ock förföra andra fromma ock enfaldiga.

§. 6.

Then som förolämpar sin Præceptor ock honom med otijdige ord bemöter, skall i the andre Disciplarnes åsyn slås in på bara kroppen; ock therest flere hafwa sammanroterat sig att injuriera någon af sine Præceptorer eller thes huus, skall then som ther til warit uphofsman, relegeras, hälst om han tilförende för ett yppigt ock sielfswåldigt lefwerne warit ökiänd.

§. 7.

Emedan under tijden plägar twistas om foro när af Gymnasisterna eller Scholaribus något delictum bedrifwes ock the komma at lagföras; Altså länder thetta til rättelse; Hafwer en Discens att klaga öfwer then andre, bör klagomålet angifwas hoos Rectorem, som äger then kärande til sin rätt förhielpa; Then oskyldige frija ock then skyldige att straffa.

§. 8.

Hafwer någon af Stadsens Innewånare eller främmande, att beswära sig öfwer någon Gymnasist eller Schole-pilt för giord skuld, små qvereller ock slagzmål, snatterij af frukt i Trägårdar, eller annat dylikt, som med Disciplina Scholastica kan betämmas, bör sådant intet dragas til Magistraten, utan saken angifwas i lika måtto hoos Rectorem ock Schole-rätten, hwilken hafwer makt sådane mål med Collegis att uptaga ock afdöma, så att käranden hielpes til sin rätt ock then bråttzlige får sitt förtienta Schole-straff.

§. 9.

Men skulle hända /:hwilket dock ware långt bortta:/ att en Discens wid Scholan eller Gymnasium bedrefwo någon swårare gierning ock therföre blewo anklagad, så som hemgång, råån, dråp, hoor eller Stöld, bör en sådan straxt lefwereras af Rectore til werldzlig domare; dock så, att Rector, eller någon annan i dess ställe, bör under ransakningen wara tilstädes när

någon Schole-pilt eller Gymnasist för rätta står ock höra om saken sig så hafwer som han angifwen är.

Kan Discens intet öfwertygas, tage Rector den saken an som en förmyndare; Blir han öfwerwunnen, skall han utom det werldzlige straffet, genom relegation söndras ifrån societeten.

§. 10

Emedan Scholer ock Gymnasier äro the första lärostäderne, hwarest ungdomen til Guds fruchtan ock ett Christeligit lefwerne samt lofwärdige wettenskaper skall upfostras, ock förthenskull alt tilfälle til yppighet ock oskickeligit lefwerne bör wara förtagit; Ty skall härmed strängeligen wara förbudit, att sällja några starka drycker til någon Schole-pilt eller Gymnasist. Den som befinnes åt dem för reda penningar sådant sålt, skall han beläggas af Magistraten med 40 m. Silfwermynt. Har han uplåtit dem emot pant af stipendier, Sochnegångar, Böcker, Kläder, Kåst, eller annat ehwad namn det hafwa kan, skall panten gifwas Rectori igiän ock den dryckerna uplåtit, utom föregående böter, mista all sin fordran. Schole-pilten och Gymnasisten som dryckerna antingen för reda penningar eller emot pant tagit skall förlisa sitt præmium, ock desutan slås med rijs in uppå bara kroppen, eller sättias i Proban ett eller flere dygn effter saksens beskaffenheet.

Caput XIII.
om Feriis.

§. 1.

Wid Påsk ock Pinges uphörer Lectionerne och Scholegången 3 dagar för helgen ock begynnes åter måndagen effter högtijden, då ungdomen emedlertijd kan öfwersee the stycken som föresatte warit, så ock beqwämligen anskaffa hwad för them til widare uppehälle tarfwas.

§. 2

Vacationes Sollennes, tå ungdomen allmänneligen har frijheet att resa hem eller til andre orter der de kunna förwärfwa sig något underhåld til nästkommande termin, skole tillåtas

2:ne gånger om åhret, nembl. om winteren ifrån Luciæ tijd til Kyndelmässa; om Sommaren från Johannis til Bartholomei dag; ock ther Synnodus eller Nundinæ infalla wid begynnelsen af terminen, måge Discentes hafwa frijheet, att öfwer then tijden, wara hemma ock således icke i fåfänga förtära sin mat bortta.

§. 3.

The som intet infinna sig på ofwanskrefne tijd skola intet niuta något beneficium then terminen, så framt the icke genom trowärdige attester kunna wisa att de hafwa hafft laga förfall.

För öfrigit anbefalles härmed Biskoparne ock Superintendenterne samt Consistorierne, att hafwa öfwer alt detta som uti denna Gymnasii ock Scholæ-ordning stadgat är, en noga ock alfwarsam upsickt, att den uti alla delar warder effterlefwat, ock att ingen sig understår effter egen godtycko derutinnan något ombyta eller förändra. Det alle som wederbör hafwa sig hörsambligen att effterrätta; Til yttermera wisso hafwa wij detta med egen hand underskrifwit ock med wårt Kongl. Sigill bekräffta låtit. Stockholm i Råd Cammaren d:n 4 Febr: 1724.

FRIEDRICH

[Märke efter sigill.]

S. Bark.

VI.

KONGL. MAJ:TS FÖRNYADE NÅDIGA

SCHOLÆ-ORDNING.

GIFWEN HELSINGBORG
DEN 7 DECEMBER 1807.

[VIGNETT: TRE KUNGL. KRONOR]

CUM GRATIA & PRIVILEGIO S:Æ R:Æ MAJ:TIS.

STOCKHOLM, TRYCKT I KONGL. TRYCKERIET, 1808.

WI GUSTAF ADOLPH med Guds Nåde Sweriges, Göthes och Wendes Konung etc. etc. etc. Arfwinge til Dannemark och Norrige, Hertig til Schlesswig Hollstein etc. etc. Göre weterligt, at, då Wi med full öfwertygelse insedt, huruledes Allmänna Upfostringswerk äro ibland de kraftigaste medel, at befrämja den upwäxande Ungdomens danande til trogne Undersåtare, dygdige Medborgare och skickelige Tjenstemän; hafwe Wi med desto mer skäl fästat Wår Nådiga upmärksamhet wid de Lagar, hwarefter underwisningen wid Trivial-Scholorna och Gymnasierna i Wårt Rike warit hitintils handhafd, som i desse lägre Lärowerk grunden bör läggas til den sanna förkofran i wetenskaper och nyttiga kunskaper, hwilken wid de högre Lärowerken, eller Universiteterna, widare skal främjas och fullkomnas. Af sådan anledning hafwe Wi i Nåder ansett nödigt, at öfwerse den år 1724 utfärdade Schol-Ordning, hwilken, oaktadt det ostridiga gagn och den wäsendteliga nytta, denna Stadga, under de sedermera framflutne några och 80 år, för det åsyftade wigtiga ändamålet medfört, likwäl funnits i åtskilliga delar wara mindre lämpelig för et senare tidehwarf, och i afseende hwaråa jemwäl Project til en ny och förbättrad Schol-Stadga redan år 1760 blifwit, af då warande Upfostrings Commissionen, författadt, och genom trycket til Allmänhetens omdöme öfwerlemnadt, utan at sedermera dermed kommit til någon widare åtgärd. Föranlåtne af Wår Nådiga omwårdnad för alt, som bidrager til Wåre trogne Undersåtares bästa, hafwe Wi fördenskul i Nåder anbefalt det af Oss tilförordnade Cantzlers-Gille, at utarbeta och til Wår Nådiga pröfning upgifwa et förnyadt Förslag til en, efter nuwarande tids behof afpassad, Allmän Schol-Ordning, på sätt Wår för bemälte Gille utfärdade Nådiga Instruction innehåller. Sedan Cantzlers-Gillet, til underdånig åtlydnad häraf, med et sådant Förslag inkommit, hafwe Wi detsamma i noga och sorgfälligt öfwerwägande tagit, och

i anledning deraf fattat Wårt Nådiga beslut om alt hwad wid underwisningen i Scholor och Gymnasier iakttagas bör, och hwilket närwarande Wår Nådiga Schol-Ordning innefattar. Derwid anse Wi i främsta rumet nödigt och Wår Konungsliga pligt likmätigt, at erindra om de rätta grunder, hwaruppå all underwisning, så wäl wid högre som lägre Lärowerken bör stödjas, och det mål, dit den förnämligast bör leda. Guds ära, Samhällets wäl och bestånd, Enskiltes lycksalighet i denna och en tilkommande werld utgöra detta mål, och Religionen det första medel at det ernå. Alt ifrån den lyckliga Reformationen har Wårt kära Fädernesland ägt en i Guds Heliga Ords rätta förklaring grundad Trosbekännelse, hwilken, i andelig och werldslig måtto, medfört de sällaste frukter. Ju mera oskattbar denna förmon är, ju sorgfälligare bör den förwaras. Wår alfwarliga Nådiga wilja och befallning är således, at alle Lärare uti Christendom och Theologien noga följa den Evangeliska Troslära, sådan, som den uti den Heliga Skrift, i de antagne Symboliska Böcker är förklarad och stadgad. De böra låta sig angelägit wara, at med alla skäl, hemtade ur Skriften och Förnuftet, hos sina Lärjungar stadga öfwertygelsen om Religionens wigtiga sanningar, framställa dessa sanningar på et rent och med Evangeliska Läran instämmande sätt, samt, framför alt, noga taga sig tilwara för alla willomeningar, misstydningar af den Heliga Skrift, ledande til Troslärans förswagande eller kullkastande, samt för alla skadeliga nyheter. Den kännedom Wi äge, huruledes närwarande Tidehwarf med dylika willomeningar och nyheter är besmittadt, har föranledt til det Nådiga Circulaire om Predikosättet, hwilket Wi, under den 27 December 1799, låtit utfärda; och hafwe Wi härmed welat anbefalla alla Lärare wid Scholä-werken och Gymnasierna, at, i den mon, som på dem ankommer, så wäl ställa sig denna föreskrift til efterrättelse, som hwad redan förut af Wår Glorwördigste Företrädare, Konung Carl den XI., under den 26 October 1691, blifwit stadgadt, samt således undwika alla willosatser och förderfweliga nyheter. Til samma ändamål, af öfwertygelse om Religionens sanningar, om Guds warelse, allmagt, wishet och godhet, Menniskans ursprung, beroende af et Högre Wäsende och danande för et bättre lif, än det när-

warande, bör underwisningen i andra kunskapsgrenar, efter hwars och ens beskaffenhet, föra och medwerka, men förnämligast Philosophie, Moral och Sedolära, hwilka, näst Gudaläran, äro de wigtigaste i afseende på unga sinnens bildning til Christelig och Samhälls dygd. Lärare i dessa wetenskaper åligger det derföre, at framställa dem på et sätt, som icke strider emot Religionens grundwalar eller dem undergräfwer, och, för at i Borgerligt hänseende upfylla ändamålet, gifwa rätta begrepp om menniskans pligter, om hennes behof af borgerliga Samhället, om naturlig och borgerlig Lag, om Lagars okränkta helgd, om nödwändigheten af lydnad emot Öfwerheten, trohet emot Konung och Fädernesland, samt rättwisa och sedelighet i upförande. De böra troget afhålla sig från de willosatser, hwilka, i senare tider, på et rysligt sätt sönderslitit Samfundsbanden, och icke nämna de meningar, som til sådane upträden gifwit anledning, utan för at dem behörigen wederlägga. Framför alt böra de söka, jemte inskärpandet af en sann Moral och Sedolära, öfwertyga om otilräckligheten af all mensklig wishet och nödvändigheten af en uppenbarad Religion. Til winnande af dessa ändamål är äfwen Wår Nådiga wilja, at alla Läroböcker, som nyttjas eller komma at nyttjas, med all sorgfällighet granskas, på sätt Wi särskilt wele i Nåder förordna; men tillika öfwertygade, at genom de bästa Föreskrifter och Läroböcker föga winnes, om tilsyn och werkställighet saknas, hafwe Wi ej allenast på det alfwarligaste härmed welat ålägga alla Ephori, at sorgfälligt tilse, at hwad Wi förordnat, blifwer efterlefwadt och Wåre Nådiga afsigter upfylde, utan ock, at ingen må til Lärare wid Scholor eller Gymnasier antagas, som icke, i lära och lefwerne, wisat sig en rätt Christen, är fri från willomeningar i Religion, och känd för rena seder, så at han ej endast genom underwisning, men äfwen med efterdömen, kan blifwa Ungdomen nyttig; Och ehuru ogerna Wi föreställe Oss, at någon afwiker från hwad Wi nu gifwit tilkänna wara Wår Nådiga afsigt och wilja, hafwe Wi likwäl sluteligen welat förklara, at, i dylikt fall, en sådan Lärare, jemte det han anses med Wår onåd, skal gå i mistning om den befordran och Nådiga hugkomst, hwarom äldre Författningar och nu äfwen

denna Schol-Ordning försäkra samwetsgranne och nitiske Lärare.

I tillämpning af de sålunda i Nåder utstakade och alla wederbörande til noggrannaste i akttagande och efterföljd åliggande grunder och gifne Nådiga befallningar, wele Wi i alla de särskildte delar, hwilka wid Scholor och Gymnasier ej mindre leda til underwisningens werksamma befrämjande, än höra til desse Läro-Werks ordenteliga styrelse, hafwa i Nåder på försök och til efterföljd under fem år stadgat och förordnat på sätt, som följer.

I. Cap.

Om Lärares tilsättande wid Scholor och Gymnasier, samt hwad dermed gemenskap äger.

§. 1.

Biskop och Consistorium äga hwar i sit Stift tilsätta Lärare wid Gymnasium och Scholorne, och förse dem med Fullmagter, som af Biskoppen och Consistorii Ledamöter efter wanligheten underskrifwas. Dock förhålles dermed i Hufwudstaden, äfwen som å wissa andra orter af Riket, efter särskilt förordnande. Wid Lectorers utnämnande, som tillika blifwa Ledamöter i Consistorium, i akttages hwad Allmänna Lagen i 1. Cap. 6. §. R. B. stadgar.

§. 2.

Til Lärare wid Scholor och Gymnasier skola utses och förordnas af Stiftets Barn sådane Personer, som både förut, och genom den pröfning här nedanföre stadgas, wisat sig äga grundelig insigt i de til den lediga sysslan hörande wetenskaper, öfning och erfarenhet uti underwisningen, och gåfwa, at med lätthet och tydlighet meddela andra sin kunskap. De skola ock äga witnesbörd om et gudfruktigt, ärbart och alfwarsamt lefwerne, samt så fogligt sinne, at de genom sit umgänge med ungdomen må winna des aktning, kärlek och tilgifwenhet. Ej må wid desse sysslors förgifwande afseende hafwas på något

annat framför dessa egenskaper; och de, som dem äga i högre grad, böra altid äga företrädet. Äro de sökande derutinnan aldeles jemnlike, må en längre tjenstetid komma i betraktande, så framt den ej redan medfört, eller snart skal medföra, trötthet wid det trägna underwisnings-arbetet. Hwad åter Kyrko-Scholorna i Stockholm beträffar; Så wele Wi i Nåder tillåta, at til Lärare-sysslorna derstädes, sökande utur andra Stift äfwen må äga rättighet, at sig anmäla och befordran winna.

§. 3.

På det Biskopp och Consistorium må sjelfwe kunna utröna den skickeligaste af dem, som inom den för ecclesiastique-befordringar i allmänhet föreskrefne tiden, sig til den lediga sysslan anmält, skal med dessa hwar för sig på följande sätt förhållas: 1:o Skal den sökande til en Lectors, Rectors eller Conrectors ledighet, wid sin ansökning bilägga sit Candidat Examens Protocoll, som wisar hwad intyg han då af hwarje Professor erhållit om sina framsteg i Språk och Wetenskaper. 2:o Skal den sökande, om han från Academien sin befordran söker, förete bewis, huruwida han sig winlagt om kunskap i Pedagogique och Didactique. 3:o Skal hwarje sökande, ehwad han på annat ställe speciminerat eller icke, genom en Disputations-Act i Gymnasium uti Biskoppens, Lectorernes och Ungdomens närwaro, öfwer sådane Theser, som med den sökta Sysslans Läroämnen äga närmaste gemenskap, ådagalägga så wäl sin insigt deruti, som sin färdighet, at lätt och på rätt Latin utföra sina tankar; hwarwid, utom de wanliga Opponenterna, Ephorus eller någon af Consistorii Ledamöter, samt en och annan af andra närwarande, måga widare utforska och pröfwa den sökandes grundeliga kunskap och lärdom. 4:o Skal han förklara och förhöra ungdomen i något stycke, som af Ephorus upgifwes. 5:o Förelägges honom til genomseende och rättande et af någon Lärjunge upsatt Latinskt scriptum, då han på stället wisar felen deruti och skäl til de ändringar och rättelser, som göras. 6:o Som til Collegat i Trivial-Scholorna helst sådane sökande böra befordras, som med heder erhållit Magistergraden; skola ofwannämnde prof, med undantag af Disputation, af dem, äfwen wid antagandet fordras. Colleger erhålla

ej Fullmagter på denna Beställning i wiss Class, utan äger Ephorus med Consistorium, at de antagna Colleger i den Class til underwisning nyttja, der de pröfwas mäst skickliga och lämpeliga; dock utan inskränkning af det anseende och de förmoner, hwartil deras Fullmagts datum och ålder i tjensten dem berättigade göra. De, som til Apologister söka befordran, böra i synnerhet upte wederbörliga bewis, at de wid Academien winlagt sig om de Mathematiska Wetenskaperna. 7:o Conrectorer, som wid sin sysslas erhållande aflagt ofwannämnde prof, äfwen speciminando med disputation, och sedan under wederbörandes tilsyn densamma med flit och skicklighet förestått, må, då de til Rectorat söka befordran, befrias från ny pröfning; men söker Rector eller Conrector flyttning til Lectorat i Gymnasium, må ofwan anförda pröfning äga rum. När nu alla Sökande på ofwannämde sätt sina bewis företedt, och sina prof aflagt, utnämner Biskoppen, med upgifwande af sina skäl, den af de Sökande, som i alla afseenden, och synnerligen i gåfwan at underwisa, befunnits äga största skickligheten, hwarwid Consistoriales äga hwar för sig sina påminnelser afgifwa. Blifwe den Lector, som mästa rösterna undfått, hwarwid Biskoppens röst, i anseende til des dubbla egenskap af Präses och Ephorus, beräknas för twänne.

§. 4.

Då alla Språk och Wetenskaper, som på Gymnasium förehafwas, i allmänhet förtjena lika upmuntran, och en Lector, som sin syssla med heder länge och wäl förestått, säkert kan förmodas derwid göra Lärowerket bättre gagn, än om han för någon förbättring af sin inkomst skulle söka och erhålla flyttning til en annan Lection, som antingen aldrig eller åtminstone ej på längre tid warit hans yrke; Så skola wid Gymnasierna hädanefter icke, som wanligt warit, Lectionerna, utan endast Lectorernes löner wara ombytliga. Således skal wid yppad ledighet af et Theologiä- Lectorat, den Philosophiä Lector, som warit den afgångna i rum och ordning närmast, om han är eller wil blifwa Prestwigd, med bibehållande af den syssla han förestår, tillträda den förres lön, präbende Pastorat och andra innehafde förmoner; och alle de öfrige sedan under

samma wilkor, den ena efter den andra i ordning, efter ålder i tjensten inom Werket.

§. 5.

Den, som efter föreskrifne pröfning, blifwit til Lector utnämnd och med Fullmagt försedd, skal wid sysslans tillträdande, efter föregången bön och åkallan om Guds bistånd och wälsignelse, uti Biskoppens och Consistorii samt Ungdomens närwaro i Gymnasium aflägga, jemte den wanliga Tro- och Huldhets-Eden, följande Embets-Ed:

"Uti den sanna Ewangeliska Läran, som i den Heliga "Skrift, och de antagne Symbola, Augsburgiska Bekännelsen och "de öfriga Symboliska Böckerna författad är, skal jag til min "död trogit och stadigt framhärda, och hwarken hemligen sjelf "hysa, eller hos mina Lärjungar och andra söka intrycka några "satser, som deremot strida. Det mig anförtrodde Embetet skal "jag med all trohet och flit efter bästa wett och förmåga för-"rätta, efter de Kongl. Stadgar, som för Gymnasier och Scholor "redan äro eller widare kunna gjorde blifwa, och i följe deraf, "hwad i synnerhet underwisningen angår, grundeligen och "tydeligen, med foglighet och utan otidig hård medfart för "Ungdomen föreställa hwad honom nödigt och nyttigt är, at "lära och weta. Jag skal ock hafwa flitigt inseende på des för-"hållande i seder och lefnad, och altid til gudsfruktan och dygd "förelysa med eget efterdöme. Mina Förmän skal jag altid wisa "tilbörlig wördnad och hörsamhet, och bemöda mig, at med "mina Embetsbröder lefwa i enighet och wänskap. I öfrigt "wil och skal jag med all åhoga befrämja, hwad jag finner "lända til Lärowerkets bästa; så at Guds ära framför alt sökes, "den Ewangeliska Läran i sin renhet bibehålles, och det all-"männas tjenst, genom den mig anförtrodda Ungdomens rätta "handledande, befordras. Så sant mig Gud hjelpe til lif "och själ".

Hwarefter den tilförordnade Lectorn skal sluta med et Latinskt Tal öfwer något ämne, som med den tillträdda sysslans yrken äger närmaste förbindelse. Likaledes skal den, som til Rectorat eller Conrectorat ordentelig befordran och Fullmagt erhållit, af Ephorus eller Scholans Inspector i Lärarnes och

Ungdomens närwaro, efter hållen bön, i sysslan inställas, då han föregående Trohets- och Embets-Ed aflägger, och sedan håller et Tal på Latin i något til sysslan hörande ämne. Colleger inställas, efter aflagd Ed, uti de öfrige Schol-Lärarnes och Ungdomens närwaro, af Scholans Rector, som, efter föregången bön, håller et kort Tal på Swenska med förmaningar så til Läraren, som til Lärjungarne, at i Gudsfruktan winlägga sig om deras ömsesidiga plikters samwetsgranna i akttagande.

§. 6.

Pedagogier och mindre Barn-Scholor i Städerna och på Landet, antingen de af Kronan, Staden eller Soknen underhållas, stå i hwarje Stift under Biskoppens och Consistorii allmänna styrelse och tilsyn, så hwad Lärares tilsättande, som underwisningens inrättning och framgång i allmänhet rörer; Men närmaste upsigten deröfwer, at så wäl Läraren som Barnen upfylla sina plikter, tilkommer Kyrkoherden i Församlingen; börande wid Prost-visitationerne närmare efterfrågas, huru sig dermed i alla afseenden förhåller. Härwid undantages likwäl den händelse, då någon särskild och wederbörligen godkänd Författning om Scholans styrelse och Lärares tilsättande annorlunda förordnar.

II. Cap.

Om Barns och Ynglingars intagande i Scholan, upflyttning til Gymnasium, och försändning til Academien.

§. 1.

På det afsigten och ändamålet med de för den offenteliga underwisningen inrättade allmänna Lärowerk, Scholor och Gymnasier, må så mycket säkrare främjas och winnas, åligger det Biskopparne, hwar i sit Stift, och andre wederbörande, at wid visitationer och andra tilfällen medelst tjenliga föreställningar råda och upmuntra Allmänheten, särdeles dem, som ej äga nog insigt eller tid, at sjelfwe wårda och leda sina Barns

underwisning, at de heldre försända dem til Allmänna Läroställen, än förtro dem til enskilda Huslärares handledning; men wil någon, som dertil förmögenhet äger, icke des mindre heldre nyttja detta senare underwisningssätt för sina Barn, må det wäl icke wägras; dock bör den Studerande, eller annan, som dertil antages, med wederbörandes intyg styrka, dels sin insigt i Underwisningsläran, dels sina framsteg i de Elementariska Wetenskaper, som hos en Barn-Lärare eller Informator nödige äro, enligt Kungörelsen af den 15 Martii 1803; Och äga Biskopparne och Consistorierne så sjelfwe, som genom Prostarne och Kyrkoherdarne, deröfwer hafwa noga tilsyn, och söka på tjenligt sätt rätta, om wid den privata underwisningen något skulle finnas förelöpa, som kan leda til Ungdomens skada och det Allmännas otjenst.

§. 2.

Ingen må förmenas, at blifwa i Scholan intagen, som hafwer ifrån Kyrkoherden på den ort, der hans Föräldrar, Anhörige eller Förmyndare bo, eller ifrån den Lärare eller Skolmästare, hwars underwisning han njutit, et godt witnesbörd, samt intyg, at han är frisk och sund, och ej med någon smittsam sjukdom behäftad. Anmäler sig någon wid mognare år til inskrifning i Scholan, må Inspector och Rector pröfwa ändamålet för hans begäran, och, efter beskaffenheten deraf samt omständigheterna, honom antingen afråda, afwisa eller antaga; och derwid noga tilse, at icke Schol-Inrättningen må emot sin hufwudafsigt af någon missbrukas.

§. 3.

Rector må icke i Scholan intaga någon Lärjunge, förr än han med honom förhör anstält och hans gjorda framsteg utrönt; ej heller sedan det skedt, honom i annan Class eller annat rum i Classen insätta, än der han kan sig til nytta fatta de stycken, som föreläsas.

§. 4.

För inskrifning i Trivial-Scholan gifwes Rector af de förmögnare 32 Skill., af de mindre förmögne 16 Skill., och til den

Collega, i hwilkens Class den inskrifne emottages, i anseende til Collegernes swagare lönings wilkor, af de förre En Riksd. af de senare 32 Skill. Wid flyttning utur Scholan til Gymnasium, må ingen afgift erläggas. Wid inträde så i Scholan, som i Gymnasium, gifwes en friwillig gåfwa til Läroställets Fattig-Cassa; Men de, som weterligen äro utfattige, blifwa ifrån alla dessa utgifter befriade.

§. 5.

Skulle någon Yngling, som upnått 12 til 14 års ålder, efter några års schol-gång, tydeligen utmärka en så slö och trög fattningsgåfwa, eller ock et så wanartigt och oböjligt sinnelag, at Lärarnes möda på honom fåfängt anwändes, skola hans Föräldrar eller Förmyndare af Rector derom underrättas, och tilstyrkas at i tid honom på annat sätt förese, och han sedan ifrån Scholan skiljas. Samma Lag ware äfwen wid Gymnasierna, om der någon, oaktadt föregångna alfwarliga föreställningar och warningar, sig så både til seder och kunskaper försämrar, at han ej widare lidas må; Och hålle wederbörande Ephorer, wid answar, alfwarsam hand deröfwer, at sådane icke må, sig sjelfwe til skada, sina Kamrater til hinder och förförelse, och Lärarne til beswär, wid Underwisningswerket fruktlöst förspilla sin tid.

§. 6.

De Ynglingar, som från Trivial- eller andra mindre Scholor, med wederbörliga witnesbörd afsände blifwit, at i Gymnasium antagas, skola, wid ankomsten, af Rector, helst i Ephori eller Inspectors öfwerwaro, noga förhöras i de stycken, som i Trivial-Scholan förehafwas. Finnes då någon ej wara deruti så för sig kommen, som til inträde uti Gymnasium nödigt är, bör densamma återwisas til Scholan, til des han hunnit blifwa så underbygd, at han med nytta kan begagna sig af den Gymnastiska underwisningen. Ej må någon Yngling ifrån en til annan Schola flyttas och der antagas, utan det sker med Föräldrarnes eller Förmyndarnes goda minne, och skal han då hafwa wederbörande Rectors och Skolmästares betyg

om sina framsteg och förhållande under den tid han wid Scholan tilbragt, och at han ej för okynne eller oskicklighet blifwit derifrån förwisad.

§. 7.

Biskoppen och Lärarne wid Gymnasium böra, medelst flitiga och alfwarsamma föreställningar, söka, at hos Ynglingarne qwäfwa och förtaga den skadeliga lust och trängtan de gemenligen hafwa, at i förtid och innan de hunnit winna nödig mognad och stadga, begifwa sig til Universitetet; Och skola derföre i synnerhet de, som ärna framdeles i Embetsmanna wägen söka befordran, icke försändas til Academien, eller wid answar der, under hwilken förewändning som helst, antagas, förrän de äro wäl och förswarligen grundade i de Språk och Wetenskaper, som i Gymnasium förehafwas, besynnerligen i dem de hwar efter sin böjelse och syftemål böra förnämligast idka, samt jemwäl äro i sin lefnad och upförande så stadgade, at de kunna med någon säkerhet lemnas på egen hand. Detta skal helst i Biskoppens eller Inspectors öfwerwaro, genom anställd Examen, af Lärarne utrönas, och hwarjes yttrande deröfwer, i Protocollet intagas.

§. 8.

Som i de Trivial-Scholor, ifrån hwilka Lärjungarne härtils wanligen blifwit försände til Academien, icke den fullständigare underwisning kan erhållas, som wid Gymnasierna gifwes, och det felande deruti således måste, wid ankomsten til Hög-Scholan, med dryg kostnad och tidspillan, genom enskild handledning derstädes ersättas; så skola hädanefter de Ynglingar, som genomgått Trivial-Scholan, affärdas med behörigt Testimonium antingen til något Gymnasium eller Cathedral-Schola, der de lättast och säkrast winna den mognad och stadga, som fordras, för at med nytta afhöra de Academiska föreläsningarne; så framt de icke, genom en i Ephori, eller dens närwaro han i sit ställe förordnar, anställd Examen, kunna fulltyga sådane insigter, at de med nytta kunna betjena sig af den Academiska underwisningen.

§. 9.

Har någon stadgad Yngling, som icke ärnar framdeles uti Embetsmanna wägen söka befordran, redan walt et sådant yrke eller lefnadssätt, som i en eller annan wetenskap eller öfning fordrar Academisk underwisning, må Rector Scholä eller Gymnasii lemna honom sådant witnesbörd, som wisar huru lång tid han wid något af dessa Lärowerk tilbragt, hwad framsteg han der gjort, huru hans upförande warit, och i hwad upsåt och föresatts han nu åstundar blifwa wid Academien inskrifwen, med flere til ändamålet hörande omständigheter. Reser någon i förtid ifrån Scholan eller Gymnasium til Academien, under förewändning, at nyttja privat handledning, och icke kan med Rectors witnesbörd och intyg wisa, at han med Föräldrars eller Förmyndares samtycke, af giltiga skäl och omständigheter föranlåten, men ej af sjelfswåld, lättsinnighet eller andra sämre orsaker, förwexlat den offenteliga uti enskilt underwisning, skal han ifrån Academien, til någon Schola eller Gymnasium återwisas.

§. 10.

De Witnesbörd eller Testimonier, som af Rectorerne, hwilka endast äga sådane utfärda, lemnas åt Ynglingar, som ifrån Scholor och Gymnasier utgå til Hög-Scholan, andra Underwisningswerk eller Näringarne, skola skrifwas på Swenska och wid answar icke annorlunda, än efter Lärjungarnes werkeliga större eller mindre framsteg, skicklighet och förhållande inrättas. Deruti bör noga utsättas, hwad snillegåfwor Innehafwaren äger, och med hwad flit han dem odlat; Om han något wisst yrke och lefnadssätt ännu utwalt, hwilka wetenskaper han i afseende derpå i synnerhet idkat och hwilka framsteg han deruti gjort; Hurudant hans upförande och lefnad warit under lärotiden m. m.; Och skal detta intyg, wid Academien eller på det ställe, han antagen warder, för framtiden förwaras. Alla sådane Witnesbörd skola, innan de lemnas Ungdomen i händer, af Ephorus eller Inspector genomses, pröfwas huruwida de med Examens-Protocollet instämma, och af honom påteknas, at Ynglingen med hans bifall blifwit ifrån Scholan eller Gymnasium dimitterad. Ware ock hwarje Yngling, som ifrån något offenteligt Underwisningswerk utgår til Näringarne, förbunden,

at taga wederbörandes intyg om sina ägande kunskaper och sit upförande under den tid, han nyttjat underwisningen, och böra dylika Testimonier för dem, som ärna fullfölja sina studier, skrifwas på charta och lösas med 32 Skill., men för dem, som gå til näringarne eller andra yrken, ocharterade och gratis utgifwas.

§. 11.

Rectorer wid Scholor och Gymnasier skola årligen wid Sommar-feriernes början, genom Inspector-Scholä och med des påskrift til Biskoppen och Consistorium insända omständeliga Berättelser om hwarje Läroställes tilstånd och beskaffenhet; och deruti upgifwa Förtekning på de Lärjungar, som under förflutna året nyttjat underwisningen, med hwarderas ålder och födelse-ort, föräldrar, inskrifnings-år, seder och wilkor, efter det Formulaire, som af Ephorus föreskrifwes, samt huru många blifwit til Academien eller andra Underwisningswerk försände, eller ock wändt sig til Näringarne, samt om någon blifwit, såsom oskicklig eller wanartig ifrån Lärowerket afwisad, med mera, som upfostringens drift och behöriga skötsel röra kan. Af dessa berättelser insänder Biskoppen och Consistorium korta sammandrag til Cantzlers-Gillet, som i kraft af åliggande wård och upsigt öfwer Upfostringswerket i Riket, deraf inhemtar hwarje Läroställes beskaffenhet, och befordrar hwad til des förbättring tarfwas.

III. Cap.

Om Lärares och Lärjungars pligter, och Underwisningen allmänhet.

§. 1.

Lärarne i Scholor och Gymnasier fullgöre samwetsgrant sina Embets och Christendoms pligter, och ware i Ungdomens handledning trogne och flitige, samt så foglige, at ingen hård och otidig medfart brukas, då icke en nödig aga för fortfarande lättja eller odygd äger rum. De skola ock altid föra en ärbar

och ostrafflig lefnad, så at Ungdomen i dem har en upbygglig eftersyn til dygd och goda seder. Skickar sig någon annorlunda, warde han först af Rector och sedan af Ephorus alfwarligen warnad, och andra gången, efter öfwerläggning med Consistorium, på någon tid satt ifrån sysslan. Bättrar han sig ändå icke, må Consistorium honom, såsom aldeles oskicklig, ifrån Embetet skilja.

§. 2.

Wid Läs-terminens början skola Lärarne altid wara wid Lärostället tilstädes: och må icke någon Lärare wid Schola eller Gymnasium, genom onödiga resor, eller andra sjelftagna sysslor, sin anförtrodda tjenst försumma, ej eller Rector sådant tillåta. Sker annorlunda, blifwe den försummelige, ware sig Rector eller annan Lärare, för Ephorus til rätta ställd och alfwarligen tiltalad, samt, om han sig härutinnan andra gången förbryter, med någon plikt til Werkets Cassa belagd. Uteblifwer Lärare öfwer åtta dagar, utan tilstånd eller laga förfall, förfares efter hwad i föregående 1. §. stadgadt är.

§. 3.

Lärarne ware derom högst sorgfällige, at en sann Gudsfruktan tidigt warder i Ungdomens hjerta inplantad; til den ändan bör deras arbete i Lärorummet dageligen begynnas och slutas med bön och åkallan til Gud om nåd och wälsignelse, samt Salighetsläran altid med sådan tillämpning föredragas, at, då förståndet uplyses, wiljan äfwen hos Lärjungarne må förbättras. Likaledes bör af Lärarne intet tilfälle försummas, at uti dessas, för alla intryck öpna sinnen, rotfästa wördnad för Konungen, lydnad för Lagarna och kärlek för Fäderneslandet; på det de ifrån deras spädaste år måtte danas til trogna undersåter, som icke blott af pligt, utan af otwungen böjelse äro tilgifne den Regering, Försynen dem och deras Fosterland tilförordnat. De böra ock tilhållas, at i seder och lefnad beflita sig om et dygdigt och anständigt upförande, så emot alla i gemen, som mot sina Förmän, Lärare och hwarandra i synnerhet; och skola derföre alla vexationer, all tractering wid flyttningar til högre Classer eller Gymnasium, alt spel med kort,

tärning eller dylikt, och alla, til oordning ledande tidsfördrif, wara Ungdomen strängt förbudna.

§. 4.

Uti underwisningen skola Lärarne med lika öm sorgfällighet för alla lämpa sig efter Lärjungarnes begrepp, så at desse, efter hwart och et läroämnes beskaffenhet, ledas ifrån det lättare til det swårare, samt at af inhemtade riktiga grunder draga riktiga slutsatser. Minnet bör ifrån början öfwas genom lämpelig utanläsning, men ingen utanläxa gifwas, som icke förut til sit ordaförstånd blifwit förklarad, och af Lärjungarne fattad; och böra de methoder för hwarje läroämne följas, som icke allenast i minnet intrycka det som skal läras, utan tillika öfwa och odla förståndet och fattningsgåfwan, samt wäcka och skärpa omdömet och tankekraften. Underwisningen bör ej skynda från et ämne, innan det är wäl fattadt, och både i minnet och förståndet inprägladt, samt ej gå fortare, än Lärjungarne, utan för mycken och otidig spänning af sin fattningsförmåga hinna den följa. En jemn underhållen repetition af det redan fattade och för detsamma af Lärjungarne fordrad redogörelse bör icke försummas. Hwarken wid Gymnasium eller Scholan böra förklaringarne öfwer de för underwisningen föreskrifna ämnen wara widlyftigare, än at Läroböckren på wiss utsatt tid hinna från början til slut genomgås, och Ungdomen ej uppehållas med för deras ålder och behof mindre passande undersökningar, hwilka böra besparas til den fullständigare wetenskaps-odlingen wid Academien, hwartil Scholä- och Gymnasii-underwisningen är at anse, såsom en nödwändig förberedelse.

§. 5.

Under böntimman, så i Scholan som i Gymnasium, skal en af Lärarne oundgängeligen wara tilstädes och tilse, at Ynglingarne stilla och skickligen förrätta sin andagt. Efter morgonbönen läses af någon bland Lärjungarne et eller twå capitel i Bibeln, i synnerhet af Nya Testamentet, på det sätt, at Läraren, så widt tiden tillåter, strax efter upläsningen, korteligen wisar des innehåll och sammanhang, utreder det, som tarfwar

förklaring och, utur hwarje mindre afdelning, utdrager de deraf flytande lärdomar och lefnadsreglor, dem han i Ungdomens minne och hjerta inskärper, samt, för at derunder fästa allas upmärksamhet, låter strax derpå, nu en, nu en annan, på lika sätt uprepa capitlets innehåll och hwad i anledning deraf blifwit af honom föreståldt. Senare hälften af dagarne i weckan böra de mer för sig komne af Ungdomen tilhållas, at under hans handledning sammaledes utreda det upläste capitlet eller stycket; och böra til den ändan Lärjungarne altid, efter råd och lägenhet, wara med Swenska Biblar eller tjenliga Utdrag deraf försedde.

§. 6.

Wid den allmänna Gudstjensten, der Ungdomen, så ofta icke sjukdom, eller andra giltiga hinder det förbjuda, bör sig flitigt infinna, skola Lärarne skiftewis wara tilstädes på et sådant rum i Kyrkan, at de derifrån kunna hafwa samteliga Lärjungarne under sina ögon; och efter Gudstjenstens slut skola desse samlas i Scholan och Gymnasium, då på förra stället den Schol-Lärare, och på det senare den Lector eller Adjuncten, som senast haft böneweckan, anställer med dem predik-förhör, och låter dem göra reda för det de under Gudstjenstens biwistande hört och lärt. Med mycket unga eller annars til helsan ömtåliga och af fattigdom illa klädde Schol-barn, bör likwäl tilses, at de icke genom kyrkogång wid sträng köld eller owäder taga skada til sin helsa.

§. 7.

Då Flyttningsförhören blifwa, som de böra, ordentligen och owäldigt anställda, och flyttningarne derefter ske, kan wäl ej annat hända, än at de Ynglingar, som äro i det närmaste lika för sig komne, blifwa i läsningen satte tilsammans; men som i de Classer, der tu år tilbringas, mycken skilnad blifwer mellan Superiores och Inferiores, med hwilka dock samma läroämnen måste förehafwas; så böra Lärarne wara högst sorgfällige, at Lärjungarne ej blifwa hwarandra hinderlige, och at underwisningen så anställes, at alla deraf winna förkofring. Finnes någon Lärjunge af sådan fattningsgåfwa, flit och arbetsamhet,

at han går fortare fram än de andra hinna honom följa, må han icke hindras eller hållas tilbaka, utan tagas under en synnerlig wård, dock så at ej de öfrige derigenom försummas och blifwa lidande. För at upmuntra Barnen sins emellan til täflan i flit, dygd och sedighet, må Läraren i Classen, efter samråd med Rector, äga magt at flytta en flitig öfwer den försumligare; dock med löfte, at denne skal återfå sit rum, då han sig märkeligen förbättrat: I öfrigt må Lärjungarnes ordning och det rum, hwartil en hwar af dem wid flyttnings-examen gjort sig förtjent, ej utan skälig orsak förändras.

§. 8.

Ungdomen bör dageligen biwista underwisningen i Lärohuset ifrån läsetidens början til des slut. Kan någon för gällande orsak och hinder icke i rätt tid sig wid Lärosätet infinna, eller nödgas han i otid derifrån afresa, skal det i förra händelsen med tilförlitliga bewis och intyg gifwas Rector förut tilkänna, och i senare händelsen Rectors tilstånd sökas. Sker det icke, ware en sådan antingen sina prämier för den terminen förlustig, eller ock med någon annan tjenlig correction ansedd. Blifwer han sedan längre tid borta, och finnes wid återkomsten til någon märkelig del hafwa förglömt hwad han förut lärt, skola innan han åter intages, nya inskrifningspenningar til Schol-Cassan för honom betalas, och må han då icke få annat rum än det, han efter sina kunskaper erhålla kan. Den Yngling, som utan giltigt förfall, och blott af sjelfswåld och lättja under läse-terminerna uteblifwer, skal första gången warnas, och andra gången hos Inspector eller Ephorus få föreställning; sker det sedan, underrättas Föräldrarne och Förmyndare derom, och om derpå ej bättring följer, förwises den försumlige ur Scholan.

§. 9.

I Scholan och Gymnasium skal Ungdomen på klockslaget infinna sig, altid ren, snygg och hyfsad, men utan all yppighet och granlåt i kläder och putsning; samt wid ditkomsten hwar och en strax intaga sit rum, och der i stillhet förblifwa. Äfwen-

ledes åligger det Läraren, at ofelbart genast wid lästimmens början wara tilstädes.

§. 10.

All skada och åwerkan, som af Ungdomen göres på fönster, böcker, chartor, glober, eller andra til underwisningen tjenande och inom eller utom Lärohuset warande saker, bör af den förwållande strax ersättas och godtgöras. Alt kitsligt ritande, skärande eller annan skadlig åtgärd på wäggar, bord, bänkar, m. m. ware wid aga förbuden. Då ej någon wiss kan upgifwas såsom uphofsman, bör denna ersättning tagas af Classens prämie-penningar.

§. 11.

Så länge Ynglingarne biwista den allmänna underwisningen wid Scholor och Gymnasier, rätteligen nyttja de dem i författningarne förunnade friheter, och flitigt anwända läsetiden til förkofring i sina yrken, kunskaper och seder, må, ehwar de ock under loftiderna wistas, ingen dem förolämpa, eller med olagligt twång dem hindra, at på lofligt sätt något til sit understöd förtjena. Blifwer någon af torftiga wilkor under läsetiden sjuk, må han af Werkets Cassa njuta något understöd til skötsel och uppehåll; och, om han dör, bör Rector besörja, at han får fri begrafning. Wårde ock Rector noga, at Ungdomen altid oförkränkt åtnjuter sina tilständiga friheter, förmoner och rättigheter.

IV. Cap.

Om Lärarnes wid Scholor och Gymnasier lön och befordran, samt Ungdomens understöd, m. m.

§. 1.

Lärare wid Scholor och Gymnasier skola icke allenast bibehållas wid de löner och förmoner, som 1652 års Stat, Presteståndets Privilegier, och andra Kongl. Förordningar dem tillägga, utan ock deri erhålla den förbättring, som tid, tilfälle

och lägenhet widare medgifwa, til upmuntran för dem under deras trägna och mödosamma arbete; och på det de måtte så mycket snarare kunna befordras til förmonliga wilkor, skola så hädanefter som hittils, deras tjenste-år räknas dubbla; och skal det åligga Biskopparne och Consistorierne, samt andra wederbörande, at hafwa sig deras befordran om hjertat; så at de efter skicklighet och förtjenst åtminstone efter 10 eller 12 års tjenstetid wid Underwisningswerket, måtte blifwa til andra tjenliga Beställningar förhulpne; såsom ock Wi, när de wederbörligen blifwa til Regala Pastorat i underdånighet Oss föreslagne, eller ock, i stöd af Wårt Nådiga Förordnande under den 14 September 1802, sig hos Oss omedelbarligen, äfwen utom Förslag, i underdånighet anmäla, wilje derå hafwa det Nådiga afseende, hwartil omständigheterne wid hwarje särskilt tilfälle föranleda; men på det desse Lärare måtte, innan de blifwa aldeles uttröttade, så mycket lättare winna befordran til större eller mindre prestlägenheter, böra de af wederbörande Ephorus anmanas, at dertil göra sig skickelige medelst öfning i predikande, och andra presterliga förrättningar, i synnerhet under Ferierna och eljest, så ofta det kan ske, utan at underwisningen derigenom eftersättes och lider. Hafwer någon af egen böjelse under hela sin tid förblifwit wid et Underwisningswerk, och sin syssla berömligen til Ungdomens märkliga båtnad förestått, må han efter omständigheterna, dem Biskoppen och Consistorium äga at pröfwa, njuta någon förbättring i sina wilkor, när tilgång dertil gifwas kan; och då ålderdom eller sjuklighet ej tillåta honom widare tjena, skal han erhålla tjenstfrihet, med bibehållande af tre fjerdedelar af sin lön, så länge han lefwer.

§. 2.

För Schol-Lärare, som wäl och länge skött sina sysslor, må Hjelpeprester och Capellaner i befordrings-wägen ingalunda föredragas, då alt annat är lika, så framt icke desse förut wid något Underwisningswerk tjent; och til Kyrkoherdar i de Församlingar, hwarest är Trivial-Schola eller Gymnasium, skal Biskoppen och Consistorium helst föreslå sådane män, som sjelfwe wid Lärowerken med heder och beröm anwändt sin tid och möda, på det, genom dessas erfarenhet i hwad til under-

wisningens drift och skötsel hörer, den wigtiga delen af deras Embete, at under Ephori frånwaro, hafwa öfwer Lärowerket inseende, måtte så mycket bättre fullgöras.

§. 3.

De Embetshus och Gårdar, Schol-hemman, Ägor och andra Lägenheter, som blifwit Lectorer och Schol-Lärare antingen af Kronan eller Städerna anslagna, eller ock af enskilta donerade, skola de i kraft af Författningarne oqwalt behålla; och uti de Städer, der efter Prest-Privilegierne Embetsgård för Trivial-Scholans Rector ännu icke finnes, böra Magistraten och Borgerskapet ofelbart en sådan anskaffa, och skal, intil des det skedt, Rector årligen af Stadens Cassa njuta den hushyra, som genom öfwerenskommelse är efter hans stånd och wärde, samt ortens beskaffenhet afpassad, hwarom, i händelse af upkommande twist, Landshöfdingen och Consistorium äga, at gemensamt beslut fatta.

§. 4.

De Stipendier, som af Kronan eller enskilda personer redan äro, eller widare warda Ungdomen wid Scholor och Gymnasier förunnade, skola, enligt deras första inrättning, förblifwa orubbade; och bör Biskoppen med Consistorium noga tilse och deröfwer hand hålla, at Gifwarnes wilja och förordnande icke i någon del öfwerträdes; Wårde ock genom wederbörande, at medlen riktigt och i rätt tid inflyta, samt insände deröfwer verificerade Räkningar til Wår och Rikets Kamar-Rätt, enligt Wåre Nådiga Förordnanden af den 24 April 1788 och den 10 October 1806.

§. 5.

De så kallade Djekne-penningarna, som enligt 1624 års Riksdags- Beslut äro anslagne dels til lön för Collegerne i Scholan, dels til prämier och understöd för Ungdomen, upbäras på Landet af Kronans Upbördsmän, efter Wårt Nådiga Bref til Consistorierna af den 6 November 1780, och skola af Wåre Befallningshafwande i rätt tid til wederbörande insändas; men med upbörden af de så kallade Terminations-penningar i

Städerna, må förhållas efter förra wanligheten; dock så, at Schol-Lärarne icke sjelfwe, utan genom utskickade, dem insamla.

§. 6.

Det som til prämier för Ungdomen i Scholan och Gymnasium redan är eller framdeles kan blifwa anslaget, warde på wanlig tid och sätt utdeladt; och skola de fattigaste Lärjungarne, om de tillika äro qwicke, flitige och wälartade, samt gifwa godt hopp om wackra framsteg i sina yrken, dermed i synnerhet ihogkommas. Denna utdelning föreslås af Rector, efter öfwerläggning med de öfrige Lärarne, och förslaget granskas sedan af Ephorus, eller i hans frånwaro af Inspector.

§. 7.

Der ej något wisst anslaget är, til widmagthållande af de Trivial Scholä- och Gymnasii-hus, som icke Städerne äro förbundne at sjelfwe bygga och underhålla, skola årligen de wanliga twänne Collecterna öfwer hela Stiftet samlas, och ifrån Prosterierne i rätt tid til Consistorium insändas. Deraf må Rector, hwilken närmaste wården om Lärohuset åligger, på begäran erhålla den summa, som efter upgjordt och af Biskoppen och Consistorium pröfwadt och gilladt förslag, til ändamålet oundgängeligen fordras, så widt Cassans tilstånd och andra omständigheter det medgifwa. Göre ock Rector, sedan arbetet är färdigt, Biskoppen och Consistorium reda och räkning, med bilagde verificationer för de mottagna medlen. Tarfwar Lärohuset hel ombyggnad, förhålles dermed enligt de allmänna Författningarne, och åligger wederbörande, at dertil utse en fri, rymlig, sund och wälbelägen plats, i fall den förra skulle sakna dessa egenskaper. Ej må andra nybyggnader, och aldraminst af träd så nära Schola eller Gymnasium få upföras, at ljus och fri tilgång til Lärohuset deraf hindras, eller det wid timande eldswåda sättes i fara. Ware ock Magistraten och Borgerskapet, som af Lärohusens belägenhet inom deras område ingen ringa båtnad hafwa, altid willige, at befordra dessas förmon, i synnerhet om tomten behöfwer utwidgas, eller någon plantering eller annat anläggas, som til Ungdomens nytta och nöje tjena kan. Hwad Pedagogier och Barn-Scholor wid-

kommer, hålle Biskoppen och Consistorium hand deröfwer, at Städerne enligt deras skyldighet dem med hus och andra förnödenheter på egen bekostnad tilbörligen förse och underhålla.

§. 8.

Lärorummen så i Scholor som Gymnasier skola wara försedda med eldstäder, på det hwarken Lärare eller Lärjungar måga af kölden taga skada til deras helsa eller hindras i deras göromål; och må det wara tillåtit, at antaga en Scholä-Betjent, som besörjer eldningen och städningen, derest tilgång til hans aflöning det medgifwer.

§. 9.

Wid hwarje Trivial-Schola och Gymnasium skal finnas et ordenteligen inrättadt och af Ephorus eller Inspector och Rector underteknadt Inventarium på all samma Lärowerk tilhörig fast egendom, såsom Hemman, Gårdar, Tomter, Wretar, m. m.; äfwensom på alt hwad löst är, til allmänt och dagligt bruk, såsom Böcker, Mathematiska och Musicaliska Instrumenter, m. m. samt på Privilegier, Husesyns-Protocoll, Donationer, Testamenten, Förordningar, rörande Staternas löner och intrader m. m.; hwilket Inventarium, så wäl wid alla ombyten af Rector, som wid de visitationer, hwilka förrättas af Biskoppen sjelf, eller af den han i sit ställe förordnar, bör öfwerses; Och drage Rector försorg, at altsammans, tillika med fullständiga Matriclar öfwer årligen inkomne och afgångne Lärjungar, samt de wid offenteliga förhören hållna Protocoll, finnas i rätt skick och godt förwar.

V. Cap.

Om Böcker och annan Hjelpreda wid Allmänna Underwisningen i Trivial-Scholor och Gymnasier.

§. 1.

Som, utom de Handböcker, efter hwilka läsningen sker i Scholor och Gymnasier, och som i alla ämnen böra wara både flera och likställiga, samt författade i större och mindre Sam-

mandrag, eller Compendier af hwarje wetenskap, efter Ungdomens olika behof och framsteg, äfwen andra Böcker fordras til hjelpreda wid underwisningen, dels för Lärjungarne sjelfwa, dels för Lärarne, och sådana för de förra äro i synnerhet Lexica, eller större och smärre Ordböcker, i både de lärda och lefwande Språken, nätta uplagor af Classiska Auctorer i bägge, Swenska Biblar m. fl., samt för de senare större, så wäl äldre som nyare Werk, särdeles i de til Gymnasii- och Scholä-underwisningen hörande wetenskaper; så böra Biskoppen och Consistorium derom draga försorg, at icke allenast å ena sidan wid Lärowerket altid finnes tilgång på de för Ungdomen behöfliga Böcker af alla slag, och til det möjligen lägsta pris, samt at Lärjungarne tilhållas, at sig dermed efter råd och lägenhet förse; utan ock å den andra, at Lärowerkets Boksamling efter hand, och så wida tilgångarne medgifwa, riktas med goda Hufwudböcker i de Språk och Wetenskaper, som egenteligen wid underwisningen förehafwas, samt goda Glober, Chartor, nödiga Mathematiska och Physiska Instrumenter, m. m.

§. 2.

I sistnämde afseende skal hwarje Gymnasium och Schola hafwa sin egen särskilta Biblioteques-Cassa, och des medel, med Biskoppens och Consistorii minne och bifall, endast til samma behof anwändas. Gymnasii-Bibliotequets wissa inkomst skal wara en liten afgift af hwar och en af Ecclesiastique-Staten, som inom Stiftet winner någon befordran eller annan förmon i tjenste-wägen. Således erlägger til Biblioteques-Cassan, då Embetet tilträdes, en Biskop Tio Riksd. Sp., en Domprost Sex Riksd., en Lector, Schol-Rector eller Kyrkoherde Tre Riksd., en Regements-Pastor eller Conrector En Riksd., en Collega uti Trivial-Scholan eller Capellan i större Pastorat Tretiotwå Skill., och de i mindre Tjugufyra Sk., samt en som wiges til Prest, Sexton Skill. Hwar och en Yngling, som intages i Trivial-Scholan, gifwer til Scholä-Bibliotequet Fyra och den, som flyttas til Gymnasium Åtta Skill.; för hwilka medel sådane Böcker inköpas, som Scholä-Ungdomen behöfwer, men ej alla kunna strax äga lägenhet at sig förskaffa: dock måge de weterligen fattige af dessa sistnämde för denna utgift

förskonas. Efter en afliden Biskop, Domprost, Lector, Rector, Prost eller Pastor, må Sterbhuset, efter wanligheten, til Gymnasii-Biblioteket insända en eller flera goda Böcker i den dödas Bokförråd, eller i stället erlägga En Riksd. B:co; Och skal den, om Bibliotequet wård hafwer, wid answar derom erindra Consistorium, hwilket äger at infordra och mottaga Böckerna eller Penningarne, och dem til Bibliotequet aflemna.

§. 3.

De Böcker, som på detta sätt tilkomma, äfwen som de, hwilka af andra Werkets och Wetenskapernes gynnare och wänner kunna til äfwentyrs blifwa til Bibliotequet skänkta, skola icke allenast införas i den Allmänna Biblioteques-Catalogen, utan ock til Gifwarnes ständiga minne uti en särskild Bok anteknas. Skulle Boksamlingen således med doubletter belastas, böra de sämre Böckerna utbytas mot andra, som saknas, eller genom Auction för Cassans räkning försäljas.

§. 4.

Gymnasii Boksamling, med de Lärowerkets tilhörigheter, som ej til dagligt bruk wid underwisningen nyttjas, skal i Bibliotequesrummet ordenteligen förwaras, och, der ingen Gymnasii-Bibliotecarie finnes, stå under Gymnasii-Adjunctens wård och answar. Hans pligt är, at, wid wite af ersättning, om något genom hans förwållande eller uraktlåtenhet förloras, infordra Bibliotequets intrader, efter Biskoppens och Consistorii anordning anwända medlen til Boksamlingens ökande och andre förnödenheters anskaffande efter Ephori och Consistorii pröfning, och årligen derföre redo och räkning afgifwa. Han skal ock hålla Böckerna i godt skick och behörig ordning, efter fullständiga Cataloger, och dem för all skadlig åkomma och skingring förwara; hwaröfwer Ephorus eller Inspector äger noga tilsyn hafwa.

VI. Cap.

Om Underwisningen i Trivial-Scholorne.

§. 1.

Wid Trivial-Scholorne och Gymnasierne i Riket bör tillfälle gifwas, icke allenast til den underwisning, som är nödig för Ynglingar, hwilka ämna sig til egenteligen lärda yrken, och til inhemtande af de kunskapsgrunder, som äro nödiga för dem, hwilka i Embetsmanna wägen wilja söka sin fortkomst, utan äfwen för dem, som i näringarna wilja ingå. I anledning häraf hafwe Wi ansedt lämpligast wara, at uti Trivial-Scholorna, med bibehållande af de på Stat redan upförde Lärare-sysslor, och jemwäl af de derwid inrättade fem Classer, den första må blifwa förberedande för alla Scholpiltarne i hwad wäg de söka underwisning; från hwilken Class de, som ämna sig åt Litteraira yrken, i wanlig ordning upflyttas til de i Trivial-Scholorna befinteliga öfriga Classer; men de åter, som wilja förwärfwa sig i Näringarna nyttiga kunskaper, ingå i den för dessa egenteligen bestämda ApologistClassen.

§. 2.

Alla i Städerna på Kronans Stat lönte och inrättade Scholor med en Rector och en eller twänne Colleger, skola hädanefter i synnerhet lämpas til deras gagn, som ämna sig til Näringsidkare, och i följe deraf samma lagar för underwisningen i dem gälla, som här nedanföre för Apologist Classen i Trivial-Scholorne stadgas, så widt dessa lagar dit lämpas kunna, och intil des Wi, efter inhemtade underdåniga Förslag, afpassade för hwarje ställe, derom ytterligare i Nåder förordne.

§. 3.

Ingen kan i Trivial-Scholorne til underwisning emottagas, som icke rent och obehindradt kan läsa i bok både Swensk och Latinsk styl; läsa utantil Luthers Lilla Cateches, känna räkne ziffror och tal och Multiplications-Taflan, samt läsligt skrifwa och sammanbinda bokstäfwerna af Alphabetet.

§. 4.

I den Första och såsom här ofwan nämdt är förberedande Classen underwisas Lärjungarna 1:o I Christendoms-kunskapen efter Luthers Lilla Cateches, med någon allmänt antagen kort och tjenlig förklaring, hwarwid Läraren efter Barnens fattningsgåfwa, söker bibringa dem de nödwändigaste begreppen om Gud, Werlden, Menniskan och hennes kallelse både för tiden och ewigheten, samt ej underlåter något tilfälle, at göra dessa begrepp på wiljan werksamma til dygd och seder. 2:o Läres et antaget tjenligt utdrag af Bibliska Historien. 3:o Sysselsättas Barnen dageligen, at skrifwa Swensk och Latinsk styl efter förskrift. 4:o Öfwas de i ljudelig upläsning ur någon passande bok på modersmålet, efter Språkets art, skiljetekn och meningen. 5:o At til tankegåfwans odling utan ziffror räkna ur hufwudet, och at göra på taflan början med zifferräkning. 6:o Underwisas de och öfwas i urskiljande af de i Grammatican så kallade Partes orationis, för at få skicklighet, at begripa reglorna för rättskrifningen uti hwad språk som helst, och i synnerhet modersmålet . 7:o De, som wilja fortsätta Studierna i Litteraira wägen, böra desutom här lära paradigmata declinationum och conjugationum i Latinska Språket.

§. 5.

De Lärjungar som skola göra Litteraturen til sit hufwudyrke, förflyttas efter behörigen anställd examen, til Scholans Andra Class, hwarest: 1:o Underwisning gifwes i Salighetsläran, efter den antagna förklaringen öfwer Luthers Cateches. 2:o Likaledes i Latinska Språket, hwari underwisningen här med alt alfwar börjas och drifwes med flit och noggranhet, efter någon tjenlig Chrestomatie, och de lättare stycken ur någon Latinsk Auctor eller Elementar-Bok, med ständig tillämpning af Grammaticans och Syntaxens reglor, som nu efter hand inhemtas, och hwarwid förråd af Latinska ord och talesätt fästas i minnet. 3:o Öfwas Lärjungarne dageligen, at mundteligen eller på taflan öfwersätta korta meningar ifrån Swenska på Latin, och at några gångor i weckan författa små och efter framstegen afpassade Exercitia Stili Latini. 4:o Tilhållas Lärjungarne at öfwa sig i wälskrifning efter goda helst graverade

Förskrifter, samt at både mundteligen och skrifteligen uttrycka sina tankar på modersmålet, som kan i början ske på det sätt, at Läraren först berättar en kort historia, Fabel eller annat, och låter strax nu en, nu en annan, med egna ord uprepa densamma, och derefter alla i sin närwaro skrifwa den på papper, hwarefter Läraren öfwerser och rättar det felaktiga, wisar rätta stafningssättet, och bruket af de wanliga skiljeteknen. 5:o I Grekiska Språket börja de mer för sig komne af denna Class med innanläsning och inhemtande af paradigmata. 6:o Börjas underwisningen i Historien, i synnerhet Fäderneslandets under Gustavianska Ätten. Bibliska Historien repeteras. Geographien läres på Jordgloben och Chartan öfwer Europa, samt den öfwer Swerige nogare. 7:o Öfwas de i de så kallade fyra Species i Arithmetiquen.

§. 6.

När Lärjungarne wid anställd Examen kunna göra fullkomlig redo för hwad i denna Class dem blifwit i förenämde stycken föreställdt, upflyttas de i den tredje Classen. Här fortsättes: 1:o Den Catechetiska underwisningen i Salighetsläran ur den antagna Läroboken, hwarunder Lärjungarna tilhållas, at wäl i minnet fästa de Skriftens Språk på hwilka Christna Lärans hufwudartiklar stödjas, och bör Lärarens bemödande sorgfälligt derpå wara riktadt, at göra Läran werksam på Lärjungarnes öfwertygelse til förbättring och dygd. 2:o Fortsättes Latinen med någon tjenlig Auctor, under jemn Grammaticalisk analys, och tillämpas genom Exercitia Stili Latini, som twänne gånger i weckan utgifwas och rättas. 3:o Göres början med Latinska Prosodien, under läsning af Dionysii Catonis disticha eller andra walda stycken ur Latinska Poeterna. 4:o Expliceras Grekiskan ur någon tjenlig Chrestomatie, likaledes med Grammaticalisk analys. 5:o Fortsättes öfningarne i Historien och Geographien med mera fullständighet. 6:o Hafwa Lärarne äfwen i denna Class noga tilsyn, at Lärjungarne wänjas til en wacker och stadgad styl samt rättskrifning.

§. 7.

När Lärjungarne hunnit winna nödig färdighet i ofwanstående stycken, må de förflyttas til den Fjerde eller så kallade Rectors Class, i hwilken Rector och Conrector dela arbetet sig emellan. I denna Class fortfar underwisningen: 1:o I Latinen med explicerande af några af de mindre swåra Latinska Historici, såsom Cornelius, Justinus, Julius Cäsar, m. fl., och til ombyte Ciceros lättare Skrifter, nemligen några af hans Bref, Somnium Scipionis, de Amicitia och de Senectute, samt af de Latinske Poeterne: Ovidii Metamorphoser. Af hwardera Läraren utgifwas och rättas twänne Exercitia Stili Latini i weckan, hwilka då och då kunna omwexla med Versioner ifrån Latin på Swenska, och med korta af Lärjungarne sjelfwa på Swenska författade Bref, Berättelser, Beskrifningar m. m. Lärjungarne ledas derjemte genom tjenliga öfningar, at kunna tala Latin. Af Rhetorican gifwes dem et korrt begrep om Tropi och Schemata, och under Auctorernes läsning de Historiska och Mythologiska kunskaper, som, til et rätt förstånd af meningen, äro nödwändiga. 2:o Fortfares med den antagne Förklaringen af Catechesen, som i denna Class bör wara nogare och til fattande af Christna Lärans hufwudstycken i sit sammanhang lämpad. I samband med denna lära, bör en korrt Lärobok om Menniskans pligter här förklaras, och af Ungdomen läsas. De Christna Lärans Hufwudsanningar, innehållande och bewisande Hufwudspråken ur Nya Testamentets skrifter, böra här på Grekiska läsas, och i stället för annan läsning af Nya Testamentet på Grundspråket i Trivial-Scholorna tjena at wänja Ungdomen äfwen wid den Grekiska, som den Heliga Skrifts Författare brukat. 3:o Underwisningen i Grekiska Språket, som i denna Class med alfwar börjas, sker efter en dertil utsedd tjenlig Chrestomatie, och någon af senare tiders i Grekiska Språk-kunskapen förfarnaste Män författad fullständig Grammatica. 4:o Fäderneslandets Historia läres något widsträcktare. De förnämsta Epoquerna af Allmänna Historien fästas i minnet, Geographien, i synnerhet öfwer Europa läses nogare. 5:o Fortsättes underwisningen i Räkenkonsten, så at Regula de Tri och fyra Species i brutna tal inhemtas samt med färdig-

het kunna utöfwas; och börjas äfwen med Elementerna af Geometrien.

§. 8.

Alla dessa Lärostycken äfwensom Läsedagarna och timmarna dela Rector och Conrector sig emellan efter öfwerenskommelse och wanligheten med Ephori minne och bifall.

§. 9.

Äro nu Lärjungarne efter tu års eller längre tids underwisning i denna Class så för sig komna, at de för alla der förehafde Lärostycken kunna med färdighet göra redo, måga de, efter behörigt i Biskoppens eller Inspectors närwaro anstält förhör, så framt de icke genom osedligt upförande gjort sig dertil oförtjente, upflyttas til Gymnasium.

§. 10.

Med de Lärjungar, som ifrån den Första eller förberedande Classen i Trivial-Scholan blifwa flyttade til Apologist-Classen, fortsättes underwisningen 1:o med Luthers Cateches och förklaringen deröfwer, gemensamt med Lärjungarne i Andra Classen, och för de mera för sig komne, gemensamt med Lärjungarne i Rectors Class; hwarföre timmarne så indelas, at Apologisten, när den ena delen af hans Lärjungar är hänwist til en af ofwannämnde båda Scholä-Classer, med den öfriga delen kan förehafwa de Lärostycken, som den i mon af sina framsteg behöfwer; hwilket i alla dessa fall ankommer på Ephori och Consistorii reglering efter det Förslag som Rector upgifwer på sätt 12. §. i detta Cap. bjuder. 2:o Med Bibliska Historien. 3:o Med öfning i Skrifstilen, efter förskrift. 4:o Med ljudeliga upläsningar. 5:o Med räkning af Quatuor Species och Regula de Tri, och, enär framstegen det tillåta, fullföljes Arithmetiska underwisningen i sin för Näringsidkare nödwändigaste tillämpning. 6:o Öfwas de mer för sig komne i Skrifstilen med afskrifwande af stycken, som innehålla för dem nyttiga kunskaper, samt at, i mon af framstegen, jemwäl på egen hand författa Bref, Berättelser, Förskrifningar, Attester m. m. i ämnen, som i allmänna lefnaden wanligast förefalla. 7:o At småningom kunna både mundteligen och skrifteligen

uttrycka sina tankar på det sätt som i 5. §. 4. mom. upgifwes. 8:o Börjas med Fäderneslandets Historia under Gustavianska Tidehwarfwet, och Geographien med Jord-Globen och Chartan öfwer Swerige. De mera för sig komne tillåtas at i dessa delar njuta gemensam underwisning med den öfriga Scholä-ungdomen i de Classer, der dessa ämnen utförligare bibringas. 9:o Det enklaste af Geometrien och Mechaniquen til practiskt bruk, såsom läran om Rörelse-lagarne och Häftygens anwändande; Historisk kunskap om de allmännast förekommande Phenomener i Naturen och deras förklaring äga de gemensamt med Gymnasii-Ungdomen, af wederbörande Lärare at inhemta. 10:o Lemnas de mer för sig komna underwisning i de moderna Språken, förnämligast Tyskan, hwilken de likaledes gemensamt med den öfriga ungdomen på sit ställe inhemta.

§. 11.

Så i Trivial-Scholan som Gymnasium, börjas öfningarna kl. 7 om morgonen och slutas kl. 5 eftermiddagen. Å den första timman förrättas Bön och Bibel-läsning som i 3. Cap. 3. 4. §. §. stadgas. Den öfriga tiden från Bibel-läsningens slut til kl. 9, samt ifrån 10 til 12, och eftermiddagen ifrån kl. 2 til 5, eller den mörkare tiden emellan 1 och 4, anwändes til underwisning i de stycken, som för hwarje Class eller Läroställe är föreskrifwen. Tiden emellan 9 och 10 samt 12 til 2 räknas til frukost- och middagstimmar. Onsdags och Lördags eftermiddagar läses i Scholan och Gymnasium endast en timme, emellan kl. 2 och 3, hwarefter Ungdomen på hwardera stället särskilt öfwas en timme uti Kyrksången, och äfwen de i Instrumentalmusiquen, som dertil hafwa öra och fallenhet.

§. 12.

Emedan med Lärostyckenas indelning på dagar och timmar, en ny jemkning måste i den förr wanliga läseordningen ske, och densamma på hwarje ställe, bör efter förewarande omständigheter afpassas; så skal Scholans Rector, til åtföljd af hwad i detta Cap. är föreskrifwit, i samråd med de öfrige Schol-Lärarne upgöra et Schema Lectionum för hwarje Class, eller en utstakning och föreskrift, hwad hwarje dag och hwarje läs-

timma i weckan bör med Lärjungarne förehafwas. Detta Schema skal, sedan det blifwit af Ephorus och Consistorium granskadt och gilladt, på en tafla i Classen til efterrättelse upsättas, och derefter ingen ändring deruti göras, utan med Ephori minne och bifall.

§. 13.

Sista weckan i hwarje månad anställa Lärarne hwar uti sin Class repetition af alt det de under de tre föregående med ungdomen förehaft, på det Lärjungarne måtte så mycket säkrare i minnet behålla hwad de en gång lärt och kunna derför göra behörig redo. Likaledes i första weckan af hwarje Lästermin, anwändas förmiddagarna af Lärarne, hwar i sin Class, til en korrt återhemtning af det, som under sist förflutna halfwa år förewarit, och eftermiddagarne til föreläsning för samteliga Scholä-ungdomen af det wäsendtligaste i någon god handbok om Helsans bewarande, uti hwilken föreläsning och förklaring Lärarne dela sig dagarne emellan.

§. 14.

Til Schol-ungdomens underwisning i Kyrk-sången, antager Biskoppen och Consistorium helst någon litterat person, som, utom detta göromål, äfwen kan biträda Läraren i första gemensamma Classen, i den händelse Barnens antal blifwer der så stort, at det icke kan af en ensam Lärare tilbörligen skötas, så framt lämpeligt rum dertil kan utses. Denna Sångares sysla blifwer då, at, utom det han twänne timmar i weckan öfwar samtelige Schol-ungdomen uti Sångkonsten, äfwen, enligt 4. §. föreskrift, och efter omständigheterna, dem Ephorus eller Inspector pröfwar, läsa med de Barn, som första året sitta i Classen, under de timmar ordentelige Läraren är förnämligast sysselsatt med dem som egenteligen hålla sig wid Studierna. Och skal han då, utom sin lön som Sångare, njuta någon del af de så kallade Djekenpenningarne. Han må också räkna enkla tjensteår, om han framdeles i Prestwägen eller wid någon mindre Schola söker befordran.

§. 15.

Hwar och en Trivial-Schola skal hafwa sin egen Cassa, som står under Rectors wård och answar, och för hwilkens

förwaltning han wid hwarje års slut skal til Biskoppen och Consistorium afgifwa reda och räkning med behörige verificationer. Denna Cassas medel skola anwändas til prämier för Schol-ungdomen i allmänhet, til understöd för utmärkt qwicka, sediga och fattiga Lärjungar, och til sådane behof, som i 3. Cap. 11. §. omnämnas; och bör derföre för sådana oförutsedde händelser altid finnas en liten besparing i Cassan wid hwarje års slut. Des inkomst skal deremot wara: 1:o Den andel af Djekenpenningarne i Stiftet, som til Schol-ungdomens understöd wanligen warit bestämd, och genom Wåre Befallningshafwande til Consistorium insändes. 2:o De Stipendii-medel, som icke äro til wissa personer, utan til Schol-ungdomens understöd i allmänhet bestämda. 3:o Hälften af Prosttunnorne under nådåren i de Contract i Stiftet, af hwilka Djekenpenningarne för Scholan upbäras. 4:o Friwillige gåfwor af Scholwerkets och Ungdomens gynnare och wänner, samt förmögnare föräldrar, hwilkas Barn i Scholan erhålla en fri och i alla afseenden säkrare underwisning, än den de annars enskildt, med dryg kostnad kunna förskaffa dem. Dessa sistnämnde böra i synnerhet dertil upmuntras wid de tilfällen, då deras Barn i Scholan intagas, til en högre Class upflyttas, eller derifrån til annat Lärowerk försändas; och skal Rector hafwa en särskild Bok, hwaruti de, til sin heder, egenhändigt antekna sina namn och sina gåfwor.

§. 16.

På det alt, som i detta Cap. föreskrifwes, måtte til Ungdomens nytta och förkofran, så mycket wissare och bättre werkställas, må Ephorus eller Inspector, så ofta möjeligen ske kan, och i synnerhet repetitions-weckorne, med sin närwaro i Scholan upmuntra så wäl Lärarne som Ungdomen, då han äfwen har bästa tilfälle både at sjelf underrätta sig om underwisningens beskaffenhet och framgång och at rätta hwad derwid kan wara mindre tjenligt eller felaktigt. Är Ephorus frånwarande, eller af sjukdom, ålderdom, eller andra tilfälligheter hindrad, göre i hans ställe någon annan af Consistorii Ledamöter detsamma; men i Inspectors ställe, då han slike förhör ej kan biwista, förordnar Consistorierne någon dertil skicklig Vicarie.

VII. Cap.

Om Underwisningen i Gymnasierne.

§. 1.

I Gymnasium skola så wäl de språk och wetenskaper, hwartil grund blifwit lagd i Trivial-Scholan, som ock flere tilkommande, läras i den widd och fullständighet, at den derifrån utgående Ungdom må wid ankomsten til Academien både kunna med nytta afhöra Professorernes offenteliga föreläsningar, och på egen hand fortsätta och drifwa sina studier til mognad.

§. 2.

Gymnasii-Ungdomen indelas, såsom på de flesta ställen hittils wanligt warit, i Fyra Classer, af hwilka den första och andra utgöra nedre Cirkeln och tredje samt fjerde Classen den öfre. Dessa underwisas af Lärarne, nu gemensamt, nu särskilt, alt som omständigheterna och Läroämnen det fordra. Och ehuru af den til Gymnasium upkommande Ungdomen ej alla ämna sig til Lärostånd et, utan äfwen en del til Civil-ståndet, äro dock alla de Lärostycken, som wid Gymnasierne förehafwas, om icke af lika nödwändighet, dock til en grundelig odling för alla nyttig; derifrån endast undantagen underwisningen i Hebraiska språket, såsom förbehållen för dem, som ämna sig til Lärostånd et och i Gymnasium hunnit til öfre Cirkeln.

§. 3.

Wid hwart och et Gymnasium i Riket förordnas för underwisningen Sex Lectorer, som hwar för sig äro skyldige at läsa tio timmar i söknewecka n samt En Gymnasii Adjunct, nemligen 1:o En Theologiä Lector, som för Lägre Cirkeln förklarar Christna Lärans Dogmer, efter det Latinska Compendium i Theologien, som wid Gymnasierne i Riket är eller warder antaget, jemte anwisning af hwar Läro-puncts rätta anwändande til Christendomens uöfning. Och bör i en sådan förklaring Läroboken efter twänne år wara genomgången, så at alla efter twänne års wistande på Gymnasium, kunna med färdighet efter Läroboken göra reda för Theologien in Thesi,

Theologiä Lectorn läser för Öfre Cirkeln samma Compendium, men med närmare afseende på de Symboliska Böckerne, och bewisen för Christna Lärans och wårt Evangeliska Lärobegreps sanning; gifwande han derunder korrt och tydlig anwisning om de märkwärdigaste afwikelser, som derifrån blifwit gjorde, och sättet at dem förekomma och wederlägga. Denna förklaring af Theologien för Öfre Cirkeln bör äfwen wara slutad inom twänne år, så at ungdom, som ifrån Gymnasium dimitteras til Academien, för densamma kan göra behörig redo. Denne Lector åligger äfwen at de hufwudsakligaste händelser, som angå Christna Läran och Kyrkan, jemwäl sina åhörare föredraga, särdeles i hwad til Kyrkohistorien för de fyra första Seclerna och Reformations-tiden hörer. 2:o En Theologiä Lector, hwilken tillika skal lära Hebraiska och Grekiska språken. Dem af den Öfre Cirkeln, som ämna sig til Lärostånd et, underwisar han i Hebraiskan, så wäl i afseende på des Grammaticaliska förstånd och resolution, som tillämpning til Dogmerne. Likaledes förklarar han för dem Nya Testamentet med tillämpning af de Hermeneutiske grunderne för Exegesis. Med hela Coetus Gymnasticus läser han någon Grekisk profan Auctor, såsom Luciani Dialoger, Xenophons Cyropedie, Plutarchi Lefwernesbeskrifningar, och några lättare stycken utur Grekiska Poeterna. Han utgifwer äfwen och rättar då och då korrta Exercitia stili i Grekiskan. 3:o En Eloquentiä och Poeseos Lector, som med samteliga Gymnasii Ungdomen läser en Prosaisk Auctor Classicus på Latin, såsom af de Historiska: Julius Cäsar, Curtius och Livius, af de Philosophiske Cicero de Officiis, och af de Oratiska Ciceros Orationer; Jemwäl läser han med dem en Latinsk Poet, Ovidii Metamorphoser, eller Virgilii Äneis. Desutom utgifwer han för öfre Cirkeln i Gymnasium twänne Exercitia stili Latini i weckan, hwilka han corrigerar hemma hos sig, och när han dem rättade återställer, bör hela Classen af honom samlas, så at alla må kunna begagna sig af de skäl, han til de gjorda ändringarna upgifwer. På denne Lärares åtgärd ankommer i synnerhet, at Lärjungarne, som ankomma til Academien, utan swårighet kunna så til språk som innehåll, så långt som utan högre critique och philosophisk kunskap ske kan, förstå de wanliga Latinska

Auctorerne, känna språkets idiotismer, skilnaden emellan Prosaisk och Poetisk stil, och felfritt kunna på Latin uttrycka sina tankar. Honom åligger äfwen, at med Philosophiä Theoreticä och Practicä Lectorn omwexla uti Disputations-öfningar med Gymnasii-Ungdomen. 4:o En Philosophiä Theoreticä och Practicä Lector, som läser för hela Gymnasium öfwer en Lärobok i Sedoläran, i hwilken, efter föregången korrt men tydelig reda för de moraliska grundbegrepen, i sammanhang föreställas menniskans pligter, och til slut det allmännaste af Naturrätten i sit samband med Sedeläran. Denna Lärobok bör twänne gånger under Gymnasii-tiden genomgås. Äfwen läser han för hela Gymnasium en Lärobok, som innehåller: 1:o Anwisning til Psychologien, eller kännedomen af menniskans själs förmögenheter. 2:o En korrt och tjenlig Logica. 3:o Hufwudgrunderne af Cosmologien. Dessa Lärostycken böra äfwen under Gymnasii-tiden twänne gånger genomgås. Philosophiä-Lectorn anställer äfwen med Gymnasii-Ungdomen Disputations-öfningar på Latin öfwer Theser i ämnen, som i föreläsningarne äro förklarade, så ofta tiden det medgifwer. 5:o En Mathematum Lector, som, då Theologiä Lectorn sysselsätter öfre Cirkeln underwisar den lägre i Arithmetiquen til fullföljande af hwad i Scholan blifwit lärdt, och i Elementerne af Geometrien efter Euclides. Den tid åter, som för lägre Cirkeln af Theologiä Lectorn uptages, fullföljer han för öfre Cirkeln Elementaira Geometrien, så at Ynglingar, som genomgått Gymnasium, wid ankomsten til Academien måga åtminstone kunna de sex första böckerna af Euclides Elementa. Widare hörer til Mathematum Lectorns Läroämnen Cosmographien och Computus Ecclesiasticus; hwarjemte han läser skiftewis usus Globorum och en korrt Lärobok i Physiquen; hwarwid de bättre för sig komne Ynglingar ur Apologist-Classen äfwen må få begagna sig af hans underwisning. Wintertiden nyttjar han desutom några klara aftnar, at lära Ynglingarna igenkänna de förnämsta Constellationerne, och försummar för öfrigt icke hwad Kongl. Brefwet af den 9 Maji 1785 honom ålägger om Meteorologiska observationer. 6:o En Historiarum Lector, som läser för hela Gymnasium Fäderneslandets Historia och Stats kunskap; innefattande des förmoner, inrättningar,

producter och näringar. Likaledes Allmänna Historien; så at de til Academien ankommande Ynglingar icke allenast känna Swenska Historien, utan äfwen för de märkwärdigaste förändringar i Europa, jemte Geographien i allmänhet, och den Politiska efter des förändringar wid hwar Hufwud-epoque, kunna göra behörig reda. Hwarunder en rättskaffens Lärare bör nyttja de anledningar, som af dessa föreläsnings-ämnen ymnigt sig erbjuda, at hos Lärjungarne wäcka och lifwa kärlek til Fäderneslandet samt des lyckliga Regeringssätt. Historiarum Lectorn läser äfwen wid den tid, som den delen af öfre Cirkeln, hwilken ämnar sig til Lärostånd et, sysselsättes med Hebraiskan, för hela den öfriga Gymnasii-Ungdomen antingen Tyska eller Franska språket. Honom tilhör äfwen, at i nedra Cirkeln utgifwa och rätta andra Classens Exercitia stili Latini, på samma sätt, som om Eloquentiä Lectorn, i anseende til öfre Cirkeln, sagdt är.

§. 4.

Utom ofwannämnde Sex ordentlige Lärare, skal wid hwart Gymnasium tilsättas en Gymnasii Adjunct, med den Lön, som på några ställen för honom kan wara inrättad, och på de andra, så snart ske kan, skal anslås, jemte dubbel tjensteårs-beräkning och befordringsrätt til ledige Lectorater, om han i skicklighet til den Lection, han söker, och förtjenster befinnes lika god, som hans medsökande. Denna Lärares skyldighet skal wara: 1:o At med Historiarum Lectorn dela underwisningen i Tyska eller Franska språken. 2:o At til skiftes med Lectorerne hafwa Böneweckan och Predikoförhöret. 3:o At en timma i weckan offentligen gifwa underwisning i Botanique och Natural-Historia. 4:o At, der ingen Bibliothecarie är inrättad, hafwa wården om Gymnasii Bibliothequet. 5:o At för första Classen i nedra Cirkeln utgifwa Exercitia stili i Latin och Swenska til skiftes, och dem rätta, på sätt som för de öfriga Classerna stadgadt är. 6:o At, då en Lector för sjukdom eller annat laga förfall ej sjelf kan sköta sit Embete, det då, efter Ephori förordnande förestå, utan särskild wedergällning; men i de fall då en Lection är vacant, Lectorn erhållit tjenstledighet eller eljest tilstånd, at för någon tid wara borta, njuter Adjunc-

ten en fjerdedel af den Lectorns Lön, hwars tjenst han förestår, räknadt efter den tid, han den förestått.

§. 5.

De Lärare, som med Exercitia stili befattning taga, åligger at tilse, at den redan i Trivial-Scholan grundlagde Calligraphien med sorgfällighet fortsättes och wårdas, och bör hwar och en bland Lärjungarne til hwarje examen förete et profblad för Ephorus, til bewis af hans häruti wundne förkofran, i jemförelse med hans framsteg för nästledne året.

§. 6.

Til Ephori försorg lemnas, at för Ungdomen bereda tilfälle at mot särskild wedergällning underwisas wid lediga stunder i det Engelska språket, af någon deruti inom Werket kunnig Lärare.

§. 7.

Indelning af läsetimar och rum til föreläsningars hållande sker wid hwarje läseårs början emellan Lärarne med Ephori minne, och deröfwer uprättas et Schema, som af Ephorus och Rector Gymnasii underskrifwit, upsättes i Lärosalarne, och til både Lärares och Lärjungars efterrättelse tjenar. Hwarwid Ephorus och Consistorium tilse, at de på Wår och Kronans Stat inrättade Läroöfningar, genom de privata Stiftelser, som kunna på et eller annat ställe wara gjorda, icke på något sätt rubbas eller hindras, samt at alla de af Oss den ena eller andra förunnade förmoner, icke från sit primitiva ändamål dragas.

§. 8.

Då til den föreskrifna underwisningens, så i Scholan som Gymnasium, sammanhängande fortgång och likställighet, de förr antagna Läroböckerna torde i flera ämnen finnas mindre tilräckeliga och för ändamålet mindre passande, så äger Cantzlers-Gillet, at, efter infordrade Betänkanden från Lärowerken, hwilka Läroböcker för den i denna Schol-Ordning påbudna underwisning tarfwas, och, der ej de redan antagne äro tjenliga, hwilka antingen af andra i samma ämnen utgifna, kunna antagas i deras ställe, eller der sådane ej skulle finnas, huru i

Wetenskaperne kunnige och i underwisningen erfarne Män bäst måtte upmuntras, at så snart möjligt är, genom nya Läroböckers författande fylla denna brist, sådant hos Oss i underdånighet anmäla.

§. 9.

Läsetimmarne i Gymnasium skola wara desamme, som för Trivial-Scholan äro föreskrifne, och med öfningen i Sång och Musique förhålles på sätt som å samma ställe stadgadt är. Skulle wid et Gymnasium ej finnas mer, än et Auditorium, åligger det Ephorus och Consistorium, at utse och låta inreda et tjenligt Läserum, och på det at ingen föreläsning må blifwa eftersatt, hwarken i Språk eller i Wetenskaper, kan äfwen sjelfwa Biblioteques-rumet med tilbörlig försigtighet dertil nyttjas.

§. 10.

På lika sätt til samma ändamål, och under enahanda förwaltning och answar, som 6. Cap. 15. §. för Trivial-Scholorne föreskrifwer, skal hwarje Gymnasium hafwa sin egen Cassa, hwars inkomst skal, i likhet med hwad der upgifwes, wara: Gymnasii-Ungdomens andel af Djeknepenningarne: obestämdt och i allmänhet anslagna Stipendii-medel: hälften af de tilgångar, som der i 3. mom. omnämnas och de friwilliga gåfwor, som enligt 4. mom. kunna förmodas. På de ställen, der särskilt Inspector och Curator Aerarii äro antagne, förhålles hädanefter, som hittils wanligt warit.

VIII. Cap.

Om Ungdomens Underwisning i Cathedral-Scholor.

§. 1.

Wid Cathedral-Scholor, hwarifrån flyttning til Academien, utan Gymnasii besökande, tillåtes, och hwarest fördenskul en grundeligare underbyggnad hos Lärjungarne, än wid Trivial-Scholorne, måste beredas, anse Wi nödigt, at Apologist-Classen förswinner och i des ställe en ny Litterat Class inrättas, som

i det närmaste omfattar hwad i Rectors Class wid Trivial-Scholorne förehafwes, hwarifrån Discentes upflyttas til öfwersta eller Rectors Class i Cathedral-Scholan, som således blifwer i ordningen den femte. Til följe häraf wele Wi så hafwa Läroämnena föreskrifne och mellan Rector och Con-Rector fördelte, at Rector underwiser i Theologia Dogmatica, Historien och Statskunskapen, Cosmographien och Geographien, Latinska språket och Rhetorican, Hebraiska och Franska. Conrector läser äfwen Latin och förbinder med explication af någon Poet underwisning i Prosodien: desutom tilhörer honom, at läsa Grekiska och Tyska språken samt handleda Ungdomen i Moralen, Arithmetica vulgari och Geometrien. Begge skola i hwarje wecka utgifwa och corrigera hwardera twänne Exercitia Stili i Latinska och Swenska Språken til skiftes.

§. 2.

Ifrån en Cathedral-Schola får ingen dimitteras til Academien, för at der utan sponsion antagas, som icke genomgått Rectors eller öfwersta Classen, och derstädes: 1:o I Theologia Dogmatica absolverat samma Compendium på Latin, som i Gymnasierna nyttjas, och derjemte i minnet fäst Dicta Classica ur grundtexten. 2:o Genomgått något sammandrag i Historien, som jemte så wäl Fäderneslandets, som den allmänna, tillika innefattar de stycken af Kyrkohistorien, i hwilka wid Gymnasierne underwises, äfwensom Statskunskapen, efter de wid Lärowerken i desse ämnen antagne Böcker. 3:o Uti Cosmographien och Geographien inhemtat kännedom om Usus globorum, Planet Systemet, de Europeiske Staterne och i synnerhet Swerige. 4:o Genom explicering af en och annan Latinsk Auctor, så wäl i bunden som obunden stil, förwärfwat sig en Elementarisk kännedom af Rhetorican och Prosodien, samt genom öfning både hos Rector och Conrector i detta Språkets skrifwande wunnit den färdighet, at han på egen hand kan göra bruk af Författare på Latin, samt derpå gramatice öfwersätta de honom förelagde progymnasmata. 5:o I Hebraiskan, jemte obehindrad innanläsning läst paradigmata utantil och under ständig analys explicerat några capitel af Genesis eller några af Davids Psalmer. 6:o I Fransyska Språket, at han

jemte grammaticalisk kunskap, med någorlunda färdighet kan öfwersätta en lätt Fransk Auctor. 7:o I Grekiskan under ständig analys lärt explicera någon lätt Profan Auctor, samt några af Nya Testamentets Böcker. 8:o I Moralen wet göra reda för något godkändt Compendium. 9:o I Arithmetica vulgari, Qvatuor Species och Regula de Tri i hela och brutna tal, samt 10:o I Geometrien genomgått de tre första Böckerna af Euclides och läst tillämpningen deraf. 11:o I Tyska Språket hunnit i förbindelse med Grammatican genomläsa och på modersmålet kunna öfwersätta någon Auctor eller Chrestomatie.

§. 3.

Så wida Dimittendus genom wederbörlig examen och specimina kan fulltyga erforderlig insigt och färdighet i ofwannämde stycken, må han hos Ephorus anmälas och des bifall til dimission erhålla, derest han genom et stadgadt upförande och goda seder tillika af sine Lärare är wäl känd.

IX. Cap.

Om Examina och Exercitia Publica.

§. 1.

Lärare så wid Schola som Gymnasium åligger at med sina Lärjungar repetera hwad han dem bibragt, på den tid, som 6. Cap. 13. §. föreskrifwer och en obehindrad gång af deras allmänna förkofran kräfwer. Och må Ephorus, antingen sjelf eller genom Inspector-Scholä, å tillämpningen af denna grundsatts hafwa wederbörlig tilsyn och sin föreskrift meddela.

§. 2.

Examen Solenne eller Anniversarium hålles en gång om året i Gymnasium och Scholorne å den tid, som brukeligt warit, af Ephorus sjelf, då sådant ske kan, men i annor händelse af Inspector-Scholä eller den, som Ephorus dertil förordnar. Derwid anteknas, i särskilte dertil uprättade Cataloger på Lärjungarne och de Wetenskaper och Språk, hwaruti underwis-

ningen blifwit gifwen, hwars och ens framsteg; äfwensom Examinanten sluteligen efter examen, til följe af Wårt Nådiga Bref den 27 April 1804 och deröfwer meddelte Nådiga Förklaring af den 19 April 1806, annoterar Lärarnes wisade skicklighet, flit och fallenhet, hwarmed de sin syssla förrättat. Wid och efter denna Examen förrättas flyttning, ej mindre i Gymnasium än i Scholan, Class från Class, efter det företräde i framsteg, som hwars och ens flit förtjent, hwilket offenteligen då kungöres, tillika med förhållandet i seder och upförande. Wid slutet af de Terminer, då förenämde Examen Anniversarium icke inträffar, anställes dock Examen i Cathedral- och Trivial-Scholor på sätt ofwanföre stadgadt är. Och böra de öfwer dessa Examina hållna Cataloger och förda Antekningar, til nödiga efterrättelser, aflemnas til Ephorus, som dem hos Consistorium förwara låter. Likaledes skola efter Examina de så kallade Djeknepenningar och andra Prämia Scholastica, bestämda efter försteg i kunskap och sedighet, offenteligen kungöras och utdelas.

§. 3.

På det Gymnasisterne må wänjas, at närmare tillämpa och i utöfning sätta hwad de i Språk och Wetenskaper lärdt, må för dem Exercitia disputatoria och oratoria anställas; Men som oftast, till följe af Kongl. Förordningen den 21 Augusti 1786, Disputationsspecimina för Pastoral-examina inträffa, hwarwid Gymnasii-Ungdomen samma öfning erhåller; Altså och på det ej för mycken tid må från de wanliga Lectionerna uptagas, pröfwar Ephorus om och när de förstnämde exercitia förrättas må, samt tilser at altid tjenliga ämnen dertil wäljas och på Latin utföras. Men röra de Naturkunnigheten, Oeconomien, eller Historien, må de, til winnande af öfning och smak i modersmålet, på Swenska framställas. Och skola dessa exercitia ske i Gymnasium, under en Lectors handledning och upsigt, hwarwid tilses, at Ynglingen wänjer sig til et rent och lämpeligt uttal, med en wärdig anständighet i åtbörder.

§. 4.

Som naturens anlag för sång icke misswårdas bör, äga alla i nedra Scholan, at sig i Choral-musiquen, efter Musicaliska

Noter underwisa låta af den antagne Cantorn, och der en sådan ej finnes, af den Collega, som dertil skickeligast är, eller af någon annan, den Ephorus med Consistorium härtil tjenlig pröfwar, och som derföre njuter den lön i 6. Cap. 14. §. anslagen är, eller blifwa kan. Timarne wäljas helst eftermiddagen, och bestämmas af Ephorus, i lämplig förening med de öfrige Lectionerne. De, som enligt Cantors intygande, sakna naturlig fallenhet för sång, må derifrån frikallas af Rector, som tilser, at dessa anwända de lediga sångtimarne til andra för dem nyttiga yrken. Beträffande Musica Figurativa, handhafwes den af Rector Cantus, eller Director Musices, som ibland Gymnasisterne och Scholä-Disciplarne utwäljer, underwisar och öfwar de härtil fallne och skicklige: answare han ock för de Instrumenter och Musicaliska Samlingar, som til Gymnasii Capell förskaffade blifwa, och å et särskilt Inventarium upföras böra. Helst antages den til Rector Cantus af Stiftets Barn, som sjelf Scholä-lärdom äger, och med den practiska färdigheten förenar kännedom af Musiquens wetenskapliga grunder, och njute en sådan samma förtjenst och befordringsrätt, som de öfrige Scholä-Betjente.

§. 5.

Då Wi anse tilfällen för Ungdomen til tjenliga kroppsöfningar äfwen så angelägna för des hälsa, som bidragande at utweckla kroppens förmögenheter, och gifwa den wighet, färdighet och styrka; så är Wår Nådiga wilja, at, i likhet med hwad Wi redan wid Linköpings Lärowerk förordnadt, wid hwarje Lärostad, efter ställets beskaffenhet, så kallade Gymnastiska anstalter inrättas skola, der Ungdomen, under lofstunderna och tilsyn af någon Lärare, få öfwa sig, at klifwa, hoppa, voltigera, simma, m. m., hwaril tjenliga inrättningar böra göras, och den klokhet och försigtighet iakttagas, som kunna göra dessa öfningar för Ungdomen nyttiga, utan at de blifwa för densamma wådliga.

X. Cap.

Om Ephori Embete.

§. 1.

Aldenstund ingen Lag, som allmän wara bör, kan så inrättas, at den icke genom tidens omständigheter, orternas särskilda beskaffenhet, med mer eller mindre hinderlöshet, kan tillämpas och anwändas; så skal det åligga Biskopparne, at, med afseende å dessa omständigheter, öfwer Gymnasierne och Scholorne, uti de dem i Nåder anförtrodde Stift, hafwa den kloka och rådiga tilsyn, at denna på Religionens wård, Sedernas helgd, Wetenskapernas upmuntran och Ungdomens uptuktelse syftande Förordning, warder med en oafbruten alfwarlighet tillämpad och handhafd: och skulle, ehuru de i denna Författning anbefalte grundsattser äro och böra wara orubbelige, likwäl denna Lag i sin tillämpning, i anseende til orten och andra särskilde omständigheter, kunna någon jemkning fordra, äge Biskopparne, såsom Gymnasii och Scholarum Ephori, med Consistorii samråd, sådant hos Cantzlers-Gillet anmäla, som Wår Nådiga föreskrift derom erhålla och meddela skal.

§. 2.

Som Biskopparne, i kraft ej mindre af deras Embete än deras Ed, förbundne äro, at sit Embetes flit och omsorg wisa, när någon wid Gymnasier och Scholor skal antagas och förordnas, til den studerande Ungdomens uptuktelse och underwisning, at de personer måge dertil utses, som hafwa sådana gåfwor, som dertil behöfwas, och kunna wara Ungdomen til förkofring och upbyggelse uti deras studier och alla Christeliga dygder; men de til sådant answar inför Oss icke stå kunna, utan en större inflytelse och medwerkan wid Gymnasii- och Scholä-Betjentes tilsättande, än hittils wanligt warit; Altså finne Wi i Nåder skäligt: 1:o At wid alla Gymnasii- och Scholä-sysslors förgifwande tillägga Biskopparne såsom Ephori, rättigheten at wid föredragandet först utlåta sig öfwer de Sökandes på lag och samwetsöfwertygelse grundade företräden och, i händelse af skiljaktighet i Consistorio, beräkna sin

röst för twänne röster, emot Consistorialernes, enligt hwad i I. Cap. 3. §. stadgadt är, utan rubbning af hans förut ägande votum decisivum; och må de missnöjde på sätt Wåra Författningar tillåta, sina beswär hos Oss i underdånighet anmäla. 2:o Ej må någon af förenämde sysslor bortgifwas under Biskoppens frånwaro, utan honom meddeld communication af de Sökandes namn och deras ansökningar, med dit hörande handlingar. 3:o Skulle under Biskoppsledighet den i Lag påbudne tilsättningstid tiländalöpa, innan en ny Biskopp i Nåder tilförordnad blifwit, må den lediga Scholä-sysslan genom Consistorii pluralitet återbesättas.

§. 3.

Ephorus åligger desutom, at 1:o Alfwarligen tilse, det ingen af Docenterna lärer något, som emot Guds Heliga Ord, wåra Symboliska Böcker och Trones analogie strider. Gör det någon, äger Biskoppen, efter enskild men fruktlöst gjord warning, honom i sittande Consistorium derföre tiltala, och, der äfwen denna åtgärd werklös blifwer, warde en sådan efter Lag ansedd. Skulle någon Docens för öfrigt i sin syssla eller lefwerne förtjena warning, gifwe honom Ephorus den särskilt. Sker det förgäfwes, tiltalas den felaktige i Consistorium, efter det sätt och wis, som warnings-graderne förelägga, och felets werkan på Ungdomen fordrar. 2:o Anmana Docenterne, at hålla sina Disciplar til Gudsfruktan, goda seder och ärbart lefwerne, och dem deruti med egna föredömen leda och styrka. 3:o Som oftast besöka Scholan och Gymnasium, för at närwarande förnimma underwisningens beskaffenhet, drift och gång, samt rätta om något felar i methoden eller andra stycken. 4:o Detta bör ock ske med de öfrige Scholorne i Stiftet, wid visitationer och andra tilfällen; men som Ephorus sjelf icke medhinna kan, at åt dessa Lärowerk altid lemna en omedelbar och oafbruten tilsyn, äger han förordna antingen Pastor i Staden eller någon annan skickelig närboende å Landet, som i egenskap af Inspektor Scholä tilser och handhafwer underwisningens jemna wård, och wid Terminernas slut de wanliga examina anställer, hwaröfwer han efter det formulair som af Ephorus föreskrifwit blifwer, håller wederbörligt Protocoll, och

det genast efter examen til Ephorus insänder. 5:o Äger Ephorus tilse, at Stipendier, Premier, och andra Beneficii-medel owäldigt och efter dessa donationers och inrättningars rätt förstådda ändamål utdelta blifwa, samt at Räkenskaperna så wäl deröfwer som Lärowerkens inkomster och utgifter ordenteligen föras och i rättan tid afgifwas. 6:o Har ock Ephorus en särskild tilsyn och wård om Lärowerkens Bibliothequer, deras inrättning och brukbarhet; så at sådana större Böcker och Systematiske Werk dit förskaffas, som in- eller utrikes, tid efter annan utkomma, och som kunna rikta de Språk och Wetenskaper, hwaruti wid Lärowerken underwisning meddelas; Ligge ock å Ephori wård, at efter möjligheten inrätta ej mindre samlingar af Naturalier, Antiquiteter, Mynt och andra curiosa, än Botaniska Trägårdar, der tilfälle och utrymme lämpeligen gifwas kan. 7:o Bibehålle och handhafwe Ephorus Docenterne wid sin skäliga Embetsmyndighet och anseende, och afstyre han äfwen alt missförstånd dem emellan, så at de med efterdömen af inbördes enighet och förtroende måge så mycket bättre underwisningen sköta och befordra. 8:o Ehuru ingen af Ungdomen må undandraga sig underwisningen i alla de stycken, som wid Gymnasium och Scholan föredragas, må likwäl Ephorus pröfwa de särskilda omständigheter, som til et sådant undantag anledning gifwa, och derefter sit bifall eller afslag meddela. Icke heller må någon Gymnasist eller Scholä plit, utan Biskoppens pröfning och bifall, under en hel Läsetermin sig från Lärowerket afhålla. 9:o När någon skal dimitteras til Academien, måge Lectorerne honom offenteligen examinera, men Ephorus til hans dimission sit bifall gifwa.

XI. Cap.

Om Rectors Embete och des ombyte.

§. 1.

Af Lectores skal hwarje år en Rector Gymnasii wara; och utnämne honom dertil Ephorus efter deras ålder i tjensten, så widt andra omständigheter icke derwid ligga i wägen. An-

mäler sig någon af ålder eller sjuklighet wara hindrad, at detta Embete med behörig waksamhet och drift förestå, och Ephorus pröfwar skälet werkligt, ware han ifrån Rectoratet fri.

§. 2.

Rectoris så wäl Gymnasii som Scholä Embete skal deri bestå: 1:o At under Ephorus hafwa allmänt inseende öfwer Lärowerken; så at Lärare och Lärjungar efterlefwa icke allenast denna Ordning, som föreskrifwen är, utan ock de särskilte Bud, som Ephorus antingen sjelf, eller å des wägnar Consistorium efter hwarje Lärostads särskilda belägenhet och omständigheter, til styrka för denna Wår Författning och des ändamål, kan pröfwa nödigt at tillägga och stadga. 2:o At enskilt förmana den af Docenterne, som i de offenteliga föreläsningarne och öfningarne eller ock i et sedligt förhållande kan felaktig wara, och der sådant ej hjelper, hos Ephorus angifwa hwad som rättas bör. 3:o At med noggran upmärksamhet tilsyn hafwa på Lärjungarnes flit, seder och lefwerne, så wäl uti och utom Lärorummet, som hemma i deras qwarter. Beträdes någon af dem, at hafwa föröfwat odygd, i hwad måtto det wara må, låte Rector honom komma til den rättelse, som i nästa Cap. säges. 4:o At hålla Ungdomen til en sann Gudsfruktan och upmärksam Kyrkogång, hwarwid, til wård å skick och anständighet i Guds hus, Rector Gymnasii, biträdd af Adjuncten och de Lectorer, som ej äro Prebende Pastorer, per vices tilstädes är, och förrättar repetitionen af Predikan, antingen genast efter Gudstjensten, eller nästa morgon efter Bönestunden. Samma pligt åligge Rector Scholä, hwarwid Collegerne honom biträde göra. Hwarest och huru många af de på Högtids- och Helgedagar inträffande Gudstjenster Ungdomen biwista bör, äge Ephorus efter årets tider, och de Studerandes ålder at bestämma. 5:o At wara Inspector Stipendiorum, å hwilkens wård ligger, at besörja medlens inbetalning och utdelning til wederbörande, efter Testatorernes föreskrift och afsigt, och at hålla Stipendiaterne til den flit och förkofran i Studier och sedighet i lefnaden, hwarförutan de desse Beneficier ej njuta böra. Likaledes utdele han, under Ephori tilsyn, och med sina Embetsbröders samråd, på sätt ofwanföre sagdt är, de öfriga premier,

som til Lärowerket anslagne äro. 6:o At examinera och introducera dem, som wid Lärowerket antagas wilja, och ej lemna dem högre rum, än deras kunskap förtjenar. Likaledes meddelar han, efter samråd med de öfrige Lärarne, och erhållit samtycke af Ephorus, Testimonium åt dem, som antingen resa til Academien, eller wilja antaga et annat Vitä Genus; och införer i Matriclen deras namn, som under des Rectorat antagne eller transfererade, eller med Testimonium afskedade blifwit, med mera som til Biographisk uplysning tjena kan. 7:o At draga omsorg om de publique husens widmagthållande, Gymnasii- och Scholä-medlens indrifwande, och at derföre räkenskap göra inom den tid, som i särskilda Stadgar föreskrifwen är. 8:o I den Stad, hwarest både Gymnasium och Trivial Schola finnas, samråder Rector Gymnasii med Rector Scholä, för at med gemensam åhåga och nit befordra alt hwad som styrker likformighet uti allmänt skick, goda seder, och den ordning m. m. som til Disciplina Scholastica hörer. 9:o Rectores wid de öfrige Scholorne werkställa hwad ofwanföre stadgadt är, och lämpas kan til deras Lärostad, med den Inspectoris-Scholä wetskap och råd, som Ephorus tilförordnat hafwer.

§. 3.

Aldenstund Rector Gymnasii, under sin mödosamma befattning, måste tillika sköta sina Lectioner och exercitier; ty tillägges honom En Riksdaler i särskild wedergällning af hwarje Yngling, som icke ur Scholan ditflyttad blifwit, wid Introductioner, och Tretiotwå Skill. wid Testimoniers meddelande. Med de så kallade Termins-penningar förhålles, såsom hittils wanligt warit.

§. 4.

Uti Gymnasium ombytes Rectoratet årligen, som för hwarje Ort wanligt warit, och lämpeligt är, antingen näst före Jul, eller näst före Midsommaren, sedan Examen Anniversarium hållen och translationen förrättad är, då den afträdande Rector håller et Tal på Latin, eller der ämnet angår Natural-Historien, Oeconomien, den practiska Mathematiquen eller Historien, på

Swenska, som slutas med tacksägelse, bön och åkallan til Gud för Öfwerheten, hela Riket och Lärowerkets önskeliga förkofran och beständiga wältrefnad. Derefter sker ombytet på wanligt sätt, hwarwid den tilträdande Rectorn aflägger följande Ed: Ego N. N. sancte promitto — — — fieri possit.

§. 5.

Då Rector i Trivial-Scholan sit Embete tilträder, aflägger han i Ephori, eller dens närwaro, som han i sit ställe förordnar, följande Ed: "Jag N. N. lofwar och swär wid Gud och hans "heliga Evangelium, at jag wil och skal wara min rätte Lag-"krönte Konung m. m. (se Trohets-Eden.) — — — — fordra "och främja skal. Uti den rena Evangeliska Läran, som uti "den Heliga Skrift uppenbarad och uti de antagne Symbolis, "det Apostoliska, Nicänska och Athanasianska, samt den oför-"ändrade Augsburgiska Bekännelsen och de öfriga Symboliska "Böckerna författad är, skal jag til min död stadigt och troget "framhärda, och hwarken hemligen hos mig sjelf hysa, eller "hos mina Disciplar, eller andra söka intrycka några satser, "som deremot strida. Det mig anförtrodde Embete skal jag "med all flit och trohet efter bästa wett och förmåga, förrätta, "enligt de Stadgar, som för Scholorne gjorde äro, och widare "göras kunna, och således hwad i synnerhet Ungdomens under-"wisning angår, icke allenast sjelf grundeligen och tidligen, "jemwäl med foglighet och utan otidig hård medfart mina "Disciplar föreställa, alt hwad för dem nödigt och nyttigt är at "lära, utan ock noga tilsyn och hand deröfwer hålla, at ock de "andre Lärarne wid denna Lärostad detsamma efterkomma "På desses och Ungdomens förhållande i lefwernet skal jag der-"jemte upmärksamt inseende hafwa, och, der något fel eller "oskick förmärkes, sådant tidigt söka rätta och afskaffa: Der-"wid såwäl som i andre mål, som på min Embets åtgärd ankom-"ma, skal jag Lag och laga Stadgar, rättwisa och billighet följa. "Min Förman, Stiftets Biskopp, skal jag skyldig wördnad och "hörsamhet wisa, och bemöda mig, at med de öfrige Lärarne "härstädes lefwa i enighet och wänskap. Med få ord, denna "Lärostads wälstånd och heder wil och skal jag med all åhåga

"och på alt tilbörligt sätt befrämja; så at Guds ära fram-
"för alt sökes, den Evangeliska Läran i des renhet bibehålles,
"och det allmännas tjenst, genom den här Studerande Ung-
"domens rätta handledande, befordras. Så sant etc. etc."

XII. Cap.

Om Scholä-disciplin och des Jurisdiction.

§. 1.

Lärarne åligger, at genom en vaksam tilsyn hos sina Lärjungar förekomma lättja, sjelfswåld och odygd, samt leda deras böjelser och anlag til flit, stadga, dygd och anständighet; Och äga Rectores i synnerhet tilse, at denna upsigt på allmän sedighet och flit handhafd och wårdad blifwer. Til följe häraf böra Lectores, helst de yngre, som dertil styrkan och åldren bäst innehafwa, sig emellan dela wården om Gymnasii-Ungdomens lefnad och förhållande. Likaledes wårda Rectores, Conrectores och Collegä wid Trivial-Scholorne sina Lärjungar. Der de så kallade Contubernia antingen inrättade äro, eller framdeles blifwa kunna, föreskrifwe Ephorus med Consistorium en wiss och jemkad ordning derwid, til handhafwande hwaraf en eller flere Docenter, som ogifte äro, derstädes sin boning hafwa böra.

§. 2.

Smärre felaktigheter och utbrott af ungdomsyra och oförstånd rättar Läraren med föreställningar, warning, tiltal eller aga, och pröfwe derwid den felaktiges ålder, lynne och förut förda lefnad, samt lämpe derefter en mindre eller större strånghet i rättelsen; så at alt leder til förbättring, men icke til förwärring.

§. 3.

Dessa äro wid Gymnasier och Scholor tillåtna straff: Namnets offenteliga upgifwande i Lärorummet på den felaktige, med tiltal och warning: Afsöndring ifrån Medlärjungar på särskilt ställe: Större eller mindre förlust af prämier eller stipendier:

Degradering från et högre til et lägre rum: Afbön, consilium abeundi, sedan Föräldrar eller Förmyndare derom blifwit underrättade: Relegation från Lärowerket; hwarförutan hårdare eller lindrigare aga med ris äger rum för Schol piltar, och fängelse på längre eller kortare tid för Gymnasister.

§. 4.

Gör Scholä pilt förargelse eller annat, som ej tilständigt är, under läsning i Lärohuset, eller Gudstjenst i Kyrkan, eller försummar han förfallolöst läsning eller Gudstjenst, och ej rättas kan med warning och tiltal, näpses han med schol-aga. Gör det Gymnasist, och ej rättas af Rectors enskilta och offenteliga tiltal, warde han en eller flere timar afsöndrad från Medlärjungar på särskilt ställe i Lärorummet, eller förlustig förklarad af större eller mindre del af prämium eller stipendium.

§. 5.

Förbryter sig Gymnasist eller Scholä-pilt med kort- eller tärningspel, hemma i qwarteret eller på allmänna ställen: öfwerlastar han sig af starka drycker: öfwerfaller han Medlärjungar eller andra med slag eller skymfeliga ord: eller gör han oljud å gator och gränder, eller oroar och skadar ärlig mans hus, m. m., straffes den förre med et eller flere af de straff, som 3. §. förmäler: den senare med schol-aga: och lindras eller skärpes straffet, efter den brottsliges ålder, lynne, förbrytelsens beskaffenhet, samt tid och ställe, hwarest den begången är. Beträdes någon med snatteri eller annat dylikt, pröfwes förbrytelsen efter förstnämde omständigheter, och straffes derefter med consilium abeundi, och gifwe, om möjligt är, den brotslige ersättning. Sker det annan gång, warde han från Lärowerket skild.

§. 6.

Djerfwes någon Lärjunge med otidiga ord bemöta sin Lärare, eller honom på annat sätt i ord, åthäfwor eller gerning förolämpa, göre offentelig afbön, och straffes med schol-aga eller fängelse. Hafwa sig flere i en sådan gerning sammanrotat, skal uphofsmannen utom straffet, ifrån Lärowerket re-

legeras, och de öfrige straffas efter gerning sin. Brister i öfrigt någon Gymnasist eller Scholä-pilt i aktning mot någon af Lärarne wid Lärosätet; belägges han med något af de straff, som 3. §. utsätter och brott hans förtjenar.

§. 7.

Fortfar yngling i böjelse för spel, dobbel, liderlighet eller annat, som skadligt och oanständigt är, warde han från Lärowerket skild; ty bättre är at en, än flere förloras.

§. 8.

Emedan Scholor och Gymnasier äro de första Lärostäder, hwarest Rikets Ungdom til Gudsfruktan, goda Seder och lofwärda Wetenskaper tildanas och fostras skal, och fördenskul alt tilfälle til yppigt och oskickligt lefwerne bör förtaget wara; ty skal härmed strängeligen förbudet wara, at utan Föräldrars eller Förmyndares eller Rectors samtycke, åt någon af Gymnasii- eller Scholä-Ungdomen försträcka penningar eller waror, wid förlust af försträckningen, och at sälja eller borga til en Gymnasist eller Scholä-pilt starka drycker, wid bot af Tre Riksdaler Sexton Skillingar, som af Magistraten ådömes och Cassa pauperum tilfaller, och den, som dem sådant uplåtit, emot pant af stipendier, soknegångs-pengar, böcker, kläder, kost eller annat, ehwad namn det hafwa må, igengifwe panten til Rector, och, utom förenämde böter, miste hela sin fordran. Schol-pilten eller Gymnasisten, som dryckerna för reda penningar eller emot pant tagit, straffes med schol-aga, förlust af prämium eller fängelse på längre eller kortare tid, efter omständigheterne och sakens beskaffenhet. Lag samma ware för den, som håller sådana waror wid Lärohuset til salu, eller dem til Ungdomen i qwarteren säljer eller utborgar, som Rector förklarat wara skadeliga eller onyttiga.

§. 9.

På det Disciplina scholastica med lag och behörigt anseende må handhafwas, och de här ofwanföre omförmälte händelser med warsamhet och granlaga upmärksamhet pröfwas; så förordne och anbefalle Wi i Nåder at en Gymnasii Scholä-

Rätt, eller Consilium-Gymnasticum, under Ephori inseende, må inrättas, hwaruti Rector Ordförande är, och des Embetsbröder Ledamöter blifwa: och skal denna Rätt heldre med faderlig ömhet rätta och förbättra, än med mycken stränghet straffa och förwärra. Härom stadge Wi följande: 1:o Skal Rector, hwilken alla klagomål, af hwad beskaffenhet som helst, uptaga bör, äga rätt, at, efter föregången anmälan hos Ephorus, sammankalla Gymnasii- och Scholä-Rätten, och föredraga alla de händelser och mål, som i 5. 6. 7. och 8. §. §. uptagas, och hwarå de i 3. §. föreskrifne swårare straff följa böra: dock må des utslag ej förr werkställas, än det blifwit Ephorus underställdt, som äger rätt, at samma efter omständigheterna lindra eller skärpa. Under Biskopps ledighet, äge Consistorium, at Ephori rätt utöfwa: hwad fastställdt blifwit, befordre Rector genast til werkställighet. 2:o Anklagas Gymnasist eller Scholäpilt för gröfre brott, förwise Gymnasii- och Scholä-Rätten målet til wederbörande werldslig Rätt och des åtgärd; dock biträdes den brottslige af Rector eller någon annan af Consilium Gymnasticum befullmägtigad: och blifwer han til gerningen bunden, warde han, innan werldsliga straffet för sig gått, genom relegation från Lärowerket söndrad. 3:o Scholä-pilt wid Trivial-Scholan, der Gymnasium är, som af swårare angifwelse är beswärad, stånde under Gymnasii- och Scholä-Rätten, som deröfwer ransake och döme; dock i den Lärares närwaro, til hwilkens Class den brottslige hörer, och iakttages derwid de omständigheter, som ofwanföre anmärkte finnas. Wid de andra Trivial-Scholor, må Rector, i Inspectoris-Scholä öfwerwaro, med de öfrige Schol-Lärarne, de swårare målen ransaka och afdöma, men innefattar straffet relegation, anmäles saken hos Ephorus, och afwäntas des utlåtande: För öfrigt iakttages, hwad här ofwanföre stadgadt är och tillämpeligt wara bör. 4:o Ehuru Wi således lemnat anwisning til allmänna grunder för en nyttig Disciplina scholastica; förwänte Wi likwäl ej mindre af skicklige Lärare, än i synnerhet af Biskopparne och Consistorierne, at deraf göra den ytterligare tillämpning, som grundad på mennisko-kännedom, erfarenhet och klokhet, leder, underhåller och styrker Ungdomen i Christeliga tänkesätt och dygdiga böjelser; hwarigenom Wi förmode

Oss altid kunna påräkna skickelige ämnen för Wår och Rikets tjenst, samt trogne Undersåtare och redlige Medborgare. Och på det Ungdomen måtte desto bättre känna sina så allmänna som enskilda pligter, och den bestraffning, som på deras öfwerträdande följer, böra de Lagar, Wi derom nu i Nåder föreskrifwit, af Lärarne hwar på sit ställe wid de ordenteliga läsetidernas början kort och tydligt läggas Lärjungarne under ögonen och på sinnet, samt desutom på en tafla i läserummet skrifteligen eller i tryck upsättas och altid wara til hands samt til efterrättelse tjena.

XIII. Cap.

Om Ferierne.

§. 1.

Wid Påsk och Pingst uphöra Lectionerne och Scholägången trenne dagar före Helgen, och begynna åter med femte dagen af Helgen eller Thorsdagen, då Ungdomen emedlertid sysselsättes med öfwerläsning af föresatta stycken.

§. 2.

Vacationes Solennes, då Ungdomen allmänneligen äger frihet at resa hem, eller på annor ort, der de kunna förwärfwa sig utkomst för nästa Termin, tillåtes twänne gånger om året: om Wintern från Luciä tid til Kyndersmässan, och om Sommaren från Johannis til Bartholomäi-dag. Infaller wid Terminens början Prestmöte eller Marknad, må samlingstiden utsättas derefter. Försummar någon, utan bewisligt förfall, at på föresatt tid sig wid Lärostaden infinna, umgälle det med något af de lindrigare straff, i 12. Cap. 3. §. nämnde äro, och försummelsen förtjenar.

§. 3.

Wid bortresan från Lärosätet, föresätta Lärarne hwar och en i sin Lection och i sin Class, antingen repetition af wissa stycken, som under förflutna Termin förehafde warit, eller

öfning i annat, som dermed gemenskap hafwer: och skola Lärjungarne wid återkomsten den följande Termin, derföre wid anställd examen redowisa. Präceptores, som haft Schol-piltar under privat information, redowisa äfwen då för den Lärare, til hwilkens Class Pilten hörer, huru han sina pligter fullgjort. Märkes försummelse, anmäle det Läraren hos wederbörande Rector, som derå alwarlig rättelse skaffa bör. Skulle wid denna examen och redowisning sådane omständigheter förekomma, som tarfwa Ephori upmärksamhet och åtgärd, anmäle dem Rector hos honom. För öfrigt anbefalles härmed Biskopparne och Consistorierne, at öfwer alt detta, som i denna Gymnasii- och Scholä Ordning stadgadt är, hafwa en noga och alfwarsam upsigt, och at den uti alla delar warder efterlefwad och behörigen tillämpad, så at ingen sig understår efter eget godtycko något derutinnan ombyta eller förändra. Det alle som wederbör, hafwe sig hörsammeligen at efterrätta. Til yttermera wisso hafwe Wi detta med Egen Hand underskrifwit och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit. Helsingborg den 7 December 1807.

GUSTAF ADOLPH.

L. S.

M. Rosenblad.

KORT SVENSK LITTERATURHISTORIA.

Av *J. Mjöberg* och *A. Wahlgren.*

Pris: 1: 25.

»Är avsedd att användas i ungdomsskolor av olika typer, kommunala mellanskolor, högre folkskolor, realskolor, flickskolor och andra med dessa jämförliga läroanstalter, varjämte den torde göra tjänst vid folkhögskolor och i studiecirklar. Boken inledes med en kort översikt av forntiden och medeltiden. Därefter följer reformations- och stormaktstiden och så frihets- o. gustavianska tiden med korta karaktäristiker av de främsta skalderna. Utförligast behandlas tiden efter 1809 med överblickar över romantiken, Götiska förbundet, liberalismen och realismen, samt de senaste årtiondena och med teckningar av de mest betydande diktarna. Dessa teckningar äro liksom översikten utomordentligt välskrivna och lyckade. De ha givits sådan form, att de riktigt måste nitas in i ungdomens sinnen. **Bokens begränsning är mästerlig och den bör komma till användning i alla skolor där man läser litteraturhistoria.**«

P. T. i Svensk Läraretidning.

KOMMATERINGSKURS

FÖR FOLKSKOLAN.

Av *Helge Haage.*

(Semin. rektor.)

Pris 1: 50.

»Ett i stort sett **utmärkt arbete,** som tydligt bör underlätta den svåra uppgiften att lära barnen interpunktion. Reglerna äro klart och precist formulerade, exemplen talrika och valda så, att de allsidigt belysa regeln. Korta och goda sammanfattningar göras. Efter varje avdelning finnes en grupp övningsexempel, som barnen själva skola interpunktera, varjämte de efter bokens anvisning själva skola betona meningar.«

—rg i Tidn. f. Sveriges läroverk.

KORTFATTAD RÄKNELÄRA

FÖR UNGDOMSSKOLOR OCH SJÄLVSTUDIUM.

3:e UPPLAGAN MED FACIT OCH TABELLER.

Av *Leonard Holmström.*

Pris 2: 50.

»**Är en utmärkt** bok för såväl **fortsättningsskolor** som s. k. frivilliga aftonskolor. Ehuru i densamma alla de områden av matematiken som avse det praktiska livets behov äro representerade har den dock ej det vidlyftiga omfång som annars brukar verka avskräckande. **De värdefulla förklaringarna giva den ett företräde framför liknande läroböcker.**«

Folkskoll. Gustaf Ljungqvist i Folkskol. Vän.

C. W. K. GLEERUPS FÖRLAG, LUND.

Lund 1923. Carl Bloms Boktryckeri.

Pedag. Sv
Allm. kurs

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1923] BOKSERIE UTGIVEN AV [ÅRG. III]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[SERIEVOLYM 9] GENOM B. RUD. HALL. [ÅRSVOLYM 2]

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR
1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV
B. RUD. HALL

VII
1820 ÅRS SKOLORDNING

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

PRIS 3 KRONOR

LUND. FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1923] BOKSERIE UTGIVEN AV [ÅRG. III]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[SERIEVOLYM 9] GENOM B. RUD. HALL. [ÅRSVOLYM 2]

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

VII

1820 ÅRS SKOLORDNING

LUND. FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

[De »Rättelser» som å ett löst blad tillagts skolordningen, hava här infogats å respektive ställen. Å Sect. 1, Cap. 6, § 3, mom. 6 har ordet forsättes ersatts med »fortsättes».

B. R. H.]

LUND 1924
CARL BLOMS BOKTRYCKERI

KONGL. MAJ:TS

FÖRNYADE NÅDIGA

SKOL-ORDNING;

GIFWEN STOCKHOLMS SLOTT
DEN 16. DECEMBER 1820.

CUM GRATIA & PRIVILEGIO S:Æ R:Æ MAJ:TIS.

STOCKHOLM, TRYCKT I KONGL. TRYCKERIET, 1821.

Wi CARL JOHAN, med Guds Nåde, Sweriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung; Göre weterligt: Att som den Allmänna Upfostringen är af största wigt för Samhälls-Inrättningarnes trefnad och bestånd, hwadan Wi och Riksens Ständer ansett Underwisnings-Werkens möjligaste fullkomnande i öfwerensstämmelse med Tidehwarfwets fordringar och Wetenskapernes framsteg utgöra ett angeläget föremål för Högsta Magtens omsorger, och då den på försök, till efterföljd under fem år i Nåder antagne och utfärdade Skol-Ordning af den 7. December 1807 funnits behöfwa omarbetas och förbättras; så har den, uppå Riksens Ständers yttrade underdåniga önskan, i Nåder tillförordnade Comitee för Allmänna Upfostrings-Anstalternas och Läro-Werkets öfwerseende och förbättring, efter anställd granskning af de af samtelige Consistorierne i Riket wid berörde Skol-Ordning gjorde anmärkningar, under den 8. April 1817, i underdånighet afgifwit ett af bemälde Comitee utarbetadt Förslag till en ny Skol-Ordning, hwilket Förslag, uppå Nådig befallning, från trycket utgått, med tillkännagifwande att en hwar, som det åstundade, ägde att inom den 1. Februarii 1818 sina anmärkningar i ämnet till Upfostrings-Comiteen insända; hwarefter, uppå Prest-Ståndets wid Riksdagen 1818 derom gjorde underdåniga anhållan, tiden till anmärkningars afgifwande wid nämnde Skol-Ordnings Förslag blifwit förlängd till Riksdagens slut; i grund af hwilket Comiteen fått emottaga ej mindre Prest-Ståndets Ecclesiastik-Utskotts till Oss i underdånighet insände Betänkande, än åtskillige, dels namngifne, dels anonyme granskares anmärkningar öfwer oftanämnde Skol-Ordnings Förslag; och har Upfostrings-Comiteen, med föranledande häraf, sedermera detta

Förslag till en ny Skol-Ordning omarbetat och detsamma, jemte tillhörande Bilagor, till Wår Nådiga pröfning och stadfästelse i underdånighet öfwerlemnat; Öfwer hwilket sålunda omarbetade Skol-Ordnings Förslag Wi i Nåder för godt funnit infordra underdånigt Utlåtande af Wår Högtälskelige Herr Son, Hans Kongl. Höghet Kronprinsen, Hertigen af Södermanland, Hwilken så i öfrigt, som i egenskap af Upsala Academies Cantzler, med särdeles upmärksamhet följt alla ärender, åsyftande det upwäxande Slägtets sorgfälliga odling och utbildning. Och som Wi, sedan Hans Kongl. Höghet dertill i underdånighet tillstyrkt Wårt Nådiga gillande och bifall, i Nåder funnit att den ifrågawarande af Upfostrings-Comiteen nu mera omarbetade Skol-Ordning skall, genom en säkrare och med Tidehwarfwets fordringar samt Wetenskapernas kraf mera öfwerensstämmande Läro-methode wid de Allmänna Skolorne och Gymnasierne i Riket, åt Fäderneslandets och Samhällets gagn, i sin mån, bereda kunnige, uplyste och laglydige Medborgare, grundlige Lärde och skicklige Tjenstemän; Altså och med Nådigt gillande af de grunder, hwarpå Skol-Ordnings Förslaget sig stöder, hafwe Wi för godt funnit, att, på sätt den här nedanföre ord för ord finnes intagen, i Nåder fastställa den föreslagne Skol-Ordningen jemte tillhörande Bilagor att tjena till behörig efterlefnad från och med Höst-Terminens början nästkommande år 1821, då nu gällande Skol-Ordning af den 7. December 1807 till dess kraft och werkan kommer att uphöra: och äro de af Upfostrings-Comiteen underdånigst insände Anwisningar och Råd till Lärare wid Elementar-Läro-Werken härwid bifogade såsom Bihang till uplysning om sättet att werkställa Skol-Ordningens föreskrifter, dock utan åliggande för wederbörande att ställa sig samma Anwisningar och Råd till owilkorlig efterföljd.

Första Sectionen.

Stadga för Underwisningen och Ordningen wid alla Rikets Elementar-Lärowerk.

Cap. 1.

Elementar-Lärowerkens indelning.

§. 1.

De på Statens bekostnad inrättade Elementar-Lärowerk ware fördelade i Twänne Classer: Apologist-Skolor och Lärdoms-Skolor. Underwisningen och öfningarne inom de förra skola åsyfta beredande till allmän medborgerlig bildning: inom de sednare beredandet derutöfwer till den högre Wetenskapsodlingen, samt till den bildning, hwilken såsom wilkor för antagande och befordran till wissa Statens Embeten erfordras, och genom offenteliga prof wid Rikets högsta Lärowerk skall styrkas.

§. 2.

Apologist-Skolor ware af Twänne slag:

1:o. Lägre Apologist-Skolor med en Rector och en Collega.

2:o. Högre Apologist-Skolor med en Rector och twänne Colleger.

Är Apologist-Skola belägen på samma ställe, som Lärdoms-Skola, hafwe icke serskild Rector, utan styres af Rector wid Lärdoms-Skolan, men bibehålle likwäl samma antal Lärare, som för sådane Skolor stadgadt är.

§. 3.

Lärdoms-Skolor ware af Trenne slag:

1:o. Lägre Lärdoms-Skolor, med en Rector och twänne Colleger.

2:o. Högre Lärdoms-Skolor, med en Rector, en Con-Rector och trenne Colleger.

3:o. Högsta Lärdoms-Skolor, kallade Gymnasier, med minst sex Lectorer och en Adjunct.

Cap. 2.

Läro-ämnen.

§. 1.

Läro-ämnen i alla Apologist-Skolor ware: Christendomen, Wälskrifning, Swenska Språkets rättskrifning, Mathematiken, Historien och Geographien, åtföljd af elementaira kännedomen om Naturens alster och allmänna Phenomener, Hufwudbegreppen af Fäderneslandets Lag- och Stats-kunskap, åtföljande Swenska Historien, samt Fransyska och Tyska Språken. Från dessa Språks lärande må dock frihet kunna lemnas af Collegium Scholasticum efter föregången skriftelig ansökan af Lärjunges Målsman, hwilken ansökan wid Skolans Handlingar förwares.

§. 2.

Läro-ämnen i Lägre Lärdoms-Skola ware Christendomen, Wälskrifning, Swenska Språkets rättskrifning, Latinska och Grekiska Språken, Mathematiken samt Historien och Geographien, åtföljd af Naturens elementaira kännedom.

§. 3.

I Högre Lärdoms-Skola underwises i samma Läro-ämnen som i Lägre, med tillägg af Theologi och Hebreiska Språket.

§. 4.

Läro-ämnen i Gymnasium ware Theologien, Latinska, Grekiska, Hebreiska, Fransyska och Tyska Språken, Mathematiken, Historien, Geographien, Philosophien samt elementaira Physiken och Natural-Historien: kunnandes frihet från underwisning i något ämne, som i de trenne slagen Lärdoms-Skolor är föreskrifwet, icke någon medgifwas. Tillfälle till enskild handledning i Teckning och Engelska Språket, för dem det åstunda, bör äfwen, så widt omständigheterne det medgifwa, genom Ephori försorg beredas.

§. 5.

Wid alla Elementar-Lärowerk skall underwisning i Choralsång meddelas; och må ingen af Ungdomen derifrån sig undandraga, ej heller från Gymnastiska öfningar, der sådane inrätt-

ningar finnas, så framt han ej af Collegium pröfwas wara dertill af naturen alldeles oskicklig.

Cap. 3.

Underwisningens fördelning.

§. 1.

Den studerande Ungdomen fördelas:

1:o. Wid Lägre Apologist-Skolor i Twå afdelningar.

2:o. Wid Högre Apologist-Skolor i Tre afdelningar.

3:o. Wid Lägre Lärdoms-Skolor i Tre afdelningar.

4:o. Wid Högre Lärdoms-Skolor i Tre afdelningar och en Rectors-Class.

5:o. Wid Gymnasium i minst Twå afdelningar.

Syftemålet för underwisningen i hwarje afdelning ware att bibringa hwar och en Lärjunge den kunskapsgrad, både till minne och begrepp, som nedanföre i 6. Cap. för dess flyttning bestämmes.

§. 2.

Hwarje af Skolornas afdelningar må tills widare hafwa sin serskilde Lärare, som bestrider underwisningen uti alla der till föredragning stadgade läroämnen, så att hwarje Lärare och hwarje afdelning sysselsättes 32 timmar i weckan. Uti Rectors-Class besörjes underwisningen af Rector och Con-Rector, hwilka dele sins emellan läroämnena och answare hälften af tiden hwardera. Dock ware Ephorus obetaget, att, i hwad Skola som hälst, med Lärarnes samtycke införa den uti serskild upgift bifogade Ambulatoriska Läse-ordningen, hwilken bjuder läroämnenas föredragning af samma Lärare, så widt möjligt är, genom alla afdelningarne.

§. 3.

Wid de Gymnasier, der endast sex Lectorer och en Adjunct finnas, bestrides underwisningen sålunda, att

1:o. Theologiæ Lectorn underwisar i Theologi och Kyrko-Historia.

2:o. Linguarum Grecæ et Hebræ Lectorn uti Novum Testamentum, Grekiska Classiska Auctorer och Hebreiska Språket.

3:o. Eloquentiæ Lectorn uti Latinska Språket, Romerska Antiquiteterna, samt Grekiska och Romerska Mythologien.

4:o. Philosophiæ Lectorn uti Logik i samband med allmän Språklära, samt föredrager dessutom de elementer af Practiska och Theoretiska Philosophiens serskildta lärostycken med deras tillhörande Historia och Terminologi, som kunna för Lärjungarne wara fattliga och för deras ålders bildning tjenliga.

5:o. Matheseos Lectorn i Geometrien, Aritmetiken och Algebra, hwarjemte han föredrager de första och enklaste elementer af Physiken, samt af läran om Tiden.

6:o. Historiarum Lectorn i Allmänna samt Swenska Historien, i förening med Nordiska Mythologien och Geographien.

7:o. Adjuncten i Fransyska och Tyska Språken.

Desse Lectorer läse hwardera 8 timmar i weckan, nemligen 4 för hwarje afdelning, och Adjuncten 4 timmar i weckan, eller 2:ne för hwarje afdelning.

Wid de Gymnasier der serskild och med redan warande eller blifwande Instruction försedd Lärare uti Natural Historien icke finnes, och intill dess en sådan hinner anskaffas samt med enskild eller allmän lön förses, utser Ephorus en ibland Gymnasii Lärare, som dertill är willig och tjenlig, om en sådan finnes, eller i widrigt fall någon utom Lärowerket, att emot det af Staten i detta hänseende anslagna arfwode underwisa Ungdomen 4 timmar i weckan, 2:ne för hwarje afdelning, uti allmänna upställningen af naturens riken, samt serskildt och utförligare uti Botaniken. Denne Lärare bestride under samma answar och examens skyldighet samt meddelande af witsord som de öfrige Lärare, sina föreläsnings pligter.

Der flere än 6 Lectorer finnas, upgöres af Collegium Gymnasticum, med Ephori bifall, timmarnes antal och fördelning mellan Lärarne, så att Ungdomen i hwarje afdelning blifwer sysselsatt 28 läsetimmar. Skulle Lärjungarnes antal någorstädes wara eller blifwa större, än att deras underwisning kan på 2:ne afdelningar bestridas, fördelas de uti 3:ne, med lika sysselsättning för hwarje afdelning, som nyss stadgadt är. Utom desse läsetimmar anwändas 4 timmar i hwarje wecka till anställande af Ungdomens tal-öfningar. Tre timmar i weckan skola afdelningarne wara åtskiljde, då twå Lectorer, der Gym-

nasium är fördeldt i twänne afdelningar, och tre Lectorer, der det är fördeldt i trenne, sköta denna öfning med hwar sin afdelning. Den 4:de timmen skola afdelningarne wara förenade och endast en Lector i sin ordning närwarande. Dessa talöfningar kunna bestå, dels uti disputations-acter, dels i repetitioner af förut föredragne läroämnen, dels uti ljudelig upläsning af walda, uti olika ämnen författade prosaiska och poetiska stycken, dels uti fria och munteliga öfwersättningar ifrån det ena språket till det andra, m. m., hwarunder det ware Lärarens syftemål, att, jemte riktig tonwigt och rent språk, bibringa Lärjungarne en efter hwarje serskildt skrifsätt afpassad god declamation, samt wana att lätt och begripligt uttrycka sina tankar. Eloquentiæ Lectorn anställe alltid dessa öfningar på Latinska och Historiarum Lectorn på Swenska Språket. De öfrige Lectorerne må skiftewis nyttja dessa båda Språk, efter eget wal.

Ehuru Latinska Språkets läsning skötes af Eloquentiæ Lectorn, biträdes han likwäl wid Lärjungarnes skriföfningar uti detta Språk, så wäl som uti det Swenska, af de öfrige Lectorerne och Adjuncten, så att Ynglingarne indelas i wissa skriflag, af hwilka det öfwersta öfwas af Eloquentiæ Lectorn, hwilken, efter gifwen anwisning, låter dem författa korrta Latinska afhandlingar eller så kallade Chrior; det nedersta af Adjuncten, och de öfriga af Lectorerne, hwilka låta Lärjungarne öfwersätta ifrån Swenska till Latinska Språket, samt wexelwis utarbeta egna smärre afhandlingar och upsatser på modersmålet. Antalet af dessa skriflag må bero på Ephori, efter Gymnastiska Ungdomens talrikhet lämpade föreskrift, så att ej flere Lärjungar uti ett lag finnas, än att Läraren hinner dem någorlunda beqwämligen underwisa, hwarwid Lectorernes biträde sker efter ålder i tjensten, den yngste först. Af Lärarne må bero, att, på hwilka förut af andra allmänna öfningar ej uptagne timmar de lämpligast finna, Scripta exhibera och rätta, med det wilkor likwäl, att ett Scriptum i weckan ofelbart af hwarje Lärjunge författas och af Läraren genomgås.

§. 4.

Schema Lectionum, i öfwerensstämmelse med hwad ofwanföre samt ytterligare uti 4. och 6. Capitlen är stadgadt, uprättes för hwarje afdelning, efter Rectors och Lärarnes förslag, med Ephori bifall, och må ej under läseårets lopp förändras, derest icke någon oförutsedd händelse sådant föranleder.

§. 5.

Bön- och Bibel-läsning förrättes hwarje morgon före läsningens början, så tidigt, att genom dem icke någon del af följande lästimme borttages. Hwarje afton förrättes bönen efter sista lästimmens slut. På Gymnasium ware Rector eller någon af Lectorerne eller ock Adjuncten, efter öfwerenskommelse derwid alltid tillstädes. I Skolan likaledes Rector eller en af Lärarne, efter tour eller öfwerenskommelse.

Det tillhöre Ephori bestämmande, huruwida bönen, med lemnadt afseende åt Lärohusens byggnad och orternas olika sedwanor, må förrättas samfäldt med hela Lärowerkets Ungdom, eller serskildt för hwarje afdelning, dock att den alltid owilkorligen sker under Lärarens närwaro.

Bönen begynnes och slutes med afsjungandet af en Psalmwers. En eller annan gång må Läraren sjelf förrätta bönen, för att gifwa Ungdomen eftersyn, huru den skall inrättas i afseende på bönernas wal, korrthet och ordning, samt huru den skall utföras med tjenligt uttal och wärdiga åtbörder. Sedermera förrättes bönen af Lärjungarne sjelfwe, på sätt 3. §., 10. Cap. föreskrifwer.

Straxt efter morgonbönen läses ett stycke i Bibeln i den ordning, som föreskrifwes. Hwarje Yngling nyttje sin egen Bibel, och Läraren låte dem, utan någon fastställd ordning, wexla med upläsningen, dels för att pröfwa och bibehålla en oafbruten upmärksamhet, dels för att allmänt bibringa ren innanläsning och detta heliga ämne wärdigt uttal.

Lärowerkets samtlige Lärare hålle skiftewis Prediko-förhören, hwilka, der ej locala hinder möta, som af Ephorus bedömmas, förrättes alla Söndagar och allmänna Helgedagar straxt efter Högmässo-Gudstjenstens slut.

§. 6.

Till underwisning uti Choralsången indelas Skolans alla Ynglingar, utan afseende på de afdelningar, hwaruti de för öfrigt äro intagne, uti två, högst tre Sång-Classer, efter Ungdomens större eller mindre talrikhet, jemförd med den härtill anslagna tid. Härwid fästes hufwudsakliga afseendet derå, att alla efter Läroboken anwista öfningar, före afgången ifrån Skolans öfwersta Class, äro inhämtade. Läraren i sången upgifwe förslag till indelningen, som af Rector med Ephori bifall fastställes. Intagning och flyttning Classerne emellan ware Lärarens ensak, dock med Rectors minne och wetskap. Hwarest Apologist-Skola finnes på samma ort med Lärdoms-Skola, njute Ynglingarne från båda Lärowerken gemensam underwisning uti samma Sång-Classer. Hwarje Lördag, eller dagen före allmän Helgedag, ware alla Classerne förenade, och, der Gymnasium på stället är, ware äfwen dess Ungdom då tillstädes och deltage i underwisningen. Alla de Lärjungar, som icke wid sångtimmen äro uptagne, biwiste på samma timme Gymnastiken, der den finnes inrättad.

Dessutom böra wid alla Lärowerk, hwarest Director Musices finnes, 4 timmar i weckan, twänne om Onsdags och twänne om Lördags eftermiddagarne, de af Lärjungarne öfwas uti Instrumental-musik, hwilka af en sådan underwisning önska att sig begagna.

§. 7.

Alla slags allmänna skriföfningar, eller wanligen så kallade exercitia stili, med undantag af dem, som endast afse wälskrifning, må med Skol-Ungdom aldrig anställas, utan på Lärorummet, i Lärarens öfwerwaro och på de till allmän underwisning anslagne lärotimmar.

§. 8.

När Läro-terminen börjas, anställe hwarje Lärare i sitt underwisnings-ämne en korrt repetition med Ungdomen, för att utröna, huruwida det, som förut blifwit lärdt, är i minnet bibehållet. Wid dessa repetitioner böra, i den mån tillfället medgifwer, Ephorus eller Inspector samt Rector wara närwarande.

Likaledes och owilkorligen anställes repetitioner under Terminen, enär Läraren sjelf pröfwar något wisst stycke af ett Läroämne wara afhandladt. Om tiden för dessa underrättes Ephorus, der han på stället bor, eller Inspector, samt Rector, på det de må kunna tillse att desamma wederbörligen werkställas, och äga tillfälle att dem öfwerwara.

Cap. 4.

Lärotider.

§. 1.

Den allmänna Lärotiden, som fördelas i twänne Terminer, nemligen Höst- och Wår-Terminen, hwilka Terminer skola börjas och slutas, enligt hwad för hwarje serskild ort stadgadt är, skall hwarje år utgöra minst 32 weckor, och ej någorstädes kunna wara korrtare utan Konungen serskildt gifwer der lof till; dock äge Ephorus rättighet att inom de begge sista weckorna af Wår-Terminen utsätta Examen aniversarium, samt inom sista weckan af Höst-Terminen Skol-Examen på den dag han finner lämpligast i afseende på den honom öfwer dessa Examina åliggande tillsyn.

Inträffar Terminens första dag å Helgedag, blifwe den å följande dag öppnad.

Under den öfriga tiden af året ware allmänna Ferier, då Ungdomen äger att wistas hwar den med sina Målsmäns bifall godtfinner, med iakttagande af de föreskrifter och åtnjutande af de rättigheter för densamma Nådigst blifwit stadgade. Under dessa ferier bör tillfälle till underwisning, så widt ske kan, genom Ephori försorg beredas åt de Lärjungar, som på stället qwarblifwa.

Under ofwannämde 32 weckor, hwilka utgöra den fastställde läsetiden, lemnas wid Påskhelgen Ungdomen twänne weckors ledighet ifrån offentliga underwisningen, räknad ifrån Palmsöndagen till första Söndagen efter Påsk. Åstundar Lärjunge under dessa weckor lemna Lärosätet, gifwe det för Rector tillkänna och inställe sig åter på utsatt tid, wid samma påföljd, som uti 10. Cap. 2. §. 4. mom. stadgas.

§. 2.

Uti hwarje wecka anwändes wid alla Elementar-Lärowerk 32 offentliga läse- och tal-öfnings-timmar: alla förmiddagar 4 timmar, från den 1. April till den 16. October, emellan kl. 6 och 8 samt 9 och 11. Ifrån den 16. October till den 1. April emellan kl. 7 och 9 samt 10 och 12. Eftermiddagarne Måndagar, Tisdagar, Thorsdagar och Fredagar 2 timmar, hwilka af Collegium efter orternas sed och årstidernas beskaffenhet må utsättas mellan kl. 1 och 5.

Der locala omständigheter fordra, må Collegium, med Ephori bifall, utsätta underwisningens början 1 timme senare om dagen.

Den timme som hwarje dag infaller näst efter de begge sista förmiddags läsetimmarne, bestämmes till Kyrkosång och Gymnastik, på sätt i 3. Cap. 6. §. stadgadt är. Ej må för öfrigt flere än 2:ne allmänna öfningstimmar omedelbart följa hwarandra. Lärarne ware alltid förbudet att göra utbyte af de till offentlig underwisning föreskrifne timmar emot andra, på hwilka Ungdomen, enligt ofwanstående föreskrift, bör äga ledighet ifrån Skolan.

§. 3.

Att utan hos Rector anmäldt laga förfall lemna Ungdomen frihet från någon underwisning under en eller flere timmar, eller anmoda någon annan att i sitt ställe underwisningen bestrida, ware hwarje Lärare förbudet. Den Lärare, som häremot bryter, umgälle sådant på lika sätt och i samma ordning, som om answar för Lärare i allmänhet uti denna Sections 10. Cap. 1. §. stadgas.

Utom Ephorus må ingen annan än Rector gifwa allmänt lof under en eller flere timmar, då hård wäderlek, marknader, allmänna högtidligheter eller andra lika bjudande orsaker inträffa; och gälle alltid sådan frihet för alla afdelningarne på en gång, utom i det fall, då en utan Con-Rectors biträde warande Rector, i och för Inspectionens utöfning föranlåtes att serskildt dimittera sin egen afdelning.

Behöfwer någon Lärjunge för enskild del frihet från underwisningen en eller annan timme, amäle det hos den eller de Lärare, som underwisningen dessa timmar bestrida och hwilka äga att pröfwa behofwet och tillåtelse meddela.

Cap. 5.

Intagning i Lärowerk.

§. 1.

Intagning i Lärowerk må ej ske å annan tid, än inom den första weckan af hwarje Läro-Termins början, så widt ej laga förfall kan styrkas. Häröfwer åligge Lärowerkens Styresmän att sträng hand hålla. För dem, som Wår-Terminen intagas, fordras, jemte öfriga för inträde i afdelningen nödiga kunskaper, att de skola hafwa genomgått de Lärostycken, som under Höst-Terminen blifwit i afdelningen föredragne.

§. 2.

Ej må i Skola till Lärjunge antagas någon, som icke upnått Åtta års ålder.

§. 3.

Ej må i något Lärowerk den till Lärjunge intagas, som icke är försedd med betyg ifrån wederbörande Pastor om dess födelseort, ålder och frejd, samt med tillförlitligt bewis att hafwa haft kopporna, och att ej weterligen wara med smittosam sjukdom behäftad. Hafwer han förut warit intagen uti annat Lärowerk, ware ifrån upwisandet af dessa betyg befriad, men deremot owilkorligen skyldig att förete wederbörligt uti 7. Cap. påbudet betyg ifrån det Lärowerk han senast biwistat.

§. 4.

Ej heller må den antagas, som icke kan för Lärowerkets Rector styrka att han, genom egna tillgångar eller andras understöd, kan sig wid Lärowerket uppehålla.

§. 5.

För att kunna intagas i Apologist-Skolas eller Lärdoms-Skolas nedersta afdelning, fordras: 1:o. Att kunna utantill Luthers Lilla Cateches. 2:o. Att kunna ledigt och rätt läsa innan-

till Swenska, tryckt ware sig med Latinska eller Swenska stilar, samt tydligt skrifwen Latinsk Handstil. 3:o. Att kunna skrifwa Latinsk stil någorlunda läsligt. 4:o Att skrifwa och utnämna Tal till Tusende.

Widsträcktare kunskaper må berättiga den sökande till intagning i en högre afdelning, hwarwid noga iakttages de föreskrifter, som nedanföre i 6. och 8. Cap. stadgade äro.

§. 6.

Anmäler sig någon öfwer 15 år gammal att blifwa wid Lärdoms-Skola antagen, och icke äger mot sin ålder någorlunda swarande kunskaper, må Collegium, efter pröfning af omständigheterna, honom antaga eller afwisa, och äge i senare fallet den sökande, der han med afwisningen icke åtnöjes, att sådant anmäla directe eller genom Skolans Inspector hos Ephorus, hwilken slutliga pröfningsrätten tillkomme.

§. 7.

Wid inskrifningen erlägge den sökande de afgifter, som äro eller blifwa uti härom allmänt gällande Författningar påbudne.

§. 8.

Antagen Lärjunge ware pligtig att genast förse sig med Skrif-materialier, samt då och framgent med nödige Böcker, hwilka sednare han under lärotiden icke må sig afhända.

§. 9.

Yngling, som i Lärowerket icke blifwit ordenteligen intagen, må ingalunda tillåtas att såsom Lärjunge begagna sig af derstädes förekommande underwisning; en hwar likwäl obetagit att, med Lärarens bifall, föreläsningarne afhöra.

Cap. 6.

Flyttning inom Lärowerk.

§. 1.

Uti alla Apologist-Skolor flyttes Lärjunge ifrån den första afdelningen till den andra, när han 1:o har läst hela Stora Catechesen med tillhörande Bibliska Språk. 2:o Känner Gamla Tes-

tamentets Bibliska Historia efter Läroboken. 3:o. Säkert och färdigt känner de Grammatikaliska termerna och ordens böjningar på modersmålet, samt wid skrifning eller dictering stafwar detsamma någorlunda rätt. 4:o. Kan läsa Fransyska och Tyska Språken innantill, samt känner deras Paradigmata. 5:o. Kan säkert och med fullkomlig färdighet räkna Quatuor Species i hela Tal och i Sorter, känner dessa räkneslags tillämpning, samt wunnit nödig öfning i åskådning och räkning i hufwudet. 6:o. Känner och förstår att på Charta urskilja de allmänna Geographiska tecknen, och kan göra reda för Jordens naturliga indelning, samt Chartorna öfwer Europa och Skandinawien. 7:o. Har genomgått de Historiska Elementar-Läroböckerna.

§. 2.

I Högre Apologist-Skola flyttas Lärjunge ifrån andra till tredje afdelningen, när han 1:o kan utantill och wäl förstår hela Stora Catechesen med tillhörande Bibliska Språk. 2:o. Känner hela Bibliska Historien efter Läroboken. 3:o. Kan på Swenska Språket Grammatikaliskt rätt sammansätta enkla meningar och läsa tydligt skrifwen Swensk handstil. 4:o. Kan ur gifna Chrestomatier öfwersätta Fransysk och Tysk Prosa. 5:o. Kan göra fullkomlig reda för första Boken af Euclidis Geometri, känner och färdigt öfwar Bråkräkning äfwen med Decimaler och enkel Regula de Tri, samt förstår den del af proportionsläran, hwarpå dessa räkneslag grundas. 6:o. I Geographien känner och i allmänhet kan göra reda för Chartorna öfwer alla Werldsdelarne, samt Europas Politiska indelning uti Stater med deras hufwudstäder, jemte första och enklaste begreppen uti allmänna Statskunskapen. 7:o. Kan redowisa för den äldre Historiens hufwudepoker samt den Swenska i kronologiskt sammanhang, begge wid underwisningen studerade med Chartor.

§. 3.

I Högre Apologist-Skolas tredje afdelning fullbordes de redan påbegyndta studierna, så att:

1:o. Repeteras hela Catechesen och ett tjenligt Compendium i Religions Historien läses.

2:o. Studium af modersmålet drifwes till öfning att sam-

mansätta afhandlingar, och till kännedom af åtskilliga formulairer derwid.

3:o. Mathematiken drifwes till en någorlunda fullständig kännedom af Geometriens Elementer med deras anwändande, uplösningen af Algebraiska Æquationer, samt den Arithmetiska Coursens fulländande.

4:o. Öfning inhemtas att skrifwa Fransyska och Tyska Språken, hwarjemte tydningen af dessa Språk fortsättes till erforderlig färdighet.

5:o. De enskilda Staternes Geographi läses och Jordglobens bruk inhemtas, hwarmed förbindes en fortsatt och utwidgad underwisning uti naturens kännedom.

6:o. Allmänna Historien fortsättes till en sammanhängande kunskap om medeltidens och den nyare tidens hufwudepoker, hwarjemte en fullständig kännedom af Fäderneslandets Historia, åtföljd af hufwud-begreppen i dess Lag- och Stats-kunskap, bibringas. Läraren äge att uti denna Class, i mån af Lärjungarnes gjorda framsteg, fallenhet och längre inom Skolan anwände tid, leda underwisningen, uti hwarje af ofwannämde Läro-ämnen, gradwis högre; men honom ware ej tillåtit, att för en eller annan Lärjunges skull, afbryta kedjan af underwisningen, eller börja från en högre ståndpunct, än som för det större antalet befinnes lämplig. Ett lika afseende må äga rum wid underwisningen i andra afdelningen af lägre Apologist-Skolor, hwarest så stor del af de för Högre Apologist-Skolas tredje afdelning stadgade läroämnen, som ofwanbjudne försigtighetsmått tillåter, må kunna föredragas; dock så att Lärjungarnes skicklighet till upflyttning uti sistnämde afdelning först och främst afses. Tillsynen, att wid tillämpningen af dessa föreskrifter rätteligen tillgår, åligge Ephorus.

§. 4.

För flyttning från Lärdoms-Skolas första afdelning till den andra fordras: 1:o. I Christendomen, att hafwa läst den Stora Catechesen med tillhörande Språk. 2:o. Gamla Testamentets Bibliska Historia efter Läroboken. 3:o. I Latinska Språket, att kunna redigt läsa innantill, säkert känna de Grammatikaliska termerna, samt deras anwändning i både Latin och Swenska:

Paradigmata för declinationen af substantiva, adjectiva och pronomina, jemte Conjugationen af Verbum auxiliare och Verba regularia; äga öfning att sammansätta adjectivum och substantivum, nomen med verbum och verbum med casus, wunnen under muntelig underwisning wid taflan, samt tydning af den första i denna hänsigt författade Lärobok. 4:o. I Mathematiken att hafwa wunnit den öfning i åskådning och räkning i hufwudet, som wid underwisningen i första afdelningen förekommit, kunna Additions-tabellen, samt äga någon färdighet att på tafla addera och subtrahera hela Tal. 5:o. I Geographien den härtill bestämda delen af Elementariska Läroboken, innehållande Jordklotets indelning, de allmännaste Geographiska begreppen och säkert urskiljande af de tecken, hwarmed de på Charta uttryckas. 6:o. I Historien den anwista delen af Elementar-Läroboken.

§. 5.

För flyttning från Lärdoms-Skolas andra afdelning till den tredje, fordras att Lärjunge 1:o i Christendomen kan utantill hela den Stora Catechesen med tillhörande Språk. 2:o. Har genomläst hela Bibliska Historien efter Läroboken. 3:o. I Latinska Språket kan i Grammatikan Paradigmata af alla slag, jemte de derstädes uptagne adverbier, præpositioner och conjunctioner, äger öfning i resolution inhemtad under ytterligare muntelig underwisning wid taflan samt läsning af den föreskrifne Elementarboken, har genomläst och förstår den enklaste delen af Syntaxis och begynt läsningen af Cornelius Nepos. 4:o. I Grekiska Språket läser säkert innantill, känner Paradigmata Declinationum Nominum et Pronominum samt första Conjugationen. 5:o. I Mathematiken har genomgått den anwista öfningen i åskådning och kan med färdighet räkna Quatuor Species i hela Tal samt känner deras anwändande uti Sorter. 6:o. I Geographien känner naturliga indelningen och beskrifningen af Europa och Skandinawien. 7:o. Uti Historien har fulländat genomläsningen af Elementar-Läroböckerna.

§. 6.

Af den Lärjunge, som inom samma Skola upflyttas, eller från en annan söker inträde i Högre Lärdoms-Skolas Rectors-

Class, fordras: 1:o. I Christendomen att kunna både med minne och begrepp göra full reda för hela Catechesen. 2:o. I Bibliska Historien att kunna fullt redowisa för dess hela innehåll med hänwisning på tillhörande Charta. 3:o. I Latin att kunna hela Grammatikan med Syntaxis och de enkla reglorna för Prosodien; att hafwa genomläst minst halfwa Cornelius Nepos och äga fullständig färdighet i resolution, samt någorlunda kunna skrifwa efter de enkla Syntactiska reglorna. 4:o. I Grekiskan att kunna de reguliera Paradigmata och de enklaste Syntactiska reglorna, samt på Swenska öfwersätta och göra reda för Constructionen af det stycke i Läroboken, som i 3:dje afdelningen blifwit föredraget. 5:o. I Mathematiken att med tillhjelp af wanliga instrumenter kunna uprita och med begreppet fullt hafwa fattat de enkla Geometriska föremålen till förberedande af Euclidis läsning, samt att kunna räkna Quatuor Species i hela Tal, Sorter och Bråk, äfwen med Decimaler. 6:o. I Geographien att kunna redowisa för Chartorna öfwer alla Werldsdelarne efter deras naturliga beskrifning och indelning uti Länder, samt serskildt Chartan öfwer Palestina och angränsande orter, så widt de uti Bibliska Historien förekomma. 7:o. Uti Historien att hafwa inhemtat första kännedomen af dess allmänna perioder i kronologisk ordning, samt att kunna Swenska Historien efter en minnesbok.

§. 7.

För att winna inträde på Gymnasium fordras af Lärjunge: 1:o. I Theologien att göra reda för det i Rectors-Class nyttjade korrta Utdrag af den för Gymnasium antagna Latinska Theologiska Läroboken. 2:o. I Latin sådan öfning i öfwersättning, att Ynglingen uti de Auctorers skrifter, hwilka warit i Skolan nyttjade, säkert kan hoptaga meningen och med tillhjelp af Lexicon gifwa den på Swenska, göra reda för Constructionen, samt äga färdighet i hela Grammatiken, ådagalagd genom felfri skrifning efter de enkla syntactiska reglorna samt känna hela Latinska Prosodiens allmänna grunder. 3:o. I Grekiskan, att med tillhjelp af Lexicon kunna på Swenska öfwersätta utur den antagna Läroboken, hoptaga meningar och kunna fullständigt alla i Grammatikaliska Läroboken uptagne Paradigmata. 4:o. I

Hebreiskan att läsa innantill och kunna Paradigmata Conjugationum. 5:o. I Mathematiken att med full kännedom af både saker, sattser och demonstrationer kunna göra reda för första Boken af Euclidis Geometri, samt att räkna med full färdighet Quatuor Species i hela Tal, Sorter och Bråk, jemte enkel Regula de Tri, och känna den del af proportionsläran, hwarpå denna grundas. 6:o. I Geographien att efter Special-Chartorna känna Europas allmänna Politiska indelning uti Stater samt dessas hufwudstäder och öfriga i Historiskt eller annat hänseende märkwärdigaste orter, hwarwid kännedomen af Skandinawiens Charta serskildt och utförligare bör wara inhemtad. Härjemte böra äfwen de enklaste begreppen i Statskunskapen samt första elementerna uti Gamla Geographien, efter de häruti antagne Compendier, wara inhemtade. 7:o. I Historien att kunna hela den Swenska i kronologisk ordning, allmänna gamla Historien till Augustus, och göra reda för den Elementar-Lärobok uti Grekiska Mythologien, som i Classen blifwit nyttjad.

§. 8.

Lärjunges flyttning inom Gymnasium må bero af Ephori och Collegii Gymnastici beslut, fattadt med afseende på Lärjungarnes mängd och den kunskapsgrad i hwarje Läroämne, hwilken Ynglingen i Gymnasium bör upnå för att anses mogen till emottagande af Academisk underwisning.

§. 9.

För att afgå till Academien med rättighet att fullständig Student-examen undergå, hwilken i annat fall owilkorligen skall förwägras, fordras följande kunskaper: 1:o. I Theologien att kunna göra reda för den antagna Läroboken, innehållet fattadt både med minne och begrepp. 2:o. I Kyrko-Historien, att redowisa för det i Gymnasium till underwisningen nyttjade Compendium. 3:o. I Latin att säkert kunna öfwersätta de Classiske Auctorer, som wid underwisningen i Gymnasium warit nyttjade, att kunna skrifwa Språket någorlunda felfritt, äga öfning att begripligt yttra sig på Latin, wäl känna Prosodien och de allmännaste begreppen i Retorik, samt hafwa kännedom af Grekiska och Romerska Mythologien och fornhäf-

derne. 4:o. I Grekiskan, att både på Swenska och Latin kunna öfwersätta uti Novum Testamentum och Profana Auctorer de stycken, som på Gymnasium blifwit genomlästa, alltsammans med enkel Grammatikalisk redogörelse. 5:o. I Hebreiskan att kunna göra reda för minst de nio första Capitlen af Genesis. 6:o. I Mathematiken att wäl känna Geometriens grunder efter 1., 5., 6. och 11. Böckerne af Euclides, kunna uplösa Æquationer af 1:sta och 2:dra graden med blott en obekant, och känna hela Arithmetiken efter Läroboken. 7:o. I Philosophien att redigt känna Logik i samband med allmän Språklära, samt i öfrigt kunna göra reda för de Philosophiska Läroämnen, hwilka blifwit i Gymnasium föredragne. 8:o. I Historien att noga känna den Swenska efter Läroboken och den gamla allmänna till Folkwandringarne, samt att äga en allmän öfwersigt af medeltidens och den nyare Historiens hufwud-epoker. 9:o. I Geographien att efter Läroböckerne kunna göra reda för Läran om Jordgloben, Europeiska Staternas Special-Chartor, de öfriga Werldsdelarnes Statsfördelning, och slutligen en i Historiskt afseende tillräcklig kännedom af gamla Werldens Geographi. 10:o. I Physiken och Natural-Historien att nöjaktigt redowisa de stycken, som i detta hänseende blifwit föredragne under Ynglingens wistande wid Lärowerket. 11:o. Att kunna rent uttala och med tillhjelp af Lexicon tyda Fransyska och Tyska Språken.

§. 10.

Då flyttning, ware sig till högre afdelning inom Lärowerk, eller till högre Lärowerk, icke tillåtes utan full kännedom af alla de i afdelningen föredragna stycken, må således en, på bekostnad af de öfriga, inhemtad större kännedom af ett eller annat, ej berättiga till undantag.

§. 11.

Wid alla flyttningar inom Lärowerk, likasom wid afgång till högre Lärowerk, utrönes wid anställd examen noga, att Lärjungen bibehållit full kännedom, både till minne och begrepp, äfwen af de i alla föregående afdelningar föreskrifna ämnen, hwilka i den senaste afdelningen icke warit föredragna; äfwensom att han äger redig kännedom uti de delar af Naturläran.

om hwilka han, efter Läroböckerna, blifwit i hwarje afdelning underwisad.

§. 12.

Uti hwarje afdelnings samlingsrum bör uti Tabellarisk form wara upslagen en afskrift af den §. i detta Capitel, som innehåller de för upflyttning i nästföljande högre afdelning erforderliga kunskaper.

Cap. 7.

Afgång ifrån Lärowerk.

§. 1.

Ej må Lärjunge, för hwilka orsaker som helst, wägras att ifrån ett Lärowerk skiljas, och betyg efter sin förtjenst undfå, när han sig dertill lagligen anmäler. Answaret för bristande kunskaper wid intagandet uti en högre afdelning eller Lärowerk, ware bundet wid det Werk som honom emottager; dock ware denna emottagning förbuden då Ynglingen uti något Läroämne är tecknad med otillräckliga insigter, eller underlåter att upwisa det betyg han ifrån annat Lärowerk senast erhållit. Ware derföre Rector alltid förpligtad, ehwad afsigt som helst må upgifwas wid anmälan om afgång, att underrätta den afgående Ynglingen om Lagens fordran på de för inträde uti nästföljande högre afdelning eller Lärowerk erforderliga kunskaper, samt om de följder, för hwilka han sig blottställer, om han derstädes söker inträde utan att dessa kunskaper äga. Skulle en Yngling wid afgångsexamen wara tecknad för otillräckliga framsteg i någon kunskapsgren, ware honom alltid öppet att åter inställa sig wid samma Lärosäte och ny pröfning i detta ämne undergå, samt derefter betyg erhålla.

§. 2.

Enär Lärjunge åstundar skiljas ifrån det Lärowerk, uti hwilket han warit intagen, anmäle munteligen sin begäran, och, der han omyndig är, bifoge sin Målsmans skrifteliga tillåtelse hos Rector, som förfare på sätt 8. Cap. 3. §. bjuder, honom entledige och betyg meddele. Ett sådant entledigande med åtföljande betyg må äfwen, då det på lika sätt skrifteligen begäres, en frånwarande Lärjunge lemnas. Sker sådan anmälan senare

än 14 dagar efter den Termins början, som påföljer den, då han sist begagnade underwisningen, samt utan det i 10. Cap. 5. §., 4. mom. för inställelse fordrade laga förfall, erlägge wid betygets undfående wärdet af en fjerdedels Tunna Råg, efter sist satta Markegång, hwilket tillfalle Lärowerkets Cassa. Afgång ifrån ett Lärowerk och intagning uti ett annat, hwilka båda äro under samma Rectors styrelse, må ske utan skrifteligt betyg, men för öfrigt efter samma grunder, hwilka i följande Capitel äro antydde.

§. 3.

Serskildt wid hwarje lägre och högre Skola samt Gymnasium, med undantag af hwad uti 4. §. följande Cap. stadgas, anställe hwardera Lärowerkets Collegium pröfnings-examen wid hwarje Läro-termins slut på en gång med alla dem, som under Terminens lopp anmäla sig att från Lärowerket afgå, till utrönande af de blifwande betygens beskaffenhet.

Begär någon tillstånd att afgå under warande Läro-termin och åstundar i detta afseende examen och betyg, samt wisar till sådan begäran skäl genom omöjlighet att längre wid Lärowerket sig uppehålla, eller att dess framtida wäl skulle af dröjsmålet lida, må han genast, efter af wederbörande Lärare anställd pröfning, betyg erhålla.

§. 4.

Alla Betyg utfärdes och underskrifwes af Rector samt påtecknes af Ephorus eller Inspector, och ware alltid författade ordagrant efter under Litt. A. bifogade formulaire. En afskrift af alla utfärdade betyg förwares wid det Collegii Archiv, hwarifrån de äro utgifna.

§. 5.

Infinner sig någon Lärjunge med betyg från ett Lärowerk för att uti ett annat intagas, men blifwer ogillad, äge rättighet, att, utan nya intagnings-afgifter, återtaga sitt rum wid det, hwarifrån han betyg undfått, derest han inom ett år sig inställer. Kommer han senare, behandles enligt hwad 10. Cap. 5. §., 4. mom. bjuder.

§. 6.

Om en Yngling närwarande wistats twänne år uti en afdelning och ej af sjuklighet eller andra twingande omständigheter warit förhindrad att underwisningen fullständigt begagna, men ändå icke befinnes äga de kunskaper, som för upflyttning till högre afdelning eller Skola erfordras; må råd att lemna studierna honom meddelas, hwarom dess Målsman underrättes. Begagnar Yngling ännu ytterligare, utan ofwannämde förhinder, ett års underwisning i samma afdelning, men för bristande flit eller natursgåfwor ej kan upnå de för upflyttning påbudne insigter, blifwe han, utan afseende på alla andra omständigheter, ifrån Lärowerket skiljd, med undfående af wederbörligt betyg.

Cap. 8.

Pröfningar.

§. 1.

Den som anmäler sig att uti någon Skola intagas, warde enligt 5. och 6. Capitlen pröfwad af Rector, i närwaro af den Lärare, hwilken föreläser uti afdelningen, hwarest inträde sökes. Denne Lärare äge att Ynglingen äfwen sjelf försöka och sina påminnelser i afseende på dess ägande kunskaper afgifwa; men Rector pröfwe ensam de uti 5. Cap. påbudne betyg, hwilka till framtida rättelse anteknas och förwaras, samt afgör om den sökande skall intagas. En af Rector förelagd profskrifning uti Kalligraphien, rättskrifning af Swenska Språket efter dictering, öfwersättning ifrån Swenska till Latinska Språket, och twärtom, allt efter läroämnenas beskaffenhet uti den afdelning, der inträde sökes, åtfölje alltid denna pröfning, hwarwid ankommer på Rectors answar, att den sökande ej får begagna främmande hjelp wid författandet.

Med alla dem, som anmäla sig till intagning på Gymnasium, antingen med betyg ifrån någon Rectors-Class, eller ifrån enskild information, anställes uti Collegium pröfnings-examen på en gång wid hwarje Termins början. Hwarje Lärare examinerar och gifwer omdöme uti sin wetenskap; men om och hwar den sökande skall intagas, afgöres genom flesta rösterne,

hwarwid dock Lärarnes i Latin och Mathematik böra wara jakande.

Wid alla intagningar bestämmes det rum den pröfwade ibland sina med-lärjungar bör äga, hwilket rum han sedermera intill nästa offentliga examen anniversarium bibehålle, så wida ej bestraffning eller nedflyttnings beslut mellankommer, i enlighet med de i 10. Cap. 5. §. fastställde grunder.

§. 2.

Pröfning af de uti Skolor till flyttning erforderliga kunskaper, werkställes af Rector och Lärarne i de afdelningar, hwar emellan flyttningen skall ske. Läraren i lägre afdelningen upgifwer förslag på de Lärjungar han anser dertill skicklige, och Läraren i den högre bifaller eller afslår deras antagning. Äro desse Lärare af olika tankar, skilje Rector.

Emellan Lärowerk, som styras af olika Rectorer, äfwen om de äro på samma ställe belägne, må flyttning endast ske i grund af meddeladt skrifteligt betyg.

Pröfning af flyttnings-rättigheten emellan afdelningarne på Gymnasium werkställes af alla Lärarne, och blifwe Yngling ej flyttad med mindre han blifwit godkänd af de fleste Lärarne, hwaribland de, som underwisat i Latin och Mathematik. De upflyttades rum bestämmes efter de erhållne witsordens beskaffenhet.

§. 3.

Med dem, som närwarande anmäla sig till afgång ifrån Lärowerket, werkställes pröfning till fastställande af deras betyg, på samma sätt och efter lika grunder, som föregående §. §. utstaka: afgifwande hwarje Lärare sitt omdöme öfwer Lärjunges kunskaper i de Läro-ämnen han föredragit, hwilket omdöme i betyget införes.

Begär Yngling frånwarande, på sätt 7. Cap. 2. §. medgifwer, tillstånd att ifrån Lärowerket afgå, och att i detta afseende betyg undfå, så warde detta betyg utfärdadt efter de wid slutet af den sist biwistade Läro-termin om Lärjungen hållne anteckningar. Dock stånde honom öppet att, under det wilkor 7. Cap. 3. §. i thy fall föreskrifwer, sig personligen in-

ställa och pröfning undergå, hwarefter honom meddeles sådant betyg, hwartill hans då aflagda prof föranleda.

§. 4.

Då Ynglingen nyligen undergått offentlig examen, behöfwes ej att serskild pröfnings-examen med honom anställa, utan blifwe då i grund deraf flyttning werkställd, eller betyg meddeladt.

§. 5.

Under allmänna Ferier må icke något slags till grund för betyg gällande pröfning anställas.

Cap. 9.

Offenteliga Förrättningar.

§. 1.

Klockan 10 förmiddagen den dag å hwilken Läro-terminen börjas, upträde Rector på det allmänna rummet och tillkännagifwe för den derstädes samlade Ungdomen att underwisningarne öppnas. Derefter upläses först hela den 5. §., 10. Cap. af denna Section, samt de §. §. af 6. 7. och 8. Cap. som hwarje Lärowerks Ungdom tillhöra. Sedermera göres en tjenlig förmaning till Lagens åtlydnad samt tidens rätta anwändande, och slutligen förrättes af den närwarande till rummet främste Ynglingen bön, som börjas och slutas med afsjungande af en eller flere tjenlige Psalmwerser.

§. 2.

Wid slutet af hwarje Läroår, de sista dagarne af Wårterminen, i så god tid att göromålen medhinnas, anställes för öppna dörrar, uti Ephori eller Inspectors, Rectors och Lärarnes öfwerwaro, Examen anniversarium af hwarje Lärare uti det Läroämne han föredragit. Examen werkställes på det sätt, att först offentligen upgifwes hwilka Läroböcker, eller huru stor del deraf, äro genomgångne under årets lopp, och derefter föreskrifwer Ephorus eller den dess ställe företräder, i hwad del deraf skall förhöras. Alla så kallade Examens-lexor, eller

åt Ungdomen af Läraren lemnade underrättelser, om hwad del af det, som under året blifwit läst, uti examen skall förekomma, ware alldeles förbudna. På lika sätt werkställes examen i öfningarne uti Choralsång och Gymnastik. I Skolorna hålles på lika sätt examen wid Höst-terminens slut.

§. 3.

Efter slutad examen, samt i den tid och ordning göromålen medgifwa, sammanträde Lärowerkets Collegium, och i följd af de wid examen aflagde prof, samt Lärarnes enskilda kännedom, meddele öfwer hwarje Ynglings kunskaper serskildt omdöme, hwilket i Catalogen, som då författas, på sätt Bilagan Litt. B. föreskrifwer, införes. Hwarje Lärare bestämme omdömet öfwer kunskaper uti det Läro-ämne, hwaruti han underwist, men Rector öfwer flit, upförande och öfriga omständigheter, efter inhemtadt omdöme af de andre Lärarne. Derefter afgöre Collegium, på sätt föregående Cap. 2. §. utstakar, skickligheten till upflyttning och utsätte den del af premier och fattigmedel, som för hwarje Yngling bestämmes. Ej må premier tilldelas någon Yngling, som ej äger godkända kunskaper uti mer än hälften af de Läroämnen, hwaruti han njutit underwisning.

§. 4.

Sedan Collegium inom sig bestämt flyttnings-rättigheten, kungöres den Ungdomen högtidligen för öppna dörrar, och flyttningen werkställes antingen genast eller ock upskjutes till nästa Läseårs början, hwilket må bero af Ephori godtfinnande. I senare händelsen må, wid omdömet om skicklighet till upflyttning, wilkor kunna tilläggas af förkofran i ett eller annat stycke, hwarutinnan Lärjungen befunnits swagare, hwilket äfwen då wid omdömets allmänna kungörande tillkännagifwes, hwarefter sedermera genom ny examen wid Höst-terminens början utrönes, huruwida en hwar fullgjort sådane wilkor eller hwilka Ynglingar i allmänhet så anwändt sommar-ferierne, att de få tillgodonjuta den flyttning, som wid sista Examen anniversarium dem blifwit lofwad. Ej må likwäl då någon annan wid föregående Examen anniversarium närwarande

Yngling komma i fråga, än den, som på ofwannämnde sätt derom blifwit kungjord. Har Yngling wid denna examen warit frånwarande, må han wid Läroårets början kunna upflyttas, om han inställer sig inom den för intagning påbudna tid, och efter anställd pröfning befinnes äga de kunskaper denna Lag bjuder. Men inom Läroårets lopp må flyttning afdelningarne emellan icke under något wilkor kunna företagas.

§. 5.

Sedan flyttningen är kungjord eller werkställd, kungöre Ephorus, eller den hans ställe företräder, offentligen inför öppna dörrar, de omdömen, som öfwer Lärjungarne blifwit, enligt den uti 3. §. påbudne Catalog fällde, samt om och huru stor del hwar och en uti premier, likasom uti fattigmedel, erhållit.

Till alla dessa förrättningar sammankalles hela Ungdomen på det allmänna samlingsrummet i Gymnasium, samt i Skola, der rummet tillåter; men i widrigt fall uti hwarje afdelnings samlingsrum.

§. 6.

Wid Gymnasium warde derefter Rectorats-ombyte förrättadt, på det sätt, att sedan Lärowerkets Medlemmar och Stadens Inwånare, genom utfärdadt Program, blifwit kallade till denna högtidlighets biwistande, upträde den afgående Rector uti Lärostolen, och hålle ett Tal på Swenska eller Latinska Språket, efter fritt wal, öfwer något till dess wetenskap eller Ungdomens allmänna upfostran hörande ämne. Efter dess slut upkalles den tillträdande Rector, hwilken emottage de till Rectors-Embetet hörande insignier. Den afträdande förklare honom derefter för lagligen tillsatt Rector, lyckönske honom och intage åter sitt rum bland de öfriga Lectorerne, hwarefter den tillsatte Rector slute Acten med wälönskningar och böner på sätt öfligt warit. Program och böner må alltid wara på det Språk, hwarpå Talet hålles.

§. 7.

Omedelbart efter Rectorats-ombytet, eller, der detta ej äger rum, efter werkställigheten af den uti §. 5. påbudne förrätt-

ning, och sedan hwarje Lärowerks Ungdom på sitt tillhörande allmänna samlingsrum blifwit ensam med sin Rector, slutas Terminen, hwarwid Ungdomen hemförlofwas, sedan densamma blifwit af Rector förmanad, att i sedlighet och arbetsamhet anwända ferierna sig till gagn, och bön blifwit förrättad, på sätt ofwanföre uti 1. §. stadgadt är.

§. 8.

Ehuru wid slutet af Höst-terminen på Gymnasium ingen examen hålles, beslutes och werkställes derstädes de uti 3. och 5. §. §. påbudna åtgärder, endast efter Lärarnes under Terminens lopp inhemtade kännedom om Lärjungarnes kunskaper, flit och sedlighet.

§. 9.

Alla Lärare, som blifwit till ordinarie sysslor wid Elementar-Lärowerken lagligen förordnade, inställes offenteligen i sina Embeten efter förut af Rector utfärdadt Program, då Acten börjas med Fullmagtens upläsande af Consistorii-Notarien, eller någon i dess ställe utsedd Tjensteman. 1:o. En Lector på det sätt, att han upträder i Lärostolen, aflägger sin Embetsed, enligt Litt. C. bifogadt formulaire, håller derefter på Latinska Språket ett Tal öfwer något ämne uti den honom tillhörande kunskapsgren, och slutar derefter acten med bön. 2:o. En Rector wid Lärdoms-Skola på lika sätt, med afläggande af den ed, som formulairet Litt. D. utwisar, ägande wal af Talets föremål uti hwad läroämne som helst bland dem, hwilka i den Skolan föredragas, samt af Talets hållande på Latin eller Swenska Språket. 3:o. En Rector wid Apologist-Skola på lika sätt och med afläggande af samma ed, som Rectorer wid Lärdoms-Skola, dock så att Talet alltid hålles på Swenska Språket. 4:o. Alla öfrige Lärare på lika sätt, men aflägge, utan åtskillnad, ed efter formulairet Litt. E. och hålle på Swenska Språket sina Tal, undantagande Gymnasii Adjuncter, hwilka skola tala på Latinska Språket. Ämnen till dessa Tal wäljas utur de lärostycken, hwaruti en hwar kommer att underwisa. Lector, som förut innehaft annan Lection wid samma Gymnasium, och Con-

Rector, som innehaft ordinarie Lärosyssla wid samma Skola, ware icke förbundne till något nytt inträde.

Directeurer wid Musiken, Cantorer och Lärare uti Gymnastik, hålle icke något högtidligt inträde; men wid första underwisningen, som sker inför hela Ungdomen, ware Rector tillstädes, tillkännagifwe Lärarens utnämnande och förmane Lärjungarne att med lydnad och upmärksamhet dess anwisningar emottaga.

Ej må någon inställelse-act under allmänna ferier äga rum.

Cap. 10.

Disciplin.

§. 1.

Hwarje Lärare ställe sig till behörig efterrättelse hwad dess Instruction föreskrifwer, och werkställe för öfrigt genast allt hwad honom af Förmän i och för tjensten serskildt anbefalles. Dessutom ware han skyldig att alltid och owägerligen iakttaga följande pligter: 1:o. Att wara tillstädes wid Lärosätet den dag terminen begynnes. 2:o. Att wid den utsatta lärotimmen noggrant infinna sig på klockslaget uti lärorummet, samt icke utan inträffande laga förfall skilja sig derifrån före timmens slut. Häröfwer hålle Rector noga tillsyn, och ware han alltid inför Ephorus answarig för efterlåtenhet derutinnan. 3:o. Att, då han skall wara tillstädes wid morgonbönen, infinna sig så tidigt före klockslaget, samt wid sista aftontimmen qwarblifwa så länge efter klockslaget, som erfordras för att öfwerwara bönens förrättande. 4:o. Att på det rum i Kyrkan, der Ungdomen har sitt ställe, wara i sin ordning tillstädes wid den allmänna Gudstjensten, ifrån dess början till dess slut, och sedermera på wanliga lärorummet werkställa Prediko-förhöret. 5:o Att efter föreskrift besöka Ungdomen i sina qwarter, och tillse att Lagarnes fordran samt sedlighet och snygghet iakttagas. Lärares uraktlåtenhet af de här ofwan stadgade pligter, umgälles första gången med enskild warning af Ephorus, andra gången inför wederbörligt Collegium, och tredje gången inför Consistorium, jemte förlust af en sjettedel uti dess lön, som tillfaller fattig-

cassan. Beträdes någon dermed oftare, ware efter omständigheterna förfallen till suspension eller afsättning, efter laga pröfning och dom.

§. 2.

Till biträde wid sedlighetens och ordningens handhafwande, samt för att göra rättwisa åt dem af Ungdomen, hwilka genom ett stadgadt upförande gjordt sig förtjente att utmärkas, tillsättes en Yngling utur hwarje afdelning att inom densamma wara Custos morum. Han blifwe utsedd af Ynglingarne i samma afdelning och anmäles hos Rector, som likwäl äge att denne eller någon annan tillsätta. Han kan äga ett yttre distinctionstecken, efter Ephori och Lärarnes fria wal. Dess ombyte eller tiden på hwilken han antages må bero på orternas olika sed och Rectors godtfinnande.

Pligterna för Custos morum ware: a) att föregå sina medlärjungar med godt efterdöme uti sedlighet, flit och ordning: b) att uti Lärarens frånwaro warna dem, som fela emot Lagarnes föreskrift, anteckna dem och de frånwarande, så wäl wid läsningarne som allmänna Gudstjensten, samt sina anteckningar för Läraren wid timmens slut upwisa: c) att tillse det de till wissa befattningar för ordningen inom afdelningarne tillsatte Ynglingar fullgöra sina skyldigheter.

Beträdes Custos morum att försumma sina åligganden eller missbruka sitt updrag, warde genast ifrån sin befattning skiljd och förlustig rättigheten att samma Termin kunna å nyo tillsättas. Om någon inom afdelningen icke lyder Custos morum i allt hwad han enligt Lag bjuder, eller i och för hans befattning honom förfördelar, straffes, efter skedd anmälan, af Läraren.

Der Gymnasii Notarius hittils haft ständig befattning som Custos morum, må han wid denna befattning för Gymnasii öfwersta afdelning bibehållas, med samma answar och rättigheter, som ofwanföre stadgadt är.

§. 3.

Till ytterligare biträde wid ordningens och hushållningens handhafwande, tillsättes för hwarje wecka inom hwarje afdelning, efter tour, dock med rättighet för Rector att derifrån fri-

kalla: 1:o. En Yngling, som förrättar bönen och uptager psalmwerserna, eller, i brist af röst och kunskap dertill, answarar att detta senare af någon annan besörjes. 2:o. En annan Yngling som håller afdelningens inwentarier i wederbörlig ordning, har tillsyn öfwer eldens wårdande och rummets städning, samt, der Waktmästare icke finnes, har nyckeln till Lärorummet, och answarar för dess öppnande och tillslutande i laga tid.

§. 4.

Bestraffnings-graderne wid alla Elementar-Lärowerk ware trenne: 1:o. Bestraffningar dem hwarje Lärare äger ålägga och werkställa utan widare anmälan eller påföljd. 2:o. Bestraffningar efter Rectors beslut, som kungöras och werkställas af Rector inför hela Lärowerkets Ungdom, eller, der rummet icke sådant tillåter, inför den församlade afdelningen. 3:o. Bestraffningar efter Collegii dom hwilka uptagas i protocollet, jemte den till dem ledande ransakning, samt kungöres och werkställes i Collegii öfwerwaro, inför hela Ungdomen. Uti alla dessa tre bestraffningsgrader och wid alla Elementar-Lärowerk, ware tilltal och warning den lindrigaste bestraffningen. Wid ytterligare och swårare förbrytelser anwändes likaledes wid alla Elementar-Lärowerk nedflyttning under med-lärjungar, af Läraren för timmen, efter Rectors beslut för en wecka, och efter Collegii dom för hela eller en del af den tid, som återstår af Terminen, wid Skolorna aga, så wäl lindrigare af Läraren, som både lindrigare och strängare efter Rectors eller Collegii beslut, samt wid Gymnasierna af Läraren bortwisning ur lärorummet för timmen, med rättighet för Läraren att anteckna den felaktiga till samma påföljd som för frånwaro. Collegium dömme dessutom, wid tillfällen då sådant pröfwas i sin ordning, till förlust för längre eller korrtare tid af de förtroendes- eller företrädes-rättigheter, hwilka med Ephori bifall blifwit högre afdelningar eller ordningar inom samma Lärowerk tillagde; till förklarande för owärdig att den Terminen wid premiernes utdelning komma i fråga, och förbrytelsens afbedjande inför Målsägaren, om denne ej är Lärjunge wid något Elementar-Lärowerk, men i denna händelse förbrytelsens förlikande inför Rector. Skulle Lärjunge, genom fortfarande osedlighet eller

swår förbrytelse, enligt hwad redan finnes stadgadt, wisa sig ej blott owärdig att wid Lärowerket njuta underwisning, men äfwen för med-lärjungar farlig och skadlig, dömme Collegium, på sätt nedanföre stadgas, till förwisning ifrån Lärowerket, utan annat betyg än domens afskrift, och må en så bestraffad Yngling sedermera ej emottagas wid samma eller något annat inom samma Stift beläget Lärowerk.

Med hwarje bestraffning, ålagd efter Rectors beslut eller Collegii dom, åtfölje förlust af rättigheten att den Terminen wara Custos morum.

§. 5.

1:o. Ungdomen briste aldrig i wördnad för något af det som hörer till en sann Gudsfruktan, allmän Lag och fastställd ordning, eller uti aktning för Lärare, werldslige Embetsmän och Ålderdomen. Ware uti fel häremot, äfwensom uti alla slags förbrytelser emot sedlighet och anständighet, underkastad sine Lärares tilltal och bestraffning.

2:o. Ungdomen wise owilkorlig lydnad för sine Lärare, och emottage utan motstånd deras föreskrifter, warningar eller aga.

3:o. Djerfwes någon Lärjunge med ord eller gerning förolämpa sin Lärare, straffes Skolpilt med strängare Skol-aga och Gymnasist med nedflyttning under alla sina med-lärjungar den återstående delan af Terminen, samt förklares owärdig, att samma Termin komma i fråga wid premiernes utdelning, och göre offentlig afbön. Gör någon det af upsåt, eller hafwa sig flere i en sådan gerning sammanrotat, då skola, utom answaret efter allmän Lag, i förra fallet han, och i det sednare uphofsmännen, från Lärowerket förwisas, och de öfrige straffes efter hwad ofwanföre stadgadt är. Brister någon Lärjunge, af obetänksamhet eller lättsinnighet, i aktning mot någon af Lärarne wid Lärosätet, men genast rättar sig och sitt fel afbeder, straffes af Läraren.

4:o. Lärjunge inställe sig wid Lärowerket ofelbart samma dag Läse-Termin begynnes. Sker annorlunda, nedflyttes under de med-lärjungar, som i rätter tid ankommit, och behålle detta rum till Terminens slut. Äger han laga förfall, anmäle det utan

dröjsmål skrifteligen hos Rector. Inträffar förfallet under resan till Lärosätet, anmäle det genast wid ankomsten, och dömme Rector öfwer förfallets giltighet. Tillåta ej dess omständigheter honom att komma under hela Läse-Termin, anmäle det jemte orsakerna likaledes skrifteligen hos Rector, senast wid Terminens början. Blifwer han frånwarande öfwer ett år, förlore det skydd och de priwilegier han såsom Studerande njuter, och behandles wid återkomsten såsom den der första gången wid Lärowerket intages.

5:o. Lärjunge inställe sig uti lärorummet på det utsatta klockslaget, snygg och hyfsad, samt med sina läroböcker försedd. Kommer han senare än Läraren, warnes eller straffes af Läraren, med rättighet för denne att Lärjungen, serdeles wid förnyad försummelse, till samma påföljd, som för frånwaro upteckna, hwilket då för Lärjungarne tillkännagifwes. Är han frånwarande utan laga förfall, warde sådant af Läraren antecknadt, och må den, som flere gånger försummat bönen, Kyrkogången eller läsetimmarne, efter Collegii pröfning, wid Läse-Terminens slut icke wid premiernes utdelning komma i fråga.

6:o. Lärjunge iakttage wid ankomsten i lärorummet stillhet och sedighet, samt under föreläsningarne en oafbruten upmärksamhet. Förseelser emot detta moment straffes af Läraren. Begås sådane under Lärares frånwaro, antecknes den skyldige af Custos morum, och felet anmäles wid Lärarens ankomst.

7:o. All skada och åwerkan på de till underwisningen tjenande eller till lärorummets snygghet och husgeråd hörande saker, ersättes genast af den förwållande. Åstadkommes sådan skada af upsåt eller kitslighet, umgälles dessutom enligt wederbörande Lärares bepröfwande. Kan ej någon wiss uphofsman upgifwas, ersättes skadan ofördröjligen genom sammanskott af den afdelning, under hwars sammanwaro åwerkan skett.

8:o. Hwarje Lärjunge infinne sig uti Kyrkan på det anwista rummet wid den allmänna Högmässo-Gudstjenstens början, och biwiste den till dess slut, samt inställe sig derefter på lärorummet, att öfwerwara Prediko-förhöret. Sker inställelsen i Kyrkan senare än Gudstjensten är börjad, eller sker bortgång

utur Kyrkan före Gudstjenstens, eller ifrån lärorummet före Prediko-förhörets slut, antecknes den häruti felaktige af Custos morum till samma påföljd, som för frånwaro. Äger Lärjunge laga förfall, eller är till helsan ömtålig, eller af fattigdom mindre wäl klädd för inträffande sträng köld och owäder, anmäle det före Gudstjenstens början hos Rector, som å dessa skäl meddele tillåtelse att wara frånwarande.

9:o. Gudstjensten biwistes af Ungdomen stilla och upmärksamt, samt med den wördnad en så helig förrättning tillkommer. Mindre förseelser häremot straffes af Läraren eller efter Rectors beslut, med warning och tilltal; större förbrytelser afdömmes af Collegium efter gerningens beskaffenhet.

10:o. Ungdomen ware i sina qwarter hwarje afton ifrån Höst-Termins början till den 1. April kl. 9, ifrån den 1. April till Termins slut kl. 10. Befinnes Yngling efter dessa klockslag frånwarande, ware skyldig att för sitt uteblifwande upgifwa gällande skäl, hwars giltighet Läraren pröfwe. Ifrån Höst-Terminens början till den 1. Maji ware Yngling skyldig att, i händelse af frånwaro efter kl. 6 om aftonen, lemna underrättelse i sitt qwarter hwarest han träffas. Fel emot detta moment anses efter Rectors beslut.

11:o. Lärjungarne hålle städadt och snyggt i sina qwarter, samt wårde med sorgfällighet sina egna, Upfostrares och Wärdsfolks dem till nyttjande uplåtne tillhörigheter. Befinnes något härwid eller i annat hänseende att anmärka, warnes och underwises den felande af wisitator. Följer derå ej rättelse, anmäles sådant hos Rector till samma påföljd, som i föregående moment.

12:o. Allt wistande på Krogar, Wärdshus, Källare, Billarder eller dylika allmänna ställen, ware Ungdomen förbudet, utom måltidstimmen, i den händelse någon på sådant ställe har sin ordentliga spisning. Förbrytelser häremot straffes af Läraren eller efter Rectors beslut och, om de förnyas, af Collegium efter omständigheterna.

13:o. Allt spel med kort, tärning och dylikt, ware Ynglingarne uti deras qwarter förbudet. Idkas det å allmänna ställen, ware answaret större. Finnes kort eller tärning uti någon Ynglings rum, ware han förfallen till samma answar,

som om han dem nyttjat, så framt det ej är utan hans wetskap eller förwållande. Tanke- och öfnings-spel ware ej för oloflige ansedde, men öfwas de om penningar eller deras wärde, ware answar samma, som ofwan stadgadt är. Förbrytelser emot detta moment straffes efter Rectors beslut och sedermera av Collegium, som tillser, att bestraffningen i förhöjd grad ökes efter omständigheterna af hwarje förnyad förseelse.

14:o. Den Yngling, som åstundar biwista Assembleer, Baler eller andra allmänna nöjen, upwise intyg af sine Föräldrar eller Upfostrare, der sådana finnas, att det efter deras tillstädjelse må ske; men ware skyldig att för hwarje serskild gång härtill söka och afbida af Rector tillåtelse, som äge rätt att Ynglingens begäran efter omständigheterna willfara eller afslå.

15:o. Den Yngling, som befinnes öfwerlastad af starka drycker, dömmes af Collegium, Skolpilt till lindrigare eller strängare Skolaga; Gymnasist till offentligt tilltal och warning inför Collegium, eller nedflyttning under med-lärjungar: åtföljande alltid premiernas förlust alla bestraffningar efter detta moment. Fortfar Yngling, efter slika bestraffningar, i utöfning af denna last, eller beträdes med fortsatt utöfning af annat slags utswäfningar, warde från Lärowerket förwisad.

16:o. Gör Yngling oljud å gator och gränder, ofredar och skadar någons hus och andra tillhörigheter, eller någon med ord eller gerning förolämpar, straffes, der förbrytelsen är ringare och ej af någon förolämpad åklagas, efter Rectors beslut; men i annat fall dömmes af Collegium till ett eller flere af de straff, som i denna Lag äro utsatte. Straffet lindras eller skärpes efter den felandes ålder, lynne och förbrytelsens beskaffenhet, samt tid och ställe, der den begången är.

17:o. Ungdomen lefwe sins emellan uti wänskap, fördragsamhet och enighet. Sker annorlunda uti Lärarens närwaro, straffes den felaktige af Läraren. Sker det i hans frånwaro och af den förolämpade öfwerklagas, straffes första gången antingen af Läraren eller efter Rectors beslut, och, wid förnyad förbrytelse, af Collegium, med förökad bestraffning för hwarje gång förbrytelse inträffar. Befinnes någon Yngling af så hårdt

och trätgirigt lynne, att han, efter trenne Collegii serskildte utslag och undergångne bestraffningar för ofredligt förhållande, ej kan med sina med-lärjungar förlikas, blifwe han ifrån Lärowerket skiljd.

18:o. Alla slags allmänna bestraffningar af Ynglingarne sins emellan utöfwade, utan deras Lärares wetskap, äfwensom alla wexationer eller skymfeliga åtgärder wid flyttningar eller dylika tillfällen, ware Ynglingarne förbudne wid samma answar, som i föregående moment stadgadt är för alla dem, som deruti deltagit; och hafwe Lärare att sjelfwe efterse och åklaga alla förbrytelser häremot. Dock må dessa stadganden ej kunna dragas derhän, som skulle en lägre afdelning ej wara pligtig att wisa den högre billig aktning och företräde.

19:o. Traktering och allmänna kalas wid tillfälle af flyttningar, afgång eller under andra förewändningar, ware Ungdomen förbudne. Alla de som häruti deltagit, straffes af Collegium efter omständigheterna.

20:o. Alla Ungdomens förbrytelser, som wid Werldslig Domstol kunna åtalas, men der icke äro anhängige gjorde, samt äro af den natur, att Målsäganden kan dem nedlägga, uptages, efter skedd angifwelse, dömmes och bestraffes af Collegium efter omständigheterna och förbrytelsens beskaffenhet.

21:o. Anklagas Yngling för gröfre brott, som kan uptagas af allmänna Åklagare, antingen det af Målsäganden nedlägges eller ej, förwises målet till wederbörlig Domstol att der ransakas och afdömmas; dock biwistes rättegången af något genom Collegium tillförordnadt Ombud, som äge rätt till talan uti allt hwad Ynglingen angår. Blifwer den anklagade dömd till skymfeligt straff och domen laga kraft wunnen, förklares han, före domens werkställighet, af Collegium förwist ifrån Lärowerket.

22:o. Skulle alla Ynglingarne uti en afdelning eller wid ett Lärowerk förklara sig lika skyldige uti någon emot denna Disciplinslag begången förbrytelse, samt af motwilja wägra att dertill angifwa uphofsmännen; werkställes det ådömda straffet medelst lottning, efter det antal, som af Collegium bestämmes.

§. 6.

Då Lärjunge befinnes af lättsinnighet eller wanart bryta emot de till sedlighetens befrämjande och ordnings bibehållande här ofwanföre gifne föreskrifter, åligge det wederbörande Lärare, Rector eller Collegium, att ej blott pröfwa hwilken af de redan nämde 3:ne bestraffnings-grader bör äga rum, utan äfwen att inom hwarje af dessa grader bestämma straffet efter förekommande olika omständigheter.

§. 7.

Alla ådömde bestraffningar gånge genast i werkställighet, med undantag af Collegii förwisnings-dom, som alltid underställes Ephorus, hwilken äger att den stadfästa eller uphäfwa, samt, i senare händelsen, att i stället för förwisningen ålägga en eller flere ibland de ofwanföre fastställde bestraffningar. Ifrån den dag Collegii förwisnings-utslag först blifwit fäldt, må Yngling ej biwista de wid Lärowerket förefallande underwisningar eller öfningar. Så snart förwisnings-domen blifwit af Ephorus gillad, kungöres den offentligen för Lärowerkets Ungdom såsom ofwan är stadgadt.

§. 8.

Med Laga förfall från inställelse wid och under Läro-Termin, förstås, när fråga är om Lärare, sjukdom och alla sådane förhinder, som af Ephorus wid derom sedermera erhållen kunskap, eller skeende wisitationer, för gällande anses. Laga förfall för en eller annan timme anmäles hos Rector och anteckenes af honom i Diarium. Är fråga om Lärjunge, pröfwes förfall för en eller annan timme af wederbörande Lärare, men för längre tid af Rector.

Andra Sectionen.

Ekonomisk Stadga.

Cap. 1.

Om Lärohus och Embetsgårdar.

§. 1.

Städerna skola bygga och underhålla Lärohusen, der denna skyldighet, enligt gällande Författningar, dem åligger. På öfriga ställen skola Lärohusens byggnad och widmakthållande ombesörjas af Stiftens Byggnads-fonder, under wederbörande Biskops och Consistorii tillsyn. Ware dock Städerna alltid skyldige att dertill utse fria, sunda och wälbelägna platser, samt så rymliga att gymnastiska inrättningar der må kunna anbringas.

§. 2.

Hwart och ett Lärohus skall wara så inrättadt, att det fullkomligen swarar mot behofwet. För hwarje afdelning skall finnas ett serskildt och för Ynglingarnes antal tillräckligt lärorum, en större sal, der alla afdelningarne kunna samlas och offenteliga förrättningar hållas, så widt ej någon af de för afdelningarne anslagna salar dertill befinnes nog rymlig, samt dessutom ett rum till inwentariers, instrumenters och öfrige tillhörigheters förwarande.

§. 3.

Lärohusen skola wara brandförsäkrade och lärosalarne ljusa, glada samt owilkorligt försedda med eldstäder, bänkar, pulpeter eller bord, och hwad för öfrigt kan befordra beqwämligheten wid läsning och skrifning.

§. 4.

Ej må andra nybyggnader, och aldraminst af träd, så nära Skola eller Gymnasium upföras, att ljus och fri tillgång till Lärohuset deraf hindras, eller det wid timande eldswåda sättes i fara. Ware ock Magistraten och Borgerskapet alltid skyldige att befordra Lärohusens förmån, i synnerhet wid behof af ny-

byggnad eller större reparationer, samt om tomten behöfwer utwidgas, eller någon plantering eller annat anläggas, som till Ungdomens nytta och nöje tjena kan.

§. 5.

När något Lärohus uti de Städer, hwarest nybyggnad och underhåll bestridas af Stiftets Byggnads-cassa, skall å nyo upföras, eller undergå sådan större reparation, som förändrar husets form och utrymme, drage Biskop och Consistorium derom försorg, att behofwet, jemte uplysning om nödig storlek samt andra dit hörande locala omständigheter, blifwer anmäldt hos Kongl. Öfwer-Intendents-Contoret. Sedan wederbörlig ritning och kostnads-förslag erhållits, och så snart cassans tillgångar medgifwa byggnadens företagande, fogar Consistorium anstalt om werkställigheten. Till andra betydligare reparationer, hwilka endast afse husets bibehållande eller förbättring, warde kostnads-förslag med Collegii minne upgjordt af Rector, som äger att emot ersättning dertill begagna kunnige Handtwerkares biträde. Förslaget insändes sedermera till Consistorium, som med afseende å Byggnadsfondens tillgångar sig deröfwer utlåter. Warder det bifallet, öfwerlemnas förslaget till Rector, som drager försorg att det wederbörligen blifwer utfördt. Mindre reparationer, hwilka icke medgifwa upskof, låte Rector utan anmälan werkställa, hwartill nödigt förskott må tagas utur Lärowerkets cassa, emot undfående ersättning, efter verificerade räkningar, af Byggnads-fonden. Skall nybyggnad och reparationer bekostas af Staden, ingifwe Rector wederbörlig reqwisition om behofwet hos Stadens Magistrat, som åligger att werkställigheten i laga ordning befordra. Skulle twist eller hinder härwid möta, anmäles förhållandet af Rector hos Consistorium, som genom Landshöfdinge-Embetet uti det Län, hwarest Lärohuset är beläget, skaffar derå nödig rättelse. Innan någon nybyggnad eller förändring af husets beskaffenhet till form och utrymme företages, lemne Magistraten alltid del af förslaget, med åtföljande ritning, till Consistorium, som äger att sitt utlåtande afgifwa.

§. 6.

Så fort tillgång till aflöning det medgifwer, hwilken i thy fall bör tagas af Lärowerkets cassa, bör en Uppassare eller Waktmästare antagas, som besörjer om eldning och städning. Han tillsättes af Collegium, men äge ingen fullmagt, emedan han af Collegium kan bibehållas eller förafskedas, allt efter sitt förhållande. Om flera Lärowerk begagna samma Lärohus, må för dem blott en Waktmästare antagas, som då tillsättes af det förnämsta Lärowerkets Collegium, men aflönas utur Collegiernas samfälda cassor. Intill dess fond blifwer tillgänglig för Waktmästares aflöning, samt till anskaffande af wed och ljus m. m., må Rector, efter ortens sed och med öfwerenskommelse Lärjungarne emellan, reglera allt hwad till uppassningen och fyllandet af dessa behof hörer, i sammanhang med hwad denna Lags 1. Section, 10. Cap., 3. §. bjuder.

§. 7.

De Embetshus och gårdar, Skolhemman, ägor och andra lägenheter, som blifwit Lectorer och Skol-lärare antingen af Kronan eller Städerna anslagna, eller ock af enskilda donerade, skola de, i kraft af Författningarne, oqwalde behålla.

I hwarje Stad, der allmän Skola finnes, ehwad den redan är eller framdeles blifwer inrättad, skola med iakttagande af priwilegier Magistraten och Borgerskapet eller Stadens Inwånare, som af Skolans tillwarelse hemta betydlig fördel, ofelbart anskaffa och bekosta Embetsgård för Skolans Rector, eller ock, der utrymmet och lägligheten det tillåter, utwidga Skolhusbyggnaden så, att Rector der finner tillräckliga bonings- och hushållsrum, så framt icke någon Stad, genom serskild ännu gällande Författning, är ifrån denna skyldighet befriad. Intill dess detta skett, njute Rector af Stadens cassa en efter hans stånd och wärdighet samt ortens beskaffenhet afpassad årlig hushyra, hwarom, i händelse af upkommande twist, Landshöfdingen i samråd med Biskop och Consistorium äger att förordna. Skulle olika tankar dem emellan upstå, underställes saken Kongl. Maj:ts Nådiga pröfning.

Cap. 2.

Om Inwentarier.

§. 1.

Wid hwarje Gymnasium och Skola skall finnas ett af Rector ordenteligen inrättadt Inwentarium på all Lärowerket tillhörig fast egendom, äfwensom på allt hwad löst är och i dagligt bruk, såsom böcker, instrumenter m. m. samt på Priwilegier, Husesyns-Protocoller, Donationer, Testamenten, Förordningar om Skol-Statens löner och intrader m. m.; hwilket Inwentarium, så wäl wid alla ombyten af Rector, som wid de wisitationer, hwilka förrättas af Biskopen sjelf, eller af den han i sitt ställe förordnar, skall öfwerses. Wården om fastigheter och inwentarier tillkomme Rector.

§. 2.

Wid Skola, der Bibliotek finnes, wårdes det af Rector. Wid Gymnasium, der det alltid skall finnas, hafwe Adjuncten dess wård, derest icke någon serskild Bibliothecarius är tillsatt. Der flera Lärowerk finnas tillsammans, som äga serskildte Bibliotek, skola dessa förenas i ett enda under det förnämsta Lärowerkets benämning, samt tillsyn af dess Rector.

§. 3.

Naturalie-samlingar skola wårdas med answar af den, som underwisar i Natural-Historien, samt Chartor, Glober och Instrumenter af den, som wid underwisningen behöfwer dem, dock allt under Rectors tillsyn. Utlåningar häraf ware ej tillåtna.

Cap. 3.

Om Cassor, afgifter och redowisning.

§. 1.

Hwarje Stift skall hafwa: 1:o. Sin serskilda Byggnadscassa, ägande följande fonder och inkomster: a) de härtill ifrån Stats-Werket utgående medel: b) twänne årliga Collecter öfwer hela Stiftet: c) ett års behållna inkomster sedan aflöning och

utskylder blifwit wederbörligen bestridde, efter den Ecclesiastike Tjensteman, som dör eller afgår, utan att efterlemna Enka eller omyndiga Barn, hwilka lagligen kunde få nådår: d) frijwilliga gåfwor, Städernas otwungna bidrag, hwartill de böra upmuntras, och alla andra efter olika orter tillfälliga inkomster eller odisponerade fonder, hwilka Ephorerne finna lämpligt hitföra.

2:o. En allmän Premii- och Fattig-cassa, hwars inkomst ware: a) de allmänna medel, som af Kongl. Maj:t Nådigst kunna blifwa anslagna till böckers, chartors m. m. d. inköpande åt fattige Ynglingar: b) de åt Ungdomen anslagna djeknepenningar, helgonskylds-medel, prost-tunnor och collecter, med undantag af sådana deribland, som i Staten äro till Lärarnes löner uptagna. Dessa inkomsters fördelning emellan de i Stiftet warande serskildte Lärowerks Premii- och Fattig-cassor, må af Consistorium, med afseende å Ynglingars antal, högre Skolor och öfriga omständigheter årligen upgöras. Beloppet af cassans inkomst skall sedermera i det närmaste årligen utdelas, samt hwarje Lärowerks andel till wederbörande Rectorer i rätter tid öfwersändas.

3:o, En Cassa Emeritorum, utur hwilken förtjente Skol-Lärare, sedan de undfått afsked, samt de, hwilka deras tjenster innehafwa, njuta fyllnad, till och med hela beloppet för hwarje uti den sysslan tillhörande lön, i mån af cassans tillgångar. Dock må icke någon afskedsägande komma i fråga till påökning utöfwer hwad denna Lags Tredje Sections 4. Cap. 2. §. honom alltid och owilkorligen tillägger, förr än alla inom Stiftet, hwilka sådana sysslor, utan tillhörande fulla löner, innehafwa, kommit i åtnjutande af minst halfwa lönens belopp. Sistnämde cassa inrättas så snart någon fond dertill blifwer af Stats-Werket anslagen, eller dertill nödiga medel kunna annorstädes ifrån af hwarje Consistorium upgifwas.

Dessa Trenne Cassor ware under Dom-Capitlets förwaltning, redowisning och answar.

§. 2.

Hwarje Elementar-Lärowerk skall hafwa: 1:o Sin egen Cassa, hwars inkomster blifwe: a) en fjerdedels Tunna Råg af

hwar och en som inskrifwes: b) lösen för Testimonier, då de, på sätt denna Lags Första Sections 7. Cap. 2. §. tillåter, begäras: c) friwilliga gåfwor, hwartill de förmögnare Barnens Föräldrar böra upmuntras. Denna cassa skall anwändas till inköp af Chartor, Glober, Instrumenter, Wed, Ljus och annan hjelpreda wid allmänna underwisningen, samt till Waktmästarens aflöning.

2:o. En till Lärowerket enskildt hörande Premii- och Fattig-cassa, hwartill skall inflyta: a) den andel af allmänna Cassans inkomster, hwilken enligt detta Capitels 1. §. blifwit af Consistorium bestämd: b) en friwillig afgift af hwarje Yngling, som inskrifwes, dock icke mindre än en 16:dels tunna Råg, som af Rector infordras. Beloppet af Cassans inkomst skall sedemera i det närmaste af hwarje Lärowerks Collegium till Ynglingarne årligen utdelas. Grunden för denna utdelning ware sådan, att, med afseende på tillgången wid hwarje Läsetermins slut, omkring hälften anslås till premier åt de Ynglingar, utan undantag, hwilka, enligt denna Lags Första Section, gjordt sig dertill förtjente. Den andra hälften tilldelas fattige Ynglingar i mån af deras behof samt wisade flit och fallenhet för studier, hwarförutan ej någon må till understöd endast för fattigdom komma i fråga. Under läseårets lopp ware, efter Collegii beslut tillåtet, att till sjukwård och begrafningshjelp för de mest behöfwande Ynglingar disponera nödiga medel utur denna Cassa, för hwilket ändamål någon del af tillgången må wid årliga utdelningen innehållas.

Rector hafwe wård, answar och redogörelse för dessa Cassor. Der flere Lärowerk stå under en Rectors styrelse, blifwe deras motswarande Cassor uti wård och redowisning sammanslagne.

§. 3.

Wid hwarje Gymnasium skall äfwen finnas en Bibliotekscassa, hwars inkomst ware: a) en afgift af hwarje Ecclesiastik-Tjensteman, som inom Stiftet winner någon befordran. Af en Biskop två tunnor Råg, af en Domprost eller Kyrkoherde i första Classens Pastorat en tunna, af en Lector en half tunna, samt då han tillträder Prebende-pastorat en half tunna, af de

öfriga Kyrkoherdar en half tunna, af en Skol-Rector eller Regements-Pastor fem 32:dels tunna, af en Skol-Collega eller Capellan i större Pastorat tre 32:dels tunna, af en Capellan i mindre Pastorat en 16:dels tunna, af den som wiges till Prest en 32:dels tunna. Andra Tjenstemän med lön, såsom Bataillons-Predikanter, Consistorii-Notarier, Domkyrko-Syslomän, Gymnasii-Adjuncter, Slotts- och Fånghus-Predikanter m. fl. erlägge lika afgift med dem, till hwilka de kunna, i afseende på Lönewilkoren, närmast hänföras: b) af hwarje Sterbhus efter en afliden Biskop, Domprost, Lector, Rector, Prost eller Pastor en 8:dels tunna Råg jemte en bok, efter Sterbhusets eget wal. Dom-Capitlet infordre afgifterne och aflemne dem till Bibliotekets föreståndare, hwilken derföre, till nödig controlls winnande, bör wid räkenskaperna bifoga en af Consistorii-Notarien officielt underskrifwen förteckning på alla under året uti Ecclesiastik-Staten inom Stiftet timade ledigheter och befordringar: c) af hwar och en Lärjunge, som i Gymnasium eller de uti samma Stad belägna Skolor inskrifwes en 32:dels tunna Råg, hwilken afgift af wederbörande Rector infordras och till Bibliotekets cassa aflemnas.

Der Skol-Bibliotek, men icke Gymnasium finnes, erlägge dertill hwarje Lärjunge, som i Skolan inskrifwes en 32:dels tunna, hwilken afgift likaledes af Rector infordras och Cassan godtgöres.

Utom de således för hwarje Bibliotek stadgade inkomster, skola för Cassans räkning försäljas alla dupletter, som antingen redan finnas, eller framdeles genom donationer i Boksamlingen inkomma, äfwensom de böcker, hwilka hwarken i afseende på bruket, innehållet eller sällsyntheten finnas för Lärowerket anwändbara. Till befordran af detta ändamål, så wäl som till förmån för Bokhandeln i allmänhet, ware hwarje Biblioteks Föreståndare wid Lärowerken tillåtet, att, utan hinder af de för Staden i öfrigt gällande Författningar, anställa öppna auctioner på Böcker, Chartor, Naturalie-samlingar, Musikalier och underwisningen tillhörande Instrumenter, af hwad namn de wara må, samt i sådant afseende utfärda annoncer och kungörelser. Honom ware äfwen obetaget att emottaga och på detta sätt försälja enskilda personers större och mindre förråd af ofwan-

nämde samlingar, på de wilkor, som med ägaren kunna upgöras. Dock må Föreståndaren till en sådan åtgärd ej kunna annorledes än efter egen fri wilja bindas, och ware å hans answar, att dess Embets-befattningar ej derigenom lida. Ej må utan Biskopens samtycke bok eller annat till Biblioteket inköpas, eller ifrån detsamma försäljas.

Bibliotekets Föreståndare hafwe wård, answar och redogörelse för Bibliotekets Cassa.

§. 4.

Alla behållna inkomster wid Ecclesiastik- och Läraresysslor, hwilka genom twist eller af andra skäl komma att öfwer den lagliga tillträdestiden stå lediga, samt wederlag under extra nådår, upbäras af Consistorium, som efter i underdånighet framställdt samt af Kongl. Maj:t i Nåder gilladt förslag, disponerar dessa medel till den af ofwannämda Cassor, hwilken finnes deraf i största behof.

§. 5.

Stipendii-medel skola noggrant anwändas efter Testatorernes föreskrift. För dem, som stå under Lärowerkens omedelbara wård, answare och redowise Rector.

§. 6.

Hwarje Räkning för Elementar-Lärowerkens Cassor skall löpa ifrån och med den 1. Juli till och med den 30. Juni nästföljande år. Innan den 1. påföljande October skola Räkningarne, försedde med sina tillhörande verificationer, till Consistorium insändas, och, sedan de der undergått behörig rewision, i början af påföljande år åtfölja Dom-Capitlets Räkningar, då dessa till Kongl. Kammar-Rätten aflemnas.

§. 7.

Årliga Räkenskaperna wid de Cassor, för hwilka Rectorerne answara och redowisa, skola af Lärowerkets Collegium före afsändandet rewideras och underskrifwas. Sker då ingen

anmärkning, hwarken wid Räkningarnes beskaffehet eller medlens säkerhet, ware Ledamöterne Collegialiter answarige för den brist, som möjligen hos Rector skulle kunna sig yppa.

§. 8.

Alla uti denna Lag i Råg bestämde afgifter erlägges i gångbart mynt efter nästföregående årets Markegång uti det Län och Landskap, hwarest Lärowerket är beläget.

§. 9.

Utom de således stadgade, må äfwen friwilliga afgifter, hwarifrån dock de weterligen medellöse böra befrias, kunna af hwarje Yngling, efter råd och lägenhet, till wederbörande Lärare gifwas wid inskrifningar och Betygs meddelande om afgång, samt det, under olika benämning af terminspenningar, exter eller skol-gäld, kända tillskott, efter hwarje orts serskildta bruk.

§. 10.

Med upbörden af de så kallade Terminations-penningar i Städerna, må förhållas efter wanligheten, dock så att Skol-Lärarne icke sjelfwe, utan genom utskickade, dem insamla.

§. 11.

Emedan Rikets Lärowerk äro belägna uti serskilda Prowincer, hwilkas Innewånare sins emellan röja så stor olikhet uti lefnadssätt, tillgångar och sedwanor, att någon fullkomligt likstämmig och till bokstafwen för alla gällande ekonomisk Författning icke lämpligen kan utfärdas; ware det Ephorernas rättighet, att på de nu fastställde grunder, och efter af wederbörande Collegier inhemtadt utlåtande, widtaga de tjenligaste och med localerne bäst instämmande utwägar till winnande af yttre beqwämlighet wid undewisningen, ordning och nödig controll. Skulle åter dessa utwägar innebära någon förändring uti ofwanstående allmänna grunder, Cassornas fördelning, deras inkomst, utgift och redogörelse m. m.; så åligge det Biskop och Consistorium att hos Kongl. Maj:t sina önskningar underdånigst anmäla, och Dess Höga Beslut afwakta.

Tredje Sectionen.

Befordrings Lag.

Cap. 1.

Om Ansökningsrätt.

§. 1.

En sökande till syssla wid Elementar-Lärowerk skall: 1:o Bekänna sig till den rena Ewangeliska Läran, samt warə wäl känd för Gudsfruktan, rena seder och ett oklandradt lefwerne. 2:o Äga det allwarliga och stadgade upförande, hwarigenom han förmår handhafwa sitt anseende hos Ungdomen, och det fogliga lynne, att han genom sitt öfwerlagda handlingssätt må winna dess aktning, kärlek och tillgifwenhet. 3:o. Äga grundelig insigt uti de stycken, språk och wetenskaper, som den sökta sysslan fordrar. 4:o. Hafwa ett redigt uttal och naturlig gåfwa att utan förhastande, med lätthet och tydlighet meddela sina kunskaper; samt 5:o. Någon öfning och erfarenhet wid andras underwisande.

§. 2.

Ej må någons ansökning till Lärare-syssla på Stat uptagas, som icke 1:o inom ansöknings-tidens slut upnått 23 års ålder. 2:o. Wid ansökningen bilagt ålders-bewis och Testimonium Academicum. Innehafwer den sökande förut ordinarie Lärare-syssla, må widimerad afskrift af Fullmagten derå, i stället för Testimonium Academicum, biläggas. Ansökningar till Directeurssysslor uti Musiken behöfwa endast wara åtföljda af ålders-bewis och wanligt intyg om allmänt god frägd och wälförhållande uti föregående befattningar. 3:o. Är född eller njutit upfostran uti det Stift, inom hwilket befordran sökes, eller ock af Konungen i Nåder erhållit Jus indigenatus. Finnas de förstnämde förhållanden twistiga, afdömes saken af det Dom-Capitel, hwarest befordringsrätt yrkas, och den der åt dess utlåtande ej åtnöjes, söke i underdånighet Konungens Nådiga Utslag. Dock härifrån undantagne ansökningar wid de Lärowerk, som genom serskilde Kongl. Maj:ts Nådiga Stadgar äro

till befordran öppne för alla nationer, samt till Musik-Directeurs-sysslor och Cantorsbefattningar, hwilka må sökas af en hwar inom eller utom Stiftet.

§. 3.

Till Lectorat och Adjunctur wid Gymnasium, samt Rectorat, så wid Lärdoms- som Apologist-Skolor, må ansökning icke directe uptagas från någon annan, än den, som är Promotus Philosophiæ Magister wid inländskt Uniwersitet. Skulle dock någon, som icke erhållit Magister-graden, under tjenstgöring wid Skolwerket wisat sig äga sådan skicklighet och lärdom, samt förwärfwat den erfarenhet, att Biskop och Consistorium anse honom competent till ofwannämde sysslor, må Consistorium kunna underdånigst anmäla honom hos Konungen, att för alltid erhålla Nådigt bifall till ansöknings- och befordrings-rätt wid dessa Embeten, utan hinder af den bristande Promotionen.

§. 4.

Till de öfriga Lärare-sysslorna gälla ansökningar äfwen af dem, som icke äro promoverade, dock endast med det wilkor, att de minst en hel Läse-termin hafwa gjort tjenst wid allmänt Lärowerk såsom Vicarier eller Duplicanter, samt derunder bewisat sin skicklighet uti allmänna underwisningen och fallenhet för detta wigtiga yrke.

Cap. 2.

Om Prof och Betyg.

§. 1.

På det Biskop och Consistorium må sjelfwe kunna utröna den skickligaste af dem, hwilka med ofwan stadgade lagliga ansökningsrätt, och inom den för hwarje Stift i allmänhet föreskrifna fatalietid, sig till den lediga Lärare-sysslan anmält, skola följande prof, på sätt och med den inskränkning för hwarje serskild syssla nedanföre stadgas, alltid och owilkorligen den sökande affordras, ehwad grad och tjenstebefattning han wid Rikets Uniwersiteter eller eljest utom Stiftets Skol-

werk förut innehar: 1:o. Anställandet af en Disputations-act på Latin, wid Stiftets Gymnasium, hwarwid den sökande präsiderar, om han är Promotus Magister, eller i widrigt fall responderar sine præside för en af honom utgifwen Afhandling eller Theser uti de ämnen, som afse den lediga sysslans kraf. Afhandlingen eller Theserna böra wara tryckta, 11 dagar före ventilationen anslagna och till sin öfwerensstämmelse med Tryckfrihets-Förordningen gillade af Consistorium. Utom de 2:ne wanliga ordinarie opponenter, bör Biskopen eller någon af Consistoriales genom egna oppositioner pröfwa den sökandes kunskap och gåfwor, ägandes äfwen sedermera, och så långt tiden medgifwer, en hwar af de närwarande, att sina oppositioner till beswarande framställa.

2:o. Föreläsning för någon afdelning af Ungdomen uti det Lärowerk, som wid Stiftets Consistorium är beläget. Detta prof sker sålunda, att Ynglingarne af den sökande först underwisas och sedan förhöras och rättas.

3:o. Någon af Lärjungarne framkallas till Taflan och af Ephorus eller Rector, förelägges en eller annan mening på Swenska Språket att till det Latinska öfwersättas. Sedan detta är werkställdt, wisar den sökande felen deruti, samt upgifwer skäl till de gjorde rättelser och ändringar. Detta prof kan äfwen ske genom föreläggande på lika sätt af ett Latinskt Scriptum, som någon bland Ynglingarne upsatt. Och skall det ankomma på Ephori godtfinnande, hwilken af dessa pröfwomethoder må wid tillfället nyttjas.

§. 2.

En sökande till någon Lection, Gymnasii-Adjunctur, Rectorat eller Con-Rectorat, skall aflägga alla de i föregående §. föreskrifne prof. Sökande till Lection föreläser för öfwersta afdelningen af Gymnasium, men endast uti Latinska Språket och den wetenskap, hwaruti befordran sökes: Sökande till Gymnasii-Adjunctur för samma afdelning uti Latinska, Fransyska och Tyska Språken, samt sökande till Rectorat, så wäl uti Lärdoms- som Apologist-Skolor, eller Con-Rectorat för Rectors Class uti alla de stycken, hwilka der föredragas. Till alla öfriga Lärare-sysslor fordras prof efter 2:dra och 3:dje

momenterne. Föreläsningen sker för tredje afdelningen wid Lärdoms-Skolan uti alla de stycken, som i den afdelningen föredragas. Utom detta prof böra alla de, som söka befordran wid Apologist-Skolor, föreläsa för nedersta afdelningen af Gymnasium uti alla de stycken af Mathematiken, som der föredragas samt uti Fransyska och Tyska Språken.

Wid de Consistorier, hwarest Gymnasium och högre Lärdoms-Skola icke finnas, må Ephorus föreslå, huru och hwarest dessa prof på ett mot Lagens afsigt swarande sätt skola werkställas, och deråa en gång för alltid söka Konungens Nådiga fastställelse.

§. 3.

Alla prof ske för öppna dörrar, och tiden för deras afläggande kungöres genom offenteligt anslag. De biwistas owilkorligt af Biskop och Consistoriales så widt ej laga förfall för någon inträffar. Efter det aflagda profwet sammanträda Consistoriales och afgifwa deröfwer till Protocollet sitt utlåtande, med antecknande af improbatur, admittitur, approbatur, cum laude approbatur, eller laudatur, hwilka termer äro allmänneligen kända och antagna, såsom utmärkande, antingen den sökandes otjenlighet, eller i samma ordning graden af dess skicklighet. Serskildt skall utlåtande meddelas öfwer den sökandes ådagalagda lärdom och kunskap, med hänseende till den sökta sysslan, och serskildt öfwer dess utförsgåfwor, eller det sätt, hwarpå han sina insigter åt Ungdomen meddelat. Hwarje Consistorialis afgifwer i begge nu påbudne hänseenden sin röst; men det allmänna och gällande utlåtandet bestämmes sedermera, i likhet med andra Consistorialmål, genom pluraliteten.

§. 4.

Den, som wid ansökning till Skolsyssla, inför det Consistorium, som sysslan bortgifwer, en gång aflagt godkända specimina till den syssla som sökes, må ej affordras nytt prof, så widt han det ej sjelf äskar till ådagaläggande af större framsteg eller wunnen erfarenhet, hwilket honom då icke må förmenas. Men om syssla sökes, som enligt Lagens stadgande fordrar andra eller flera prof, än de, som redan äro aflagda,

ware han owilkorligen skyldig att dessa tillägga, så widt på dess ansökning afseende skall kunna fästas. Derföre bör alltid till Protocollet uptagas för hwilka sysslor den sökande specimenerat. Om Gymnasii-Adjunct söker annan Lection, än i det Latinska Språket, ware skyldig att å nyo präsidera för af honom utgifwen Afhandling eller Theser i den wetenskap, hwaruti befordran sökes, samt att hålla föreläsning i samma ämne, på sätt 2. §. bjuder.

§. 5.

Efter gjord Laglig ansökning skall sättet till specimens afläggande föreskrifwas och tiden dertill utsättas af Consistorium. Genom specimens åläggande ware derföre Consistorium icke betaget, att wid tillsättningen sig yttra öfwer alla de egenskaper hos den sökande, hwilka hwarje Skol-Lärare enligt 1. Cap. 1. §. bör äga. Underlåter Consistorium att hela specimen eller någon del deraf ålägga, stånde å dess answar och ware sökanden derigenom icke förlustig sina fatalier.

§. 6.

Ehuru de i föregående §. §. stadgade prof böra, efter hwarje sysslas beskaffenhet, alla sökande utan undantag åläggas, förblifwer dock tjenst-förrättning wid Lärowerk det säkraste medel att utröna om den sökande är skicklig Skol-Lärare. Och då det ligger högsta magt derpå, att endast sådane tillsättas, bör Biskop och Consistorium af en sådan förutgången tjenstgöring hemta all den uplysning, som möjligen kan erhållas och ämnets wigt kräfwer.

§. 7.

Ej må något prof eller specimen afläggas, utan under warande Läse-termin.

§. 8.

Utom de betyg, som enligt 1. Cap. 2. §. böra ansökningen, såsom wilkor för dess uptagande, biläggas, skola alla sökande inlemna Merit-förteckning, innehållande ålder, föregående sysselsättningar, utgifna arbeten, undfångne betyg af Publika Auc-

toriteter, Protocoll öfwer Candidat-examen, om han sådan undergått, samt alla andra omständigheter, hwilka sökanden efter eget wal tror sig böra och kunna såsom befordringsskäl upgifwa. Sökande till Musik-Directeurs syssla skola inlemna skrifteligt intyg af Kongl. Musikaliska Academien, att de undergått behörig examen uti Harmoniens theoretiska grunder, samt äga tillräcklig practisk färdighet uti spelande efter Noter af Clawer och Violin.

Underlåter sökande att något af ofwan anförda betyg ansökningen före fatalie-tidens slut bilägga, ware förlustig rättigheten att sig till godo beräkna det företräde, som dessa betyg honom framför medsökande kunna tillägga. Och ware Consistorium ej pligtigt att uptaga de befordringsskäl, som icke på detta sätt äro upgifna.

§. 9.

Såsom utmärkt prof på kunskap må anses och derföre i detta afseende som befordringsskäl gälla, om den sökande af trycket utgifwit någon wäl utarbetad och godkänd Afhandling eller Lärobok i den wäg, hwaruti befordran sökes.

Cap. 3.

Om Sysslors tillsättning.

§. 1.

Sedan alla de sökande, på sätt föregående Cap. bjuder, sina prof aflagt, föredrager Biskopen uti Consistorio sysslans tillsättning, och afgifwer först till Protocollet sitt utlåtande, hwilken och på hwilka skäl han nämner till den lediga platsen. Hwar och en Consistorii Ledamot röstar derefter i wanlig ordning med upgifwande af sina skäl. Ware den utnämd, som mesta rösterna undfått, hwarwid Biskopen äge twänne röster, utom det honom, i händelse af paria vota, uti Lagen förwarade votum decisivum. Ej må tillsättning af någon Lärare-syssla företagas i Biskopens frånwaro, utan att han derom blifwit underrättad, sitt bifall gifwit och insändt sin skrifteliga utnämning, hwilken på ofwan stadgade sätt först upläses och till röstberäkning uptages. Under Biskops-ledighet bortgifwas Lärare-

sysslor uti Consistorium genom de flesta rösterna, då Ordföranden endast äger votum decisivum.

§. 2.

Biskop och Consistorium åligger, att noga och samwetsgrant pröfwa, samt, så widt ske kan, göra sig underrättade om den sökande till en Lärare-syssla äger de egenskaper, som Cap. 1. §. 1. fordrar. Ej må den till Lärare befordras, som i någon af dem brister, ehwad företräde han i öfrigt må kunna framwisa. En högre lärdom, eller större och andra insigter än den sökta sysslan fordrar, må ej gifwa företrädesrätt, med mindre de i lika grad, som hos medsökande, äro åtföljda af alla de egenskaper, hwarpå utnämnandet collectivt stödjes, dock så att förnämsta afseendet fästes på gåfwor, nit och skicklighet att underwisa.

§. 3.

Biskop och Consistorium böra fästa afseende wid de betyg, som i 2. Cap. 8. §. äro påbudne; men ware icke bundne wid deras owilkorliga antagande annorledes, än så widt de af den sökandes aflagde specimina bekräftas, och genom anställd jemförelse till werkligt företräde framför medsökande berättiga.

§. 4.

Wid tillsättning af Lectioner och Gymnasii-Adjuncturer hafwes, näst de i allmänhet för en Lärare påbudne egenskaper, mesta afseendet å Academisk Lärdom. Till de öfriga Lärare-sysslor utnämnas hälst de, som äro Philosophiæ Magistrar, om de uti alla Lagens fordringar äro jemngode med sina medsökande. Men skulle en ograduerad, på det sätt 1. Cap. 4. §. bjuder, wid något Lärowerk redan wara befordrad till syssla på Stat och densamma oklanderligen förestår, må han, wid ansökning om befordran inom samma eller andra Stiftets Lärowerk, njuta lika befordringsrätt med Philosophiæ Magistrar, efter sin personliga skicklighet och tjenste-beräkning, under iakttagande af hwad i 3. §. stadgas om ansökningsrätt till Lectioner, Gymnasii-Adjuncturer och Rectorater.

§. 5.

Gymnasii-Adjunct hafwe ingen uteslutande rätt till Lection, eller Con-Rector till Rectorat, utan de befordras efter samma grunder, som andra medsökande.

§. 6.

När Directeurs-sysslan för Musiken skall tillsättas, anslås ledigheten och annonce derom införes 3:ne gånger uti Allmänna Tidningarne, med förelagd fatalietid för sökande att med sina ansökningar inkomma inom 3:ne månader efter den dag, då annoncen första gången infördes. Genast efter denna tidens förlopp företager Consistorium tillsättningen och utnämner den, som har de bästa witsorden och är känd för de största Musikaliska talanger, samt tjenlig method att dem Ungdomen bibringa; hwarefter ordentlig Fullmagt utfärdas. Anmäler sig icke någon fullt skicklig och med det i 2. Cap. 8. §. fordrade bewis försedd sökande, hafwe Consistorium magt att tills widare låta sysslan wara obesatt, och genom det tjenligaste subject, hwarpå tillgång finnes, låta densamma, emot den anslagna lönens upbärande, utan Fullmagt, förwaltas. Dock blifwe denna fortfarande ledighet genom annonce uti Allmänna Tidningarne, tid efter annan, tillkänagifwen, intill dess någon fullt skicklig sökande sig anmäler, som då må tillsättas och med Fullmagt förses.

§. 7.

Collegium må med Ephori bifall till Cantor taga hwilken som helst, ware sig Tjensteman eller icke, inom eller utom Lärowerket, som befinnes skicklig att Ungdomen uti Choral-sången underwisa. Cantor meddeles ingen Fullmagt, utan updrages honom endast genom Protocolls-Utdrag, att emot det honom uti Staten tillslagne arfwode, sitt åliggande förrätta, hwarföre han äfwen kan ifrån sin befattning wid hwarje Läseårs slut af Collegium med Ephori bifall skiljas, då han icke befinnes densamma med Ungdomens nytta förestå.

§. 8.

Öfwer alla Lärare-sysslors tillsättning kunna de sökande anföra underdåniga beswär inom den tid och på det sätt, som

Författningarne wid öfrige ecclesiastike befordringar utstaka; dock förwäntar Kongl. Maj:t att ingen obehörigt, eller annorlunda än på lagliga skäl och grunder, af denna förmån sig begagnar.

§. 9.

Sedan utnämningen wunnit laga kraft, meddelas ordentelig Fullmagt, lydande på den tour och de förmåner som sysslan, enligt Lag och gällande Författningar, åtfölja.

§. 10.

Ej må någon innehafwa mer än ett på Stat upfördt Lärare-embete, utom Directeurs-sysslan för Musiken och Cantors-befattningen, hwilka både sins emellan, och med annan tjenst må kunna förenas, så widt icke någondera sysslans utöfning derigenom lider.

§. 11.

Duplicanter och Vicarier, de förre i afseende på en större mängd Ungdom, de senare för sjukdom och andra tillfälliga laga förfall, eller lagligen meddelad permission, utnämne Biskopen inför Consistorii Protocoll, och må deröfwer inga klagomål äga rum. Dock äge Consistorii öfrige Ledamöter rätt att sina erinringar till Protocollet afgifwa. Då den orsak, hwarföre Duplicanten eller Vicarien är tillsatt, uphörer, warde han ifrån sin befattning och thy åtföljande förmåner entledigad. Men skulle en Skol-Lärare af ålderdom eller obotelig sjukdom blifwa oskicklig att sysslan förestå, bör han, emot åtnjutande af de förmåner, hwarom Författningarne honom i thy fall försäkra, tjensten lemna, hwarefter dess syssla anslås ledig och, på sätt ofwanföre stadgadt är, i laga ordning återbesättes.

Cap. 4.

Om Tour, Löne-förmåner och Befordringsrätt.

§. 1.

Wid befordran inom Elementar-Lärowerken, räkne alla Ordinarie Lärare sins emellan lika tjensteår, ehwad de innehafwa högre eller lägre sysslor. Om derföre allt annat är lika,

och Lagens fordringar, med afseende å allmän och serskild skicklighet till olika sysslor, äro upfyllda, äge den företräde, som sin tjenst oklanderligen längst förestått.

§. 2.

Alla Gymnasii- och Skol-Lärare ware i oqwald besittning af den lön och de förmåner, hwilka hwarjes innehafwande syssla, genom Stat och gällande Författningar, äro eller blifwa anslagne. Den, som i egenskap af Vicarius med fullt answar bestrider en annans syssla, njute för den tid han således sysslan förestått en fjerdedel af den tillhörande lönen, så widt icke annorlunda, med Ephori minne och bifall, åsämjes, och de öfriga tre fjerdedelar upbäras och njutas af Ordinarien. Likaledes upbär och njuter hwarje Skol-Lärare, som för ålder eller sjukdom undfått wederbörligt Afsked från någon syssla, tre fjerdedelar af thy på Stat åtföljande lön, och den som sysslan innehafwer upbär och njuter det öfriga, jemte extra och frifwilliga inkomster, der sådana finnas.

§. 3.

Wid Gymnasium ware Lectorernes löner, icke Lectionerne, ombytliga, så att den yngste alltid innehafwer den minsta lönen, och sedermera alla de öfriga, enligt samma grund, den ena efter den andra i ordning, efter ålder i tjensten inom Werket. Detta gäller äfwen om Præbende-hemman och Boställen, der de finnas, samt alla öfriga lönerna åtföljande förmåner. Lag samma ware med Præbende-pastorater, hwilka, efter deras godhet, den i ordningen älste Lectorn alltid äger att tillträda, om han sig anmäler och företer de nedanföre uti 6. §. påbudne betyg samt är Prestwigd inom den för ansökning till Prestlägenheter i allmänhet föreskrifna fatalietid och godkänd Pastoral-examen före utnämningen aflägger; hwarföre äfwen ledigheter af Præbende-pastorat genom anslag i laga ordning böra kungöras. Will någon Lector söka annan Lection, göre det i fastställd ordning och hafwe ej annan rätt, än i förhållande till sina medsökande, efter skicklighet och förtjenst, samt bibehålle tour, i händelse af transport, efter sin första Fullmagts datum.

§. 4.

Ett lika förhållande ware med Colleger wid samma Skola, så att de alltid åtnjuta de bättre lönerna, efter ålder i tjensten wid Stiftets Lärowerk. Fullmagt utfärdas derföre endast på Collegat wid en wiss Skola, utan att benämna afdelning eller föreläsning. Äro Lärdoms-Skola och Apologist-Skola belägne på samma ställe, gälle dem emellan ingen annan tour, ehuru de styras af samme Rector, än efter ny ansökning och hwad i allmänhet stadgadt är.

§. 5.

Hwarje Ordinarie Lector ware Gymnasii-Rector ett år, först den älste och sedermera i ordning efter ålder i tjensten. Dock må ej någon till Rector förordnas, som icke förestått Lection uti minst ett år innan Rectoratet skall tillträdas, utan gånge honom Collegium i detta fall wid Rectors utnämnande förbi, till dess hans ordning nästa tour infaller. Ingen må afsäga sig Rectoratet utan för ålder, sjuklighet eller andra sådane förhinder, hwilka af Biskop och Collegium godkännas.

§. 6.

Wid ansökningar till Preste-lägenheter, eller andra inom Ecclesiastik-ståndet warande sysslor, beräknas dubbla tjenstår för alla på Ordinarie Stat upförde Lärare wid Elementar-Lärowerken, så att hwarje år räknas för twänne emot deras, som endast äga enkel tjensteårs beräkning. Dock bör, om denna tjensteårs beräkning skall få njutas till godo, sådana ansökningar wara åtföljda af wederbörliga Embets-betyg, att den sökande, ifrån denna Lags utgifwande, årligen öfwat sig uti predikande, samt, om han är Prestwigd, utöfwat, eller erbjudit sig att utöfwa Presterliga förrättningar. Musik-Directeurer och Cantorer äga i och för dessa befattningar ingen tjenst-beräkning inom Ecclesiastik-staten.

§. 7.

Ingen Tjensteman wid Lärowerk må beräkna dubbla tjensteår innan han upnått 25 års ålder. Ingen Vicarius,

wid hwad ålder som helst, må för Vicariatet beräkna dubbla tjensteår, så wida Ordinarien ej är i den belägenhet, att han icke ytterligare will sig af tjenste-beräkning begagna, hwilket dock alltid uti Antagnings-Protocollet bör bestämmas. Duplicanter, Vicarier och alla Lärare, njute alltid enkel årsberäkning ifrån 23 års ålder för den tid de wid Lärowerket tjenstgjort.

§. 8.

All årsberäkning efter denna Lag stödjer sig på werklig tjenstgöring, och beräknas således ifrån den dag sysslan tillträddes, och ej från Fullmagtens datum.

§. 9.

Till Regala Pastorater äga alla Lärare wid Elementar-Lärowerken rättighet att omedelbart, äfwen utom förslag, sig i underdånighet anmäla, på sätt och under de wilkor, som af Konungen äro eller blifwa i Nåder föreskrifna.

§. 10.

Wid förslags upsättande till de Pastorater, hwarest Inspection öfwer något Elementar-Lärowerk är genom thy åtföljande lön owilkorligen förenad med Pastors-sysslan, skola Biskop och Consistorium helst föreslå sådane män, som sjelfwe wid Lärowerken med heder och beröm anwändt sin tid, om äfwen deras tjensteår något skulle understiga medsökandes; dock iakttages härwid hwad Pastoratets classification och ecclesiastike befordrings-lagarne i öfrigt bjuda.

§. 11.

Hafwa Skol-Lärare oklanderligen och med Ungdomens nytta tjent såsom Ordinarier i 10 år, skall det åligga Biskoparne och Consistorierne samt andre wederbörande, att hafwa sig deras befordran synnerligen om hjertat, och må deras dubbla tjenstår då wid ansökningar till första och andra Classens Pastorater, icke lida någon afräkning i jemförelse med andras enkla. Har någon Lärare redan blifwit befordrad till Prestlägenhet och sedermera söker transport till någon annan, njute

han icke nyssnämde förmån, utan beräkne sina dubbla tjenstår, endast med samma rätt som Kongl. Brefwet den 21. Augusti 1786 i allmänhet föreskrifwer.

Fjerde Sectionen.

Tillsynen öfwer Elementar-Lärowerken, samt Instructioner för derwid warande Collegier och Tjenstemän.

Cap. 1.

Instruction för Lärare i allmänhet.

§. 1.

Hwarje Lärare wid Upfostringswerk fäste en oafbruten upmärksamhet på det answarsfulla kall, åt hwilket han af fri wilja upoffrat sin tid och sin möda. Sann och oskrymtad Gudsfruktan, sedlighet, lydnad och ordning, sjelfwerksamhet, flit och ihärdighet samt naturkrafternas regelbundna utweckling till förwärfwande af redbara egenskaper, ware de syftemål för upfostran han ytterst söke att uphinna. Till dessa leder han Ungdomen säkrast genom eget efterdöme och en fortsatt utöfning af de egenskaper Lagen fordrat såsom wilkor för hans antagande.

§. 2.

För att uti Barnens och Ynglingarnes sinne kunna fästa ett djupt intryck för allt hwad till sann Gudsfruktan och dygd hörer, måste Läraren okonstladt röja, att han sjelf lifwas af dessa känslor. Wid Bönen och Bibel-läsningen, äfwensom wid den yttre Gudstjensten, Prediko-förhören och Religions-underwisningen, bör Lärarens hela wäsende ådagalägga den andakt, som är oskiljaktig från en fast tro på Christendomens heliga wördnadsbjudande sanningar. Icke blott den dag, då Lagen bjuder Läraren att i sin ordning wara tillstädes och hafwa tillsyn öfwer Ungdomen wid den allmänna Gudstjensten, utan äfwen eljest, då han icke af oundwiklige hinder uptages, inställe han sig der, och med sin närwaro ådagalägge sin egen öfwertygelse om wigten af denna offentliga andaktsöfning.

§. 3.

Wid Ungdomens behandling i moraliskt hänseende framlyse alltid Lärarens kärlek till rättwisa och ordning, samt redlighet och sagtmod. På ett faderligt, det är mildt, men allwarligt sätt, rätte han Lärjungarnes förseelser, med noggran upmärksamhet på skillnaden emellan de fel, som tillhöra deras ålder, och dem, hwilka antingen äro följder af ett omoraliskt lynne, eller ock lemnade utan rättelse kunna dertill leda. Då Läraren finner sig i nödwändighet att begagna den honom, så wäl i Lagen, som i naturen af all upfostran, förwarade bestraffnings-rättighet, tage han sig wäl till wara, att den icke utöfwas af nyck, eller med öfwerilning. Serdeles hafwe han derpå noggran akt, att bestraffningen icke må öfwerstiga felets art, och således förwandla sina åsyftade följder, den felandes förbättring och med-lärjungars warning, till alstrande af förställning, motsträfwighet och bitterhet. Alla bestraffningar böra gradwis upstiga ifrån de mildare till de allwarligare och swårare. När de således i hwarje serskildt fall bära stämpel af billighet, skall det unga sinnet alltid af dem erkänna rättwisan, och wänja sig wid den aktning för pligt, som utgör första draget af medborgerlig anda och af all sann moralisk styrka,

§. 4.

Då lydnad och ordning samt en på Lagar och rättwisa grundad subordination utgöra wilkoret för samhälls-ordningen, så ware äfwen Lärares högsta bemödande att wänja Barnen och Ynglingarne wid dessa dygder. Läraren må aldrig tillåta äldre Lärjungar att genom wexationer och obilliga anspråk ofreda sina yngre kamrater; men deremot böra dessa senare tillhållas, att emot de äldre wisa tillbörlig eftergifwenhet, samt erkänna det företräde större kunskaper och mera stadgade seder alltid böra tillwinna dem, som uphunnit dessa egenskaper.

Dessutom åligge i allmänhet Skol-Lärare af hwilken grad som helst, att sjelfwa i det nogaste ställa sig till serskild efterrättelse Skol-Lagens alla föreskrifter, så att hwar och en i enlighet dermed upfyller sitt Embetes pligter, samt iakttager den subordination under Förmän, och den ordning sins emellan,

som genom Författningarne äro fastställde. Ephorus, såsom deras högsta Förman, skola de bewisa tillbörlig wördnad och i tjensten owilkorlig lydnad. Missnöjes någon åt Ephori åtgärd, söke i underdånighet ändring hos Konungen, men ställe sig emedlertid dess befallningar till efterrättelse.

Dernäst njute Rector wederbörlig aktning och företräde, och skola hans föreskrifter i och för Embetet hörsammas intill dess de, i Laga ordning hos Ephorus öfwerklagade, blifwa uphäfne eller förändrade.

§. 5.

Flit, ihärdighet och sjelfwerksamhet befordre Läraren hos Ynglingarne, förnämligast genom åt dem updragna egna arbeten, under sådana mellanstunder, då de äro frie från skyldigheten att afhöra andras föreläsningar. Dessa arbeten böra bestå i öfwerläsning af wissa föresatta stycken, ware sig för blotta minnet eller begreppet, samt uti skriföfningar. Högsta wigt ligge derpå, att då sådana sysselsättningar å den ena sidan aldrig försummas, de å den andra icke må åläggas till större widd och omfång, än hwad som instämmer med hwarje Ynglings förmåga, under erforderlig ledighet för denna ålder tillhöriga lekar och kroppsöfningar. Lexan ware i början liten, men förökes i mån af Ynglingarnes tillwäxande krafter och arbets-förmåga. Läraren lemne sin förnämsta tillsyn deråt, att det ålagda arbetet blifwit med redighet wäl fullgjordt, hwilket icke kan af Lärjungen begäras, än mindre såsom skyldighet fordras, utan ett noga iakttagande af ofwan anwiste föreskrifter. Hwarje Lärare besinne äfwen att Ynglingarne böra äga tillräcklig tid till eget arbete i de öfriga studierna, så att den sammanlagda öfwerläsnings skyldigheten icke må öfwerstiga sin naturliga gräns, och derigenom förfela sitt syftemål.

Då Classiska Auctorer, i hwad språk som hälst, försedde med Swenska öfwersättningar eller Swenska noter, icke kunna eller, utan urwal, böra förbjudas till bruk wid den enskilda öfwerläsningen, så bör Läraren likwäl tillse, att wid upläsningen på allmänna Lärorummet af det föresatta stycket, sådana ej få nyttjas, som lemna Discipeln tillfälle, att endast efter deras föranledning, utan eget begrepp, redowisa sin lexa.

§. 6.

Till förstånds-bildningens utweckling ställe sig alltid Läraren för ögonen, wid föredragning af Språk och Wetenskaper, en klar åsigt af Lärjungarnes fattningsgåfwa, så att de lemnade underwisningar uti intet fall må öfwerstiga det begrepp, som för deras ålder kan påräknas, eller de kunskaper, hwilka före ankomsten till Lärowerket eller uti föregående afdelningar äro inhemtade. Att alla Lärjungarne wäl och redigt samt med håg för sitt yrke må uphinna den grad af färdighet och insigter, som för hwarje afdelning är föreskrifwen, ware Lärarens sorgfälliga bemödande. Enskilda hjelpredor, lemnad frihet ifrån wissa läsetimmar, hastigare upflyttningar m. m. ware de Ynglingars upmuntran och belöning, hwilka genom snille eller owanlig flit göra större framsteg, än deras kamrater. Men Läraren ware ej tillåtet att, till förmån för dessa, afbryta kedjan af den allmänna underwisningen.

Ingen lexa må till öfwerläsning föresättas, utan att förut hafwa efter Lärjungarnes behof blifwit förklarad.

Wid alla föreläsningars och påbudne öfningars werkställande, söke Läraren att lämpa sin föreställning efter beskaffenheten af det ämne, hwaruti underwisning meddelas, samt att äfwen dertill begagna alla yttre hjelpmedel, på det Lärjungarnes inbildningskraft måtte fästas och deras unga sinnen bibehålla waraktiga intryck. Brist på upmärksamhet och köld för underwisningen, såsom i synnerhet hinderlig för alla natur-anlags utweckling, må en Lärare aldrig tillåta, utan att derföre warna och wid bristande åtlydnad med allwarligare bestraffning anse. Warde ock på Lärarens answar, att alla allmänna skriföfningar werkställas under den tystnad, stillhet och ordning, som tillåter full utweckling af den enskilda tankekraften, samt lemnar hwarje Lärjunge ett ostördt bruk af sin flit och sitt bemödande.

§. 7.

Wården om Ynglingarnes helsa och physiska bildning, så långt det af Läraren kan bero, ware honom äfwen om hjertat. Han bör alltid söka att hålla sin Lärjunge till en helsosam snygghet, upmuntra honom att genom rörelse och afpassade

kroppsöfningar befordra de physiska krafternas tillwext, samt tillse, att han hwarken genom öfwerdådig oförsigtighet skadas af luftstreckets hårdhet, eller klemigt hindras att genom wanan uthärda dess intryck. Utom de åtgärder, som åtfölja upsigten inom lärorummet samt wid alla offentliga lekar och kroppsöfningar, begagne Läraren, till dessa anwisningars meddelande, de tillfällen, då han, efter den af Collegium med Ephori bifall fastställde ordning, har Inspectionen öfwer Lärjungarnes förhållande i sina qwarter, samt på de från allmänna underwisningen lediga mellanstunder.

§. 8.

Då wid något Lärowerk de Ordinarie Lärarne äga biträde af Duplicanter eller Extra Lärare; skall Ordinarius answara för alla Lärjungarnes ledning i de honom updragne kunskapsgrenar, och i följe deraf tillse, att Duplicanten eller Extra Läraren, efter samma method, som han sjelf, meddelar underwisningen.

§. 9.

Alla Vicarier och Duplicanter, som till tjenstförrättande wid Skola antagas, äge i afseende på Embetets utöfning samma rättigheter och skyldigheter, som Skolans Ordinarie Lärare, utom säte och stämma i Collegium, med det undantag, som nedanföre i 5. Cap. 2. §. stadgas, samt deltagande i wal till Rewisions-Ledamot. Serskildt åligge det Duplicanter, att wid underwisningens meddelande rätta sig efter den Lärares föreskrift, till hwars biträde de blifwit förordnade.

§. 10.

Gymnasii-Adjuncten ware pligtig att, jemte sina egna i Lagen utsatta skyldigheter, efter wederbörligt förordnane vicariera utan wedergällning för en Lector: 1:o. På korrtare tid, högst en månad wid för Lectorn inträffande enskildt laga förfall. 2:o. På korrtare eller längre tid, så länge Lectorn är uptagen af andra i och för dess Embete honom updragne publika befattningar. Skulle någon Lectors enskilda laga förfall räcka

längre tid än en månad, ware Adjuncten skyldig att förrätta dess syssla emot det arfwode Lagen utstakar. Ej må Adjuncten kunna förbindas att, jemte sina egna göromål, bestrida mer än en Lection i sender.

Cap. 2.

Instruction för Lärare uti Choral-Sång och Instrumental-Musik.

§. 1.

I egenskap af Föreståndare för underwisningen uti Choral-Sången, åligge Läraren:

1:o. Att ställa sig till efterrättelse hwad Skol-Lagens 1. Sections 3. Cap. 6. §. bjuder i afseende på ordningen wid underwisningens meddelande.

2:o. Att icke tillåta någon Lärjunge, utan hos Rector anmäldt laga förfall, eller af Collegium erhållen tillåtelse, wara frånwarande wid dessa öfningar. Lärjungars försummelse i denna del antecknas af Läraren och upgifwas för Rector och Collegium med samma påföljd, som för Lärotimmars försummande i allmänhet stadgad är.

3:o. Att noga följa ordningen af den antagna Läroboken, så att methoden blifwer likformig med dess inrättning och föreskrift, samt i följd deraf underwisningen ledes gradwis högre.

4:o. Att redan ifrån den första Classen och allt framgent, jemte den regelmässiga theoretiska underwisningen, hwilken såsom hufwudsak bör drifwas, tillika öfwa Ynglingarne uti de mest brukliga Psalmers rätta afsjungande. Detta werkställes således, att en behöflig del af hwarje för serskilda Classer anslagen tid anwändes till denna öfning, då för de yngste föresjungas de enklare, samt för högre afdelningar de swårare Psalmer, på det Ungdomen snart måtte lära att wärdigt deltaga uti sången wid enskilda och allmänna andaktsöfningar. Dagen före någon allmän Helgedag förskaffe Läraren ifrån Predikanten de Psalmer, hwilka påföljande dagen skola uti Kyrkan afsjungas, och inöfwe Ungdomen uti deras rätta melodier. Skulle dessa förut wara wäl kände, anwändes denna timme till öfning uti flerstämmig sång af Choraler, Swenska Mässan eller annan tjenlig musik, såsom ländande ej mindre till en uplyf-

tande andaktskänsla wid Gudstjensten, än till upmuntran för dem, hwilka, jemte naturlig fallenhet, deråt lemna sin håg och sitt bemödande. Läraren äge derföre att medföra de således inöfwade Lärjungar på det ställe i Kyrkan, som till sångens och musikens anförande kan serskildt wara anslaget, samt att dessutom begagna deras biträde wid alla högtidliga förrättningar uti Kyrkan eller Lärorummet, då Vocalmusik skall exsequeras.

§. 2.

På Lärarens answar hwile, att alla öfningar uti Choralsång må af Ynglingarne werkställas med det allwar i sinnesstämningen och den wärdighet i utförandet, som för deras framtid bibehåller intrycket af wördnad och andakt wid den yttre Gudstjensten.

§. 3.

I egenskap af Directeur för Musiken ware Lärarens pligt:

1:o. Att på de 4 i Lagen utsatta timmar, lemna dem af Ungdomen, som sådant åstunda, fri underwisning och öfning uti den Instrumental-musik, som han sjelf känner.

2:o. Att, efter skedd anmälan och emot billigt arfwode, som af Ephorus bör jemkas, deruti meddela enskild underwisning, så långt dess tid medgifwer. Läraren äger wäl alltid frihet att lemna sådant biträde äfwen åt personer utom Lärowerket; men ware answarig att det icke sker till hinder för de Ynglingar inom detsamma, som åstunda att sig af denna rättighet begagna.

3:o. Att till Rector upgifwa förslag på de musikaliska instrumenter, notsamlingar och öfrige hjelpredor, som wid underwisningen äro nödige, och hwilka böra inköpas af Lärowerkets Cassa, så långt tillgången medgifwer.

4:o. Att med answars-skyldighet wårda och hålla förteckning på dessa Samlingar, samt wid underwisningen hålla dem Lärowerkets Ungdom tillhanda. Utlåning deraf till Lärowerkets medlemmar ware tillåten, dock alltid på Lärarens eget answar.

5:o. Att, så widt omständigheterna det medgifwa, upföra Musik i Kyrkan på stora Helgedagar, och på Lärohuset wid

Rectorats-ombyten, samt andra högtidliga förrättningar. I sådant hänseende ware hans bemödande, att uti olika instrumenters behandling inöfwa så många af Ungdomen, som härtill erfordras. Dertill må han äfwen anwända och söka tillwinna sig Musikälskares biträde utom Lärowerket, dels för Ungdomens upmuntran, dels till ernående af mera fullstämmig musik. Alla de Ynglingar, som på Capellet begagna den fria underwisningen, hwaruti alltid innebegripas de, hwilka njuta musikaliska Stipendier, skola wid dessa tillfällen sig infinna och Lärarens föreskrifter efterkomma.

§. 4.

Musik-Directeurer och Cantorer stå under samma subordination, njute samma rättigheter och äge lika answarighet för sina göromål, som för Lärare i allmänhet är stadgadt, men deltage icke i andra skyldigheter eller serskilda förrättningar wid Lärowerket, än de, som i denna Instruction äro anwiste. Brister någon Lärjunge emot dem uti aktning, lydnad eller upmärksamhet, må af dem anwändas bestraffning, bestående uti warning, allwarligare tilltal och förwisning ur Lärorummet. Werkar ej detta, anmäle Läraren den felande hos Rector till Laga påföljd.

§. 5.

Biskop och Consistorium ware obetagit att, der ortens behof sådant kräfwer, ålägga Musik-Directeuren Organist- och Klockare-Lärlingars underwisande uti Orgel-spelning och Choral-sång, emot serskildt arfwode.

Cap. 3.

Instruction för Bibliotekets Föreståndare.

§. 1.

Bibliotekets Föreståndare ware under Ephori och Rectors inseende, eller, der han sjelf Rector är, endast under den förres, answarig för wården af Biblioteket samt alla dess tillhörigheter. Han författe derå fullständigt inwentarium, och hålle det wid anfordran sine Förmän tillhanda.

§. 2.

Biblioteket warde af Föreståndaren försedt med tre serskilda Kataloger: En Acquisitions-katalog, hwaruti Böckerna med utsatt wärde, och i händelse af gåfwa, med gifwarens namn, införas i den ordning de tillkomma: Ett Repertorium, hwaruti Böckerna uti alfabetisk ordning fördelas, med anwisning på stället, der hwarje Bok bör sökas, och ett Hylle-register, att nyttjas wid inwenteringar.

§. 3.

En eller två timmar i hwarje wecka under warande Läsetermin, efter af Collegium upgifwet och af Ephorus godkändt förslag, hålle Föreståndaren Biblioteket öppet till deras tjenst, ware sig inom eller utom Lärowerket, som åstunda samlingen bese eller på stället begagna. Ware han äfwen oförtruten, att under ferierna och då ej enskilda omständigheter hindra, på anmodan, till resandes och lärgiriges tjenst, öppna Biblioteket, samt upwisa hwad derstädes för dem kan wara märkwärdigt.

§. 4.

Utlåningar af Bibliotekets Böcker till Lärowerkets Lärare, samt till Lärjungar, då Böckerna på någon Lärares answar såsom för eget lån begäras, må icke förwägras. Läraren answare i båda fallen för Bokens behandling och återställande inom wiss tid, hwarå Föreståndaren tage sedel med Bokens utsatta wärde. Försummas Bokens återlemnande, eller har den blifwit illa medfaren, ware på Föreståndarens answar att Boken återfordra jemte ersättning för dess medfart, eller, i händelse den ej kan återskaffas, det utsatta wärdet. Tredskas någon häruti, upgifwe det Föreståndaren för sin närmaste Förman, och ställe sig dess föreskrift till efterrättelse.

Böckers utlånande till personer utom Lärowerket ware tillåtet på Föreståndarens eget answar, emot de säkerhetsmått han i thy fall kan finna sig befogad att widtaga. Serdeles bör han söka att dermed till handa gå dem, hwilka till Biblioteket eller dess Cassa lemnat några gåfwor. Han bör äfwen begagna alla tjenliga tillfällen till upmuntran för sådane gifware, på det Bi-

bliotekerna ej blott må upfylla sin hufwudsakliga bestämmelse, Lärowerkens nytta; utan äfwen, genom ett allmännare upwäckt interesse uti den Landsort de finnas, bidraga så wäl till den allmänna wetenskapliga bildningen, som till ett lifligare deltagande uti allt hwad till underwisningens framgång lända kan. Chartor, plancher, ritningar, manuscripter och sådana dyrbarare werk, hwilka icke utan swårighet, i händelse af förlust, kunna återställas, må ej utlånas, utan endast på stället nyttjas.

§. 5.

Föreståndaren upgifwe till Ephorus, efter inhemtadt bifall af sin närmaste Förman, förslag på de Böcker, som böra försäljas eller inköpas, med bifogad uplysning om Cassans tillgångar. Så wäl inköp, som försäljningar, hwilka senare alltid böra ske på allmän auction, werkställas sedermera af Föreståndaren efter erhållen föreskrift.

§. 6.

Inom den tid, och på det sätt denna Lag uti 2. Sectionens 3. Cap. 6. §. bjuder, författe Föreståndaren Bibliotekets årsräkenskap, för att med Lärowerkets öfriga räkenskaper till Consistorium afgå.

Cap. 4.

Instruction för Lärowerkens Rectorer.

§. 1.

Wid Gymnasium är Rectors-embetet ombytligt emellan Lectorerne, samt tillsättes i den ordning Befordrings-Lagen bjuder. Den Lector, som Rectors-Embetet förwaltar, sköte icke dess mindre tillika alla de göromål, som hans Lection tillkommer.

§. 2.

Wid alla Skolor är Rectors-embetet en serskild syssla, beständig för innehafwaren, åt hwilken, jemte de efter Skolwerkens olika natur bestämde skyldigheter wid underwisningen, äfwen hela Skolans styrelse skall wara anförtrodd.

§. 3.

Rector åligge närmaste tillsynen att underwisningen och thy åtföljande befattningar af alla Lärarne förrättas efter Lagens föreskrift och de förordnanden, som antingen i allmänhet äro stadgade eller ock af Ephorus för localen och tillfället påbudne, äfwensom att ibland Lärjungarne waka deröfwer att flit, sedlighet och all föreskrifwen ordning befordras och iakttagas. Under de timmar han äger ledighet från egna Lectioner, biwiste han som oftast de öfrige Lärarnes, för att tillse det tjenliga methoder må följas. Ware å Rectors answar att hwarje försummelse, som han antingen sjelf förmärker, eller hos honom ordentligen tillkännagifwes, blifwer, så widt ske kan, genast rättad, eller, i händelse af en sådan försummelses fortfarande, hos Ephorus anmäld.

§. 4.

Skulle i något fall tydlig och genom Lagen bestämd föreskrift saknas i afseende på Lärowerkets styrelse, anmäle Rector sådant hos Ephorus och begäre dess förordnande. Imedlertid äge Rector rätt att för tillfället besluta och stadga, gällande hans föreskrift till owilkorlig efterlefnad intill dess Ephori beslut hinner ankomma.

§. 5.

Wid den oafbrutna tillsyn som Rector äger öfwer Lärowerkens förwaltning, iakttage han med yttersta noggranhet de föreskrifter, som i denna Lags Första Section äro stadgade för underwisningen och ordningen wid alla Rikets Elementar-Lärowerk. Då han med omsorg fullgör sina egna föreläsningsskyldigheter och umgås med Ungdomen på ett sätt, som kan tjena till efterdöme för de öfriga Lärarne, så fäste han tillika en serdeles upmärksamhet derpå, att alla de åtgärder, hwilka honom i egenskap af Rector tillkomma och i denna Stadga efter hwarje göromåls art på sina wederbörliga ställen äro anwiste, warda behörigen fullgjorde. I afseende härpå åligge Rector:

1:o. Tillsyn att de påbudna allmänna repetitioner blifwa werkställde så att de å ena sidan icke försummas och å den

andra icke mångdubblas eller utdragas öfwer höfwan, till hinder för underwisningens fortgång.

2:o. Wården deröfwer, att Lärjungarnes enskilda öfwerläsnings-skyldighet hemma icke af någon Lärare fordras annorlunda, än hwad deras Instruction uti §. 5. bjuder.

3:o. Att den honom updragna rättigheten till lofs eller frihets gifwande ifrån Lectionerna måtte noga afpassas efter Ungdomens werkliga behof, samt icke urarta till onödiga och utan tillräcklig orsak föranledda afbrott ifrån göromålen. Då Ynglingarne icke böra tillåtas att begära lof, bör Rector sjelfmant gifwa det, när antingen yttre omständigheter hindra den upmärksamhet, hwarförutan underwisningen saknar lif och kraft, eller ock ungdomslynnet påkallar tillfällets ledighet till andra med dess ålder öfwerensstämmande sysselsättningar.

4:o. Att wederbörlig pröfning anställes med de Lärjungar, som inställa sig till intagning i Lärowerket, och ware Rector ensam answarig, att de för intagning fastställde wilkor noga må iakttagas.

5:o. Att de Testimonier, som utfärdas, grundas på Lärjungens ådagalagde flit och sedlighet, samt beträffande dess kunskaper, på Lärarnes öfwer honom wid pröfningen fällde witsord. Sedan Testimonium, genom Ephori eller Inspectors påskrift, wunnit laga kraft, meddelas owilkorligen den i 7. Cap. 1. §. påbudne underrättelse.

6:o. Att i Diarium anteckna de förfall, som af Lärarne anmälas, och hwilka blifwa på deras answar. Om och huru läsningarne emedlertid och intill dess Ephori förordnande wid längre tids utdrägt hinner inhemtas, bör af någon Vicarius förrättas, pröfwe och beslute Rector. Owilkorligen ware förbudet, att, under hwad förewändning som helst, tillåta någon Discens wid Elementar-Lärowerk vicariera för någon Lärare wid samma Lärosäte.

7:o. Att, efter den föreskrift 3. Cap. gifwer, i samråd med Lärowerkets öfrige Lärare uprätta förslag till Schema Lectionum och insända detsamma i rätter tid till Ephori pröfning och fastställelse. Öfwer denna läsordnings iakttagande åligge Rector att hafwa noggran upsigt.

8:o. Att, i samråd med wederbörande Lärare, wid hwarje

Läsetermins början bestämma den ordning, hwarefter Lärares omvexlande skyldigheter, såsom närwaro wid Bönens förrättande, Inspectionen i Kyrkan, det påbudna Prediko-förhöret, den serskilda tillsynen öfwer Ungdomens upförande i sina qwarter och under de ifrån allmänna öfningar lediga mellanstunder m. m., warda förrättade, så att de således stadgade föreskrifter noga iakttagas.

9:o. Att tillsätta Custodes morum samt de Ynglingar, som förrätta Bönen och hafwa nyckeln till Lärorummet. Härwid iakttage Rector, att wid de förras nämnande Ynglingarnes begäran icke utan skälig anledning afslås, och att, wid de senares, ordningen icke utan giltig orsak afbrytes.

10:de. Att wid alla de tillfällen, hwilka i Lagen äro upgifna och bestämda, sammankalla Lärowerkets Collegium och derwid förfara på sätt detta Collegii Instruction bjuder.

§. 6.

I afseende på dem af Lärowerkets Ungdom, som under Läseterminernas lopp första gången skola begå Herrans Heliga Nattward, åligge Rector att besörja tillfälle till deras wärdiga beredelse genom för ändamålet afpassad och sorgfällig underwisning, utan att de för allmänna öfningarne utsatta timmar derigenom rubbas.

§. 7.

Uti alla, någon af Ungdomen rörande, brottmål, hwilka af allmän Domstol uptagas, åligge Rector, att så widt ske kan, göra sig underrättad om sakens beskaffenhet innan den till ransakning wid Domstolen förekommer. Anmäle derefter målet i Collegium, som tillförordnar något Ombud, hwilket i egenskap af fullmägtig bewakar den anklagade Ynglingens rätt, tillser att han wid alla tillbörliga beneficia juris må warda bibehållen, samt äger för öfrigt talan i allt hwad med målet kan hafwa gemenskap.

§. 8.

I hwarje mål, som rörer Lärowerkets Ungdom, antingen det hos Rector endast eller hos Collegium är anhängigt, äge

Rector rätt, att till hörande och uplysningars meddelande inkalla hwilken som helst dertill kan komma i fråga, och bör således hans lagligen utgifna kallelse wid laga answar åtlydas.

§. 9.

Skulle wid något tillfälle Rector finna sig befogad att af den på stället warande executiva Police-magten fordra handräckning, skall den efter hans skrifteliga reqwisition honom lemnas, och då derefter denna handräckning står under hans omedelbara befäl, hwile på hans answar, huru den anwändes.

§. 10.

Då Lärowerkens ekonomiska förwaltning närmast och egentligen är updragen åt Rectors åtgärd, ställe han sig derwid till owilkorlig efterrättelse hwad Skol-Lagens Andra Section bokstafligen bjuder, samt hwad Lärowerkets Ephorus, med den honom uti samma Stadga förwarade rättighet, för localen nyttigt pröfwar. Å Rectors answar inför Biskop och Consistorium ware, att Lärowerkets tillhörigheter blifwa wårdade, dess inkomster till sina rätta ändamål anwände, och deras behöriga redogörelser, med tillhörige verificationer försedde, inom den i Lag fastställde tid aflemnade. För hwarje serskild Cassa skall serskild Bok finnas, hwarutur årsräkningen utskrifwes och expedieras.

§. 11.

Till wederbörlig uplysning för expeditionerna och på det fortsatt ordning wid Lärowerkets styrelse må winnas, åligge Rector att:

1:o. Författa, föra och oafbrutet fortsätta en Matrikel på de wid Lärowerket intagna Lärjungar, enligt Litt. F. bifogade formulaire.

2:o. Föra ett serskildt Diarium, enligt Litt. G.

3:o. Hålla Collegii Protocollsbok i wederbörligt skick.

4:o. Wid hwarje Läse-termins slut, efter förrättad examen, i samråd med sina medlärare, låta uprätta serskild förteckning öfwer alla i hwarje afdelning warande Lärjungar, enligt Litt. B. Af denna förteckning insändes inom 8 dagar

efter Terminens slut, afskrift till Ephorus, men originalet häftas i sin ordning och förwaras wid Lärowerkets Archiv.

5:o. Låta numerera och för hwarje år sammanhäfta de ankomna betyg in originali och de afgångna i afskrift.

6:o. Förwara och låta i ordning häfta alla ankommande expeditioner.

Dessa här anbefallde anteckningar och expeditioner författas gemensamt för de Lärowerk, som äro under samma Rectors styrelse och benämnas efter begge Lärowerken.

§. 12.

Det år, då Lärowerkens rewision förrättas, insände Rector till Ephorus inom 14 dagar efter Wår-terminens utgång:

1:o Tabellariska upgifter, enligt under Litt. H. bifogadt formulaire.

2:o. Summarisk upgift af Cassornas tillstånd, enligt Litt. I.

3:o. Berättelse om Lärowerkets tillstånd i allmänhet, författad efter den ordning och föreskrift, som uti 5. Sectionens 3. Cap. 2. §. är stadgad i afseende på de för rewisionens granskning anwista föremål.

Äro både Apologist- och Lärdoms-Skola under en Rectors styrelse förenade, blifwe de i 1. och 3. mom. påbjudne Handlingar serskildt författade för hwarje Lärowerk, men den efter 2. mom. gemensamt för dem begge.

§. 13.

Wid alla de mål, som till Ephori afgörande, antingen directe eller genom Inspector öfwerlemnas, ware Rector pligtig att, wid förlust af sin talan, sina påminnelser eller sin förklaring till Ephorus afgifwa inom 8 dagar efter den dag, då han af målet undfått behörig del.

§. 14.

Afgår Gymnasii Rector under årets lopp, eller inträffa för honom laga förfall, ware den, som embetet nästföregående året innehaft, och så widare i ordning, skyldig att under benämning af Pro-Rector sysslan förrätta; tillhörandes honom derunder alla Rectors pligter och rättigheter.

Då Skol-Rectors ledighet eller laga förfall inträffar, ware Con-Rector wid Högre Lärdoms-Skolor, och äldste Läraren wid alla andra Skolor, pligtig att sysslan förrätta, Ephorus dock obetaget att någon annan skicklig man dertill förordna.

Cap. 5.

Instruction för Lärowerkens Collegier.

§. 1.

Ledamöter i Collegium ware alla wid Lärowerket tjenstgörande och på ordinarie Stat upförde Lärare, utom Musik-Directeuren och Cantor. Lärowerkets Rector sammankalle Collegium, ware wid dess sammanträden föredragande samt, i Ephori och Inspectors frånwaro, Ordförande, och answare alltid för Protocollet.

§. 2.

Der någon ensam med fullt answar vicarierar wid någon Lärare-syssla, eller ock under ledighet densamma förestår, ware alltid Ledamot i det Collegium, hwarest Ordinarien skulle äga säte och stämma.

§. 3.

Är Ephorus wid Lärosätet närwarande, åligge Rector att om Collegii sammankomst honom underrätta. Kommer Ephorus wid Collegii sammanträde tillstädes, deltage såsom Ordförande, der han så will, i målens ransakning och utredning, och sedan Collegii Ledamöter afgifwit sina röster, meddele sitt utlåtande, utom i de mål, som enligt Lagens föreskrift böra dess pröfning och stadfästelse underställas, då han ej må ingå uti öfwerläggningen om beslutet.

§. 4.

Då Ephorus ej är wid Lärowerket närwarande, blifwe Inspector alltid om Collegii sammankomst underrättad, och öfwerware, der han så will, dess öfwerläggningar i egenskap af röstägande och Ordförande.

§. 5.

I händelse af paria vota äge alltid Collegii Ordförande votum decisivum.

§. 6.

Collegium ware icke domfört, med mindre 3 Ledamöter äro närwarande. Då wid Lärowerket ej finnes mer än 2:ne Lärare och Inspector ej kommer tillstädes, gälle hwad nedanföre i 8. §. stadgas.

§. 7.

Ej må någon Lärare, utan laga förfall, afhålla sig ifrån sammankomst i det Collegium, hwarest han är Ledamot.

§. 8.

Är någon Ordinarie Ledamot frånwarande och Collegium af sådan orsak ej befinnes domfört, äge Collegii Ordförande att till och med domfört antal adjungera en eller två för wetenskapliga insigter, erfarenhet och allmänt förtroende i orten kände personer.

§. 9.

Om två Lärowerk styras af en och samme Rector, hafwe de blott e t t gemensamt Collegium, sammansatt af båda Lärowerkens Lärare.

§. 10.

Om uti ett och samma disciplinsmål, Lärjungar ifrån de Lärowerk, hwilka stå under olika Rectorers styrelse, anklagas, sammanträde dessa Lärowerkens Collegier, och till det Protocoll, samt under den Rectors föredragning, som tillhörer det öfwersta Lärowerket, förrätte ransakningen. Men sedermera åtskiljas Collegierna och hwarje inom sig till sitt Protocoll, afgifwe, i enlighet med den förda ransakningen, samt under hänwisning dertill, sitt utlåtande öfwer de under dess domsrätt lydande Lärjungar.

§. 11.

Med möjligaste korrthet och summario processu, enär sakens utredande icke annorledes fordrar, behandlas målen så wäl uti Collegium Gymnasticum, som Scholasticum. För öfrigt ställa sig dessa Collegier till noga efterrättelse de föreskrifter, som i Skol-Lagen utförligt äro stadgade, så att deras åtgärder,

grundade på klokhet, erfarenhet och mennisko-kännedom, öfwerensstämma med det i Lagen anwista syftemål: Ungdomens bildande till Gudsfruktan, ordning, flit och sedlighet.

Cap. 6.

Om Ephori Embete.

§. 1.

Biskopen skall i hwarje Stift wara Ephorus öfwer alla derinom belägna af Staten inrättade Elementar-Lärowerk.

§. 2.

Ephori förnämsta pligt ware att tillse, det berörde Underwisningswerk, i enlighet med stadgade föreskrifter blifwa förwaltade, och att samtelige Lärare noga fullgöra sina skyldigheter. Hwarje försummelse, som Ephorus antingen sjelf förmärkt, eller hos honom blifwit ordentligen anmäld, skall af honom owilkorligen rättas eller lagligen beifras; börande Ephorus tillika, då han i allmänhet wakar öfwer iakttagandet af den Stadga för underwisningen och ordningen, som genom denna Skol-Lag är fastställd, i synnerhet fästa sig wid de åtgärder, hwartill han sjelf genom samma Stadga är förbunden eller berättigad, och från hwilkas personliga förrättande icke andra än laga förfall må honom frikalla.

§. 3.

Skulle i något fall wederbörandes åtgärd befinnas genom beskrifwen Lag ej wara bestämd, äge Ephorus rätt, att för tillfället besluta och stadga.

§. 4.

Öfwer alla mål, hwilka, enligt denna Lags stadgande, fordra afseende å serskilda omständigheter, orter och tider, samt i följd deraf böra Ephori pröfning och afgörande underställas, bör Ephorus ofördröjligen sitt beslut afgifwa och i rätter tid wederbörande Rector, Collegium eller rättsökande kungöra: gällande hwarje Ephori beslut som Lag intill dess det, i laga ordning öfwerklagadt, blifwer af Kongl. Maj:t i Nåder ändradt, eller ock omständigheternas förändrade skick föranleder Ephorus sjelf till widtagande af annan åtgärd.

§. 5.

Enligt denna Lags föreskrift uti Första Sectionen ware åt Ephorus serskildt updraget:

1:o. Att, der någon Ordinarie Lärare uti Natural-Historien icke redan är eller framdeles kan blifwa anställd, föranstalta, det någon åtager sig Gymnasii-Ungdomens underwisning härutinnan, emot det af Staten anslagna arfwode.

2:o. Att tillse, det de Ynglingar, som emot enskild ersättning åstunda underwisning uti Engelska språket och teckning, dertill måtte, så widt möjligt är, äga tillfälle.

3:o. Noga handhafwa, att underwisningen uti Apologist-Skolors öfwersta afdelning lämpas efter de flesta der warande Lärjungars framsteg och fattningsgåfwa.

4:o. Att öfwerse, pröfwa och stadfästa de Schemata för underwisningen, som wid Elementar-Lärowerken uprättas.

5:o. Så widt möjligt är wara tillstädes wid de i början af hwarje Läse-termin anbefallda repetitioner, eller, der icke tillfället så medgifwer, anmoda någon annan att i sitt ställe dem öfwerwara och underrättelse meddela om deras wederbörliga werkställande, samt hwad derwid kan wara att erinra.

6:o. Att, wid alla inom Stiftet belägne Elementar-Lärowerk, utsätta tiden till förrättande af Examen anniversarium. När Ephorus sjelf ärnar infinna sig på någon ort, att dessa examina inspectera, men endast i detta fall, ware honom öppet att flytta tiden till deras förrättande på hwilka dagar som helst inom de 2:ne sista weckorna af Läseåret. Wid alla Skolor äge Ephorus rätt, att, med samma wilkor, inom den sista weckan af Hösttermin, utsätta den anbefallda Skol-examen på den dag han lämpligast finner.

7:o. Att wid alla Skolor, sedan de wanliga Läse-terminerna blifwit slutade, bereda tillfälle till underwisning, emot serskild afgift, för de Lärjungar, hwilka dessemellan wid Lärowerket qwarblifwa, så widt en eller flere af Skolans Lärare wilja sig denna möda åtaga. Ephorus äge derwid att tillse det afgiften billigt bestämmes, och att en deremot swarande och för underwisningen lämpelig tid anwändes.

8:o. Att, efter Collegii förslag och sig företeende locala omständigheter, utsätta underwisningens början om dagen en timme senare än hwad Lagen i allmänhet derom stadgar.

9:o. Att, så snart en Lärare förfallolöst försummar någon timme wid underwisningen, och sådant kommer till Ephori kunskap, honom tilltala och enligt Lagens föreskrift med honom förfara.

10:o. Att wid de Lärowerk, hwarest Ephorus bor, eller är för tillfället närwarande, åteckna de Testimonia, hwilka utfärdas af Lärowerkens Rectorer.

11:o. Att wid det Lärowerk, hwarest Ephorus hafwer sitt hemwist, personligen öfwerwara examen, werkställa flyttningen och kungöra de omdömen, som öfwer Lärjungarne wid hwarje Läse-termins slut blifwit fällde, samt den andel af premierna, som blifwit hwarjom och enom anslagen. Wid Stiftets Lärowerk åligge det Ephorus, att, så ofta det sig göra låter, anställa wisitationer och öfwerwara Examina anniversaria, wid hwilka tillfällen de nämde åtgärder af honom sjelf förrättas. Der Ephorus ej är tillstädes förordne han om förrättande af examina genom Inspector och för tillfället tillsatte Ombud.

12:o. Att pröfwa och besluta öfwer lagligheten af Lärares förfall, när de hos honom blifwa i wederbörlig ordning anmälte. Ephorus ensam, hwars beslut ofördröjligen bör inhemtas, äge rättighet att meddela permission, dock ej längre än på ett halft år. I händelse af bifall, som genast med utsatt orsak och tid till Collegii Protocoll antecknas, pröfwe Ephorus om och huru sysslan emedlertid bör af någon annan förrättas, samt meddele deröfwer sitt förordnande.

§. 6.

Till werkställighets befordran af allt hwad i denna Lags Andra Section påbjudes, åligge det Ephorus:

1:o. Att, i egenskap af Consistorii Ordförande, tillse, det alla i ekonomiskt hänseende detsamma updragna åtgärder blifwa wederbörligen och punctligt fullgjorde.

2:o. Deröfwer noga hand hålla, att wid alla Lärowerk deras åbyggnader, inwentarier, cassor, samt allt hwad till deras egendom och förwaltning hörer, må wara i godt skick, wårdas,

skötas och till sina rätta ändamål anwändas, hwilket allt wid egna wisitationer säkrast utrönes.

3:o. Om någon räkning eller redogörelse skulle saknas wid den för dess aflemnande i Lagen utsatta tid, att då densamma genast låta infordra och den redowisande, i brist af nöjaktig förklaring, till answar ställa.

4:o. Att, i egenskap af Ephorus, till Lärowerkens rewision upgifwa de ekonomiska Författningar, som med den i 3. Cap. 11. §. lemnade rättighet kunna widtagas, serdeles, om de i någon betydligare mån afwika ifrån de i allmänhet stadgade föreskrifter.

§. 7.

I afseende på befordringar ställe sig Ephorus till efterrättelse hwad i sådant hänseende genom denna Lags 3. Sektion omständeligen finnes stadgadt, och ware å hans answar, att alla inom Stiftet wid Lärowerken ledige blifwande sysslor och befattningar warda inom laga tid och i wederbörlig ordning tillsatte, samt under ledighet eller lagligt meddelad permission genom Vicarier förwaltade. Ephorus bör underrätta sig huruwida antalet af Lärjungar wid någon Skola eller Gymnasium så tilltagit, att underwisningen ej af de på Stat tillsatte Lärare wederbörligen skulle kunna medhinnas. I detta fall foge Ephorus anstalt att ett sådant Skolwerk med nödige Duplicanter måtte förses och wid Gymnasium Lärarnes antal efter behofwet ökas. I båda fallen ware han pligtig att dessa eller dylika omständigheter till Kongl. Maj:t i underdånighet inberätta, samt med förslag rörande sätt och utwägar till bristens afhjelpande inkomma, för att derå winna Kongl. Maj:ts Nådiga stadfästelse och en behörig reglering af de stadgade Löne-anslagen.

§. 8.

Till fullkomligt winnande af det ändamål, som med Lärowerkens påbudna rewision åsyftas, tillkomme det Ephorus:

1:o. Att noga tillse, det de i denna Sections 4. Cap. 12. §. anbefallde upgifter och berättelser warda af Lärowerkens Rectorer i behörig tid aflemnade, eller ock den försumlige, i brist af nöjaktig förklaring, till answar ställd.

2:o. Att det år, då rewision werkställes, alla således emottagne Handlingar, inom den 25. Julii, så widt det sig göra låter, eller i widrigt fall, så snart de inkommit, till Kongl. Ecclesiastik-Expeditionen in originali insända.

3:o. Att på lika sätt och inom samma tid aflemna sin egen berättelse om underwisningens drift under de förflutna åren, innehållande de i detta hänseende af honom widtagne författningar, de anmärkningar, hwartill han öfwer Rectorernes insände utlåtanden kan finna sig befogad, samt förslag till de ytterligare åtgärder, hwilka anses för upfostringens ändamål gagneliga.

§. 9.

Utom de således i sjelfwa Lagens grund för Ephorus stadgade pligter, ware honom updraget:

1:o. Att efter inhemtadt utlåtande af wederbörande Lärare, bestämma walet af de Läroböcker, hwilka böra nyttjas.

2:o. Att tillse, det wid underwisningen de Läro-methoder anwändas, hwilka dels i Lagen äro föreskrifne, dels i sammanhang med de antagne Läroböckerna finnas till ändamålet ledande.

3:o. Att föranstalta, det tillgång inom Stiftet efter möjligheten måtte finnas på alla till bruk för Stiftets Lärowerk antagna Skolböcker, samt att någon wiss man åtager sig deras anskaffande och försäljning emot de billigaste wilkor.

§. 10.

I allmänhet åligge Ephorus att, under det han wakar öfwer de nu påbudna Lagars werkställighet, noga efterse, att inga genom gammal häfd gällande bruk måtte förswaga Lagens kraft, samt, der sådana mot Lag stridande möjligen skulle finnas, besörja att de på lämpligt sätt måtte afskaffas. I sammanhang härmed bör han waka deröfwer, att wid de allmänna Underwisningswerken, hwarken genom enskilda stiftelser eller genom ny wana, någon inrättning eller bruk må kunna äga rum, som kan strida antingen mot denna Lags bestämda föreskrift, eller mot den anda, som för dess stadgande ligger till grund. Jemte denna waksamhet öfwer Lagens

helgd, tillhöre äfwen Ephorus upsigten att inom hwart Underwisningswerk, i afseende på Lärjungarnes förhållande sins emellan, sådane utwägar blifwa widtagne, hwilka befordra inbördes aktning och täflan, samt ordning i allmänhet.

§. 11.

Wid alla Elementar-Lärowerk, der Ephorus icke sjelf är ständigt boende, ware han berättigad att förordna en Inspector, och att dertill efter fritt wal tillsätta hwilken han anser förtjena sitt förtroende, med undantag endast af de ställen, der genom andra Författningar någon wiss Inspector förut är föreskrifwen och med lön försedd. Genom Inspector äge Ephorus rättighet att utöfwa sin allmänna upsigt öfwer Underwisningswerken, samt meddela de föreskrifter, hwartill han kan finna sig befogad.

§. 12.

Wid Biskops-ledighet eller inträffande laga förfall, tillkomme Consistorium alla de rättigheter och skyldigheter, som Ephorus tillhöra. Alla från Consistorium i detta afseende utgående förordnanden och beslut expedieras Collegialiter, men Testimonia påtecknas endast af den äldste närwarande Ledamoten, hwilken för öfrigt wid alla offentliga tillfällen föreställer Ephori person.

Cap. 7.

Om Inspectors befattning.

§. 1.

Inspector Scholæ ware pligtig, att wid det Lärowerk, der han är tillsatt, följa underwisningens gång och inhemta säker kännedom om alla till Lärowerkets förwaltning hörande omständigheter, samt derom lemna Ephorus reda och underrättelse.

§. 2.

Inspector äge derföre fritt tillträde till Skolan och dess handlingar, för att kunna underrätta sig, huruwida underwisningen efter Lag och föreskrifter förrättas, Skol-disciplinen handhafwes, hwarje Lärare sina pligter upfyller, Werkets inwentarier wårdas och underhållas, dess egendom skötes och

räkenskaperna ordenteligen föras. Skulle han derwid finna något att anmärka, tillkomme det honom ej att sjelf deröfwer besluta, utan blott att sin anmärkning, sedan den blifwit Lärowerkets Rector meddelad, hos Ephorus anmäla, samt hans föreskrift afwakta och werkställa. Endast wid de tillfällen, för hwilka Ephorus serskildt förordnande meddelar, utöfwe Inspector, i Ephori ställe, hans myndighet.

§. 3.

Der något mål rörande Skolan af Rector eller annan Lärare hos Ephorus anmäles, eller ock ifrån någon person utom Skolan till Ephori afgörande hänskjutes, bör Inspector derom alltid förut underrättas, och åligge det honom då, att sitt yttrande deröfwer uplysningswis till Ephorus, så fort ske kan, aflemna.

Skulle wid målets insändande denna underrättelse wara försummad, skylle målsäganden sig sjelf, om genom dess återremitterande ifrån Ephorus tids utdrägt upkommer.

§. 4.

Wid de mål, som ifrån Lärowerkets Collegium, enligt Lagens föreskrift, böra Ephori afgörande underställas, och wid hwilka Inspector, såsom Collegii Ledamot, icke deltagit i beslutet, åligge det honom owilkorligen, att sitt serskildta betänkande om saken, sedan det med Rector blifwit communiceradt, till Ephorus insända.

§. 5.

I alla de fall, då enligt denna Lag antingen klagomål, eller andra hemställningar hos Inspector kunna anmälas, för att till Ephori afgörande hänskjutas, åligge Inspector att sådane mål, sedan de med Skolans Rector behörigen blifwit communicerade, ofördröjligen till Ephorus insända och dess afgörande beslut utwerka, samt då det erhållits, sakäganden med det första tillställa.

§. 6.

Alla Testimonia, som af Skolans Rector åt afgående Lärjungar utlemnas, skola, uti Ephori frånwaro, upwisas för In-

spector, hwars skyldighet ware att derå teckna sin påskrift utan widare answar för deras innehåll.

§. 7.

Der Ephorus wid examina, flyttningar, Lärares inställande i deras sysslor, eller andra till Underwisningswerket hörande högtidliga förrättningar icke sjelf är tillstädes, äge Inspector, att efter föreskrift och anmodan af Ephorus, alla sådana förrättningar utföra, och om werkställigheten wederbörlig redowisning genast aflemna.

§. 8.

Inspector åtnjute den aktning och det företräde, honom, såsom i Ephori stad och ställe förordnad, tillkomma, så att den Lärare eller Lärjunge, som deruti brister, skall med Laga answar warda ansedd.

Femte Sectionen.

Om Elementar-Lärowerkens Rewision.

Cap. 1.

Rewisionens Ledamöter.

§. 1.

Öfwer Elementar-Lärowerken ware en Rewision, som består af Sju Ordinarie Ledamöter: Stats-Secreteraren eller Föredraganden wid Kongl. Maj:ts Ecclesiastik-Expedition, en ständig Secreterare, en Professor ifrån något af Rikets Uniwersiteter, samt fyra Gymnasii- eller Skol-Lärare, hwilka ifrån Stiften utses och ombytas, på sätt nedanföre stadgas. Extra Ordinarie Ledamöter, med lika rösträttighet som Ordinarie, äro Rikets Ärke-Biskop och samtelige Biskopar, när de tillstädeskomma och uti öfwerläggningarne wilja deltaga.

§. 2.

Stats-Secreteraren wid Kongl. Maj:ts Ecclesiastik-Expedition är beständig Ordförande. Äger han laga förfall, förordnar Kongl. Maj:t i Nåder, hwilken hans ställe i Rewisionen företräda skall.

§. 3.

Konungen utnämner och förordnar i Nåder till Rewisionens Secreterare någon för insigter uti allmänna upfostran känd man, hwilken bibehåller sin syssla så länge han den till Konungens höga wälbehag förwaltar.

§. 4.

Uniwersiteten wid Upsala och Lund utse genom wal, skiftewis hwar i sin tour, en Ordinarius Professor till Rewisions-Ledamot. Wäljande ware alla Ordinarie Professorer med lika röster.

§. 5.

Efter samma ordning, som Stiften wid Riksdagar inom Preste-Ståndet sig emellan af ålder innehafwa, wälja hwarje gång Fyra Stift hwar sin Ledamot. Wäljande ware alla inom Stiftet på Stat upförde Ordinarie Gymnasii- och Skol-Lärare med lika röster, men ej må någon wäljas, som ej är Ordinarius Lector wid Gymnasium eller Rector wid Lärdoms-Skola, eller wid Högre Apologist-Skola inom samma Stift.

§. 6.

Det år, då ordningen att wälja Rewisions-Ledamot inträffar för ett Uniwersitet, sammankalle Rector på första Onsdagen i Maji månad samtelige Consistorii Ledamöter med tillkännagifwande af ämnet. Då sker wal med slutna sedlar, en sedel af hwarje Ledamot på en wiss man. Sedan rösterna blifwit sammanräknade och till Protocollet uptagne, ware den wald, som mesta rösterna undfått, och i händelse af lika röster, skiljes genom lottning, som genast werkställes. Afskrift af det härwid hållne Protocoll, som på stället justeras, afsändes, så fort ske kan, till Kongl. Ecclesiastik-Expeditionen, och den walde undfår skriftelig underrättelse, med antydan att på utsatt dag och ort sig inställa. Detta bref upwises wid ankomsten uti Ecclesiastik-Expeditionen, och gäller såsom den waldes förordnande.

§. 7.

Det år, då ordningen inträffar att wälja Rewisions-Ledamot för ett Stift, sammankalle Rector wid hwarje serskildt inom Stiftet warande Lärowerk, samtelige Lärowerkets Lärare på

ofwanutsatte dag. Då sker wal med slutna sedlar på ofwan stadgade sätt. Afskrift af det härwid hållne samt på stället justerade Collegii Protocoll, jemte de upbrutne walsedlarne, öfwersändes genast uti försegladt och med ordet Wal-Protocoll åtecknadt omslag till Stiftets Consistorium. Så snart wal-acterne ifrån samtelige Stiftens Lärowerk hunnit inkomma, och senast inom Maji månads slut, fastställe Consistorium en wiss dag till walens upbrytande, och förfare sedermera såsom uti föregående §. för Consistorium Academicum stadgadt är. Om något Lärowerk ej med sin wal-act inkommit inom ofwan utsatta tid, ware det för den gången sin walrätt förlustigt. Befinnes någon röst wara afgifwen på ett emot denna Stadga stridande sätt, eller oriktigt uptagen, förklares den af Consistorium i förra fallet för ogiltig, och i det senare hänföres till dess rätta beräkning.

§. 8.

Klagomål emot ett sålunda af Consistorium fastställdt wal, må ej anföras. Men förmenar någon, att wid Collegiernas föregående Wal-förrättningar något lagstridigt sig tilldragit, afgifwe derom till Wal-Protocollet sitt utlåtande, hwarpå Consistorium hafwe det afseende, som denna Lag bjuder.

§. 9.

Frånwarande Lärare afgifwe sin röst skrifteligen genom förseglad walsedel, å hwars omslag den wäljandes namn är tecknadt.

§. 10.

Rikets Ärke-Biskop och Biskopar, såsom Extra Ordinarie Rewisions-Ledamöter, må icke till Ordinarie wäljas, eller uti walen såsom röstande deltaga; men såsom Lärowerkens Ephorer och Consistoriernas Ordförande, må de kunna wara tillstädes wid Wal-förrättningarne och tillse att de lagligt och ordentligen blifwa werkställde.

§. 11.

Ej må någon utan laga förhinder afsäga sig det förtroende att wara Rewisions-Ledamot. Inträffar sådant förhinder, gifwe den walde det genast tillkänna för Consistorium och återsände

sitt förordnande. Är detta tillkännagifwande inkommet före den 24. Julii det år då Rewision förrättas, förordne Consistorium genast den till Rewisions-Ledamot, som dernäst mesta rösterna wid walet undfått hafwer. Har walet warit enhälligt, eller inträffar laga förfall senare, än att det inom ofwan stadgade tid kan uti Consistorium inberättas, blifwe ingen annan förordnad. Om ej förfallet uphör, och den walde före Augusti månads slut sig icke uti Rewisionen inställer, ware då Stiftet utan Rewisions-Ledamot för den gången och intill dess rättigheten att wälja för samma Stift uti nästa omgång infaller.

§. 12.

Skulle för den orsak, som i denna Sections 2. Cap. 1. §. angifwes, Rewisionen det i ordningen bestämda året icke komma att företagas, och är wal till Rewisions-Ledamöter redan förrättadt, bibehålle de walde Ledamöter sitt updrag intill dess nästa Rewision är werkställd. Skulle hinder af Riksdag redan wara kändt innan waldagen inträffar, bör walet upskjutas till nästblifwande Rewisionsår.

Cap. 2.

Sammanträden, Arbets-ordning och Aflöning.

§. 1.

Hwart tredje år den 1. Augusti eller om Helgedag inträffar, dagen derefter, sammanträde Rewisionen i Stockholm på det ställe, som Ordföranden finner tjenligast. Infaller Riksdag uti Augusti och September månader samma år, warde ingen Rewision företagen, utan werkställes då följande året, samt widare tre år derefter, och så allt framgent.

§. 2.

Wald ledamot äge rättighet att sig inställa och uti Rewisionen deltaga inom Augusti månads slut, om han gitter wisa laga skäl till sitt dröjsmål. Ej må ordinarie Ledamot utan laga förfall skiljas ifrån Rewisionen innan den är slutad och Betänkandet undertecknadt. Extra Ordinarie Ledamöter inställe och aflägsne sig efter godtfinnande.

§. 3.

Göromålen böra slutas så fort ske kan, och senast inom den 24. September. Äro de någon gång af större omfång, än att detta möjligen kan medhinnas, anmäle det Ordföranden underdånigst hos Konungen, med upgifwande af den tid, som dertill kan erfordras, och ställe sig Rewisionen Konungens Nådiga beslut till underdånig efterrättelse.

§. 4.

Ordföranden utsätter de dagliga sammankomsterna, bestämmer göromålens gång och styrer öfwerläggningarne till öfwerensstämmelse med Lagens afsigt. Då öfriga Embetsbefattningar icke tillåta Ordföranden att sammankomsterna oafbrutet biwista, företrädes dess ställe af Secreteraren, som likwäl alltid lemnar Ordföranden underrättelse om Rewisionens sysselsättning och fortgång.

§. 5.

Secreteraren registrerar alla inkomne Handlingar och föredrager Ärenderna efter inhemtadt utlåtande af Ordföranden. Han answarar för Protocollet wid sammankomsterna, upsätter de Betänkanden och Expeditioner, som Rewisionen besluter, drager försorg om Tabellariska sammandrag af de inlemnade upgifter, när så erfordras, besörjer tryckningen af Rewisionens Betänkande och blifwer answarig för wården, år efter annat, på dertill anslaget rum, af alla Rewisionen tillhörande Handlingar. Secreteraren bör dessutom under mellantiderna wara upmärksam på de Läroböcker, Methodiska föreskrifter eller andra afhandlingar, som inom eller utom fosterlandet uti språk och wetenskaper med afseende på den allmänna underwisningen kunna utkomma, af dem taga den kännedom, som tillfälle och lägenhet medgifwa, samt wid Rewisionens nästa sammankomst föredraga hwad som anses wara gagneligt och för den elementära upfostran anwändbart. I detta hänseende ware äfwen den samling af Pedagogiska skrifter, som tillhörer Kongl. Upfostrings-Comiteen, och allt framgent efter tillgång och omständigheter bör förökas, under Secreterarens wård och answar. Wid expeditioner och renskrifning äge Secreteraren biträde af

någon wid Kongl. Ecclesiastik-Expeditionen warande Tjensteman, emot serskildt arfwode. Har Secreteraren wid något sammanträde laga förfall, före någon af Rewisionens Ledamöter Protocollet och anteckningarne.

§. 6.

Upkomma olika meningar, gälle pluralitetens tanka för beslut och undertecknas af samtelige Ledamöterne. Dock ware hwarje Ledamot obetaget att till Protocollet förwara sin mening, den han då sjelf skrifteligen må författa. Om han så ytterligare äskar, blifwe detta hans votum serskildt utskrifwet och bifogadt det allmänna betänkandet, som till Konungen underdånigst aflemnas och sedermera kommer att af trycket utgå.

§. 7.

Å Embetes wägnar bestride Föredraganden wid Ecclesiastik-Expeditionen sin befattning såsom Rewisionens Ordförande. De Extra Ordinarie Ledamöter åtnjute icke eller något arfwode. Men Secreteraren, hwars befattning likwäl kan med annan syssla förenas, äge den Lön Kongl. Maj:t i Nåder pröfwar skäligt för honom anslå. De öfrige från Uniwersiteten och Stiften walde Ledamöter njute skjuts fram och åter från sitt hemwist för 3 hästar samt ett mot tidernas skick swarade dag-tractamente, som af Kongl. Maj:t i Nåder bestämmes, så länge de i och för Rewisionen från hemorten wistas.

Cap. 3.

Rewisionens föremål.

§ 1.

Rewisionen skall noga genomgå och granska alla för de förflutna Läseåren ifrån Lärowerken inkomne upgifter, betänkanden och handlingar af alla slag, hwilka genom Ephorerne, på sätt Instructionens 8. §. lyder, blifwit aflemnade. Skulle någon erforderlig upgift saknas, sker derom anmälan uti det afgående underdåniga betänkandet.

§. 2.

Af alla kataloger, upgifter och underrättelser, som i Tabellarisk form kunna behandlas, utarbetas sådana summariska

sammandrag, som uti en allmän åsigt wisa Elementar-Lärowerkens inbördes förhållande öfwer hela Riket. Dessutom uptager Rewisionen:

1:o. De afwikelser ifrån Skol-Lagens föreskrift, som någorstädes inträffat.

2:o. De olika medel, utwägar och föreskrifter, hwilka af Ephorerne, enligt dem updragen rättighet, blifwit widtagne till ordningens befordran och disciplinens handhafwande.

3:o. De serskilda Läro-methoder, som blifwit införde.

4:o. De Läroböcker, Chartor och hjelpredor wid underwisningen, hwilka, förut obegagnade, blifwit till nyttjande och bruk antagne.

5:o. Fortgången af de förändringar uti gamla Lärowerkens form och föreläsnings-skyldigheter, hwilka med anledning af Skol-Lagens tillåtelse kunna progressivt företagas.

6:o. Anläggningen af de nya i Nåder fastställda Lärowerken och deras tillstånd, så wäl i Ekonomiskt som Litterärt afseende, eller, i widrigt fall, de omständigheter, som hindrat och tills widare motarbeta deras anläggning.

7:o. Alla andra uplysande underrättelser rörande Lärowerkens förwaltning samt underwisningens tillstånd, efter Ledamöternes egen granskning och urwal.

§. 3.

Af de i föregående §. anwiste ämnen sammanfatte Rewisionen och till Kongl. Maj:t underdånigst afgifwe en allmän berättelse om Lärowerkens tillstånd, och bifoge derjemte sitt eget underdåniga utlåtande, ej allenast öfwer hwarje åtgärds werkan på det ställe den blifwit anbragt, utan äfwen öfwer alla både locala och allmanna utwägar, som böra och kunna ytterligare widtagas till winnande af Lärowerkens fullkomligare inrättning.

§. 4.

Sedan Berättelsen om Lärowerkens tillstånd, med Rewisionens Betänkande deröfwer, blifwit på ofwan fastställde sätt sammanfattad och till Kongl. Maj:t i underdånighet ingifwen, befordras den genast in extenso, med nödiga Bilagor, till trycket. Häraf öfwersändes till Ephorerne erforderliga exemplar att till

alla Consistoriales, Skol-Inspectorer och Lärare gratis utdelas. Dessutom drages derom försorg, att exemplar för hugade köpare finnas till salu.

§. 5.

Skulle Kongl. Maj:t i Nåder finna för godt att öfwer något serskildt mål, som directe blifwit hos Kongl. Maj:t anhängigt, anbefalla Rewisionens underdåniga utlåtande, åligge det Rewisionen att ställa sig Kongl. Maj:ts Nådiga wilja till underdånig efterrättelse, och innan Ledamöterne åtskiljas, serskildt afgifwa det anbefaldta Utlåtandet, hwilket då icke uti det allmänna Betänkandet uptages. Men icke må Rewisionen utom sin i denna Lag stadgade befattning uptaga något annat serskildt mål, än hwad på detta sätt blifwit i Nåder anwist, icke eller uti något fall ingå i activ åtgärd eller direct communication med Lärowerken.

§. 6.

Det sista af Rewisionens göromål för hwarje sammanträde, ware att tillse hwilket Uniwersitet och hwilka Stift för nästblifwande sammankomst hafwa ordningen att wälja Ledamöter. Härom afgår expedition till Uniwersitetets Rector och Stiftens Biskopar, hwilka det åligger att wederbörande Collegier underrätta, och om walens förrättande, på sätt denna Stadga bjuder, förordna.

För öfrigt anbefalles härmed Biskoparne och Consistorierne att öfwer allt detta, som i denna Skol-Ordning stadgadt är, hafwa en noga och alfwarlig upsigt, att den uti alla delar warder efterlefwad och behörigen tillämpad, så att ingen sig understår att efter eget godtycko något derutinnan ombyta eller förändra. Det alle, som wederbör, hafwe sig hörsammeligen att efterrätta. Till yttermera wisso hafwe Wi detta med Egen Hand underskrifwit och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit.

Stockholms Slott den 16. December 1820.

CARL JOHAN.
(L. S.)

Nils von Rosenstein.

Litt. A.

Utdrag af Protocollet, hållet uti Collegium { **Gymnasticum** / **Scholasticum**

wid N. N. { **Gymnasium** / **Skola** } **den** **år 18..**

§.

Efter wederbörligen gjord anmälan, att wilja ifrån Lärowerket afgå, förekallades Ynglingen N. N. för att i detta afseende undergå pröfning och undfå betyg.

Wid Handlingarnes genomseende befanns att N. N. är född år uti

[1] { intagen uti N. N. { Gymnasium / Skola } år

derstädes genomgått { Första / Andra / Tredje } afdelningen / Rectors Class

intagen vid härvarande { Gymnasium / Skola } år

härstädes genomgått { Första / Andra / Tredje } afdelningen / Rectors Class

uti hwilken sistnämde han nu tillbragt Läro-Terminer.

Efter nu med N. N. anställd Examen, ansågs han † med afseende på intagning uti (Här intages nästföljande högre afdelning wid Skolor af samma slag, eller Rectors-Class, eller Gymnasium) † äga följande insigter: [2]

uti Latinska Språket { Berömliga / Godkända / Förswarliga / Otillräckliga

---

[1] Detta således clauderade intages i händelse Ynglingen förut biwistat något annat Lärowerk och derifrån med betyg ankommit. I annor händelse går man det förbi.

[2] Om afgång sker ifrån tredje afdelningen uti Högre Apologist-Skola, uteslutes den mellan tecknen † † innefattade mening, och wid bedömmandet af Ynglingens insigter nyttjas termen ringa i stället för otillräckliga

N.B. Widare upräknas här alla de i afdelningen förekommande Läroämnen och bedömmas efter samma graduationer.

Wid fullgörandet af sina yrken har N. N. ådagalagt

{Berömlig / Godkänd / Förswarlig / Ringa} flit, och har för öfrigt uti sin lefnad wisat ett

{Berömligt / Stadgadt / Oklandradt / Mindre stadgadt} upförande.

Enligheten med Protocollet intygar på aflagd Embets-ed.

N. N.

Rector wid N. N. {Gymnasium / Skola}

(Collegii Sigill.)

Betyg för Ynglingen N. N.

Litt. C.

Embets-Ed för en Lector.

(Efter Tro- och Huldhets-Eden.)

Uti den rena Ewangeliska Läran, som i den Heliga Skrift är uppenbarad och i de antagna Symbola, den oförändrade Augsburgiska Bekännelsen och de öfriga Symboliska Böckerna förklarad, skall jag till min död troget och stadigt framhärda och ej söka att bibringa mina Lärjungar och andra några satser, som deremot strida. Det mig anförtrodda Embetet skall jag med all trohet och flit efter bästa wett och förmåga förrätta, efter de Kongl. Stadgar, som för Gymnasier och Skolor redan äro eller framdeles blifwa utfärdade. Wid underwisningen skall jag troget beflita mig derom, att grundligen och tydligen, med foglighet och utan otidig hård medfart, för Ungdomen föreställa hwad nödigt och nyttigt är att lära. Jag skall ock hafwa flitigt inseende på dess förhållande i seder och lefnad, samt ouphörligen bemöda mig att till Gudsfruktan och dygd förelysa med eget efterdöme. Så ofta jag i min ordning bör förwalta Rectors-Embetet wid detta Kongl. Gymnasium, skall jag

noggrant upfylla de pligter, som i kraft af Gymnasii- och Skol-Lagen med detsamma äro förenade. Min Biskop och öfriga Förmän skall jag alltid wisa tillbörlig wördnad och hörsamhet, och beflita mig om att med mina Embetsbröder lefwa i enighet och wänskap. I öfrigt will och skall jag med all åhåga befrämja hwad jag finner lända till Lärowerkets bästa, så att Guds ära framför allt sökes, den Ewangeliska Läran i sin renhet bibehålles, och det allmännas tjenst, genom den mig anförtrodda Ungdomens rätta handledande, befordras. Så sannt mig Gud hjelpe till Lif och Själ!

Litt. D.

Embets-Ed för en Rektor Scholæ.

(Efter Tro- och Huldhets-Eden.)

Uti den rena Ewangeliska Läran, som uti den Heliga Skrift uppenbarad, och i de antagne Symbola samt den oförändrade Augsburgiska Bekännelsen och de öfrige Symboliska Böckerna författad är, skall jag till min död stadigt och troget framhärda, och icke bibringa mina Disciplar, eller andra, några satser, som deremot strida. Det mig anförtrodda Rectors-Embetet skall jag med all flit och trohet, efter bästa wett och förmåga, förrätta, enligt de Stadgar, som för Skolorne gjorde äro och widare göras kunna. Jag skall troget beflita mig derom, att grundligen och tydligen, med foglighet och utan otidig hård medfart, mina Disciplar föreställa allt hwad för dem nödigt och nyttigt är att lära; äfwen noga tillsyn och hand deröfwer hålla, att samtelige Lärarne wid denna Skola detsamma efterkomma. På desses och Ungdomens förhållande i lefwernet skall jag upmärksamt inseende hafwa, och om något fel eller oskick förmärkes, sådant söka tidigt rätta och afskaffa. Härwid, så wäl som i andra mål, hwilka min Embets-åtgärd kräfwa, skall jag Lag och Laga Stadgar, rättwisa och billighet följa. Min Biskop och öfriga Förmän skall jag skyldig wördnad och hörsamhet wisa, samt bemöda mig, att med de öfriga Lärarne härstädes lefwa i enighet och wänskap. Jag will och skall med all åhåga och på allt tillbörligt sätt befrämja denna Skolas wälstånd och heder; så att Guds

ära framför allt sökes, den Ewangeliska Läran i sin renhet bibehålles och det allmännas tjenst, genom den här studerande Ungdomens rätta handledande, befordras. Så sannt mig etc.

Litt. E.

Embets-Ed för Gymnasii-Adjunct, Con-Rector och Collega wid Skola.

(Efter Tro- och Huldhets-Eden.

Uti den rena Ewangeliska Läran, som i den Heliga Skrift är uppenbarad och i de antagna Symbola, Augsburgiska Bekännelsen och de öfriga Symboliska Böckerne författad, skall jag till min död troget och stadigt framhärda, och ej söka att bibringa mina Lärjungar och andra, några satser, som deremot strida. Det mig anförtrodda Embetet skall jag med all trohet och flit, efter bästa wett och förmåga, förrätta efter de Kongl. Stadgar, som för Elementar-Lärowerken redan äro eller framdeles blifwa utfärdade. Wid underwisningen skall jag troget beflita mig derom, att grundligen och tydligen, med foglighet och utan hård medfart, för Ungdomen föreställa hwad nödigt och nyttigt är att lära. Jag skall ock hafwa flitigt inseende på dess förhållande i seder och lefnad, samt ouphörligen bemöda mig att till Gudsfruktan och dygd förelysa med eget efterdöme. Min Biskop och öfrige Förmän skall jag alltid wisa tillbörlig wördnad och hörsamhet, samt beflita mig om att med Embetsbröder lefwa i enighet och wänskap. I öfrigt will och skall jag med all åhåga befrämja hwad jag finner lända till Lärowerkets bästa, så att Guds ära framför allt sökes, den Ewangeliska Läran i sin renhet bibehålles, och det allmännas tjenst, genom den mig anförtrodda Ungdomens rätta handledande, befordras. Så sannt etc!

Bihang.

(Se Skol-Ordningens 1. Sections 3. Cap. 2. §.)

Den Ambulatoriska Läseordningen i Skolor består deruti, att underwisningen besörjes i hwarje afdelning af alla Lärarne, hwilka sig emellan fördela Läroämnena på det sätt, att hwart och ett, så widt möjligt är, och i synnerhet hwarje Språk samt Mathematiken, skötes af en och samma Lärare i alla afdelningar. Denna Läseordning är anwändbar, i det skick Lärowerken nu äro, för alla Apologist-Skolor och Lägre Lärdoms-Skolor, äfwensom för de tre afdelningarne i Högre Lärdoms-Skolor, der Rector och Con-Rector då ensamme sköta underwisningen i Rectors Class och sins emellan fördela Läroämnena efter deras olika art. Men när den utsträckes, hwilket bör ske, öfwer hela Skolan, bibehålla Lärarne uti Grekiskan och Mathematiken sina föreläsnings-pligter äfwen uti Rectors Class, och Con-Rector, på de honom hwarje wecka ålagda föreläsningstimmar, biträder uti alla afdelningarna wid underwisningen i de Läroämnen han sig åtagit. Rector anwänder de honom anslagna 16 föreläsnings-timmar odelade uti Rectors Classen på Theologi, samt Latinska, Hebraiska och Swenska Språken.

Häraf föranledes följande förändringar i Skol-Lagen:

1. Sectionens 8. Cap. 1. §.

Den som anmäler sig att uti någon Skola intagas, warde, enligt 5. och 6. Capitlen, pröfwad af Rector i närwaro af Skolans samtlige Lärare, hwilka äge att Ynglingen äfwen sjelfwe försöka och sina påminnelser i afseende på dess ägande kunskaper afgifwa; men Rector, etc.

Ib:m. §. 2.

Pröfning af de uti Skolor till flyttning afdelningarne emellan erforderliga kunskaper, werkställes af Skolans samtlige Lärare, medelst examen af hwardera uti dess Läroämnen. Men härwid äge hwarje Lärare sin nekande röst, hwaraf flyttningen beror. Har Lärjunge emot sig blott en sådan, äge han rättighet att uti det Läroämnet till nästa Läseårs början söka uparbeta sig till erforderlig kunskap. Gitter han inom den föreskrifne tiden upnå denna kunskaps-grad och erhåller Lärarens bifall, blifwe upflyttad, men i motsatt fall afbide nästa flyttnings-termin. Ej må Yngling, som har twänne Lärares nekande röster, komma i fråga till flyttning förr än wid nästa Examen anniwersarium. På lika sätt förfares wid pröfning af erforderliga kunskaper till upflyttning ifrån tredje afdelningen uti Högre Lärdoms-Skola till Rectors Class, men pröfningen sker blott af Rector och de Lärare, som uti dess Class underwisa, hwilka wid flyttningen ensamme, jemte Rector, röste.

Uti allt öfrigt förblifwer Skol-Lagens lydelse ordagrant gällande wid begge Läseordningarne.

Examens-Katalog wid slutet af Wår- (Höst-) Terminen år 1817 för 1:sta Afdelningen (2:dra Afdelningen, 3:dje Afdelningen, Rectors-Class) uti N. N. Gymnasium, (Högre Lärdoms-Skola, Lägre Lärdoms-Skola, Högre Apologist-Skola, Lägre Apologist-Skola.)

Namn.	född.	Tillbragt Terminen i afdelningen.	Ankomsten under warande Termin till Lärowerket.	Anmäldt förfall för uteblifwande.[1]	Bortresa under Terminens lopp.[2]	Anmäld orsak dertill.[3]	Frånwarande under Terminens lopp, förfallolös.	Allmänna witsord om Flit.	I dessa Columner införas, efter hwarje Lärowerks olika art, de Wetenskaper och Språk, hwaruti föreläsningar gifwas, och för hwilka de med bokstäfwer utmärkta witsorden meddelas. Första bokstafwen betyder kunskaper, den andra flit.									Seder och upförande.	Bergning.	Anmäld wistelseort under blifwande ferier.
									Theologie och Kyrko-Historia.	Hebreiska.	Grekiska.	Latin.	Lefwande språken.	Allmän Historia och Geographi.	Mathematik och Physik.	Philosophi.	Natural-Historia.			
Exempel.																					
C. Helling.	1798 $^{3}/_{6}$	3.	d. 6. Mars.	Sjukdom. Gilladt.			17 gr.	B.	C. B.	D. B.	A. B.	A. B.	C. C.	D. B.	A. B.	B. B.	C. D.		A.	B.	Åmål.

Märkenas betydelse uti seder:

A. betyder stadgade seder och berömligt upförande.
B. — jemt och stadgadt upförande.
C. — oklanderligt upförande.
D. — lättsinnigt och ostadigt upförande.

Märkenas betydelse i kunskaps-grader och flit:

A. betyder berömlig insigt, berömlig flit.
B. — godkänd — godkänd —
C. — förswarlig — förswarlig —
D. — otillräcklig — ringa —

Märkenas betydelse i afseende på bergning:

A. betyder förmögen.
B. — behållen.
C. — behöfwande.
D. — fattig.

Carlstad den - - 1817.

N. N.

Rector Gymnasii

[1] Om Yngling hela terminen warit frånwarande, blifwa alla Columnerna för honom öppna, utom denna, hwari förfallet, om det är upgifwet, antecknas. Under det anmäldta förfallet antecknas, om det af Collegium är gilladt eller ogilladt.

[2] Här antecknas, i thy fall, sista dagen, då Ynglingen biwistade underwisningen.

[3] Här anföres, om någon blifwit förwisad från Lärowerket, med hänwisning till Collegii Protocoll för den dagen, då Domen fälldes.

NB. Hwarje Lärare bör öfwer sina discenter, i likhet med detta Formulaire, hålla nödiga anteckningar, af hwilka sedermera, jemte de uti examen ytterligare utwisade framsteg, formeras wid Terminens slut denna Rectors Katalog, som förwaras i Archivet.

Matrikel.

(inbindes och folieras.)

Intagen år och dag.	Afdelning.	Namn.	Födelseort och år.	Faders Namn samt Titel eller Näring.	Det senast biwistade Lärowerk	Nummer på det medförda betyget.	Lemnat Lärowerket.	Afdelning.	Anmäld afsigt wid bortresan.	Nummer på det undfångna betyget.	Allmänna anmärkningar.
Exempel				† 6)	1)	2)	3)		4)	5)	
1810 $^{6}/_{10}$	3:dje	Lars Hellsén.	Wadstena. 1799 $^{1}/_{4}$	Nils Hellsén. Landtbrukare.	Söderköpir.	15.	1815 $^{7}/_{6}$	Rectors-Class.	intagning på Gymnasium.	21.	död d. 3. Mars 1816.

NB. Ehuru det ej kan blifwa någon Lag för Rectorerna, att hålla framtida Biographiska anteckningar, blifwa de likwäl af mycken nytta för Necrologien m. m. der de införas, hwarföre tillräckligt rum under hwarje Ynglings namn, försådana bör lemnas.

1) Då Yngling ej förut biwistat något Lärowerk, blifwer denna Column öppen.

2) Då, enligt Skol-Lagen, alla Ynglingar, som intagas, böra medföra betyg ifrn den Församlings Kyrkoherde, der de senast warit i bok skrifne, eller ock det Lärowerk, der de senast warit intagne, så böra dessa betyg för året numeres och förwaras. Samma gäller äfwen om de utgående betygen, hwilka serskildt på ofwan sagda sätt behandlas.

3) Då Yngling utan anmälan lemnar Lärowerket, antecknas sista Läro-termin, sn han der war närwarande.

4) Då ingen afsigt anmäles, blifwer denna Column öppen.

5) Då icke något Testimonium begäres, gäller detsamma. Är Yngling genom Do förwist från Lärowerket, antecknas det här, jemte Domens år och datum.

6) † betyder att han är död.

Diarium wid Lärowerk.

NB. Nedanstående Schema är upgjordt med afseende å ett Gymnasium. Wid en Skola införes Lärarnes ordning (e. gr. 1:sta, 2:dra, 3:dje Läraren, Con-Rector, Rector) i stället för Wetenskaperne.

År Månad och dag.	Underlåtna Läro-timmar:																				Lemnad frihet af Rector.		Expeditioner:		
	Theologiæ Lector.		Lingv. Gr. & Hebr. Lector.		Matheseos Lector.		Eloquentiæ Lector.		Philosophiæ Lector.		Historiarum Lector.		Adjunct.		Läraren i Natural-Historien.		Musik Direct. eller Cantor.		Lärare i Gymnastik.						
	Timmars antal.	anmäldt förfall.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	a. f.	t. a.	orsak.	ankomne.	afgångne.	åtgärd.
1816. Exempel: Juni 3.		*)	2.	Sjukdom.	1.						1.	bortresa.	1.								2.	hårdt wäder.	Ephorus d. 1. Juni 1816 om Examens dagarne.		Communicerad med samtelige Lärarne.

*) När intet förfall finnes anfördt, bemärker sådant Lärarens förfallolösa frånwaro.

Obs. Diarium inbindes, folieras och förwaras i Archivet.

Uppgift om N. N. Högre Lärdoms-Skola från och med Läse-året - - till och med Läse-året - - * 1.

(Tabellen för annat Lärowerk inrättas efter samma Formulaire, mutatis mutandis i afseende på afdelningarnes antal, samt deras benämning.)

Uppgift om Lärjungar.																						Uppgift om Lärare.			
Intagne uti Lärowerket under alla sammanlagda åren. * 2.																Afgångne ifrån Lärowerket under samma tid. * 3.							Antal af närwarande under sista Wår-terminen.				
Afdelningarnes benämning.	Fördelning efter ålder.					Fördelning efter Stånd.					Fördelning efter bergning.				Summa af inskrifne i hwarje afdelning.	Till annat Lärowerk.	Till Näringarne.	Utan angifwen orsak.	Döde.	Förwisade ifrån Lärowerket.	Summan utaf afgångne utur hwarje afdelning.			Antalet af dem, som ifrån sina innehafda Lärare-sysslor äga afsked eller njuta tjenstledighet på lifstid, med bibehållande af någon del af lönen.	Antalet af dem, som njuta permission på viss eller obestämd tid.	Antalet af vicarierande Lärare.	Antalet af Duplicanter.	Här anföres om Lärare i Natural-Historie wid Gymnasierna, eller i Gymnastik wid Lärowerk i allmänhet saknas.
	Under 10 år.	Imellan 10—12 år.	Imellan 12—15 år	Imellan 15—20 år.	Öfwer 20 år.	Adelsmän.	Prestbarn.	Ståndspersoners barn.	Af Borgare-Classen.	Af Arbets-Classen.	Förmögne.	Behållne.	Behöfwande.	Fattige.													
Första afdelningen	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	000	00	00	00	00	00	000		00				
Andra afdelningen	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00		00				
Tredje dito - - - -	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00		00				
Rectors Class - -	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00	00		00				
Summa	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000	000		000				
	Summa 107.					S:a 107.					S:a 107.				S:a 107.	S:a 99.							99				

* 1. Läse-året benämnes efter det årtal, på hwilket Wår-termin infaller. Uppgifterna beräknas till och med sista dagen af denna senast förflutna Termin, på hwilken dag Tabellen äfwen dateras och af Rector underskrifwes.

* 2. Alla här fordrade omständigheter anföras efter hwad wid Ynglingens första inskrifning wid Lärowerket är kändt och uppgifwet, samt inhemtas af Matrikeln, utom hwad bergningen angår, som bestämmes efter första Examens Catalogen. Här är icke fråga om flyttningar afdelningarne imellan, utan hwarje Yngling skall, utom i summorna, upptagas blott i den afdelning han först blifwit inskrifwen, men der anföras tre gånger, en efter hwarje af de tre omständigheterna ålder, stånd och bergning.

* 3. Här upptages äfwen hwarje Yngling blott en gång, då han skiljes från Lärowerket, utan afseende på uppflyttningar afdelningarne imellan.

Cassa-Tabell för N. N. Stift (Underwisnings-Werk) ifrån och med den 1. Juli år - - till och med den 30. Juni år - -

Inkomst.	Byggnads-Cassan.			Cassa Emeritorum.			Lärowerkets Cassa.			Biblioteks-Cassan.			Privatorum Stipendii anslag.			Premii och Fattig-Kassan.		
	R:d.	ss.	r.	R:d.	ss.	r.	R:d.	ss.	r.	R:d.	ss	r.	R:d.	ss.	r.	R:d.	ss.	r.
Af Staten	00	0	0	00	0	0	00	0	0	—	—	—	—	—	—	00	0	0
Af Ecclesiastik Sysslor	00	0	0	00	0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Af Collecter	00	0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	00	0	0
Friwilliga Gåfwor.....	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	—	—	—	00	0	0
Räntor af Capitaler samt afkastning af fast egendom ...	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0
Af Ungdomen	—	—	—	—	—	—	00	0	0	00	0	0	—	—	—	—	—	—
Af wederlag	—	—	—	00	0	0	00	0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Af Prost-tunnor	—	—	—	—	—	—	00	0	0	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Af Djekne-penningar	—	—	—	—	—	—	00	0	0	—	—	—	—	—	—	00	0	0
Af Böter.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	00	0	0
Af Befordringar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	00	0	0	—	—	—	—	—	—
Af Sterbhus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	00	0	0	—	—	—	—	—	—
— — — — — — —																		
— — — — — — —																		
Summa	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0
Utgift	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0
Cassans behållning	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0	00	0	0

Obserweras:

1:o Denna Tabell uprättas wid hwarje Consistorium för de Cassor, som stå under dess wård, och wid hwarje Lärowerk för de öfriga, som af Rector redowisas. Sålunda upptages Stiftets allmänna Premii-Cassa uti Consistorii Tabell, men hwarje Lärowerks enskilta uti Rectors.

2:o Ehuru det är ingen Lärjunge förment, att gifwa till Byggnads-Cassan, eller till Cassa Emeritorum, eller till Stipendii-Cassan, böra dock sådana gåfwor icke uptagas såsom inkomst af ungdomen, utan inräknas bland Friwilliga Gåfwor.

3:o Under de tryckta Titlarne böra andra inskrifwas, då någon inkomst ej skulle kunna hänföras till någon af de förra.

4:o Med Behållning i Cassan förstås ej hwad som öfwerblifwer, sedan utgiften från inkomsten blifwit afdragen, hwarföre äfwen någon slags controll härigenom icke åsyftas, utan allt hwad Cassan werkeligen äger, utfördt uti en total contant summa, enligt Bokslut den sista dag, som räkningens Titel utwisar.

B. RUD. HALL

SVENSKA PEDAGOGIKENS HISTORIA

79 sidor. Pris 1 krona.

Rekvireras hos författaren, adress Lund.

Denna framställning utgör den större delen av ett arbete i skolhistoria, om vilket skrives:

i Nya Dagligt Allehanda Stockholmsuppl. 29/5 1916:

— — — En intressant bokbekantskap. I en ordknapp men aldrig flack eller genom enformighet tröttande stil upprullas för våra ögon en serie bilder, vilkas åskådlighet mer än en gång kommer en att tänka på den vita duken. *Astrid Cleve-Euler.*

I *Stockholms Dagblad* 18/11 1915:

— — — Stor rikedom på överblickar och ett utvidgat tillgodogörande av moderna synpunkter på ämnet. *S. Rosén.*

I *Svensk Läraretidning* 12/1 1917:

Under mångåriga studier har förf. fördjupat sitt ämne och där funnit en hel värld av nya intressen. — — — Ett »Försök» — — — värt all den framgång, det kan åt sig tillkämpa. *—B—*

I *Tidskrift för folkskolan,* Helsingfors, sept. 1915:

Ett lyckligt grepp av förf. att i en lärobok avsedd för svenska studerande ge plats åt den svenska pedagogikens historia i bredd med den allmänna. Den behandlas mycket sakligt och ingående. *Rg.*

Lund 1924. Carl Bloms Boktryckeri.

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1924] BOKSERIE UTGIVEN AV [ÅRG. IV]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[SERIEVOLYM 11] GENOM B. RUD. HALL. [ÅRSVOLYM 1]

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR

1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

VIII, IX

1856 OCH 1859 ÅRS STADGAR
FÖR ELEMENTARLÄROVERKEN

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

LUND. FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1924] BOKSERIE UTGIVEN AV [ÅRG. IV]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[SERIEVOLYM 11] GENOM B. RUD HALL. [ÅRSVOLYM 1]

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR 1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

VIII, IX

1856 OCH 1859 ÅRS STADGAR
FÖR ELEMENTARLÄROVERKEN

LUND. FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK

VIII.

1856 ÅRS LÄROVERKSSTADGA

Till grund för avtrycket av såväl denna som de övriga 1800-talsstadgarna ligga editionerna i Svensk författningssamling.

Kongl. Maj:ts Nådiga Stadga

för Rikets Allmänna Elementar-lärowerk;

Gifwen Stockholms Slott den 14 Augusti 1856.

Wi OSCAR, med Guds Nåde, Sweriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung, göre weterligt: att, sedan Wi, med afseende på behofwet af förändring och omarbetning utaf Skol-Ordningen af den 16 December 1820, under den 9 November 1847 godkänt wissa hufwudgrunder för ett tidsenligare ordnande af Rikets Elementar-lärowerk, och Rikets Ständer bewiljat anslag för genomförande af en på dessa grunder byggd förändring, samt Wi derefter genom nådigt Cirkulär den 6 Juli 1849 till samtliga Consistorierna och Direktionen för Stockholms Stads Underwisningswerk förordnat om werkställighet i åtskilliga delar af den utaf Oss beslutade och af Rikets Ständer afsedda förändring af Elementar-lärowerken, hafwe Wi, efter ytterligare pröfning af denna wigtiga fråga, funnit godt i nåder fastställa efterföljande *Stadga för Rikets Allmänna Elementar-lärowerk,* att, så widt icke annorlunda i ett eller annat afseende för wissa lärowerk warder föreskrifwet, tjena till efterrättelse från och med höstterminen nästkommande år 1857, då Skol-Ordningen af den 16 December 1820 kommer att till all kraft och werkan upphöra.

Första Kapitlet.

Stadga för underwisningen och ordningen wid Elementar-lärowerken.

Ändamål, indelning och lärare.

§ 1.

De offentliga, af staten bekostade Elementar-lärowerken hafwa till ändamål, dels att, utöfwer omfånget för folkskolans werksamhet, meddela allmän medborgerlig bildning, dels att grundlägga de wetenskapliga insigter, som wid universitet eller högre tillämpningsskola widare utbildas.

§ 2.

Alla dessa lärowerk ware af samma slag, så att den underwisning och de öfningar, som i allmänhet tillhöra Elementar-lärowerken, meddelas wid hwarje särskild sådan läroanstalt.

§ 3.

Med afseende på det olika mått af kunskap, som inom dessa bildningsanstalter bibringas, fördelas de i *Högre* Elementar-lärowerk, der fullständig underwisning meddelas i alla Elementar-lärowerken tillhörande läroämnen, och *Lägre* Elementar-lärowerk, hwilka till större eller mindre omfång meddela den underwisning, som inom de Högre fortsättes och afslutas.

§ 4.

Wid Högre Elementar-lärowerk fördelas lärjungarne i åtta klasser.

Af dessa klasser omfatta de fem nedersta de lärokurser och läroämnen, som utgöra föremål för underwisningen i Lägre Elementar-lärowerk.

Underwisningen wid Högre Elementar-lärowerk bestrides af *Lektorer,* till det antal som lärowerkets stat upptager, samt, i den mån behofwet kräfwer och hwarje lärowerks stat det medgifwer, af *Adjunkter.*

Beträffande Lägre Elementar-lärowerk, der underwisningen besörjes af *Rektor* och *Kolleger,* kommer att, med af-

seende på antalet af de wid hwarje sådant lärowerk anstälda lärare, särskildt stadgas, i huru många klasser lärjungarne böra fördelas, och huru långt underwisningen derstädes må utsträckas.

§ 5.

Utom ofwannämnda lärare anställas wid Elementar-lärowerken lärare i Musik, Teckning och Gymnastik, i enlighet med hwad staten för hwarje särskildt lärowerk upptager.

Läroämnen och underwisningens fördelning.

§ 6.

Läroämnen i Elementar-lärowerks första klass ware: Kristendom och Biblisk Historia, Swenska språket, Arithmetik, Naturkunnighet, Historia och Geografi; hwarjemte lärjungarne öfwas i Wälskrifning, samt i Linearteckning såsom en Geometriens studium förberedande åskådningslära.

§ 7.

Läroämnen och öfningar i andra klassen ware desamma som i den första, med tillägg af underwisning i Franska språket.

§ 8.

Läroämnen i de öfriga klasserna ware: Kristendom, Swenska språket, Latinska, Grekiska, Hebreiska, Franska, Tyska och Engelska språken, Historia, Geografi, Filosofi, Mathematik och Naturwetenskap, hwilka läroämnen inträda i underwisningen i den ordning, som här nedan i § 20 bestämmes. Med underwisningen i Modersmålet förbindes jemwäl underwisning i Norges och Danmarks språk och litteratur.

§ 9.

I första och andra klassen är underwisningen gemensam för alla lärjungar. Dock ware barn af främmande trosbekännelse i så wäl dessa som öfriga klasser frikallade från deltagande i religionsunderwisning, om målsmän det önska.

§ 10.

I de öfriga klasserna medgifwes befrielse från Latinska och Grekiska språkens läsning åt de lärjungar, som, med bifall

af målsmän, önska att en sådan befrielse erhålla, och ware desse lärjungar skyldige att under de lärotimmar, då denna befrielse åtnjutes, begagna den underwisning, som i stället för läsningen af nämnda språk för dem bestämmes.

§ 11.

I de ämnen, från hwilkas inhemtande befrielse ej får medgifwas, underwisas samtlige lärjungar inom hwarje klass gemensamt, i den mån sådant lämpligen kan ske, och ej är föreskrifwet att olika kunskapsmått inom klassen skall inhemtas af dem, som läsa klassiska språk, och dem som ifrån deras läsning äro befriade. Der swårigheter wid denna gemensamma underwisning möta, må, så widt lärowerkets tillgång på lärare det medgifwer, underwisning i större eller mindre del af läroämnena särskildt meddelas de lärjungar, som läsa klassiska språk, och särskildt dem som ifrån deras läsning äro frikallade.

§ 12.

Lärjunge, som begagnar sig af underwisningen i Latin, ware, på målsmans anhållan, frikallad från Grekiska språkets läsning, och må i stället, under de lärotimmar sådan befrielse eger rum, på sätt Rektor och lärare, med billigt afseende på målsmans uttryckta önskan, finna för honom lämpligt, underwisas inom den afdelning, der Latinska språket icke läses, eller ock utom skolan njuta sådan underwisning som af Rektor godkännes.

§ 13.

Åt lärjunge, som läser klassiska språk, meddelas, om målsman det önskar, underwisning i endast e t t lefwande språk utom modersmålet; i hwilket fall hela den underwisningstid, som är anslagen för Franska och Tyska språken, anwändes till underwisning i blott det ena af dessa språk.

Äfwenså må för lärjunge, som icke läser klassiska språk, underwisningen, enligt målsmans tillkännagifna önskan, kunna inskränkas till endast två främmande språk, med uteslutande af antingen Tyska eller Engelska; och skall i sådan händelse den lärotid som är bestämd för det språk, i hwilket underwisning ej begagnas, fördelas på underwisningen i de två öfriga.

§ 14.

Inom Högre Elementar-lärowerk meddelas lärjungar, som sådant åstunda, och som läsa Latin och Grekiska, underwisning i Hebreiska och Engelska språken under de två sista åren af skoltiden.

Detsamma gäller i afseende på Engelska språket för lärjunge, som icke före inträdet i åttonde klassen emottagit underwisning i annat främmande språk än Franska och Tyska.

§ 15.

Underwisning och öfning i Musik, Teckning och Gymnastik må ingen lärjunge undandraga sig att begagna, så framt ej Rektor, efter pröfning af anförda skäl, det medgifwer.

§ 16.

Inom hwardera af Elementar-lärowerkets två nedersta klasser underwise helst en enda lärare i alla eller de flesta läroämnen. Inom öfriga klasser ware underwisningen, åtminstone wid de högre lärowerken, efter läroämnena mellan lärarne fördelad, med skyldighet för en hwar af dem att i den kunskapsgren, hwari han för sin läraretjenst aflagt prof, meddela underwisning, så widt den honom åliggande tjenstgöringstid det medgifwer, inom alla klasser, äfwensom att, om antalet lärotimmar härigenom ej för honom fullt upptages, efter Collegii förslag och Ephori förordnande, till större eller mindre del öfwertaga underwisningen i andra lärowerket tillhörande läroämnen.

§ 17.

Oberäknad den tid, som erfordras att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnes skriföfningar, ware Lektor, som tillika är Domkapitels-ledamot, förpligtad att wid lärowerket hwarje wecka lemna underwisning tjugu, Lektor, som icke är Domkapitels-ledamot, tjugutwå, Collega och Adjunkt tjuguåtta till tretiotwå timmar.

Rektor åligge följande underwisningsskyldighet:

wid Högre Elementar-lärowerk sexton timmar,

wid Lägre Elementar-lärowerk med fem klasser tjugu timmar,

wid Lägre Elementar-lärowerk med tre eller fyra klasser tjugufyra timmar,

wid Lägre Elementar-lärowerk med allenast två klasser tretio timmar hwarje wecka.

§ 18.

Ämnesläsning för lärjungar, enligt den wid Nya Elementarskolan i Stockholm anwända method, må i lärowerken införas, om Ephorus eller wederbörande lärare sådant önska, och hinder för sakens ändamålsenliga behandling ej förefinnes. Det må ankomma på lärarne att sin önskan i detta afseende hos Ephorus anmäla och att derjemte, med uppgift på öfwerenskommen fördelning af timmar och läroämnen, till hans pröfning öfwerlemna förslag till reglemente för ifrågawarande underwisning. Detta förslag, jemte eget utlåtande i ämnet, skall Ephorus till Kongl. Maj:t insända, för winnande af nådig stadfästelse å de delar, som icke af Ephori och wederbörande lärares egen pröfning och afgörande bero.

§ 19.

Underwisningen i Hebreiska språket åligge, så wida ej annorlunda mellan lärarne öfwerenskommes, läraren i Theologi.

§ 20.

De läroämnen, som icke förekomma inom lärowerkets första och andra klass, inträde uti underwisningen i följande ordning:

Inom tredje klassen börjar underwisningen i Latinska och Tyska språken samt Geometri.

Inom fjerde klassen tillkommer för dem, som läsa Latin, Grekiska språket; för de öfriga Engelska språket och Algebra.

Inom femte klassen börjar för dem, som läsa klassiska språk, underwisningen i Algebra, samt för dem, som icke läsa klassiska språk, i Fysik och Kemi.

Inom de tre öfwersta klasserna underwisas de lärjungar, som läsa klassiska språk, i Fysik, och alla lärjungar i Filosofi.

Underwisningen i Mathematik upptager inom de tre öfwersta klasserna såsom läroämne äfwen Planimetri, plan Trigonometri och Stereometri.

§ 21.

Med hufwudsaklig ledning af den läsordning, som i Bil. Litt. A 1—3 finnes upptagen, skall förslag till den stadgade lärotidens fördelning och till pensa i de inom hwarje klass förekommande särskilda läroämnen af lärowerkets Rektor och lärare uppgöras, och tillkommer det Ephorus att, efter granskning af detta förslag, läsordning för lärowerket bestämma.

Ordningen för underwisning i Musik, Teckning och Gymnastik bestämmes äfwen af Ephorus, sedan förslag af Rektor i samråd med wederbörande lärare blifwit uppgjordt och hans granskning underställdt.

Antagen ordning för underwisningen wid Elementar-lärowerk insändes genast efter dess godkännande, genom Ephori försorg, till Ecclesiastik-Departementet.

Lärotider.

§ 22.

Den allmänna lärotiden, som fördelas i twå terminer, nemligen Höst- och Wårterminen, börjas inom Augusti och slutas inom Juni månad.

Den utgöre hwarje år tretiosex weckor, och må ej, utan Kongl. Maj:ts tillstånd, wid något lärowerk förkortas. Dag för terminens början och slut bestämmes, efter Rektors förslag, af Ephorus.

Under den öfriga tiden af året ware allmänna ferier minst fyra weckor under och omkring julhelgen, en wecka under påskhelgen från och med skärthorsdagen till och med nästföljande onsdag, samt den återstående tiden under sommaren. Dessa ferier må lärjungarne tillbringa hwarhelst målsmän för godt finna; dock bör wistelseorten Rektor tillkännagifwas.

I den allmänna lärotiden inberäknas den ledighet från offentliga underwisningen, som wid pingsthelgen, från och med lördagen till och med nästföljande tisdag, lärjungarna lemnas. Åstundar lärjunge att under denna ledighet wistas utom lärosätet, anmäle det hos Rektor.

§ 23.

I hwarje wecka anwändas wid alla Elementar-lärowerk inom första klassen tretio, inom andra till och med sjunde klassen tretiotwå, samt inom åttonde klassen tjuguåtta offentliga läse- och talöfningstimmar.

Ej må flera än tre allmänna lärotimmar följa på hwarandra, eller flera än sex anwändas inom samma dag, ej heller under någon hel söknedag all underwisning uteblifwa. Mellan hwarje lärotimme medgifwes lärjungarna fem till tio minuters ledighet, hwilken i lärotiden inberäknas.

För öfrigt må efter olika orters sed och årstidernas beskaffenhet lärotimmarne inrättas på sätt Ephorus efter Rektors och lärares förslag godkänner.

Tiden för underwisning och öfning i Musik, Teckning och Gymnastik, äfwensom för morgon- och aftonböns förrättande, är ej inbegripen i ofwannämnda lärotimmar.

§ 24.

Läsordning, innehållande uppgift om de dagliga lärotimmarna och om de underwisningsämnen, som äro på dessa timmar fördelade, ware i lärorummet anslagen.

§ 25.

Ej må lärare utbyta föreskrifwen offentlig lärotimme emot annan, under hwilken lärjungarne, enligt wid lärowerket stadgad ordning, böra ega ledighet från underwisningen; ej heller, utan hos Rektor anmäldt och af honom godkändt förfall, sådan ledighet under en eller flera timmar lärjungarna meddela, eller ock anmoda någon annan att i sitt ställe underwisningen bestrida.

För hela lärowerket gemensam ledighet från underwisningen under en eller flera timmar, eller hel dag, då hård wäderlek, marknad, allmän högtidlighet, eller annan giltig anledning förekommer, ege ingen utom Ephorus eller Rektor att medgifwa.

Om lärjunge, för någon sin angelägenhet, behöfwer ledighet från underwisningen en eller annan timme, anmäle det hos den eller de lärare, som underwisningen dessa timmar bestrida,

hwilka ege att behofwet pröfwa och ledigheten medgifwa. Dock göre lärare, som sådan frihet bewiljat, derom anmälan hos Rektor före weckans utgång.

Behöfwer lärjunge en eller flera dagars ledighet från underwisningen, begäre sådan hos Rektor.

§ 26.

Bön med sång och bibel-läsning förrättas hwarje morgon, och så tidigt, att derigenom icke någon del af följande lärotimme upptages; och må tiden för sådan förrättning ej utsträckas öfwer en half timme. Hwarje afton förrättas bön med sång efter sista lärotimmens slut. Lärarne lede dessa andaktsöfningar på det sätt och i den ordning Rektor bestämmer.

§ 27.

Lärjungarne bewiste, under tillsyn af en eller flera lärare, hwarje sön- och högtidsdag den offentliga gudstjensten, enligt Rektors, af Ephorus godkända, bestämmande. Rektor gifwe ock, efter pröfning af omständigheterna för hwarje gång, lärjunge tillåtelse att wara från gudstjenst frånwarande. Predikoförhör med lärjungarna hålles å lärorummet efter gudstjenstens slut af lärarne, i den ordning, hwarom dem emellan öfwerenskommes.

Intagning i lärowerk.

§ 28.

Intagning i lärowerk må ej ske å annan tid än wid början af hwarje läsetermin, så wida ej inträdessökande kan styrka sådant förfall, som skäligen föranleder undantag från detta stadgande. Af den, som önskar intagas wårterminen, fordras, jemte öfriga för inträde nödiga kunskaper, att kunna nöjaktigt redogöra för de lärostycken, som under höstterminen blifwit genomgångna i den klass, der inträde sökes.

§ 29.

Ej må i statens lärowerk till lärjunge antagas någon, som icke uppnått nio års ålder.

Ej må i statens lärowerk den till lärjunge antagas, som icke är försedd med intyg af wederbörande presterskap om sin födel-

seort, ålder och sitt uppförande, samt med tillförlitliga bewis att hafwa haft naturliga eller vaccinkoppor och att ej weterligen wara med smittosam sjukdom behäftad. Har han förut warit i annat offentligt Elementar-lärowerk intagen, ware från företeende af nämnda intyg och bewis frikallad, men deremot owilkorligen pligtig att förebringa wederbörligt betyg från det lärowerk han senast bewistat.

§ 30.

För inträde i Elementar-lärowerks lägsta klass fordras:

1) att kunna rent och flytande läsa innantill Swenska språket, så wäl Latinsk som Swensk stil;

2) att hafwa inhemtat kristendomskunskap enligt Luthers lilla Katekes, äfwensom någon kännedom af Bibliska Historien;

3) att skrifwa läslig Latinsk stil;

4) att kunna räkna Addition och Subtraktion i hela tal och wäl kunna Multiplikations-tabellen.

Barn af främmande trosbekännelse må aflägga prof på sin religionskunskap på sätt Rektor lämpligt finner.

§ 31.

Den som söker inträde i lärowerks första eller andra klass, warde af Rektor med wederbörande lärares tillhjelp pröfwad. Rektor granske de i § 29 föreskrifna betyg, hwilka till framtida rättelse antecknas och förwaras, samt afgöre, om och i hwilken klass den sökande må intagas.

Med den, som söker inträde i någon af lärowerkets öfriga klasser, ege lärarne, hwar och en i sitt särskilda underwisningsämne, pröfning anställa och derefter omdöme öfwer den sökandes insigter i ämnet afgifwa. Äro bland lärarne meningarne delade, om och i hwilken klass den sökande må intagas, afgöre det Rektor. Dock bör sökande, för att winna inträde, alltid hafwa undfått witsord om godkända insigter i Mathematik, äfwensom i Latin, om han läst detta språk.

§ 32.

Wid inskrifning i lärowerk erlägge den antagne de afgifter, som äro eller blifwa i härom allmänt gällande författningar påbjudna. Bewisligen medellöse, äfwensom de, hwilke från

lägre till högre lärowerk öfwergå, äro från dessa afgifter frikallade.

§ 33.

Ingen annan än den, som enligt stadgad ordning blifwit i lärowerket intagen, ege tillåtelse att såsom lärjunge begagna sig af underwisningen derstädes; en hwar likwäl obetaget att med wederbörande lärares bifall wid lärotimmarna wara närwarande.

§ 34.

Wid lärjunges intagning i lärowerk, till hwilket han från ett annat öfwergår, iakttages hwad i § 38 derom stadgas.

Flyttning inom lärowerk och från lägre till högre lärowerk.

§ 35.

Lärokursen inom de första sju klasserna af lärowerket ware beräknad för ett år, men inom åttonde eller sista klassen för twå år, och lärjunge må ej till högre klass uppflyttas förr, än han kan nöjaktigt redogöra för lärokursen inom den närmast lägre klassen.

§ 36.

Pröfning af de för lärjunges flyttning inom lärowerk erforderliga kunskaper werkställe Rektor jemte lärarne i de klasser, mellan hwilka flyttningen skall ske. Äro lärarne af olika tankar, skilje Rektor.

§ 37.

Allmän flyttning inom lärowerk ege rum wid hwarje wårtermins slut. Dock ege Rektor och lärare att wid höstterminens början genom förnyad pröfning undersöka, huruwida lärjunge under tiden bibehållit det nödiga kunskapsmåttet, eller om han wunnit den förkofran i ett eller annat ämne, hwilken, såsom wilkor för flyttning, kunnat honom åläggas att under ferierna förwärfwa.

Med lärjunge, som wid wårtermins slut icke blifwit till högre klass uppflyttad, med wid hösttermins början sig till flyttning anmäler, bör af Rektor och lärare jemwäl anställas pröfning, och ega de äfwen att wid wårtermins början från lägre

klass till högre uppflytta lärjunge, som sig i sådant afseende anmält och anses dertill skicklig.

§ 38.

Lärjunge, som för studiernas fortsättning önskar afgå från lägre till högre lärowerk, erhålle wid läseterminens slut wederbörligt afgångsbetyg ifrån det förstnämnda, och inställe sig wid nästföljande termins början, försedd med detta betyg, wid det högre lärowerket, af hwars Rektor och lärare må bero, om och i hwad mån inträdesexamen bör med honom anställas, såsom i afseende på flyttning inom lärowerk i nästföregående § sägs.

Finnes wid anställd inträdesexamen ej skäl att upptaga lärjunge i den klass, hwari han enligt det medförda betyget bort ingå, warde, genom Rektor, Ephorus öfwer det lärowerk, hwarifrån afgångsbetyget blifwit utfärdadt, derom underrättad.

§ 39.

Lärjunge, som tillbragt två år i en klass, och ej af sjuklighet eller andra twingande omständigheter warit förhindrad att underwisningen fullständigt begagna, men likwäl icke befinnes ega de kunskaper, som för uppflyttning till högre klass erfordras, warde, med wederbörligt betyg försedd, från lärowerket skild.

Afgång från lärowerk.

§ 40.

Åstundar lärjunge, inan han fullständigt genomgått det lärowerk, i hwilket han warit intagen, att derifrån afgå, anmäle hos Rektor sin önskan, och uppwise derwid, om han omyndig är, målsmans skriftliga samtycke. Rektor ege att honom, med betyg öfwer kunskaper, flit och uppförande, från lärowerket utskrifwa.

Begär lärjunge tillstånd att under warande läsetermin från lärowerket afgå, och kan för sådan begäran wisa giltiga skäl, såsom att han ej förmår längre wid lärowerket sig underhålla, eller att en fördröjd afgång derifrån skulle wara för hans framtid menlig, och åstundar han att examen undergå samt betyg

erhålla, warde pröfning ofördröjligen med honom anställd af wederbörande lärare, och derefter betyg honom meddeladt.

§ 41.

Lärjunge, som afgångsbetyg från lärowerk uttagit, ege rättighet att, utan nya inskrifningsafgifter, återtaga sitt rum wid samma lärowerk, om han inom ett år sig derstädes inställer.

§ 42.

Lärjunge, som efter fullbordad lärokurs afgår från Högre Elementar-lärowerk, undergår pröfning och erhåller betyg enligt den Stadga, som för sådan afgångsexamen särskildt warder utfärdad.

§ 43.

Afgångsbetyg, i enlighet med bifogade formulär (Bil. Litt. B.), utfärdas af Rektor och påtecknas af Ephorus, eller, i hans frånwaro, af Inspektor.

Offentliga förrättningar.

§ 44.

Den dag och timme, då, enligt tillkännagifwande wid föregående terminens slut, ny läsetermin öppnas, uppträde Rektor jemte öfriga lärare å lärowerkets samlingsrum, tillkännagifwe underwisningens början, anställe upprop med den wid lärowerket inskrifna ungdom, och, sedan bön med sång blifwit förrättad, förmane lärjungarna till gudsfruktan, flit och ordning, samt göre dem uppmärksamma på hwad de för öfrigt ega att iakttaga.

§ 45.

Wid slutet af hwarje läseår anställe lärarne, hwar och en i sitt underwisningsämne, för öppna dörrar offentlig årsexamen med lärowerkets alla klasser, i närwaro af Ephorus, Inspektor och sådana för sakkunskap och owäld kända män, hwilka Ephorus anmodar att examen såsom ledare och wittnen öfwerwara.

Examen må, efter underwisningsämnenas wigt och lärjungarnes antal, förrättas på en eller flera dagar, dock ej upptaga öfwer fyra timmar i följd efter hwarandra.

Årsexamen utsättes af Ephorus inom de fyra dagar, som närmast föregå eller efterfölja läseårets slut.

§ 46.

Sedan årsexamen är afslutad, kungöras offentligen inför den samlade ungdomen flyttningarne inom lärowerket, samt de belöningar och understöd som blifwit lärjungar tillerkända.

§ 47.

Före årsexamen utgifwe Rektor wid hwarje Högre Elementar-lärowerk en inbjudningsskrift, innehållande redogörelse för wigtigare tilldragelser inom lärowerket under förflutna läseåret, för de läro-methoder och läroböcker, som derstädes warit begagnade, för de i hwarje klass genomgångna lärostycken, för lärjungarnes antal m. m., jemte underrättelse om de för årsexamen bestämda tider. Sådan inbjudningsskrift omfatte icke allenast det högre lärowerket, utan ock alla inom stiftet warande lägre lärowerk, eller, der flera högre lärowerk inom samma stift finnas, så många af de lägre, som Ephorus finner godt att för ifrågawarande ändamål under hwart och ett af de högre fördela. Inbjudningsskrift innehålle äfwenledes, åtminstone hwart tredje år, en af Rektor eller annan lärare wid de lärowerk, för hwilka den redogör, författad wetenskaplig afhandling.

Inbjudningsskrift tryckes på skolkassans bekostnad, och ware minst åtta dagar före årsexamens början utgifwen. Den insändes genast genom Ephori eller, i hans frånwaro, Inspektors försorg till Ecclesiastik-Departementet.

§ 48.

Afgångsexamen efter fullbordad lärokurs wid Högre Elementar-lärowerk anställes årligen inom Juni månad, och dessutom wid Elementar-lärowerken i universitetsstäderna inom förra hälften af September och Februari månader, på de dagar, som, efter Ephori förslag, af Chefen för Ecclesiastik-Departementet bestämmas.

§ 49.

Den som icke fullbordat lärokurs wid offentligt Högre Elementar-lärowerk, eller som endast åtnjutit enskild underwis-

ning, men önskar att komma i åtnjutande af de förmåner, hwartill afgångsbetyg från sådant lärowerk efter fullbordad lärokurs kan berättiga, inställe sig, efter derom hos wederbörande Rektor gjord anmälan, wid något så beskaffadt lärowerk, för att gemensamt med lärjungarna derstädes afgångsexamen undergå. Härifrån frikallas dock lärjungar wid sådan enskild läro-inrättning, som i wederbörlig ordning blifwit af Kongl. Maj:t godkänd såsom med offentligt Högre Elementarlärowerk jemförlig.

§ 50.

Wid höstterminens slut skall inom Lägre Elementar-lärowerk, äfwensom inom Högre Elementar-lärowerks fem nedersta klasser offentlig examen anställas, i närwaro af Ephorus, Inspektor, samt de ledare och wittnen Ephorus tillkallar.

På Ephori bepröfwande ankomme, huruwida offentlig examen wid höstterminens slut må äfwen inom Högre Elementarlärowerks öfriga klasser anställas.

§ 51.

Wid hwarje termins slut erhålle lärjunge skriftligt, af klasslärare eller af Rektor undertecknadt betyg öfwer uppförande och flit, samt insigter i hwarje läroämne. Detta betyg skall lärjungen, då han följande termin till lärowerket återkommer, medföra, påtecknadt af hans målsman, och för Rektor uppwisa.

§ 52.

I alla wid Elementar-lärowerk utfärdade betyg bedömas lärjunges seder och uppförande medelst witsorden: *Mycket God, God, Oklanderlig, Mindre stadgad;* hans insigter och flit i hwarje läroämne genom witsorden: *Berömlig, Godkänd, Försvarlig, Otillräcklig (Ringa).*

Ordning och tukt.

§ 53.

1. Lärjunge beflite sig om sann gudsfruktan, och wise wördnad för allmän lag och fastställd ordning. Wid förseelse härutinnan, äfwensom wid allt slags förbrytelse mot sedlighet och anständighet, ware han sina lärares tilltal och bestraffning underkastad.

2. Lärjunge wise aktning och owilkorlig lydnad för sina lärare, och emottage utan gensägelse eller motstånd deras föreskrifter, warningar eller aga.

3. Lärjunge inställe sig wid lärowerket ofelbart till den dag, då läsetermin öppnas, så wida han ej har laga förfall.

4. Lärjunge infinne sig wid lärotimmarna på utsatt klockslag, snygg och anständigt klädd, samt med nödiga läroböcker försedd, och iakttage i lärorummet stillhet och sedighet, samt följe underwisningen med oafbruten uppmärksamhet.

5. All skada och åwerkan på de wid underwisningen begagnade saker, eller på lärorummets öfriga inventarier och inredning, ersättes genast af den wållande. Åstadkommes sådan skada af uppsåt eller kitslighet, straffes den skyldige dessutom efter wederbörande lärares bepröfwande. Kan ej någon wiss upphofsman angifwas, ersättes skadan ofördröjligen genom sammanskott af lärjungarna inom den klass, under hwars sammanwaro åwerkan skett.

6. Lärjunge infinne sig i kyrkan på anwisadt rum wid den allmänna gudstjenstens början, öfwerware den med uppmärksamhet och andakt till dess slut, samt inställe sig derefter i lärorummet till predikoförhöret.

7. Lärjunge hålle städadt och snyggt i sin bostad, samt wårde med sorgfällighet så wäl sina egna tillhörigheter, som dem, hwilka annan person kan till hans begagnande upplåta.

8. Allt wistande på krogar, wärdshus, källare, biljarder, eller dylika allmänna ställen, ware lärjunge förbjudet, utom wid måltidstimmen, i händelse någon med Rektors tillåtelse på sådant ställe har sin ordentliga spisning.

9. Allt spel med kort, tärning och dylikt ware lärjunge i hans bostad och å allmänna ställen förbjudet. Tanke- och öfningsspel ware ej för olofliga ansedda, så framt de ej idkas om penningar eller deras wärde.

10. Åstundar lärjunge att bewista allmänna nöjen, begäre Rektors tillåtelse.

11. Lärjungarne lefwe med hwarandra i wänskap, fördragsamhet och enighet. Befinnes någon wara af så hårdt och trätgirigt lynne, att han, efter tre af lärowerkets Collegium ådömda bestraffningar för ofredligt förhållande, ej kan med

sina medlärjungar förlikas, warde, efter omständigheterna, på wiss tid eller för alltid från lärowerket skild.

12. Allt slags bestraffning och annan wåldsam eller skymfande behandling af lärjungarna sins emellan ware förbjuden.

13. Hwarje af lärjunge begången förbrytelse, som kan wid allmän domstol åtalas, men der icke blifwit anhängig gjord, samt är af den egenskap, att målseganden kan saken nedlägga, eller som icke befinnes af swårare natur, upptages, dömes och bestraffas af Collegium efter omständigheterna och förbrytelsens beskaffenhet.

14. Anklagas lärjunge wid domstol för brott, ware wid rättegången närwarande något af Collegium förordnadt ombud, som ege rätt till talan i allt hwad lärjungen angår. Dömes den anklagade för nesligt brott, och winner domen laga kraft, warde han, före dess werkställighet, af Collegium förklarad från lärowerket förwist.

15. Skulle alla lärjungarne i en klass eller wid ett lärowerk förklara sig lika skyldiga till någon mot föreskrifwen ordning och tukt begången förbrytelse, samt af tredska wägra att upphofsmannen dertill angifwa, warde medelst lottning afgjordt, hwilken eller hwilka bland lärjungarna, efter som antalet af Collegium bestämmes, må förbrytelsen umgälla.

§ 54.

Bestraffningsgraderne wid alla Elementar-lärowerk ware tre: 1) Bestraffningar, som hwarje lärare eger omedelbart ålägga och werkställa; 2) Bestraffningar efter Rektors beslut, hwilka af honom kungöras och werkställas inför den församlade klassen eller inför hela lärowerkets ungdom; 3) Bestraffningar efter Collegii dom, hwilka kungöras och werkställas i Ephori närwaro inför hela lärowerkets samlade lärjungar; börande domen jemte föregående ransakning i protokoll upptagas.

§ 55.

Inom alla dessa bestraffningsgrader ware warning och tilltal den lindrigaste bestraffningen. Wid fortsatt och swårare felaktighet må nedflyttning under medlärjungar, förwisning från lärorummet, eller annan till framkallande af den felandes

ånger och blygsel lämplig näpst, med Rektors begifwande, anwändas. Lärjunge, som genom fortfarande okynne och sjelfswåld wisat andra straff wara utan werkan, må, efter af Rektor gifwen warning för påföljden i händelse af ny förseelse, med lindrigare kroppsaga bestraffas. Lärjunge, som genom fortsatt osedlighet eller genom swårare förbrytelse wisat sig ej blott wara owärdig att wid lärowerket njuta underwisning, utan äfwen utöfwa ett skadligt och farligt inflytande på sina medlärjungar, warde af Collegium dömd till förwisning från lärowerket, utan annat betyg än afskrift af domen, och må sedermera ej förrän efter twå år wid samma lärowerk emottagas, och detta endast i den händelse att han kan förete intyg om godt uppförande under den tid han warit frånwarande.

§ 56.

Alla ådömda bestraffningar gånge genast i werkställighet, med undantag af Collegii förwisningsdom, som alltid underställes Ephorus, hwilken eger att densamma stadfästa eller upphäfwa, samt, i senare händelsen, att i stället för förwisningen ålägga en eller flera af ofwan stadgade bestraffningar. Ifrån den dag, då Collegii förwisningsutslag fälles, må den dömde ej begagna sig af underwisning och öfningar wid lärowerket. Så snart förwisningsdomen blifwit af Ephorus gillad, kungöres den offentligen för lärowerkets ungdom, såsom ofwan stadgadt är.

§ 57.

Såsom lärarnes biträde wid upprätthållande af skick och ordning tillsättas inom hwarje klass ordningsmän, af klassläraren eller af Rektor utsedde bland lärjungarna i klassen, hwilka ordningsmän det åligger att hafwa uppsigt öfwer medlärjungarnes uppförande och ordentlighet inom lärorummet, wårda dettas inventarier m. m.

§ 58.

Rektors och lärares uppsigt öfwer lärjunges skick och uppförande utom lärorummet ware noggrannare i den mån denne under wistelsen wid lärowerket saknar ordentligt hem och föräldrawård.

Andra Kapitlet.

Befordrings-lag.

Om ansökning och prof.

§ 59.

Ledig syssla wid Elementar-lärowerk skall genom Consistorium i det stift, der lärowerket är beläget, kungöras i den tidning, hwari officiela tillkännagifwanden böra införas. Sysslan sökes hos nämnda Consistorium inom den tid, som för ansökning till ecclesiastika tjenster i allmänhet är bestämd.

§ 60.

Sökande till läraresyssla wid Elementar-lärowerk skall 1) bekänna sig till den rena evangeliska läran, samt wara känd för gudsfruktan och goda seder; 2) utmärka sig för det allwar och den stadga i karakteren samt foglighet i lynnet, att han må kunna tillwinna sig lärjungarnes aktning och tillgifwenhet; 3) ega grundlig insigt i de stycken som till den sökta sysslan höra; 4) besitta förmåga att lätt och tydligt meddela underwisningen; samt 5) hafwa förwärfwat någon öfning och erfarenhet i lärarekallet.

§ 61.

Sökande till läraresyssla på Elementar-lärowerkets stat bör wid den tid, då sysslan är att tillträda, hafwa uppnått 23 års ålder, och skall wid ansökningen bifoga: 1) åldersbewis; 2) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om föregående befattningar, utgifna arbeten, af offentliga myndigheter undfångna betyg, äfwensom andra omständigheter, hwilka sökanden anser sig böra och kunna såsom befordringsskäl åberopa; 3) i original eller behörigen styrkt afskrift: protokoll öfwer kandidat-examen wid universitet, i fall sökanden sådan undergått, samt, om han, efter afslutade studier wid universitetet, icke warit i tjenst anställd, betyg ifrån universitetet om flit och uppförande, men, om han warit i tjenst anställd under annan myndighet än den som eger att den sökta sysslan tillsätta, wederbörligt tjenstgöringsbetyg. Dessutom ware sökanden öppet att, inan den tid tilländalupit, som för profs aflåggande

bestämmes, förete sådana skrifter och handlingar, som kunna ådagalägga hans före eller efter ansökningstidens utgång förwärfwade förtjenst och skicklighet.

§ 62.

Till Lektorstjenst må ansökning icke omedelbart upptagas från någon annan än den, som aflagt fullständiga och godkända prof för promotion inom filosofiska fakulteten wid inländskt universitet. Skulle dock någon, som sådana prof icke aflagt, under tjenstgöring wid skolwerket wisat sig ega den skicklighet och lärdom, samt förwärfwat den erfarenhet, att Biskop och Consistorium i det stift, der han såsom lärare warit anställd, anse honom kompetent till ifrågawarande syssla, må hos Kongl. Maj:t underdånig hemställan göras, det sådan lärare, utan hinder deraf, att han ej undergått prof för filosofisk grad, i nåder tillerkännes ständig ansöknings- och befordringsrätt till så beskaffad syssla, antingen wid hela rikets eller endast wid stiftets Elementar-lärowerk.

§ 63.

Till öfriga läraresysslor gälla ansökningar äfwen af dem, som icke äro till promotion inom filosofisk fakultet kompetente; dock med wilkor, att de minst ett läseår tjenstgjort wid allmänt lärowerk, samt derunder ådagalagt synnerlig skicklighet att underwisa och fallenhet för lärarekallet.

§ 64.

Lärarebefattning i främmande lefwande språk må, om tillgång saknas på skickliga sökande, som fullgjort wilkoren för behörighet till sysslans erhållande, kunna åt annan för underwisningens bestridande lämplig person på förordnande anförtros.

§ 65.

För att bereda Biskop och Consistorium tillfälle att utröna skickligheten hos sökande till ledig läraresyssla, skola desse aflägga följande prof:

1) Sökande till Lektorat anställe en disputations-akt öfwer afhandling eller theser, som han författat i ämnen tillhörande den sökta sysslan. Så wäl för afhandlingen eller theserna som

disputations-akten skall af sökande till lärarebefattning i Theologi och i klassiska språk owilkorligen det Latinska språket begagnas; af sökande till läraretjenst i Filosofi och i Swenska språket detta sistnämnda språk; af sökande till lärareplats i främmande lefwande språk det eller de språk, hwari underwisningsskyldighet är innehafwaren af sådan plats ålagd; hwarwid iakttages att, om sökande utgifwer en på ettdera af dessa språk författad afhandling, denna skall åtföljas af theser, författade på de öfriga språken. Wid prof för läraresyssla i Historia och Geografi, i Mathematik och i Naturwetenskap ege sökande fritt wal mellan Swenska och Latinska språken.

Afhandlingen eller theserne böra, sedan Consistorium dem öfwersett och gillat, af trycket utgifwas, åtta dagar före ventilationen wara å Consistorii anslagstafla uppsatta, samt till Biskop och Consistoriales utdelade. Utom de twå wanliga opponenterna, bör Biskop eller någon af Consistoriales genom anförda inkast pröfwa den sökandes kunskap och gåfwor; hwarefter, så widt tiden medgifwer, hwarje annan af de närwarande må sina inkast till beswarande framställa.

Sökande, som företett filosofisk fakultets, eller, wid ansökning till lärareplats i Theologi, theologisk fakultets betyg öfwer akademiskt disputationsprof, aflagdt efter wunnen filosofisk grad, och bedömdt för så wäl författande som förswar med ett witsord som åtminstone motswarar Cum laude approbatur, ware, om han det åstundar, från disputationsprofwet för den sökta sysslan frikallad.

2) Hwarje sökande till lärareplats hålle föreläsning med någon del af lärjungarna wid det i stiftsstaden belägna lärowerket. Detta prof sker sålunda, att den sökande dels sjelf föreläser, dels förhörer och rättar lärjungarna i det förelästa stycket.

Sökande till Lektorat föreläse med lärowerkets öfwersta klass, och endast i det underwisningsämne som utgör föremål för den sökta lärarebefattningen. I fråga om öfriga läraresysslor må föreläsningen ske med den öfwersta af de klasser samt i de läroämnen, i hwilka underwisningsskyldighet kan komma att den sökande åligga, och dessutom i annat eller andra ämnen, hwari han sjelf önskar prof aflägga.

3) Sökande till lärareplats, hwars innehafware kan komma

att underwisa i Latinska eller Grekiska språket, äfwensom till lärareplats i Theologi, i Filosofi och i Historia, skall derjemte, utan föregående beredelse, genomgå och rätta ett af någon lärjunge uppsatt Latinskt scriptum; sökande till lärareplats i främmande lefwande språk enahanda prof, men affattadt på dessa språk; hwarje sökande till lärareplats en af någon lärjunge författad uppsats på modersmålet.

4) För att kunna nämnas till Rektor wid Elementar-lärowerk, skall lärare hafwa aflagt Latinskt disputationsprof, så wida ej Kongl. Maj:t i förekommande fall finner godt att, wid lägre lärowerk med twå eller tre lärare, derifrån frikalla.

Har wid inträffande Rektorsledighet ingen af de wid lärowerket anstälda lärare sådant prof aflagt, åligge sökande till den jemte Rektoratet lediga läraretjenst att detsamma, utom andra för tjensten erforderliga prof, aflägga.

Hwarje ordinarie lärare ware obetaget att sådant disputationsprof aflägga, när han sig dertill anmäler, äfwen om läraresyssla icke är wid stiftets Elementar-lärowerk ledig; och gälle för behörighet att till Rektor kunna utnämnas godkändt Latinskt disputationsprof, aflagdt wid universitet eller inför annat stifts Consistorium.

§ 66.

Alla prof ske wid stiftsstadens lärowerk, under warande läsetermin, för öppna dörrar, på den tid som af Biskop och Consistorium utsättes och genom offentligt anslag kungöres. Derwid ware Biskop och Consistoriales owilkorligen närwarande, så wida ej laga förfall för någon af dem inträffar. Sedan sökande prof aflagt, sammanträde Biskop och Consistoriales och afgifwe deröfwer till protokollet sitt utlåtande medelst något af betygen Laudatur, Cum laude approbatur, Approbatur, Admittitur eller Improbatur.

Till öfwerwarande af de prof som aflaggas, och till biträde wid fullgörande af den opponentskyldighet, som Biskop och Consistoriales åligger, må desse, om så nödigt finnes, kalla sakkunnig person utom Consistorium, hwilken då jemwäl ege säte och stämma i Consistorium wid betygs afgifwande öfwer samma prof.

§ 67.

Har sökande till läraresyssla en gång aflagt godkända prof för densamma inför det Consistorium, som sysslan tillsätter, ware han från nytt prof frikallad, så wida han ej sjelf äskar att, till ådagaläggande af wunnen förkofran i insigter och erfarenhet, sådant undergå, eller så framt ej sedan förra profwets aflåggande fem år förflutit, utan att sökanden under tiden warit wid statens Elementar-lärowerk såsom lärare anställd. Men sökes syssla, som fordrar andra eller flera prof än de redan aflagda, ware sökanden owilkorligen skyldig att äfwen dessa undergå, så framt afseende skall kunna på hans ansökning fästas; hwarföre alltid bör i protokollet upptagas, för hwilken syssla sökande prof aflagt.

Om sysslas tillsättning.

§ 68.

Sedan alla sökande aflagt sina prof, och utlåtande deröfwer af lärowerkets Rektor inhemtats, företages i Consistorium den lediga sysslans tillsättning, då Biskopen först afgifwe till protokollet sitt yttrande, hwilken bland de sökande han, på förekommande skäl, anser böra till sysslan utnämnas. Hwar och en af Consistorii öfriga ledamöter röste derefter i wanlig ordning, likaledes med anförande af sina skäl, och ware den utnämnd, som de flesta rösterna undfått; hwarwid Biskopen ege twå röster, utom den honom i händelse af lika röstetal tillkommande afgörande rösten.

Ej må tillsättning af läraresyssla företagas i Biskopens frånwaro, utan att han derom blifwit underrättad och skriftligen afgifwit sina röster, hwilka på ofwan stadgade sätt först till beräkning upptagas.

Under biskopsledighet tillsättes läraresyssla i Consistorium genom de flesta rösterna, då ordföranden endast ege afgörande röst wid lika röstetal.

§ 69.

Wid lärares utnämning bör i främsta rummet afseende fästas på skicklighet och nit att underwisa, så wida de stödjas af tillräckliga kunskaper.

Biskop och Consistorium fäste afseende på de betyg, som af sökande företes, men ware icke förbundne att dem owilkorligen såsom befordringsskäl antaga, så framt de ej genom sökandens prof eller kända föregående tjenstgöring bekräftas och, wid anställd jemförelse, finnas till werkligt företräde framför medsökande berättiga.

Wid Lektorats tillsättning bör särdeles afseende göras på sökandes lärdomsförtjenster; dock så, att dessa ej gifwa företrädesrätt med mindre de äro åtföljda af alla öfriga egenskaper som hos lärare erfordras. Till andra läraresysslor utnämnas helst de som filosofisk kandidat-examen undergått, så wida de i öfrigt äro med sina medsökande jemngode.

§ 70.

Öfwer ordinarie läraresysslas tillsättning kan sökande anföra underdåniga beswär inom den tid och på det sätt, som i afseende på ecclesiastika befordringar i allmänhet föreskrifwes.

Sedan utnämning till syssla wunnit laga kraft, warde fullmagt utfärdad, och underrättelse derom af Consistorium till Ecclesiastik-Departementet insänd.

§ 71.

Ej må någon innehafwa mer än e n på stat uppförd ordinarie läraretjenst; dock kunna förordnanden att underwisa i främmande lefwande språk, musik, teckning och gymnastik både sins emellan och med annan lärarebefattning förenas, så wida icke någonderas utöfning derigenom lider.

§ 72.

Duplikant, vikarie och extra lärare ege Ephorus, efter inhemtadt utlåtande af wederbörande Rektor, att inför Consistorii protokoll förordna, och få öfwer sådan åtgärd beswär icke anföras; Consistorii öfriga ledamöter dock obetaget att sina erinringar till protokollet afgifwa. Då det behof, som föranledt åtgärden, upphörer, warde den förordnade från sin befattning och thy åtföljande förmåner entledigad.

Saknar lärowerk medel till duplikants, vikaries eller extra lärares aflöning, må Ephorus, inan förordnande meddelas, hos Kongl. Maj:t göra underdånig anmälan om behofwet.

Om befordringsrätt och löneförmåner.

§ 73.

Tjenstår wid lärowerken beräknas af alla lärare efter enahanda grund, utan afseende på tjensternas olika beskaffenhet. I fråga om befordran må derföre, om alla andra befordringsskäl äro lika, företräde tillerkännas den lärare, som längsta tiden oklanderligen tjenstgjort; börande likwäl å behofwet af yngre och friskare krafter till sysslas bestridande skäligt afseende fästas.

§ 74.

Vikarie, som med fullt answar bestrider ordinarie lärares syssla, åtnjute under tiden en fjerdedel af den till sysslan hörande lön, och ordinarien uppbäre de öfriga tre fjerdedelarna, så wida icke annorlunda, med Ephori bifall, dem emellan öfwerenskommes.

§ 75.

Prebendehemman och boställen, der sådana finnas, samt andra läraretjenst åtföljande förmåner, med undantag af rektors-arfwodet, hwilket alltid tillfalle embetets ordinarie innehafware, ege lärarne wid ett lärowerk att efter ålder i tjensten tillgodonjuta.

Om prebendepastorater gäller tills widare hwad hittills derom är stadgadt.

§ 76.

Wid ansökning till prestlägenhet, eller annan till ecclesiastik-ståndet hörande syssla, räkne hwarje på ordinarie stat uppförd lärare wid Elementar-lärowerket presterliga tjenstår ifrån den dag han lärarebefattning tillträdt.

Duplikant, vikarie och extra lärare räkne jemwäl presterliga tjenstår, så wida han uppnått 23 års ålder. Den, som tjenstgjort blott en termin, räkne tjenstår endast för den werkliga tjenstgöringstiden. Den åter, som twå eller flera terminer efter hwarandra warit wid Elementar-lärowerk anställd, ege att i sin tjenstealder inberäkna äfwen de på hwarje termin följande ferier.

§ 77.

Till regalt pastorat ege hwarje ordinarie lärare wid statens Elementar-lärowerk rättighet att omedelbart och utom förslag sig i underdånighet anmäla, på sätt och under wilkor som af Kongl. Maj:t äro eller blifwa i nåder föreskrifna.

§ 78.

Lärare ware wid fylda sextio lefnadsår, sedan han i tretiofem år warit i allmän tjenst, och deraf minst tretio år wid Elementar-lärowerk anställd, berättigad till afsked med åtnjutande af emeritilön. Saknas tillgång till sådan lön, behålle han tre fjerdedelar af den lön han wid afskedstagandet innehade, och efterträdaren i tjensten uppbäre blott en fjerdedel.

Lärare, som, utan att wara till emeriti-lön berättigad, af ålderdom eller obotlig sjukdom blifwit oförmögen att sin syssla förestå, erhålle från densamma afsked, mot åtnjutande af de förmåner som författningarne honom i thy fall tillförsäkra.

Ingår lärare, som erhållit afsked med pension eller emeriti-lön, i presterlig eller annan befattning med åtföljande löneförmåner, afräknas å pensionen eller emeriti-lönen så stort belopp som motswarar berörda löneförmåner.

Afsked med bibehållande af löneförmåner å Elementarlärowerkens stat må icke, utan derom förut hos Kongl. Maj:t gjord underdånig hemställan, för lärare utfärdas.

§ 79.

Hwad här ofwan i §§ 61—78 är stadgadt gäller icke lärare i Musik, Teckning och Gymnastik, hwilkas befattningar, sedan ledigheten blifwit kungjord på sätt i § 59 sägs, och ansökningar, åtföljda af erforderliga betyg, blifwit till Consistorium ingifna, tillsättas wid högre lärowerk af Biskop och Consistorium, wid lägre lärowerk af Ephorus, efter wederbörande Lärowerks-Collegii hörande.

Tredje Kapitlet.

Tillsynen öfwer Elementar-lärowerken. Instruktioner för deras kollegier och tjenstemän.

Om Ephori embete.

§ 80.

Biskop ware Ephorus öfwer alla i hans stift inrättade statens Elementar-lärowerk.

§ 81.

Ephori förnämsta pligt är att tillse, att de under hans uppsigt warande underwisningswerk motswara sitt ändamål, och att deras lärare noga fullgöra sina åligganden. Han besöke derföre lärowerken så ofta hans tid det tillåter, och öfwerware de derstädes skeende examina. Der Ephorus ej kan dessa pröfningar bewista, förordne han om deras behöriga anställande genom Inspektor och för tillfället utsedda ombud. Hwarje brist eller försummelse, den ware af Ephorus sjelf bemärkt, eller hos honom anmäld, bör han owilkorligen söka afhjelpa och rätta, eller lagligen beifra; börande han tillika, då han i allmänhet wakar öfwer iakttagandet af hwad denna Stadga i afseende på underwisning och ordning föreskrifwer, noggrant fullgöra de åtgärder, till hwilka han sjelf genom densamma är förbunden eller berättigad, och från hwilkas personliga handläggning han endast i händelse af laga förfall ware frikallad.

§ 82.

Skulle i något förekommande fall ej finnas genom lag bestämdt, hwilken åtgärd wederbörande må widtaga, ege Ephorus att för tillfället besluta och stadga.

§ 83.

I alla mål, hwilka böra Ephori pröfning och afgörande underställas, skall han ofördröjligen sitt beslut afkunna, och detsamma i rätt tid wederbörande Rektor eller rättsökande tillkännagifwa; egande hwarje sådant Ephori beslut gällande kraft intill dess det, i laga ordning öfwerklagadt, kan warda af Kongl. Maj:t i nåder ändradt eller upphäfwet, eller ock Ephorus finner sig föranlåten att annan åtgärd widtaga.

§ 84.

Ephorus ege rätt att bewilja lärare tjenstledighet, dock ej för längre tid än en läsetermin.

§ 85.

Ephorus åligge omsorgen, att hwarje wid stiftets lärowerk ledigblifwen syssla och befattning warder inom laga tid och i wederbörlig ordning tillsatt, samt under ledighet eller innehafwaren bewiljad tjenstfrihet genom vikarie bestridd. Har antalet af lärjungar wid något lärowerk så tilltagit, att de ordinarie lärarne ej förmå behörigen upprätthålla underwisningen, foge Ephorus anstalt, på sätt i § 72 föreskrifwes, att lärowerket warder med nödigt lärarebiträde försedt.

§ 86.

Ephorus bestämme, på förslag af wederbörande Rektor och lärare, walet af läroböcker, derest ej i ett eller annat hänseende är för lärowerken i allmänhet annorlunda förordnadt, samt ege tillse att wid underwisningen de läromethoder begagnas, hwilka, med iakttagande af denna Stadgas föreskrift, finnas till ändamålet ledande; och bör hwarje förändring i dessa afseenden ofördröjligen till Ecclesiastik-Departementet inberättas.

§ 87.

För hwarje tilländalupet läseår afgifwe Ephorus berättelse om stiftets Elementar-lärowerk, i hwilken han, under åberopande af senaste examens-programmer, meddele de underrättelser eller upplysningar han kan finna lämpliga. Denna berättelse, som till Consistorii protokoll aflemnas, bör före medlet af Juli månad genom Consistorium till Ecclesiastik-Departementet insändas.

§ 88.

Wid Elementar-lärowerk å ort inom stiftet, der Ephorus icke är bosatt, förordne han en Inspektor, och ege att dertill efter godtfinnande wälja hwem han anser lämplig, och som will ett sådant förtroende emottaga; dock icke å ställe, der genom annan författning kan wara i afseende på Inspektor särskildt föreskrifwet. Genom Inspektor ege Ephorus rätt att

utöfwa sin allmänna uppsigt öfwer lärowerket, samt meddela de föreskrifter, till hwilka han finner sig befogad.

§ 89.

Är Biskops-embete ledigt, eller inträffar för Biskop laga förfall, tillkomme Consistorium alla de rättigheter och skyldigheter som Ephorus tillhöra. Hwarje under sådant förhållande från Consistorium utgående förordnande och beslut expedieras collegialiter; men betyg påtecknas endast af främsta ledamoten, hwilken för öfrigt wid alla offentliga tillfällen föreställe Ephori person.

§ 90.

Af Rektor och samtliga lärare njute Ephorus, såsom deras högste förman, tillbörlig wördnad och i tjensten owilkorlig lydnad.

§ 91.

Alla Elementar-lärowerket rörande ärender, hwilkas slutliga afgörande icke, enligt denna Stadga, tillkommer Ephorus eller honom underordnad myndighet, ingå till Ecclesiastik-Departementet, för att af Kongl. Maj:t afgöras. Underdåniga beswär i mål, som lärowerket angå, ingifwas till samma Departements Expedition inom den tid, hwilken för beswärs anförande hos Kongl. Maj:t öfwer Konsistoriernas beslut är stadgad.

Om Inspektors befattning.

§ 92.

Inspektor wid ett lärowerk ware pligtig att följa underwisningens gång derstädes, inhemta noggrann kännedom om alla till lärowerkets förwaltning hörande omständigheter, och derom för Ephorus redogöra.

§ 93.

För att kunna dessa sina åligganden behörigen fullgöra, ege Inspektor fritt tillträde till lärowerket och dess handlingar. Skulle han i ett eller annat afseende finna något att anmärka, tillkomme honom ej att sjelf i ämnet besluta, utan må han sin anmärkning, sedan den blifwit lärowerkets Rektor meddelad, hos Ephorus anmäla, samt hans föreskrift afwakta och

werkställa. Endast wid de tillfällen, för hwilka Ephorus särskildt förordnande meddelar, utöfwe Inspektor i Ephori ställe hans myndighet.

§ 94.

I mål, som från lärowerkets Collegium skall, enligt denna Stadgas föreskrift, Ephori afgörande underställas, men i hwars handläggning Inspektor icke såsom ledamot af Collegium deltagit, åligge honom owilkorligen att sitt särskilda betänkande, sedan Rektor deraf del undfått, till Ephorus insända.

§ 95.

Då i ämne, som lärowerket rörer, hos Inspektor klagomål anmäles eller annan framställning sker, för att till Ephori afgörande hänskjutas, ware Inspektor pligtig att, sedan ärendet blifwit Rektor delgifwet, detsamma, jemte eget utlåtande, oförd röjligen till Ephorus öfwerlemna, och Ephori beslut målseganden skyndsamt tillställa.

§ 96.

Inspektor åtnjute den aktning och det företräde, hwilka honom, såsom warande i Ephori stad och ställe, tillkomma.

Om Rektors-embetet.

§ 97.

Wid hwarje Elementar-lärowerk skall finnas Rektor, hwilken jemte sin lärarebefattning skall hafwa hela lärowerkets närmaste styrelse sig anförtrodd. Wid lägre lärowerk bibehålles Rektors-embetet af en och samma person till dess han från lärowerket afgår eller eljest kan warda i laga ordning från befattningen skild; wid högre lärowerk deremot förordnas Rektor för fem år, efter hwilkas förlopp antingen nytt förordnande för sysslans senaste innehafware utfärdas, eller ock ombyte sker.

§ 98.

Till Rektors-embetet, hwartill ansökning ej må ega rum, förordnas wid högre lärowerk af Kongl. Maj:t någon ibland Lektorerna, sedan Biskop och Consistorium underdånigt förslag på lämpliga personer ingifwit. Till Rektor wid lägre lärowerk

utnämne Biskop och Consistorium någon ibland de ordinarie lärarne.

§ 99.

Är Rektors-embete ledigt, eller inträffar för dess innehafware laga förfall, ware wid högre lärowerk äldste Lektor, wid lägre lärowerk äldste Collega pligtig att embetet förestå, intilldess Ephorus Rektors-vikarie förordnat.

§ 100.

Rektor wake deröfwer, att underwisningen efter allmänna stadganden och särskilda föreskrifter ändamålsenligt fortgår, att lärarne fullgöra sina skyldigheter, och att ibland lärjungarna gudsfruktan, sedlighet, flit och all annan god ordning befordras och iakttagas. Hwarje försummelse eller öfwerträdelse, den ware af honom sjelf förmärkt eller hos honom tillkännagifwen, skall Rektor, så widt ske kan, genast rätta eller, efter omständigheterna, hos Ephorus anmäla.

§ 101.

Rektor ege att ibland lärarne i hwarje klass till sitt biträde utse en klassföreståndare, hwilken det åligge att hafwa närmaste tillsynen öfwer ordningen inom klassen och öfwer de till densamma hörande lärjungars flit, anteckna lärjunges bortowaro från underwisningstimmarna, uppgöra examens-katalog enligt formuläret Litt. C, utfärda terminsbetyg, samt för öfrigt i allt hwad till uppsigten öfwer klassen hörer gå Rektor tillhanda.

§ 102.

Under de timmar, då Rektor är ledig från egen underwisningsskyldighet, bewiste han, så ofta ske kan, de öfriga lärarnes underwisning, och meddele de föreskrifter, råd eller upplysningar, till hwilka han må finna sig befogad, och till hwilkas meddelande så wäl hans högre answar som hans större erfarenhet kunna berättiga. Rektor bör ock noga tillse, att icke i något ämne hemlexor åläggas lärjunge till ett mått, som kan betaga honom nödig hwila och förströelse, eller hindra förberedelse i andra läroämnen.

§ 103.

För de lärjungar, som under läsetermins lopp skola första gången begå Herrans heliga nattward, besörje Rektor tillfälle till wärdig beredelse genom ändamålsenlig och sorgfällig underwisning; och ege han att i samråd med wederbörande själasörjare afgöra, i hwad mån ledighet från de allmänna lärotimmarna må för sådant ändamål medgifwas.

§ 104.

För lärjunge, som mellan terminerna wid lärosätet qwarstannar, berede Rektor, så widt möjligt är, tillfälle till underwisning mot särskild afgift.

§ 105.

I hwarje mål, som lärjunge angår, det ware hos Rektor ensam eller hos Lärowerks-Collegium anhängigt, ege Rektor rätt att infordra och erhålla upplysningar af hwem det wara må, som sådana kan meddela. Skulle Rektor wid något tillfälle finna sig befogad att af wederbörande polismyndighet fordra handräckning, skall sådan, på skriftligen framställd begäran, till hans förfogande ställas, hwarefter på hans answar hwile, huru densamma anwändes.

§ 106.

Rektor ware inför Biskop och Consistorium answarig, att lärowerkets tillhörigheter wårdas, dess inkomster till wederbörligt ändamål anwändas, och att redogörelser, med behöriga verifikationer försedda, inom laga tid aflemnas.

§ 107.

Rektor åligge att

1) föra matrikel öfwer de wid lärowerket intagna lärjungar, enligt bifogade formulär Litt. D;

2) föra diarium, enligt formuläret Litt. E;

3) hålla Lärowerks-Collegii protokollsbok i wederbörligt skick;

4) inom åtta dagar efter hwarje termins slut till Ephorus insända afskrift af examens-katalogen, men låta på sitt ställe inhäfta originalet, för att i lärowerkets arkiv förwaras;

5) derstädes jemwäl förwara inkomna samt afskrift af utgående betyg och skrifwelser.

§ 108.

Skulle för något fall i afseende på lärowerkets styrelse tydlig och lagbestämd föreskrift saknas, anmäle Rektor sådant hos Ephorus och begäre hans förordnande; egande Rektor emellertid att för tillfället stadga, och gälle hans föreskrift till owilkorlig efterlefnad intilldess Ephori beslut hunnit meddelas.

§ 109.

Rektor tillkomme af öfriga lärare det företräde, den aktning och hörsamhet, som hans wigtiga och answarsfulla embete anstå.

Om Lärowerks-Collegium.

§ 110.

Ledamot af Collegium är hwarje wid lärowerket tjenstgörande, på ordinarie stat uppförd lärare, utom lärare i Musik, Teckning och Gymnastik. Lärowerkets Rektor sammankalle Collegium, ware wid dess sammanträden föredragande, samt i Ephori eller Inspektors frånwaro ordförande, och answare alltid för protokollet.

Den som ensam, med fullt answar, såsom vikarie förestår läraresyssla ware jemwäl ledamot af Collegium. Lärare, som ej är Collegii-ledamot, må, om Rektor finner skäl, Collegii sammanträden öfwerwara och i öfwerläggningarna, men ej i besluten deltaga.

Ej må ledamot utan laga förfall sig från Collegii sammankomst afhålla.

§ 111.

Ärender, som underwisningen, skoltukten eller lärowerkets angelägenheter i allmänhet röra, handläggas af Collegium med den myndighet denna Stadga medgifwer.

§ 112.

Wid omröstning inom Collegium ege, i händelse af lika röstetal, ordföranden afgörande röst.

§ 113.

Är Ephorus wid lärosätet närwarande, warde han genom Rektor om Collegii sammankomst underrättad. Kommer Ephorus wid Collegii sammanträde tillstädes, deltage han såsom ordförande, der han så will, i målens ransakning och utredning, och, sedan Collegii ledamöter afgifwit sina röster, meddele sitt utlåtande, utom i de mål, som böra hans pröfning och stadfästelse underställas, då han ej må ingå uti öfwerläggningen om beslutet.

§ 114.

Är Ephorus icke wid lärosätet närwarande, warde Inspektor alltid om Collegii sammankomst underrättad, och öfwerware, der han så för godt finner, såsom röstegande och ordförande dess öfwerläggningar.

§ 115.

Är fråga om lärjunges skiljande från lärowerket, ware Collegium icke domfört med mindre tre ledamöter äro närwarande. Befinnes Collegium ej domfört, ege ordföranden att en eller twå för allmänt förtroende inom orten kända personer adjungera.

§ 116.

Målen behandlas i Collegium med möjligaste korthet och summario processu, så framt sakens utredande ej annorlunda kräfwer. För öfrigt ege Collegium tillse, att dess åtgärder alltid må leda till det ändamål, som förnämligast bör åsyftas, nemligen lärjungarnes bildande till gudsfruktan, sedlighet, flit och ordning.

§ 117.

Anser Rektor sig ej kunna biträda Collegii beslut, må det Ephori pröfning underställas.

Om lärare.

§ 118.

Läraren gifwe sorgfällig akt på sitt answarsfulla kall att befordra lärjungarnes förkofran i gudsfruktan, sedlighet, kunskaper, ordning, flit och lydaktighet. Han erinre sig, att han

wid sitt kalls utöfning i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Han besinne ock, att till det mål, som han wid lärjungarnes ledning bör hafwa i sigte, förer han dem säkrast genom eget föredöme.

§ 119.

Wid lärjungarnes behandling i sedligt afseende framlyse alltid lärarens gudsfruktan, hans kärlek till rättwisa och ordning, hans redlighet och saktmod. På ett faderligt, det är mildt, men allwarligt sätt rätte han deras förseelser, fästande noggrann uppmärksamhet på skilnaden mellan de fel, som tillhöra deras ålder, och dem som komma af wanart, eller, lemnade utan rättelse, kunna dertill leda. Då läraren begagnar den bestraffningsrätt, hwilken så wäl enligt denna Stadga som enligt naturen af all uppfostran honom tillkommer, tage han sig wäl till wara, att den icke utöfwas af nyck eller med öfwerilning. Särdeles hafwe han akt derpå, att icke bestraffningen, genom missförhållande till felets beskaffenhet och den felandes sinnesart, må alstra ökadt sjelfswåld eller förställning, bitterhet eller nedslagenhet.

§ 120.

Wid underwisningen ware lärarens förnämsta syfte, att utweckla lärjungens anlag och förmögenheter. Han besinne derföre, att han ej fullgjort sin pligt genom att hafwa inpreglat lexans bokstaf i lärjungens minne, utan bör sorgfälligt tillse, att lärjungen, i förhållande till det fattningsgåfwans omfång, som tillhörer hans ålder, och till det kunskapsmått han redan hunnit inhemta, tillegnar sig läroämnet i klar insigt, och derigenom hans förmögenheter öfwas till sjelfwerksamhet, det är till en på samma gång fri och methodisk werksamhet. Detta mål söke läraren winna dels genom förklaring och förhör af föresatta lexor, dels genom tal- och skriföfningar, hwilka för underwisningen äro af wäsendtlig wigt. Wid förhör öfwe läraren sorgfälligt lärjungen att med reda, klarhet och fullständighet afgifwa sina swar.

Läraren göre wid hwarje underwisningsämne lärjungen uppmärksam på dess tillämpning, dock så, att den theoretiska bildningen, såsom tankeöfning och kunskap, derigenom ej upp-

offras. — Wid språkunderwisning bör, så widt möjligt är, det språk begagnas, hwari underwisning meddelas.

Läraren skall noga tillse, att lärjungens håg och krafter icke nedtyngas genom för stora hemlexor. I första klassen må hemlexor alls icke eller endast högst sparsamt gifwas, i följande klasser deremot småningom utwidgas i samma mån som lärjungens kropps- och själskrafter utwecklas till förmåga så wäl af en mera ansträngd sysselsättning, som af en icke blott till minnesöfning inskränkt studiiwerksamhet på egen hand.

§ 121.

Lärare ware owilkorligen förpligtad att under läsetermin bo inom den stad, der lärowerket, wid hwilket han tjenstgör, är beläget.

§ 122.

Wid utsatt lärotimme infinne sig läraren på klockslaget i lärorummet, och må han ej utan giltigt förfall derifrån aflägsna sig före timmens slut. För öfrigt ställe han sig till noggrann efterrättelse hwarje i denna Stadga gifwen föreskrift, som med hans befattning kan ega sammanhang.

§ 123.

Lärare, som blifwit till klassföreståndare utsedd, iakttage hwad § 101 honom i sådan egenskap ålägger.

§ 124.

Wid lärowerk, der Lektor eller annan ordinarie lärare wid underwisningen biträdes af adjunkt eller annan lärare, tillhöre Lektorn eller ordinarie läraren samtliga lärjungarnes ledning i honom åliggande läroämne, och hafwe han i följd deraf tillsyn öfwer det sätt, hwarpå biträdande läraren underwisningen meddelar, men ege icke att, utan Rektors wetskap och bifall, derutinnan göra några anordningar.

§ 125.

Lärare, som wid ett lärowerk utöfwer dess ordinarie stat anställes, ege i afseende på tjenstens utöfning samma rättigheter och skyldigheter som ordinarie lärare, derest undantag ej är i denna Stadga föreskrifwet.

Fjerde Kapitlet.

Ekonomisk Stadga.

Om lärohus och embetsgårdar.

§ 126.

Byggnad och underhållande af lärohus skola, der de icke, enligt gällande författningar, åligga städerna, ske på bekostnad af stiftens byggnadskassor, genom wederbörande Biskops och Consistorii försorg och under deras tillsyn. Dock ware städerne alltid skyldige att för lärohusen kostnadsfritt upplåta fria, sunda och wälbelägna byggnadsplatser, samt så widsträckta, att utrymme för gymnastik-inrättningar, äfwensom för lärjungarnes lekar och rörelse i fria luften, der må finnas.

§ 127.

Hwarje lärohus ware så inrättadt, att det fullkomligen swarar mot behofwet. Lärorummen böra wara tillräckliga till antal och rymlighet, ljusa, glada, luftiga, försedda med eldstäder, lämpliga sittplatser, pulpeter eller bord, och för öfrigt tillredda med sorgfälligt afseende på lärjungarnes helsa samt nödig beqwämlighet wid underwisningen. Skulle ingen af lärosalarna wara nog rymlig att kunna begagnas wid offentliga förrättningar, eller till samlingsrum för hela lärowerkets ungdom, bör lärohuset jemwäl wara försedt med en större sal för sådant ändamål. Dessutom skall rum till inventariers, instrumenters och öfriga tillhörigheters förwarande äfwen derinom finnas att tillgå.

§ 128.

Lärohus skall wara brandförsäkradt.

§ 129.

Om lärohus, som bör af stiftsbyggnadskassa bekostas, behöfwer antingen nybyggas, eller ock undergå sådan större reparation, som förändrar husets form och utrymme, åligge Biskop och Consistorium att med anmälan derom, samt tillräckliga upplysningar i afseende på det erforderliga byggnadsföretaget, till Öfwer-Intendents-Embetet inkomma. Sedan weder-

börligen fastställd ritning jemte kostnadsförslag erhållits, och så snart kassans tillgångar medgifwa byggnadens företagande, foge Consistorium anstalt om werkställigheten. Till andra betydligare reparationer, hwilka endast afse lärohusets widmagthållande eller förbättring, må kostnadsförslag i samråd med Collegium uppgöras af Rektor, som ege att derwid, mot ersättning, begagna kunniga handtwerkares biträde. Förslaget insändes derefter till Consistorium, som, med fästadt afseende på byggnadskassans tillgångar, sig deröfwer utlåte. Gillas förslaget, öfwerlemnas det till Rektor, som drage försorg om arbetets behöriga werkställande. Mindre reparationer, hwilka icke medgifwa uppskof, ege Rektor att utan anmälan ombesörja, och må kostnaden af lärowerkets medel förskjutas, för att derefter, sedan verificerad räkning blifwit företedd, ur byggnadskassan ersättas. Skall nybyggnad eller reparation bekostas af wederbörande stad, anmäle Rektor behofwet hos Magistraten derstädes, hwilken det åligge att den nödiga åtgärdens werkställighet i laga ordning befordra. Skulle twist eller hinder derwid möta, inberätte Rektor sådant till Consistorium, som derutinnan skaffe rättelse genom wederbörande Kongl. Maj:ts Befallningshafwande. Inan nybyggnad eller ock förändring af lärohusets beskaffenhet till form och utrymme företages, böra ritning och kostnadsförslag alltid af Magistraten delgifwas Consistorium, som, efter afgifwet utlåtande, underställer ärendet Öfwer-Intendents-Embetets granskning.

§ 130.

Embetshus och gårdar, skolhemman, egor och andra lägenheter, som blifwit af kronan eller af städerna anslagna, eller ock af enskilda donerade till Elementar-lärowerkets tjenstemän, skola desse, i kraft af författningarna, oqwalde behålla.

I hwarje stad, der allmänt Elementar-lärowerk redan är eller framdeles blifwer inrättadt, skola, så framt staden icke genom särskild gällande författning är från sådan skyldighet befriad, Magistraten och borgerskapet eller stadens inwånare anskaffa och bekosta embetsgård för lärowerkets Rektor, eller ock, der utrymme och lägenhet medgifwa, utwidga skolhusbyggnaden, så att Rektor derinom erhåller tillräckliga bonings-

och hushållsrum. Saknas embetsgård, uppbäre Rektor ur stadens kassa en efter hans samhällsställning och wärdighet samt ortens förhållanden afpassad årlig hushyra, hwarom, i händelse af uppkommande twist, Kongl. Maj:ts Befallningshafwande och Biskop ege att förordna. Skulle olika tankar mellan dessa myndigheter uppstå, eller wederbörande icke med deras beslut åtnöjas, underställes saken Kongl. Maj:ts pröfning och afgörande.

Om inventarier och bibliothek.

§ 131.

Wid hwarje lärowerk skall finnas ett af Rektor ordentligen upprättadt inventarium på all lärowerket tillhörig fast egendom, äfwensom på allt hwad löst är och i dagligt bruk, samt på privilegier, husesyns-protokoller, donationer, testamenten, förordningar om skolstatens löner och inkomster, m. m.; hwilket inventarium skall öfwerses så wäl wid hwarje ombyte af Rektor, som wid de visitationer, hwilka förrättas af Biskop eller den han i sitt ställe dertill förordnar.

§ 132.

1. Wid hwarje högre lärowerk skall, så widt medel dertill kunna beredas, finnas ett bibliothek, som till begagnande upplåtes så wäl för lärowerkets lärare och lärjungar som för andra inom staden eller orten bosatta personer.

2. Bibliothekarie tillsättes af Ephorus, på Rektors och Collegii förslag, och utses dertill helst någon bland lärowerkets lärare.

3. Bibliotheket skall wara försedt med tre särskilda kataloger: a) en *Acquisitions-katalog,* hwari böckerne, med utsatt inköpspris, eller, i händelse af gåfwa, med gifwarens namn, upptagas i den ordning de inkomma; b) en *Nominal-katalog,* hwaruti böckerne införas i alfabetisk ordning, och c) en *Real-katalog,* hwari de förtecknas efter olika kunskapsarter.

4. Under läseterminerna och, så widt möjligt är, äfwen under ferierna hålles bibliotheket hwarje wecka på wiss tid öppet till deras tjenst, som önska att förrådet bese, eller något deribland på stället begagna, eller böcker hemlåna.

5. Utlåning af böcker sker på Bibliothekariens answar;

dock ege lärare alltid rätt till bibliothekets begagnande. Till lärjunge må utlåning ega rum på någon lärares begäran och answar. Af person, som icke tillhörer lärowerket, ware Bibliothekarien berättigad att wid boklån fordra den säkerhet han finner nödig; kunnande jemwäl frågan derom af honom underställas Collegii pröfning och afgörande. Handskrifter, dyrbarare planchewerk och sådana sällsynta böcker, som, i händelse de förkomme, swårligen skulle kunna ersättas, må ej utlånas, utan endast på stället begagnas.

6. För hwarje särskild bok eller werk, som från bibliotheket, på huru kort tid som helst, lånas, med undantag af de böcker, kartor eller plancher, hwilka wid lärotimmarna derifrån hemtas, för att wid underwisningen i lärorummen begagnas, skall låntagaren afgifwa skriftlig förbindelse att inom wiss tid lånet i oskadadt skick återställa, eller i annat fall dess wederbörligen utrönta bokhandelspris, jemte öfriga bewisliga anskaffningskostnader, owägerligen ersätta.

7. Wid slutet af hwarje läsetermin böra alla under halfåret utlånta böcker återställas. Behöfwer någon behålla låntaget arbete utöfwer sagda tid, skall han likwäl då detsamma upppwisa och ny lånesedel lemna.

8. Bok-inköp bestämmes, efter Collegii hörande, af Rektor på Bibliothekariens förslag.

§ 133.

Naturalie-samlingar, äfwensom glober och andra instrumenter skola wårdas med answar af den som är hufwudlärare i de underwisningsämnen, wid hwilka de begagnas. Utlåning af naturaliesamling eller delar deraf ware ej tillåten, af glober och öfriga instrumenter endast med tillstånd af Rektor och Collegium, samt emot ställd säkerhet.

§ 134.

Lärare i Musik, i Teckning och i Gymnastik wårde, en hwar på sitt answar, de instrumenter, böcker m. m., som äro nödiga för den underwisning honom åligger.

Om kassor, afgifter och redowisning.

§ 135.

Hwarje stift skall för Elementar-lärowerkets behof ega

1. *Byggnadskassa,* hwars inkomster äro: a) de från statswerket dertill utgående medel; b) twänne årliga kollekter öfwer hela stiftet; c) ett års behållen inkomst, sedan aflöning och utskylder blifwit wederbörligen bestridda, efter ecclesiastik tjensteman utom lärowerket, hwilken genom erhållet afsked eller genom afsättning från tjensten afgått, eller som aflidit utan att efterlemna enka eller omyndiga barn, hwilka äro till nådår lagligen berättigade; d) friwilliga gåfwor och bidrag af städerna eller enskilda, samt hwarje annan tillfällig inkomst eller odisponerad fond, som Ephorus kan finna lämpligt att låta till denna kassa ingå.

2. *Præmii- och fattigkassa,* hwars inkomst ware kollekter och de medel, hwilka såsom ersättning för djeknepenningar och helgonskyld blifwit Elementar-lärowerken anslagna, med undantag af det belopp som är i staten till lärarnes aflöning upptaget. Dessa inkomsters fördelning mellan de i stiftet warande särskilda lärowerks præmii- och fattigkassor må af Consistorium, med afseende på lärjungarnes antal och öfriga omständigheter, årligen uppgöras. Beloppet af kassans inkomst bör årligen i det närmaste utdelas, samt hwarje lärowerks andel till wederbörande Rektor i rätt tid öfwersändas.

3. *Emeriti-kassa,* hwilken inom de särskilda stiften tills widare behåller sina hittills warande inkomster; börande Biskop och Consistorium, derest, wid förefallande behof, emeriti-lön icke kan till fulla beloppet af kassan utbetalas, sådant hos Kongl. Maj:t anmäla, då fyllnad, i mån af tillgång, utgår af Rikets Ständers anslag till emeriti-löner för lärare wid Elementar-lärowerken.

Förwaltningen af, samt redowisningen och answaret för dessa kassor åligge Consistorium.

Hwarje Elementar-lärowerk skall ega

1. *Sin egen kassa,* hwars inkomster ware: a) Fyra riksdaler riksmynt af hwarje lärjunge, som wid lärowerket in-

skrifwes, med det undantag, hwarom i § 32 stadgas; b) friwilliga gåfwor, hwartill de förmögnare lärjungarnes föräldrar böra uppmanas; c) den afgift, som i mån af behof lärjungarna ålägges, till aflöning af en waktmästare eller uppassare, hwilken besörjer rummens eldning och städning, jemte hwad annan tjenst Rektor kan för lärowerkets räkning honom ålägga. — Denna kassa anwändes till programmers tryckning, inköp af wed och ljus, waktmästarens aflöning, samt, om tillgången utan upptagande af den i mom. c) omnämnda afgift det medgifwer, till anskaffande af nödiga underwisningsmaterialier.

2. *Præmii- och fattigkassa,* hwartill inflyte: a) den lärowerket tillfallande andel af allmänna kassans inkomster, hwilken, enligt nästföregående § mom. 2, blifwit af Consistorium bestämd; b) en friwillig afgift utaf hwarje icke medellös lärjunge, som wid lärowerket inskrifwes, dock ej mindre än En riksdaler riksmynt, hwilken af Rektor infordras. — Denna kassas belopp bör årligen af Collegium i det närmaste utdelas bland lärjungarna, dels såsom belöningar för flit och framsteg, dels till understöd, sjukwård och begrafningshjelp för de mest behöfwande.

Wården af, samt answaret och redogörelsen för dessa kassor åligge Rektor.

§ 136.

Wid hwarje Högre Elementar-lärowerk skall äfwen finnas en *Bibliothekskassa,* hwilkens inkomster ware: a) en afgift af hwarje ecclesiastik tjensteman, som inom stiftet winner befordran. Biskop erlägge Tretiotwå riksdaler riksmynt, Domprost eller Kyrkoherde i första klassens pastorat Sexton riksdaler, hwarje annan Kyrkoherde Åtta riksdaler, Lektor Åtta riksdaler, samt då han tillträder prebendepastorat Åtta riksdaler, Rektor wid högre lärowerk samt Regementspastor Twå riksdaler 50 öre, Adjunkt wid högre lärowerk och Collega samt Komminister i större pastorat En riksdaler 50 öre, Komminister i mindre pastorat En riksdaler. Annan tjensteman med lön, såsom Bataljons-predikant, Consistorii-notarie, Domkyrko-sysslöman, Slotts- eller Fångpredikant m. fl., erlägge enahanda afgift som den bland ofwan uppräknade, med hwilken han i

afseende på lönewilkor är närmast jemförlig. Hwar och en som prestwiges erlägge Femtio öre. Dessa afgifter infordras af Consistorium. Finnas flera fullständiga lärowerk inom samma stift, fördelas denna inkomst lika dem emellan, med det undantag, att de i universitetsstäderna belägna Elementarlärowerks bibliothek erhålla blott hälften emot hwarje af de öfriga. b) Af sterbhus efter afliden Biskop, Lektor, Rektor eller Kyrkoherde Twå riksdaler; c) af hwarje icke medellös lärjunge, som wid lärowerket inskrifwes, Femtio öre, hwilken afgift infordras af Rektor.

Wården om, samt answaret och redowisningen för bibliothekskassan tillhöre Bibliothekarien.

§ 137.

All behållen inkomst wid ecclesiastik syssla utom Elementar-lärowerket, hwilken till följd af twist eller annan omständighet kommer att stå ledig utöfwer den lagliga tillträdestiden, samt wederlag under extra nådår, uppbäras af Consistorium, som, efter i underdånighet framställdt, af Kongl. Maj:t gilladt förslag, anordnar dessa medel till den bland ofwannämnda kassor, hwilken finnes deraf wara i största behof.

§ 138.

Stipendii-medel skola noggrant anwändas efter gifwares föreskrift. För sådana, som stå under ett lärowerks omedelbara förwaltning, answare och redowise Rektor.

§ 139.

Elementar-lärowerkens räkenskaper löpa från och med den 1 Januari till och med den 31 December. Räkenskaperne wid de kassor, för hwilka Rektor eller Bibliothekarie answara, skola af Lärowerks-Collegium granskas och underskrifwas. Göres ingen anmärkning wid räkenskapens beskaffenhet eller ock i afseende på någon för medlen ställd säkerhet, ware Collegii ledamöter, en för alla och alle för en, answarige för den brist, som hos kassaförwaltaren kan sig yppa.

Efter skedd granskning och underskrift insändas räkenskaperne med tillhörande verifikationer före den 1 Mars till Consistorium, för att, efter der undergången förnyad gransk-

ning, jemte dess egna räkenskaper till Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-rätt ingifwas.

§ 140.

Hwarje lärjunge erlägge en skolafgift af Fyra riksdaler 50 öre riksmynt för terminen; medellöse dock derifrån alldeles befriade. Pröfningen, huruwida lärjunge må sådan afgift erlägga eller icke, tilkommer Rektor och Collegium, hwilkas beslut underställes Ephorus.

Afgiften, som ingår bland Elementar-lärowerkens allmänna tillgångar, uppbäres och redowisas af Rektor.

Det alle, som wederbör, hafwe sig hörsammeligen att efterrätta. Till yttermera wisso hafwe Wi detta med Egen hand underskrifwit och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit. Stockholms Slott den 14 Augusti 1856.

OSCAR.
(L. S.)

L. A. Anjou.

Innehåll.

1 Kap. *Stadga för underwisningen och ordningen wid Elementar-lärowerken.*
Ändamål, indelning och lärare. §§ 1—5.
Läroämnen och underwisningens fördelning. §§ 6—21.
Lärotider. §§ 22—27.
Intagning i lärowerk. §§ 28—34.
Flyttning inom lärowerk och från lägre till högre lärowerk. §§ 35—39.
Afgång från lärowerk. §§ 40—43.
Offentliga förrättningar. §§ 44—52.
Ordning och tukt. §§ 53—58.

2 Kap. *Befordrings-lag.*
Om ansökning och prof. §§ 59—67.
Om sysslas tillsättning. §§ 68—72.
Om befordringsrätt och löneförmåner. §§ 73—79.

3 Kap. *Tillsynen öfwer Elementar-lärowerken. Instruktioner för deras kollegier och tjenstemän.*
Om Ephori embete. §§ 80—91.
Om Inspektors befattning. §§ 92—96.
Om Rektors-embetet. §§ 97—109.
Om Lärowerks-Collegium. §§ 110—117.
Om Lärare. §§ 118—125.

4 Kap. *Ekonomisk Stadga.*
Om lärohus och embetsgårdar. §§ 126—130.
Om inventarier och bibliothek. §§ 131—134.
Om kassor, afgifter och redowisning. §§ 135—140.

Läsordning 1.

Antal underwisningstimmar i hwarje wecka för särskilda läroämnen.

A. *För lärjungar som läsa klassiska språk.*

Läroämnen.	Första klassen.	Andra klassen.	Tredje klassen.	Fjerde klassen.	Femte klassen.	Sjette klassen.	Sjunde klassen.	Åttonde klassen 1.	Åttonde klassen 2.
Kristendom och Biblisk Historia...	6	4	2	2	2	2	2	2	2
Swenska språket	9	6	3	2	1	2	2	1	2
Historia och Geografi	4	5	3	3	3	3	3	3	3
Mathematik	5	5	4	4	4	4	4	4	4
Naturwetenskap	2	2	2	2	2	2	1	1	2
Franska språket	—	8	4	3	3	2	3	2	—
Latinska språket	—	—	10	8	8	8	8	6	7
Grekiska språket	—	—	—	6	6	6	6	5	6
Tyska språket	—	—	4	2	3	3	3	2	—
Engelska språket	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hebreiska språket	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Filosofi	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Wälskrifning och Linear-teckning	4	2	—	—	—	—	—	—	—
	30	32	32	32	32	32	32	28	28

Läsordning 1.

Antal underwisningstimmar i hwarje wecka för särskilda läroämnen.

B. *För lärjungar som icke läsa klassiska språk.*

Läroämnen.	Första klassen.	Andra klassen.	Tredje klassen.	Fjerde klassen.	Femte klassen.	Sjette klassen.	Sjunde klassen.	Åttonde klassen 1.	Åttonde klassen 2.
Kristendom och Biblisk Historia...	6	4	2	2	2	2	2	2	2
Swenska språket	9	6	4	2	2	2	2	2	2
Historia och Geografi	4	5	4	3	3	3	3	3	3
Mathematik	5	5	6	6	6	6	6	6	6
Naturwetenskap	2	2	6	4	4	4	4	3	3
Franska språket	—	8	6	6	5	5	5	4	4
Tyska språket	—	—	4	4	5	5	5	3	3
Engelska språket	—	—	—	5	5	5	5	3	3
Filosofi	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Wälskrifning och Linear-teckning	4	2	—	—	—	—	—	—	—
	30	32	32	32	32	32	32	28	28

Läsordning 2.

Lärokurser för hwarje klass.

Första klassen.

Kristendom och *Biblisk Historia:* Katekesen, två hufwudstycken. — Gamla Testamentets Historia.

Swenska språket: Rättstafningslära, formlära, analys af grammatikaliska grundbegreppen, helst genom aktgifwande på de i en tjenlig läsebok genomgångna stycken.

Historia och *Geografi:* Sweriges Historia, hufwudsakligen medelst berättelser, antingen muntligen framstälda af läraren, eller efter tjenlig lärobok.

Politisk Geografi: Allmän kännedom om werldsdelarna, samt Europas politiska indelning.

Mathematik: Arithmetik, de fyra räknesätten i hela tal.

Geometrisk åskådningslära.

Naturwetenskap: Allmän naturbeskrifning, enligt tjenlig lärobok.

Andra klassen.

Kristendom och *Biblisk Historia:* Katekesen till femte hufwudstycket. — Nya Testamentets Historia.

Swenska språket: Rättstafning, formlära, sats-öfningar. Öfning i inanläsning, med sorgfälligt aktgifwande på innehållet.

Historia och *Geografi:* Fortsättning af Swenska Historien medelst berättelser och efter kort lärobok.

Sweriges och Norges politiska Geografi.

Mathematik: Arithmetik, Bråk-räkning med wanliga och decimalbråk. Kännedom af Sweriges mått-, wigt- och mynt-system.

Naturwetenskap: Fysisk Geografi.

Franska språket: Uttal, formlära, syntax och läseöfningar.

För lärjungar som läsa klassiska språk.

Tredje klassen.

Kristendom och *Biblisk Historia:* Hela Katekesen. Repetition af Bibliska Historien.

Swenska språket: Sats-öfningar och smärre uppsatser öfwer kända ämnen. Läseöfningar.

Historia och *Geografi:* Fortsättning och afslutande af Swenska Historien medelst berättelser och efter kort lärobok.

Europas politiska Geografi.

Mathematik: Arithmetik, Enkel Regula de tri. Repetition.

Geometri, Euclidis första bok.

Naturwetenskap: Fysisk Geografi, fortsättning och slut.

Botanik, Wäxt-organografi, exkursioner och undersökning af lefwande wäxter.

Franska språket: Formlära, syntax, läse-, tal- och skriföfningar.

Latinska språket: Det wigtigaste af formläran samt genusreglor. Läseöfningar. Syntax, de förnämsta reglorne i Casus- och Congruensläran, i den mån de föranledas af läseöfningarna. Extemporerade öfningar wid taflan att öfwersätta lättare satser från Swenska till Latin.

Tyska språket: Formlära, syntax och läseöfningar.

Fjerde klassen.

Kristendom: Repetition af Katekesen.

Kyrkohistoriska berättelser.

Swenska språket: Smärre uppsatser och satsöfningar, med jemförelse dels med Latinet, dels med Franskan, i afseende på modersmålets byggnad och skaplynne.

Läsestycken ur Norsk och Dansk litteratur.

Historia och *Geografi:* Gamla Historien med Geografi.

Fortsättning af Europas politiska Geografi.

Mathematik: Arithmetik, Sammansatt Regula de tri.

Geometri, Euclidis böcker 1—3.

Naturwetenskap: Botanik, fortsättning af Wäxt-organografien. Exkursioner och insamling af wäxter.

Zoologi, Läran om däggdjuren.

Franska språket: Läseöfningar, äfwen i lättare poesi. Tal- och skriföfningar.

Latinska språket: Formläran, något utförligare, och det förnämsta af syntaxen. Fortsättning af läseöfningar. Någon del af Cornelius Nepos. Sats-öfningar wid taflan. Ett hem-thema i weckan.

Grekiska språket: Det wigtigaste af formläran. Läseöfningar. Det wigtigaste af Casusläran, för så widt läseöfningarne dertill föranleda.

Tyska språket: Formlära, syntax, läse-, tal- och skriföfningar.

Femte klassen.

Kristendom: Början af theologisk Dogmatik. Nya Testamentets läsning.
Swenska språket: Litteraturhistoria med läsprof.
Historia och *Geografi:* Medeltidens Historia med Geografi.
Europas politiska Geografi afslutad.
Mathematik: Algebra, till och med equationer af första graden med en obekant.
Geometri, Euclidis böcker 1—4.
Naturwetenskap: Naturliga systemet i Botaniken. Exkursioner och insamling af minst 100 wäxt-arter.
Zoologi, läran om de vertebrerade djuren i allmänhet.
Franska språket: Läsning af klassiska författare. Tal- och skriföfningar.
Latinska språket: Fullständigare Grammatik. Fortsättning af Cornelius Nepos. Prosodik. Urwal ur Ovidii Metamorphoses. Ett hem-thema i weckan.
Grekiska språket: Formlära, syntax. Läseöfningar med hufwudsakligt afseende på Grammatiken. Xenophons Anabasis, 1:a boken.
Tyska språket: Läseöfningar, äfwen i lättare poesi. Tal- och skriföfningar.

Sjette klassen.

Kristendom: Fortsättning af theologisk Dogmatik. Läsning af någon del utaf Nya Testamentet på Grekiska språket.
Swenska språket: Genomgående och rättande af lärjungarnes hemma författade uppsatser (en gång hwarannan wecka), hwarwid lärjungarne göras uppmärksamma på läran om troper och figurer, samt erhålla anwisningar till behandling af ett gifwet ämne. Läse- och talöfningar. — Läsestycken ur Norsk och Dansk litteratur.
Historia och *Geografi:* Nyare Historien.
Öfwersigt af werldsdelarnes utom Europa Geografi.
Mathematik: Algebra, till och med equationer af andra graden med en obekant.
Geometri, Euclidis 5:e bok.
Naturwetenskap: Zoologi, läran om de icke vertebrerade djuren.
Det allmännaste af Mineralogi.
Latinska språket: Fullständig repetition af Grammatiken. Julius Cæsar De bello Gallico. Urwal ur Ovidii Metamorphoses. Ett hem-thema i weckan.
Grekiska språket: Attiska dialektens grammatik afslutad. Xenophons Anabasis, 2:a boken. Läseöfningar.
Franska och *Tyska språken:* Läse-, tal- och skriföfningar.

Sjunde klassen.

Kristendom: Dogmatiken fortsatt och afslutad. Fortsättning af Nya Testamentets läsning på Grekiska språket.

Swenska språket: Lika med 6:e klassen.

Historia: Sweriges Historia i fullständigare kurs.

Mathematik: Algebra, till och med equationer af andra graden med flera obekanta.

Euclidis 5:e och 6:e bok. Planimetri.

Naturwetenskap: Fysik.

Latinska språket: Repetition af Grammatik. Curtius, två böcker. Sallustii Bellum Catilinarium. Ciceros Catilinariska Tal eller hans Bref. Virgilii Aeneid, 1:a och 2:a boken. Ett hem-thema i weckan.

Grekiska språket: Grammatik, repetition, och det mest karakteristiska om Episka dialekten. Xenophons Anabasis, 3:e och 4:e boken. Homeri Odyssé, två Rhapsodier. Extemporerade skriföfningar en timme i weckan.

Franska och *Tyska språken:* Lika med 6:e klassen. Ett hem-thema hvarannan wecka i hwartdera språket.

Åttonde klassen.

Kristendom: Kyrkohistoria. Repetition.

Swenska språket: Lika med 6:e klassen.

Historia och *Geografi:* Swenska Historien i fullständigare kurs, afslutad. Repetition.

Mathematik: Algebra, Serier och Logarithmer, med öfning i Logarithmiska tabellers begagnande.

Euclidis 11:e och 12:e bok. Plan Trigonometri.

Naturwetenskap: Fysik. Allmän repetition.

Latinska språket: Livius, B. 1—5. Cicero De Officiis, eller en del deraf jemte hans Quæstiones Tusculanæ, 1:a boken, eller Quintilianus, 10:e boken. Cicero, Oratio pro Milone. Virgilii Aeneid, B. 3—6. Horatii Oder, 1:a och 2:a boken, eller 1:a boken jemte hans De arte poëtica. Metrik, Rhetorik, Mythologi och Antiquiteter. Ett hem-thema i weckan.

Grekiska språket: Xenophons Anabasis, 5:e och 6:e boken; Memorabilia Socratis, 1:a och 2:a boken. Homeri Odyssé, två Rhapsodier; Iliad, Rhaps. 1—4. Antiquiteter och Mythologi. Extemporerade skriföfningar.

Franska och *Tyska språken:* Lika med 7:e klassen.

Filosofi: Logik och Psykologi.

Hebreiska språket: Grammatik, 4 kapitel af Genesis, 10 Psalmer.

Engelska språket: Uttalslära, grammatik, läseöfningar.

För lärjungar som icke läsa klassiska språk:

Tredje klassen.

Kristendom: Hela Katekesen. — Repetition af Bibliska Historien.
Swenska språket: Sats-öfningar och smärre uppsatser öfwer kända ämnen. Läseöfningar.
Historia och *Geografi:* Fortsättning och afslutande af Swenska Historien medelst berättelser och efter kort lärobok.
Europas politiska Geografi.
Mathematik: Arithmetik, Enkel och Sammansatt Regula de tri, m. m.
Geometri, Euclidis 1:a bok.
Naturwetenskap: Fysisk Geografi, fortsättning och slut.
Botanik, Wäxt-organografi, exkursioner och undersökning af lefwande wäxter.
Zoologi, Läran om däggdjuren.
Franska språket: Formlära, syntax, läse-, tal- och skriföfningar.
Tyska språket: Formlära, syntax, läseöfningar.

Fjerde klassen.

Kristendom: Repetition af Katekesen.
Kyrkohistoriska berättelser.
Swenska språket: Smärre uppsatser och sats-öfningar, med jemförelse med Franskan i afseende på modersmålets byggnad och skaplynne.
Historia och *Geografi:* Gamla Historien med Geografi.
Fortsättning af Europas politiska Geografi.
Mathematik: Algebra, de fyra räknesätten i hela tal och bråk.
Geometri, Euclidis B. 1—3.
Naturwetenskap: Botanik, Wäxt-anatomi och Fysiologi. Naturliga systemet i Botaniken. Exkursioner och insamling af minst 100 wäxt-arter.
Zoologi, Läran om de vertebrerade djuren i allmänhet.
Franska språket: Läseöfningar, äfwen i lättare poesi. Tal- och skriföfningar. Ett hem-thema i weckan.
Tyska språket: Formlära, syntax, läse-, tal- och skriföfningar.
Engelska språket: Uttal, formlära, läseöfningar.

Femte klassen.

Kristendom: Början af theologisk Dogmatik.
Nya Testamentets läsning.
Swenska språket: Litteraturhistoria med läsprof.
Historia och *Geografi:* Medeltidens Historia med Geografi.
Europas politiska Geografi afslutad.
Mathematik: Algebra, Digniteter och Rötter jemte läran om största gemensamma Divisorn.
Geometri: Euclidis 4:e och 5:e bok.

Naturwetenskap: Botanik, fortsättning och repetition.
Fysik.
Oorganisk Kemi.

Franska språket: Läsning af klassiska författares skrifter. Tal- och skriföfningar. Ett hem-thema i weckan.

Tyska språket: Läsning af klassiska författares skrifter. Tal- och skriföfningar.

Engelska språket: Läse-, tal- och skriföfningar.

Sjette klassen.

Kristendom: Fortsättning af theologisk Dogmatik och af Nya Testamentets läsning.

Swenska språket: Genomgående och rättande af lärjungarnes hemma författade uppsatser (en gång hwarannan wecka), hwarwid lärjungarne göras uppmärksamma på läran om troper och figurer, samt erhålla anwisningar till behandling af ett gifwet ämne. Läse- och talöfningar. — Läsestycken ur Norsk och Dansk litteratur.

Historia och *Geografi:* Nyare Historien.
Öfwersigt af werldsdelarnes utom Europa Geografi.

Mathematik: Algebra, equationer af första och andra graden, samt med flera obekanta. Öfning i problemers lösning.
Geometri, Euclidis 6:e bok, och Planimetri. Tillämpning på problemer.

Naturwetenskap: Fortsättning af Fysik och Oorganisk Kemi.

Franska och *Tyska språken:* Lika med 5:e klassen. Ett hem-thema hwarannan wecka i hwartdera språket.

Engelska språket: Läsning af klassiska skrifter på vers och prosa. Tal- och skriföfningar.

Sjunde klassen.

Kristendom: Dogmatiken fortsatt och afslutad. Fortsatt läsning af Nya Testamentet.

Swenska språket: Lika med 6:e klassen.

Historia: Swenska Historien i fullständigare kurs.

Mathematik: Algebra, Serier och Logarithmer, med färdighet i Logarithmiska tabellers begagnande. Fortsatt öfning i problemers lösning.
Geometri: Stereometri till den widd som elfte och tolfte böckerne af Euclides omfatta, jemte solida figurers beräkning till ytor och innehåll. Geometriska problemer.

Naturwetenskap: Fortsättning af Fysik och Oorganisk Kemi.

Franska, Tyska och *Engelska språken:* Lika med 6:e klassen. Ett hemthema hwarje wecka, omwexlande i de tre språken.

Åttonde klassen.

Kristendom: Kyrkohistoria. Repetition.
Swenska språket: Lika med 6:e klassen.
Historia och *Geografi:* Swenska Historien i fullständigare kurs. Repetition.
Mathematik: Plan Trigonometri.
Elementerne af Analytisk och Deskriptiv Geometri. Repetition, synnerligast genom kunskapens tillämpning på problemer.
Naturwetenskap: Fortsättning af Fysik.
Oorganisk Kemi.
Franska, Tyska och *Engelska språken:* Lika med 7:e klassen.
Filosofi: Logik och Psykologi.

Bil. Litt. B.

Utdrag af Protokollet, hållet i Lärowerks-Collegium vid N. N. Elementar-lärowerk den 18 .

Ynglingen N. N. anmältes att (till annat lärowerk) (i den afsigt som anmäles) wilja afgå från lärowerket och i sådant afseende erhålla betyg.

Wid handlingarnes genomseende befans, att N. N. är född den år i ; intagen i N. N. Elementar-lärowerk höstterminen (wårterminen) år ; derstädes genomgått första, andra (här uppräknas så många klasser som lärjungen i detta lärowerk genomgått) klassen;[1] intagen wid härwarande lärowerk höstterminen (wårterminen) år ; härstädes genomgått första, andra (här uppräknas de klasser lärjungen genomgått) klassen, uti hwilken sistnämnda han nu tillbragt läseterminer.

Efter med N. N. anställd examen ansågs han, med afseende på intagning i N. N. klass (med afseende på det rum han inom lärowerket innehaft),[2] ega följande insigter:

uti Kristendom, o. s. w. { Berömliga / Godkända / Förswarliga / Otillräckliga (Ringa).

I sina studier har N. N. ådagalagt { Berömlig / Godkänd / Förswarlig / Ringa } flit,

och i sitt lefwerne { Mycket Godt / Godt / Oklanderligt / Mindre stadgadt } uppförande.

Enligheten med Protokollet intygar

N. N.
Rektor wid N. N. Elementar-lärowerk.
(Collegii Sigill.)

---

[1] Orden: "intagen . . . klassen" införas endast i händelse lärjungen förut bewistat något annat lärowerk.

[2] Orden: "med afseende . . . klass" begagnas då afgång sker till annat lärowerk. Sker afgång i annan afsigt än intagning uti annat Elementarlärowerk, begagnas orden: "med afseende . . . innehaft", och nyttjas wid bedömandet af lärjungens insigter uttrycket *Ringa* i stället för *Otillräckliga*.

Examens-katalog wid slutet af Wår-(Höst-)terminen år 18 för Klassen i N. N.
Elementar-lärowerk.

Lärjungens namn.	född	tillbragt termin i klassen	Ankomst till lärowerket efter terminens början.	Anmäldt förfall för uteblifwande.	Afgång under terminens lopp.	Anmäld orsak dertill.	Förfallolös frånwaro under terminens lopp.	Allmänt witsord om flit.	Witsord om insigter och flit i förekommande läroämnen (hwilka ämnen efter hwarje lärowerks olika beskaffenhet anföras). Första bokstafwen utmärker *insigter*, den andra *flit*.												Seder och uppförande.	Anmäld wistelseort under blifwande ferier.
									Kristendom.	Swenska språket.	Latin.	Grekiska.	Hebreiska.	Främmande lefwande språk.			Historia och Geografi.	Mathematik.	Naturwetenskap.	Filosofi.		
														Franska.	Tyska.	Engelska.						
N. N.	(år och datum)	(antal)	(datum)	*)	**)	***)	(antal gånger)	B.	C. B.	B. A.	A. B.	A. B.	D. B.	A. A.	B. B.	C. C.	D. B.	A. B.	C. D.	B. B.	A.	N. N.

Bokstäfwernas bemärkelse i afseende på a) *Seder och uppförande:*
A. Mycket god.
B. God.
C. Oklanderlig.
D. Mindre stadgad.

b) *Insigter och flit:*
A. Berömlig.
B. Godkänd.
C. Försvarlig.
D. Otillräcklig, (om flit) Ringa.

—stad den 18

N. N.
Rektor.

*) Har lärjungen warit frånwarande hela terminen, blifwa alla kolumnerna för honom öppna, utom denna, hwari förfallet, om det är uppgifwet, antecknas. Under det uppgifna förfallet anmärkes, om det af Lärowerks-Collegium är gilladt eller ogilladt.
**) Här antecknas, i thy fall, sista dagen då lärjungen bewistade underwisningen.
***) Här anföres, om någon blifwit förwist från lärowerket, med hänwisning till Collegii protokoll för den dag då domen fälldes.

Bil. Litt. D.

Matrikel öfwer de wid N. N. Elementar-lärowerk intagna lärjungar.

Intagen i läroverket	Klass.	Lärjungens namn.	Födelseort samt födelseår och datum.	Fadrens namn och titel eller yrke.	Senast bewistadt lärowerk.	Åsatt nummer på medfördt betyg.	Afgång från läroverket.	Klass, hwari lärjungen befann sig wid afgången.	Anmäld afsigt wid afgången.	Åsatt nummer på afgångsbetyg.	Allmänna anmärkningar.
(år och datum)				[1])	[2])		(år och datum) [3])		[4])	[5])	

N. B. Ehuru det ej kan wara ett åliggande för Rektorerna att hålla framtida biografiska anteckningar, men sådana skulle blifwa af mycken nytta för nekrologien m. m., och derföre torde intressera mången Rektor, bör i matrikeln wid hwarje lärjunges namn tillräckligt rum för sådant ändamål lemnas.

[1] Här antecknas äfwen, om fadren är afliden.

[2] Har lärjungen ej förut bewistat lärowerk, blifwer denna kolumn öppen.

[3] Om lärjungen utan anmälan afgår från lärowerket, antecknas sista läseterminen han der war närwarande.

[4] Anmäles ingen afsigt, blifwer denna kolumn öppen.

[5] Begäres icke något afgångsbetyg, blifwer kolumnen öppen. Har lärjungen blifwit förwist från lärowerket, antecknas sådant här, jemte förwisningsdomens år och datum.

Obs. Matrikeln inbindes, folieras och förwaras i lärowerkets arkiv.

Bil. Litt. E.

Diarium wid N. N. Elementar-lärowerk.

År och datum.	Expeditioner.			Af Rektor lärjungarne lemnad frihet från underwisningen.		Lärares frånwaro från underwisningen.		
	Ankomna.	Afgångna.	Åtgärd.	Antal timmar.	Orsak.	Lärarens namn.	Antal timmar.	Anmäldt förfall.
								*)

*(Är denna kolumn lemnad öppen, bemärker sådant förfallolös frånwaro.

Obs. Diarium inbindes, folieras och förwaras i Arkivet.

IX.

1859 ÅRS LÄROVERKSSTADGA

Kongl. Maj:ts förnyade nådiga Stadga

för Rikets Allmänna Elementar-lärowerk;

Gifwen Stockholms Slott den 29 Januari 1859.

Wi OSCAR, med Guds Nåde, Sweriges, Norriges, Göthes och Wendes Konung, göre weterligt: att, efter det Wi, i sammanhang med regleringen af Elementar-lärowerkens stat den 20 Mars 1858 fattat beslut om wissa förändringar i Stadgan för Rikets Allmänna Elementar-lärowerk den 14 Augusti 1856, och Wi, med bifall till Rikets wid 1856—1858 års Riksdag församlade Ständers derom gjorda anhållan, åt utsedde komiterade uppdragit att företaga granskning af förberörde Stadga, samt komiterade, till fullgörande häraf, utarbetat förslag till i åtskilliga delar förändrad lydelse af densamma och detta förslag till Wår nådiga pröfning öfwerlemnat, hwarjemte, rörande wilkoren för kompetens till lärare sysslor i Musik samt i Teckning wid Elementar-lärowerken, utlåtanden blifwit af Wår Akademi för de Fria Konsterna och Wår Musikaliska Akademi infordrade och afgifne; hafwe Wi, med upphäfwande af Stadgan den 14 Augusti 1856, funnit godt fastställa efterföljande förnyade Stadga för Rikets Allmänna Elementar-lärowerk, att, så widt icke annorlunda i ett eller annat afseende särskildt är eller warder föreskrifwet, tjena till efterrättelse.

Första Kapitlet.

Stadga för underwisningen och ordningen wid Elementar-lärowerken.

Ändamål, indelning och lärare.

§ 1.

De offentliga, af staten bekostade Elementar-lärowerken hafwa till ändamål, dels att, utöfwer omfånget för folkskolans werksamhet, meddela allmän medborgerlig bildning, dels att grundlägga de wetenskapliga insigter, som wid universitet eller högre tillämpningsskola widare utbildas.

§ 2.

Alla dessa lärowerk ware af samma slag, så att underwisning och öfningar i dem alla meddelas efter samma plan och grunder.

§ 3.

Med afseende å det olika kunskapsmått, som inom Elementar-lärowerken bör ungdomen bibringas, och lärowerkens deraf beroende klassantal, fördelas de i Högre och Lägre.

De Högre äro dels sådana, inom hwilkas två öfwersta klasser underwisning meddelas i alla till Elementar-lärowerket hörande läroämnen, dels sådana, hwarest inom nämnde klasser meddelas underwisning endast i de ämnen, som tillhöra real-bildningen.

De Lägre äro sådana, som till mindre omfång meddela den underwisning, hwilken inom de Högre fortsättes och, till det för Elementar-lärowerket bestämda mått, afslutas.

§ 4.

Wid Högre Elementar-lärowerk fördelas lärjungarne i sju klasser.

Wid Lägre Elementar-lärowerk fördelas lärjungarne i fem, tre eller två klasser.

Lärotiden för hwardera af de fyra lägsta klasserna ware beräknad till ett år, och för hwardera af de trenne följande till twenne år; dock bör wid de lärowerk, der för sådant ändamål

tillräckligt lärare-antal finnes, hwardera af de twå högsta klasserna fördelas på twenne ettåriga afdelningar, hwilka hwar för sig underwisas.

§ 5.

Lärare wid de Högre skolor, hwarest meddelas underwisning i alla Elementar-lärowerket tillhörande läroämnen, äro Rektor, Lektorer och Adjunkter.

Wid alla öfriga skolor bestrides underwisningen af Rektor och Kolleger.

§ 6.

Utom ofwannämnde lärare anställas wid Elementar-lärowerken lärare i Musik, Teckning och Gymnastik, i enlighet med hwad staten för hwarje särskildt lärowerk upptager.

Läroämnen och underwisningens fördelning.

§ 7.

Läroämnen i Elementar-lärowerks första klass ware: Kristendom, Modersmålet, Mathematik, Naturwetenskap, Historia och Geografi, hwarjemte lärjungarne öfwas i Wälskrifning och Linearteckning.

§ 8.

Läroämnen och öfningar i andra klassen ware desamma som i den första, med tillägg af Tyska språket.

§ 9.

Läroämnen i de öfriga klasserna ware: Kristendom, Modersmålet, Latinska, Grekiska, Hebreiska, Tyska, Franska och Engelska språken, Mathematik, Naturwetenskap, Historia och Geografi samt Filosofisk Propædeutik, hwilka läroämnen inträda i den ordning, underwisningsplanen Litt. A. 1. och B. 1 utwisar. Med underwisningen i Modersmålet förbindes jemwäl underwisning i Norges och Danmarks språk och litteratur.

§ 10.

För öfningar i Musik, Teckning och Gymnastik gälle särskilda föreskrifter.

§ 11.

I första och andra klassen är underwisningen gemensam för alla lärjungar. Dock ware barn af främmande trosbekännelse, i så wäl dessa som öfriga klasser, frikallade från deltagande i religionsunderwisning, om målsmän det önska.

§ 12.

I de öfriga klasserna medgifwes befrielse från Latinska och Grekiska språkens läsning åt de lärjungar, som, med bifall af målsmän, önska sådan befrielse erhålla; och ware desse lärjungar skyldige att under de lärotimmar, då denna befrielse äger rum, begagna den underwisning som i stället för läsningen af nämnda språk för dem bestämmes.

§ 13.

I de ämnen, från hwilkas inhemtande befrielse ej får medgifwas, underwisas samtlige lärjungar inom hwarje klass gemensamt, i den mån sådant lämpligen kan ske, och ej är föreskrifwet att olika kunskapsmått inom klassen skall inhemtas af dem, som läsa klassiska språk, och dem som ifrån deras läsning äro befriade. Der swårigheter wid denna gemensamma underwisning möta, må, så widt lärowerkets tillgång på lärare det medgifwer, underwisning i större eller mindre del af läroämnena särskildt meddelas de lärjungar, som läsa klassiska språk, och särskildt dem, som ifrån deras läsning äro frikallade.

§ 14.

Inom Högre Elementar-lärowerk meddelas lärjungar, som sådant åstunda och läsa Latin och Grekiska, underwisning i Hebreiska och Engelska språken under de två sista åren af skoltiden.

§ 15.

Underwisning och öfning i Musik, Teckning och Gymnastik må ingen lärjunge undandraga sig att begagna, så framt ej Rektor, efter pröfning af anförda skäl, det medgifwer.

§ 16.

Inom hwardera af Elementar-lärowerkets två nedersta klasser bestrides underwisningen helst af en enda lärare. Inom öfriga klasser ware underwisningen, åtminstone wid de Högre lärowerken, efter läroämnena mellan lärarne fördelad, med skyldighet för en hwar af dem att i de kunskapsgrenar, i hwilka han för sin läraretjenst aflagt prof, meddela underwisning, så widt den honom åliggande tjenstgöringstid det medgifwer, inom alla klasser, äfwensom att, om antalet lärotimmar härigenom ej för honom fullt upptages, efter Collegii förslag och Ephori förordnande, till större eller mindre del öfwertaga underwisningen i andra lärowerket tillhörande läroämnen.

§ 17.

Oberäknad den tid, som erfordras att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnes skriföfningar, ware Lektor, som tillika är Domkapitels-ledamot, förpligtad att wid lärowerket hwarje wecka lemna underwisning aderton till tjugu, Lektor, som icke är Domkapitels-ledamot, tjugu till tjugutwå, Adjunkt och Collega tjuguåtta till tretiotwå timmar.

Rektor åligge följande underwisningsskyldighet:

wid Högre fullständiga Elementar-lärowerk tolf till sexton timmar;

wid öfriga Högre Elementar-lärowerk, sexton till aderton timmar;

wid Lägre Elementar-lärowerk med fem klasser tjugu timmar;

wid Lägre Elementar-lärowerk med tre klasser tjugufyra timmar, och

wid Lägre Elementar-lärowerk med två klasser tretio timmar hwarje wecka.

§ 18.

Underwisningen i Hebreiska språket åligge, så wida ej särskilda förhållanden till undantag föranleda, läraren i Theologi.

§ 19.

I öfwerensstämmelse med den underwisningsplan, som i Bil. Litt. A. 1 och B. 1 finnes upptagen, samt med hufwudsaklig ledning af underwisningsplanen Bil. Litt. A. 2 och B. 2, skall förslag till läseordning och till fördelning af skyldigheten att granska lärjungarnes skriftliga arbeten, äfwensom till pensa i de inom hwarje klass förekommande särskilda läroämnen, af lärowerkets Rektor och lärare wid hwarje läseårs början uppgöras, samt Ephori granskning och stadfästelse underställas.

Ordningen för undervisningen i Musik, Teckning och Gymnastik bestämmes äfwen af Ephorus, sedan förslag af Rektor i samråd med wederbörande lärare blifwit uppgjordt och hans granskning underställdt.

Godkänd ordning för underwisningen, upptagande för hwarje särskild klass och hwarje timme i weckan såwäl det bestämda läro- eller öfningsämnet, som lärarens namn, warde, genom Ephori försorg, ofördröjligen till Ecklesiastik-Departementet insänd.

§ 20.

Ämnesläsning för lärjungar, enligt den wid Nya Elementarskolan i Stockholm anwända method, må i lärowerken införas, om Ephorus eller wederbörande lärare sådant önska, och hinder för sakens ändamålsenliga behandling ej förefinnes. Det må ankomma på lärarne att sin önskan i detta afseende hos Ephorus anmäla och att derjemte, med uppgift på öfwerenskommen fördelning af timmar och läroämnen, till hans pröfning öfwerlemna förslag till reglemente för ifrågawarande underwisning. Detta förslag, jemte eget utlåtande i ämnet, skall Ephorus till Kongl. Maj:t insända, för winnande af nådig stadfästelse å de delar, som icke af Ephori och wederbörande lärares egen pröfning och afgörande bero.

Lärotider.

§ 21.

Den allmänna lärotiden, som fördelas i twå terminer, nemligen höst- och wår-terminen, börjar inom Augusti och slutar inom Juni månad, der icke särskilda omständigheter föranleda undantag.

Den utgöre hwarje år tretiosex weckor, och må ej, utan Kongl. Maj:ts tillstånd, wid något lärowerk förkortas. Dag för terminens början och slut bestämmes, efter Rektors förslag, af Ephorus.

Under den öfriga tiden af året ware allmänna ferier minst tre weckor under och omkring julhelgen, en wecka under påskhelgen från och med skärthorsdagen till och med nästföljande onsdag, samt den återstående tiden under sommaren. Dessa ferier må lärjungarne tillbringa hwarhelst målsmän för godt finna; dock bör wistelsen Rektor tillkännagifwas.

I den allmänna lärotiden inberäknas den ledighet, som wid pingsthelgen, från och med lördagen till och med nästföljande tisdag, lärjungarne lemnas. Åstundar lärjunge att under denna ledighet wistas utom lärosätet, anmäle det hos Rektor.

§ 22.

I hwarje wecka ware wid alla Elementar-lärowerk inom första och andra klasserna tretio, inom tredje till och med sjette klassen tretiotwå, samt inom den sjunde för lärjungar, som läsa klassiska språk, tretio, och för dem, som i nämnde språk icke njuta underwisning, tretiotwå offentliga lärotimmar.

Ej må flera än tre allmänna lärotimmar följa på hwarandra, eller flera än sex anwändas inom samma dag, ej heller under någon hel söknedag all underwisning uteblifwa. Mellan omedelbart på hwarandra följande lärotimmar medgifwes lärjungarne fem till tio minuters ledighet, hwilken i lärotiden inberäknas.

För öfrigt må efter olika orters sed och årstidernas beskaffenhet lärotimmarna ordnas på sätt Ephorus efter Rektors och lärares förslag godkänner.

Tiden för öfning och underwisning i Musik, Teckning och Gymnastik, äfwensom för böns förrättande, är ej inbegripen i ofwannämnda lärotimmar, dock med de undantag i afseende å Teckning, som underwisningsplanen utwisar.

§ 23.

Läseordning, innehållande uppgift om de dagliga lärotimmarna och om de underwisningsämnen, som äro på dessa timmar fördelade, ware i lärorummet anslagen.

§ 24.

Ej må lärare utbyta föreskrifwen offentlig lärotimme emot annan, under hwilken lärjungarne, enligt wid lärowerket stadgad ordning, böra ega ledighet från underwisningen; ej heller, utan hos Rektor anmäldt och af honom godkändt förfall, sådan ledighet under en eller flera timmar lärjungarne meddela, eller anmoda någon annan att i sitt ställe underwisningen bestrida.

För hela lärowerket gemensam ledighet från underwisningen under en eller flera timmar, eller hel dag, må, dock endast af Ephorus eller Rektor, kunna medgifwas, när hård wäderlek, marknad, allmän högtidlighet eller annan giltig anledning förekommer.

Åt öfwersta klassens lärjungar må Rektor en eller högst twenne gånger i månaden bewilja en hel dags ledighet, hwilken bör anwändas till enskilda studier under Rektors eller wederbörande lärares kontroll. Rektor ege ock att, der så nödigt pröfwas, åt de lärjungar som åtnjuta underwisning i klassiska språk och tillika i Hebreiska eller Engelska språken, bewilja ledighet från de offentliga lärotimmarna en eller högst twå timmar i weckan.

Om lärjunge för någon sin angelägenhet, behöfwer ledighet från underwisningen en eller annan timme, anmäle det hos den eller de lärare, som underwisningen dessa timmar bestrida, hwilka ege att behofwet pröfwa och ledigheten medgifwa. Dock göre lärare, som sådan frihet bewiljat, derom anmälan hos Rektor före weckans utgång.

Behöfwer lärjunge en eller flera dagars ledighet från underwisningen, begäre sådan hos Rektor.

§ 25.

Bön med sång och bibel-läsning jemte nödig förklaring förrättas hwarje morgon så tidigt, att derigenom icke någon del af följande lärotimme upptages; och må tiden för sådan för-

rättning ej utsträckas öfwer en half timma. Bön med sång förrättas äfwen efter sista lärotimmans slut hwarje dag. Lärarne lede dessa andaktsöfningar på det sätt och i den ordning Rektor bestämmer.

§ 26.

Lärjungarne bewiste, under tillsyn af en eller flere lärare, hwarje sön- och högtidsdag den offentliga gudstjensten, enligt Rektors, af Ephorus godkända, bestämmande; dock ege Rektor att, efter pröfning af omständigheterna för hwarje gång, meddela lärjunge tillåtelse att wara från gudstjenst frånwarande. Predikoförhör med lärjungarne hålles å lärorummet efter gudstjenstens slut af lärarne, i den ordning, hwarom dem emellan öfwerenskommes.

Intagning i lärowerk.

§ 27.

Intagning i lärowerk må ej ske å annan tid, än wid början af hwarje läsetermin, så wida ej inträdessökande kan styrka sådant förfall, som skäligen föranleder undantag från detta stadgande. Af den, som önskar intagas wårterminen, fordras, jemte öfriga för inträde nödiga kunskaper, att kunna nöjaktigt redogöra för de lärostycken, som under höst-terminen blifwit genomgångna i den klass, der inträde sökes.

§ 28.

Ej må i statens lärowerk till lärjunge antagas någon, som icke uppnått nio års ålder; derest icke Ephorus på grund af särskilda omständigheter pröfwar skäligt att, uppå Rektors förslag, till lärjunge antaga den något yngre är.

Ej heller må i statens lärowerk den till lärjunge antagas, som icke är försedd med intyg af wederbörande presterskap om sin födelseort, ålder och sitt uppförande, samt med tillförlitliga bewis att hafwa haft naturliga eller waccinkoppor och att ej weterligen wara med smittosam sjukdom behäftad. Har han förut warit i annat offentligt Elementar-lärowerk

intagen, ware från företeende af nämnda intyg och bewis frikallad, men deremot owilkorligen pligtig att förebringa wederbörligt betyg från det lärowerk, han sednast bewistat.

§ 29.

För inträde i Elementar-lärowerks lägsta klass fordras:

1) att kunna rent och flytande läsa innantill Swenska språket, så wäl Latinsk som Swensk stil;

2) att hafwa inhemtat kristendomskunskap enligt Luthers lilla Katekes, äfwensom någon kännedom af Bibliska Historien;

3) att skrifwa läslig Latinsk stil;

4) att kunna räkna Addition och Subtraktion i hela tal och wäl känna Multiplikations-tabellen.

Barn af främmande trosbekännelse må aflägga prof på sin religionskunskap på sätt Rektor lämpligt finner.

§ 30.

Den, som söker inträde i lärowerks första eller andra klass, warde af Rektor med wederbörande lärares tillhjelp pröfwad. Rektor granske de i § 28 föreskrifna betyg, hwilka antecknas och förwaras, samt afgöre, om och i hwilken klass den sökande må intagas.

Med den, som söker inträde i någon af lärowerkets öfriga klasser, ege lärarne, hwar och en i sitt underwisningsämne, pröfning anställa och derefter omdöme öfwer den sökandes insigter i ämnet afgifwa. Äro bland lärarne meningarna delade, om och i hwilken klass den sökande må intagas, afgöre det Rektor. Dock bör sökande, för att winna inträde, hafwa undfått witsord om godkända insigter i Mathematik, äfwensom i Latin, om han läst detta språk.

§ 31.

Wid inskrifning i lärowerk erlägge den antagne de afgifter, som i § 134 1. a) och 2. b) samt i § 135 c) äro föreskrifne. Bewisligen meddellöse, äfwensom de, hwilka från lägre till högre lärowerk öfwergå, äro från dessa afgifter frikallade.

§ 32.

Ingen annan än den, som enligt stadgad ordning blifwit i lärowerket intagen, ege tillåtelse att såsom lärjunge begagna sig af underwisningen derstädes; en hwar likwäl obetaget att med wederbörande lärares bifall wid lärotimmarna wara närwarande.

§ 33.

Wid lärjunges intagning i lärowerk, till hwilket han från ett annat öfwergår, iakttages hwad i § 37 stadgas.

Flyttning inom lärowerk och från lägre till högre lärowerk.

§ 34.

Lärjunge må ej till högre klass uppflyttas förr, än han kan nöjaktigt redogöra för lärokursen inom den närmast lägre klassen.

§ 35.

Pröfning af de för lärjunges flyttning inom lärowerk erforderliga kunskaper werkställe Rektor jemte lärarne i de klasser, mellan hwilka flyttningen skall ske. Äro lärarne af olika tankar, skilje Rektor.

Lärjunge, som läst klassiska språk och med målsmans bifall önskar från deras läsning winna befrielse, ege att derom wid läsetermins början hos Rektor göra anmälan. Samma skyldighet åligge lärjunge, som från afdelning, hwarest klassiska språk icke förekomma, önskar öfwergå till afdelning, der nämnde språk läsas.

§ 36.

Allmän flyttning inom lärowerk ege rum wid hwarje wårtermins slut. Dock ege Rektor och lärare att wid höstterminens början genom förnyad pröfning undersöka, huruwida lärjunge under tiden bibehållit det nödiga kunskapsmåttet, eller om han wunnit den förkofran i ett eller annat ämne, hwilken såsom wilkor för flyttning kunnat honom åläggas att under ferierna förwärfwa.

Med lärjunge, som wid wårtermins slut icke blifwit till högre klass uppflyttad, med wid höstermins början sig till flytt-

ning anmäler, bör af Rektor och lärare jemwäl anställas pröfning, och ega de äfwen att wid wårtermins början från lägre klass till högre uppflytta lärjunge, som sig i sådant afseende anmält och anses dertill skicklig.

§ 37.

Lärjunge, som för studiernas fortsättning önskar afgå från lägre till högre lärowerk, erhålle wid läseterminens slut wederbörligt afgångsbetyg ifrån det förstnämnda, och inställe sig wid nästföljande termins början, försedd med detta betyg, wid det högre lärowerket, af hwars Rektor och lärare må bero, om och i hwad mån inträdesexamen bör med honom anställas, såsom i afseende på flyttning inom lärowerk i nästföregående § sägs.

Finnes wid anställd inträdesexamen ej skäl att upptaga lärjunge i den klass, hwari han enligt det medförda betyget bort ingå, warde, genom Rektor, Ephorus öfwer det lärowerk, hwarifrån afgångsbetyget blifwit utfärdadt, derom underrättad.

§ 38.

Lärjunge, som tillbragt två år i en ettårig klass, eller tre i en twåårig, men likwäl ej befinnes ega de kunskaper, som för uppflyttning till högre klass erfordras, warde, så wida icke sjuklighet eller andra giltiga skäl undantag föranleda, med wederbörligt betyg från lärowerket skild.

Afgång från lärowerk.

§ 39.

Åstundar lärjunge, innan han fullständigt genomgått det lärowerk, i hwilket han warit intagen, att derifrån afgå, anmäle hos Rektor sin önskan, och uppwise derwid, om han omyndig är, målsmans skriftliga samtycke. Rektor ege att honom, med betyg öfwer kunskaper, flit och uppförande, från lärowerket utskrifwa.

Begär lärjunge tillstånd att under terminens lopp från lärowerket afgå, och kan för sådan begäran wisa giltiga skäl, såsom att han ej förmår längre wid lärowerket sig underhålla, eller att en fördröjd afgång derifrån skulle wara för hans fram-

tid menlig, och åstundar han att examen undergå samt betyg erhålla, ware pröfning ofördröjligen med honom anställd af wederbörande lärare, och derefter betyg honom meddeladt.

§ 40.

Lärjunge, som afgångsbetyg från lärowerk uttagit, ege rättighet att utan nya inskrifningsafgifter återtaga sitt rum wid samma lärowerk, om han inom ett år sig derstädes inställer.

§ 41.

Afgångsbetyg, i enlighet med formuläret Litt. C., utfärdas af Rektor och påtecknas af Ephorus eller, i dennes frånwaro, af Inspektor.

§ 42.

Lärjunge, som efter fullbordad lärokurs afgår från Högre Elementar-lärowerk, undergår pröfning och erhåller betyg enligt den Stadga, som för sådan afgångsexamen särskildt warder utfärdad.

Offentliga förrättningar.

§ 43.

Den dag och timme, då, enligt tillkännagifwande wid föregående terminens slut, ny läsetermin öppnas, uppträde Rektor jemte öfrige lärare å lärowerkets samlingsrum, tillkännagifwe underwisningens början, anställe upprop med den wid lärowerket inskrifna ungdomen, och, sedan bön med sång blifwit förrättad, förmane lärjungarne till gudsfruktan, flit och ordning, samt göre dem uppmärksamme på hwad de för öfrigt ega att iakttaga.

§ 44.

Wid slutet af hwarje läseår anställe lärarne, hwar och en i sitt underwisningsämne, för öppna dörrar offentlig årsexamen med lärowerkets alla klasser, i närwaro af Ephorus, Inspektor och sådane för sakkunskap och owäld kände män, hwilka Ephorus anmodar att såsom ledare eller wittnen examen öfwerwara.

Examen må, efter underwisningsämnenas wigt och lärjung-

arnes antal, förrättas på en eller flera dagar, dock ej upptaga öfwer fyra timmar i följd efter hwarandra.

Årsexamen utsättes af Ephorus inom de fyra dagar, som närmast föregå eller efterfölja läseårets slut. Lärjungarnes under året författade skriftliga uppsatser böra wid examen företes.

§ 45.

Sedan årsexamen är afslutad, kungöras offentligen inför den samlade ungdomen flyttningarna inom lärowerket, samt de belöningar och understöd, som blifwit lärjungar tillerkända.

§ 46.

Före årsexamen utgifwe Rektor wid hwarje Högre Elementar-lärowerk en inbjudningsskrift, innehållande redogörelse för wigtigare tilldragelser inom lärowerket under det förflutna läseåret, för de läro-methoder och läroböcker, som derstädes warit begagnade, för de i hwarje klass genomgångna lärostycken, för lärjungarnes antal m. m., jemte underrättelse om de för årsexamen bestämda tider. Rektor wid fullständigt Högre Elementarlärowerk åligge jemwäl att, beträffande samtlige inom Stiftet warande Lägre Elementar-lärowerk, förberörde uppgifter meddela, derest icke inom samma stift flera fullständiga Elementarlärowerk finnas, i hwilket fall hwardera af dessa lärowerks Rektorer bör för de lägre skolor, hwilka Ephorus efter gjord fördelning bestämt, nämnde redogörelse lemna. Inbjudningsskrift innehålle äfwenledes, åtminstone hwart tredje år, en af Rektor eller annan lärare wid de lärowerk, för hwilka den redogör, författad wetenskaplig afhandling.

Inbjudningsskrift tryckes på skolkassans bekostnad, och ware minst åtta dagar före årsexamens början utgifwen. Den insändes genast genom Ephori eller, i hans frånwaro, Inspektors försorg till Ecklesiastik-Departementet.

§ 47.

Den som begagnat enskild underwisning, men önskar erhålla betyg i likhet med dem, som wid Högre Elementarlärowerk fullbordat den föreskrifna lärokursen, ware medgifwet

att gemensamt med lärjungarna wid så beskaffadt lärowerk, efter hos dess Rektor gjord anmälan, afgångsexamen undergå.

§ 48.

Wid höstterminens slut skall inom Lägre Elementar-lärowerk, äfwensom inom Högre Elementar-lärowerks fem nedersta klasser offentlig examen anställas, i närwaro af Ephorus, Inspektor, samt de ledare och wittnen Ephorus tillkallar.

På Ephori bepröfwande ankomme, huruwida offentlig examen wid höstterminens slut må äfwen inom Högre Elementar-lärowerks öfriga klasser anställas.

§ 49.

Wid hwarje termins slut erhålle lärjunge skriftligt, af klasslärare eller af Rektor undertecknadt betyg öfwer uppförande och flit samt insigter i hwarje läroämne. Detta betyg skall lärjungen, då han följande termin till lärowerket återkommer, medföra, påtecknadt af hans målsman, och för Rektor uppwisa.

§ 50.

I alla wid Elementar-lärowerk utfärdade betyg bedömas lärjungens seder och uppförande medelst witsorden: *Mycket God, God, Oklanderlig, Mindre stadgad;* hans insigter och flit med witsorden: *Berömlig, Med beröm godkänd, Godkänd, Förswarlig, Otillräcklig (Ringa).*

Ordning och tukt.

§ 51.

1, Lärjunge beflite sig om sann gudsfruktan, samt wise wördnad för allmän lag och fastställd ordning. Wid förseelse härutinnan, äfwensom wid all slags förbrytelse mot sedlighet och anständighet, ware han sine lärares tilltal och bestraffning underkastad.

2. Lärjunge wise aktning och owilkorlig lydnad för sine lärare, och emottage utan gensägelse eller motstånd deras föreskrifter, warningar eller aga.

3. Lärjunge inställe sig wid lärowerket ofelbart till den dag, då läsetermin öppnas, så wida han ej har laga förfall.

4. Lärjunge infinne sig wid lärotimmarna på utsatt klockslag, snygg och anständigt klädd, samt med nödiga läroböcker försedd, iakttage i lärorummet stillhet och sedlighet, samt följe underwisningen med oavbruten uppmärksamhet.

5. All skada och åwerkan på de wid underwisningen begagnade saker, eller på lärorummets öfriga inventarier och inredning, ersättes genast af den wållande. Åstadkommes sådan skada af uppsåt eller kitslighet, straffes den skyldige dessutom efter wederbörande lärares bepröfwande. Kan ej någon wiss upphofsman angifwas, ersättes skadan ofördröjligen genom sammanskott af lärjungarna inom den klass, under hwars sammanwaro åwerkan skett.

6. Lärjunge infinne sig i kyrkan på anwisadt rum wid den allmännna gudstjenstens början, öfwerware den med uppmärksamhet och andakt till dess slut, samt inställe sig derefter i lärorummet till predikoförhöret.

7. Lärjunge hålle städadt och snyggt i sin bostad, samt wårde med sorgfällighet så wäl sina egna tillhörigheter, som dem, hwilka annan person kan till hans begagnande upplåta.

8. Allt wistande på krogar, wärdshus, källare, biljarder, eller dylika allmänna ställen, ware lärjunge förbjudet, utom wid måltidstimmen, i händelse någon med Rektors tillåtelse på sådant ställe har sin ordentliga spisning.

9. Allt spel med kort, tärning och dylikt ware lärjunge i hans bostad och å allmänna ställen förbjudet. Tanke- och öfningsspel ware ej för olofliga ansedda, så framt de ej idkas om penningar eller deras wärde.

10. Åstundar lärjunge att biwista allmänna nöjen, begäre Rektors tillåtelse.

11. Lärjungarne lefwe med hwarandra i wänskap, fördragsamhet och enighet. Befinnes någon wara af så hårdt och trätgirigt lynne, att han, efter tre af lärowerkets Collegium ådömda bestraffningar för ofredligt förhållande, ej kan med sina medlärjungar förlikas, warde, efter omständigheterna, på wiss tid eller för alltid från lärowerket skild.

12. Allt slags bestraffning och annan wåldsam eller skymfande behandling af lärjungarna sins emellan warè förbjuden.

13. Hwarje af lärjunge begången förbrytelse, som kan wid allmän domstol åtalas, men der icke blifwit anhängig gjord, samt är af den egenskap, att målseganden kan saken nedlägga, eller som icke befinnes wara af swårare natur, upptages, dömes och bestraffas af Collegium efter omständigheterna och förbrytelsens beskaffenhet.

14. Anklagas lärjunge wid domstol för brott, ware wid rättegången närwarande något af Collegium förordnadt ombud, som ege rätt till talan i allt hwad lärjungen angår. Dömes den anklagade för nesligt brott, och winner domen laga kraft, warde han, före dess werkställighet, af Collegium förklarad från lärowerket förwist.

15. Skulle alla lärjungarne i en klass eller wid ett lärowerk förklara sig lika skyldiga till någon mot föreskrifwen ordning och tukt begången förbrytelse, samt af tredska wägra att upphofsmannen dertill angifwa, warde medelst lottning afgjordt, hwilken eller hwilka bland lärjungarna, allteftersom antalet af Collegium bestämmes, må förbrytelsen umgälla.

§ 52.

Bestraffningsgraderne wid alla Elementar-lärowerk ware tre: 1) Bestraffningar, som hwarje lärare eger omedelbart ålägga och werkställa; 2) Bestraffningar efter Rektors beslut, hwilka af honom kungöras och werkställas inför den församlade klassen eller inför hela lärowerkets ungdom; 3) Bestraffningar efter Collegii dom, hwilka kungöras och werkställas i Ephori närwaro inför hela lärowerkets samlade lärjungar; börande domen jemte föregående ransakning i protokoll upptagas.

§ 53.

Inom alla dessa bestraffningsgrader ware warning och tilltal den lindrigaste bestraffningen. Wid fortsatt och swårare felaktighet må nedflyttning under medlärjungar, förwisning från lärorummet, eller med Rektors begifwande, annan, till framkallande af den felandes ånger och blygsel lämplig näpst, anwändas. Lärjunge, som genom fortfarande okynne och sjelfswåld wisat andra straff wara utan werkan, må, efter af

Rektor gifwen warning för påföljden i händelse af ny förseelse, med lindrigare kroppsaga bestraffas. Har lärjunge twenne terminer efter hwarandra för seder och uppförande erhållit betyget *Mindre stadgadt,* må han af Rektor erinras, att om han till lärowerket widare återkommer och sitt uppförande ej bättrar, hans skiljande derifrån då kommer att ega rum, och må Rektor derom lärjunges målsman underrätta. Lärjunge, som det oaktadt icke förbättrar sig eller eljest genom fortsatt osedlighet eller genom swårare förbrytelse wisat sig ej blott wara owärdig att wid lärowerket njuta underwisning, utan äfwen utöfwa ett skadligt och farligt inflytande på sina medlärjungar, warde af Collegium dömd till förwisning från lärowerket, utan annat betyg än afskrift af domen, och må sedermera ej förrän efter twå år wid samma lärowerk emottagas, och detta endast i den händelse att han kan förete intyg om godt uppförande under den tid han warit frånwarande.

§ 54.

Alla ådömda bestraffningar gånge genast i werkställighet, med undantag af Collegii förwisningsdom, som alltid underställes Ephorus, hwilken eger att densamma stadfästa eller upphäfwa, samt, i senare händelsen, att i stället för förwisningen ålägga en eller flera af ofwan stadgade bestraffningar. Ifrån den dag, då Collegii förwisningsutslag fälles, må den dömde tills widare ej begagna sig af underwisning och öfningar wid lärowerket. Warder förwisningsdomen af Ephorus gillad, kungöres den offentligen för lärowerkets ungdom, såsom ofwan stadgadt är.

§ 55.

Såsom lärarnes biträde wid upprätthållande af skick och ordning tillsättas inom hwarje klass ordningsmän, af klassläraren eller af Rektor utsedde bland lärjungarna i klassen, hwilka ordningsmän det åligger att hafwa uppsigt öfwer medlärjungarnes uppförande och ordentlighet inom lärorummet, wårda dettas inventarier m. m.

§ 56.

Rektors och lärares uppsigt öfwer lärjunges skick och uppförande utom lärorummet ware noggrannare i den mån denne under wistelsen wid lärowerket saknar ordentligt hem och föräldrawård.

Andra Kapitlet.

Befordrings-lag.

Om ansökning och prof.

§ 57.

Då sådan syssla wid Elementar-lärowerk skall tillsättas, till hwilken Biskop och Consistorium ega utnämningsrätt, göre Rektor, eller den hans ställe företräder, hos Ephorus anmälan om ledigheten och afgifwe tillika, då fråga är om Lektors-, Adjunkts- eller Kollega-befattning, efter Lärowerks-Collegii hörande, förslag angående de läroämnen, i hwilka den blifwande läraren bör underwisa. Wid dessa ämnens bestämmande må tillses, att, der icke särskilda förhållanden föranleda undantag, följande underwisningsämnen helst med hwarandra förenas: Kristendom med Hebreiska eller med ettdera af de klassiska språken; Latinet med Grekiskan eller ettdera af dessa språk med modersmålet; Fysik med Mathematik och Kemi med Naturalhistoria.

Ledigheten kungöres, med tillkännagifwande af de underwisningsämnen, som till sysslan höra, genom stiftets Consistorium i den tidning, hwari officiela meddelanden böra införas. Sysslan sökes hos nämnde Consistorium inom den tid, som för ansökning till ecklesiastika tjenster i allmänhet är bestämd.

§ 58.

Sökande till läraresyssla wid Elementar-lärowerk skall 1) bekänna sig till den rena evangeliska läran, samt wara känd för gudsfruktan och goda seder; 2) utmärka sig för det allwar och den stadga i karakteren samt foglighet i lynnet, att han må kunna tillwinna sig lärjungarnes aktning och tillgifwenhet; 3) ega grundlig insigt i de stycken, som till den sökta sysslan

höra; 4) besitta förmåga att lätt och tydligt meddela underwisning; samt 5) hafwa förwärfwat någon öfning och erfarenhet i lärarekallet.

§ 59.

Sökande till läraresyssla på Elementar-lärowerkets stat bör wid den tid, då sysslan är att tillträda, hafwa uppnått 23 års ålder, och skall wid ansökningen bifoga: 1) åldersbewis; 2) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om föregående befattningar, utgifna arbeten, af offentliga myndigheter undfångna betyg, äfwensom andra omständigheter, hwilka sökanden anser sig böra och kunna såsom befordringsskäl åberopa; 3) i original eller behörigen styrkt afskrift: protokoll öfwer kandidat-examen wid universitet, samt, om han, efter derstädes afslutade studier, icke warit i tjenst anställd, betyg ifrån universitetet om flit och uppförande, men, om han warit i tjenst anställd under annan myndighet än den, som eger att den sökta sysslan tillsätta, wederbörligt tjenstgöringsbetyg. Dessutom ware sökanden öppet att, innan den tid tilländalupit, som för profs afläggande bestämmes, förete sådana skrifter och handlingar, som kunna ådagalägga hans före eller efter ansökningstidens utgång förwärfwade förtjenst och skicklighet.

§ 60.

Till Lektorstjenst må ansökning icke omedelbart upptagas från någon annan än den, som aflagt fullständiga och godkända prof för promotion inom filosofiska fakulteten wid inländskt universitet. Till öfrige lärareplatser wid statens Elementarlärowerk gälla ansökningar äfwen af dem, som icke äro till promotion inom filosofiska fakulteten kompetente, men som aflagt godkänd filosofie-kandidat-examen. Skulle dock någon, som här ofwan föreskrifne prof icke aflagt, under tjenstgöring wid skolwerket hafwa wisat sig ega den skicklighet och lärdom samt förwärfwat den erfarenhet, att Biskop och Consistorium i det stift, der han såsom lärare warit anställd, anse honom kompetent till ifrågawarande sysslor, må hos Kongl. Maj:t underdånig hemställan göras, det sådan lärare, utan hinder deraf, att han de stadgade lärdomsprofwen ej under-

gått, i nåder tillerkännes ständig ansökningsrätt till så beskaffad syssla, antingen wid hela rikets eller endast wid stiftets Elementar-lärowerk.

§ 61.

Lärarebefattning i Främmande lefwande språk må, om tillgång saknas på skickliga sökande, som fullgjort wilkoren för behörighet till sysslans erhållande, kunna åt annan för underwisningens bestridande lämplig person på förordnande anförtros.

§ 62.

För att bereda Biskop och Consistorium tillfälle att utröna skickligheten hos sökande till ledig läraresyssla, skola desse aflägga följande prof:

1) Sökande till Lektorat bör utgifwa och förswara afhandling eller theser i hwart och ett af de ämnen, som till den sökta sysslan höra och wid ledighetens kungörande blifwit bestämda, samt ege dessutom, att, om han så önskar, i ett af honom sjelf waldt ämne sådant prof aflägga. Afhandling äfwensom theser i Theologi eller klassisk Filologi böra städse wara författade på det Latinska språket. Wid disputationsprof för läraresyssla, med hwilken är förenad skyldighet att underwisa i Modersmålet eller i Främmande lefwande språk, böra afhandling eller theser, i förra fallet författade på Modersmålet, i sednare fallet på hwart och ett af de Främmande lefwande språk, som äro i fråga, till granskning framställas. Wid prof med afseende på öfriga läroämnen ege sökande wid författande fritt wal emellan Swenska och Latinska språken. Omfattar den sökta sysslan sådana ämnen, för hwilka med afseende å disputationsprofwet, olika språk blifwit föreskrifne, gälle hwad särskildt för hwarje stadgadt är. Afhandlingen eller theserna böra ventileras på det språk, hwarpå de äro författade.

Afhandlingen eller theserne böra, sedan Consistorium dem öfwersett och gillat, af trycket utgifwas, åtta dagar före ventilationen wara å Consistorii anslagstafla uppsatta, samt till Biskop och Consistoriales utdelade. Utom de twå wanliga opponenterna, bör Biskopen eller någon af Consistoriales

genom anförda inkast pröfwa den sökandes kunskap och gåfwor; hwarefter, så widt tiden medgifwer, hwarje annan af de närwarande må sina inkast till beswarande framställa.

Sökande, som företett wederbörande fakultets betyg öfwer akademiskt disputationsprof i något af de ämnen, som till den sökta lärare-sysslan höra, aflagdt efter wunnen filosofisk grad, och bedömdt för så wäl författande som försvar med ett witsord, som åtminstone motswarar Cum laude approbatur, ware, om han det åstundar, från disputationsprofwet för den sökta sysslan frikallad.

2) Hwarje sökande till lärareplats hålle föreläsning med någon del af lärjungarna wid det i stiftsstaden belägna lärowerket. Detta prof sker sålunda, att den sökande dels sjelf föreläser, dels förhörer och rättar lärjungarna i det förelästa stycket.

Sökande till Lektorat föreläse med lärowerkets öfwersta klass i trenne underwisningsämnen, bland hwilka twenne blifwit wid ledighetens kungörande bestämda och det tredje må af honom sjelf wäljas.

Sökande till Adjunkts- eller Kollega-beställning bör föreläsa med den femte klassen i trenne läroämnen, hwilka blifwit wid ledighetens kungörande bestämda, och dessutom, om han det önskar, i ett eller flere andra ämnen; dock ware sökande till sådan kollega-tjenst wid de på reallinien fullständiga Elementar-lärowerken, med hwilken är förenad skyldighet att i ett eller flere läroämnen meddela underwisning inom någon af lärowerkets twenne högsta klasser, pligtig att i detta eller dessa ämnen nämnde föreläsningsprof med öfwersta klassens lärjungar aflägga.

3) Sökande, som aflägger prof i Latinska eller Grekiska språket, i Kristendom, i Filosofi eller i Historia, skall derjemte, utan föregående beredelse, genomgå och rätta ett af någon lärjunge uppsatt Latinskt scriptum. Sökande, som aflägger prof i Främmande lefwande språk, skall likaledes genomgå och rätta en af någon lärjunge affattad uppsats på hwartdera af ifrågawarande språk; hwarje sökande till lärareplats en af någon lärjunge på Modersmålet författad uppsats.

4) För att kunna nämnas till Rektor wid Elementar-läro-

werk, fordras att hafwa aflagt Latinskt disputationsprof, så wida ej Kongl. Maj:t i förekommande fall finner för godt derifrån frikalla.

För kompetens till Rektors-befattning wid Högre Elementar-lärowerk fordras derjemte att hafwa aflagt godkändt Lektorsprof samt för kompetens till Rektorat wid Lägre Elementar-lärowerk att hafwa aflagt godkändt prof för Adjunkts- eller Kollega-befattning.

§ 63.

Alla prof ske wid stiftsstadens lärowerk, under warande läsetermin, för öppna dörrar, på den tid, som af Biskop och Consistorium utsättes och genom offentligt anslag kungöres. Derwid ware Biskop och Consistoriales owilkorligen närwarande, så wida ej laga förfall för någon af dem inträffar. Sedan sökande prof aflagt, sammanträde Biskop och Consistoriales och afgifwe deröfwer till protokollet sitt utlåtande medelst något af betygen Laudatur, Cum laude approbatur, Approbatur, Admittitur eller Improbatur.

Till öfwerwarande af de prof, som aflägges, och till biträde wid fullgörande af den opponentskyldighet, som Biskop och Consistoriales åligger, må desse, om så nödigt finnes, kalla sakkunnig person utom Consistorium, hwilken då jemwäl ege säte och stämma i Consistorium wid betygs afgifwande öfwer samma prof.

§ 64.

Har sökande till läraresyssla en gång aflagt godkända prof för densamma inför det Consistorium, som sysslan tillsätter, ware han från nytt prof frikallad, så wida han ej sjelf äskar att, till ådagaläggande af wunnen förkofran i insigter och erfarenhet, sådant undergå, eller så framt ej sedan förra profwets aflägganде fem år förflutit, utan att sökanden under tiden warit wid statens Elementar-lärowerk såsom lärare anställd. Men sökes syssla, som fordrar andra eller flera prof än de redan aflagda, ware sökanden owilkorligen skyldig att äfwen dessa undergå, så framt afseende skall kunna på hans ansökning fästas; hwarföre alltid bör i protokollet upptagas, för hwilken syssla sökande prof aflagt.

Om sysslas tillsättning.

§ 65.

Sedan alla sökande aflagt sina prof, företages i Consistorium den lediga sysslans tillsättning, då Biskopen först afgifwe till protokollet sitt yttrande, hwilken bland de sökande han, på förekomne skäl, anser böra till sysslan utnämnas. Hwar och en af Consistorii öfriga ledamöter röste derefter i wanlig ordning, likaledes med anförande af sina skäl, och ware den utnämnd, som de flesta rösterna undfått; hwarwid Biskopen ege twå röster, utom den honom i händelse af lika röstetal tillkommande afgörande rösten.

Ej må tillsättning af läraresyssla företagas i Biskopens frånwaro, utan att han derom blifwit underrättad och skriftligen afgifwit sina röster, hwilka på ofwan stadgade sätt först till beräkning upptagas.

Under biskopsledighet tillsättes läraresyssla i Consistorium genom de flesta rösterna, då ordföranden endast ege afgörande röst wid lika röstetal.

§ 66.

Wid lärares utnämning bör i främsta rummet afseende fästas på skicklighet och nit att underwisa, så wida de stödjas af tillräckliga kunskaper.

Biskop och Consistorium fäste afseende på de betyg, som af sökande företes, men ware icke förbundne att dem owilkorligen såsom befordringsskäl antaga, så framt de ej genom sökandens prof eller kända föregående tjenstgöring bekräftas och, wid anställd jemförelse, finnas till werkligt företräde framför medsökande berättiga.

Wid Lektorats tillsättning bör särdeles afseende göras på sökandes lärdomsförtjenster; dock så, att dessa ej gifwa företrädesrätt med mindre de äro åtföljda af alla öfriga egenskaper, som hos lärare erfordras.

Wid tillsättning af Rektors-befattning ware Biskop och Consistorium förbundna att fästa särskildt afseende å de egen-

skaper, som företrädeswis erfordras hos styresmannen för ett lärowerk.

§ 67.

Öfwer ordinarie läraresysslas tillsättning kan sökande anföra underdåniga beswär inom den tid och på det sätt, som i afseende på ecklesiastika befordringar i allmänhet föreskrifwes.

Fullmakt å läraresyssla må, sedan utnämningen wunnit laga kraft, genast utfärdas, om den utnämnde minst ett år tjenstgjort som lärare wid Universitet eller Elementar-lärowerk. Har den, som pröfwats till tjensten wara den skickligaste och mest förtjente, icke uppfyllt detta wilkor, utfärdas för honom endast förordnande att tjensten, emot åtnjutande af dermed förenade löneförmåner, tills widare förestå; och må först efter ett års nöjaktig tjenstgöring behörig fullmakt för honom utfärdas.

Underrättelse om utnämning äfwensom om fullmakts utfärdande warde af Consistorium till Ecklesiastik-Departementet insänd.

§ 68.

Ej må någon innehafwa mer än e n på stat uppförd ordinarie läraretjenst; dock kunna förordnanden att underwisa i Musik, Teckning och Gymnastik både sins emellan och med annan lärarebefattning förenas, så wida icke någonderas ut öfning derigenom lider.

§ 69.

Duplikant, vikarie och extra lärare ege Ephorus, efter inhemtadt utlåtande af wederbörande Rektor, att inför Consistorii protokoll förordna, och få öfwer sådan åtgärd beswär icke anföras; Consistorii öfriga ledamöter dock obetaget att sina erinringar till protokollet afgifwa. Då det behof, som föranledt åtgärden, upphörer, warde den förordnade från sin befattning och thy åtföljande förmåner entledigad.

Saknar lärowerk medel till duplikants, vikaries eller extra lärares aflöning, må Ephorus, innan förordnande meddelas, hos Kongl. Maj:t göra underdånig anmälan om behofwet.

Om befordringsrätt och löneförmåner.

§ 70.

Tjensteår wid lärowerken beräknas af alla lärare efter enahanda grund, utan afseende på tjensternas olika beskaffenhet. I fråga om befordran må derföre, om alla andra befordringsskäl äro lika, företräde tillerkännas den lärare, som längsta tiden oklanderligen tjenstgjort; hörande likwäl å behofwet af yngre och friskare krafter till sysslans bestridande skäligt afseende fästas.

§ 71.

Vikarie, som med fullt answar bestrider ordinarie lärares syssla, åtnjute under tiden en fjerdedel af den till sysslan hörande lön, och ordinarien uppbäre de öfriga tre fjerdedelarna, så wida icke annorlunda, med Ephori bifall, dem emellan öfwerenskommes.

§ 72.

Prebendehemman och boställen, der sådana finnas, samt andra läraretjenst åtföljande förmåner, ege lärarne wid ett lärowerk att, såsom hittills öfligt warit, efter ålder i tjensten tillgodonjuta.

§ 73.

Wid ansökning till prestlägenhet, eller annan till ecklesiastik-ståndet hörande syssla, räkne hwarje på ordinarie stat uppförd lärare wid Elementar-lärowerket presterliga tjensteår ifrån den dag, han lärarebefattning tillträdt.

Duplikant, vikarie och extra lärare räkne jemwäl presterliga tjensteår, så wida han uppnått 23 års ålder. Den, som tjenstgjort blott en termin, räkne tjensteår endast för den werkliga tjenstgöringstiden. Den åter, som twå eller flera terminer efter hwarandra warit wid Elementar-lärowerk anställd, ege att i sin tjensteålder inberäkna äfwen de på hwarje termin följande ferier.

§ 74.

Till regalt pastorat ege hwarje ordinarie lärare wid statens Elementar-lärowerk rättighet att omedelbart och utom förslag sig i underdånighet anmäla, på sätt och under wilkor, som af Kongl. Maj:t äro eller blifwa i nåder föreskrifna.

§ 75.

I afseende på lärares afsked med åtnjutande af pension å allmänna indragningsstaten gälle hwad särskildt derom är eller warder stadgadt.

Lärare, som, utan att wara till sådan pension berättigad, af ålderdom eller obotlig sjukdom blifwit oförmögen att sin syssla förestå, erhålle från densamma afsked, mot åtnjutande af de förmåner, som författningarne honom i thy fall tillförsäkra.

Ingår lärare, som erhållit afsked med pension, i presterlig eller annan offentlig befattning med åtföljande löneförmåner, afräknas från pensionen så stort belopp, som motswarar berörda löneförmåner.

Afsked med bibehållande af löneförmåner å Elementarlärowerkens stat må icke, utan derom förut hos Kongl. Maj:t gjord underdånig hemställan, för lärare utfärdas.

§ 76.

Hwad här ofwan i §§ 59—75 är stadgadt, gäller icke lärare i Musik, Teckning och Gymnastik, hwilka befattningar, sedan ledighet blifwit kungjord på sätt i § 57 sägs, och ansökningar, åtföljda af erforderliga betyg, blifwit till Consistorium ingifna, tillsättas wid högre lärowerk af Biskop och Consistorium och wid lägre lärowerk af Ephorus, efter wederbörande Lärowerks-Collegii hörande.

I afseende på kompetens för lärarebefattningar i Musik samt i Teckning iakttages:

att sökande till läraretjenst i Musik wid de Högre fullständiga Elementar-lärowerken bör förete betyg af Kongl. Musikaliska Akademien, att han eger åtminstone godkända kunskaper så wäl i Harmoni och Sång som i behandlingen af violin, violoncelle och pianoforte;

att till Musikläraretjenst wid öfriga skolor den sökande har företräde, som företer betyg öfwer godkänd wid Musikaliska Akademien aflagd examen;

att sökande till lärarebefattning i Teckning bör förete af Kongl. Akademien för de fria konsterna utfärdadt betyg deröfwer, att han 1:o) behörigen genomgått nämnde Akademies

Elementartecknings- samt Antik- och Modell-skolor; 2:o) känner grunderna för landskapsritning och kan teckna landskap efter naturen; 3:o) känner grunderna för perspektivet och kan med cirkel och lineal upprita de enklare konstruktionerna deraf; samt

att sökande till läraretjenst i Teckning wid Högre Elementar-lärowerk bör hafwa betyg om åtminstone godkända insigter i föreskrifne ämnen.

Rörande kompetens till Gymnastiklärare-tjenst förblifwer Kongl. Brefwet den 14 November 1822 tills widare i gällande kraft.

Tredje Kapitlet.

Tillsynen öfwer Elementar-lärowerken. Instruktioner för deras kollegier och tjenstemän.

Om Ephori embete.

§ 77.

Biskop ware Ephorus öfwer alla i hans stift inrättade statens Elementar-lärowerk.

§ 78.

Ephori förnämsta pligt är att tillse, att de under hans uppsigt warande underwisningswerk motswara sitt ändamål, och att deras lärare noga fullgöra sina åligganden. Han besöke derföre lärowerken så ofta hans tid det tillåter, och öfwerware de derstädes skeende examina. Der Ephorus ej kan dessa pröfningar biwista, förordne han om deras behöriga anställande genom Inspektor och för tillfället utsedda ombud. Hwarje brist eller försummelse, den ware af Ephorus sjelf bemärkt, eller hos honom anmäld, bör han owilkorligen söka afhjelpa och rätta, eller lagligen beifra; börande han tillika, då han i allmänhet wakar öfwer iakttagandet af hwad denna Stadga i afseende på underwisning och ordning föreskrifwer, noggrannt fullgöra hwad honom genom densamma åligger och tillkommer.

§ 79.

Skulle i något förekommande fall ej finnas genom lag bestämdt, hwilken åtgärd wederbörande må widtaga, ege Ephorus att för tillfället besluta och stadga.

§ 80.

I alla mål, hwilka böra Ephori pröfning och afgörande underställas, skall han ofördröjligen sitt beslut afkunna, och detsamma i rätt tid wederbörande Rektor eller rättsökande tillkännagifwa; egande hwarje sådant Ephori beslut gällande kraft intill dess det, i laga ordning öfwerklagadt, kan warda af Kongl. Maj:t i nåder ändradt eller upphäfwet, eller ock Ephorus finner sig föranlåten att annan åtgärd widtaga.

§. 81.

Ephorus ege rätt att bewilja lärare tjenstledighet, dock ej för längre tid än en läsetermin.

§. 82.

Ephorus åligge omsorgen, att hwarje wid stiftets lärowerk ledigblifwen syssla och befattning warder inom laga tid och i wederbörlig ordning tillsatt, samt under ledighet eller innehafwaren bewiljad tjenstfrihet genom vikarie bestridd. Har antalet af lärjungar wid något lärowerk så tilltagit, att de ordinarie lärarne ej förmå behörigen upprätthålla underwisningen, göre Ephorus ofördröjligen derom hos Kongl. Maj:t underdånig anmälan.

§. 83.

Ephorus bestämme, på förslag af wederbörande Rektor och lärare, walet af läroböcker, derest ej i ett eller annat hänseende är eller warder för lärowerken i allmänhet annorlunda förordnadt, samt ege tillse att wid underwisningen de läromethoder begagnas, hwilka, med iakttagande af denna Stadgas föreskrift, finnas till ändamålet ledande; och bör hwarje förändring i dessa afseenden ofördröjligen till Ecklesiastik-Departementet inberättas.

§. 84.

För hwarje tilländalupet läseår afgifwe Ephorus berättelse om stiftets Elementar-lärowerk, i hwilken han, under åberopande af sednaste examens-programmer, meddele de underrättelser eller upplysningar han kan finna lämpliga. Denna berättelse, som till Consistorii protokoll aflemnas, bör före medlet af Juli månad genom Consistorium till Ecklesiastik-Departementet insändas.

§ 85.

Wid Elementar-lärowerk å ort inom stiftet, der Ephorus icke är bosatt, förordne han en Inspektor, och ege att dertill efter godtfinnande wälja den han anser lämplig, och som will ett sådant förtroende emottaga; dock icke å ställe, der genom annan författning kan wara i afseende på Inspektor särskildt föreskrifwet. Genom Inspektor ege Ephorus rätt att utöfwa sin allmänna uppsigt öfwer lärowerket, samt meddela de föreskrifter, till hwilka han finner sig befogad.

§ 86.

Är Biskops-embete ledigt, eller inträffar för Biskop laga förfall, tillkomme Consistorium alla de rättigheter och skyldigheter som Ephorus tillhöra. Hwarje under sådant förhållande från Consistorium utgående förordnande och beslut expedieras collegialiter; men betyg påtecknas endast af främste ledamoten, hwilken för öfrigt wid alla offentliga tillfällen föreställe Ephori person.

§ 87.

Af Rektor och samtlige lärare njute Ephorus, såsom deras högste förman, tillbörlig wördnad och i tjensten owilkorlig lydnad.

§ 88.

Alla Elementar-lärowerket rörande ärender, hwilkas slutliga afgörande icke, enligt denna Stadga, tillkommer Ephorus eller honom underordnad myndighet, ingå i Ecklesiastik-Departementet, för att af Kongl. Maj:t afgöras. Underdåniga beswär i mål, som lärowerket angå, ingifwas till samma Departements

Expedition inom den tid, hwilken för beswärs anförande hos Kongl. Maj:t öfwer Consistoriernas beslut är stadgad.

Om Inspektors befattning.

§ 89.

Inspektor wid ett lärowerk ware pligtig att följa underwisningens gång derstädes, inhemta noggrann kännedom om alla till lärowerkets förwaltning hörande omständigheter, och derom för Ephorus redogöra.

§ 90.

För att kunna dessa sina åligganden behörigen fullgöra, ege Inspektor fritt tillträde till lärowerket och dess handlingar. Skulle han i ett eller annat afseende finna något att anmärka, tillkomme honom ej att sjelf i ämnet besluta, utan må han sin anmärkning, sedan den blifwit lärowerkets Rektor meddelad, hos Ephorus anmäla, samt hans föreskrift afwakta och werkställa. Endast wid de tillfällen, för hwilka Ephorus särskildt förordnande meddelar, utöfwe Inspektor i Ephori ställe hans myndighet.

§ 91.

I mål, som från lärowerkets Collegium skall, enligt denna Stadgas föreskrift, Ephori afgörande underställas, men i hwars handläggning Inspektor icke såsom ledamot af Collegium deltagit, åligge honom owilkorligen att sitt särskilda betänkande, sedan Rektor deraf del undfått, till Ephorus insända.

§ 92.

Då i ämne, som lärowerket rörer, hos Inspektor klagomål anmäles eller annan framställning sker, för att till Ephori afgörande hänskjutas, ware Inspektor pligtig att, sedan ärendet blifwit Rektor delgifwet, detsamma, jemte eget utlåtande, oförd röjligen till Ephorus öfwerlemna, och Ephori beslut målseganden skyndsamt tillställa.

§ 93.

Inspektor åtnjute den aktning och det företräde, hwilka honom, såsom warande i Ephori stad och ställe, tillkomma.

Om Rektors-embetet.

§ 94.

Wid hwarje Elementar-lärowerk skall finnas ständig Rektor, hwilken jemte sin lärarebefattning skall hafwa hela lärowerkets närmaste styrelse sig anförtrodd.

§ 95.

Rektor wid Högre Elementar-lärowerk utnämnes af Kongl. Maj:t ibland lärare, som utmärkt sig för omfattande lärdom och beprófwad erfarenhet. Ansökningar derom inlemnas till Ephorus, som dem jemte eget utlåtande till Kongl. Maj:t insänder.

Rektorsbefattning wid Lägre Elementar-lärowerk tillsättes, efter gjord ansökning, af Biskop och Consistorium.

För kungörande af Rektorsledighet och den tid, inom hwilken ansökningar böra inlemnas, gälle hwad i § 57 rörande ansökning till läraretjenst är stadgadt.

§ 96.

Är Rektors-embete ledigt, eller inträffar för dess innehafware laga förfall, ware wid högre fullständigt Elementar-lärowerk äldste Lektor, wid öfrige Elementar-lärowerk äldste Kollega pligtig att embetet förestå, intilldess Ephorus Rektorsvikarie förordnat.

§ 97.

Rektor wake deröfwer, att underwisningen efter allmänna stadganden och särskilda föreskrifter ändamålsenligt fortgår, att lärarne fullgöra sina skyldigheter, och att ibland lärjungarne gudsfruktan, sedlighet, flit och all annan god ordning befordras och iakttagas. Hwarje försummelse eller öfwerträdelse, den ware af honom sjelf förmärkt eller hos honom tillkännagifwen, skall Rektor, så widt ske kan, genast rätta eller, efter omständigheterna, hos Ephorus anmäla.

§ 98.

Rektor ege att ibland lärarne i hwarje klass till sitt biträde utse en klassföreståndare, hwilken det åligge att hafwa när-

maste tillsynen öfwer ordningen inom klassen och öfwer de till densamma hörande lärjungars flit, anteckna lärjunges bortowaro från underwisningstimmarna, uppgöra examens-katalog enligt formuläret Litt. D, utfärda terminsbetyg, samt för öfrigt, i allt hwad till uppsigten öfwer klassen hörer, gå Rektor tillhanda.

§ 99.

Under de timmar, då Rektor är ledig från egen underwisningsskyldighet, bör han, så ofta ske kan, biwista de öfrige lärarnes underwisning, och meddela de föreskrifter, råd eller upplysningar, till hwilka han må finna sig befogad.

Der flere lärare underwisa i samma ämne, må Rektor tillse att behörig likformighet iakttages.

Rektors pligt ware ock att tidtals taga kännedom om lärjungarnes skriftliga arbeten.

§ 100.

Rektor och klassföreståndare böra noga tillse, att icke i något ämne hemlexor åläggas lärjunge till ett mått, som kan betaga honom nödig hwila och förströelse, eller hindra förberedelse i andra läroämnen.

Öfwer lärjunges enskilda studier må Rektor med wederbörande lärares biträde utöfwa behöflig tillsyn, särdeles för så widt ledighet från den offentliga underwisningen blifwit för deras idkande medgifwen.

§ 101.

För de lärjungar, som under läsetermins lopp skola första gången begå Herrans heliga nattward, besörje Rektor tillfälle till wärdig beredelse genom ändamålsenlig och sorgfällig underwisning; och ege han att i samråd med wederbörande själasörjare afgöra, i hwad mån ledighet från de allmänna lärotimmarna må för sådant ändamål medgifwas.

§ 102.

För lärjunge, som mellan terminerna wid lärosätet qwarstannar, berede Rektor, så widt möjligt är, tillfälle till underwisning mot särskild afgift.

§ 103.

I hwarje mål, som lärjunge angår, det ware hos Rektor ensam eller hos Lärowerks-Collegium anhängigt, ege Rektor rätt att infordra och erhålla upplysningar af hwem det wara må, som sådana kan meddela. Skulle Rektor wid något tillfälle finna sig befogad att af wederbörande polismyndighet fordra handräckning, skall sådan, på skriftligen framstäld begäran, till hans förfogande ställas, hwarefter på hans answar hwile, huru densamma anwändes.

§ 104.

Rektor ware inför Biskop och Consistorium answarig, att lärowerkets tillhörigheter wårdas, dess inkomster till wederbörligt ändamål anwändas, och att redogörelser, med behöriga verifikationer försedda, inom laga tid aflemnas.

§ 105.

Rektor åligge att

1) föra matrikel öfwer de wid lärowerket intagna lärjungar, enligt formulär Litt. E;

2) föra diarium, enligt formuläret Litt. F;

3) hålla Lärowerks-Collegii protokollsbok i wederbörligt skick;

4) inom åtta dagar efter hwarje termins slut till Ephorus insända afskrift af examens-katalogen, äfwensom låta på sitt ställe inhäfta originalet, för att i lärowerkets arkiv förwaras;

5) derstädes jemwäl förwara inkomna samt afskrift af utgående betyg och skrifwelser.

§ 106.

Skulle för något fall i afseende å lärowerkets styrelse tydlig och lagbestämd föreskrift saknas, anmäle Rektor sådant hos Ephorus och begäre hans förordnande; egande Rektor emellertid att för tillfället stadga, och gälle hans föreskrift till owilkorlig efterlefnad intilldess Ephori beslut hunnit meddelas.

§ 107.

Rektor tillkomme af öfriga lärare det företräde, den aktning och hörsamhet, som hans wigtiga och answarsfulla embete anstå.

Om Lärowerks-Collegium.

§ 108.

Ledamot af Collegium är hwarje wid lärowerket tjenstgörande ordinarie lärare; dock ege lärare i Musik, i Teckning och i Gymnastik endast wid de tillfällen, då frågor förekomma, som deras underwisning angå, att i Collegii öfwerläggningar och beslut deltaga. Lärowerkets Rektor sammankalle Collegium, ware wid dess sammanträden föredragande, samt i Ephori eller Inspektors frånwaro ordförande, och answare alltid för protokollet.

Den som ensam, med fullt answar, såsom vikarie förestår läraresyssla, ware jemwäl ledamot af Collegium. Lärare, som ej är Collegii-ledamot, må, om Rektor finner skäl, Collegii sammanträden öfwerwara och i öfwerläggningarna, men ej i besluten, deltaga.

Ej må ledamot utan laga förfall sig från Collegii sammankomst afhålla.

§ 109.

Ärender, som underwisningen, skoltukten eller lärowerkets angelägenheter i allmänhet röra, handläggas af Collegium med den myndighet denna Stadga medgifwer.

§ 110.

Wid omröstning inom Collegium ege, i händelse af lika röstetal, ordföranden afgörande röst.

§ 111.

Är Ephorus wid lärosätet närwarande, warde han genom Rektor om Collegii sammankomst underrättad. Kommer Ephorus wid Collegii sammanträde tillstädes, deltage han såsom ordförande, der han så will, i målens ransakning och utred-

ning, och, sedan Collegii ledamöter afgifwit sina röster, meddele sitt utlåtande, utom i de mål, som böra hans pröfning och stadfästelse underställas, då han ej må ingå uti öfwerläggningen om beslutet.

§ 112.

Är Ephorus icke wid lärosätet närwarande, warde Inspektor hwarje gång om Collegii sammankomst underrättad, och öfwerware, der han så för godt finner, såsom röstegande och ordförande dess öfwerläggningar.

§ 113.

Är fråga om lärjunges skiljande från lärowerket, ware Collegium icke domfördt med mindre tre ledamöter äro närwarande. Befinnes Collegium ej domfördt, ege ordföranden att en eller twå för allmänt förtroende inom orten kända personer adjungera.

§ 114.

Målen behandlas i Collegium med möjligaste korthet och summario processu, så framt sakens utredande ej annorlunda kräfwer. För öfrigt ege Collegium tillse, att dess åtgärder alltid må leda till det ändamål, som förnämligast bör åsyftas, nemligen lärjungarnes bildande till gudsfruktan, sedlighet, flit och ordning.

§ 115.

Anser Rektor sig ej kunna biträda Collegii beslut, må detsamma Ephori pröfning underställas.

Om Lärare.

§ 116.

Läraren gifwe sorgfällig akt på sitt answarsfulla kall att befordra lärjungarnes förkofran i gudsfruktan, sedlighet, kunskaper, ordning, flit och lydaktighet. Han erinre sig, att han wid sitt kalls utöfning i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Han besinne ock, att till det mål, som han wid lärjungarnes ledning bör hafwa i sigte, förer han dem säkrast genom eget föredöme.

§ 117.

Wid lärjungarnes behandling i sedligt afseende framlyse alltid lärarens gudsfruktan, hans kärlek till rättwisa och ordning, hans redlighet och saktmod. På ett faderligt, det är mildt, men allwarligt sätt rätte han deras förseelser, fästande noggrann uppmärkamhet på skilnaden mellan de fel, som tillhöra deras ålder, och dem som komma af wanart, eller, lemnade utan rättelse, kunna dertill leda. Då läraren begagnar den bestraffningsrätt, hwilken så wäl enligt denna Stadga, som enligt naturen af all uppfostran honom tillkommer, tage han sig wäl till wara, att den icke utöfwas af nyck eller med öfwerilning. Isynnerhet hafwe han akt derpå, att icke bestraffningen, genom missförhållande till felets beskaffenhet och den felandes sinnesart, må alstra ökadt sjelfswåld eller förställning, bitterhet eller nedslagenhet.

§ 118.

Wid underwisningen ware lärarens förnämsta syfte, att utweckla lärjungens anlag och förmögenheter. Han besinne derföre, att han ej fullgjort sin pligt genom att hafwa inpreglat lexans bokstaf i lärjungens minne, utan bör sorgfälligt tillse, att lärjungen, i förhållande till det fattningsgåfwans omfång, som tillhörer hans ålder, och till det kunskapsmått han redan hunnit inhemta, tillegnar sig läroämnet i klar insigt, och derigenom hans förmögenheter öfwas till sjelfwerksamhet, det är till en på samma gång fri och methodisk werksamhet. Detta mål söke läraren winna dels genom förklaring och förhör af föresatta lexor, dels genom tal- och skriföfningar, hwilka för underwisningen äro af wäsendtlig wigt. Wid förhör öfwe läraren sorgfälligt lärjungen att med reda, klarhet och fullständighet afgifwa sina swar.

Läraren göre wid hwarje underwisningsämne lärjungen uppmärksam på dess tillämpning, dock så, att den theoretiska bildningen, såsom tankeöfning och kunskap, derigenom ej uppoffras. — Wid språkunderwisning bör, så widt möjligt är, det språk begagnas, hwari underwisning meddelas.

Läraren skall noga tillse, att lärjungens håg och krafter icke nedtyngas genom för stora hemlexor. I första klassen må hemlexor alls icke eller endast högst sparsamt gifwas, i föl-

jande klasser deremot småningom utwidgas i samma mån som lärjungens kropps- och själskrafter utwecklas till förmåga så wäl af en mera ansträngd sysselsättning, som af en icke blott till minnesöfning inskränkt studiiwerksamhet på egen hand.

§ 119.

Lärare ware owilkorligen förpligtad att under läsetermin bo inom den stad, der lärowerket, wid hwilket han tjenstgör, är beläget.

§ 120.

Wid utsatt lärotimme infinne sig läraren på klockslaget i lärorummet, och må han ej utan giltigt förfall derifrån aflägsna sig före timmens slut. För öfrigt ställe han sig till noggrann efterrättelse hwarje i denna Stadga gifwen föreskrift, som med hans befattning kan ega sammanhang.

§ 121.

Lärare, som blifwit till klassföreståndare utsedd, iakttage hwad §§ 98 och 100 honom i sådan egenskap ålägga.

§ 122.

Wid lärowerk, der Lektor eller annan ordinarie lärare wid underwisningen biträdes af adjunkt eller annan lärare, tillhöre Lektorn eller ordinarie läraren samtlige lärjungarnes ledning i honom åliggande läroämne, och hafwe han i följd deraf tillsyn öfwer det sätt, hwarpå biträdande läraren underwisningen meddelar, men ege icke att, utan Rektors wetskap och bifall, derutinnan göra några anordningar.

§ 123.

Lärare, som wid ett lärowerk utöfwer dess ordinarie stat anställes, ege i afseende på tjenstens utöfning samma rättigheter och skyldigheter som ordinarie lärare, derest undantag ej är i denna Stadga föreskrifwet.

Fjerde Kapitlet.

Ekonomisk Stadga.

Om lärohus och embetsgårdar.

§ 124.

Byggnad och underhållande af lärohus skola, der de icke, enligt gällande författningar, åligga städerna, ske på bekostnad af stiftens byggnadskassor, genom wederbörande Biskops och Consistorii försorg och under deras tillsyn. Dock ware städerna alltid skyldiga att för lärohusen kostnadsfritt upplåta fria, sunda och wälbelägna byggnadsplatser, samt så widsträckta, att utrymme för gymnastik-inrättningar, äfwensom för lärjungarnes lekar och rörelser i fria luften, der må finnas.

§ 125.

Hwarje lärohus ware så inrättadt, att det fullkomligen swarar mot behofwet. Lärorummen böra wara tillräckliga till antal och rymlighet, ljusa, glada, luftiga, försedda med eldstäder, lämpliga sittplatser, pulpeter eller bord, och för öfrigt anordnade med sorgfälligt afseende på lärjungarnes helsa samt nödig beqwämlighet wid underwisningen. Skulle ingen af lärosalarna wara nog rymlig att kunna begagnas wid offentliga förrättningar, eller till samlingsrum för hela lärowerkets ungdom, bör lärohuset jemwäl wara försedt med en större sal för sådant ändamål. Dessutom skall rum till inventariers, instrumenters och öfriga tillhörigheters förwarande äfwen derinom finnas att tillgå.

§ 126.

Lärohus skall wara brandförsäkradt.

§ 127.

Om lärohus, som bör af stiftsbyggnadskassa bekostas, behöfwer antingen nybyggas, eller ock undergå sådan större reparation, som förändrar husets form och utrymme, åligge Biskop och Consistorium att med anmälan derom, samt tillräckliga upplysningar i afseende på det erforderliga byggnadsföretaget, till Öfwer-Intendents-Embetet inkomma. Sedan wederbörligen fastställd ritning jemte kostnadsförslag erhållits, och så snart

kassans tillgångar medgifwa byggnadens företagande, foge Consistorium anstalt om werkställigheten. Till andra betydligare reparationer, hwilka endast afse lärohusets widmagthållande eller förbättring, må kostnadsförslag i samråd med Collegium uppgöras af Rektor, som ege att derwid, mot ersättning, begagna kunniga handtwerkares biträde. Förslaget insändes derefter till Consistorium, som, med fästadt afseende på byggnadskassans tillgångar, sig deröfwer utlåte. Gillas förslaget, öfwerlemnas det till Rektor, som drage försorg om arbetets behöriga werkställande. Mindre reparationer, hwilka icke medgifwa uppskof, ege Rektor att utan anmälan ombesörja, och må kostnaden af lärowerkets medel förskjutas, för att derefter, sedan verificerad räkning blifwit företedd, ur byggnadskassan ersättas. Skall nybyggnad eller reparation bekostas af wederbörande stad, anmäle Rektor behofwet hos Magistraten derstädes, hwilken det åligge att den nödiga åtgärdens werkställighet i laga ordning befordra. Skulle twist eller hinder derwid möta, inberätte Rektor sådant till Consistorium, som derutinnan skaffe rättelse genom wederbörande Kongl. Maj:ts Befallningshafwande. Innan nybyggnad eller förändring af lärohusets beskaffenhet till form och utrymme företages, böra ritning och kostnadsförslag alltid af Magistraten delgifwas Consistorium, som, efter afgifwet utlåtande, underställer ärendet Öfwer-Intendents-Embetets granskning.

§ 128.

Embetshus och gårdar, skolhemman, egor och andra lägenheter, som blifwit af kronan eller af städerna anslagna, eller ock af enskilda donerade till Elementar-lärowerkets tjenstemän, skola desse, i kraft af författningarna, oqwalde behålla.

I hwarje stad, der allmänt Elementar-lärowerk redan är eller framdeles blifwer inrättadt, skola, så framt staden icke genom särskild gällande författning är från sådan skyldighet befriad, Magistraten och borgerskapet eller stadens inwånare anskaffa och bekosta embetsgård för lärowerkets Rektor, eller ock, der utrymme och lägenhet medgifwa, utwidga skolhusbyggnaden, så att Rektor derinom erhåller tillräckliga bonings- och hushållsrum. Saknas embetsgård, uppbäre Rektor ur sta-

dens kassa en efter hans samhällsställning och wärdighet samt ortens förhållanden afpassad årlig hushyra, hwarom, i händelse af uppkommande twist, Kongl. Maj:ts Befallningshafwande och Biskop ege att förordna. Skulle olika tankar mellan dessa myndigheter uppstå, eller wederbörande icke med deras beslut åtnöjas, underställes saken Kongl. Maj:ts pröfning och afgörande.

Om inventarier och bibliothek.

§ 129.

Wid hwarje lärowerk skall finnas ett af Rektor ordentligen upprättadt inventarium på all lärowerket tillhörig fast egendom, äfwensom på allt hwad löst är och i dagligt bruk, samt på privilegier, husesyns-protokoller, donationer, testamenten, förordningar om skolstatens löner och inkomster, m. m.; hwilket inventarium skall öfwerses så wäl wid hwarje ombyte af Rektor, som wid de visitationer, hwilka förrättas af Biskop eller den han i sitt ställe dertill förordnar.

§ 130.

1. Wid hwarje högre lärowerk skall, så widt medel dertill kunna beredas, finnas ett bibliothek, som till begagnande upplåtes så wäl för lärowerkets lärare och lärjungar som för andra inom staden eller orten bosatta personer.

2. Bibliothekarie tillsättes af Ephorus, på Rektors och Collegii förslag, och utses dertill helst någon bland lärowerkets lärare.

3. Bibliotheket skall wara försedt med tre särskilda kataloger: a) en *Acquisitions-katalog,* hwari böckerne, med utsatt inköpspris, eller, i händelse af gåfwa, med gifwarens namn, upptagas i den ordning de inkomma; b) en *Nominal-katalog,* hwaruti böckerne införas i alfabetisk ordning, och c) en *Real-katalog,* hwari de förtecknas efter olika kunskapsarter.

4. Under läseterminerna och, så widt möjligt är, äfwen under ferierna hålles bibliotheket hwarje wecka på wiss tid öppet till deras tjenst, som önska att förrådet bese, eller något deribland på stället begagna, eller böcker hemlåna.

5. Utlåning af böcker sker på Bibliothekariens answar; dock ege lärare alltid rätt till bibliothekets begagnande. Till lärjunge må utlåning ega rum på någon lärares begäran och answar. Af person, som icke tillhörer lärowerket, ware Bibliothekarien berättigad att wid boklån fordra den säkerhet han finner nödig; kunnande jemwäl frågan derom af honom underställas Collegii pröfning och afgörande. Handskrifter, dyrbarare planchewerk och sådana sällsynta böcker, som, i händelse de förkomme, swårligen skulle kunna ersättas, må ej utlånas, utan endast på stället begagnas.

6. För hwarje särskild bok eller werk, som från bibliotheket, på huru kort tid som helst, lånas, med undantag af de böcker, kartor eller plancher, hwilka wid lärotimmarna derifrån hemtas, för att wid underwisningen i lärorummen begagnas, skall låntagaren afgifwa skriftlig förbindelse att inom wiss tid lånet i oskadadt skick återställa, eller i annat fall dess wederbörligen utrönta bokhandelspris, jemte öfriga bewisliga anskaffningskostnader, owägerligen ersätta.

7. Wid slutet af hwarje läsetermin böra alla under halfåret utlånta böcker återställas. Behöfwer någon behålla låntaget arbete utöfwer sagde tid, skall han likwäl då detsamma uppwisa och ny lånesedel lemna.

8. Bok-inköp bestämmes, efter Collegii hörande, af Rektor på Bibliothekariens förslag.

§ 131.

Naturalie-samlingar, äfwensom glober och andra instrumenter skola wårdas med answar af den som är hufwudlärare i de underwisningsämnen, wid hwilka de begagnas. Utlåning af naturaliesamling eller delar deraf ware ej tillåten, af glober och öfriga instrumenter endast med tillstånd af Rektor och Collegium, samt emot ställd säkerhet.

§ 132.

Lärare i Musik, i Teckning och i Gymnastik wårde, en hwar på sitt answar, de instrumenter, böcker m. m., som äro nödiga för den underwisning honom åligger.

Om kassor, afgifter och redowisning.

§ 133.

Hwarje stift skall för Elementar-lärowerkets behof ega

1. *Byggnadskassa,* hwars inkomster äro: a) de från statswerket dertill utgående medel; b) twänne årliga kollekter öfwer hela stiftet; c) ett års behållen inkomst, sedan aflöning och utskylder blifwit wederbörligen bestridda, efter ecklesiastik tjenstemän utom lärowerket, hwilken genom erhållet afsked eller genom afsättning från tjensten afgått, eller som aflidit utan att efterlemna enka eller omyndiga barn, hwilka äro till nådår lagligen berättigade; d) friwilliga gåfwor och bidrag af städerna eller enskilda, samt hwarje annan tillfällig inkomst eller odisponerad fond, som Ephorus kan finna lämpligt att låta till denna kassa ingå.

2. *Præmii- och fattigkassa,* hwars inkomst ware kollekter och de medel, hwilka såsom ersättning för djeknepenningar och helgonskyld blifwit Elementar-lärowerken anslagna, med undantag af det belopp som är i staten till lärarnes aflöning upptaget. Ersättning för lärjungarnes helgonskyld utgår till hwarje skola enligt särskild nådig föreskrift; öfrige inkomsters fördelning mellan de i stiftet warande särskilda lärowerks præmii- och fattigkassor må af Consistorium, med afseende på lärjungarnes antal och öfriga omständigheter, årligen uppgöras. Beloppet af kassans inkomst bör årligen i det närmaste utdelas, samt hwarje lärowerks andel till wederbörande Rektor i rätt tid öfwersändas.

3. *Emeriti-kassa,* hwilken inom de särskilda stiften tills widare behåller sina hittills warande inkomster; börande Biskop och Consistorium, derest, wid förefallande behof, emeritilön icke kan till fulla beloppet af kassan utbetalas, sådant hos Kongl. Maj:t anmäla.

Förwaltningen af, samt redowisningen och answaret för dessa kassor åligge Consistorium.

§ 134.

Hwarje Elementar-lärowerk skall ega

1. *Sin egen kassa,* hwars inkomster ware: a) Fyra riks-

daler femtio öre riksmynt af lärjunge, som wid lärowerket inskrifwes; b) friwilliga gåfwor; c) den afgift, som i mån af behof lärjungarne ålägges, till lyshållning och inköp af wed samt till aflöning åt en waktmästare eller uppassare, hwilken besörjer rummens eldning och städning, jemte hwad annan tjenst Rektor kan för lärowerkets räkning honom ålägga; d) en skolafgift af Fyra riksdaler femtio öre för terminen af hwarje icke medellös lärjunge: pröfningen, huruwida lärjunge må sådan afgift erlägga eller icke, tillkommer Rektor och Collegium, hwilkas beslut underställes Ephorus.

De medel, som genom den i mom. d) bestämda skolafgift tillflyta kassan, skola särskildt bokföras och redowisas samt anwändas till anskaffande af så wäl böcker och underwisningsmedel som af eljest behöflig materiel för lärowerket. Kassans öfriga medel anwändas till programmers tryckning, inköp af wed och ljus, waktmästarens aflöning samt, om tillgångarna utan upptagande af den i mom. c) omnämnda afgift det tillåta, till anskaffande af nödiga underwisningsmaterialier.

2. *Præmii- och fattigkassa,* hwartill inflyte: a) den lärowerket tillfallande andel af allmänna kassans inkomster, hwilken, enligt nästföregående § mom. 2, blifwit af Consistorium bestämd; b) en afgift af minst En riksdaler riksmynt af lärjunge, som wid lärowerket inskrifwes, hwilken afgift af Rektor infordras. — Denna kassas belopp bör årligen af Collegium i det närmaste utdelas bland lärjungarna, dels såsom belöningar för flit och framsteg, dels till understöd, sjukwård och begrafningshjelp för de mest behöfwande.

Wården af, samt answaret och redogörelsen för dessa kassor åligge Rektor.

§ 135.

Hwarje Elementar-lärowerk skall äfwen ega en *Bibliotheks-kassa.* Denna kassas inkomster ware wid Högre Elementar-lärowerk: a) en afgift af hwarje ecklesiastik tjensteman, som inom stiftet winner befordran. Biskop erlägge Tretiotwå riksdaler riksmynt, Domprost eller Kyrkoherde i första klassens pastorat Sexton riksdaler, hwarje annan Kyrkoherde Åtta riksdaler, Rektor wid Högre Elementar-lärowerk Tio riksdaler, Lektor

Åtta riksdaler, Rektor wid Lägre lärowerk Sex riksdaler, Regementspastor Twå riksdaler 50 öre, Adjunkt wid högre lärowerk och Kollega samt Komminister i större pastorat En riksdaler 50 öre, Komminister i mindre pastorat En riksdaler. Annan tjensteman med lön, såsom Bataljons-predikant, Consistorii-notarie, Domkyrko-syssloman, Slotts- eller Fångpredikant m. fl., erlägge enahanda afgift som den bland ofwan uppräknade, med hwilken han i afseende på lönewilkor är närmast jemförlig. Hwar och en som prestwiges erlägge Femtio öre. b) Af sterbhus efter afliden Biskop, Domprost, Lektor, Rektor eller Kyrkoherde Twå riksdaler. Dessa afgifter infordras af Consistorium. Finnas flere högre lärowerk inom samma stift, fördelas denna inkomst lika dem emellan, med det undantag att de i universitetsstäderna belägna lärowerks äfwensom de endast å reallinien fullständiga lärowerkens bibliothek erhålla hälften emot hwarje af de öfriga. c) af lärjunge, som wid lärowerket inskrifwes, Femtio öre, hwilken afgift infordras af Rektor. Wid Lägre Elementarlärowerk tillfalle Bibliotheks-kassan endast den i mom. c. stadgade inskrifningsafgift.

Wården om, samt answaret och redowisningen för bibliothekskassan tillhöre Bibliothekarien.

§ 136.

All behållen inkomst wid ecklesiastik syssla utom Elementar-lärowerket, hwilken till följd af twist eller annan omständighet kommer att stå ledig utöfwer den lagliga tillträdestiden, samt wederlag under extra nådår, uppbäras af Consistorium, som, efter i underdånighet framställdt, af Kongl. Maj:t gilladt förslag, anordnar dessa medel till den bland ofwannämnda kassor, hwilken finnes deraf wara i största behof.

§ 137.

Stipendii-medel skola noggrant anwändas efter gifwares föreskrift. För sådana, som stå under ett lärowerks omedelbara förwaltning, answare och redowise Rektor.

§ 138.

Elementar-lärowerkens räkenskaper löpa från och med den 1 Januari till och med den 31 December. Räkenskaperne wid de kassor, för hwilka Rektor eller Bibliothekarie answara, skola af Lärowerks-Collegium granskas och underskrifwas. Göres ingen anmärkning wid räkenskapens beskaffenhet eller ock i afseende på någon för medlen ställd säkerhet, och uppkommer i följd af försummelse härutinnan för kassan förlust, ware Collegii ledamöter, en för alla och alle för en, för densamma answarige.

Efter skedd granskning och underskrift insändas räkenskaperne med tillhörande verifikationer före den 1 Mars till Consistorium, för att, efter der undergången förnyad granskning, jemte dess egna räkenskaper till Kongl. Maj:ts och Rikets Kammar-rätt ingifwas.

Det alle, som wederbör, hafwe sig hörsammeligen att efterrätta. Till yttermera wisso hafwe Wi detta med Egen hand underskrifwit och med Wårt Kongl. Sigill bekräfta låtit. Stockholms Slott den 29 Januari 1859.

Under Hans Maj:ts,
Min Allernådigste Konungs och Herres sjukdom:
CARL.
(L. S.)

L. A. Anjou.

Innehåll.

1 Kap. *Stadga för underwisningen och ordningen wid Elementar-lärowerken.*
Ändamål, indelning och lärare. §§ 1—6.
Läroämnen och underwisningens fördelning. §§ 7—20.
Lärotider. §§ 21—26.
Intagning i lärowerk. §§ 27—33.
Flyttning inom lärowerk och från lägre till högre lärowerk. §§ 34—38.
Afgång från lärowerk. §§ 39—42.
Offentliga förrättningar. §§ 43—50.
Ordning och tukt. §§ 51—56.

2 Kap. *Befordrings-lag.*
Om ansökning och prof. §§ 57—64.
Om sysslas tillsättning. §§ 65—69.
Om befordringsrätt och löneförmåner. §§ 70—76.

3 Kap. *Tillsynen öfwer Elementar-lärowerken. Instruktioner för deras kollegier och tjenstemän.*
Om Ephori embete. §§ 77—88.
Om Inspektors befattning. §§ 89—93.
Om Rektors-embetet. §§ 94—107.
Om Lärowerks-Collegium. §§ 108—115.
Om Lärare. §§ 116—123.

4 Kap. *Ekonomisk Stadga.*
Om lärohus och embetsgårdar. §§ 124—128.
Om inventarier och bibliothek. §§ 129—132.
Om kassor, afgifter och redowisning. §§ 133—138.

Bil. Litt. A. 1.

Underwisningsplan

för dem som läsa klassiska språk.

Antal underwisningstimmar i hwarje wecka för särskilda läroämnen.

Läroämnen.	I Klass.	II Klass.	III Klass.	IV Klass.	V Klass.	VI Klassen.		VII Klassen.	
						1 Afd.	2 Afd.	1 Afd.	2 Afd.
Kristendom	6	5	3	3	3	2	2	2	2
Modersmålet	8	4	2	2	2	2	2	2	2
Latin	—	—	10	8	8	8	8	7	7
Grekiska	—	—	—	6	5	6	6	5	5
Hebreiska	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tyska	—	6	4	2	2	1	1	—	—
Franska	—	—	—	—	3	4	4	5	3
Engelska	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mathematik	8	5	4	5	4	4	4	4	4
Naturwetenskap	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Historia och Geografi	3	5	5	4	3	3	3	3	3
Filosofisk Propædeutik	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Wälskrifning och Teckning	3	3	2	—	—	—	—	—	—
	30	30	32	32	32	32	32	30	30

Läroämnenas fördelning på särskilda klasser.

Första Klassen.

Kristendom. Biblisk Historia. Första och andra Hufwudstycket af Katekesen. Walda Bibelspråk och Psalmer.

Modersmålet. Uppläsning af walda stycken. Berättelser ur Nordiska Sagohistorien, muntligen framställda af läraren och med egna ord återgifna af lärjungen. Språklärans första grunder. Öfningar i rättskrifning.

Mathematik. Arithmetik: de fyra räknesätten i hela tal; öfning i hufwudräkning.

Geometrisk åskådningslära.

Naturwetenskap. Fysisk Geografi: det allmännaste om werldsdelarne. Sweriges, Norges och Danmarks fysiska Geografi.

Historia och *Geografi.* Sweriges, Norges och Danmarks politiska Geografi.

Andra Klassen.

Kristendom. Biblisk Historia, fortsatt och afslutad. Tredje och Fjerde Hufwudstycket af Katekesen. Walda Bibelspråk och Psalmer.

Modersmålet. Uppläsning af walda stycken. Berättelser ur Nordiska Sagohistorien såsom i föregående klass. Formläran och det allmännaste af läran om satsen, hufwudsakligen medelst muntliga och skriftliga öfningar. Öfningar i Rättskrifning.

Tyska. Läseöfningar och Formlära; de grammatiska begreppen meddelade under jemförelse med modersmålet.

Mathematik. Arithmetik: de fyra räknesätten i bråk och sorter. Öfning i hufwudräkning.

Geometrisk åskådningslära.

Naturwetenskap. Fysisk Geografi, fortsatt och afslutad.

Botanik: Beskrifning och undersökning af ett mindre antal (20 till 30) wäxters delar. Wäxternas indelning efter Linné. Insamling af 50 wäxter.

Historia och Geografi. Berättelser ur Fäderneslandets Historia efter lärarens muntliga framställning och med begagnande af en kort lärobok såsom stöd för lärjungens minne.

Europas politiska Geografi, efter en mindre lärobok.

Tredje Klassen.

Kristendom. Biblisk Historia, repetition. Femte Hufwudstycket af Katekesen; repetition af samtliga Hufwudstyckena. Walda Bibelspråk och Psalmer.

Modersmålet. Läseöfningar. Formlära. Satsöfningar och rättskrifning efter diktamen. Öfning för lärjungarne att skriftligen återgifwa lästa eller muntligen meddelade berättelser.

Latin. Läseöfningar. Det wigtigaste af formläran. Extemporerade satsöfningar i förening med vokabelläsning.

Tyska. Läseöfningar. Grammatik.

Mathematik. Arithmetik: Regula de tri. Geometri: någon del af Euclidis första Bok.

Naturwetenskap. Botanik: kännedom af wäxternas yttre organer, inhemtad under förewisning af walda wäxter, med hufwudsakligt afseende på rotens, stammens och bladets terminologi. Insamling af ytterligare 50 till 100 wäxtarter.

Historia och *Geografi.* Fortsättning af Fäderneslandets Historia såsom i föregående klass.

Europas politiska Geografi fortsatt.

Fjerde Klassen.

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Katekisation.

Modersmålet. Läseöfningar. Sats- och interpunktionslära. Smärre uppsatser öfwer lättare ämnen, i form af berättelse eller beskrifning.

Latin. Cornelius Nepos. Formlära. Syntax: läran om casus. Satsöfningar såsom i föregående klass.

Grekiska. Formlära och läseöfningar.

Tyska. Läseöfningar ur en tjenlig krestomathi eller lättare författare. Grammatik. Skriföfningar på lärorummet.

Mathematik. Arithmetik: Regula de tri;

Geometri: Euclidis twå första Böcker.

Naturwetenskap. Botanik: fortsättning af läran om wäxtens yttre organer efter ett större antal walda wäxtarter, förnämligast med afseende på blommans och fruktens terminologi. Insamling af ytterligare 100 wäxtarter.

Zoologi: inledning till djurrikets kännedom. Början af läran om däggdjuren.

Historia och *Geografi.* Fäderneslandets Historia, fortsatt och afslutad.

Europas politiska Geografi, afslutad. Grunddragen af de öfriga werldsdelarnes Geografi.

Femte Klassen (twåårig).

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Katekisation. Kyrkohistoriska berättelser.

Modersmålet. Läseöfningar. Satsöfningar till jemförelse dels med Tyskan, dels med Latinet, i afseende på modersmålets byggnad och skaplynne. Uppsatser såsom i föregående klass.

Latin. Cornelius Nepos. Julius Cæsar de bello gallico, twå Böcker. Urwal ur Ovidii Metamorphoser. Syntax: tempus- och moduslären med extemporerade öfningar. Ett hem-thema hwarje wecka.

Grekiska. Formlära. Läseöfningar. Xenophons Anabasis, twå Böcker.

Tyska. Läsning af walda författare. Grammatik. Skriföfningar på lärorummet.

Franska. Formlära och läseöfningar.

Mathematik. Arithmetik, afslutad och repeterad.

Geometri: Euclidis 3:dje och 4:de Böcker, jemte repetition af de föregående.

Algebra: Eqvationer af 1:sta graden med en obekant.

Naturwetenskap. Botanik: kännedom af wäxtens inre organer samt deras utbildning och werksamhet. Insamling af ytterligare 100 till 150 wäxtarter.

Zoologi: fortsättning af läran om däggdjuren. Läran om de öfriga vertebrerade djuren.

Historia och *Geografi.* Gamla Historien med Geografi. Repetition af hwad som förut blifwit genomgånget i Geografien.

Sjette Klassen (twåårig).

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Katekisation. Öfwersigt af de Bibliska Böckernas innehåll och historia.

Troslärans hufwudsanningar efter en kort lärobok och med hänwisningar till den Heliga Skrift. Någon del af Nya Testamentet på grundspråket.

Modersmålet. Läsning af walda stycken ur Swenska litteraturen, med underrättelser om författarne och deras arbeten. Stycken ur Norsk och Dansk litteratur. Hwarannan wecka en uppsats efter lärarens anwisning i afseende på behandlingen, eller en utförligare öfwersättning från främmande språk. Talöfningar.

Latin. Några af Ciceros Bref och Tal. Urwal ur Ovidii metamorphoser. Livius, två Böcker. Virgilii Aeneid, tre Böcker. Grammatik i förening med extemporalier. Ett hem-thema hwarje wecka.

Grekiska. Xenophons Anabasis, tre Böcker. Homeri Odyssé, tre Rhapsodier. Syntax. Det wigtigaste af Episka dialektens formlära.

Tyska. Extemporerad läsning.

Franska. Läsning af walda författare. Formlära och det wigtigaste af syntaxen. Skriföfningar på lärorummet.

Mathematik. Proportionslära och dess tillämpning på Geometri.

Algebra: det wigtigaste af läran om digniteter och rötter. Läran om eqvationer af 2:dra graden med en obekant, jemte anwändning på problemer.

Naturwetenskap. Botanik: Grunddragen af läran om de naturliga wäxtfamiljerna.

Zoologi: de icke vertebrerade djuren.

Fysik: (en timma) Allmän Fysik och läran om Ljudet, jemte problemer.

Historia och *Geografi.* Medeltidens allmänna Historia. Fäderneslandets Historia från början af Gustaf den I:stes regering, i utförligare framställning. Fortsatt repetition af Geografien.

Sjunde Klassen (twåårig).

Kristendom. Framställning af troslärans hufwudsanningar såsom i föregående klass. Läsning af Nya Testamentet på grundspråket.

Modersmålet. Läsning såsom i föregående klass. En utförligare uppsats hwarje månad. Talöfningar.

Latin. Livius, två Böcker. Virgilii Aeneid, tre Böcker. Ciceros Quæstiones Tusculanæ, en bok. Horatii Oder, tre Böcker. Ett hem-thema hwarje wecka.

Grekiska. Homeri Iliad, sex Rhapsodier. Herodotus, en Bok. En dialog af Plato. Grammatik i förening med extemporalier.

Franska. Läsning af walda författare. Grammatik. Ett hem-thema hwarannan wecka.

Mathematik. Eqvationer af 1:sta och 2:dra graden med flera obekanta. Problemer. Läran om progressioner och logarithmer, jemte öfning i logarithm-tabellers bruk.

Geometriska problemer. Konstruktion af analytiska expressioner. Elementerna af Plana Trigonometrien.

Naturwetenskap. Fysik: läran om Wärmet och Ljuset, Magnetismen och Elektriciteten. Problemer. Repetition.

Historia och *Geografi.* Nyare tidens allmänna Historia. Fäderneslandets Historia fortsatt och afslutad.

Filosofisk Propædeutik. Psykologi; Logik.

Hebreiska. Grammatik. Fyra kapitel af Genesis. Tio Psalmer.

Engelska. Uttalslära. Grammatik. Läseöfningar.

Underwisningsplan

för dem som icke läsa klassiska språk.

Antal underwisningstimmar i hwarje wecka för särskilda läro-ämnen.

Läroämnen.	I Klass.	II Klass.	III Klass.	IV Klass.	V Klassen.	VI Klassen.		VII Klassen.	
						1 Afd.	2 Afd.	1 Afd.	2 Afd.
Kristendom	6	5	3	3	3	2	2	2	2
Modersmålet	8	4	4	3	3	3	3	3	3
Tyska	—	6	5	3	2	2	2	—	—
Engelska	—	—	3	3	3	2	2	3	3
Franska	—	—	—	3	4	5	5	5	5
Mathematik	8	5	7	8	7	6	6	6	6
Naturwetenskap	2	2	3	3	Nat.-hist. 2	1	1	—	—
					Fysik 2	3	3	2	2
						Kemi 2	2	Kemi } 3	3
								Min. }	
Historia och Geografi	3	5	5	4	4	4	4	4	4
Filosofisk Propædeutik	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Wälskrifning och Teckning	3	3	2	2	2	2	2	2	2
	30	30	32	32	32	32	32	32	32

Läroämnenas fördelning på särskilda klasser.

Första Klassen.

Kristendom. Biblisk Historia. Första och Andra Hufwudstycket af Katekesen. Walda Bibelspråk och Psalmer.

Modersmålet. Uppläsning af walda stycken. Berättelser ur Nordiska Sagohistorien, muntligen framställda af läraren och med egna ord återgifna af lärjungen. Språklärans första grunder. Öfningar i rättskrifning.

Mathematik. Arithmetik: de fyra räknesätten i hela tal; öfning i hufwudräkning.

Geometrisk åskådningslära.

Naturwetenskap. Fysisk Geografi: det allmännaste om werldsdelarne. Sweriges, Norges och Danmarks fysiska Geografi.

Historia och *Geografi.* Sweriges, Norges och Danmarks politiska Geografi.

Andra Klassen.

Kristendom. Biblisk Historia, fortsatt och afslutad. Tredje och Fjerde Hufwudstycket af Katekesen. Walda Bibelspråk och Psalmer.

Modersmålet. Uppläsning af walda stycken. Berättelser ur Nordiska Sagohistorien såsom i föregående klass.

Formläran och det allmännaste af läran om satsen, hufwudsakligen medelst muntliga och skriftliga öfningar. Öfningar i rättskrifning.

Tyska. Läseöfningar och Formlära; de grammatiska begreppen meddelade under jemförelse med modersmålet.

Mathematik. Arithmetik: de fyra räknesätten i bråk och sorter. Öfning i hufwudräkning.

Geometrisk åskådningslära.

Naturwetenskap. Fysisk Geografi, fortsatt och afslutad.

Botanik: beskrifning och undersökning af ett mindre antal (20 till 30) wäxters delar. Wäxternas indelning efter Linné. Insamling af 50 wäxter.

Historia och *Geografi.* Berättelser ur Fäderneslandets Historia efter lärarens muntliga framställning och med begagnande af en kort lärobok såsom stöd för lärjungens minne.

Europas politiska Geografi, efter en mindre lärobok.

Tredje Klassen.

Kristendom. Biblisk Historia, repetition. Femte Hufwudstycket af Katekesen; repetition af samtliga Hufwudstyckena. Walda Bibelspråk och Psalmer.

Modersmålet. Läseöfningar. Formlära. Sats- och interpunktions-lära med dertill hörande öfningar. Smärre uppsatser dels i bref-form och dels i form af berättelse eller beskrifning. Rättskrifning efter diktamen.

Tyska. Läseöfningar. Grammatik.

Engelska. Läseöfningar. Formlära.

Mathematik. Arithmetik: Regula de tri, med anwändning på Intresseräkning m. m.

Geometri till det omfång som innefattas i Euclidis första Bok.

Naturwetenskap. Botanik: kännedom af wäxtens yttre organer, inhemtad under förewisning af walda wäxter, med hufwudsakligt afseende på rotens, stammens och bladets terminologi. Insamling af ytterligare 50 till 100 wäxtarter.

Zoologi: Inledning till djurrikets kännedom. Början af läran om däggdjuren.

Historia och *Geografi.* Fortsättning af Fäderneslandets Historia såsom i föregående klass. Europas politiska Geografi, fortsatt.

Fjerde Klassen.

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Katekisation.

Modersmålet. Läseöfningar. Sats- och interpunktions-lära med talrika tillämpningar. Uppsatser, öfningar och rättskrifning såsom i föregående klass.

Tyska. Läseöfningar ur en tjenlig krestomati eller lättare författare. Grammatik med talrika öfningar. Skriföfningar på lärorummet.

Engelska. Läsning ur en tjenlig krestomati eller lättare författare. Fortsättning af formläran.

Franska. Läseöfningar. Formlära.

Mathematik. Arithmetik: repetition.

Geometri till det omfång, som innefattas i Euclidis fyra första Böcker.

Algebra: de fyra räknesätten i hela tal och bråk.

Naturwetenskap. Botanik: fortsättning af läran om wäxtens yttre organer, efter ett större antal walda wäxtarter, med hufwudsakligt afseende på blommans och fruktens terminologi. Insamling af ytterligare 100 wäxtarter.

Zoologi: fortsättning af läran om däggdjuren. Läran om de öfriga vertebrerade djuren.

Historia och *Geografi.* Fäderneslandets Historia, fortsatt och afslutad. Europas politiska Geografi, afslutad. Grunddragen af de öfriga werldsdelarnes Geografi.

Femte Klassen (twåårig).

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Katekisation. Kyrkohistoriska berättelser.

Modersmålet. Läsning af walda stycken ur goda författare. Satsöfningar till jemförelse med de främmande språken i afseende på modersmålets byggnad och skaplynne. Uppsatser öfwer lättare ämnen efter lärarens anwisning i afseende på behandlingen.

Tyska. Läsning af walda författare. Grammatik. Ett hem-thema hwarje wecka.

Engelska. Läsning ur en tjenlig krestomati eller walda författare. Grammatik. Skriföfningar på lärorummet.

Franska. Läsning ur en tjenlig krestomati eller lättare författare. Grammatik. Skriföfningar på lärorummet.

Mathematik. Proportionslära, med dess anwändning på Geometri.

Algebra: det wigtigaste af läran om digniteter och rötter. Eqvationer af 1:sta och 2:dra graden med en obekant, jemte problemer.

Naturwetenskap. Botanik: kännedom af wäxtens inre organer samt deras utbildning och werksamhet. Insamling af ytterligare 100 till 150 wäxtarter.

Zoologi: de icke vertebrerade djuren.

Fysik: framställning af de fysiska grundbegreppen, tillika såsom inledning till Kemien.

Historia och *Geografi.* Allmänna Historien i kortare öfwersigt.

Geografi: Repetition. Utförligare beskrifning af de wigtigare kulturländerna.

Sjette Klassen (twåårig).

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Katekisation. Öfwersigt af de Bibliska Böckernas innehåll och historia.

Troslärans hufwudsanningar efter en kort lärobok och med hänwisningar till den Heliga Skrift.

Modersmålet. Läsning af walda stycken ur Swenska litteraturen med underrättelser om författarne och deras arbeten. Stycken ur Norsk och Dansk litteratur. Hwarje wecka en uppsats efter lärarens anwisning i afseende på behandlingen, eller en utförligare öfwersättning från främmande språk. Talöfningar.

Tyska. Extemporerad läsning. Ett hem-thema hwarje wecka.

Engelska. Läsning af walda författare. Skriföfningar på lärorummet.

Franska. Läsning af walda författare. Grammatik. Skriföfningar på lärorummet.

Mathematik. Eqvationer af 1:sta och 2:dra graden med flera obekanta, jemte problemer. Läran om progressioner och logarithmer, jemte öfning i logarithm-tabellers bruk.

Geometriska problemer. Stereometri.

Naturwetenskap. Botanik: läran om de naturliga wäxtfamiljerna.

Zoologi: Repetition.

Allmän Fysik samt läran om Ljudet, Wärmet och Ljuset, jemte problemer.

Kemi: Läran om frändskapslagarne och om de kemiska proportionerne. Oorganisk kemi, till läran om de egentliga metallerne.

Historia och *Geografi*. Nyare tidens Historia i utförligare framställning. Fäderneslandets Historia från början af Gustaf I:stes regering.

Geografi såsom i föregående klass.

Sjunde Klassen (twåårig).

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Framställning af troslärans hufwudsanningar såsom i föregående klass.

Öfwersigt af den Kristna Kyrkans utweckling.

Modersmålet. Läsning såsom i föregående klass. En utförligare uppsats hwarannan wecka. Talöfningar.

Engelska. Extemporerad läsning. Skriföfningar på lärorummet.

Franska. Läsning af walda författare. Ett hem-thema hwarje wecka.

Mathematik. Analytiska expressioners konstruktion. Plan trigonometri. Analytiska Geometriens elementer. Repetition, företrädeswis genom problemer.

Naturwetenskap. Fysik: läran om Magnetismen och Elektriciteten. Problemer. Repetition. Theoretisk Mekanik.

Kemi: de wigtigaste af de egentliga metallerne och deras föreningar. Organiska Kemien i kort öfwersigt. De första grunderna af Mineralogi och Geologi.

Historia och *Geografi*. Nyare tidens Historia fortsatt och afslutad. Fäderneslandets Historia, afslutad.

Filosofisk Propœdeutik. Psykologi; Logik.

Bil. Litt. C.

Utdrag af Protokollet, hållet i Lärowerks-Collegium wid N. N. Elementar-lärowerk den 18 .

Ynglingen N. N. anmäldes att (till annat lärowerk) (i den afsigt, som anmäles) wilja afgå från lärowerket och i sådant afseende erhålla betyg.

Wid handlingarnes genomseende befans, att N. N. är född den år i ; intagen i N. N. Elementar-lärowerk höstterminen (wårterminen) år ; derstädes genomgått första, andra (här uppräknas så många klasser, som lärjungen i detta lärowerk genomgått) klassen;[1] intagen wid härwarande lärowerk höstterminen (wårterminen) år ; härstädes genomgått första, andra (här uppräknas de klasser lärjungen genomgått) klassen, uti hwilken sistnämnda han nu tillbragt läseterminer.

Efter med N. N. anställd examen ansågs han, med afseende på intagning i N. N. klass (med afseende på det rum han inom lärowerket innehaft),[2] ega följande insigter:

uti Kristendom o. s w. { Berömliga / Med beröm godkända / Godkända / Förswarliga / Otillräckliga (Ringa).

I sina studier har N. N. ådagalagt { Berömlig / Med beröm godkänd / Godkänd / Förswarlig / Ringa } flit,

och i sitt lefwerne { Mycket godt / Godt / Oklanderligt / Mindre stadgadt } uppförande.

Enligheten med Protokollet intygar

N. N.
Rektor wid N. N. Elementar-lärowerk.
(Collegii Sigill.)

---

[1] Orden: "intagen... klassen" införas endast i händelse lärjungen förut bewistat något annat lärowerk.

[2] Orden: "med afseende... klass" begagnas, då afgång sker till annat lärowerk. Sker afgång i annan afsigt än intagning uti annat Elementarlärowerk, begagnas orden: "med afseende... innehaft", och nyttjas wid bedömandet af lärjungens insigter uttrycket *Ringa* i stället för *Otillräckliga*.

Examens-katalog wid slutet af Wår-(Höst-)terminen år 18 för Klassen i N. N. Elementar-lärowerk.

Lärjungens namn.	Född.	Tillbragt terminer i klassen.	Ankomst till lärowerket efter terminens början.	Anmäldt förfall för uteblifwande.	Afgång under terminens lopp.	Anmäld orsak dertill.	Frånwaro under terminens lopp.		Allmänt witsord om flit.	Witsord om insigter och flit i förekommande läroämnen (hwilka ämnen efter hwarje lärowerks olika beskaffenhet anföras). Första bokstafwen utmärker *insigter*, den andra *flit*.												Seder och uppförande.	Anmäld wistelseort under blifwande ferier.
							Med giltigt förfall.	Utan giltigt förfall.		Kristendom.	Swenska språket.	Latinska.	Grekiska.	Hebreiska.	Främmande lefwande språk. Franska.	Tyska.	Engelska.	Historia och Geografi.	Mathematik.	Naturwetenskap.	Filosofi.		
N. N.	år och datum)	(antal	(datum)	*)	**)	***)	(antal timm.)	(antal timm.)	B.	C.B.	B.A.	A.B.	A.B.	D.B.	A.A.	B. B.	C. C.	D.B.	A.B.	C.D.	B. B.	A.	N.N.

Bokstäfwernas bemärkelse i afseende på a) *Seder och uppförande:*
A. Mycket god.
B. God.
C. Oklanderlig.
D. Mindre stadgad.

b) *Insigter och flit:*
A. Berömlig.
A.B. Med beröm godkänd.
B. Godkänd.
C. Försvarlig.
D. Otillräcklig, (om flit) Ringa.

—stad den 18

N. N.
Rektor.

*) Har lärjungen warit frånwarande hela terminen, blifwa alla kolumnerna för honom öppna, utom denna, hwari förfallet, om det är uppgifwet, antecknas. Under det uppgifna förfallet anmärkes, om det af Lärowerks-Collegium är gilladt eller ogilladt.
**) Här antecknas, i thy fall, sista dagen då lärjungen bewistade underwisningen.
**) Här anföres, om någon blifwit förwist från lärowerket, med hänwisning till Collegii protokoll för den dag då domen fälldes.

Bil. Litt. E.

Matrikel öfwer de wid N. N. Elementar-lärowerk intagna lärjungar.

Intagen i lärowerket.	Klass.	Lärjungens namn.	Födelseort samt födelseår och datum.	Fadrens namn, bostad, titel eller yrke.	Sednast bewistadt lärowerk.	Åsatt nummer på medfördt betyg.	Afgång från lärowerket.	Klass, hwari lärjungen befann sig wid afgången.	Anmäld afsigt wid afgången.	Åsatt nummer på afgångsbetyget.	Tiden, när afgångsbetyget utfärdades.	Allmänna anmärkningar.
(år och datum)				[1])	[2])		(år och datum) [3])		[4])	[5])	[5])	

N. B. Ehuru det ej kan wara ett åliggande för Rektorerna att hålla framtida biografiska anteckningar, men sådana skulle blifwa af mycken nytta för nekrologien m. m., och derföre torde intressera mången Rektor, bör i matrikeln wid hwarje lärjunges namn tillräckligt rum för sådant ändamål lemnas.

[1] Här antecknas äfwen, om fadren är afliden.

[2] Har lärjungen ej förut bewistat lärowerk, blifwer denna kolumn öppen.

[3] Om lärjungen utan anmälan afgår från lärowerket, antecknas sista läseterminen han der war närwarande.

[4] Anmäles ingen afsigt, blifwer denna kolumn öppen.

[5] Begäres icke något afgångsbetyg, blifwer kolumnen öppen. Har lärjungen blifwit förwist från lärowerket antecknas sådant här, jemte förwisningsdomens år och datum.

Obs. Matrikeln inbindes, folieras och förwaras i lärowerkets arkiv.

Diarium wid N. N. Elementar-lärowerk.

Ar och Datum.	Expeditioner.			Af Rektor lärjungarne lemnad frihet från underwisningen.				Lärares frånwaro från underwisningen.			
				För hela lärowerket.		Särskildt för öfwersta klassen.					
	Ankomna.	Afgångna.	Åtgärd.	Antal timm.	Orsak.	Antal timm.	Orsak.	Lärarens namn.	Antal timmar.	Anmäldt förfall.	Annotationer.
										*)	

*) Är denna kolumn lemnad öppen, utmärker detta förfallolös frånwaro.

Obs. Diarium inbindes, folieras och förwaras i Arkivet.

I »Föreningen för svensk undervisningshistoria», adress *Lund*, utgör medlemsavgiften 5 kronor pr år. »Årsböcker i svensk undervisningshistoria» erhålla medlemmarna utan annan ersättning än 35 öres porto pr årgång samt eventuellt erforderlig postförskottsavgift (30 öre).

Följande volymer ha utkommit:

Årgång I (1921):

1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Studier rörande reformationstidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3: —.
2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Välinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2: —.
3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1: 50.
4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3: 50. (Särtryck på bättre papper i få ex.: 1649 års skolordning i avtryck och översättning. Kr. 3: —. Särtrycket erhålles ej för medlemsavgiften).

Årgång II (1922):

5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal, utgivna i översättning från latinet. 156 sid. Kr. 3: —.
6. *A. P. Andersson* m. fl., Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åsheda, Wallby och flera andra orter). C:a 184 s. Kr. 3: —.
7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 s. Kr. 3: —.

Årgång III (1923):

8. *R. Cederlund, O. Haglund, G. A. Westerin* m. fl., Folkundervisning med lärda, etiska och praktiska inslag. Urkunder och historik rörande Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tådene, V. Vingåker, Västerhaninge och Västerljung. 187 s. Kr. 3: —.
9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820 års skolordning. 117 s. Kr. 3: —.
10. Till Joh. Rudbeckii karakteristik. Otryckta urkunder med kommentar. 96 s. Kr. 3: —.

I »Föreningen för svensk undervisningshistoria», adress *Lund*, utgör medlemsavgiften 5 kronor pr år. »Årsböcker i svensk undervisningshistoria» erhålla medlemmarna utan annan ersättning än 35 öres porto pr årgång samt eventuellt erforderlig postförskottsavgift (30 öre).

Följande volymer ha utkommit:

Årgång I (1921):

1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Studier rörande reformationstidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3: —.
2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Välinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2: —.
3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1: 50.
4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3: 50. (Särtryck på bättre papper i få ex.: 1649 års skolordning i avtryck och översättning. Kr. 3: —. Särtrycket erhålles ej för medlemsavgiften).

Årgång II (1922):

5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal, utgivna i översättning från latinet. 156 sid. Kr. 3: —.
6. *A. P. Andersson* m. fl., Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åsheda, Wallby och flera andra orter). C:a 184 s. Kr. 3: —.
7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 s. Kr. 3: —.

Årgång III (1923):

8. *R. Cederlund, O. Haglund, G. A. Westerin* m. fl., Folkundervisning med lärda, etiska och praktiska inslag. Urkunder och historik rörande Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tådene, V. Vingåker, Västerhaninge och Västerljung. 187 s. Kr. 3: —.
9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820 års skolordning. 117 s. Kr. 3: —.
10. Till Joh. Rudbeckii karakteristik. Otryckta urkunder med kommentar. 96 s. Kr. 3: —.

PRIS 3 KRONOR.

Lund 1924. Carl Bloms boktryckeri.

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR

1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

X

1878 ÅRS SKOLLAG

Vidfogad skrift:

ANWISNINGAR OCH RÅD; BILAGA TILL 1820 ÅRS SKOLORDNING

PRIS 3 KRONOR

LUND 1927 — CARL BLOMS BOKTRYCKERI

32/512

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1927] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. VII]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[SERIEVOLYM 22] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [ÅRSVOLYM 3]

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR

1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

X

1878 ÅRS SKOLLAG

Vidfogad skrift:

ANWISNINGAR OCH RÅD; BILAGA TILL 1820 ÅRS SKOLORDNING

LUND, C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG (I DISTRIBUTION)

Stadgan av 1878 samt Anwisningar och Råd 1820 utgivas med partiellt understöd av statsmedel, för vilket anslag härmed frambäres ett underdånigt tack.

KONGL. MAJ:TS NÅDIGA STADGA

för rikets allmänna läroverk;

gifven Stockholms slott den 1 November 1878.

Vi OSCAR, **med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung,** göre veterligt: att sedan Riksdagen gjort underdånig framställning derom, att Oss måtte täckas låta genom sakkunnige män företaga en revision af gällande stadga för de allmänna elementarläroverken och de särskilda, tid efter annan meddelade föreskrifter, som blifvit gifna rörande hennes tillämpning, i anledning hvaraf utsedde komiterade afgifvit yttranden och förslag, och efter det åtgärder, med Riksdagens bifall, vidtagits för upprättandet af särskilda reallläroverk samt för meddelandet af skild undervisning åt de olika liniernas lärjungar i de högre klasserna, hvarjemte, angående vilkoren för behörighet till lärarebefattning i teckning och i musik vid dessa läroverk, förslag blifvit af Vår Akademi för de fria konsterna och Vår Musikaliska akademi afgifna; hafve Vi, som genom särskilda nådiga beslut af den 6 Juni 1873, den 12 Mars 1875 och den 1 Juni 1877 för dessa läroverks sex nedersta klasser fastställt nya undervisningsplaner, funnit godt, med upphäfvande af stadgan för rikets allmänna elementarläroverk af den 29 Januari 1859, i dess ställe fastställa efterföljande stadga för rikets allmänna läroverk, att, så vida icke annorlunda i ett eller annat afseende särskildt är eller varder föreskrifvet, tjena till efterrättelse.

Första kapitlet.

Stadga för undervisningen och ordningen vid de allmänna läroverken.

Ändamål, indelning, lärare.

§ 1.

De af staten bekostade allmänna läroverken hafva till ändamål så väl att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning som ock att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas.

§ 2.

1. Med afseende å det olika kunskapsmått, som inom de allmänna läroverken bör ungdomen bibringas, och läroverkens deraf beroende klassantal, fördelas de i Högre och Lägre.

2. De högre hafva sju klasser och äro af tre slag, nemligen:

läroverk fullständiga på latinlinien;
läroverk fullständiga på reallinien;
läroverk fullständiga på båda linierna.

3. De lägre äro dels läroverk med fem klasser, dels läroverk med tre klasser.

§ 3.

För hvardera af de fem lägsta klasserna beräknas lärotiden till ett år och för hvardera af de tvenne följande till två år; dock bör, der för sådant ändamål tillräckligt lärareantal finnes, hvardera af de tvenne högsta klasserna fördelas på två ettariga afdelningar, hvilka hvar för sig undervisas.

§ 4.

1. Lärare vid de högre allmänna läroverken äro rektor, lektorer och adjunkter; vid de lägre rektor och kolleger.

2. Utom ofvan nämnde lärare anställas vid hvarje läroverk lärare i musik, teckning och gymnastik.

Läroämnen och undervisningens fördelning.

§ 5.

Läroämnena i de allmänna läroverken äro: kristendom, modersmålet, latinska, grekiska, tyska, engelska och franska språken, matematik, naturvetenskap, historia och geografi samt filosofisk propedeutik. Öfningsämnen äro: välskrifning, teckning, musik och gymnastik jemte vapenföring och militäröfningar. Dessa läro- och öfningsämnen inträda i den ordning och med det antal timmar, som de fastställda undervisningsplanerna och särskilda föreskrifter för vissa öfningar bestämma. Med undervisningen i modersmålet förbindes jemväl undervisning i Norges och Danmarks literatur och språk.

§ 6.

Lärjunge tillhörande främmande trosbekännelse vare frikallad från deltagande i kristendomsundervisningen, om målsman det önskar.

§ 7.

I hvar och en af de tre första klasserna är undervisningen gemensam för alla lärjungar. Från och med fjerde klassen meddelas undervisningen på två linier, latinlinien och reallinien, antingen vid samma eller vid olika läroverk. Vid läroverk, der båda linierna finnas, är undervisningen i fjerde och femte klasserna dels gemensam för båda linierna, dels särskild för hvardera linien. I sjette och sjunde klasserna skola de lärjungar, som tillhöra hvardera linien, åtnjuta skild undervisning; dock må, om vid något läroverk särskilda förhållanden efter efori pröfning sådant påkalla, lärjungar af olika bildningslinier inom dessa klasser kunna i vissa fall sammanföras till gemensamma lärotimmar.

§ 8.

Lärjunge på latinlinien eger välja mellan afdelningen A, der båda de klassiska språken läsas, och afdelningen B, der grekiska språket icke läses.

§ 9.

Vid val mellan de olika linierna eller mellan latinliniens båda ofvan nämnda afdelningar vare lärjunge skyldig att förete målsmans skriftliga samtycke, om rektor det fordrar.

§ 10.

Åt de lärjungar i sjunde klassen, hvilka tillhöra afdelningen A å latinlinien, meddelas, om de sådant åstunda, undervisning i hebreiska äfvensom i engelska språket.

§ 11.

Från föreskrifven undervisning och öfning i sång, äfvensom i gymnastik och vapenföring, må rektor på grund af läkares intyg eller andra giltiga skäl kunna medgifva befrielse.

§ 12.

Inom första klassen bestrides undervisningen, der icke särskilda omständigheter föranleda undantag, af en enda lärare. Undervisningen inom hvar och en af de tre näst följande klasserna må efter för handen varande omständigheter åt två eller flere, högst fyra lärare öfverlemnas; dock bör äfven i dessa klasser under så många lärotimmar, som lämpligen kan ske, undervisningen bestridas af en enda lärare. I öfrigt vare, åtminstone vid de högre läroverken, undervisningen i allmänhet efter läroämnena mellan lärarne fördelad.

§ 13.

1. Oberäknad den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnes skriföfningar, vare lektor, som tillika är domkapitelsledamot, förpligtad att vid läroverket hvarje vecka lemna undervisning aderton till tjugu timmar, lektor, som icke är domkapitelsledamot, tjugu till tjugutvå, adjunkt och kollega tjugufyra till tjuguåtta timmar; dock att för kollega vid treklassigt läroverk undervisningstiden må, om läroverkets behof det kräfver, kunna utsträckas till trettio timmar.

2. Rektor åligge följande undervisningsskyldighet:

vid högre läroverk tolf till sexton timmar;

vid lägre läroverk med fem klasser tjugu till tjugutvå timmar;

vid lägre läroverk med tre klasser tjugufyra timmar hvarje vecka.

3. För lärare, som fått sig ålagdt ett drygare hemarbete med rättande af lärjungarnes skriftliga uppsatser, må, der förhållandena det medgifva, undervisningstiden kunna minskas med högst fyra lärotimmar i veckan.

§ 14.

Hvar och en lärare vare skyldig att i de kunskapsgrenar, i hvilka han för sin lärarebefattning aflagt prof, meddela undervisning, efter som läroverkets behof kräfver, i flere eller färre klasser. Adjunkt eller kollega vare ock pligtig att, derest sådant med hänseende till de i § 12 gifna föreskrifter pröfvas nödigt, efter lärarekollegiets förslag och efori förordnande, till större eller mindre del öfvertaga undervisningen äfven i andra inom läroverket förekommande ämnen. Samma skyldighet åligge lektor, så vida vid läseordningens uppgörande hans tjenstgöring befinnes, med iakttagande af de i näst föregående § i afseende på timantalet meddelade föreskrifter, icke kunna inskränkas till de ämnen, i hvilka han aflagt prof.

§ 15.

Undervisningen i hebreiska språket åligger, så vida ej särskilda förhållanden föranleda undantag, läraren i teologi.

§ 16.

1. I öfverensstämmelse med de stadgade undervisningsplanerna samt med hufvudsaklig ledning af de rörande läroämnenas fördelning på särskilda klasser meddelade föreskrifter skall förslag till läseordning och till fördelning af skyldigheten att granska lärjungarnes skriftliga arbeten, äfvensom till lärokurser i de inom hvarje klass förekommande läroämnen, af läroverkets rektor och lärare vid hvarje läseårs början uppgöras samt efori granskning och stadfästelse underställas.

2. Ordningen för undervisning i musik, teckning och gymnastik bestämmes äfven af eforus, sedan förslag af rektor

i samråd med vederbörande lärare blifvit uppgjordt och hans granskning underställdt.

3. Godkänd ordning för undervisningen, upptagande för hvarje särskild klass eller afdelning och hvarje timme i veckan så väl det bestämda läro- eller öfningsämnet som lärarens namn, varde, genom efori försorg, ofördröjligen till Ecklesiastikdepartementet insänd.

4. Sådan ordning vare äfven i läroverkshuset tillgänglig. Dessutom skall i hvarje lärorum vara anslagen arbetsordning för den eller de klasser eller afdelningar, som der undervisas.

Lärotider.

§ 17.

1. Läseåret, som fördelas i två terminer, nemligen höst- och vårterminen, börjar inom Augusti och slutar inom Juni månad, der icke särskilda omständigheter föranleda undantag.

2. Lärotiden utgöre hvarje år trettiosex veckor, och må ej, utan Kongl. Maj:ts tillstånd, vid något läroverk förkortas. Dag för terminens början och slut bestämmes, efter rektors förslag, af eforus. Under den öfriga delen af året vare allmänna ferier, minst tre veckor under och omkring julhelgen och den återstående tiden under sommaren. Dessa ferier må lärjungarne tillbringa hvar helst målsmän för godt finna; dock bör vistelseorten för rektor tillkännagifvas.

3. I den allmänna lärotiden inberäknas den ledighet, som vid påskhelgen från och med skärtorsdagen till och med nästföljande onsdag, och likaledes den, som vid pingsthelgen från och med lördagen till och med nästföljande tisdag lemnas lärjungarne.

§ 18.

1. Antalet läro- och öfningstimmar för hvarje klass bestämmes genom de stadgade undervisningsplanerna och särskildt meddelade föreskrifter.

2. I afseende på de dagliga undervisningstimmarnes fördelning gälle följande bestämmelser, der ej Kongl. Maj:t på grund af särskilda förhållanden medgifver undantag.

Ej må flere än sex af de genom undervisningsplanen för hvarje klass bestämda lärotimmar förekomma på samma dag, ej heller under någon söckendag all undervisning uteblifva.

Endast i klasserna öfver den femte må tre läsetimmar följa på hvarandra.

Mellan två på hvarandra följande läsetimmar skola lärjungarne åtnjuta fem till tio minuters ledighet, hvilken i lärotiden inberäknas.

Två eller tre timmars fortsatt arbete på lärorummet skall efterföljas af minst två timmars ledighet från skolgång; dock må af denna ledighet en half timme kunna användas för gymnastik eller sång, om den samma omedelbart ansluter sig till en föregående eller efterföljande läsetimme.

Vid läseordningens uppgörande tillses, att lärjungarne i läroverkets alla klasser, så vidt ske kan, hafva två eftermiddagar i veckan lediga från obligatorisk undervisning.

För öfrigt må efter olika orters sed och årstidernas beskaffenhet undervisningstimmarne ordnas på sätt eforus efter rektors och lärares förslag godkänner.

§ 19.

1. Ej må lärare utbyta föreskrifven offentlig lärotimme mot annan, under hvilken lärjungarne, enligt vid läroverket stadgad ordning, böra ega ledighet från undervisningen, ej heller utan hos rektor anmäldt och af honom godkändt förfall sådan ledighet under en eller flera timmar lärjungarne meddela, eller anmoda någon annan att i sitt ställe bestrida undervisningen.

2. För hela läroverket gemensam ledighet från undervisningen under en eller flera timmar, eller hel dag, må, dock endast af eforus eller rektor, kunna medgifvas, när hård väderlek, marknad, allmän högtidlighet eller annan giltig anledning förekommer.

3. Åt lärjungarne i sjette klassen må rektor två gånger i månaden och åt lärjungarne i sjunde klassen fyra gånger i månaden kunna bevilja en hel dags ledighet, hvilken bör användas för enskilda studier eller för de skriftliga arbetena.

4. Om lärjunge för någon sin angelägenhet behöfver

ledighet från undervisningen en eller annan timme, anmäle det hos klassföreståndaren, hvilken ege att pröfva behofvet och medgifva ledigheten. Dock göre den klassföreståndare, som beviljar sådan frihet, anmälan derom hos rektor före veckans utgång.

5. Behöfver lärjunge en eller flere dagars ledighet från undervisningen, begäre sådan hos rektor.

§ 20.

Bön med sång och bibelläsning jemte förklaring förrättas hvarje morgon så tidigt, att derigenom icke någon del af följande lärotimme upptages; och må tiden för sådan förrättning ej utsträckas öfver en half timme. Bön förrättas äfven efter sista lärotimmens slut hvarje dag. Lärarne lede dessa andaktsöfningar på det sätt och i den ordning rektor bestämmer.

§ 21.

Lärjungarne beviste, under tillsyn af en eller flere lärare, hvarje sön- och högtidsdag högmessogudstjensten enligt rektors af eforus godkända bestämmande; dock ege rektor, efter pröfning af omständigheterna, meddela lärjunge tillåtelse att vara från gudstjenst frånvarande.

Intagning i läroverk.

§ 22.

Intagning i läroverk må ej ske å annan tid än vid läsetermins början, så vida ej inträdessökande kan styrka sådant förfall, som skäligen föranleder undantag från detta stadgande. Af den, som önskar intagas vårterminen, fordras, jemte öfriga för inträde nödiga kunskaper, att kunna nöjaktigt redogöra för de lärostycken, som under höstterminen blifvit genomgångna i den klass, der inträde sökes.

§ 23.

1. Ej må i statens läroverk till lärjunge antagas någon, som icke uppnått nio års ålder.

2. Anmäler sig yngling, som är mer än femton år gammal, till intagning i någon af läroverkets tre lägsta klasser, och befinnes han icke ega mot sin ålder någorlunda svarande kunskaper, må rektor i samråd med vederbörande lärare efter pröfning af omständigheterna honom antaga eller afvisa, och eger i senare fallet inträdessökande, der han med beslutet icke åtnöjes, att hos eforus eller, i dennes frånvaro, hos inspektor deri söka ändring.

3. Inträdessökande skall förete så väl intyg af vederbörande presterskap, innehållande uppgift om föräldrar, födelseort, ålder och uppförande, som ock bevis derom, att han haft naturliga eller vaccinkoppor och icke veterligen är med smittosam sjukdom behäftad. Har han förut varit i annat allmänt läroverk intagen, vare han från företeende af nämnda intyg och bevis frikallad, men deremot ovilkorligen pligtig att förebringa vederbörligt afgångsbetyg från det läroverk han senast bevistat.

4. De i föregående moment föreskrifna intyg skola af rektor granskas samt, i fall den sökande intages, till sitt huvudsakliga innehåll i matrikeln antecknas och vid läroverket förvaras.

§ 24.

1. För inträde i första klassen fordras:

a) att kunna säkert och väl läsa innantill svenska språket samt med egna ord redogöra för innehållet af en uppläst enkel berättelse;

b) att skrifva en redig och jemn handstil;

c) att ega någon färdighet i rättskrifning;

d) att hafva inhemtat kännedom af bibliska historien efter en kortare lärobok samt ega insigt i kristendomens hufvudläror enligt Luthers lilla katekes;

e) att ega färdighet i användandet af de fyra räknesätten i fyrsiffriga hela tal äfvensom hafva förvärfvat någon öfning i hufvudräkning;

f) att känna grunddragen af Sveriges geografi samt ega någon färdighet i begagnandet af kartan.

2. För inträde i hvarje annan klass fordras att hafva

inhemtat de lärokurser, som äro för de föregående klasserna stadgade.

3. Inträdessökande, som tillhör främmande trosbekännelse, må aflägga prof på sin religionskunskap på sätt rektor lämpligt finner.

§ 25.

1. Den, som söker inträde i läroverkets första klass, varde af rektor med vederbörande lärares tillhjelp pröfvad. Rektor afgöre, om den sökande må intagas.

2. Med den, som söker inträde i någon af läroverkets öfriga klasser, anställe lärarne pröfning enligt den anordning rektor eger bestämma, och afgifve derefter omdöme öfver den sökandes insigter. Äro bland lärarne meningarne delade, om och i hvilken klass den sökande må intagas, afgöre det rektor.

§ 26.

Vid inskrifning i läroverk erlägge den antagne de afgifter, som i § 136 mom. 1 a), 2 a) och 3 c) äro föreskrifna. Bevisligen medellöse äfvensom de, hvilka öfvergå till ett allmänt läroverk från annat sådant, äro från dessa afgifter frikallade.

§ 27.

Ingen annan än den, som enligt stadgad ordning blifvit i läroverket intagen, ege tillåtelse att såsom lärjunge begagna sig af undervisningen derstädes. Föräldrar och målsmän eller annan, som önskar taga kännedom om undervisningen vid läroverket, må med rektors eller vederbörande lärares bifall vara vid lärotimme tillstädes.

§ 28.

Vid lärjunges intagning i allmänt läroverk, till hvilket han från ett annat öfvergår, iakttages hvad i § 33 derom stadgas.

Flyttning inom läroverk och öfvergång från ett läroverk till annat.

§ 29.

Lärjunge må ej till högre klass uppflyttas förr, än han kan nöjaktigt redogöra för lärokursen inom den närmast lägre klassen.

§ 30.

Pröfning af de för lärjunges flyttning inom läroverk erforderliga kunskaper verkställe rektor jemte lärarne i de klasser, mellan hvilka flyttningen skall ske. Äro lärarne af olika tankar, skilje rektor.

§ 31.

Allmän flyttning inom läroverk ege rum vid hvarje vårtermins slut. Med lärjunge, som vid vårterminens slut icke blifvit flyttad till högre klass, men vid höstterminens början anmäler sig till flyttning, bör af rektor och lärare pröfning anställas enligt af rektor gjord anordning.

§ 32.

Lärjunge, som önskar att blifva uppflyttad till högre klass i annan ordning än den i näst föregående § angifna, äfvensom lärjunge, hvilken med målsmans bifall vill öfvergå från den ena linien till den andra eller från latinliniens ena afdelning till den andra, skall ådagalägga, att han eger de insigter, hvarom i § 24 mom. 2 och i § 22 sägs; dock må sådan uppflyttning eller öfvergång ske endast vid läsetermins början.

§ 33.

1. Lärjunge, som på grund af den i § 30 föreskrifna pröfning blifvit vid vårterminens slut från en lägre klass eller afdelning inom läroverket flyttad till en högre, eger, om han till annat allmänt läroverk afgår, att derstädes vid näst följande termins början utan särskild pröfning vinna inträde i den klass eller afdelning, som motsvarar den, till hvilken han enligt honom meddeladt betyg blifvit flyttad; dock att detta icke gäller i fråga om inträde i läroverkets högsta eller sjunde klass.

2. Likaledes må lärjunge, som önskar från ett lägre läroverks öfversta klass för studiernas fortsättning afgå till ett högre och enligt vederbörligt afgångsbetyg innehar dertill erforderliga kunskaper, för intagning vid näst följande termins början i närmast högre klass inom det senare njuta detta betyg till godo, såsom hade han blifvit inom samma läroverk upp-

flyttad ifrån lägre klass. Sådant betyg skall innehålla dels de vitsord, som blifvit honom tilldelade för kunskaper och uppförande under de två sist förflutna läseterminerna, dels de betyg, han i särskild med honom vid vårterminens slut anställd afgångspröfning erhållit. Denna pröfning verkställes af rektor och lärare i skolans högsta klass, i närvaro af läroverkets eforus eller inspektor, hvilken bör öfver pröfningens utgång meddela särskildt yttrande. Finnes högre läroverk i samma stad, närvare två af de vid det samma anställde lärare, hvilka läroverkets rektor eger utse, vid denna afgångspröfning och må, der de samfäldt förklara sig anse någon lärjunge icke ega de för uppflyttning erforderliga insigter, afgångsbetyg för honom icke utfärdas.

§ 34.

Lärjunge, som tillbragt två år i en ettårig klass eller i en afdelning af tvåårig klass, men likväl ej befinnes ega de kunskaper, som för uppflyttning till högre klass eller afdelning erfordras, varde, så vida icke sjuklighet eller andra giltiga skäl föranleda undantag, med vederbörligt betyg från läroverket skild.

Afgång från läroverk.

§ 35.

Lärjunge, som efter fullbordad lärokurs afgår från högre läroverk, eger att undergå mogenhetspröfning och erhålla betyg enligt den stadga, som för sådan pröfning särskildt är utfärdad.

§ 36.

1. Åstundar lärjunge, innan han fullständigt genomgått det läroverk, i hvilket han varit intagen, att derifrån afgå, anmäle hos rektor sin önskan och uppvise dervid, om han är omyndig, målsmans skriftliga samtycke. Rektor ege att honom, med betyg öfver kunskaper, flit och uppförande, från läroverket utskrifva.

2. Begär lärjunge tillstånd att under terminens lopp från läroverket afgå, och kan han för sådan begäran visa giltiga skäl, såsom att han ej förmår längre underhålla sig vid läro-

verket, eller att en fördröjd afgång derifrån skulle vara menlig för hans framtid, varde, derest han åstundar att undergå examen och erhålla betyg, pröfning ofördröjligen med honom anställd af vederbörande lärare, och derefter betyg honom meddeladt.

§ 37.

Afgångsbetyg, i enlighet med fastställda formulär, utfärdas af rektor och påtecknas af eforus eller, i dennes frånvaro, af inspektor.

§ 38.

Lärjunge, som icke inställt sig vid läroverket eller anmält giltigt förfall hos rektor inom två veckor efter terminens början, skall anses hafva från läroverket afgått.

§ 39.

Lärjunge, som afgått från läroverk, eger rättighet att, efter vederbörlig anmälan vid läsetermins början, utan nya inskrifningsafgifter återtaga sitt rum vid samma läroverk, så vida han icke varit frånvarande mer än tvenne läseterminer.

Offentliga förrättningar.

§ 40.

Den dag och timme, då, enligt tillkännagifvande vid den näst föregående terminens slut, samtlige lärjungar vid termins början skola vara tillstädes, infinne sig rektor jemte öfriga lärare å läroverkets samlingsrum, anställe, sedan bön med sång blifvit förrättad, upprop med lärjungarne och förmane dem till gudsfruktan, flit och ordning samt göre dem uppmärksamme på hvad de för öfrigt hafva att iakttaga.

§ 41.

1. Vid slutet af hvarje läseår anställe lärarne för öppna dörrar offentlig årsexamen med läroverkets alla klasser, i närvaro af eforus, inspektor och sådane för sakkunskap och oväld kände män, hvilka eforus anmodar att såsom ledare eller vittnen examen öfvervara.

2. Examen må, efter undervisningsämnenas vigt och lärjungarnes antal, förrättas på en eller flere dagar, dock ej upptaga öfver fyra timmar i följd efter hvarandra.

3. Årsexamen utsättes af eforus inom de fyra dagar, som närmast föregå eller efterfölja läseårets slut. Lärjungarnes under året författade skriftliga uppsatser jemte prof på deras skicklighet i teckning böra vid examen företes.

§ 42.

Sedan årsexamen är afslutad, kungöras offentligen inför den samlade ungdomen flyttningarna inom läroverket samt de belöningar och understöd, som blifvit lärjungar tillerkända.

§ 43.

1. Senast åtta dagar före årsexamen utgifve rektor vid hvarje högre läroverk af trycket en inbjudningsskrift, innehållande redogörelse för vigtigare tilldragelser inom läroverket under det förflutna läseåret, för undervisningen, lärarne, lärjungarne, läroverkets ekonomiska förhållanden, examina m. m., enligt för sådan redogörelse särskildt fastställd plan.

2. Rektor vid högre läroverk åligge jemväl att beträffande samtliga inom stiftet varande lägre läroverk meddela förberörda uppgifter. Finnas inom samma stift flera högre läroverk, böra dessa läroverks rektorer, en hvar för de lägre skolor, hvilka eforus efter gjord fördelning bestämt, lemna nämnda redogörelse.

3. Inbjudningsskrift innehålle äfvenledes, åtminstone hvart tredje år, en af rektor eller annan lärare vid något af de läroverk, för hvilka den redogör, författad vetenskaplig afhandling.

§ 44.

Vid höstterminens slut skall inom lägre läroverk äfvensom inom högre läroverks fem nedersta klasser offentlig examen anställas i närvaro af eforus, inspektor samt de ledare och vittnen eforus tillkallar.

§ 45.

Vid hvarje termins slut erhålle lärjunge skriftligt, af klassföreståndare eller af rektor undertecknadt betyg öfver upp-

förande och flit samt insigter i hvarje läro- och öfningsämne. Detta betyg skall lärjungen, då han följande termin till läroverket återkommer, medföra, påtecknadt af hans målsman, och för rektor uppvisa.

§ 46.

I de i §§ 33, 36 och 45 omförmälda betyg skall lärjunges uppförande bedömas medelst vitsorden: mycket godt, godt, oklanderligt, mindre stadgadt; hans insigter och flit med vitsorden: berömlig, med beröm godkänd, godkänd, försvarlig, otillräcklig (ringa).

Ordning och tukt.

§ 47.

1. Lärjunge beflite sig om sann gudsfruktan samt vise vördnad för allmän lag och fastställd ordning. Vid förseelse härutinnan, äfvensom vid allt slags förbrytelse mot sedlighet och anständighet, vare han sine lärares tilltal och bestraffning underkastad.

2. Lärjunge vise aktning och ovilkorlig lydnad för sine lärare och emottage utan gensägelse eller motstånd deras föreskrifter, tilltal eller bestraffningar.

3. Lärjunge inställe sig vid läroverket ofelbart vid läsetermins början den dag och timme, som enligt derom gjordt tillkännagifvande blifvit bestämd. Inträffar för honom laga förfall, anmäles det utan dröjsmål hos rektor.

4. Lärjunge infinne sig vid läro- och öfningstimmarne på utsatt klockslag, snygg och anständigt klädd samt med nödiga läroböcker försedd, iakttage i lärorummet ordning och sedighet samt följe undervisningen med oafbruten uppmärksamhet. Likaledes infinne sig lärjunge å utsatt tid så väl vid de dagliga bönstunderna som ock sön- och högtidsdagar på anvisadt rum vid högmessogudstjensten samt öfvervare dessa andaktsöfningar med stillhet och uppmärksamhet.

5. Sker genom lärjunges förvållande skada å saker, som vid undervisningen begagnas, eller å lärorummets öfriga inventarier och inredning, ersättes den ofördröjligen af den skyl-

dige. Åstadkommes sådan skada af okynne eller ondt uppsåt, straffes den skyldige dessutom efter vederbörande lärares bepröfvande. Kan icke den vållande uppgifvas, ersättes skadan genom sammanskott af de lärjungar, under hvilkas sammanvaro den skett.

6. Lärjunge hålle snyggt och ordentligt i sin bostad samt vårde med aktsamhet så väl egna som andras till hans begagnande lemnade tillhörigheter.

7. Allt vistande på värdshus, källare, biljarder eller dylika allmänna ställen vare lärjunge förbjudet utom i de särskilda fall, då rektor kan finna skäligt att från denna föreskrift medgifva undantag.

8. Allt spel med kort eller tärning vare lärjunge förbjudet, så vida det icke sker i föräldrars eller målsmäns närvaro; dock må lärjunge i intet fall idka sådant eller annat spel om penningar eller penningars värde.

9. Åstundar lärjunge att utan i föräldrars eller målsmans sällskap bevista allmänna nöjen, begäre rektors tillåtelse.

10. Lärjungarne lefve med hvar andra i fördragsamhet och sämja. All våldsam eller skymfande behandling af medlärjunge vare förbjuden.

11. Skulle alla de lärjungar, som veterligen varit tillstädes vid någon mot föreskrifven ordning och tukt begången förbrytelse, antingen af tredska vägra att den skyldige uppgifva eller förklara sig vara till densamma i lika grad skyldige, må på efori pröfning bero, om medelst lottning skall afgöras, hvilken eller hvilka bland lärjungarne, allt efter som antalet af eforus bestämmes, må förbrytelsen umgälla.

§ 48.

1. Anklagas lärjunge vid domstol för brott, vare vid rättegången närvarande ett af läroverkskollegium förordnadt ombud, hvilket eger rätt till talan i allt, hvad lärjungen angår. Pröfvas den anklagade genom laga kraftvunnet utslag skyldig till sådan förbrytelse, som enligt lag medför förlust af medborgerligt förtroende eller eljest är af beskaffenhet, att lärjungen bör anses ovärdig att vid läroverket vistas, varde han af kollegium förklarad från läroverket förvisad.

2. Begår lärjunge förbrytelse af beskaffenhet att endast af målsegande eller efter hans angifvelse kunna vid domstol åtalas, vare kollegium, äfven om sådant åtal icke sker, oförhindradt att döma den skyldige till sådan bestraffning, som enligt denna stadga kan af kollegium åläggas.

§ 49.

1. Vid hvarje af lärjunge begången mindre förseelse söke lärare först att genom tilltal och varning rätta den felande.

2. Vid fortsatt felaktighet må nedflyttning under medlärjungar, utvisning från lärorummet eller annan af rektor godkänd, dermed jemförlig art af bestraffning användas. Sådan bestraffning eger hvarje lärare att omedelbart ålägga och verkställa, men bör om åtgärden lemna vederbörande klassföreståndare underrättelse.

3. Har lärjunge gjort sig skyldig till någon svårare förseelse eller genom fortfarande okynne och sjelfsvåld visat ofvan nämnda straff vara utan åsyftad verkan, skall förhållandet anmälas hos rektor, hvilken eger att bestämma en till framkallande af den felandes ånger och blygsel lämplig näpst. Tillhör den felande någon af läroverkets fem nedre klasser, må rektor derjemte, om han med afseende på öfriga omständigheter pröfvar sådant lämpligt, kunna förklara honom för viss tid, som rektor bestämmer, vara underkastad kroppslig aga, hvilken i händelse af ny förseelse honom tilldelas.

4. Rektor må, der han så finner skäligt, hänskjuta frågan om lärjunges bestraffning till läroverkskollegium, som eger att efter hållen undersökning döma den felande till offentlig varning eller annan lämplig bestraffning.

5. Har lärjunge, tillhörande någon af de fem nedre klasserna, två terminer efter hvar andra, eller lärjunge, tillhörande någon af de öfre klasserna, en termin erhållit lägsta betyget för uppförande, skall han af rektor erinras, att om han till läroverket återkommer och sitt uppförande icke bättrar, han då blifver derifrån förvisad, och skall rektor härom underrätta lärjunges målsman.

6. Lärjunge, som det oaktadt icke bättrar sig, äfvensom lärjunge, hvilken genom osedlighet utöfvar skadligt inflytande

på sina medlärjungar, eller begår svårare förbrytelse, eller eljest i annat fall än i § 48 mom. 1 sägs gör sig ovärdig att vid läroverket njuta undervisning, varde af kollegium dömd att från läroverket för viss tid, dock högst fyra terminer, förvisas. Förvisningsdom jemte föregående ransakning bör i protokoll upptagas och underställas eforus, hvilken eger att densamma stadfästa eller upphäfva samt i senare fallet antingen förkorta förvisningstiden eller ådöma en eller annan af ofvan stadgade bestraffningsgrader.

Förvisningsdomen, sådan den blifvit af eforus fastställd, skall, om han så förordnar, af rektor kungöras inför läroverkets samlade lärjungar.

Från den dag, då lärarekollegiets förvisningsdom fälles, må den dömde tills vidare icke begagna sig af undervisning och öfningar vid läroverket.

7. Lärjunge, som från läroverket förvisats, må icke erhålla annat betyg än afskrift af domen och må icke under förvisningstiden vid allmänt läroverk mottagas samt efter den samma blott i den händelse, att han kan förete tillförlitligt intyg derom, att han ådagalagt godt uppförande under den tid, han varit från läroverket skild.

§ 50.

Till biträde åt lärarne vid upprätthållande af skick och ordning utses bland lärjugnarne inom hvarje klass af klassföreståndaren eller af rektor ordningsmän, hvilka det åligger att hafva uppsigt öfver medlärjungarnes uppförande inom lärorummet, vårda der befintliga inventarier m. m.

§ 51.

Rektors och lärares uppsigt öfver lärjunges skick och uppförande utom lärorummet vare nogrannare i den mån lärjungen under vistelsen vid läroverket saknar nödig vård och tillsyn af föräldrar eller målsmän.

Andra kapitlet.

Befordringslag.

Om ansökning och prof.

§ 52.

1. Då sådan syssla vid allmänt läroverk skall tillsättas, till hvilken biskop och konsistorium ega utnämningsrätt, göre rektor, eller den hans ställe företräder, hos eforus anmälan om ledigheten och afgifve tillika, då fråga är om lektors-, adjunkts- eller kollegabefattning, efter läroverkskollegiets hörande, förslag angående de läroämnen, i hvilka den blifvande läraren bör undervisa, och skall sådant förslag af konsistorium pröfvas. Vid dessa ämnens bestämmande bör tillses, att, der icke särskilda förhållanden föranleda undantag, följande undervisningsämnen helst med hvarandra förenas: kristendom med hebreiska eller med ettdera af de klassiska språken; latinet med grekiskan eller ettdera af dessa språk med modersmålet; tyska, franska och engelska sinsemellan, eller ett eller två af dem med latinet eller med modersmålet; fysik med matematik, och kemi med naturalhistoria.

2. Ledigheten kungöres, med tillkännagifvande af de undervisningsämnen, som till sysslan höra, genom stiftets konsistorium i den tidning hvari officiela meddelanden böra införas. Sysslan sökes hos nämnda konsistorium inom den tid, som för ansökning till ecklesiastika tjenster i allmänhet är bestämd.

§ 53.

Sökande till läraresyssla vid allmänt läroverk skall 1) vara känd för gudsfruktan och goda seder samt, derest han söker lärarebefattning i kristendom, bekänna sig till den rena evangeliska läran; 2) utmärka sig för det allvar och den stadga i karakteren samt foglighet i lynnet, att han må kunna tillvinna sig lärjungarnes aktning och tillgifvenhet; 3) ega grundlig insigt i de stycken, som till den sökta sysslan höra; 4) besitta förmåga att lätt och tydligt meddela undervisning samt 5)

hafva förberedt sig för lärarekallet genom nöjaktigt genomgången profårskurs, så framt ej Kongl. Maj:t på derom gjord underdånig ansökning funnit godt att från detta vilkor frikalla lärare, som under en längre tids tjenstgöring vid läroverk af detta slag ådagalagt en framstående lärareduglighet.

Från den under mom. 5) upptagna fordran är redan anställd ordinarie lärare frikallad.

§ 54.

Sökande till läraresyssla på allmänt läroverks stat bör vid den tid, då sysslan är att tillträda, hafva uppnått tjugutre års ålder och skall vid ansökningen bifoga: 1) prestbetyg om sökandens ålder; 2) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om föregående befattningar, utgifna arbeten, af offentliga myndigheter undfångna betyg, äfvensom andra omständigheter, hvilka sökanden vill såsom befordringsskäl åberopa; 3) betyg öfver den eller de examina han aflagt; 4) vitsord öfver behörigen genomgånget profår; 5) betyg från universitetet öfver flit och uppförande, om han efter derstädes afslutade studier icke varit i tjenst anställd, men, om han varit anställd i tjenst under annan myndighet än den, som eger att den sökta sysslan tillsätta, vederbörligt tjenstgöringsbetyg. Dessutom vare sökanden öppet att, innan den tid tilländalupit, som för profs aflåggande bestämmes, förete sådana skrifter och handlingar, som kunna ådagalägga hans före eller efter ansökningstidens utgång förvärfvade förtjenst och skicklighet.

§ 55.

Särskilda kompetensvilkor äro:

1) för sökande till adjunkts- eller kollegabefattning:

att hafva aflagt godkänd filosofie kandidatexamen enligt hittils gällande bestämmelser, eller godkänd lärareexamen, hvarom särskildt stadgas;

2) för sökande till lektorsbefattning:

att hafva aflagt antingen a) fullständiga och godkända prof för promotion inom filosofiska fakulteten vid inländskt universitet enligt de före den 16 April 1870 meddelade stadgar, eller b) filosofie licentiatexamen, eller c) lärareexamen med

sådana vitsord, som för behörighet till lektorsbefattning må blifva stadgade; samt

att derefter hafva inför vederbörande fakultet aflagt disputationsprof i något af de ämnen, som till den sökta sysslan höra och vid ledighetens kungörande blifvit angifna, samt för sådant prof vitsordats med betyget godkänd så väl för författandet som för försvaret.

Behörighet att söka lektorsbefattning, hvari kristendom ingår såsom läroämne, tillkommer ock den, som aflagt antingen teologie kandidatexamen eller ock lärareexamen jemte examen inför teologisk fakultet, och som tillika fullgjort här ofvan stadgade disputationsprof.

Har sökande vid ansökningstidens utgång icke aflagt sådant disputationsprof, må hans ansökan likväl upptagas, och åligger honom i sådant fall att inför vederbörande konsistorium aflägga disputationsprof på sätt i § 58 stadgas. Sökande må ock, om han så önskar, efter derom i ansökningen gjord anmälan, inför vederbörande konsistorium aflägga disputationsprof för sökt syssla, ändock att han förut inför fakultet aflagt sådant disputationsprof som erfordras för behörighet att vid sysslans tillsättning ifrågakomma.

Behörighet att söka lektorsbefattning innebär tillika behörighet att söka adjunkts- eller kollegabefattning.

Skulle någon, som icke aflagt här ofvan föreskrifna examensprof, under tjenstgöring vid allmänt läroverk hafva visat sig ega den skicklighet och lärdom samt förvärfvat den erfarenhet, att biskop och konsistorium i det stift, der han såsom lärare varit anställd, anse honom synnerligen lämplig till vissa läraresysslor, må hos Kongl. Maj:t underdånig hemställan kunna göras, det sådan lärare, utan hinder deraf, att han de stadgade examensvilkoren ej fullgjort, i nåder tillerkännes ansökningsrätt till så beskaffad syssla, antingen vid hela rikets eller endast vid stiftets allmänna läroverk.

§ 56.

Sedan ansökningstiden utgått, pröfve konsistorium de inkomna ansökningshandlingarna och utsätte därefter tid, å hvilken sökande skall aflägga undervisningsprof, äfvensom dispu-

tationsprof, om sådant honom åligger eller han dertill anmält sig. Dessa prof böra försiggå så fort lämpligen ske kan, dock ej förr än två månader förflutit efter ansökningstidens utgång och i alla händelser minst en månad efter läsetermins början. Önskar sökande att tidigare aflägga dem, göre derom framställning hos konsistorium.

§ 57.

1. Undervisningsprofvet sker under konsistoriets inseende och ledning sålunda, att den sökande undervisar några tillkallade lärjungar eller hel klass vid det i stiftsstaden belägna högre läroverket och dervid, dels under form af förberedelse och förhör, dels i sammanhängande framställning, behandlar uppgifter, valde inom klassens lärokurs uti hvart och ett af de ämnen, i hvilka han skall aflägga prof. Af dessa uppgifter eger den sökande att ett dygn före profvet erhålla del.

2. Sökande till lektorsbefattning aflägge undervisningsprof i de två ämnen, som blifvit vid ledighetens kungörande angifna, samt derjemte i ett tredje, som han sjelf eger välja.

Profven afläggas inom läroverkets sjunde klass, men i ämne, som der icke förekommer, inom den sjette.

3. Sökande till adjunkts- eller kollegabefattning aflägge undervisningsprof inom läroverkets femte klass i trenne ämnen, som blifvit vid ledighetens kungörande bestämda, och dessutom, om han det åstundar, i ett eller flere andra; börande dock prof i ämne, som först i en högre klass inträder, afläggas inom denna.

4. Hvar och en som aflägger undervisningsprof, skall rätta och genomgå ett eller flere skriftliga arbeten, nemligen

hvarje sökande till lärarebefattning: en uppsats på modersmålet;

sökande till lärarebefattning i latin eller grekiska, kristendom, filosofi, eller historia: en öfversättning till latin;

sökande till lärarebefattning i främmande lefvande språk: en öfversättning till hvart och ett af de språk, i hvilka prof aflägges.

5. De skriftliga arbetena skola vara utförda af lärjungar inom den klass, der profvet sker, men om i något ämne skrift-

liga arbeten först i en högre klass förekomma, af lärjungar inom denna. Arbetena rättas af den sökande under behörigt öfvervakande en eller två dagar före det muntliga profvet, men genomgås vid dettas aflåggande med de lärjungar, som utfört arbetena.

Vid rättandet af de skriftliga arbetena på något främmande språk må ordbok och grammatik användas.

§ 58.

1. För disputationsprof inför konsistorium skall den sökande författa och offentligen försvara afhandling eller teser i hvart och ett af de ämnen, som till den sökta sysslan höra och vid ledighetens kungörande blifvit bestämda, samt ege dessutom att, om han så önskar, i ett af honom sjelf valdt ämne sådant prof aflägga. Afhandling äfvensom teser i klassisk filologi böra städse vara författade på latinska språket. Vid disputationsprof för läraresyssla, med hvilken är förenad skyldighet att undervisa i modersmålet eller i främmande lefvande språk, böra afhandling eller teser, i förra fallet författade på modersmålet, i senare fallet på hvart och ett af de främmande lefvande språk som äro i fråga, till granskning framställas. Vid prof med afseende på öfriga läroämnen ege sökande vid författandet fritt val emellan svenska och latinska språken. Omfattar den sökta sysslan sådana ämnen, för hvilka med afseende å disputationsprofvet olika språk blifvit föreskrifna, gälle hvad särskildt för hvarje stadgadt är. Afhandlingen eller teserna böra ventileras på det språk, hvarpå de äro författade.

2. Afhandlingen eller teserna böra, sedan konsistorium dem öfversett och gillat, af trycket utgifvas, åtta dagar före ventilationen vara å konsistoriets anslagstafla uppsatta samt till biskopen och konsistorieledamöterna utdelade. Utom de två vanliga opponenterna, bör eforus eller någon af konsistoriets ledamöter genom anförda inkast pröfva den sökandes kunskap och gåfvor; hvarefter, så vidt tiden medgifver, hvarje annan af de närvarande må sina inkast till besvarande framställa.

3. Till biträde vid fullgörande af den opponentskyldighet, som åligger eforus och konsistorieledamöterna, må desse, om så nödigt finnes, kalla sakkunnig person utom konsistorium, hvilken då jemväl ege säte och stämma i konsistorium vid betygs afgifvande öfver samma prof.

§ 59.

För behörighet till rektorsembete vid högre läroverk fordras att hafva aflagt godkändt lektorsprof, samt för behörighet till rektorsbefattning vid lägre läroverk godkändt prof för lektors-, adjunkts- eller kollegabefattning.

§ 60.

1. Prof aflägges, efter derom genom offentligt anslag gjordt tillkännagifvande, vid stiftsstadens högre läroverk under pågående läsetermin för öppna dörrar, och böra konsistoriets samtliga ledamöter profvet öfvervara och bedöma, så vida ej laga förfall för någon af dem inträffar.

2. Sedan sökande aflagt undervisningsprof, afgifves deröfver betyg särskildt för hvarje ämne medelst något af uttrycken: berömlig, med beröm godkänd, godkänd, icke godkänd. Samma uttryck böra ock användas vid bedömandet af disputationsprof, som blifvit inför konsistorium aflagdt.

Vid utnämning till läraresyssla må endast den sökande kunna ifrågakomma, som i det föreskrifna undervisningsprofvet erhållit vitsordet godkänd i hvart och ett af de tre till profvet hörande ämnen samt i det inför konsistorium aflagda disputationsprofvet, då sådant erfordrats, blifvit godkänd så väl för författandet som för försvaret.

3. Till öfvervarande af lärareprof skall konsistorium hvarje gång kalla rektor vid stiftsstadens högre läroverk, der han icke annars i konsistorium har säte och stämma, samt må derjemte kunna tillkalla en eller flere med afseende på profvets beskaffenhet särskildt sakkunnige män, och ega de sålunda tillkallade äfven i betygens afgifvande deltaga. I bedömandet af prof för läraresyssla vid högre läroverk utom stiftsstaden

ege detta läroverks rektor rättighet att taga del, och skall konsistorium underrätta honom om tiden för sådant profs afläggande.

§ 61.

Hvarje ordinarie lärare, som enligt § 55 är behörig att söka lektorsbefattning och inför vederbörande fakultet aflagt det i samma § föreskrifna disputationsprof i något till undervisningen vid de allmänna läroverken hörande läroämne, vare berättigad att för vinnande af behörighet till rektorsbefattning vid högre läroverk, efter derom hos vederbörande konsistorium gjord anmälan aflägga undervisningsprof för lektorsbefattning i tre särskilda läroämnen, hvilka han sjelf eger bestämma.

§ 62.

Har sökande till läraresyssla en gång aflagt godkända prof för densamma inför det konsistorium, som sysslan tillsätter, vare han från nytt prof frikallad, så vida han ej sjelf äskar att, till ådagaläggande af vunnen förkofran i insigter och erfarenhet, sådant undergå, eller så framt ej sedan förra profvets aflåggande fem år förflutit, utan att sökanden under tiden varit vid rikets allmänna läroverk såsom lärare anställd. Men sökes syssla, som fordrar andra eller flera prof än de redan aflagda, vare sökanden ovilkorligen skyldig att äfven dessa undergå, så framt afseende skall kunna på hans ansökning fästas; hvarföre alltid bör i protokollet upptagas, för hvilken syssla sökande prof aflagt.

Om sysslas tillsättning.

§ 63.

1. Sedan alla sökande aflagt sina prof, företages i konsistorium den lediga sysslans tillsättning, då biskopen först afgifve till protokollet sitt yttrande, hvilken bland de sökande han, på förekomna skäl, anser böra till sysslan utnämnas. Hvar och en af konsistoriets öfrige ledamöter röste derefter i vanlig ordning, likaledes med anförande af sina skäl, och vare den utnämnd, som de flesta rösterna undfått; hvarvid biskopen

ege två röster utom den honom i händelse af lika röstetal tillkommande afgörande rösten.

2. Ej må tillsättning af läraresyssla företagas i biskopens frånvaro, utan att han derom blifvit underrättad och skriftligen afgifvit sina röster, hvilka på ofvan stadgade sätt först till beräkning upptagas.

3. Under biskopsledighet tillsättes läraresyssla af konsistorium genom de flesta rösterna, då ordföranden endast ege afgörande röst vid lika röstetal.

§ 64.

1. Vid lärares utnämning bör i främsta rummet afseende fästas på skicklighet och nit att undervisa, så vida de stödjas af tillräckliga kunskaper.

2. Biskop och konsistorium fäste afseende på de betyg, som af sökande företes, men vare icke förbundne att dem ovilkorligen såsom befordringsskäl antaga, så framt de ej genom sökandens prof eller kända föregående tjenstgöring bekräftas och, vid anställd jemförelse, finnas berättiga till verkligt företräde framför medsökande.

3. Vid lektorats tillsättning bör särdeles afseende göras på sökandes lärdomsförtjenster; dock så, att dessa ej gifva företrädesrätt med mindre de äro åtföljda af alla öfriga egenskaper, som hos lärare erfordras.

4. Vid tillsättning af rektorsbefattning vare biskop och konsistorium förbundna att fästa särskildt afseende å de egenskaper, som företrädesvis erfordras hos styresmannen för ett läroverk.

§ 65.

1. Öfver ordinarie läraresysslas tillsättning kan sökande anföra underdåniga besvär inom den tid och på det sätt, som i afseende på ecklesiastika befordringar i allmänhet föreskrifves.

2. Fullmakt å läraresyssla må icke utfärdas förr än utnämningen vunnit laga kraft, men skall förses med datum för den dag, då utnämningen skett; dock att, om Kongl. Maj:t, i anledning af underdåniga besvär, finner annan sökande än den

af konsistorium utnämnde böra erhålla tjensten, fullmakten dateras för den dag, då Kongl. Maj:t pröfvat besvären.

3. Underrättelse om utnämning äfvensom om fullmakts utfärdande varde af konsistorium till ecklesiastik-departementet ofördröjligen insänd.

§ 66.

Ej må någon innehafva mer än en på stat uppförd ordinarie läraretjenst; dock kunna förordnanden att undervisa i musik, teckning och gymnastik både sins emellan och med annan lärarebefattning förenas, så vida icke någonderas utöfning derigenom lider.

§ 67.

Eforus eger efter inhemtadt utlåtande af vederbörande rektor att inför konsistoriets protokoll förordna så väl vikarie som ock, der sådant blifvit af Kongl. Maj:t medgifvet, extra lärare, och få öfver sådan åtgärd besvär icke anföras; konsistoriets öfriga ledamöter dock obetaget att sina erinringar till protokollet afgifva. Då det behof, som föranledt åtgärden, upphör, varde den förordnade från sin befattning och dermed följande förmåner entledigad.

Om befordringsrätt och löneförmåner.

§ 68.

Tjensteår vid läroverken beräknas af alla lärare efter enahanda grund, utan afseende på tjensternas olika beskaffenhet. I fråga om befordran må derför, om alla andra befordringsskäl äro lika, företräde tillerkännas den lärare, som längsta tiden oklanderligen tjenstgjort; börande likväl å behofvet af yngre och friskare krafter till sysslans bestridande skäligt afseende fästas.

§ 69.

Ordinarie lärare, som i följd af sjukdom åtnjuter tjenstledighet, eger att under tiden uppbära tre fjerdedelar af den till

befattningen hörande lönen, men skall afstå den återstående fjerdedelen till vikaries aflöning, så vida icke med efori bifall annorlunda dem emellan öfverenskommes.

§ 70.

Prebendehemman och boställen, der sådana finnas, samt andra läraretjenst åtföljande förmåner ege lärarne vid ett läroverk att, såsom hittills öfligt varit, efter ålder i tjensten tillgodonjuta.

§ 71.

Vid ansökning till prestlägenhet eller annan till ecklesiastikståndet hörande befattning räkne hvarje på ordinarie stat uppförd lärare vid allmänt läroverk presterliga tjensteår ifrån den dag, han lärarebefattning tillträdt.

Vikarie och extra lärare räkne jemväl presterliga tjensteår, så vida han uppnått tjugutre års ålder. Den, som tjenstgjort blott en termin, räkne tjensteår endast för den verkliga tjenstgöringstiden. Den åter, som två eller flere terminer efter hvarandra varit vid allmänt läroverk anställd, ege att i sin tjenstealder inberäkna äfven de på hvarje termin följande ferier.

§ 72.

Till regalt pastorat ege hvarje ordinarie lärare vid statens allmänna läroverk rättighet att omedelbart och utom förslag sig i underdånighet anmäla, på sätt och under vilkor, som af Kongl. Maj:t äro eller blifva i nåder föreskrifna.

§ 73.

I afseende på lärares afsked med åtnjutande af pension å allmänna indragningsstaten gälle hvad särskildt derom är eller varder stadgadt.

Ingår lärare, som erhållit afsked med pension, i presterlig eller annan offentlig befattning med åtföljande löneförmåner, afräknas från pensionen så stort belopp, som motsvarar berörda löneförmåner.

Afsked med bibehållande af löneförmåner å allmänt läroverks stat må icke, utan derom förut hos Kongl. Maj:t gjord underdånig hemställan, för lärare utfärdas.

§ 74.

Hvad här ofvan i §§ 52—73 är stadgadt, gäller icke lärare i musik, teckning och gymnastik, hvilka befattningar, sedan ledighet blifvit kungjord på sätt i § 52 sägs, och ansökningar, åtföljda af erforderliga betyg, blifvit till konsistorium ingifna, tillsättas vid högre läroverk af biskop och konsistorium och vid lägre läroverk af eforus, sedan vederbörande läroverkskollegium blifvit hördt.

I afseende på kompetens för dessa lärarebefattningar iakttages:

att sökande till läraretjenst i musik bör förete betyg af Kongl. musikaliska akademien, att han för sådan befattning eger åtminstone godkända kunskaper så väl i harmoni och sång som i behandling af violin;

att sökande till lärarebefattning i teckning bör styrka, att han nöjaktigt genomgått den vid den högre konstindustriela skolan i Stockholm anordnade ritkurs för teckningslärare vid de allmänna läroverken och dervid erhållit betyg om godkänd skicklighet i följande ämnen: 1) frihandsteckning jemte muntligt, fritt föredrag; 2) grunderna för beskrifvande geometri, perspektiv- och skugglära; 3) klotsritning; 4) teckning efter gipsornament och figur med skuggors antydning; 5) undervisning i ritklass;

att betyg öfver genomgången fullständig lärokurs inom den pedagogiska eller militära afdelningen vid gymnastiska centralinstitutet medför kompetens till gymnastiklärarebefattningar vid alla offentliga läroverk i riket, samt att till gymnastiklärare vid de lägre allmänna läroverken kunna, i brist af fullt kompetente sökande, antagas äfven de, hvilka genomgått endast första årets kurs vid nämnda institut.

Tredje kapitlet.

Läroverkens styrelse, lärare och öfrige tjenstemän.

Om efori embete.

§ 75.

Biskop vare eforus öfver alla i hans stift inrättade allmänna läroverk.

§ 76.

Efori förnämsta pligt är att tillse, att de under hans uppsigt varande undervisningsverk motsvara sitt ändamål, och att deras lärare noga fullgöra sina åligganden. Han besöke derför läroverken så ofta hans tid det tillåter och öfvervare de examina som der hållas. Der eforus ej kan dessa pröfningar bevista, förordne han om deras behöriga anställande genom inspektor och för tillfället utsedda ombud. Hvarje brist eller försummelse, den vare af eforus sjelf bemärkt eller hos honom anmäld, bör han ovilkorligen söka afhjelpa och rätta eller lagligen beifra; börande han i öfrigt vaka öfver iakttagandet af hvad denna stadga i afseende på undervisning och ordning föreskrifver.

§ 77.

Skulle i något förekommande fall ej finnas genom lag bestämdt, hvilken åtgärd vederbörande må vidtaga, ege eforus att för tillfället besluta och stadga.

§ 78.

I alla mål, hvilka böra efori pröfning och afgörande underställas, skall han ofördröjligen sitt beslut afkunna och det samma i rätt tid vederbörande rektor eller rättsökande tillkännagifva; egande efori beslut, äfven om det i laga ordning öfverklagas, gällande kraft intill dess det kan varda af Kongl. Maj:t i nåder ändradt eller upphäfdt.

§ 79.

Eforus ege rätt att bevilja lärare tjenstledighet, dock ej för längre tid än en läsetermin.

§ 80.

Eforus åligge omsorgen, att hvarje vid stiftets läroverk ledig blifven befattning varder inom laga tid och i vederbörlig ordning tillsatt, samt att lärarebefattning under ledighet eller innehafvaren beviljad tjenstfrihet varder genom vikarie bestridd. Finner eforus, att vid något läroverk de lärarekrafter, som enligt ordinarie stat skola vara att tillgå, äro otillräckliga att behörigen upprätthålla undervisningen, göre han ofördröjligen derom hos Kongl. Maj:t underdånig anmälan.

§ 81.

Eforus bestämme, på förslag af vederbörande rektor och lärare, valet af läroböcker, derest ej i ett eller annat hänseende är eller varder för läroverken i allmänhet annorlunda förordnadt, samt ege tillse att vid undervisningen de lärometoder begagnas, hvilka, med iakttagande af denna stadgas föreskrift, finnas till ändamålet ledande; och bör hvarje förändring i dessa afseenden ofördröjligen till ecklesiastikdepartementet inberättas.

§ 82.

För hvarje tilländalupet läseår afgifve eforus om de under hans tillsyn ställda läroverk berättelse, hvilken bör till konsistoriets protokoll aflemnas och före den 15 Juli genom konsistorium till ecklesiastikdepartementet insändas.

§ 83.

För hvarje allmänt läroverk, med undantag af de i stiftsstad belägna högre läroverken, förordne eforus en inspektor, och ege han att genom denne utöfva sin allmänna uppsigt öfver läroverket, samt meddela de föreskrifter, till hvilka han finner sig befogad.

§ 84.

Är biskopsembete ledigt, eller inträffar för biskop laga förfall, tillkomme konsistorium alla de rättigheter och skyldigheter, som tillhöra eforus; dock böra betyg påtecknas endast af främste ledamoten, hvilken för öfrigt vid alla offentliga tillfällen företräder efori person.

§ 85.

Af rektor och samtlige lärare njute eforus, såsom deras högste förman, tillbörlig vördnad och i tjensten ovilkorlig lydnad.

§ 86.

Alla läroverket rörande ärenden, hvilkas slutliga afgörande icke, enligt denna stadga, tillkommer eforus eller honom underordnad myndighet, ingå till ecklesiastikdepartementet, för att af Kongl. Maj:t afgöras. Underdåniga besvär i mål, som läroverket angå, ingifvas till samma departement inom den tid, hvilken för besvärs anförande hos Kongl. Maj:t öfver konsistoriernas beslut är stadgad.

Om inspektors befattning.

§ 87.

Inspektor vid ett läroverk vare pligtig att följa undervisningens gång, öfvervara de examina, som der hållas, inhemta noggrann kännedom om alla läroverkets angelägenheter och angående allt detta inför eforus redogöra.

§ 88.

Inspektor vare berättigad att såsom ledamot deltaga i läroverkskollegiets förhandlingar och, der han så för godt finner, såsom ordförande leda de samma, hvarjemte han eger fritt tillträde till läroverket och dess handlingar. Skulle han finna något att anmärka, må han sin anmärkning, sedan den blifvit läroverkets rektor meddelad, hos eforus anmäla samt hans beslut afvakta, så framt icke eforus åt honom öfverlåtit att för vissa fall utöfva den myndighet, som eforus i allmänhet tillkommer.

§ 89.

I mål, som från läroverkets kollegium skall, enligt denna stadgas föreskrift, efori afgörande underställas, men i hvars handläggning inspektor icke såsom ledamot af kollegium deltagit, åligge honom att sitt särskilda betänkande till eforus insända.

§ 90.

Då i ämne, som läroverket rörer, hos inspektor klagomål anmäles, eller annan framställning sker, för att till efori afgörande hänskjutas, vare inspektor pligtig att, sedan ärendet blifvit rektor delgifvet, det samma, jemte eget utlåtande, oförd röjligen till eforus öfverlemna, så vida icke sådan öfverlåtelse af efori myndighet egt rum, som i § 88 sägs.

§ 91.

Inspektor åtnjute den aktning och det företräde, hvilka honom, såsom varande i efori stad och ställe, tillkomma.

Om rektorsembetet.

§ 92.

Vid hvarje allmänt läroverk skall finnas rektor, hvilken jemte sin lärarebefattning har närmaste styrelsen af hela läroverket sig anförtrodd.

Vid högre läroverk skall, der Kongl. Maj:t icke vill genom utnämning tillsätta rektorsembetet, rektor tillsättas på förordnande. Vid lägre läroverk utnämnes rektor af biskop och konsistorium.

§ 93.

Till rektor vid högre läroverk, till hvilket embete ansökning ej eger rum, ege eforus föreslå någon för omfattande lärdom och mogen erfarenhet känd lärare, som uppfylt de i § 59 för behörighet till sådan befattning föreskrifna vilkor.

Rektorsbefattning vid lägre läroverk tillsättes efter gjord ansökning och gälle i afseende å kungörande af ledigheten och den tid, inom hvilken ansökningar böra inlemnas, hvad i § 52 rörande ansökning till läraretjenst är stadgadt.

§ 94.

Rektor vake deröfver, att undervisningen efter allmänna stadganden och särskilda föreskrifter ändamålsenligt fortgår, att lärarne fullgöra sina skyldigheter, och att ibland lär-

jungarne gudsfruktan, sedlighet, flit och god ordning befordras och iakttagas. Hvarje försummelse eller öfverträdelse, den vare af honom sjelf förmärkt eller hos honom tillkännagifven, skall rektor, så vidt ske kan, genast rätta eller, efter omständigheterna, hos eforus anmäla.

§ 95.

Rektor ege att ibland lärarne i hvarje klass till sitt biträde utse en klassföreståndare, hvilken det åligger att hafva närmaste tillsynen öfver ordningen inom klassen och öfver de till den samma hörande lärjungars flit, anteckna lärjunges bortovaro från undervisningstimmarne, uppgöra examenskatalog enligt formuläret bil. 5, utfärda terminsbetyg, samt för öfrigt i allt hvad till uppsigten öfver klassen hörer gå rektor till handa.

§ 96.

1. Under de timmar, då rektor icke sjelf undervisar, bör han, så ofta ske kan, närvara vid de öfrige lärarnes undervisning och meddela de föreskrifter, råd eller upplysningar, till hvilka han finner sig befogad.

2. Rektor skall tillse, att der flere lärare undervisa i samma ämne, behörig likformighet i undervisningen iakttages, äfvensom att endast sådana läroböcker begagnas, som blifvit i vederbörlig ordning antagna.

3. Rektors pligt vare ock att tid efter annan taga kännedom om lärjungarnes skriftliga arbeten.

§ 97.

1. Rektor och klassföreståndare böra noga tillse, att icke i något ämne hemarbete ålägges lärjunge till ett mått, som kan betaga honom nödig hvila och förströelse eller hindra förberedelse i andra läroämnen.

2. Öfver lärjunges enskilda studier må rektor med vederbörande lärares biträde utöfva behöflig tillsyn, särdeles för så vidt ledighet från den offentliga undervisningen blifvit för deras idkande medgifven.

§ 98.

För de lärjungar, som under läseterminens lopp skola beredas att första gången begå Herrans heliga nattvard, besörje rektor tillfälle till ändamålsenlig och sorgfällig undervisning; och ege han att i samråd med vederbörande själasörjare afgöra, i hvad mån ledighet från de allmänna lärotimmarne må för sådant ändamål medgifvas.

§ 99.

För lärjunge, som mellan terminerna vid lärosätet qvarstannar, berede rektor, så vidt möjligt är, tillfälle till undervisning mot särskild afgift.

§ 100.

I hvarje mål, som lärjunge angår, det vare hos rektor ensam eller hos läroverkskollegium anhängigt, ege rektor att infordra nödiga upplysningar af hvem det vara må, som sådana kan meddela. Skulle rektor vid något tillfälle finna sig befogad att af vederbörande polismyndighet fordra handräckning, skall sådan, på skriftligen framställd begäran, till hans förfogande ställas, hvarefter på hans ansvar hvile, huru den samma användes.

§ 101.

Rektor vare inför eforus och konsistorium ansvarig, att läroverkets tillhörigheter vårdas, dess inkomster till vederbörligt ändamål användas och att redogörelser, med behöriga verifikationer försedda, inom laga tid aflemnas.

§ 102.

Rektor åligge att:

1) föra matrikel öfver de vid läroverket intagne lärjungar enligt formuläret bil. 6.

2) föra diarium enligt formuläret bil. 7.

3) hålla läroverkskollegiets protokollsbok i vederbörligt skick;

4) ansvara för terminskatalogs upprättande samt insända nödigt antal exemplar deraf till eforus;

5) inom åtta dagar efter hvarje termins slut till eforus insända afskrift af examenskatalogen, äfvensom låta inhäfta originalet, för att i läroverkets arkiv förvaras;

6) derstädes jemväl förvara inkomna samt afskrift af utgående betyg och skrifvelser;

7) i afseende på lärarekandidaters handledning fullgöra hvad derom är särskildt stadgadt.

§ 103.

Skulle för något fall i afseende å läroverkets styrelse tydlig och lagbestämd föreskrift saknas, anmäle rektor sådant hos eforus och begäre hans förordnande; egande rektor emellertid att för tillfället stadga, och gälle hans föreskrift till ovilkorlig efterlefnad, intill dess efori beslut hunnit meddelas.

§ 104.

Rektor åtnjute af öfrige lärare det företräde, den aktning och hörsamhet, som hans vigtiga och ansvarsfulla embete tillkomma.

§ 105.

Rektorerne vid de högre läroverken vare pligtige att på kallelse af chefen för ecklesiastikdepartementet hvart tredje år, der ej Kongl. Maj:t annorlunda förordnar, mot den ersättning, som af Kongl. Maj:t bestämmes, infinna sig i Stockholm för att dels utbyta erfarenhet och åsigter beträffande lämpligaste sättet att gå till väga i afseende på vigtigare praktiska anordningar vid läroverken, dels ock öfverlägga om andra för en riktig tillämpning af de stadgade undervisningsplanerna eller i öfrigt för skolorna maktpåliggande frågor.

§ 106.

Är rektorsembete ledigt, eller inträffar för dess innehafvare laga förfall, vare vid högre läroverk äldste lektor, vid öfriga läroverk äldste kollega pligtig att förestå embetet, intill dess eforus rektorsvikarien förordnat.

Om läroverkskollegium.

§ 107.

1. Ledamot af kollegium är rektor och hvarje vid läroverket tjenstgörande ordinarie lektor, adjunkt eller kollega, äfvensom den, hvilken ensam med fullt ansvar såsom vikarie förestår sådan lärares tjenst. Rektor sammankalle kollegium, vare vid dess sammanträden föredragande samt i efori eller inspektors frånvaro ordförande och ansvare alltid för protokollet.

2. Lärare i teckning, musik och gymnastik äfvensom lärare, hvilken är vid läroverket anställd utöfver dess ordinarie stat, ege i kollegiets öfverläggningar och beslut deltaga vid de tillfällen, då frågor förekomma, som angå deras undervisning eller ordning och tukt vid läroverket. Äfven då frågor förekomma, som röra läroverkets öfriga angelägenheter, må rektor, om han dertill finner skäl, tillkalla de i detta moment nämnde lärare att i öfverläggningarna, men ej i besluten deltaga.

3. Ej må lärare, som blifvit kallad till kollegiets sammankomst, utan laga förfall derifrån uteblifva.

§ 108.

Ärenden, som röra undervisningen, skoltukten eller läroverkets angelägenheter i allmänhet och enligt denna stadga eller särskilda föreskrifter tillhöra kollegiets pröfning, handläggas af detsamma med den myndighet samma stadga eller särskilda föreskrifter medgifva.

§ 109.

Vid omröstning inom kollegium ege, i händelse af lika röstetal, ordföranden afgörande röst.

§ 110.

1. Är eforus vid lärosätet närvarande, varde han genom rektor om kollegiets sammankomst underrättad. Kommer eforus vid kollegiets sammanträde tillstädes, deltage han såsom ordförande, der han så vill, i målens behandling, men icke i beslut angående mål, som böra hans pröfning och stadfästelse underställas.

2. Är eforus icke vid lärosätet närvarande, varde inspektor hvarje gång om kollegiets sammankomst underrättad och öfvervare, der han så för godt finner, såsom röstegande och ordförande dess öfverläggningar.

§ 111.

Är fråga om lärjunges skiljande från läroverket, vare kollegium icke domfört med mindre tre ledamöter äro närvarande. Befinnes kollegium ej domfört, ege ordföranden att en eller två för allmänt förtroende inom orten kända personer adjungera.

§ 112.

Vid målens behandling i kollegium iakttages den skyndsamhet och vid protokollets affattande den korthet, som med hvarje ärendes behöriga utredning äro förenliga. För öfrigt ege kollegium tillse, att dess åtgärder alltid må leda till det ändamål, som förnämligast bör åsyftas, nemligen lärjungarnes bildande till gudsfruktan, sedlighet, flit och ordning.

§ 113.

Anser rektor sig ej kunna biträda kollegiets beslut, må det samma underställas efori pröfning.

Om lärare.

§ 114.

Läraren erinre sig städse, att han vid utöfningen af sitt ansvarsfulla kall i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Sorgfälligt befordre han lärjungarnes förkofran i gudsfruktan, sedlighet, flit och lydaktighet, i kunskaper och färdigheter, och besinne dervid alltid, att till det mål, som han vid lärjungarnes ledning bör hafva i sigte, förer han dem säkrast genom eget föredöme.

§ 115.

I sin uppfostrande verksamhet låte sig läraren alltid ledas af gudsfruktan, pligttrohet, rättrådighet, saktmod och kärlek

till den ungdom, som är honom anförtrodd. Mildt, men allvarligt rätte han lärjunges förseelser, fästande noggrann uppmärksamhet på skilnaden mellan de fel, som härflyta från dennes ålder, och dem, som komma af vanart eller, lemnade utan rättelse, kunna dertill leda. Då läraren begagnar den bestraffningsrätt, hvilken så väl enligt denna stadga som enligt all uppfostrans natur tillkommer honom, tage han sig väl till vara, att den icke utöfvas af nyck eller med öfverilning. I synnerhet hafve han akt derpå, att icke bestraffningen genom missförhållande till felets beskaffenhet och den felandes sinnesart må alstra ökadt sjelfsvåld eller förställning, bitterhet eller modlöshet.

§ 116.

1. Vid ledningen af lärjungens arbete vare lärarens förnämsta syfte att utveckla hans anlag och förmögenheter. Utan att fästa alltför mycken vigt vid enskildheter, vare det i främsta rummet lärarens bemödande att, med noggrannt afseende på lärjungarnes krafter och den utveckling, de vunnit, öfva dem till sjelfverksamhet samt sålunda gifva deras insigter klarhet, säkerhet och mognad.

2. Under läsetimmarne på lärorummet utgöre den i frågor och svar fortgående muntliga undervisningen det vigtigaste medlet att utvidga och befästa lärjungens insigter. Läroboken vare hufvudsakligen ett hjelpmedel att fästa i minnet hvad som redan blifvit uppfattadt; dess begagnande bör af läraren ställas i nära sammanhang med hans muntliga undervisning.

Ej må lexor eller öfver hufvud hemarbeten föresättas lärjungarne utan tillräcklig förberedande behandling.

3. Hemlexor må i de nedersta klasserna sparsamt begagnas och endast småningom ökas, i den mån lärjungens kropps- och själskrafter utvecklas till förmåga så väl af ett mera ansträngdt arbete, som af en icke blott till minnesöfning inskränkt studieverksamhet på egen hand.

4. I alla läroämnen och på alla de utvecklingssteg af undervisningen, der sådant med fördel låter sig göra, skall åskådningen användas till lättnad för lärjungarnes uppfattning.

5. Lärare tillhålle städse lärjungen att redigt, tydligt och fullständigt afgifva sina svar samt att uttrycka sig riktigt.

6. De skriftliga arbetena böra, såsom en hufvuddel af undervisningen, sättas i noggrann öfverensstämmelse med den fortgående utvidgningen af lärjungens kunskapsmått och städse syfta till att befrämja utvecklingen af hans förmåga att rätt tillegna sig, ordna och använda hvad han lärt.

7. Vid ledningen af tecknings- och musik- samt de gymnastiska och militäriska öfningarna iakttage läraren städse nödig varsamhet, så att han genom en efter lärjungens ålder och framsteg noga afpassad fortgång utan öfveransträngning af hans krafter må främja den utveckling, dessa öfningar afse att befordra.

§ 117.

Lärare inställe sig vid läroverket på utsatt tid, då läsetermin begynner, och vare ovilkorligen förpligtad att under läsetermin bo inom den stad, der läroverket, vid hvilket han tjenstgör, är beläget.

§ 118.

Vid utsatt lärotimme infinne sig läraren på klockslaget i lärorummet och må ej utan giltigt förfall derifrån aflägsna sig före timmens slut. För öfrigt ställe han sig till noggrann efterrättelse hvarje i denna stadga gifven föreskrift, som med hans befattning kan ega sammanhang.

§ 119.

Lärare, som blifvit till klassföreståndare utsedd, iakttage hvad honom i sådan egenskap åligger.

§ 120.

1. Lärarne i samma ämne sammanträde på kallelse af rektor eller vederbörande hufvudlärare inom de tvänne första veckorna af hvarje termin för att samråda om och uppgöra gemensam plan för ämnets behandling i läroverkets olika klasser, hvilken plan underställes rektors pröfning. Lektor, såsom hufvudlärare åligge att vaka öfver den fastställda pla-

nens ändamålsenliga genomförande, och hafve han i följd deraf tillsyn öfver det sätt, hvarpå biträdande lärare undervisningen meddelar, men ege icke utan rektors vetskap och bifall deruti göra några anordningar. Finnes vid ett läroverk flere hufvudlärare i samma ämne, fördele de sins emellan nämnda åliggande. Äro lärarne af olika meningar i dessa frågor, medle och skilje rektor dem emellan. Der hufvudlärare icke finnes, fullgöre rektor de åligganden, som enligt denna § tillkomma hufvudläraren.

2. Lärare i de ämnen, som ega närmare sammanhang med hvarandra, böra tid efter annan på kallelse af rektor och under ledning af honom eller den bland lärarne, som han derom anmodar, sammanträda och rådgöra om ett i möjligaste måtto likformigt sätt att behandla dessa ämnen.

§ 121.

Lärare vid de läroverk, till hvilka lärarekandidater för genomgående af profårskurs blifvit hänvisade, vare pligtige att, der så erfordras, biträda vid kandidaternas handledning.

§ 122.

Lärare, som vid ett läroverk utöfver dess ordinarie stat anställes, ege i afseende på tjenstens utöfning samma rättigheter och skyldigheter som ordinarie lärare, derest undantag ej är i denna stadga föreskrifvet.

Om öfrige tjenstemän.

§ 123.

Vid hvarje högre läroverk skall för vården af dess boksamling finnas en bibliotekarie, hvilken efter rektors och kollegiets förslag af eforus tillsättes, och utses dertill helst någon bland läroverkets lärare.

§ 124.

Genom rektors försorg antages vid läroverk, der erforderliga medel för sådant ändamål finnas, en läkare, som vårdar

medellöse lärjungar vid inträffande sjukdomsfall, undersöker de omständigheter, som kunna menligt inverka på lärjungarnes helsotillstånd, samt tillhandagår rektor med råd och upplysningar om undanrödjande af för handen varande olägenheter. Vid hvarje läsetermins början och mot dess slut bör läkaren å läroverkets samtlige lärjungar anställa besigtning, hvaröfver anteckning föres, och på grund deraf icke allenast afgifva utlåtande, hvilka bland dem böra från samtliga gymnastik- och vapenöfningar eller från vissa af dem afhållas, utan ock senast en månad efter hvarje läsetermins slut till rektor aflemna redogörelse för helsotillståndet bland lärjungarne under terminen enligt formulär, som af medicinalstyrelsen meddelas. Dessa redogörelser skola i sin helhet eller åtminstone till sitt väsentligaste innehåll i årsberättelsen intagas, och böra de samma i vederbörlig ordning genom efori försorg till medicinalstyrelsen insändas.

Fjerde kapitlet.

Ekonomisk stadga.

Om lärohus och embetsgårdar.

§ 125.

Byggnad och underhåll af lärohus skola, der de icke enligt gällande författningar åligga städerna, ske på bekostnad af läroverkens byggnadsfonder och stiftens byggnadskassor, genom vederbörande biskops och konsistorii försorg och under deras tillsyn. Dock vare städerna alltid skyldiga att för lärohusen kostnadsfritt upplåta byggnadsplatser, som äro fria, sunda och välbelägna samt så vidsträckta, att utrymme för gymnastikinrättningar, äfvensom för lärjungarnes lekar och rörelser i fria luften, der finnes.

§ 126.

I hvarje lärohus böra lärorummen vara tillräckliga till antal och rymlighet, ljusa, försedda med eldstäder eller annan

inrättning för deras uppvärmande, med ändamålsenliga anordningar för luftvexling samt med lämpliga sittplatser, pulpeter eller bord och för öfrigt anordnade med sorgfälligt afseende på lärjungarnes helsa samt nödig beqvämlighet vid undervisningen. En sal skall finnas, nog rymlig att kunna begagnas vid offentliga förrättningar och såsom samlingsrum för hela läroverkets ungdom. Rum till förvaring af inventarier, instrument och öfriga tillhörigheter böra inom lärohuset eller i en nära invid det samma belägen byggnad finnas att tillgå. Gymnastikinrättningen bör helst finnas i särskild byggnad nära intill skolhuset.

§ 127.

Lärohus skall vara brandförsäkradt.

§ 128.

1. Om lärohus, som bör af stiftsbyggnadskassa eller läroverkets byggnadsfond bekostas, behöfver antingen nybyggas eller ock undergå sådan större reparation, som förändrar husets form och utrymme, åligge biskop och konsistorium att med anmälan derom jemte förslag och tillräckliga upplysningar i afseende på det erforderliga byggnadsföretaget inkomma till öfverintendentsembetet. Sedan vederbörligen fastställd ritning jemte kostnadsförslag erhållits, och så snart befintliga tillgångar medgifva byggnadens företagande, foge konsistorium anstalt om verkställigheten. Till andra betydligare reparationer, hvilka endast afse lärohusets vidmakthållande eller förbättring, må kostnadsförslag i samråd med delegerade för byggnadsfondens förvaltning äfvensom med läroverkskollegium uppgöras af rektor, som eger att dervid mot ersättning begagna kunnige handtverkares biträde. Förslaget insändes derefter till konsistorium, hvilket skall detsamma pröfva. Gillas förslaget, öfverlemnas det till rektor, som drage försorg om arbetets behöriga verkställande. Mindre reparationer ege rektor efter samråd med delegerade ombesörja.

2. Om byggnads- eller reparationsföretag skall af vederbörande stad bekostas, anmäle rektor behofvet hos magistraten, hvilken det åligger att öfverlemna ärendet till kommunalstyrelsens afgörande. Skulle tvist eller hinder dervid möta, inberätte rektor sådant till konsistorium, som derutinnan skaffe rättelse genom vederbörande Kongl. Maj:ts Befallningshafvande. Innan nybyggnad eller förändring af lärohusets beskaffenhet till form och utrymme företages, böra ritning och kostnadsförslag alltid af magistraten delgifvas konsistorium, som, efter afgifvet utlåtande, underställer ärendet öfverintendentsembetets granskning.

§ 129.

1. Embetshus och gårdar, skolhemman, egor och andra lägenheter, som blifvit af kronan eller af kommunerna anslagna, eller ock af enskilde donerade till de allmänna läroverkens tjenstemän, skola desse i kraft af författningarna oqvalde behålla.

2. I hvarje stad, der allmänt läroverk redan är eller framdeles blifver inrättadt, skall, så framt staden icke är från sådan skyldighet uttryckligen befriad, af stadens medel antingen embetsgård för läroverkets rektor anskaffas och bekostas, eller ock, der utrymme och lägenhet medgifva, läroverkshuset utvidgas, så att rektor derinom erhåller tillräckliga bonings- och hushållsrum. Saknas embetsgård, uppbäre rektor ur stadens kassa en efter hans samhällsställning och värdighet samt ortens förhållanden afpassad årlig hushyra, hvarom i händelse af uppkommande tvist Kongl. Maj:ts Befallningshafvande och Biskop ega att förordna. Skulle olika tankar mellan dessa myndigheter uppstå, eller vederbörande icke med deras beslut åtnöjas, underställes saken Kongl. Maj:ts pröfning och afgörande.

Om inventarier och bibliotek.

§ 130.

1. Vid hvarje läroverk skall finnas en af rektor ordentligen upprättad förteckning på all läroverket tillhörig fast

egendom, äfvensom på allt hvad löst är och i dagligt bruk, samt på privilegier, husesynsprotokoll, donationer, testamenten, förordningar om skolstatens löner och inkomster samt öfriga läroverket rörande handlingar.

2. Vid hvarje ombyte af rektor, och vid de visitationer, som förrättas af eforus eller den, han i sitt ställe dertill förordnar, skola läroverkets alla tillhörigheter öfverses och förteckningen granskas samt gjorda anmärkningar i protokoll upptagas.

§ 131.

Samtliga läroverkets handlingar skola förvaras i dess arkiv, hvilket af rektor vårdas.

§ 132.

1. Vid hvarje högre läroverk skall finnas ett bibliotek, som till begagnande upplåtes så väl för läroverkets lärare och lärjungar som för andra inom staden eller orten bosatta personer.

2. Biblioteket skall vara försedt med tre särskilda kataloger: a) en *acquisitionskatalog,* hvari böckerna med utsatt inköpspris eller, i händelse de äro skänkta, med gifvarens namn, upptagas i den ordning de inkomma; b) en *nominalkatalog,* hvaruti böckerna upptagas i alfabetisk ordning; och c) en *realkatalog,* hvari de förtecknas efter olika kunskapsarter.

3. Under läseterminerna och, så vidt möjligt är, äfven under ferierna hålles biblioteket hvarje vecka på viss tid öppet.

4. Utlåning af böcker sker på bibliotekariens ansvar; dock ege lärare alltid rätt till bibliotekets begagnande. Till lärjunge må utlåning ega rum på någon lärares begäran och ansvar. Af person, som icke tillhörer läroverket, vare bibliotekarien berättigad att vid boklån fordra den säkerhet han finner nödig; kunnande jemväl frågan derom af honom underställas kollegiets pröfning och afgörande. Handskrifter, dyrbarare planschverk och sådana sällsynta böcker, som, i händelse de förkomme, svårligen skulle kunna ersättas, må ej utlånas, utan endast på stället begagnas.

5. För hvarje särskild bok eller verk, som från biblioteket, på huru kort tid som helst, lånas, med undantag af de böcker, kartor eller planscher, hvilka vid lärotimmarne derifrån hemtas för att vid undervisningen i lärorummen begagnas, skall låntagaren afgifva skriftlig förbindelse att inom viss tid återställa lånet i oskadadt skick eller i annat fall dess vederbörligen utrönta bokhandelspris, jemte öfriga bevisliga anskaffningskostnader, ovägerligen ersätta.

6. Vid hvarje läsetermins slut böra alla under halfåret utlånta böcker återställas. Önskar någon behålla låntaget arbete utöfver sagda tid, skall han likväl det samma då uppvisa och lemna ny lånesedel.

7. Bokinköp bestämmes, efter kollegiets hörande, af rektor på bibliotekariens förslag.

§ 133.

Naturaliesamlingar äfvensom glober och instrument skola med ansvar vårdas af den, som är hufvudlärare i de undervisningsämnen, vid hvilka de begagnas. Utlåning af naturaliesamling eller delar deraf vare ej tillåten, af glober och instrument endast med tillstånd af rektor och kollegium samt emot ställd säkerhet.

§ 134.

Lärare i musik, i teckning och i gymnastik vårde, en hvar på sitt ansvar, de instrument, böcker m. m. som äro nödiga för den undervisning honom åligger.

Om kassor, afgifter och redovisning.

§ 135.

Hvarje stift skall för de allmänna läroverkens behof ega:

1. *Byggnadskassa,* hvars inkomster äro: a) de från statsverket dertill utgående medel; b) två årliga kollekter öfver hela stiftet; c) ett års behållen inkomst, sedan aflöning och utskylder blifvit vederbörligen bestridda, efter ecklesiastik tjensteman utom läroverket, hvilken genom erhållet afsked eller

genom afsättning från tjensten afgått, eller som aflidit utan att efterlemna enka eller omyndiga barn, hvilka äro till nådår lagligen berättigade; d) frivilliga gåfvor och bidrag af städerna eller enskilda samt andra tillfälliga inkomster och odisponerade medel, som konsistorium kan finna lämpligt att låta till denna kassa ingå.

2. *Premie- och fattigkassa,* hvars inkomster vare kollekter och de medel, hvilka blifvit såsom ersättning för djeknepenningar och helgonskyld till de allmänna läroverken anslagna, med undantag af det belopp, som är i staten till lärarnes aflöning upptaget. Ersättning för lärjungarnes helgonskyld utgår till hvarje läroverk enligt särskild föreskrift af Kongl. Maj:t; öfriga inkomsters fördelning mellan de i stiftet varande särskilda läroverks premie- och fattigkassor må af konsistorium med afseende på lärjungarnes antal och öfriga omständigheter årligen uppgöras. Beloppet af kassans inkomst bör årligen i det närmaste utdelas samt hvarje läroverks andel till vederbörande rektor i rätt tid öfversändas.

Förvaltningen af samt redogörelsen och ansvaret för dessa kassor åligge konsistorium.

§ 136.

Hvarje allmänt läroverk skall ega:

1. *Ljus- och vedkassa,* af hvilken skola bestridas kostnaderna för lyshållning och skolrummens uppvärmning samt aflöning åt en vaktmästare eller uppassare, hvilken besörjer eldning och städning jemte hvad annan tjenst, rektor kan för läroverkets räkning honom ålägga; skolande, der för eldning eller renhållning inomhus särskildt biträde erfordras, detta af samma medel bekostas.

Denna kassas inkomster vare: a) fyra kronor femtio öre af lärjunge som vid läroverket inskrifves; b) afkastningen af donationer afsedda för sådana behof, som skola af denna kassa fyllas; c) en terminlig afgift, som i mån af behof hvarje lärjunge ålägges.

2. *Biblioteks- och materielkassa,* af hvilken skola bestridas kostnaderna för anskaffande af så väl böcker och under-

visningsmateriel som af eljest behöflig materiel för läroverket. Af denna kassas medel bekostas jemväl tryckning af årsberättelser och af terminskataloger öfver lärjungarne.

Kassans inkomster vare: a) en afgift af tre kronor af lärjunge, som vid läroverket inskrifves; b) en afgift af fyra kronor femtio öre för terminen af hvarje lärjunge.

3. *Premie- och fattigkassa,* hvars årliga inkomster må af rektor och kollegium användas dels till belöningar åt lärjungar för flit och framsteg, dels till understöd och sjukvård för de mest behöfvande bland skolungdomen samt begrafningshjelp, då någon medellös lärjunge aflidit.

Denna kassas inkomster vare: a) frivilliga gåfvor; b) den läroverket tillfallande andel af stiftets premie- och fattigkassas inkomster, som enligt näst föregående § mom. 2 blifvit af konsistorium bestämd; c) en afgift af två kronor femtio öre af lärjunge, som vid läroverket inskrifves.

Vården af samt ansvaret och redogörelsen för dessa kassor åligger rektor.

§ 137.

1. Utom de i näst föregående § nämnda kassor skall vid hvarje läroverk finnas en *byggnadsfond,* afsedd för de ändamål, som i § 125 omtalas, samt för bestridande af brandförsäkring och andra läroverkets fastigheter åliggande utgifter. På förslag af rektor och här nedan nämnde delegerade kunna, efter det konsistorium sig yttrat, med Kongl. Maj:ts tillstånd ur denna kassa i särskilda fall jemväl bidrag lemnas till lärorummens möblering, så vida för denna någon betydligare utgift erfordras.

2. Denna kassas inkomst vare en terminlig afgift, som af hvarje lärjunge erlägges med fem kronor.

3. Byggnadsfonden förvaltas af rektor jemte en af läroverkskollegium och två af vederbörande kommunalstyrelse utsedde delegerade.

§ 138.

Skulle i något fall tvekan uppstå, till hvilken af skolans kassor en läroverket tillfluten inkomst bör ingå, eller af hvil-

ken kassas medel en läroverket åliggande utgift bör bestridas, ege vederbörande konsistorium eller skoldirektion efter omständigheterna besluta; dock bör alltid, då dervid fråga är om användande af byggnadsfondens medel, äfvensom eljest rörande betydligare belopp, ärendet underställas Kongl. Maj:ts pröfning.

§ 139.

1. Befrielse från båda de i § 136 mom. 2 b) och § 137 mom. 2 nämnda afgifter må enligt rektors och kollegiets beslut, hvilket underställes efori pröfning, medgifvas åt medellöse lärjungar, så vida de icke genom bristande flit eller mindre godt uppförande gjort sig oförtjente af en sådan förmån.

2. Befrielse från endera af dessa afgifter kan i samma ordning och med iakttagande af samma vilkor i afseende på flit och uppförande medgifvas åt mindre bemedlade lärjungar.

§ 140.

Donationsmedel till stipendier eller för annat ändamål skola noggrannt användas efter gifvares föreskrift. För sådana, som stå under ett läroverks omedelbara förvaltning, ansvare och redogöre rektor, der ej annorlunda är särskildt föreskrifvet.

§ 141.

I den mån sådant utan väsentlig olägenhet kan ega rum, skola läroverkens medel, om de icke kunna på annat sätt göras fruktbärande, insättas i bankinrättning på deposition eller upp- och afskrifning, för att uttagas efter behof.

§ 142.

1. De allmänna läroverkens räkenskaper löpa från och med den 1 Januari till och med den 31 December.

2. Räkenskaperna öfver de kassor, för hvilka rektor ansvarar, skola af läroverkskollegium granskas och underskrifvas. Göres icke anmärkning vid räkenskapernas beskaffenhet eller i afseende på någon för medlen ställd säkerhet, och uppkommer i följd af försummelse härutinnan för kassan för-

lust, vare kollegiets ledamöter, en för alla och alla för en, ansvarige för den samma.

3. Räkenskapen öfver förvaltningen af läroverkets byggnadsfond skall granskas af två revisorer, af hvilka konsistorium eger utse den ene och vederbörande kommunalstyrelse den andre.

4. Efter skedd granskning och underskrift insändas läroverkets samtliga räkenskaper med tillhörande verifikationer före den 1 Mars till konsistorium för att efter der undergången förnyad granskning jemte dess egna räkenskaper till Kammarrätten ingifvas.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kongl. sigill bekräfta låtit. Stockholms slott den 1 November 1878.

OSCAR.

(L. S.)

F. F. Carlson.

Bil. 1.

Undervisningsplan för latinlinien.*)

A. Antal undervisningstimmar i hvarje vecka för särskilda läroämnen.

Undervisningsämnen	Kl. I.	Kl. II.	Kl. III.	Kl. IV.	Kl. V.	Kl. VI.				Kl. VII.			
						Afd. A.		Afd. B.		Afd. A.		Afd. B.	
						1.	2.	1.	2.	1.	2.	1.	2.
Kristendom	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	5	6	6	4	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Latin	—	—	—	8	8	8	8	8	8	8	8	8	8
Grekiska	—	—	—	—	—	7	7	—	—	6	6	—	—
Tyska	6	7	7	4	3	1	1	1	1	—	—	—	—
Franska	—	—	—	—	3	4	4	4	4	3	3	4	4
Engelska	—	—	—	—	—	—	—	4	4	—	—	2	2
Matematik	4	5	5	5	5	3	3	4	4	3	3	4	4
Naturvetenskap: Naturlära	2	2	2	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—
Naturvetenskap: Naturalhistoria	—	—	—	—	—	2	2	2	2	—	—	—	—
Naturvetenskap: Fysik	—	—	—	—	—					2	2	2	2
Historia och geografi	4	5	5	5	4	3	3	3	3	3	3	3	3
Filosofisk propedeutik	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1
Välskrifning och teckning	3	2	2	—	—	—	—	2	2	—	—	2	2
	27	30	30	30	30	32	32	32	32	30	30	30	30

Afdelningarne A och B hafva gemensam undervisning i alla läroämnen, som äro för dem gemensamma, med undantag af en timme franska i sjunde och en timme matematik så väl i sjette som i sjunde klassen.

B. Läroämnenas fördelning på särskilda klasser.

Första klassen.

Kristendom. Biblisk historia efter en kort lärobok. Katekes: första hufvudstycket. Bibelläsning i sammanhang med bibliska historien och katekesen. Valda psalmer.

*) Kongl. Cirk. den 6 Juni 1873, den 12 Mars 1875 och den 1 Juni 1877.

Modersmålet. Uppläsning och förklaring af valda stycken, företrädesvis ur Nordens saga, historia och geografi, samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser och beskrifningar, allt i förening med inöfning af de riktiga språkljuden och aktgifvande på betoningen. Af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås vid undervisningen i tyska språket. Satsbildningsöfningar. Rättskrifning.

Tyska. Läsning af elementarbok för inöfning af uttalet och af substantivets, adjektivets, de personliga och possessiva pronomenens, hjelpverbens och det aktiva svaga verbets regelbundna böjningsformer samt öfning i särskiljande af den enkla satsens hufvuddelar, allt under jemförelse med modersmålet.

Matematik. Aritmetik: de fyra räknesätten i hela tal jemte någon öfning i användandet af decimaler; tillämpning på sorter; hufvudräkning.

Naturlära. Inledning till djur- och växtrikets kännedom, omfattande det allmännaste af läran om menniskans kroppsbyggnad och undersökning af lefvande växter.

Historia och Geografi. Historia: berättelser ur fäderneslandets historia efter lärarens muntliga framställning och med begagnande af en kort lärobok såsom stöd för lärjungens minne, till nyare tidens början.

Geografi: det allmännaste om verldsdelarne efter jordgloben; fäderneslandets geografi; de öfriga Europeiska ländernas fysiska och politiska geografi, efter en kort lärobok, påbörjad.

Andra klassen.

Kristendom. Biblisk historia efter en kort lärobok. Katekes: andra hufvudstycket. Bibelläsning såsom i föregående klass. Valda psalmer.

Modersmålet. Uppläsning och förklaring af valda stycken samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser och

beskrifningar, såsom i föregående klass. Af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås i tyska språket. Satsbildningsöfningar. Rättskrifnings- och interpunktionsöfningar.

Tyska. Läsning af elementarbok för inöfning af öfriga pronomen samt af de svaga verbens återstående regelbundna böjningsformer; konjugation af under läsningen förekommande starka verb; de vanligaste bland partiklarne; öfningar i särskiljande af ordklasserna och den enkla satsens delar samt de lättare formerna af den sammansatta satsen, allt under jemförelse med modersmålet.

Matematik. Aritmetik: de fyra räknesätten i bråk med tillämpning på sorter; hufvudräkning.

Geometri: åskådningslära.

Naturlära. Öfversigt af djurrikets hufvudafdelningar och vigtigare klasser. Undersökning af lefvande växter. Exkursioner.

Historia och Geografi. Historia: fortsättning af fäderneslandets historia såsom i föregående klass, till Karl XII:s död.

Geografi: de Europeiska ländernas fysiska och politiska geografi fortsatt och afslutad.

Tredje klassen.

Kristendom. Biblisk historia: repetition. Katekes: tredje, fjerde och femte hufvudstyckena. Bibelläsning såsom i föregående klass. Valda psalmer.

Modersmålet. Läsning och förklaring af valda stycken i bunden och obunden form med sorgfälligare iakttagande af betoningen och de riktiga språkljuden. Öfningar i att muntligt återgifva innehållet af lästa stycken. Formläran samt det vigtigaste af sats- och interpunktionsläran efter kort lärobok. Satsbildningsöfningar. Rättskrifning efter diktamen med iakttagande af de allmännaste reglerna för interpunktion. Skriftliga öfversättningar från tyska språket. Smärre uppsatser på lärorummet, under lärarens ledning.

Tyska. Läsöfningar; formläran utförligare jemte repetition; fortsatta öfningar i särskiljande af satser och satsdelar såsom i föregående klass; extemporalier.

Matematik. Aritmetik: läran om bråk afslutad; tillämpning af de genomgångna kurserna på regula de tri, intresseräkning m. m.

Geometri: åskådningslära, tillämpad på planimetriska och stereometriska uppgifter; några enkla geometriska satser, tjenliga för tillämpning af den stränga geometriska bevisföringen.

Naturlära. Öfversigt af djurriket såsom i föregående klass. Undersökning af lefvande växter, så väl afseende organläran som med hänsyn till hufvudafdelningar och vigtigare familjer. Någon öfning i bestämning af växter efter Linnés system. Exkursioner.

Historia och Geografi. Historia: fäderneslandets historia afslutad; repetition från nyare tidens början.

Geografi: de allmännaste grunddragen af de främmande verldsdelarnes fysiska och politiska geografi; repetition af Europas geografi.

Fjerde klassen.

Kristendom. Bibelläsning: ett af evangelierna, påbörjadt. Kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll jemte underrättelser om deras författare. Katekisation öfver de två första hufvudstyckena.

Modersmålet. Välläsning: stycken af svensk literatur jemte underrättelser om författarne och nödiga upplysningar ur versläran. Öfningar i att muntligt återgifva innehållet af lästa stycken. Sats- och interpunktionslära i förbindelse med de muntliga och skriftliga öfningarna. Hvarannan vecka antingen under lärotimmarne eller på tid utom de samma en uppsats öfver lättare ämne efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen eller en öfversättning från tyska språket.

Latin. Läsning af elementarbok jemte formlära och vokabelläsning; behöfliga delar af syntaxen, muntligen meddelade.

Tyska. Läsöfningar; repetition af formläran; det vigtigaste af syntaxen i förening med extemporerade öfningar.

På tid utom lärotimmarne, hvarannan vecka: ett tema.

Matematik. Algebra: de fyra räknesätten i hela tal, läran om bråk påbörjad.

Geometri: läran om liniers ställning till hvarandra samt om trianglar och parallelogrammer.

Aritmetiska öfningar.

Naturlära. De första elementen af fysik och kemi dels till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna dels såsom inledning till läran om jorden. Kort öfversigt af djur- och växtriket såsom repetition och utvidgning af den föregående kursen. Exkursioner.

Historia och Geografi. Historia: allmänna historien efter en kortfattad lärobok, påbörjad.

Geografi: Europas geografi efter en utförligare plan.

Femte klassen.

Kristendom. Bibelläsning: det påbörjade evangeliet fortsatt och afslutadt. Kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll jemte underrättelser om deras författare. Katekisation öfver de tre sista hufvudstyckena.

Modersmålet. Välläsning såsom i föregående klass. Öfningar i muntlig framställning med noggrannare aktgifvande på uttryckets språkriktighet. Öfningar i disposition af lättare ämnen. Sammanfattande öfversigt af den i språkläran genomgångna kursen.

På tid utom lärotimmarne, hvarannan vecka: en uppsats efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen eller en öfversättning från tyska språket.

Latin. Cornelius Nepos, valda delar; fortsättning och repetition af formläran; af syntaxen företrädesvis kasusläran; extemporerade öfningar.

Tyska. Läsning af valda författare; syntaxen fortsatt i förening med extemporerade öfningar.

På tid utom lärotimmarne, hvarannan vecka: ett tema.

Franska. Uttals- och läsöfningar; det allmännaste af formläran i förening med extemporerade öfningar; vokabelläsning.

Matematik. Algebra: läran om bråk afslutad; lättare equationer af första graden med en obekant jemte problem.

Geometri: läran om cirklar och månghörningar.

Aritmetiska öfningar, omfattande jemväl planimetriska och stereometriska räkneexempel.

Naturlära. Grunddragen af läran om jorden; det allmännaste om vårt planetsystem och himlakropparne i öfrigt. Kort öfversigt af djur- och växtriket, såsom i föregående klass. Exkursioner.

Historia och Geografi. Historia: allmänna historien efter en kortfattad lärobok, afslutad och repeterad; repetition af fäderneslandets historia, jemte grunddragen af Norges och Danmarks historia.

Geografi: de främmande verldsdelarnes geografi; allmän repetition.

Sjette klassen.

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Troslärans hufvudsanningar efter en kort lärobok och med hänvisningar till den heliga skrift. Öfversigt af den kristna kyrkans utveckling, företrädesvis under hennes äldsta tider och reformationstiden, påbörjad.

Modersmålet. Läsning af valda stycken ur svenska literaturen i förening med lämpliga förklaringar samt underrättelser om författarne. Stycken ur norsk och dansk literatur. Talöfningar. På tid utom lärotimmarne: hvarannan vecka en uppsats efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen, eller en öfversättning från främmande språk.

Latin. *Nedre afdelningen:* Cæsar, de bello gallico, en till två böcker. Urval ur Ovidii metamorfoser. Grammatik med extemporerade öfningar. På tid utom lärotimmarne: hvarje vecka ett tema.

Öfre afdelningen: Cicero, valda tal. Sallustius, Jugurthinska kriget, eller Livius, omkring en half bok. Virgilii Æneid, en bok. Grammatik med extemporerade öfningar. På tid utom lärotimmarne: hvarje vecka ett tema.

Grekiska. (För afdelningen A.) Läseöfningar. Xenophons Anabasis. Grammatik.

Tyska. Extemporerad läsning af valda författare.

Franska. Läseöfningar. Läsning af valda författare. Grammatik i förening med extemporerade öfningar.

Engelska. (För afdelningen B.) Uttals- och läseöfningar. Grammatik i förening med extemporerade öfningar.

Matematik. Algebra: läran om qvadratrötter; proportionslära; eqvationer af första graden med en obekant; problem.

Geometri: öfningssatser tjenliga för tillämpning af den föregående geometriska kursen; proportionslärans tillämpning på geometrien påbörjad. Särskildt för afdelningen B en timme i veckan: problemlösning.

Naturvetenskap. Naturalhistoria: Läran om växtrikets vigtigaste naturliga familjer. Kort framställning af växtens byggnad samt dess organs förrättningar. Exkursioner. Läran om menniskokroppens byggnad och förrättningar.

Fysik: läran om fasta, flytande och gasformiga kroppars jemvigt samt om deras allmänna egenskaper.

Historia. Gamla tidens och medeltidens historia i utförligare framställning. Fäderneslandets historia i utförligare framställning från nyare tidens början.

Sjunde klassen.

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Troslärans hufvudsanningar såsom i föregående klass. Öfversigt af den kristna kyrkans utveckling, företrädesvis under hennes äldsta tider och reformationstiden, fortsatt och afslutad.

Modersmålet. Läsning såsom i föregående klass. Dispositions- och talöfningar. På tid utom lärotimmarne: en utförligare uppsats hvarje månad.

Latin. Cicero, valda tal eller bref eller någon lättfattligare filosofisk skrift. Livius, två böcker, delvis ex tempore. Virgilii Æneid, en bok. Horatii Oder, en till två böcker. Extemporerade öfningar. På tid utom lärotimmarne: hvarje vecka ett tema.

Grekiska. (för afdelningen A). Xenofons Anabasis, två till tre böcker. Homeri Odyssé eller Iliad, tre till fyra rapsodier. Grammatik *).

Franska. Läsning af valda författare, delvis ex tempore. Grammatik såsom i föregående klass. På tid utom lärotimmarne: ett tema hvarannan vecka.

Engelska. (för afdelningen B). Läsning af valda författare. Grammatik såsom i föregående klass.

Matematik. Algebra: eqvationer af första graden med flera obekanta samt eqvationer af andra graden; problem. Dessutom för afdelningen B: läran om potenser och logaritmer samt öfning i logaritmiska tabellers bruk.

Geometri: proportionslärans tillämpning på geometrien; geometriska öfningssatser.

Naturvetenskap. Fysik: läran om ljudet, värmen och ljuset, magnetismen och elektriciteten.

Historia och geografi. Nyare tidens allmänna historia i utförligare framställning. Fäderneslandets historia såsom i föregående klass. Grunddragen af fäderneslandets statskunskap.

Filosofisk propedeutik. Antropologi. Logik.

Hebreiska (för de lärjungar af afdelningen A, som sådant önska). Grammatik. Fyra kapitel af Genesis. Tio psalmer.

---

* Då i undervisningsplanen vissa författare inom de klassiska språkens område finnas företrädesvis anvisade, hindrar sådant icke, att andra författare, till beskaffenhet och omfång svarande mot de uppgifne, må med efori bifall i stället för dessa begagnas. (Kongl. Cirk. den 12 Maj 1865.)

Engelska. (för de lärjungar af afdelningen A, som sådant önska). Uttals- och läseöfningar. Grammatik.

För undervisning och öfningar i musik och gymnastik gäller hvad derom är särskildt föreskrifvet. För de lärjungar i fjerde och femte klasserna äfvensom i afdelningen A af sjette och sjunde klasserna, hvilka vid läroverket önska erhålla undervisning i teckning, bör rektor, efter samråd med vederbörande lärare i ämnet, dertill bereda tillfälle.

Bil. 2.

Undervisningsplan för reallinien*).

A. Antal undervisningstimmar i hvarje vecka för särskilda läroämnen.

Undervisningsämnen.	Kl. I.	Kl. II.	Kl. III.	Kl. IV.	Kl. V.	Kl. VI. 1.	Kl. VI. 2.	Kl. VII. 1.	Kl. VII. 2.
Kristendom	3	3	3	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	5	6	6	4	3	2	2	2	2
Tyska	6	7	7	4	3	2	2	—	—
Engelska	—	—	—	7	7	3	3	3	3
Franska	—	—	—	—	3	4	4	5	5
Matematik	4	5	5	5	5	7	7	7	7
Naturvetenskap: Naturlära	2	2	2	2	2	—	—	—	—
Naturvetenskap: Naturhistoria	—	—	—	—	—	4	4	4	4
Naturvetenskap: Fysik	—	—	—	—	—				
Naturvetenskap: Kemi	—	—	—	—	—	2	2	2	2
Historia och geografi	4	5	5	5	4	3	3	3	3
Filosofisk propedeutik	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Välskrifning och teckning	3	2	2	3	3	3	3	3	3
	27	30	30	32	32	32	32	32	32

*) Kongl. cirkulären den 6 Juni 1873, den 12 Mars 1875 och den 1 Juni 1877.

B. Läroämnenas fördelning på särskilda klasser.

Första klassen.

Kristendom. Biblisk historia efter en kort lärobok. Katekes: första hufvudstycket. Bibelläsning i sammanhang med bibliska historien och katekesen. Valda psalmer.

Modersmålet. Uppläsning och förklaring af valda stycken, företrädesvis ur Nordens saga, historia och geografi, samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser och beskrifningar, allt i förening med inöfning af de riktiga språkljuden och aktgifvande på betoningen. Af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås vid undervisningen i tyska språket. Satsbildningsöfningar. Rättskrifning.

Tyska. Läsning af elementarbok för inöfning af uttalet och af substantivets, adjektivets, de personliga och possessiva pronomenens, hjelpverbens och det aktiva svaga verbets regelbundna böjningsformer samt öfning i särskiljande af den enkla satsens hufvuddelar, allt under jemförelse med modersmålet.

Matematik. Aritmetik: de fyra räknesätten i hela tal jemte någon öfning i användandet af decimaler; tillämpning på sorter; hufvudräkning.

Naturlära. Inledning till djur- och växtrikets kännedom, omfattande det allmännaste af läran om menniskans kroppsbyggnad och undersökning af lefvande växter.

Historia och geografi. Historia: berättelser ur fäderneslandets historia efter lärarens muntliga framställning och med begagnande af en kort lärobok såsom stöd för lärjungens minne, till nyare tidens början.

Geografi: det allmännaste om verldsdelarne efter jordgloben; fäderneslandets geografi; de öfriga europeiska ländernas fysiska och politiska geografi, efter en kort lärobok, påbörjad.

Andra klassen.

Kristendom. Biblisk historia efter en kort lärobok. Katekes: andra hufvudstycket. Bibelläsning såsom i föregående klass. Valda psalmer.

Modersmålet. Uppläsning och förklaring af valda stycken samt öfningar att med egna ord återgifva innehållet af lästa eller af läraren muntligt framställda berättelser och beskrifningar, såsom i föregående klass. Af språkläran hufvudsakligen samma delar, som genomgås i tyska språket. Satsbildningsöfningar. Rättskrifnings- och interpunktionsöfningar.

Tyska. Läsning af elementarbok för inöfning af öfriga pronomen samt af de svaga verbens återstående regelbundna böjningsformer; konjugation af under läsning förekommande starka verb; de vanligaste bland partiklarne; öfningar i särskiljande af ordklasserna och den enkla satsens delar samt de lättare formerna af den sammansatta satsen, allt under jemförelse med modersmålet.

Matematik. Aritmetik: de fyra räknesätten i bråk med tillämpning på sorter; hufvudräkning.

Geometri: åskådningslära.

Naturlära. Öfversigt af djurrikets hufvudafdelningar och vigtigare klasser. Undersökning af lefvande växter. Exkursioner.

Historia och geografi. Historia: fortsättning af fäderneslandets historia såsom i föregående klass, till Karl XII:s död.

Geografi: de europeiska ländernas fysiska och politiska geografi fortsatt och afslutad.

Tredje klassen.

Kristendom. Biblisk historia: repetition. Katekes: tredje, fjerde och femte hufvudstyckena. Bibelläsning såsom i föregående klass. Valda psalmer.

Modersmålet. Läsning och förklaring af valda stycken i bunden och obunden form med sorgfälligare iakttagande af

betoningen och de riktiga språkljuden. Öfningar i att muntligt återgifva innehållet af lästa stycken. Formläran samt det vigtigaste af sats- och interpunktionsläran efter kort lärobok. Satsbildningsöfningar. Rättskrifning efter diktamen med iakttagande af de allmännaste reglerna för interpunktion. Skriftliga öfversättningar från tyska språket. Smärre uppsatser på lärorummet, under lärarens ledning.

Tyska. Läsöfningar; formläran utförligare jemte repetition; fortsatta öfningar i särskiljande af satser och satsdelar såsom i föregående klass; extemporalier.

Matematik. Aritmetik: läran om bråk afslutad; tillämpning af de genomgångna kurserna på regula de tri, intresseräkning m. m.

Geometri: åskådningslära tillämpad på planimetriska och stereometriska uppgifter; några enkla geometriska satser, tjenliga för tillämpning af den stränga geometriska bevisföringen.

Naturlära. Öfversigt af djurriket såsom i föregående klass. Undersökning af lefvande växter, såväl afseende organläran som med hänsyn till hufvudafdelningar och vigtigare familjer. Någon öfning i bestämning af växter efter Linnés system. Exkursioner.

Historia och geografi. Historia: fäderneslandets historia afslutad; repetition från nyare tidens början.

Geografi: de allmännaste grunddragen af de främmande verldsdelarnes fysiska och politiska geografi; repetition af Europas geografi.

Fjerde klassen.

Kristendom. Bibelläsning: ett af evangelierna, påbörjadt. Kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll jemte underrättelser om deras författare. Katekisation öfver de två första hufvudstyckena.

Modersmålet. Välläsning: stycken af svensk literatur jemte underrättelser om författarne och nödiga upplysningar ur

versläran. Öfningar i att muntligt återgifva innehållet af lästa stycken. Sats- och interpunktionslära i förbindelse med de muntliga och skriftliga öfningarna. Hvarannan vecka antingen under lärotimmarne eller på tid utom desamma en uppsats öfver lättare ämne efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen eller en öfversättning från tyska språket.

Tyska. Läsöfningar; repetition af formläran; det vigtigaste af syntaxen i förening med extemporerade öfningar.

På tid utom lärotimmarne, hvarannan vecka: ett tema.

Engelska. Uttals- och läsöfningar; formläran i förening med extemporerade öfningar; vokabelläsning.

Matematik. Algebra: de fyra räknesätten i hela tal, läran om bråk påbörjad.

Geometri: läran om liniers ställning till hvarandra samt om trianglar och parallelogrammer.

Aritmetiska öfningar.

Naturlära. De första elementen af fysik och kemi dels till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna dels såsom inledning till läran om jorden. Kort öfversigt af djur- och växtriket såsom repetition och utvidgning af den föregående kursen. Exkursioner.

Historia och geografi. Historia: allmänna historien efter en kortfattad lärobok, påbörjad.

Geografi: Europas geografi efter en utförligare plan.

Femte klassen.

Kristendom. Bibelläsning: det påbörjade evangeliet fortsatt och afslutadt. Kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll jemte underrättelser om deras författare. Katekisation öfver de tre sista hufvudstyckena.

Modersmålet. Välläsning såsom i föregående klass. Öfningar i muntlig framställning med noggrannare aktgivande på uttryckets språkriktighet. Öfningar i disposition af lättare ämnen. Sammanfattande öfversigt af den i språkläran genomgångna kursen.

På tid utom lärotimmarne, hvarannan vecka: en uppsats efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen eller en öfversättning från tyska språket.

Tyska. Läsning af valda författare; syntaxen fortsatt i förening med extemporerade öfningar.

På tid utom lärotimmarne, hvarannan vecka: ett tema.

Engelska. Läsöfningar; formläran och det vigtigaste af syntaxen i förening med extemporerade öfningar; vokabelläsning; skriföfningar på lärorummet.

Franska. Uttals- och läsöfningar; det allmännaste af formläran i förening med extemporerade öfningar; vokabelläsning.

Matematik. Algebra: läran om bråk afslutad; lättare eqvationer af första graden med en obekant jemte problem.

Geometri: läran om cirklar och månghörningar.

Aritmetiska öfningar, omfattande jemväl planimetriska och stereometriska räkneexempel.

Naturlära. Grunddragen af läran om jorden; det allmännaste om vårt planetsystem och himlakropparne i öfrigt. Kort öfversigt af djur- och växtriket, såsom i föregående klass. Exkursioner.

Historia och Geografi. Historia: allmänna historien efter en kortfattad lärobok, afslutad och repeterad; repetition af fäderneslandets historia, jemte grunddragen af Norges och Danmarks historia.

Geografi: de främmande verldsdelarnes geografi; allmän repetition.

Sjette klassen.

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Öfversigt af den kristna kyrkans utveckling, företrädesvis under hennes äldsta tider och reformationstiden.

Modersmålet. Läsning af valda stycken ur svenska literaturen i förening med lämpliga förklaringar samt underrättelser om författarne. Stycken ur norsk och dansk literatur. Talöfningar. På tid utom lärotimmarne: hvarannan vecka

en uppsats efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen, eller en öfversättning från främmande språk.

Tyska. Läsning af valda författare, delvis ex tempore. På tid utom lärotimmarne: ett tema hvarannan vecka.

Engelska. Läsning af valda författare, delvis ex tempore. Grammatik i förening med extemporerade öfningar. Skriföfningar på lärorummet. På tid utom lärotimmarne: ett tema i månaden.

Franska. Läsöfningar. Läsning af valda författare. Grammatik i förening med extemporerade öfningar. Skriföfningar på lärorummet.

Matematik. Algebra: läran om qvadratrötter; proportionslära; eqvationer af första graden med en eller flere obekanta; eqvationer af andra graden med en obekant; läran om potenser, logaritmer och serier; problem.

Geometri: proportionslärans tillämpning på geometrien; problem. På tid utom lärotimmarne: en matematisk uppsats i månaden.

Naturvetenskap. Naturalhistoria: läran om växtrikets vigtigaste naturliga familjer med särskildt afseende på dithörande växters ekonomiska användning och geografiska utbredning. Kort framställning af växtens byggnad samt dess organs förättningar. Exkursioner. Läran om människokroppens byggnad och förrättningar.

Fysik: läran om fasta, flytande och gasformiga kroppars jemvigt samt om deras allmänna egenskaper; läran om ljudet, ljuset, värmet, magnetismen och elektriciteten.

Kemi: öfversigt af den oorganiska kemien efter kortfattad lärobok och med tillhjelp af experiment.

Historia och Geografi. Historia: nyare tidens och fäderneslandets historia i utförligare framställning från nyare tidens början.

Geografi: utförligare framställning af fäderneslandets och de vigtigaste kulturländernas geografi.

Sjunde klassen.

Kristendom. Nya Testamentets läsning. Troslärans hufvudsanningar efter en kort lärobok och med hänvisning till den heliga skrift.

Modersmålet. Läsning såsom i föregående klass. Dispositions- och talöfningar. På tid utom lärotimmarne: en utförligare uppsats hvarannan vecka.

Engelska. Läsning af valda författare. Extemporerade öfningar. Skriföfningar på lärorummet.

Franska. Läsning af valda författare. Grammatik. Extemporerade öfningar. På tid utom lärotimmarne: ett tema hvarannan vecka.

Matematik. Analytiska expressioners konstruktion; plan trigonometri; stereometri; analytiska geometriens elementer; repetition företrädesvis genom problem. På tid utom lärotimmarne: en matematisk uppsats hvarannan vecka.

Naturvetenskap. Naturalhistoria, såsom i föregående klass; de vigtigaste ryggradsdjurens naturalhistoria i systematisk öfversigt.

Fysik, såsom i föregående klass. De första grunderna af läran om kroppars rörelse.

Kemi, såsom i föregående klass. De första grunderna af mineralogi och geologi.

Historia och Geografi. Nyare tidens och fäderneslandets historia såsom i föregående klass.

Geografi såsom i föregående klass.

Grunddragen af fäderneslandets statskunskap.

Filosofisk propedeutik. Antropologi. Logik.

För undervisning och öfningar i musik, teckning och gymnastik gäller hvad derom är särskildt föreskrifvet.

Bil. 3.

Formulär till afgångsbetyg.

Som ynglingen N. N. anmält sig att från N. N. läroverk vilja afgå och om betyg anhållit, varder enligt befintliga handlingar intygadt, att N. N. är född den ..... 18..... i ..... (stad eller socken och län); intagen i N. N. allmänna läroverk .....terminen år .....; derstädes genomgått .....[1]) klassen; intagen i härvarande läroverk .....terminen 18..... och härstädes åtnjutit undervisning i .....[1]) klassen, hvilken sistnämda han till afgångsdagen den ..... 18..... tillhört ..... terminer.

Enligt examenskatalogen för ..... klassen (-s nedre [öfre] afdelning) den ..... 18..... har N. N.[2]) befunnits förtjena följande vitsord:

för insigter i kristendom o. s. v. .....{ Berömlig, / Med beröm godkänd, / Godkänd, / Försvarlig, / Otillräcklig,

och har på grund häraf blifvit till N. N. klass flyttad.[3])

I sina studier har N. N. jemlikt ofvannämde examenskatalog[4]) ådagalagt ..... flit och i sitt lefverne ..... uppförande.

N. N. (läroverksstaden) den ..... 18.....

N. N.
Rektor vid N. N. läroverk.
(Kollegiets sigill.)

---

[1]) Här uppräknas de klasser lärjungen tillhört.

[2]) Om lärjunge undergått pröfning jemlikt § 36 mom. 2, begagnas orden: »Vid med N. N. den ..... 18..... anställd pröfning har han».

[3]) Orden: »och ..... flyttad» införes endast, i händelse lärjungen på grund af här meddelade vitsord blifvit till högre klass flyttad.

[4]) Eller, der omständigheterna dertill föranleda, »läroverkskollegiets protokoll den ..... 18.....».

Bil. 4.

Formulär till betyg öfver undergången afgångspröfning vid tre- eller femklassigt läroverk.

Ynglingen N. N., hvilken är född den ..... 18..... i ..... (stad eller socken och län), intagen i N. N. allmänna läroverk ..... terminen år....., derstädes genomgått[1]) ..... klassen, ... terminen år ..... intagen i härvarande läroverk, i hvars tredje (femte) klass han tillbragt ..... terminer, har vid den jemlikt § 33 mom. 2 i stadgan för rikets allmänna läroverk anstälda pröfning, med fäst afseende jemväl på de honom under lärotiden tilldelade betyg, ansetts förtjena följande vitsord:

för insigter i kristendom o. s. v. ..... { Berömlig, / Med beröm godkänd, / Godkänd, / Försvarlig, / Otillräcklig,

och har bemälde N. N. under den tid, han vid läroverket vistats, ådagalagt ..... flit samt ..... uppförande.

N. N. (läroverksstaden) den ..... 18.....

N. N.
Rektor vid N. N. läroverk.
(Kollegiets sigill).

[1]) Här uppräknas de klasser lärjungen tillhört.

Bil. 5.

Examenskatalog vid slutet af höst-(vår-)terminen 18..... ..... för ..... klassen (—s öfre [nedre] afdelning) i N. N. allmännn läroverk.

Lärjungens namn.	Född.	Tillbragt terminer i klassen.	Ankomst till läroverket efter terminens början.	Anmäldt förfall för uteblifvande.	Afgång under terminens lopp.	Anmäld orsak dertill.	Frånvaro under terminens lopp. Antal timmar. Med giltigt förfall.	Frånvaro under terminens lopp. Antal timmar. Utan giltigt förfall.	Anmäld vistelseort under blifvande ferier.	Vitsord om insigter i förekommande läro- och öfningsämnen (hvilka ämnen efter hvarje läroverks olika beskaffenhet anföras). Första bokstafven utmärker *insigter*, den andra *flit*. Kristendom.	Modersmålet.	Klassiska språk. Latinska.	Klassiska språk. Grekiska.	Hebreiska.	Främmande lefvande språk. Tyska.	Främmande lefvande språk. Engelska.	Främmande lefvande språk. Franska.	Historia och geografi.	Matematik.	Naturvetenskap. Naturlära.	Naturvetenskap. Naturalhistoria.	Naturvetenskap. Fysik.	Naturvetenskap. Kemi.	Filosofisk propedeutik.	Öfningsämnen. Välskrifning.	Öfningsämnen. Teckning.	Öfningsämnen. Musik.	Öfningsämnen. Gymnastik.	Uppförande.	Allmänt vitsord om flit.
N. N.	(år och datum).	(antal).	(datum).	[1])	[2])	[3])			NN.	C. B.	D. B.	A. B.	A. B.	D. C.	B. C.	D. C.	B. B.	B. B.	B. A.	B. B.	C. C.	A. A.	A. B.	A. B.	B. B.	A. B.	B. A.	B. B.	A.	B.

Bokstäfvernas bemärkelse i afseende på

a) Uppförande:
- A. Mycket godt.
- B. Godt.
- C. Oklanderligt.
- D. Mindre stadgadt.

b) Insigter och flit.
- A. Berömlig.
- AB. Med beröm godkänd.
- B. Godkänd.
- C. Försvarlig.
- D. Otillräcklig, (om flit) Ringa.

N. N. (läroverksstaden) den ..... 18.....

N. N.

Klassföreståndare.

---

[1]) Under uppgifvet förfall anmärkes, om det är gilladt eller ogilladt. Har lärjunge varit frånvarande hela terminen, blifva alla kolumnerna för honom öppna.

[2]) Här antecknas i ty fall sista dagen, då lärjungen bevistade undervisningen.

[3]) Om någon blifvit förvisad från läroverket, anföres det här med hänvisning till kollegiets protokoll för den dag, då domen fälldes.

Bil. 6.

Matrikel öfver de vid N. N. allmänna läroverk intagne lärjungar.

Intagen i läroverket.	Klass.	Lärjungens namn.	Födelseort samt födelseår och datum.	Fadrens namn, bostad, titel eller yrke.	Senast bevistad läroanstalt.	Åsatt nummer på medfördt betyg.	Afgång från läroverket.	Klass, i hvilken lärjungen befann sig vid afgången.	Anmäld afsigt vid afgången.	Tiden, när afgångsbetyget utfärdades.	Åsatt nummer på afgångsbetyget.	Allmänna anmärkningar.
(år och datum).			(stad eller socken och län).	[1])	[2])		(år och datum). [3])		[4])	[5])	[5])	[6])

[1]) Här antecknas äfven, om fadern är afliden.

[2]) Har lärjungen icke förut bevistat läroverk eller folkskola, blifver denna kolumn öppen.

[3]) Om lärjunge utan anmälan afgår från läroverket, antecknas den läsetermin, då han i de föreskrifna tabellariska uppgifterna upptages såsom afgången.

[4]) Anmäles ingen afsigt, blifver denna kolumn öppen.

[5]) Begäres icke afgångsbetyg, blifver kolumnen öppen. Har lärjunge blifvit förvisad från läroverket, antecknas sådant här jemte förvisningsdomens år och datum.

[6]) Det kan icke vara ett åliggande för rektorerne att föra biografiska anteckningar, men då sådana framdeles skulle kunna blifva af stor nytta och derför torde intressera mången rektor, bör i matrikeln vid hvarje lärjunges namn tillräckligt rum för sådant ändamål lemnas.

Obs Matrikeln inbindes, folieras och förvaras i läroverkets arkiv.

Bil. 7.

Diarium vid N. N. allmänna läroverk.

År och datum.	Expeditioner.			Af rektor lärjungarne lemnad frihet från undervisningen.					Lärares frånvaro från undervisningen.			Anmärkningar.
				För hela läroverket.		För särskild klass.						
	Ankomna.	Afgångna.	Åtgärd.	Antal tim.	Orsak.	Klass.	Antal tim.	Orsak.	Lärarens namn.	Antal tim.	Anmäldt förfall.	
											[1]	

[1]) Är denna kolumn lemnad öppen, utmärker detta förfallolös frånvaro.

Obs. Diarium inbindes, folieras och förvaras i arkivet.

Anwisningar och Råd

till

Lärare,

om sättet att werkställa hwad Kongl. Maj:t i Nåder uti Skol-Ordningen af den 16. Dec. 1820 stadgat och anbefallt.

Bihang till Uppfostrings-Comiteens underdåniga Förslag till Skol-Lag.

Cum Gratia & Privilegio S:æ R:æ Maj:tis.

Stockholm, tryckt i Kongl. Tryckeriet, 1821.

I den Skol-Ordning Uppfostrings-Comiteen i underdånighet till Nådigt Stadgande föreslagit, har den sorgfälligt sökt undwika att såsom Lag påbjuda allt sådant, som enligt sakens natur måste wara underkastadt täta förändringar. Sjelfwa Underwisnings-methoden skall i många dess detailler nödwändigt bero af hwarje Lärares individuella lynne och föreställningssätt; — Läroböckerne måste i många kunskapsgrenar förbättras eller ombytas efter det förändrade skick Wetenskaperne ofta undergå, och hwilket aldrig kan i förwäg hwarken till tid eller beskaffenhet beräknas; — sjelfwa behandlingssättet bestämmes af så många serskilda lokala omständigheter, att föreskrifter för detsamma ej kunna annorlunda än i ganska allmänna reglor innefattas. Äfwen med den mest fullständiga Skol-Lag skall underwisningens och hela uppfostrans framgång hufwudsakligen bero af Lärarens goda willja och personliga skicklighet för sitt answarsfulla kall. Med förtroende till dessa hans egenskaper och med fästad uppmärksamhet på sättet, huru han emot ett sådant förtroende swarar, bör Samhället lemna honom fria händer wid walet af de medel, genom hwilka ändamålet skall uppnås.

På denna grundsats har Comiteen trott sig i sitt underdåniga Förslag till Skol-Ordning icke böra anwisa Skoleböcker eller föreskrifwa Läro-methoder; och då Comiteen nu går att framlägga sina tankar öfwer dessa ämnen, sker det endast för att lemna, dels anwisningar och råd åt Lärare, som ännu kunna sakna en genom theori och erfarenhet fullbordad öfwertygelse härutinnan, dels att framställa några af de problemer i Uppfostringsläran, som endast genom framtida erfarenhet och mogen pröfning kunna upplösas.

Det är icke Comiteens afsigt att lemna fullständiga uppgifter om alla de serskillta Underwisnings-methoder, som med

fördel kunna begagnas, eller att noggrant uppräkna alla nu befinteliga, någorlunda brukbara Läroböcker; än mindre att omständeligen utweckla de flere sätt, som kunna gifwas till fullgörande af alla uti Skol-Lagen anbefallda föreskrifter. Det synes nog, om Comiteen lyckas, att med tydlighet ådagalägga sina grundsatser och åsigter af ämnet.

Hwarje rättskaffens Lärare måste med klar blick inse och med allwarlig föresats alltid ihågkomma, att ändamålet med Uppfostran i allmänhet och Underwisningen i synnerhet, är utwecklingen af menniskans naturskrafter. Om denna utweckling skall winna framgång, måste den sökas på ett sådant sätt, att den ena kraften, långt ifrån att qwäfwa eller skada någon af de öfriga, måtte fastmera bidraga att underhålla och stärka dem. Så får t. ex. fattningsgåfwan icke öfwas på bekostnad af minnet eller inbildningskraften; ej heller twärtom. Så få icke heller de intellectuella förmögenheterne så tidigt och träget hos barnet uppöfwas, att kroppskrafterne deraf lida; eller dessa så skötas, att de förstnämnde blifwa wårdslösade. Alltsammans måste framskrida i harmonie eller jemnwigt, och när det sker, utbildas både förstånd, willja, och lynne till den högsta grad af förädling, hwars stämpel utgöres af sann religiositet, manlig dygd och redbar werksamhet.

Föreskrifterne uti sjelfwa Skol-Lagen, särdeles uti Instructionen för Lärare wid Elementar-Lärowerken, åsyfta detta högsta mål wid bemödandet för barns och ungdoms bildning. I afseende på dess religieusa och moraliska uppfostran är all annan anwisning än hwad de innehålla, lika öfwerflödig, som den troligen skulle blifwa fruktlös, der den kunde anses behöfwas. Till sann Gudsfruktan och dygd ledes det unga sinnet säkrare genom efterdömet af en älskad Lärare, än genom de wackraste förmaningar, tänkespråk och sedereglor. Ändamålet winnes, då Läraren wid underwisningen i Christendomen, samt wid böner och den yttre Gudstjensten, alltid röjer djup andakt och innerlig känsla för dessa heliga föremål; då han sjelf redlig och rättwis, allwarsam men foglig, ådagalägger kärlek till ordning och flit; — då han uppmärksamt fordrar lydnad, uppriktighet, samt inbördes fördragsamhet och wälwilja hos disciplarne; — och ändteligen, då han någon

gång, när tillfället det medgifwer, nedlåter sig till deras lekar och i dem deltager, så wäl för att närmare lära känna deras lynnen, som för att hos dem utweckla en känsla för heder, ordning och anständighet, hwilken äfwen under de gladaste förströelser alltid måste följa hwarje wälbildad man.

Man förebrår temligen allmänt wårt tidehwarf en hos ungdomen tidigt utwecklad egenkärlek, en stolt sjelfkänsla, rakt stridande mot de egenskaper, som fästa menniskowännens hjerta wid denna interessanta ålder. Här är icke stället att undersöka, om och huru widt denna förebråelse är grundad; man må blott anmärka, att sjelfklokhet och högmod, ofta i Wetenskapernas Rike, som i den Allmänna Werlden, äro medelmåttans följeslagare, alldraoftast den fullkomliga duglöshetens. Om man derföre will motarbeta sådana befarade lyten, så må man wid uppfostran nitiskt arbeta på en werklig utbildning, grundlig underbyggnad, klara begrepp och sammanhängande kunskaper. Ju mera ynglingen lär, desto större fält öppnar sig för dess wettgirighet, desto tydligare inser han huru litet han nu wet. Ju mera hans själskrafter rigtas till sjelfwerksamhet, desto lifligare känner han de mötande swårigheterne, och erfar hwad hos honom fattas. Genom Lärarens fortsatta uppmärksamhet på hwarje Discipels särskilta sinnelag, förekommes ytterligare denna skadeliga inbillskhet, lika hinderlig för det sunda wettets utweckling, som dödande allt behag af ett älskwärdt lynne och hjertats egenskaper. Beröm finnes wäl aldrig, eller åtminstone högst sällan, för ungdom tjenligt: ett enkelt gillande, en bifallande och wälwillig uppsyn, ordet rätt, utsagdt i rätter tid, är det språk, som ynglingen säkrast förstår, och honom bäst höfwes. Men skulle någon, oaktadt denna kloka behandling, finnas, som wisar sig fallen för ofwannämnde fel, antingen af naturen, eller genom erhållen falsk bildning; bör Läraren så mycket sparsammare yttra sitt bifall, och genom wexlade framställningar af frågor, hwilka öfwergå hans ännu ringa och inbillade kunskaper, omärkeligen både för honom sjelf och medlärjungar, framkalla öfwertygelsen om de redan gjorda framstegs otillräcklighet. Af wådeliga följder blifwer Lärarens intryck, om det fattas till fördel för ytelig qwickhet eller tillfälligtwis före-

gången odling; och oberäknelig den skada, som uppkommer, om en så fostrad egenkärlek öfwerlemnas åt ytterligare näring. Mången yngling har på sådant sätt blifwit missbildad och gått förlorad för eget lugn och Statens gagn.

Ifrån dessa eftersinningar är icke swårt att härleda de försiktighets-mått, som böra iakttagas wid ett motsatt förhållande, då en Lärjunge befinnes wara af wekare lynne och mindre hastig fattning, men hwilka brister åtföljas af flit och god wilja. Denne behöfwer på allt sätt uppmuntras. Läraren lemne honom tid och wise honom tålamod. Aldrig må han öfwerlemnas åt skämtet, än mindre åt löjet, hwars utbrott uti all wäl inrättad uppfostran aldrig bör få yttras, när fråga är om Wetenskaplig bildning. Genom ett lindrigt förfarande, genom öfwerseende godhet wid misstag och genom en omärkbar framställning, af lättare föremål, skall denne yngling så småningom lära känna sina egna krafter och upplyftas till en nyttig sjelfkänsla, som jemnar honom med sina mera lyckligt lottade medlärjungar; ja, må hända skall han uti stadga och mognade kunskaper dem framdeles wida öfwergå.

Wid den intellectuella bildningen är ostridigt angelägnast att wäcka och fästa Lärjungens uppmärksamhet på de föremål, som utgöra ämnet för underwisningen. Det är genom framgång i denna del, som de ryktbara Underwisnings-methoder, hwilka bära namn efter Pestalozzi, Lancaster och Bell, gjort så mycket uppseende och wunnit förtjent bifall. Förmågan att med uppmärksamhet följa de ämnen, som framställas för ögat eller örat, är en bland de själskrafter, som genom wanan måste uppöfwas. Brist af denna förmåga utgör alltid det swåraste hinder, då barnet skall lära något; den borttager hågen att lära, och gör att läse-tiden ofta bortnötes till mera skada än gagn. Wissa läroöfningar äro härwid af största wigt. Det har längesedan blifwit utrönt, att Arithmetik och Geometri med framgång blifwit anwände. Methoden att på en tafla för alla Lärjungarna på en gång framställa språköfningar, har äfwen befunnits wara af oberäknelig nytta. Detta skall här nedanföre, wid framställandet af serskildta läroämnen, närmare utredas. Men i all fall och wid alla wetenskapliga föremål, bör Läraren söka, att i möjligaste mån

och efter hwarje Läroämnes art, så inrätta sin underwisning, att Lärjungarnes uppmärksamhet kan controlleras, och ingen obemärkt öfwerlemna sig åt skingrade tankar, än mindre åt främmande sysselsättningar. Härtill bidrager en wäl ordnad local, så att aldrig någon Lärjunge lemnas utur sigte. Wid lexors uppläsande och all slags redogörelse, bör ingen wiss ordning efter rummet följas, utan förhöret wexlas, så att ynglingen aldrig är säker om, att icke blifwa tillspord eller uppfordrad att med sina swar bewittna sin uppmärksamhet.

I afseende på minnets öfning har man under olika tidehwarf gått ifrån den ena ytterligheten till den andra. Man har, kan hända icke utan allt skäl, förebrått wåra förfäder att uppöfwa minnet på bekostnad af fattnings- och omdömes-förmågan. I sednare tider har man deremot gått för långt, då man med ett slags förakt ansett alla så kallade utanlexor, och som grundregel yrkat, att ett barn aldrig bör få i minnet fästa, hwad det ej klart och fullständigt kunnat med begreppet uppfatta. Medelwägen eller kanske rättare, ett noggrant urwal af de olika föremålen för minnet, åskådningen eller begreppet lärer häruti, som wid allt annat wara den rätta. Alla dessa själsförmögenheter måste wid första underwisningen samfäldt öfwas. Att endast låta barnet upprepa ord och phraser, som, då det wid dem icke fäster några begrepp, nödwändigt måste blifwa för detsamma blott toma ljud, kan ej wara riktigt, så snart dessa kunna wara eller blifwa föremål för denna ålders förstånds fattning; men då naturen sjelf hos alla barn tidigare utwecklar minnet än förståndet, synes den klart hafwa anwist den wäg wi böre följa. Rätta methoden lärer derföre blifwa den, att, jemte framställandet för begreppet af först enkla och sedan, i behörigt framskridande, sammansatta föremål, dem barnet icke med blotta örat eller blotta ögat, utan med bägge dessa sinnen förenade, kan undersöka och fatta, från början wänja det att i minnet fästa sådane saker, som dels icke äro föremål för omdömet och således hwarken böra eller kunna emottaga någon ytterligare uttydning, dels förut äro tillräckligen förklarade, innan de åt minnet öfwerlemnas. I förra hänseendet äro uttrycken af Christendomens enklaste grundsanningar, böner, språk utur Bibeln och verser utur Psalm-

boken, andra utur skrifter på modersmålet tjenligt walda samt den religieusa eller estetiska känslan lifwande stycken, grammatikaliska termerna, främmande språks paradigmata, glosor och ordspråk m. m. tjenliga ämnen för utanlexor. I senare hänseendet Christendomens lefnads-reglor och den större Catechesen, grammatikaliska grundbegreppen, syntactiska reglorna, walda ställen utur de främmande språkens Classiska Auctorer, till och med utur den Explications-bok, som blifwit nyttjad m. m., dock under största sorgfällighet, att allt detta, innan det åt verbal-öfwerläsning lemnas, är förut förklaradt och i begreppet, efter möjligheten, uppfattadt. I sådant skick böra utanlexor med strängt allwar och såsom hufwudsak drifwas, ty minnet, likasom alla andra förmögenheter, skärpes endast genom flitig öfning. Men utur Mathematiken och Geographien samt, med få undantag, utur Historien, kunna ämnen för utanlexor icke med förmån wäljas. Twertom synas de wara menliga för utwecklingen af den yttre eller inre åskådningskraft, som dessa wetenskaper owilkorligen fordra. Hwad här är sagdt om den första barna-underwisningen, kan utan swårighet lämpas till den, hwilken sedermera under gosse- eller ynglinga-åldern skall fortsättas.

Ett annat wigtigt föremål för den litterära uppfostran är utwecklingen till sjelfwerksamhet. Bland alla de misstag i uppfostringswäg som kunna begås och i sednare tider blifwit begångne, lärer man med skäl kunna anse som det största, det ständiga bemödandet att genom förkortnings-methoder bereda hastiga framsteg med den minsta möjliga möda. Härifrån härledes till betydlig del den brist på kraft och ihärdighet, hwaröfwer i wåra tider temligen allmänt klagas. Arbetsförmågan fordrar wana och skall sällan eller aldrig blifwa dens lott, som ifrån barna-åldern endast under lek fått inhemta kunskaper, utan öfning till mödosamt sträfwande, utan erfarenhet af det ädla och innerliga nöje öfwerwunna swårigheter skänka. — Det är ej obekant, att tidehwarfwets lynne, många föräldrars klemiga ömhet för sina barn, deras längtan att se dessas så kallade uppfostran tidigt fulländad, och finna dem redan sysselsatta i Statens tjenst, eller åtminstone inblandade i umgängets kretsar, wid den åldern, då wåra förfäder knap-

past hunnit flyttas ur Skolan till Gymnasium; — det är bekant, att allt detta ofta afhåller dem ifrån att anförtro sina barn åt de Allmänna Underwisnings-Werken, hwilkas regelbundna gång icke medgifwer något brådskyndande. Men detta misstroende får Skol-Läraren underkasta sig. Tidens willor och den oerfarnes fördomar få ej rubba hans steg på en answarsfull bana. Behofwet af redbara egenskaper, af kraft och duglighet, skall troligen snart återföra till det rätta. Det blifwer en sann förtjenst, om de Allmänna Underwisnings-Werken och de inom dem nyttjade Läro-methoder kunna leda till en så önskelig förändring.

Såsom härtill bidragande anser Comiteen nyttigt, att Lärjungen tidigt, och så fort ske kan, wänjes till noggran öfwerläsning och tillhålles att sjelf på egen hand söka förstå sin lexa. Denna bör wäl uti Skola alltid förut af Läraren förklaras, men om möjligt är, helst af Lärjungen sjelf, genom nödiga hjelpredor, såsom t. ex. wid språks uttydande, genom Lexicon och Grammatica widare utredas. Att framstegen wid denna långsammare method i början synas små och ringa, skall framdeles ersättas genom redighet i begreppen och framför allt genom arbetswana och förmågan att öfwerwinna swårigheter. Man må i alla fall aldrig glömma, att hwad gossen wid 12 eller 15 års ålder hunnit lära, är af ringa wärde, betraktadt såsom kunskap. Det glömmes fort wid minsta afbrott i studierna. Det läres något senare på hälften eller fjerdedelen så lång tid, som dertill före nämnde ålder blifwit anwänd. Men betraktad såsom öfning för själskrafterne, är den första underwisningen dyrbar, då den utwecklar förmågan, att fästa uppmärksamheten wid intellectuella föremål, uppöfwat minnet, gifwit wana wid ihärdigt arbete och wäckt hågen för kunskaper genom ett slags erfarenhet af det nöje sjelfwerksamheten skänker wid hwarje rätt afpassad Läroöfning.

Det är af högsta wigt att Läraren, wid wäckande till denna sjelfwerksamhet, gör sig ett klart begrepp om Lärjungens närwarande fattnings-förmåga, så olika efter olika ålder, wana och föregången odling. För mycket mödosamma ansträngningar afskräcka barnet ifrån ett arbete, som ej följes

af märkbar framgång, och ett beständigt förande uti den repeterade föreläsningens ledband, framkallar icke behofwet af egna tilltag. Båda äro ytterligheter, som göra att afsigten förfelas. Med ett noga iakttagande af medelwägen bör lexan derföre blott nödtorftigt så förklaras, att Lärjungen i början med någorlunda lätthet, i fortgången med tilltagande swårighet, och sluteligen endast med ansträngda krafter kan redowisa det föresatta pensum. Således kan t. ex. ett stycke utur Explications-boken, innan det till blifwande lexa föresättes, uti de twå nedersta afdelningarne ej blott af Läraren uppläsas, uttydas och grammatice förklaras, utan äfwen en eller flera gånger, efter behofwet, af Lärjungarne repeteras. Uti tredje afdelningen sker denna uppläsning endast af Läraren, cursivt, och en gång. Uti Rectors Class förklaras blott språkets idiotismer, och de mera inwecklade historiska, geographiska eller mythologiska ställen upplysas. Uti Gymnasium öfwerlemnas Lärjungen åt sin egen handledning, och alla nödiga förklaringar uppskjutes till redogörelsen. Dock synes Läraren äfwen här böra pröfwa om det föresatta stycket äger några särdeles swårigheter, hwilka af Gymnasisten icke med de i dess händer warande hjelpredor kunna upplösas, och således tarfwa föregående förklaring. Att vid alla dessa åtgärder, särdeles i de första afdelningarne, beräkna biträdet af enskild underwisning annorlunda än såsom hjelp wid repetition af Lärarens uttydning, synes icke förenligt, hwarken med den afsedda sjelfwerksamheten eller med den allmänna uppfostrans plan och ändamål. Både föräldrar och barn hafwa rättighet att wänta den första underwisningen af Läraren sjelf. Då blifwer kunskapen riktigt beräknad för den fortsatta odlingen, och ej, som må hända ofta inträffat, de minst passande tillsatser uti en ännu nästan okänd sak blifwa af en främmande och mindre skicklig hand inplantade på bekostnad af det sanna begreppet, eller åtminstone den rätta methoden. Att lexan uti hwarje ämne icke blifwer för lång, utan lämpad efter ynglingens ålder och öfriga öfwerläsningsskyldighet, derom meddelar Skol-Lagen positiv föreskrift.

Såsom ett fortfarande och nästan ofelbart medel, till bibehållande af sjelfwerksamhet, är, hwad ynglingarne äfwen

sjelfwe så ifrigt begära, rättwisa och alfwar wid flyttningar. Man må under intet wilkor tillåta uppflyttning, utan att ynglingen ådagalägger, det han ej blott med minnet, det är mechaniskt, utan äfwen med begreppet fattat de föresatta stycken, hwilket utan eget arbete och öfning icke kan ske. Wäl kan inwändas att äfwen med den grad af flit och fallenhet som Comiteen påräknat hos alla dem, hwilka wälja Litteraturen eller Embetsmannawägen till sitt hufwudyrke, man fåfängt wäntar den allmänna och ljusa fattningsgåfwa, som medgifwer lika insigter wid flyttningars werkställande afdelningarne emellan. Om någon med lika insigter tänker sig lika lätthet att yttra hwad man fattat, att genast wid första frågan utweckla begreppet, att förmå gifwa det nya bestämningar, samt att med allt detta förena ett owanligt minne; så skulle han caracterisera sjelfwa snillet eller wänta en Embetsmanna-Corps bestående af endast sådana, wisserligen lika omöjligt, som för Fursten och Staten föga gagnande. Man har anmärkt, att Snillen sällan blifwa brukbara Embetsmän och att, der denna dyrbara naturskänk werkligen finnes, tager den sin särskildta rigtning och bestämmer sin egen plats, att lysa och gagna uti tingens ordning. Men hwarje Uppfostrare wet, att det gifwes en allmän måttstock på kunskap lättare fattad än uttryckt, beroende på wanlig och jemn fattningsgåfwa, men särdeles på föregående application och rätt arbete i sin wäg. Endast denna har Comiteen åsyftat, ty endast denna är upphinnelig och till ändamålet ledande.

Inbildningskraften får icke heller wid uppfostran wanwårdas. Om man med densamma förstår förmågan att i tankan föreställa sig frånwarande föremål såsom närwarande, samt att i blotta föreställningen sammanbinda hwarjehanda begrepp, utan att de för yttre åskådningen framställas, så utgör denna kraft ett oumbärligt medel och wilkor för de flesta af wåra begrepp och kunskaper. I sjelfwa föreställningen äfwen af ting som aldrig funnits, ligger en utwecklande tankeöfning. — Men i ordets wanliga bemärkelse ligger uti inbildningskraften äfwen sjelfwa ursprunget eller roten till alla öfwersinnliga känslor och njutningar. I denna mening säger man, att hwad förståndet fattat, eller i minnet

blifwit fästadt, får hos menniskan lif genom inbildningskraften. Samhället och menskligheten winna föga eller intet genom kallt specülerande personer, försedde endast med förnuftsbegrepp och minneskunskaper, utan den warma känsla för det sanna, ädla och höga, hwilken ensam kan gifwa en liflig och kraftfull rigtning åt werksamheten. Wid uppfostran bör man derföre icke försumma, att utweckla äfwen inbildningskraften, jemte de öfrige själs förmögenheterna. Men den må aldrig i förtid upplyftas till de toma rymder, hwilka endast uti och genom densamma äga tillwarelse. Med lika sorgfällighet böra undwikas, alla de tillfällen som kunna wända den åt dårskapen eller för sedligheten wådliga föremål. I full jemwigt med förståndet bör den utwecklas och derigenom winna en waraktig förening med denna sin rätta och pålitliga ledsagare. Ändamålet winnes, då religiositeten hos barn och ungdom wårdas, då känslan för det sköna och höga lifwas under uppmärksam läsning af goda Auctorer, särdeles i Historien, Wältalighet och Poesi, samt under meddelad kännedom och, om ske kan, åskådning af de Fria Konsternas mästerstycken samt Naturens allster, och då tillika förståndet skärpes genom ordentlig öfning wid elementerna af de stränga wetenskaperna, såsom regelbunden språkkännedom, Mathematik och Logik.

Med afseende på nu uppräknade allmänna grunder för början af underwisningen, bör den under hela lärotiden fortsättas, uppmärksamheten fästas, minnet och fattningsgåfwan öfwas, förståndet skärpas, samt sjelfwerksamheten utwecklas, under wana wid eget ihärdigt arbete. Dessa syftemål bestämma sjelfwa läromethoderne wid hwarje serskild kunskapsgren och wid hwarje grad af framsteg. Hit önskar åtminstone Comiteen att leda underwisningen, genom de anwisningar och råd till läromethoder i olika ämnen den nu går att meddela, under tillkännagifwande af de i Comiteens tanka mäst brukbara Skolböcker, hwarpå tillgång nu gifwes, och uti hwilka merändels finnes af hwarje Auctor anwist den method, hwarefter boken bör nyttjas.

De kunskaper, uti hwilka underwisning wid de allmänna Lärowerken skall meddelas, äro i den af Comiteen underdånigst föreslagna Skol-Ordningen uppräknade. I samma ordning skall om dem här nedanföre handlas.

1. Christendomen.

I afseende på detta det wigtigaste föremålet för all kunskap, är redan anmärkt, att Lärarens andakt och egna warma öfwertygelse utgöra nödwändiga willkor för underwisningen. Den måste framskrida från de första enkla sanningarne till de högre, med beständigt bemödande att fästa dem i Lärjungens förstånd, minne och hjerta. Då Evangelii läror omfatta ämnen, icke blott för wårt förstånd, utan äfwen för wår tro, är nödigt att Läraren gör sig sjelf reda för hwad man deraf kan weta och hwad man endast kan och bör tro. Han må noga akta sig för bemödandet att bestämdt förklara de sanningar, som alltid skola förblifwa öfwer den menskliga fattningsgåfwan. Detta bemödande har i alla tider alstrat willfarelser och genom menskliga tillsattser wanhelgat Uppenbarelsens Ljus — Men Trosläran må alltid i Lärjungens minne fästas genom Bibelns egna ord, eller åtminstone åtföljde af de Bibliska Språk, från hwilka de genom en klar slutföljd ledas. Det religieusa sinnet bör wäckas, lifwas och utbildas genom öfwerläsning af sådane böner eller andelige werser, som passa efter Lärjungens ålder och framsteg. Läroböcker i denna wäg äro:

A. Bibeln, hwaraf i Skolan walda stycken läsas efter en fastställd cours och göras begriplige genom enkla förklaringar, hwarwid all widlyftighet och förtidig lärdom sorgfälligt undwikas. Hwarje Lärare bör inse, att Lärjungarne, både wid Repetitions- och Flyttnings-Examina, böra tillhållas att göra reda för innehållet af de Bibliska Stycken eller Böcker de läst, utan hwilken omtanka allt snart faller ur minnet, och hela läsningen blifwer fruktlös. Herrar Ephorer lära icke underlåta, att sjelfwe bestämma nämnde cours för Bibelläsningen. Någorstädes har blifwit brukat, att efter ledningen och innehållet af de berättelser, hwilka uti den nyttjade

Bibliska Historien framställas, uppläsa det eller de motswarande Capitel i Bibelen, utur hwilka berättelsen är hemtad. Denna method är god då den inskränkes till Bibelns historiska Skrifter och Capitlet alltid uppläses ostyckadt. Men de Prophetiska och Didaktiska Böckerne böra läsas i sitt sammanhang. Innan ynglingen ifrån Läro-Werket utgått, bör han äga ett säkert minne af de Bibliska Skrifternas antal samt hwarjes särskillta caracter och innehåll, jemte kunskap om deras författare och upprinnelse, i historiskt och geographiskt hänseende. Huru allt detta blifwit fattadt till bildande af hans fasta öfwertygelse om Bibelns Gudomliga ursprung, blifwer det yttersta målet för Christeliga Lärares sorgfälliga pröfning.

B. Den allmänt antagna förbättrade upplagen af Doctor S w e b e l i i Cateches.

Huru och på hwad sätt, samt med hwad utsträckning denna angelägna Lärobok bör af Läraren uti hwarje afdelning föredragas, samt dess fattning af Lärjungen fordras, inses klart genom de wid flyttningarne fästade wilkor. Här, om någonsin, blifwer af högsta wigt, att en för hwarje ålder tjenlig förklaring föregår öfwerläsningen, och wid denna åter, att Lärjungen, sedan swaret på frågan blifwit utur minnet uppläst, inöfwas att med egna ord och styckewis göra reda för dess innehåll, efter den anwisning, som, innan lexan föresattes, af Läraren blifwit gifwen. Sjelfwa ordningen wid föredragning af Catechesens lärostycken, må bero af Läraren, blott med wilkor, att de alla blifwa under årets lopp föredragna. Att börja med första Artikeln och fortgå genom första Hufwudstycket till andra och tredje Artikeln, samt sedermera efter bokens ordning, synes icke wara att förkasta, såsom öfwerensstämmande ej mindre med Bibelns construction, än barnaåldrens fattning.

C. R o s e n m ü l l e r s Lärobok i Christendomen, som i många Skolor redan är antagen, är i afseende på form och method ganska anwändbar för äldre barn; men fordrar hos Läraren mogen eftertanka och grundlig kännedom af Christendomens hufwudläror. En omarbetad upplaga af densamma, kunde göra den fullt säker och brukbar. — A l n a n-

ders Salighetslära, nu nästan bortglömd, är likwäl den bästa af dem wi äge på modersmålet. Koppes Lärobok är alltför widlyftig. Flera andra af mer och mindre förtjenst finnas, men behöfwa här icke upprepas.

D. Med underwisningen i Christendomen bör nödwändigt följa läsningen af Bibliska Historien. Wi äge för denna kunskapsgren i synnerhet Hübner, Kohlrausch och Miller. För yngre barns handledning synes Hübner mäst passande. En omarbetning af densamma är nu under tryckning. Kohlrausch är god, men widlyftig; Miller för mycket raisonerande, och derföre minst tjenlig. Hwarje Lärare inser, att den del af Bibliska Historien, som innefattar Gamla Testamentets tidehwarf, framter mycket, hwilket ej får inhämtas som efterdömen; den måste inplantas dels såsom en historisk inledning till Christna läran, dels såsom en tafla, på hwilken Guds styrande Försyn alltid framstrålar, såsom straffande lasten och belönande dygden. Methodiken wid dess föredragning måste följaktligen wara densamma, som för Historien i allmänhet nedanföre anwises.

Till underwisningen i Christendomen böra äfwen räknas de ifrån längre tider brukliga och äfwen i närwarande Skol-Lag anbefallte Predikoförhör. Wid dem bör framför allt annat undersökas, om Lärjungarne fattat innehållet af dagens Text. Hwad i densamma kan förekomma mörkt, ehuru wid Lärjungarnes nuwarande ålder och öfriga framsteg icke omöjligt att begripa, bör af Läraren genom afpassade frågor utredas och förklaras. Derefter kommer undersökningen, om de i minnet fästat hufwuddragen af den afhörda predikan. Sluteligen bör Läraren göra af både text och predikan en tillämpning, passande efter Lärjungarnes ålder och närwarande ställning. Alltsammans bör förrättas med wärma och andakt, men tillika korrt. Af de swåraste följder blifwer, om någon enda förrättning, hörande till Religionen och den yttre Gudstjensten, så anställes och utdrages, att den hos barnet wäcker kallsinnighet och ledsnad.

2. Modersmålet med dess rättskrifning och grammatik.

Det är klart, att de första grammatikaliska begreppen innan de åt öfwerläsningen och minnet lemnas, böra förtydligas derigenom, att man lärer dem under beständig tillämpning till modersmålet. I de Skolor, der Latin läres, kan detta beqwämt ske i förening med Latinska Grammatikans läsning, hwarwid de grammatikaliska termerna, samt de första reglorna, alltid böra först meddelas genom exempel af Swenska språkbruket. Att förswenska sjelfwa termerna eller gifwa dem sådane böjningar är icke allenast onyttigt, utan äfwen uti Lärda Skolor, hwarest Latin skall inhemtas, aldeles skadeligt. Wid de moderna språkens föredragning, är man nödsakad att följa benämningen i den nytjade Auctorn. I alla fall bör Läraren genom serskild omsorg wänja Lärjungen att rätt stafwa sitt modersmål och på det samma kunna redigt uttrycka och sammanbinda sina tankar, hwilket genom öfning på taflan lättast inhemtas, och först, efter häruti wunnen tillräcklig färdighet, kan genom skriftliga öfwersättningar och utarbetningar ytterligare fullkomnas.

Att wid de första Elementar-öfningar ingå uti Swenska språkets egenteliga grammatik och egenheter, skulle göra att man aldeles förfelade ändamålet, ty modersmålet, i sitt särskillta philologiska hänseende betraktadt, är för barnet icke fattligare än hwarje annat främmande språk. Man bör derföre nyttja det i samma skick, som det af barnet i den åldern fattas, det är, endast såsom ett uttryck för tanken, utan all slags annan förklaring. Det i Carlstad år 1815 tryckta *Försök till en Grammatik för begynnare,* anwisar den härwid åsyftade Method, och är derigenom en nyttig hjelpreda wid dessa öfningar, med den urskiljning, att Läran om Artiklarne icke uti Lärda Skolor hufwudsakligen föredrages, förr än fråga blifwer om moderna språken. Efter ytterligare framsteg, och särdeles uti Apologist-Skolors öfwersta afdelning, då Swenska språket kan wetenskapligt behandlas, nyttjas med fördel Broocmans *Lärobok.*

3. Latinska Språket.

Detta språks allwarliga studium utgjorde fordom hufwudföremålet för all Skol-underwisning och bör ännu wid Lärdoms-Skolor utgöra detsamma. Då det ordentligen läres, bibringar dess bestämda grammatik en grundläggning till sund logik, en öfning för fattningen och tankeförmågan, som af andra studier sällan eller aldrig fullt ersättes.

Man undrar icke utan skäl, att så många år, sammanräknade 10 eller 12, wid de flesta Skolor och Gymnasier anwändas för Latinska språket, och att man likwäl sällan finner någon yngling, som wid ankomsten till Universitetet werkeligen kan Latin; att till och med mången, efter att äfwen der hafwa studerat Latin några år, wid afresan derifrån befinnes wara slät Latinare. Orsaken måste ligga uti någon felaktighet i methoden att lära det.

Twänne hufwudsakliga fel härwid hafwa blifwit anmärkta. Det ena, att man under detta språkets läsning, icke nog sökt fästa alla Lärjungarnes samfäldta och oafbrutna uppmärksamhet. Under det den ena gossen redowist för sin lexa, hafwa de öfrige haft alltför täta och långa tillfällen, att antingen hwila eller till andra ämnen sprida sina tankar. Det andra hufwudsakliga felet har bestått deruti, att man nu för tiden sällan i någon Skola och lika sällan på något Gymnasium talat Latin. Forntidens regel war: *Nihil in schola nisi Latine.* Man började straxt i nedersta Classerne att tala Latin; då lärde man sig språket. Sedan man nu endast nyttjar modersmålet; sedan man till och med explicerar Grekiskan och Hebreiskan endast på Swenska, saknar gossen eller ynglingen wid de lägre Lärowerken, kanske wid sjelfwa Universiteterne, nästan all öfning att uttrycka sig på Latin. Man kan dock wara wiss derom, att intet språk rätt fästes i minnet, att man af dess genius ej får fullständigt begrepp, eller för dess nummer och rätta ljud säkert öra, förr än man want sig att tala detsamma. Denna sats bewises genom wår tids erfarenhet af de moderna språken och forntidens erfarenhet af de döda. — Det slags Chrestomathier man i förra tider brukade, och hwilka alltid började med Colloquier, woro i afseende på

formen tjenliga beredelser och hjelpredor för den tidiga taleöfningen, i synnerhet när Lärjungarne tillhöllos att utantill upprepa det Latinska samtalet, hwilket de förut lärt att wäl tyda på Swenska, och att derwid sins emellan föreställa de personer, hwilka i samtalet förekommo. Likaledes har den fordom brukeliga *Orbis Pictus*, anwänd till utanläsning, förskaffat Lärjungarne, jemte fördelen för denna ålder af den sinnliga åskådningen, färdighet att uti hwardagliga ämnen uttrycka sina tankar på Latin, hwarföre äfwen en förbättrad, samt med redigare figurer försedd upplaga af denna bok skulle med förmån kunna wid Elementar-underwisningen begagnas, i händelse den ej blefwe för dyr. Till öfning i Syntaxen hafwa flere Lärare i senare tider anwändt bruket af så kallade phraser eller locutioner, hämtade utur det sist lästa stycket af Latinska Elementarboken eller Auctorn. Denna method är onekligen god wid tilltagande ålder och fattning, — men är egenteligen början till skrif-öfningen. Den går fortare och lättare, än då dessa locutioner af hwarje gosse måste på papper skrifwas. Men kan härwid nyttigt lifwa hågen och på en gång fästa och underhålla uppmärksamheten hos alla Lärjungarne genom följande method, som är anwändbar icke blott wid Latin, utan äfwen wid alla språks och flera andra kunskapsgrenars första studium.

På en tafla, så ställd i läsrummet, att alla Lärjungarne kunna se den, upptecknas några Swenska ord, som på det främmande språket skola gifwas. En Lärjunge framkallas för att öfwersätta dem; begår han derwid något misstag, uppropas en annan för att rätta detsamma; efter denne likaledes en tredje och fjerde o. s. w. till dess öfwersättningen är fullt riktig. Det förstås af sig sjelft, att Lärjungarne uppropas utan afseende på det rum de i ordningen hafwa, på det uppmärksamheten hos dem alla skall underhållas, just genom möjligheten för en hwar att blifwa framkallad, då han det minst förmodar; — att locutionerna böra innehålla en progressiv swårighet och uppställas efter ordningen af reglorna i Syntaxen o. s. w. med afseende på den grammaticaliska regel, som nyss till föreläsning och förklaring förewarit. Huru mycket hågen genom denna method lifwas, med hwilken sorgfällighet

hwarje Lärjunge skall söka undwika sådana misstag, som af en dess kamrat skola rättas, hwilken uppmuntran denna täflan ger åt den snälle och uppmärksamme, — allt detta inser en hwar, och af erfarenheten skall det alltid bekräftas. Oändeligen mindre öfning winnes genom den trägna skrifningen, som ålägges nybegynnare. Swårigheten afskräcker dem; en dyrbar tid bortnötes ofta genom omöjligheten att controllera ett oafbrutet bemödande, och för Läraren i en talrik class blifwa dessa mångfalldiga Thema-böcker en nästan odräglig plåga. Men twertom bör ej allenast en mot den förr brukliga skrif-öfningen fullt swarande, utan äfwen densamma långt öfwerstigande tid anwändas wid taflan, om denna method skall framkalla sin åsyftade werkan.

Sedan denna öfning blifwit så länge fortsatt, att Lärjungen med lätthet kan felfritt öfwersätta tjenliga locutioner, må den ordentliga öfningen att skrifwa Latin widtaga. Äfwen denna börjar med öfwersättningar, och torde den method att först på Swenska öfwersätta ett stycke ur en Latinsk auctor och sedermera återflytta detsamma till Latin, icke wara att förkasta. Då detta blir lätt i den mån man minnes den Latinska Författarens uttryck och constructioner, skall uppmärksamheten wid läsningen, jemte förmågan att redigt fatta, häraf mycket uppöfwas. — Att straxt på Latin eller annat främmande språk skriftligen uppsätta sina tankar, är en öfning, som icke kan företagas förr än man af språkets Grammatik äger mycken kännedom, samt hunnit fästa i minnet ett godt förråd af dess ord och talesätt. Exempelböcker till skrifningen och exercitier kunna wara nyttige såsom hjelpredor för ännu icke fullt öfwade Skol-Lärare. För Lärjungarne måste likwäl öfnings-exemplen beständigt varieras, så framt man icke will se dem utan all nytta afskrifwa sina egna och andras exercitier; äfwensom alltid bör iakttagas en slags grammatikalisk cours uti dessa senare öfningar, så att Lärjungen wid utgången ifrån Classen ej blott skrifwit öfwer en, utan öfwer alla de derstädes föredragna grammatikaliska reglorna. Professor D ö r i n g s Lärobok i Latinska språket, öfwersatt från Tyskan af W å h l i n, wisar den härwid anwändbara method, samt är ganska brukbar i sitt närwarande

skick. — Wid dessa skrif-öfningar lärer i allmänhet böra iakttagas, att Lärjungarne i Andra Classen öfwas att endast öfwersätta från Latinen till Swenskan, men i Tredje deremot mest ifrån Swenska till Latin, hwilka bägge öfningar uti Rectors Class fullständigare fortsättas. Uti Andra Classen synes ett Scriptum hwarannan wecka, och uti den Tredje ett, samt uti Rectors Class twå uti hwarje wecka wara det rätta. — Så kallade Chrior lära icke förr än på Gymnasium kunna förekomma, hwarwid bör iakttagas, att Lärjungen först lärer sig att författa sådane på Swenska, och sedan att skrifteligen uppsätta sina egna tankar på Latin. Noga bör tillses, wid Elementar-Lärowerken, att modersmålets grammatikaliska rättskrifning icke wårdslösas.

Bruket af Glosböcker, såsom de tjenligaste föremål för minneslexor, emedan begreppet derwid äger ingen sysselsättning, har blifwit aflagdt till werklig skada för underwisningen. Den oförgätlige Domprosten S j ö g r e n s upplaga af C e l l a r i i *Liber memorialis,* nyttjad efter S j ö g r e n s egen i företalet gifna anwisning, lemnar häruti den bästa föresyn. De ord med större bokstäfwer, som hafwa regulier böjning, böra utmärkas och i nedersta Classen läras; alla de öfriga orden med versaler uti Andra; hela boken uti Tredje, jemte säker kännedom af ordens construction och hwilken Casus de regera. Der synes ock denna öfning kunna upphöra, om den flitigt warit drifwen och ynglingen wid afflyttningen till Fjerde Classen kan derföre göra reda.

Då inhemtandet af en redig grammatik, såsom förberedelse både till en sund logik och till alla särskillta språks noggranna kännedom, utgör hufwudskälet, hwarföre Latin anses wara angelägnast bland alla Skol-studier, följer deraf tydligt, att detta språks Grammatik bör med högsta flit och noggranhet i Lärjungens minne och begrepp inplantas. Det kan wara temligen likgiltigt, hwilken af wåra godkände Grammatikor i Skolan nyttjas, blott den som nyttjas, läses wäl. För nybegynnare äro B a r k m a n s, Y c k e n b e r g s, B r ö d e r s lilla Grammatika, samt första afdelningen af D a h l s ganska tjenlige. Sedan Lärjungen hunnit lära något af dessa, kunna S t r e l i n g s af S j ö g r e n förbättrade Grammatika äfwen-

som Dahls, Frölings, Schellers, Bröders större samt Wallenbergs Syntaxis med framgång nyttjas, och kan man icke ännu tillägga åt någon af dem ett afgjordt företräde framför de andra. Intill dess ett sådant allmänt tillerkännes någondera, lärer det wara både billigast och säkrast, att låta Lärarena inom hwarje Stift nyttja den Grammatika, wid hwilken de sjelfwe äro mest wane. Den method, som uti Kyrkoherden Doctor Rabes *Septuaginta Latini* blifwit följd, förtjenar all uppmärksamhet. Sambandet emellan Explications- och Skrif-öfningarne med Syntaxens reglor lättar den första underwisningen, utan att något derwid förloras af en grundelig redighet. En Lärobok för Latinska språket, utarbetad efter samma plan, i sammanhang med någon fullt godkänd Grammatika, skulle i Comiteens tanka göra mycken nytta.

Uti den i underdånighet föreslagna Skol-ordning, har Comiteen tillstyrkt bruket af en Chrestomathi eller Elementarbok, wid hwars läsning, under beständig grammatikalisk Analys, de första grundbegreppen af Grammatikan böra inhemtas. Af sådana äga wi Yckenbergs, Swedboms, Ritzhaubs, samt Sjögrens upplaga af Rydelii förträffliga *Grammatista philosophans*. Denna är lämpad efter samma Sjögrens upplaga af Strelings Grammatika. Önskeligt wore, att den Elementarbok, som i Skolan läses, alltid wore, enligt samma method, lämpad efter den Syntaxis derstädes följes. — Den af wåra Skolwerk högst förtjente Doctor Sjögren omfattade hela detta ämne, då han i fullt sammanhang för första underwisningen utgaf Grammatika, Glosbok, Elementar-bok och Lexicon. Genom öfwerensstämmelse i alla grenar af första underwisningen blir planen fullständig, methoden säker, och grundlighet wunnen. I Förslaget till Skol-Ordningen har man emedlertid sökt förekomma det fel, att genom widlyftiga Chrestomathier alltför länge uppskjuta läsningen af Classiske Auctorer, hwilkas anda, den ingen modern Skribent ännu uppnått, uppfyller Gossens unga hjerta med lif och kraft, samt hos honom tidigt wäcker känsla och håg för antikens Classiska Litteratur och ädla tänkesätt.

Den så kallade *Lectio cursoria* i Skolan, är ett twiste-

ämne. Om man dermed menar en snart absolverad cours genom wissa Auctorer dem man explicerat med en antingen alldeles försummad eller lösligen widrörd grammatikalisk analys, är den wisserligen att förkasta. Deremot kan äfwen nitet för den grammatikaliska analysen drifwas för långt. Om gossen skall ord för ord bena sönder hwarje Latinsk mening han i Skolan läser, så skall detta studium åtminstone för de fleste i längden blifwa ganska tråkigt. När tillräcklig tid blifwit lemnad för underwisningen i Latin, så böra Skolgossarne, åtminstone efter 2 eller 3 års öfning med det grammatikaliska, d. w. s. när de hunnit till Tredje Classen, kunna anwända högst halfwa Latinska lästiden för fortsättningen af grammatik och den återstående för ett mera påskyndadt explicerande, som sannolikt skall wäcka nöje och håg. I alla fall får ingenting läsas under brådska och slarf. *Non multa sed multum.* I förbigående må anmärkas, att man wid den så kallade Resolutionen af Latinska ord alltid bör hålla Disciplarne till en jemn och likstämmig ordning, så att t. ex. icke den ene wänjes att wid ett Nomen först nämna Casus, så Numerus, så Genus och sist till hwilken Pars Orationis det hörer, och den andra deremot, att nämna först Genus, så Casus, så Numerus o. s. w. Lika så wid Resolution af ett Verbum. — Man tror knappast huru mycken tid bespares, och huru mycken logisk redighet winnes genom en noggran likformighet i denna öfning. Det Latinska språket synes för sin korrthet skull wara tjenligare än modersmålet att nyttja wid Resolutionen.

De för Skolorna tjenligaste Auctores Classici äro: Cornelius Nepos, antingen någon del af Julius Cæsar, t. ex. *de Bello Gallico,* eller Curtius, Cicero *de Amicitia et Senectute,* samt Ovidii Methamorphoser, hwilka sistnämnde likwäl böra läsas endast efter de förkortade upplagor *in usum Scholarum,* hwarutur alla anständigheten sårande stycken finnas uteslutne. Mera kan icke medhinnas i Skolan. Af sig sjelf synes följa, att ett eller annat lätt *vita* af Cornelius föreläses uti Andra Classen, den återstående delen deraf, jemte ett stycke af Ovidii Metamorphoser uti Tredje; samt fortsättningen af dessa och de öfrige uppnämde Auc-

torer, så mycket som medhinnes, uti Rectors Class. På Gymnasium böra läsas C æ s a r eller C u r t i u s, hwilkendera som i Skolan icke redan blifwit läst eller fullt genomgången, några af C i c e r o s Orationer och smärre skrifter, V i r g i l i u s, samt för öfre Cirkeln till slut S a l l u s t i u s och H o r a t i u s *de arte poëtica.*

Då Skol-Lagen till begagnande på Lärorummet icke tillåter sådane Editioner af Classiska Auctorer med Swensk öfwersättning eller Swenska noter, hwilka föranleda missbruket af innanläsning, i stället för egen explication; så lärer äfwen hwarje omtänksam Lärare finna sin tillsyn och åtgärd nödig, att de efter hand förswinna ifrån enskilta öfwerläsningen. Comiteens åsigt härwid är ej den, att alla slags Editioner med Swenska noter skola owillkorligt förbjudas. Twertom kunna de medföra gagn och oskadligt underhjelpa det egna arbetet, när de blott på swårare ställen anwisa *Ordo verborum* samt upplysa mörkare historiska eller mythologiska uttryck och framställningar. Endast då äro de menliga för utwecklingen af den egna eftertankan och sjelfwerksamheten, när de innehålla verbala öfwersättningar af phraser och hela meningar, samt än mera då de ord för ord gifwa tydningen af hela texten.

Att wid Latinska Auctorernes läsning, äfwensom framdeles wid de Grekiske, någon kännedom af Grekers och Romares Mythologi är för Lärjungen nödwändig, erkännes allmänt. Denna i många afseenden nöjsamma och bildande kunskapsgren fästes just wid nyssnämde läsning i minnet, om Läraren sorgfälligt iakttager den hufwudregeln wid underwisningen, att ej i tysthet förbigå hwad som kan och bör förklaras och begripas. Till redighets winnande härwid, bör någon tjenlig Lärobok i denna Mythologi föregå eller åtfölja de profana Auctorernes, åtminstone Poeternes läsning, hwilket äfwen i Skol-Lagen finnes föreskrifwit. Denna Lärobok bör följakteligen till sin enklaste del börjas uti Tredje Classen, fortsättas uti Rectors Class och fullständigt absolveras uti Gymnasium.

4. Grekiska Språket.

Så snart Lärjungen hunnit lära ur Grekiska Grammatikan detta språks Declinationer och Conjugationer, kan han genast börja läsningen af en Auctor, hälst han förut under modersmålets och Latinska språkets läsning, fullbordat det swåra arbetet, att fatta grammatikaliska begrepp. Då Latinen läses före Grekiskan, behöfwes ingen annan Grekisk Läsebok för nybegynnare, under det de lära sig paradigmata, än några få blad, t. ex. den första afdelningen af Dahls Chrestomathi, eller heldre några walda stycken af Aelianus, Palæphatus, eller Diogenes Laërtius, aftryckte wid slutet af Grammatikan, hwilken sjelf icke bör wara serdeles widlyftig. — Med Grekiska språkets Syntaxis böra Lärjungarne icke länge sysselsättas. Någon förberedande kännedom af Dialecterna hörer närmare till en nödig grammatik, då detta språk numera läres endast för att läsas, icke för att talas eller skrifwas. Dock bör denna sista delen af Grammatikan ej förr än på Gymnasium förekomma. Wi äge till bruk i Skolorna Dahls Grammatica Græca. Nyligen har en korrt och djuptänkt Grammatika för detta språk blifwit af Cantzli-Rådet m. m. Doctor Norberg utgifwen. Då Lärarne sjelfwe hunnit wänja sig wid den åsigt, hwarunder Grekiska språket i detta arbete betraktas och utredes, synes den blifwa ganska anwändbar och äfwen tillräcklig, oaktadt sin korrthet. De upplysande noterne i densamma utgöra endast wägledning för sjelfwa Läraren.

Bland Grekiska Auctores Classici är, utom Aesopi Fabler, ingen tjenligare för Skolan än Xenophon, hwars Cyropedi och hwars Anabasis uti rent språk och okonstlad stil berätta saker, som alltid skola af barn finnas nöjsamma och således fästa deras uppmärksamhet. För Gymnasium kan tilläggas Luciani *Dialogi Mortuorum,* eller en och annan af Plutarchi *Vitæ paralellæ.* På ett och annat Gymnasium har man läst Hesiodus, hwilken dock i afseende på sitt mörkare innehåll är mindre tjenlig; på andra några poetiska stycken ur Dahls Chrestomathi, hwilka för ändamålet, någon Elementar-kännedom af Grekiska språkets

Poesi, äro wäl beräknade. Sjelfwa Grekiska Poeternas läsning synes dock lämpligare företagas wid Universitetet.

Här är icke stället att redowisa för de skäl, som föranledt Comiteen att i Förslaget till Skol-Ordningen tillstyrka läsning af *Novum Testamentum Græcum,* icke blott på Gymnasium, utan äfwen i Skolan. Comiteen får blott erinra, att hwad man kallar Exegetik synes ligga utom kretsen af Elementar-Lärowerkens omfattning; att man inom dem bör hålla sig wid ordens noggranna tolkning och derjemte på Gymnasium fästa de mera för sig komne Lärjungarnes uppmärksamhet på de uti Nya Testamentets Grekiska förekommande Idiotismer, samt Orientaliska constructioner och talesätt. Man behöfwer knappast anmärka, att wid denna Heliga Boks läsning, lika som wid alla andra böckers, bör det historiska i sitt sammanhang förklaras, och det geographiska med tillhjelp af en Charta öfwer Palestina, samt andra nödiga Chartor, göras för Lärjungarne, så mycket möjligt är, åskådligt; hwarwid Doctor Ödmanns arbeten wisa en ypperlig ledning. Början göres rättast med Lucæ Evangelium och Apostlagerningarne, hwarefter Johannis Evangelium och Epistlar tjenligen läsas. Doctor Sjögrens *Explicatio Novi Foederis* är för Gymnasister en tjenlig hjelpreda wid öfwerläsningen.

Den hittills på många ställen brukliga läsningen af så kallade *Dicta Classica* är nästan utan allt ändamål. Afbrutna stycken, stympade meningar äro swåra att fatta, och fästa ej uppmärksamheten. De upplagor wi äga af *Dicta Classica* äro dessutom lämpade efter Benzelii *Repetitio.* Sedan denna ej mera läses i Skolan, böra äfwen de i sammanhang med densamma ur Bibeln utplockade stycken från de lägre Lärowerken förwisas. Om sådane anses behöflige, måste de inrättas och lämpas efter den Lärobok i Christendomen eller den wetenskapliga Theologien som wid samma Lärowerk nyttjas.

Ett annat förhållande är med de så kallade Pericoperna. Det måste alltid blifwa nyttigt och skall med lätthet kunna göras begärligt för hwarje yngling som läser Grekiska, att redan under Gymnasii-tiden få lära sig ur Grundtexten känna och explicera de stycken af Nya Testamentets Skrifter, hwilka

såsom Epistlar och Ewangelier wid den Allmänna Gudstjensten uppläsas och ligga till grund för sjelfwa Predikningarne. Detta ändamål winnes, då Läraren låter Disciplarne, under den näst föregående Grekiska Lections-timmen, explicera följande Helgedags Pericopa, åtminstone Evangelii, samt densamma korrt, dock tydligt förklarar.

Ganska mycket har äfwen blifwit twistadt, både med och mot, om Grekiska språkets tydning, antingen den bör ske på Swenska eller Latin. Klart är, att särdeles i barnaåldern ett nästan alldeles främmande språks tydning på ett annat, som ännu är högst ofullkomligt inhemtadt, skall wara menlig för eftertanken och leda till båda språkens misshandling. Men det är ock lika gifwet, att öfningen uti Latinska Språket, samt den åsyftade färdigheten uti Grekiska språkets lärdare behandling för mycket lida, om Latinet alldeles uteslutes. Det rättaste synes således wara, att i Skolan endast fordra och öfwa tydningen på Swenska; uti nedra Afdelningen på Gymnasium fortsätta denna method, men med tillägg af tydning på Latin, samt uti den öfra Afdelningen endast nyttja sistnämde språk.

5. Hebreiska Språket.

Hwad om *Dicta Classica* ur Nya Testamentet nyss blifwit sagdt, gäller äfwen i afseende på Hebreiska språket. Ynglingen läser med mera nytta och mera nöje ett helt sammanhängande stycke, än några sönderstyckade meningar. Att börja språkets läsning, som wanligt sker, med Psaltaren, d. w. s. med en Lyrisk Skald, är att öka swårigheten och förfela ändamålet. Comiteen anser tjenligare, att wid Elementar-Lärowerken stanna wid läsningen af så många Capitel af 1:sta Mose Bok, som under noggran grammatikalisk analys kunna medhinnas; och är i anledning deraf i begrepp att föranstalta om tryckningen af en särskild och correct upplaga af denna bok. Wid Hebreiska Grammatiken är nödigt för Läraren att urskilja, hwad af Lärjungen kan fattas och följaktligen bör honom meddelas, och hwad deremot bör uppskjutas till dess han hunnit temligen långt i språkets Explication. Det egentligen nödiga är att wäl hafwa fästat i minnet

alla Paradigmata Verborum; att wäl känna Pronomina, hwilka i detta språk under formen af Suffixer äro så anmärkningswärda; att genom säker kännedom af de Radicala Consonanterne kunna skilja dem från de wid ordens böjningar eller sammansättningar tillkomne, hwarförutan man aldrig på egen hand kan uppleta ordet i ett Lexicon; att redigt känna accenterne, som icke blott bestämma stafwelsernas tonwigt, utan äfwen utgöra språkets commatering. Den inwecklade och widlyftiga Läran om Vocalernas förändringar efter mångfaldigt sammansatte Reglor, hörer icke till första underwisningen. Deremot må under Gymnasii-tiden ynglingen göras uppmärksam på alla de omständigheter, hwaruti detta Österländska språk wäsendtligen skiljer sig från wåra Europeiska, samt på de former, hwilka ifrån Hebreiskan, om ock genom flere från densamma ledde eller med den beslägtade Orientaliska språk, blifwit öfwerflyttade till Grekiskan och derifrån till de Westerländske. Det förstås, att sådana undersökningar icke få göras widlyftige eller utsträckas öfwer ynglingens förmåga att dem fatta.

Den af Adjuncten S j ö b r i n g nyligen utgifne Hebreiska Grammatika äfwensom den af Theologiæ-Lectorn Doctor K n ö s, äro för den första underwisningen i detta språk ganska brukbare.

6. De Moderna Språken.

För en gosse eller yngling, som grundeligen lärt Latin, kan det ej blifwa swårt att lära de så kallade Moderna Språken. Den tid man anwändt på Latinska Grammatikan, får man ersatt genom ökad lätthet att dels fatta, dels undwara de sistnämdes Grammatik. Paradigmata för Declinationer och Conjugationer, jemte det wigtigaste af hwarje språks Syntaxis måste dock äfwen här inhemtas. Wid dessa språk gäller äfwen hwad ofwanföre wid studium af Latinen blifwit anmärkt om nyttan af Tale-öfningar och om anwändandet af Taflan.

Wi äge för dessa språk så många allmänt kända Läroböcker, som wid första läsningen med nytta kunna anwändas,

att deras uppräknande wore utan ändamål, helst antalet deraf nästan dageligen förökes. I de Skolor, der Latin icke läses, bör åtminstone ett af de Moderna språken med fullständig grammatikalisk noggranhet läras, och då blifwer methoden nästan densamma, som för det förstnämde språket är anwist. Hwarje person af något slags bildning bör wäl och regelmässigt känna åtminstone en Grammatika, hwarförutan förmågan att redigt och bestämdt uttrycka sig sällan ernås.

7. Mathematik.

Den Mathematik, som wid Elementar-Lärowerken kan komma ifråga, innefattar endast Arithmetiken fullständigt, samt Elementerne af Geometrien och Bokstafs-räkningen, eller Algebra. Till detta studium bör Lärjungen beredas genom öfning i åskådning, så wäl af Geometriska figurer, som af omwexlande antal af likartade föremål. Om barnet sjelf under wederbörlig handledning, får, genom egen eftertanka och genom betraktande af föremål uti olika antal, uppsätta Additions- och Multiplications-Tabeller, hwilka sedermera genom bruk och öfning fästas i minnet, så blifwer sanningen af de i dem betecknade satser för barnet åskådelig. Med denna method kan och bör fortfaras i de så kallade *Quatuor Species* i Arithmetiken, ända till dess man är säker att Lärjungen icke blott med minnet, utan äfwen med begreppet bestämdt och säkert fattat den öfwade Räkne-processen med dess resultat, hwarwid det allt ifrån P y t h a g o r æ tid bekanta räknebråket eller andra dylika uppfinningar till åskådlighetens framkallande wisa en utmärkt nytta. Under allt detta måste Lärjungen öfwas att med färdighet räkna i hufwudet, hwilken färdighet äfwen blifwer en följd af denna method. På lika sätt böra de Geometriska figurerne för åskådningen framställas, på det de må af begreppet redigt fattas. P e s t a l o z z i s anwisning till dessa öfningar, hwilken finnes på Swenska öfwersatt, med titel: *Åskådnings-lära,* har i hänseende till methoden uti dessa Läroämnen en stor och afgjord förtjenst. Den kan tjena såsom wägledning för oerfarna Lärare, till dess att en sådan fullt brukbar Lärobok, som ännu saknas, blifwer

på samma grunder utarbetad, eller intilldess att wanan gjort dem skicklige, att efter egen urskillning anställa dylika öfningar. Under allt detta bör Lärjungen flitigt tillhållas, att ej blott beswara Lärarens frågor, utan ock, att med egna ord och på ett tydligt språk kunna beskrifwa de figurer eller förhållanden, hwilka han uti åskådningen uppfattat. Hwarje erfaren Mathematisk handledare känner och wet, huru mycken swårighet för begreppets utweckling, wid mera framliden ålder, uppkommer deraf, att man ej ifrån första underwisningen blifwit tillwand att i dessa ämnen redigt uttrycka sina tankar.

Geometrien bör af hwarje Lärjunge studeras, icke blott såsom en grundläggning till den högre Mathematiken, utan såsom en ypperlig tanke-öfning, genom hwilket förståndet wänjes att undersöka innan man bedömmer, samt att fordra redighet i uppgifter, ordning i slutföljder, klarhet i bewisen och bestämdhet i resultaterne. För detta ändamål är högst nödigt, att Lärjungen wid alla Geometriska demonstrationer tillhålles, att med den yttersta noggranhet och ordning följa hela deras kedja, framställa det uppgifna, fullständigt upprepa hwarje behöflig syllogism och ej afbryta förr, än slutresultatet är ådagalagdt. Till förberedande öfning är nyttigt, att Lärjungen i Lärdoms-Skolas Tredje Class, och i Apologist-Skolas Andra Class, wänjes att i fullständiga syllogismer anwända Geometriens definitioner och axiomer på varierade föremål, såsom linier, winklar, trianglar, cirkelbogar, etc. Härwid må Läraren, efter eget behag, wälja exempel antingen ur Euclides eller någon annan Författares Elementar-Geometri, eller ock efter egen uppfinning.

Wi äge i Arithmetiken många Läroböcker som med fördel kunna nyttjas. Bland dem må nämnas Forsells förbättrade upplaga af Beckmarks Arithmetik, Kjellins, Lithanders, och den nu mera i Bokhandeln saknade, men i alla tider förträfflige Celsii Arithmetik med Palmqwists noter. I Geometrien finnes ingen Lärobok bättre passande för Elementar-Lärowerken, än Euclidis Elementa. För Algebra äge wi Forsells och Bonnycastles goda Läroböcker. I Skol-Ordningen finnes upp-

gifwit, huru långt denna kunskapsgren bör på Gymnasium drifwas. Ändamålet är härwid, som wid de öfriga wetenskaper och wid språken, att en yngling, som ordentligen genomgått Elementar-Lärowerken, måtte hafwa uppnått den kunskaps-grad i hwarje ämne, att han sedermera å egen hand kan sjelf högre upparbeta sig, och således med framgång begagna sig af den Academiska underwisningen, efter den method, som för densamma wid hwarje riktigt Universitet måste följas.

Ordningen i hwilken Lärjungar lättast kunna lära Euclidis Geometri tyckes wara att genast ifrån Första Boken öfwergå till den Tredje, hwilken genomläses med besparande af de tre sista propositionerne, till dess att den Andra Boken förut blifwit genomgången. Sedan fortsättes läsningen utan att widare ändra den ordning Euclides utstakat. De 4 första Böckerne utgöra en tjenlig cours för nedre Afdelningen i Gymnasium. I öfre Afdelningen läsas 5:te och 6:te Böckerne samt så mycket af den 11:te som kan medhinnas, och till kännedomen af Stereometriens Elementer är nödigt. Att wid denna senare, till utwecklande af begreppet och winnande af åskådlighet, böra begagnas figurer, som äro construerade *in solido*, lärer knappast behöfwa att påminnas.

Wid Läroböckernes bruk må sluteligen erinras, att de icke böra lemnas Lärjungarne i händer, så länge eftertankan ensam öfwas och minnet är och bör wara owerksamt. Alla till öfwerläsningar utur böcker gifna lexor äro då otjenliga och skadliga. Tiden till dessa, och till Läroböckernes nyttjande börjar då först, när Lärjungen bör i minnet fästa Arithmetikens reglor och Geometriens demonstrationer, sedan de förut blifwit af förståndet redigt fattade, hwilket icke inträffar i Lärdoms-Skolor förr än i Rectors Class; men i Apologist-Skolor må begynnas i Andra Classen. Om någon Lärare så skulle misskänna sin kallelse, att han icke åt Lärjungarne sjelfwa öfwerlemnade Instrumenternas bruk och Figurernas uppritning, utan endast öfwade dem uti uppläsning och bewis; så skulle han å en annan sida icke mindre misstaga sig om underwisningens natur och fordran i dessa ämnen.

Det är i öfrigt för hwarje opartisk och upplyst Lärare klart, att då Skol-Lagen allwarligen bjuder Mathematikens

studium ända ifrån de nedersta och till de öfwersta Classerne; så afser den icke mängden af deruti inhemtade kunskaper, än mindre den orimligheten, att detta yrke skall blifwa hwarje Lärjunges hufwudsak. Blott ett grundligare studium af den del som läres, anses såsom det enda bildande medel till winnande af sådane färdigheter, hwilka alltid och allestädes gagna sine ägare, samt äro uti alla stånd och wilkor anwändbare, men hwilkas saknad hos Embetsmän torde i allmänhet medföra skadligare följder, än wid en hastig öfwersigt lätteligen märkes. En erfaren Uppfostrare känner ock, att de aldrig utan en riktigt beräknad och grundelig method wid denna wetenskaps inhemtande erhållas. Uti bristen af en sådan method, och dess anwändande i rätt tid, anser Comiteen ligga en tillräcklig förklaring på det besynnerliga men så ofta åberopade phenomén, som härigenom förwandlas till blott fördom, att annars goda och ljusa hufwuden skulle finnas, hwilka icke äga förmåga eller håg att lära sig Mathematik, åtminstone så mycket, som för allmänna lifwet och wetenskapernas nödwändiga samband erfordras.

8. Historien.

Oaktadt den mängd Historiska Skrifter, compendier och öfwersättningar af alla slag, som dagligen lämna bok-prässen, och hwilka föregifwas wara utarbetade till Ungdomens tjenst; sakna wi likwäl ännu för denna wetenskap sådane Läroböcker, som i en naturlig gång med full riktighet innefatta dess uppgift för barna-åldern. Oberäkneliga äro de skadliga följderne af denna brist, då hwarje erfaren Uppfostrare känner Historiens behag för all slags ungdom och dess förmåga att öppna det unga sinnet för lifligare intryck. De fleste Läroböcker hafwa det fel, att de antingen framställa Kronologiska skeletter, hwilka i brist på individuella, och för den spädare åldern beräknade ämnen, icke kunna lifwa hågen och fästa uppmärksamheten; eller ock öfwerhopa minnet med en mängd facta, hwilka dels icke kunna redigt fattas, dels fordra sådana förutgående begrepp, tankeslut och kunskaper, som wid denna ålder icke kunna påräknas. Den första läsningen

bör twertom icke innehålla några Kronologiska, än mindre Diplomatiska uppgifter, utan endast bestå i en följd af berättelser för barnet lättfattliga, samt för dess inbildningskraft underhållande.

Historiska underwisningen synes således böra börja med Biographier öfwer personer af stor märkwärdighet. Men dessa böra wara författade med den största enkelhet, befriade från alla slags reflexioner, och endast sins emellan uppställde i Kronologisk ordning. De böra ock på tjenliga ställen innehålla strödda underrättelser om de märkwärdigaste äldre folkslags lynnen, seder och bruk, hwilka med urwal anförda, merändels gifwa barnaåldern ett lifligt nöje. Denna sysselsättning bör ensam upptaga de åt Historien anslagne lärotimmar uti alla Skolors Första och uti Lärda Skolors Andra afdelning. En efter förenämnde afsigt inrättad biografisk Lärobok för den Swenska och Gamla Historien äro ibland Lärowerkens ännu fortfarande behof. En brukbar anwisning till kännedomen af Nordiska Mythologien, hwaruti underwisningen af Historiarum Lectorn fullständigt meddelas, men hwaraf smärre walda stycken redan i de lägsta Classerne kunna med nytta föredragas, äge wi uti den år 1811 utgifne Swenska öfwersättning af Professor Nyerups Edda eller Skandinavernas Hedniska Gudalära.

Efter en sådan förberedelse, kan barnet ledas till kännedom af något Folkslags Historia, hwarwid Fäderneslandets lärer hos hwarje folk böra få första rummet, samt uti serskilld Lection i bredd med denna, de gamle Grekers och Romares. Under dessas inhemtande får det äfwen småningom begrepp om angränsande folkslag, hwarigenom det ytterligare beredes att kunna fatta flere Länders Historia, och slutligen hwad man kallar Universal-Historien i ett sammanhang. Då härmed, enligt Skol-Lagens föreskrift bör göras början uti Apologist-Skolas Andra, och Lärdoms-Skolas Tredje afdelning, så är klart, att denna åtgärd bör där åtföljas af andra Läroböcker, samt i någon mån af förändrade Läro-methoder. I förra hänseendet kan, af dem wi nu äga, tills widare begagnas Schröcks *Lärobok i Allmänna Werlds-Historien,* (öfwersatt af Doctor Stridsberg) hwilken uti denna hänsigt för-

fattad, är indelad uti smärre courser. Men tillika är högst nödigt att jemte den Swenska, hwaruti wi hafwe flere brukbara och allmänt kända Läroböcker, låta ynglingen i sammanhang läsa ett i sender af de Gamla Folkslagens Historia. I Beckers *Welt-Geschichte für Kinder*, öfwersatt och sammandragen af Angelini, under benämning af *Historisk Handbok för Fruntimmer*, hafwe wi en för denna ålder förträfflig Lärobok. Den kan tills widare, med urwal nyttjas sådan den är, men å nyo utgifwen, med uteslutande af några för dess förra bestämmelse endast passande talesätt, samt inskränkt till de tre första delarne, hwilka innehålla Gamla Historien, skulle för de twänne öfwersta Classerne i alla Elementar-Skolor föga lemna något att önska. De öfriga delarne kunde för Gymnasium och i progressiv ordning för högre Apologist-Skolas sista afdelning med nytta föredragas. Så länge åter denna bok icke allmänt finnes, eller i afseende på ett högre pris är för ungdomen mindre tillgänglig, kan Schröcks utförligare Historia öfwer hwarje serskildt af de gamla Folkslagen, eller andra Läroböcker, efter hwarje Lärares eget wal, begagnas, dock med wilkor, att de äga en för ungdoms-åldern beräknad utförlighet. Wid det fortsatte Historiska studium bör tideräkningen alltid med sorgfällighet läras, hwilket går lätt, då den biographiska Läroboken, liksom medwetslöst, lemnat densamma några ståndpuncter, hwilka blifwit ytterligare, genom en sammanhängande Historisk läsning, fästade i minnet. Först då Lärjungen hunnit få begrepp om Universal-Historia, hwilket torde hufwudsakligen inträffa i Rectors Class, samt Apologist-Skolas öfwersta afdelning, kunna Syncronistiska Tabeller, särdeles wid repetitioner af den Historiska läsningen, med full nytta anwändas. Uti Tredje Classen bör man inskränka sig till fordrad redogörelse endast för början och slut af Historiens allmänna perioder. Chartor, som wisa Ländernas olika fördelning under serskildta tidehwarf, såsom Kruses Historiska och Geographiska Atlas, samt Tabeller, som göra Folkslagens yttre makt i dess till- eller aftagande, i samband med Chronologien, åskådlig, såsom: Prosten Grefwe Schwerins grundlinier till Staternes Historia, eller Strassers bekanta *Strom der Zeiten*

m. fl. äro wid dessa underwisningar, under en skicklig Lärares ledning, af mycken nytta.

Det är lätt att finna den rätta Läro-methoden uti Historien då man klart föreställer sig denna Wetenskaps ändamål och det sätt hwarpå den bör ingå uti ungdomens sinne samt werka på känslan. Verbala öfwerläsningar kunna här minst wara på sitt ställe, helst derigenom, enligt erfarenheten, blotta minnet sysselsättes på omdömets och inbillningskraftens bekostnad, hwilka här likwäl böra egenteligen wara i werksamhet. Undantag kunna gifwas, t. ex. några wissa bekantare Konunga-längder, förteckningar på en Historias allmänna perioder, Genealogiska anwisningar, samt andra smärre uppsatser och minnestaflor; men äfwen dessa böra förut göras åskådlige på Tabeller, eller genom upprepade munteliga framställningar förtydligas. Rätta ordningen torde derföre wara den, att uti den första afdelningen Läraren först sjelf, med tjenlig tonwigt samt under passande tillägg och förklaringar uppläser den förewarande Biographien uti sitt sammanhang. Derefter låter Lärjungarne en eller flere gånger uppläsa den, samt derunder ytterligare utforskar, om och huru de fattat innehållet. Detta således genomgångna stycke lemnas till redogörelse för nästa Lection. Denna består deri, att gossen, genom swar på tjenligt framställda smärre frågor, kan göra reda för innehållet, och efter en längre öfning framställa det ostyckadt med egna ord. Uti de följande afdelningarne kan Läraren utesluta den egna uppläsningen, och inskränka Lärjungarnes till blott en gång, allt efter som behofwet och Läroämnenas tilltagande mängd det fordra, dock alltid under ett sorgfälligt iakttagande af den öfriga methoden. Sedan handledningen genom hela Skolan warit riktig och sådan den bör wara, kan ynglingen wid underwisningen på Gymnasium lemnas, att på egen hand genomläsa och göra reda för Historiska Skrifter. Dock lärer äfwen här en omtänksam Lärare icke underlåta, att den föregående timman alltid i korthet genomgå innehållet af den blifwande lexan, samt derunder, dels genom egna anmärkningar, dels genom uppläsning af walda stycken utur andra, ämnet upplysande Historiska Arbeten, gifwa begreppet den klarhet och känslan den riktning,

som ändamålet fordrar. Genom anwisning på sådane skrifter fullkomnar slutligen Läraren Discipelns bildning för Historiens studium.

Den större eller mindre nyttan, understundom skadligheten af Chronologiska Tabeller, beror helt och hållet af deras construction och bruk. De böra wara författade efter Scala, likasom en Charta med tidens linea midtpå och i bräddarne, så att händelsernas afstånd eller sammanträffande blifwer för Lärjungen åskådlig och kan, om så behagas, med cirkel och lineal mätas. De böra icke wara öfwerhopade med en mängd okända facta eller obetydliga uppgifter, hwilka willa ögat och dela uppmärksamheten; utan endast upptaga de hufwudsakligaste händelser. Deras framwisande bör knapt tillåtas, och ingalunda deras bruk, förr än alla på dem anförda omständigheter äro af Lärjungen förut, genom läsning af Lärobokens text, wäl kände, och genom Lärarens förklaringar rätt uppfattade. I denna ordning blifwa de ett dugligt medel till redighet wid öfwerläsningen, och controll wid redogörelsen. Efter beskaffenheten af hwarje historiskt ämne och Discipelns framsteg, kunna de lätteligen af Läraren uppgöras, och sedermera af ynglingarne afskrifwas. De medföra då wida större nytta, än när de äro tryckta. Dels kunna de ej genom Verbal öfwerläsning, eller för tidig framställning missbrukas, dels fäster sig innehållet i åskådningen och minnet under sjelfwa afskrifningen, hwarjemte detta arbete erbjuder en gagnelig och muntrande sysselsättning under lofstunder och ferier, serdeles om sådane Tabeller, efter gifne utkast och schemata, af de mera för sig komne Lärjungar sjelfwa utarbetas.

Det är swårt att bestämma, huru långt en Lärjunge wid Elementar-Lärowerken bör hinna i studium af Historien. Det synes som skulle man kunna anse hans framsteg tillräcklige, om han, wid dimissionen till Academien, fullständigare känner Fäderneslandets Historia efter en någorlunda utförlig Lärobok, samt Universal-Historien till de bekanta Folkwandringarne, hwilka fullbordade det Westra Kejsaredömets fall. Berättelsen om Medeltidens willor samt sednare tiders inwecklade Cabinett-historia, böra wäl icke ifrån underwisningen i

Apologist-Skolas öfwersta afdelning och Gymnasium uteslutas. Men som de ej förr än wid en till mogenhet närmare ålder kunna redigt uppfattas och följaktligen med nytta utförligare läras, så synes en mera cursiv läsning deraf, jemte säker kännedom af hufwud-epokerna wara för behofwet tillräcklig. Den äldre Historien har framför nyare tiders i synnerhet den stora fördelen, att grundlägga Religiositet utan widskepelse och ingjuta i ungdoms-sinnet en stark känsla för menniskans individuella kraft, då hon ledes af Fosterlandskärlek och Medborgerlig dygd. Den Bibliska Historien, som det redan blifwit anmärkt, wänjer barnets hjerta att med wördnad omfatta den Ewige Gudens styrande och wårdande Försyn. De äldre Hedniska Folkslagens häfder framställa deremot hwarje kraftfull menniskas inflytelse på samtid och efterwerld; bägge samfällt leda till en tro, som ej hindrar werksamheten, och till en werksamhet, som under de kraftigaste bemödanden likwäl alltid ihågkommer sitt beroende af werldarnes Upphof och Styresman. Denna Historia lemnar derjemte tillräckliga lärdomar om följderna af dygd eller sedeförderf, af kraft eller wanmakt, af ljus eller okunnighet, så wäl för enskillde, som för hela folkslag. Rätt framställda skola dessa delar af Historien blifwa hwad hela denna Wetenskap bör wara, en källa af uppmuntran och ledning till Gudsfruktan, Dygd och sann Wishet.

9. Geographien.

Underwisningen wid wåra Allmänna Lärowerk, har i få kunskapsgrenar warit så felaktig och bristande som i Geographien. Dels har man af medellöshet saknat nödiga Chartor och hjelpredor, dels har nästan hela underwisningen bestått deruti, att man låtit Discipeln, utan all slags handledning uti den Geographiska åskådningen, än mindre wana derwid, endast i minnet fästa några namn på Länder och Städer, hwilka han sedan fått uppsöka på Chartan, hwarwid man ofta försummat att controllera, om han fattat med någon slags redighet deras inbördes läge och afstånd. Uti denna illa beräknade underwisning hafwa tillika fått inflyta flera politiska begrepp och indelningar, hwilka dels warit underkastade

täta förändringar, och således förorsakat olikhet mellan Läroboken och werkliga förhållandet, dels alltid skola blifwa utan interesse och fattning för barnet, innan det genom Historisk kunskap lärt sig att inse deras uppkomst, betydelse och sammanhang. Under de beständiga hwälfningar Europas politiska Geographie i senare åren undergått, har man erfarit, och temligen klart börjat inse, huru ofullständig geographisk kunskap på detta sätt inhemtas.

Att likwäl denna Wetenskap, som af alla är för barnasinnet lättast att fatta, ej blott medgifwer, utan äfwen fordrar ett annat behandlingssätt, lärer icke wara underkastadt twifwelsmål. I Tyskland hafwa G a s p a r i s Geographiska Läroböcker med till dem hörande Chartor för hwar särskilld cours, wisat den wäg man härwid bör följa. Cancellie-Rådet S i l f w e r s t o l p e och Professor H a a r t m a n hafwa gjordt denna method och sådane slags Chartor kände äfwen i Swerige, hwarwid likwäl må anmärkas, att Chartor utan utsättning af namn, så nyttiga och anwändbara uti controllen på öfwerläsningen wid framliden ålder, icke synas böra nyttjas wid första underwisningen, såsom för mycket abstracta, och fordrande af barnet en mera omfattande inbillnings-förmåga, än man wid denna ålder skäligen kan wänta. Hufwudsaken är att meddela barnet de första grundbegreppen af Jordklotets naturliga beskrifning; lära detsamma känna huru de fasta Ländernas kuster bildas af hafwet med dess wikar; genom åskådning fästa uti minnet och föreställningen Jordklotets bergsträckor, insjöar och floder, samt härwid lära så många namn på Länder och märkliga ställen, som fordras för att reda dessa uppgifter. Så böra t. ex. Spanien och Portugal betraktas, icke som serskillta eller någon wiss makt tillhörande Konungariken, utan endast såsom en halfö, omgifwen af Atlantiska och Medelhafwen, åtskiljd från det öfriga Europa genom Pyreneerne, hwarwid uppmärksamheten tillika fästes på dess luftstreck, egenheter och naturalster. Rehnströmmens uppkomst, framflytande och utlopp anwisas, utan att ingå i minsta slags politisk undersökning, huruwida han den ena tiden warit gräns för en makts område, den andra tiden för en annan.

Methoden härwid är den, att man först under hemtade stöd för inbillningskraften af solens gång samt andra af barnet kända omständigheter, lärer det wäl känna och redigt åtskilja Wäderstrecken i naturen. Om något i granskapet warande högre ställe tillåter Läraren att derifrån wisa de angränsande tracternas sammanhängande läge, samt således genom jemnförelse gifwa Discipeln begrepp om Chartors uppkomst i mindre Skala; företer en sådan omständighet mycken lättnad uti begreppets utweckling. Derefter förelägges Chartan i likformighet med läget i naturen. Sedermera anwises noga och wäl inskärpes det sätt, hwarpå hwarje geographiskt föremål på Chartan betecknas, såsom haf, sjöar, sund, wikar, floder, bergsträckningar, öar, halföar, uddar, kuster, m. m. hwar för sig betraktade, hwarmed så länge fortfares, intill dess Lärjungen aldrig tager miste om beteckningen af de olika föremålen. Härwid kan tillika, efter föregången tillräcklig öfning i åskådningen, uppritning på Taflan begagnas, såsom en förberedelse till förmågan af egen Chart-ritning.

Under dessa öfningar och allt framgent uti progressiv ordning efter Lärobokens föranledning, lemnas den första underwisningen uti kännedomen af naturen, samt dess enklaste phenomener. Barnasinnets uppfattning af dessa hwarken kan eller bör wara systematisk, utan, såsom uti sjelfwa naturen, styckewis åskådande allt efter som hwarje föremål wisas eller faller i ögat. Härtill företer sig uti Skolorne det bästa eller nästan enda tjenliga tillfälle wid de geographiska föreläsningarne, hwarföre äfwen Skol-Ordningen med dessa förbundit skyldigheten att underwisa uti naturens elementaira kännedom, betraktad såsom bildande medel för den yttre reflections-förmågan. Vulcaner, ebb och flod, elementernes utbrott m. m. fästas genom enkla förklaringar, tjenligast i föreställningen och minnet, wid anwisningen på Chartan af de ställen, hwarest dessa wåldsammast yttra sina krafter. Menisko-stammarnes olika utseenden, djur, wäxter, och mineralrikets allster, nämnas och beskrifwas der, hwarest de förnämligast hafwa sin hembygd. Härwid beror allt på Lärarens lifliga föreställningssätt och dess ljusa omdöme, att icke öfwerskrida gränsen för barnets fattning, i hwilket hänseende

Lärobokens construction i olika courser bör för ändamålet wara utarbetad och säkert beräknad. Anwisningar på kopparstick, målningar och Naturalie-samlingar, der de finnas, äro af en beprófwad nytta att ägga uppmärksamheten och wäcka skönhets-sinnet för naturens betraktande. Swensk Zoologie, Botanik, Ornithologie m. fl. i detta hänseende hos oss utkomne, förträfflige werk, äro af den största andwändbarhet. Der tillgång åter på sådane saknas, måste bristen fyllas genom passande och korrta beskrifningar, hwarwid en nitisk Lärare sällan lärer sakna några sig erbjudande tillfällen, att genom yttre åskådning förtydliga sina framställningar.

En sådan cours är, efter den anwisning flyttnings-lagen för hwarje afdelning serskillt gifwer, beräknad att wara fulländad inom de Lärda Skolorna wid utgången utur Tredje och uti Apologist-Skolorna utur Första afdelningen. Den utgör förberedelsen, hwarefter den politiska Geographien kan uti de följande afdelningar med redighet inhemtas. Denna föredragning bör begynna med de enklaste begrepp af Statskunskapen: beskaffenheten af ett Samhälls-fördrag, Regeringsformer, Religioner, Lagar, Mynt, Handel och Sjöfart, med de allmännaste dit hörande techniska begrepp, hwilken cours widare på Gymnasium fortsättes och för ändamålet fullbordas. Härunder gifwes första underwisningen om Europas fördelning i serskildta Stater, hwilken underwisning sedermera utsträckes till de öfrige Werldelarne.

Det har blifwit mycket twistadt, om och när Jord-Globens bruk wid Elementar-underwisningen skulle förekomma. Somlige hafwa påstått att den är menlig för det första barnasinnet, hwilket föreställer sig jorden som en jemn utsträckt yta och derföre bäst fattar de geographiska begreppen på Plan-Chartorne. Andre åter yrka, att ett dylikt behandlingssätt ifrån första början gifwer falska åsigter, och derföre aldrig bör tillåtas. Då det instämmer med allas erfarenhet, att förra sättet wisar större lätthet wid den första underwisningen, men att, häröfwer utsträckt, det werkligen medför den senare olägenheten; så lärer walet böra lemnas åt hwarje Lärares egen urskillning samt dess förmåga att göra sina föreläsningar begripliga, under medgifwen sanning, att ju förr man kan nyttja

Globen, ju bättre utbildas Discipelns naturenliga föreställning. Jord-Glob bör derföre finnas wid hwarje Elementar-Lärowerk. Men det är ock gifwet, att den till och med Rectors Class, samt uti de twänne lägsta afdelningar i Apologist-Skolor icke annorledes än helt enkelt bör begagnas till förwärfwande af åskådliga begrepp. Ej förr än på Gymnasium och i Apologist-Skolas högsta afdelning bör Läran om Globen wetenskapligt företagas, emedan Discipeln, efter Skol-Lagens föreskrift, icke förr anses äga de Mathematiska begrepp och färdigheter, hwilka härtill utgöra grundwalen. Då lärer ock först wara tillfälle för en skicklig Lärare att öfwa de flitigare och med lifligare inbillning begåfwade Ynglingar, som dertill äga tid och fallenhet, uti sättet att sjelfwa göra utkast till Chartor. Denna kunskap är ganska wacker och för mångas framtid gagnelig, men lärer swårligen för alla kunna drifwas som en hufwudsak, icke eller tiden detsamma medgifwa.

Uti den Allmänna naturliga Geographien lemnar Professor H a a r t m a n s Lärobok en förträffelig handledning. Uti enklare stil omarbetad och uti serskilde Courser lämpad efter Skolornes olika behof skulle den fullkomligt uppfylla ändamålet. Efter en sådan plan äge wi redan under benämning af *Skol-Atlas* utaf Cancellie-Rådet S i l f w e r s t o l p e utarbetade och fullt tjenlige Chartor öfwer Globen och Werldsdelarne. Desse hjelpredor begagnas till och med i Lärdoms-Skolas tredje afdelning. För Rectors Class och Gymnasium samt Apologist-Skolas öfwersta afdelningar böra Special-Chartor och sådane Läroböcker nyttjas, hwilka tillika afse den politiska beskrifningen. I förra hänseendet hafwe wi den till sådant bruk lämpade Å k e r l a n d s Hand-Atlas, som nu af Magister W i b o r g utgifwes; och i det senare äro stundeligen att förwänta nya arbeten, lämpade efter sednaste förändringar. Imedlertid kan, bland dem wi nu äga, 6:te Upplagan, år 1815, af Rector D j u r b e r g s Geographie för Begynnare, begagnas.

De äldre Staternes kännedom, eller gamla Geographien behöfwer icke någon förberedelse, eller rättare sagdt, den är redan wunnen innan detta läroämne serskildt föredrages. Då härmed början göres uti Rectors Classen, fästes wid orters

anförande förnämsta afseendet på de mythologiska eller historiska märkwärdigheter, hwarföre dessa ställen wid Classiska Auctorers läsning redan äro eller blifwa af Ynglingarne bemärkte. Wi äge för denna Cours en ganska tjenlig anwisning uti Cancellie-Rådet Silfwerstolpes Lärobok med åtföljande Chartor. Sjelfwa Läroboken, då den synes ämnad för en fullständig, nästan Academisk Cours, kan för Gymnasiernes behof emottaga mycken förkortning, äfwensom ett ännu mindre sammandrag bör för Rectors Classen utarbetas. Ledningen för dessa Läro-Coursers författande och begagnande synes wara den, att inga andra ställen anföras, än sådane, om hwilka Läraren kan uppgifwa någon uppmärksamheten fästande omständighet, eller som finnas oundgängelige att fatta Ländernas då warande sammanhang och indelning.

Wid öfwerläsningen af de Lärjungen föresatta Geographiska lexor, bör Läraren söka någon annan Controll, än den ganska osäkra, som består i blotta förmågan att på Chartan utpeka de der befintliga namn. Sedan den första underwisningen föregått, hwilken bör wara åtföljd af föga eller nästan ingen öfwerläsning, utan blott lemnas genom munteliga anwisningar och förklaringar, kan repetition ske på Chartor med utsatta namn, dock under nogaste uppmärksamhet att Lärjungen icke anser dessa såsom enda stamhållen för sin kunskap. Sedermera kunna Chartor utan namn till denna redogörelse begagnas. Omsider ställes Chartan på det afstånd att blott Ländernes former, men icke läsbara bokstäfwer synas. Och sluteligen bör den mera för sig komne Lärjungen tillhållas, att utan Chartor genom blotta beskrifningen på Orternes lägen och dessas inbördes sammanhang göra reda för sina begrepp.

För öfrigt skola framstegen i Geographien blifwa både säkra och betydeliga, då Lärare såsom orygglig grundsats antaga, att wid läsningen af hwarje historisk Skrift framställa dithörande Chartor. På detta sätt stadgas, wid Latinska Auctorernes och Gamla Historiens läsning, kännedomen af forntidens Geographi, samt den närwarande tidens under föredragning af Allmänna och Swenska Historien. Wanan här-

wid skall sedermera under Lärjungens fortsatta studier oafbrutet öka hans kännedom af denna wetenskap, som på sådant sätt inhemtad, alltid åtföljes af redig och säker föreställning.

Utom nu uppräknade Läroämnen, förekomma på Gymnasium följande:

a) Theologia Dogmatica.

Christendomens höga men enkla sanningar, afhandlade i ett slags lärd och wetenskaplig form, med uppgiften och förklaringar öfwer alla de uttryck, under hwilka man i de lärda Skolorne dem framställt, genom biträde och tillsats af en Terminologi, merendels hemtad från Philosophiens serskilda Skolor, utgör hwad man kallar *Theologia Dogmatica.* Man inser lätt att detta studium förutsätter många kunskaper i Logik, Metaphysik, Moralphilosophie och framför allt i Bibeltolkning, samt att det således icke synes höra till Gymnasium, utan först wid Universitetet borde företagas. Men då de fleste ynglingar inom wårt fädernesland, som ämna sig till Läroståndet, sakna medel att länge wid Academien sig uppehålla; då den tid af wanligen ett, högst twänne år de där wistas, skulle wara aldeles otillräcklig, om de icke redan på Gymnasium gjort någon början med Theologiska studier; då man af hwarje bildad man fordrar åtminstone någon kännedom af de Theologiska Termer och Läroformer, hwilka i förra tider åstadkommit så mycken gäsning och så wigtiga händelser, samt följakteligen i nästan allt slags Litteratur och serdeles i Historien ofta förekomma; då de dessuton onekeligt bidraga att skärpa fattningsgåfwan och bereda förståndet till djupa undersökningar, så har Comiteen hwarken bordt eller kunnat från Gymnasium utesluta denna wetenskap. — Men en skicklig Lärare skal aldrig kunna misstaga sig om sättet att densamma här framställa; han skall aldrig försöka att hos en Gymnasist inplanta klyftiga och widlyftiga utredningar af hwarje serskild Dogm. Han skall fästa dess uppmärksamhet egentligen wid de wigtigaste, wäl uttyda wetenskapens Terminologi, och noggrant wisa öfwerensstämmelsen mellan Bibelns egna ursprungliga uttryck och de ordalag, hwilka inom Lutherska Församlingen äro i Dogmatiken antagne.

Redigt, men korrt, skall han wid dem framlägga, hwad som i formen och uttrycken skiljer oss från Christna Kyrkans öfriga betydligare afdelningar, dock utan att wänja det unga sinnet wid en emot Christendomens Anda stridande, häftig och mångordig Polemik. Till de wigtigaste Dogmer böra wid denna underwisning räknas, icke blott den Christna Salighets-Ordningens Grundsanningar och föreskrifter, utan äfwen de, som inom Christna Kyrkan under framflutna Sekler wäckt det mästa uppseende, och föranledt de mäst minneswärda undersökningar.

Att nämna de Läroböcker, som finnas för denna wetenskap, wore att uppräkna en stor mängd Theologiska Compendier af mer och mindre brukbarhet. De inom Swerige i sednare tider mest brukeliga äro Benzelii *Repetitio* och Wöldikes *Compendium*, bägge af mycken förtjenst och passande för de tider då de utkommo, men mindre för de närwarande; Mori *Epitome Theologiæ Christianiæ*, författad med en lätt och behaglig skrifart, men ofullständig och med ofta ganska obestämda uppgifter, samt framledne Professoren Doctor Almqwists *Commentarius* öfwer Ernestii Theser, redigt uppställd, med djup och widsträckt lärdom författad, men af alltför stor widlyftighet, då den betraktas som Elementar-bok.

Den method, som, wid antagandet af framledne Ärke-Biskop Benzelii Läroböcker i *Theologia Dogmatica*, infördes wid wåra Lärowerk hade onekligen stora fördelar. Lärjungen beredes nemligen till läsningen af dess Repetitio genom ett Epitome af densamma, hwilket i Skolan och på några Gymnasier uti nedra Cirkeln nyttjades. Härigenom hade han från början fästat i minnet och lärt sig förstå några Hufwudsatser och Definitioner, hwilka sedermera under fortsatt studium för honom i tjenlig ordning utwecklades. Det wore önskeligt om Theologiska Läroböcker efter samma plan blefwo utarbetade, och anser Comiteen Sejlers bekanta *Theologia Dogmatica*, såsom tjenligast att härwid läggas till grund. Sejler har sjelf af denna sin bok utgifwit ett Compendium, som dock innan det wid wåra Gymnasier kan med full nytta anwändas, synes böra ännu ytterligare samman-

dragas. — Läraren i den Dogmatiska Theologien, som ej kan eller bör uraktlåta, att äfwen framställa den så kallade *Theologia moralis*, måste härwid icke heller försumma, att gifwa Lärjungarne de första grundbegreppen af moralen och naturrätten, såsom begreppen om pligt och rätt, frihet, tillräknande, samvete m. m. och äger derwid de ypperligaste tillfällen att i ungdomens minne, förstånd och hjerta inskärpa öfwertygelse om den öfwerensstämmelse, som är emellan Christi Sedolära och hwad menniskans förstånd, rätt brukadt, kan på egen hand uppfatta.

b) Exegetiken.

Denna benämning har man tillagt de Bibliska Grundspråkens läsning på Gymnasierne. — Då Läraren, serdeles i afseende på Nya Testamentet, måste utsträcka underwisningen utöfwer sjelfwa tolkningen af förekommande ord och talesätt, och jemte densamma wänja sin Discipel att i de Bibliska uttrycken igenfinna de lärosatser Dogmatiken framställer, är likwäl nödigt att han derwid wisar ett slags måtta. Om man sorgfälligt och widlyftigt bemödar sig att sönderbena och klyfwa hwarje Bibliskt språk, eller för nybörjare på en gång framlägga alla de mångfalldigt olika sätt, hwarpå detsamma blifwit af serskildte Religions-partier och Lärda män uttolkadt, är detta ett studium, som hwarken hörer till Gymnasii Lärosal, eller till Gymnasistens ålder och öfriga framsteg. Denne må endast genom ett fortsatt uttydande af de Heliga Skrifterne öfwas i kännedomen af deras grundspråk, på sätt ofwanföre redan blifwit sagdt, lära sig att anmärka och förstå alla egenheter i deras skrifart, samt göras uppmärksam på den exegetiska förklaringen endast af de Bibliska Stycken, som i wåra Christna Läroböcker anföras såsom hufwudbewis för wåra wigtigaste Trosläror. Om explicationen af Pericoperna är redan ofwanföre taladt.

c) Kyrkohistorien.

Af denna interessanta lärdomsgren kan föga rätt begripas förr än man hunnit förwärfwa någorlunda kännedom af Dogmatiken, samt af både den politiska och af philosophiens

Historia. Detta gör nödwändigt för Läraren att wid Gymnasii-ungdomens underwisande häruti inskränka sig inom Kyrkohistoriens första Elementer. De trenne första seklernas Historia, d. w. s. berättelsen om Christendomens utspridande till dess den af Constantinus Magnus blef såsom Statsreligion anbefalld och skyddad; — Namnen samt korrta biographiska och litterära uppgifter om de äldste och märkwärdigaste Kyrkofäderne; — korrta berättelser om de Allmänna Concilier eller Kyrkomöten, om Munkordnars inrättande, om hufwud-epokerna af Påfwewäldets stigande, såsom ett slags inledning till Reformations-historien; — och ändteligen hufwuddragen samt de wigtigaste händelserna wid denna betydliga förändring i flere folkslags religieusa tänkesätt; — allt detta innefattar en så tillräcklig Cours i denna kunskapsgren för Gymnasium, att äfwen densamma måste med minsta möjliga widlyftighet framställas. Tjenliga Läroböcker att härwid följa äro: Möllers Kyrkohistoria, Schröcks rikhaltiga Sammandrag, öfwersatt af Ödmann, samt Turretini på ren Latin med en förträfflig stil författade *Compendium Historiæ Ecclesiasticæ.*

d) Philosophi.

Man har twiflat om något af Philosophien kan redan på Gymnasium med nytta studeras. Gifwet synes det wara, att man derstädes ej får i denna wetenskap fördjupa sig. Men Logikans och antropologiens Elementer, — ett slags *Philosophia definitiva,* som gifwer begrepp om äldre och nyare tiders i Philosophien brukade Terminologi, — någon underrättelse om de gamla Folkslagens serskilda philosophiska Secter, såsom Pythagoreer, Platonici, Stoiker, Pyrrhonister, Epicureer, m. fl. torde böra anses som en nyttig förberedelse till wetenskapens fullständigare studium wid Universitetet. Ledningen härwid af en efter wår tids behof rätt afpassad Lärobok saknas, och måste genom Lärarens egna kunskaper och kloka urskillning i afseende på Läroämnen och framställningssätt ersättas. — Några bekanta Logikor, samt Baumeisters *Elementa philosophiæ recentioris* anwändes härwid icke länge-

sedan med werkelig nytta. — Hwad Läraren i synnerhet bör undwika, är att wänja ungdomen wid obestämda uttryck, allegoriska bilder, i ställe för saker och satser, meningslöst upprepande af ord, dem Lärjungen icke förstår, samt ifrigt förfäktande af sådana Läroformer, som enligt deras natur nödwändigt måste wara underkastade täta förändringar genom olika åldrars språkbruk och ombytta sätt att philosophera. Okunnigheten är altid bättre än en blind tillgifwenhet för hwad man lärt sig att blott efter andra tanklöst upprepa. Wid framställandet af Logicans reglor och former kunna exemplen med framgång hemtas ifrån Mathematiken, dess grundbegrepp, satser och demonstrationssätt. Äfwen lärer för nybegynnaren blifwa både nyttigast och för fattningsgåfwan redigast, att wid Logicans studium förnämligast framställa och utreda de begrepp, hwilka stå i samband med Grammatiken. En yngling, som till Universitetet dimitteras bör hafwa inhemtat så mycken kännedom af allmän Språklära, som kan göras begriplig för den, hwilken ännu känner blott några få Språk och äfwen dessa ofullkomligt.

Hwad föredragningen af Antropologien beträffar, så måste den bero dels utaf Lärarens urskillning, dels på wäl författade Läroböcker, innehållande de delar af wetenskapen, hwilka utgöra grunderna för all slags Philosophi och anwisa möjligheten för dess ytterligare construction. Till utarbetande af sådana Läroböcker lemna K a n t s Antropologie in pragmatischen hinsicht, F u n k e s Geschichte des Menschen, G r a b e r s Antropologie, T r e s c h o w s om den mennesklige natur m. fl. tjenliga anwisningar.

e) Naturalhistorien.

Denna wetenskap, systematiskt afhandlad, är af så widlyftigt omfång och i sina åtskilliga grenar af så mångsidig beskaffenhet, att den, ehuru wacker och gagnande, ej under Gymnasiitiden skulle kunna fullständigt framställas, utan att upptaga för mycken tid, hwilken mera ändamålsenligt der bör egnas åt de egenteligen bildande kunskaperna. Huru långt Läraren bör gå, och till hwilka wetenskapens delar han kan

utsträcka en närmare underwisning, synes derföre bero dels af dess serskildta instruction och på föreläsningarne anwändbar tid, dels af en rikare tillgång på Naturalie-samlingar. Att utan sådane hjelpredor ens försöka någon grundeligare föredragning af Naturalhistorien, endast med uppräknande utur boken af konst-termerne och systemets indelning, wore ett lika fåfängt, som föga nyttigt arbete.

Då Botaniken utgör den del af naturens kännedom, som ungdomen lättast begriper och alltid, rätt föredragen, med lifligt nöje omfattar, samt gifwer tillika en muntrande sysselsättning under sommar-ferierne, hwartill kommer, att nödige samlingar härutinnan lättast kunna anskaffas; så torde Läraren förnämligast böra afse dess inhemtande. Förut blifwer likwäl alltid nödigt att han lemnar sina Disciplar en till kännedom af naturen förberedande uppställning af Naturalhistoriens öfriga delar, d. w. s. en öfwersigt af naturens riken efter den fördelning, hwarunder dess serskildta alster af Naturkunnige pläga wetenskapligen betraktas. Om sedermera tid och hjelpredor tillåta, må underwisningen utwidgas till läran om Djuren och Insecterna, med hufwudsakligt afseende å de uti Fäderneslandet förekommande arter, jemte deras nytta eller skadlighet i enskildta hushållningen.

Då alla dessa Wetenskapens hufwud-afdelningar hafwa sin serskilda methodik, kan någon allmän för underwisningen på Gymnasium icke anwisas. Wid Botanikens studium möter swårigheter af wåra Allmänna Lärowerks fastställde Läsetider, då endast slutet af Maji och September samt början af Junii månader kunna till wexternas lefwande åskådning begagnas. Dessa tider böra ock derföre endast till sådant ändamål anwändas, under flitigt bruk af botaniska excursioner, hwilka ej mindre bidraga till Wetenskapens nöjsamma och riktiga inhemtande, än gifwa de rikaste tillfällen till glada och upplysande samtal om naturens wisa inrättning i hela sin sammanhängande konstbyggnad. Den öfriga tiden af Hösttermin anwändes tjenligast till Natursystemets theoretiska uppställning, och Wår-termin, före Maji månad, till serskild kännedom af de Botaniska termerna jemte deras anwisning på kopparstick och torra Herbarier.

Under alla dessa åtgärder må Läraren icke lemna utur sigte sin hufwudsakliga bestämmelse, som är att lifwa Ungdomens håg till naturens betraktande. Minst af alla tål derföre denna Wetenskap en bunden eller trälaktig föreställning. Om någon yngling wisar för densamma större fallenhet och lyckligare anlag, bör han med serdeles omsorg wårdas, samt på allt möjligt sätt muntras och underhjelpas.

f) Lärdomshistorien.

Denna kunskapsgren är i Skol-Ordningen icke nämnd eller föreskrifwen, såsom ett serskildt studium på dertill afdelta timmar. Att framställa densamma på Gymnasium i hela sitt sammanhang, medgifwer hwarken Lärotiden eller Lärjungarnes fattningsförmåga. Det är tydligt, att man ej kan fullt fatta en Wetenskapshistoria, utan att känna föremålen för de undersökningar och upptäckter, hwilka bestämma epokerna och framskridandet af dess olika behandlingssätt. Men utan att känna Physiken, kan man fästa i minnet, att Baco de Verulam riktade lärda tänkares forskningar åt naturens kännedom, och att ljusstrålen klyfdes af Newton. Likaså kan man utan synnerlig kännedom af Metaphysiken minnas, att Cartesius gick på twiflets wäg till wisshet om wigtiga sanningar; att Locke, Leibnitz och Wolf grundlagt Systemer, och att Kant gaf Wetenskapen en ny skepnad, som ännu undergår nästan dagliga förändringar. På samma sätt förhåller det sig med hela Lärdomshistorien. Många uppgifter derur kunna fattas, många odödliga mäns namn och tidehwarf åt minnet anförtros, medan man ännu icke hunnit inträda på sjelfwa wetenskapernas egenteliga bana. — Namnen jemte korrta Biographier öfwer de mest bekanta Classiska Auctorer, samt öfwer de Män, som genom de wigtigaste upptäckter i wetenskaperna eller genom de största mästerstycken i de fria konsterna wunnit odödlighet, kunna och böra genom Lärdomshistorien i ynglingars minnen fästas. Äfwen för denna kunskapsgren saknas någon anwändbar Lärobok. En sådan skulle äfwen blifwa att anse nästan endast som en beqwäm Handbok för Läraren, icke

såsom en egentelig Lärobok för ungdomen, då densamma aldrig komme på Gymnasium att i en oafbruten cours föreläsas. — Men ofwannämnde uppgifter skall ingen sorgfällig Lärare försumma att meddela och i Lärjungarnes minnen fästa wid alla de tillfällen, då Auctorernas explication eller Wetenskapernas framställande lämpeligen dertill föranleda.

Hwad som till ungdomens skada och mannaålderns saknad wanligen i wårt Land, så wäl wid den allmänna som den enskilda uppfostran blifwit försummadt, är öfning till en naturlig, men efter olika ämnen afpassad och lifgifwande declamation. Utan denna färdighet skola likwäl både tal och uppläsning sakna nästan all redighet, all bewekande wärma och öfwertalande kraft. Det är derföre högst nödigt, att hwarje Lärare tillser, det Lärjungarne må wänjas att icke blott läsa redigt innantill, utan äfwen med den böjning i rösten, hwarje serskildt ämne kräfwer, och med den tonwigt hwarje ord eller bokstaf kan fordra, för att göra meningen tydlig för hwarje åhörare och genom sjelfwa ljudet fästa uppmärksamheten. Ett tal hos Cæsar eller Curtius må ej uppläsas ur samma ton, som en enkel historisk berättelse af dessa författare; några lekande verser utur Ovidii Metamorphoser icke med samma stämma som Virgilii målningar af hafsstormar eller andra högtidliga natur-uppträden. Inga reglor, ingen egentlig method kan för denna nyttiga öfning föreskrifwas; Läraren måste hemta dem ifrån sin egen omtanka och känsla, samt sjelf wid underwisningen sorgfälligt gifwa efterdöme.

Ännu en anmärkning torde här få sitt rum. Man fordrar i allmänhet af hwarje bildad man, att han skall äga någorlunda kännedom, åtminstone de allmännaste begreppen, om alla sådana i allmänna lefnaden ofta förekommande ämnen, som i ett eller annat afseende kunna anses höra til något slags wetenskap. Lärarena böra derföre med sorgfällighet nyttja de tillfällen de äga att bibringa sina Disciplar äfwen sådana kunskaper, om de än icke skulle finnas widrörde i sjelfwa Läroböckerna. Så bör t. ex. Läraren i Mathematiken, då han för disciplarne framwisar Himmelsgloben, förklara de tecken m. m. som förekomma i Almanachan. Så bör en eller annan

klar aftonstund anwändas för att lära ynglingen känna Polstjernan, Karlawagnen, Orion och andra märkeliga stjernbilder på wår synliga himmel. Så förekomma ofta ämnen hörande till natur-phenomenernas yttre kännedom, dem sorgfällige Lärare icke lära försumma att wid förekommande tillfällen för sina Disciplar förklara.

Wid alla dessa anwisningar har Comiteen ansett gifwit att hwarje Discipel äger sin egen Lärobok, sina egna Chartor och öfriga hjelpredor. Härförutan winnes icke någon grundlig kunskap, än mindre uppbjudes den så högst nödiga sjelfwerksamheten wid öfwerläsning. Ifrån barndomen säges oss: *att den öser watten med såll som vill läsa utan bok;* men uti allmänna Skol-lifwet synes man, af illa förstådd medömkan, hafwa förgätit denna sanning, hwarpå likwäl möjligheten af all wetenskaplig bildning hwilar. Man kan taga för afgjordt att den yngling, som af egna tillgångar icke förmår skaffa sig erforderlige Skol-böcker, eller icke äger de utmärktare anlag för studier, hwilka alltid tillwinna sig wälgörares och Lärares redobogenhet till nödige böckers inköp åt den meddellöse; han kan icke heller med egen eller Statens nytta hafwa sitt rum uti sådana Uppfostrings-inrättningar, hwilka afse wetenskaplig odling och bildandet af Statens Embetsmän.

Det är äfwen till följd af denna åsigt, utsträckt till en ynglings hela lefnad och alla behof, som Comiteen uti 1:sta Sectionens 5 Cap. 4 §. föreslagit, *att den må icke till Discens antagas, som ej förmår* etc. Det kan icke wara twetydigt hwad Comiteen åsyftat med denna anwisning. Den innehåller icke annat, än hwad hos alla kloka Skol-Lärare hittills warit öfligt, och således så wäl här, som i alla andra lefnadswilkor genom allmän Lag bör stadgas, *att ingen får tigga.* Näringsomsorger äro ock wisserligen med en Skolpilts yrken och nödwändiga sinneslugn minst förenlige, äfwensom Lärares omtanka för deras förekommande icke kan eller bör utsträckas längre än för hwarje Läro-termin. Det war en tid, då Sweriges store Konungar, i brist på dugliga ämnen för Läro-ståndet och Domstolarne, funno nödigt att anwända alla medel till lättnad för öfwergången ifrån arbetande till Embetsmanna-Classen, och dertill bereda utwidgade tillfällen genom All-

männna Uppfostrings-inrättningar. En annan tid har kommit, då omsorgerna torde fordra en omwänd ordning, helst om erfarenheten wisar, att icke sällan denna wäg obetänksamt wäljes, endast för att undwika ett för ögonblicket skenbart mödosammare arbete, hwartill återgången sedermera, wid yppadt misstag, blifwer för tung. Genom denna onödiga mildhet torde man kunna förklara det i Fosterlandet öfwerklagade tillopp på Embetsmanna-wägen, och det orätta förhållande, som finnes emellan de tärande och närande Folk-Classerna. Om det wore mindre lätt att med bristande tillgångar och naturanlag inträngа på denna bana, skulle snart fördomen förswinna att derstädes endast, finna heder och utkomst. Man sökte dem då i rätter tid på andra med tillfällig belägenhet och föräldrars tillgångar wida förenligare wägar, utan att plågas af en sen ånger. Der åter, hwarest werkliga natursgåfwor, sällsynt flit och owanlig fallenhet förete sig, åtföljda af bristande förmögenhet och nödiga uppehålls-medel, der lära sällan wälgörare saknas, äfwensom hwarje ömsint Lärare säkert anser för en samwetssak, att förskaffa en sådan yngling erforderlig hjelp och understöd.

Bifogade *Schemata Lectionum* äro att anse endast såsom bewis att wid den uti bihang till Skol-Lagen wilkorligt erbjudna Ambulatoriska Läse-ordningen, den föreslagna fördelningen af Läroämnen och Läsetimmar wid Elementar-Lärowerken kan werkställas. För öfrigt må hwarje Lärare sjelf efter omständigheterna och med Förmäns bifall anwända så många timmar af de åt honom anslagna, som han finner nödigt och lämpligt för hwarje kunskapsgren, hwilken han skall answara. Så länge underwisningen bestrides på hittills brukliga sätt, kunna dessa *Schemata* likformigt upprättas, med afseende endast på Läro-ämnen, men med bibehållande af en och samma Lärare uti dem alla.

Det återstår blott att bestämma, huru och på hwad sätt de Allmänna Lärowerken kunna direct medwerka till danande af Ungdomens moraliska caracter, wid uppsigten öfwer dess hemseder och tillsynen öfwer dess uppförande emellan Läro-

timmarne. Det är wisserligen icke utan skäl som man fört en billig klagan deröfwer, att wid wåra Lärowerk blifwit fästad för liten uppmärksamhet på denna wigtigaste del af all uppfostran. Så länge barnet och den oerfarne ynglingen lemnas aldeles åt sig sjelf, att på egen hand inrätta sin lilla hemlefnad och, blottställd för alla slags förförelser, utan tillsyn emellan Lärostunderna, tillbringa tiden huru han behagar, samt ofta där, hwarest de minst tjenliga efterdömen framställa sig; så länge kunna Föräldrar aldrig fatta det förtroende för allmänna uppfostran, som likwäl är enda wilkoret för dess helgd och brukbarhet. Detta har ock warit orsaken, hwarföre många icke twekat att föredraga den enskilta handledningen framför den allmänna, i betraktande af de flere tillfällen till förförelser, som denna senare synes medföra. Ehuru Comiteen tror, att hwarje mennisko-kännare inom sig sjelf redan beslutit, hwarest de fleste sådana tillfällen förekomma, då man känner huru icke obetydlig del hemfolket och andre mindre upplyste personer äga uti den enskildta uppfostran, både i afseende på Föräldrars mindre noggranhet, som äfwen den brist på utrymme och beqwämlighet de flestes husliga omständigheter tillåta, oberäknadt förmånen af de rättelser som publiciteten och kamratskapet uti allmänna Uppfostrings-inrättningar i sig sjelfwe altid medföra; — så må likwäl icke nekas, att mycket härwid både kan och bör förbättras. Man löper annars en säker fara, att med ena handen nedrifwa hwad man uppbyggt med den andra: *Qui proficit in litteris et deficit in moribus, plus deficit quam proficit.*

Hufwudsaken beror på Lärarens ljusa begrepp om naturen af denna uppsigt, samt jemna sätt att den rätt werkställa. Den bör wara len och öfwerseende, samt *faderlig* i ordets egenteliga bemärkelse. Om den urartar till spioneri och förwandlar barnets längtan efter Lärarens besök till blott orolig fruktan för en bestraffares ankomst; så skall den icke allenast förfela afsigten, utan äfwen uppwäcka en motstridig känsla af harm och bitterhet uti det unga sinnet. Endast då, när fortfarande oseder eller motwilligt lynne uppmana till allwarligare rättelser, böra dessa anwändas. Man må aldrig förgäta, att Läraren, likasom hwarje rättskaffens Far, har i detta hän-

seende dubbla rättigheter och skyldigheter: han kan icke wara älskad, utan att wara fruktad: han bör icke wara fruktad, utan att wara älskad; och om det ena någon gång skiljes från det andra, skall det alltid medföra en högst skadlig werkan. Denna tillsyn bör tillika utöfwas på ett förtroligt och, i de flesta fall, på ett för Discipeln nästan omärkbart sätt, samt bör i hänseende till sina följder icke få någon publicitet, förr än sakens beskaffenhet den oundwikligt framkallar, hwilket, så widt ske kan, bör i det längsta undwikas. Enskildta rättelser, samt Lärarnes sins emellan meddelade anmärkningar föranleda fortsatt uppmärksamhet och föra således rakt till ändamålet.

Å en annan sida misskännes aldeles arten af en sådan uppsigt, om den får öfwergå till inskränkning af Disciplarnes fria wal uti sättet att anwända sina lofstunder, då det ej strider mot sedlighet och ordning. Allt twång är härwid af det skadligaste inflytande, ty barnets lynne och individualitet får icke fritt utwecklas: en i sådant ledband förd caracter skall blifwa wildsint eller oduglig. Det är Lärarens owilkorliga pligt och rättighet att ungefärligen weta hwad ynglingen gör, samt huru och hwar den tillbringar sin tid. Denne bör åter alltid wara öfwertygad att Läraren känner hans wägar och kan meddela upplysningar, förmaningar och rättelser allt efter som de tarfwas. Men aldrig bör den gränslinea öfwerträdas, som utstakar bådas fria och naturliga förhållande, eller åtgärderna urarta till denna småaktighet, som är så oförenlig med all slags wäl inrättad manlig uppfostran.

Sedan Läraren således uppfattat en klar idee om beskaffenheten och widden af dessa omsorger, blifwer fråga om sättet att dem åt ungdomen meddela. Utom det redan anwista, att otwunget deltaga i deras lekar, och att någon gång inbjuda dem till sin enskildta krets, när läge och husliga omständigheter så tillåta; lära wäl de hufwudsakligaste tillfällen härtill erbjudas under de i Lagen anbefallda besök uti ungdomens quarter. Dessa böra ske på wexlade och owäntade timmar. De behöfwa wisst icke trälaktigt werkställas hwarje dag eller inom wiss fastställd tid. Än mindre hwarje gång owillkorligen inträffa hos en hwar af Lärjungarne, ty efter någon tids

utöfning af detta inseende, känner Läraren nogsamt hwar det bäst behöfwes. Det är ynglingen nog att han på dem alltid är beredd. Deras föremål bör wara att tillse, det Lärjungen är hemma på de i Lagen utsatte tider eller kan göra reda hwar han då wistats; att snygghet iakttages wid rummets städning och öfriga hälsan rörande ekonomiska förhållanden; att, i händelse af yppade brister härutinnan, utröna, om de ligga hos ynglingen eller dess wärdfolk, samt efter förmåga söka dem med påminnelser eller allwarligare åtgärder afhjelpa; att föräldrars, wärdars och uppfostrares tillhörigheter wårdas; att de böcker och hjelpredor wid underwisningen, hwilka åligga hwarje Discipel att sjelf äga, må finnas tillstädes och i godt skick; samt sluteligen att inhemta en noga underrättelse om de sällskaper ynglingen plägar biwista, med hwad mera tillfälligt, som närwarande stunden föranleder. Härunder lärer en nitisk Lärare icke sakna de rikaste tillfällen att under förtroliga samtal gifwa de bästa råd och anwisningar så wäl för lifwets allmänna förhållanden, som för studiernas inrättning, samt att, utan uppseende, meddela de rättelser ungdomens speciellare wård högt påkallar.

Men om nödwändigheten och ändamålet af denna uppsigt är en sak, hwarom alla lätteligen öfwerenskomma; så äro tankarne så mycket mer delade om medlen att den werkställa, och fördelningen emellan hwarje Lärare af denna skyldighet. Det är här som wåra Allmänna Lärowerks inrättning och bristen af Contubernier wisa stora swårigheter, hwilka likwäl ämnets wigt icke tillåter att mäta. Olika sätt hafwa derföre blifwit anwände till deras häfwande uti werkställigheten. Hwad Gymnasierne beträffar, hafwa Lectorerne sins emellan fördelat dels staden uti wissa quarter, och således besörjt inspectionen öfwer hwar sitt; dels ynglingarne sjelfwe, utan afseende på deras boningsställe, efter tillfällig relation med deras föräldrar och uppfostrare, eller efter deras rum i Gymnasium, eller efter någon annan norm, hwarwid Rector alltid bibehållit öfwerinseendet, och således werkat enhet i styrelsen. I Skolorna åter lärer föga någon annan uppsigt warit i fråga än af hwarje Lärare öfwer sin Class, hwilket ock medfördt olägenheten af trägnare befattning än man kan begära af en

Skol-Lärare, som, utom stilars rättande, warit sysselsatt 6 à 7 timmar om dagen, och således behöfwer sina aftonstunder till egen recreation och husliga förhållanden. Följden har ock merendels warit den, att inspectionen utom Lärorummet blifwit alldeles ogjord, eller, om den skett, wisat den allmänt kända olägenhet, att flere inspiciendi i samma quarter och ofta i samma rum, till och med bröder, hafwa fått olika Inspectorer på en och samma timme. Det är i detta hänseende, som den ambulatoriska underwisningen wisar för hwarje erfaren och opartisk bedömmare ett afgjordt företräde, då derigenom Disciplarne ej blott njuta underwisning, utan äfwen uppsigt af alla Lärarne, hwilka således lättare, under Rectors ledning, kunna sig emellan fördela denna skyldighet, oberäknadt förmånen af den långa tidrymd, 6 à 8 år, hwarunder samma Lärare behålla samma inspiciendi, och således äga tillräckligt rådrum att wäl lära känna deras caracterer. Intill dess denna Läse-ordning hinner blifwa allmänt antagen, lärer swårligen någon förändring härwid kunna uti Skolorna införas. Imedlertid gifwes ännu ett sätt, som Comiteen icke fullt känner, om det någorstädes är antagit, men är ganska werkställbart och medför en stor fördel af lättad möda. Både wid Gymnasierne och de större Skolorna äro 6 à 7 Lärare. Om nu hwar och en af dessa hade sin dag eller wecka att besöka ungdomens boningar, så komme icke ordningen för hwardera oftare att inträffa, än högst hwar 6:te dag eller wecka, hwilken möda ingen för sitt wigtiga kall någorlunda warm Lärare lärer wilja undandraga sig. Det är den dagliga bördan, som faller sig tung. Och ehuru de gifwas dessa barnkäre Lärare, hwilka icke så känna den, och hwilka egenteligen äro danade för att wårda ungdomen; så wisar likwäl erfarenheten, att wid den mängd af sujetter, som Underwisnings-werken fordra, desse icke alltid och allestädes äro att påräkna. Derföre synas ock sådane åtgärder böra widtagas, som äro förenlige med en lättare werkställbar pligt och hwarje redlig mans åtagna förbindelser, äfwen om de icke alltid skulle just utgöra hufwudföremålet för hwarjes enskillta håg och fallenhet. — Den olägenhet möter wid detta förslag, att uti Skolorna, på den fot de nu äro, Lärare komme att inspiciera andre, än sina egna

Lärjungar. Den erkännes, men torde uppwägas af ofwannämde fördelar, då Lärjungarne ännu äro i den ålder, att de troligen icke brista uti förtroende och uppmärksamhet för hwad Lärare som helst, då behandlingen är rätt. Wid Ambulatoriska Läse-ordningen förswinner denna swårighet helt och hållet. I alla fall bör den Gymnastiska och Skolastiska uppsigten med hwarannan icke wexlas eller förblandas, äfwensom det wäl icke kan falla en eftertänksam Lärare i sinnet, att till något slags biträde wid denna uppsigt nyttja medlärjungar. — All medwerkan i dessa åtgärder å ungdomens sida, till och med blotta underrättelsers lemnande, skulle wara rakt stridande mot sakens natur, och böra alltid af Läraren med förklaradt misshag afböjas. Den enkla befattning, som är uppdragen *Custodes morum*, strider icke emot denna omtanka. Deras åtgärder äro hufwudsakligen inskränkta till uppsigten på Läro-rummet, och då ungdomen är wid andra tillfällen allmänt församlad.

Comiteen har inskränkt sig till blotta uppgifter af de olika sätt hwarpå detta wigtiga problem, dels warit upplöst, dels kan upplösas, utan att, i närwarande ställning, kunna uppgifwa det rätta och ofelbaraste. Stiftens Herrar Ephorer lära icke underlåta, att för hwarje serskildt Lärowerk, efter dess olika lokal och sedwanor, samt i samråd med dess Lärare, förordna, huru med denna angelägnaste del af den allmänna uppfostrans åligganden skall förhållas.

I närmaste samband med dessa granlaga omsorger, äro Lärares åtgärder wid sättet att utöfwa den åt dem i Lagen uppdragna rättighet att bestraffa, när en Discipels motwilliga lynne eller werkeligt begångna felsteg sådant oundgängeligen påkalla. Då Comiteen uti förslaget till Instructioner för de wid Lärowerken warande Collegier och Tjenstemän sökt anwisa grundsatserna för denna rättighets gagneliga och ändamåls-enliga utöfning, må här endast tilläggas, att dessa grunder hafwa deras förnämsta hållning uti hwarje *Lärares rättighet att pröfwa*, om och hwilken af de tre bestraffningsgrunderna, af Läraren, efter Rectors beslut, eller efter Collegii Dom, må för tillfället äga rum. Det är klart, att då Lagen för fel af lindrigare eller swårare art utsätter hwilken af desse

grader kan anwändas, så ålägger den ej derföre nödwändigheten, att så genast skall ske, i händelse Läraren anser sig sjelf, utan en sådan tillflygt, kunna meddela genare och tjenligare rättelse. Lagen lemnar blott öppet, att om Läraren finner omständigheterna fordra en större publicitet, då kunna den straxt framkalla. Långt ifrån att härigenom någon Lärares magt och werkningskrets inskränkes, ökas fastmera dess anseende hos Discipeln, då denne wet att Läraren kan efter godtfinnande förswåra bestraffningens följder genom de ytterligare medel Lagen åt honom förwarar. Det blifwer följaktligen altid Lärarens egen skuld, om han i otid beswärar Rector, eller denne Collegium, med sådana angifwelser, hwilka genom enskildta åtgärder lättare kunna afhjelpas. Dessutom bör altid ihågkommas, att Disciplins-Lagarne wid Skolor, Gymnasier och Academier utgöra i samma fortskridande ordning sammanhängande länkar emellan den *faderliga behandlingen* och *den Borgerliga Lagen*. Genom dessa Disciplins-Lagar beredes öfwergången ifrån känslan af enskilt beroende till begreppet om Allmän Lag. Uti föräldrars hus känner barnet icke någon annan makt än faderns godtycko, som blott afser i hwad hänsigt handlingen utöfwades och hwilka följder den medförer. Uti Borgerliga samhällen åter måste till större delen alla dessa afseenden förswinna, och straff eller belöning endast bestämmas efter Lagens bokstaf, som noga utstakar gränsen emellan skyldigheter och motswarande rättigheter. Det är nyttigt och godt, må hända en af de förmånligaste sidor af wåra Allmänna Uppfostringswerk, att barnet och ynglingen efter hand härom fattar ett klart begrepp. Om det derföre wore möjligt, hwad i werkställigheten likwäl synes möta oöfwerwinnerliga swårigheter, att Lärare, utan stöd af någon Skol-Lag, kunde fullkomligt företräda föräldrars ställe, så skulle sådant wara föga gagneligt och endast till hälften uppfylla det med sådane Läro-inrättningar åsyftade ändamål. Genom rättigheten att efter den felandes lynne, ålder och sinnesställning kunna anwända faderligt öfwerseende eller Lagens utsago, skiljes Läraren både ifrån Fadern och Domaren. Man må derföre aldrig förglömma, att icke egentliga straff, utan warning och rättelse, utgöra Skol-Lagens synmål. Under en klar åsigt häraf samt en opartisk och likformig

utöfning af sina åtgärder, fullgör Läraren alltid säkert och utan willrådighet sin pligt.

Då Comiteen ansett och föreslagit en allwarsam yttre ordning ej mindre såsom grundsatts wid all uppfostran, än såsom wilkor för själsförmögenheternas jemna utweckling, så är klart, att alla dertill bidragande medel, hwilka Lagen icke serskildt kan uppräkna, äro goda och till ändamålet ledande. Dessa, såsom Lärjungarnes samling på Läro-rummet före Gudstjenstens början och samfälta gång derifrån till Kyrkan; — Rectors uppträdande på allmänna samlingsrummet hwarje Lördag, t. ex. efter slutad Sjung-Skola, för att då lemna Ungdomen de uppmuntringar, erinringar och rättelser, hwartill förflutne weckans arbeten och anmärkningar föranleda; — något ljudande och allmänneligen märkbart tecken wid hwarje samlingstimmes början m. fl. kunna altid förmånligt anwändas, der localen så tillåter och hwarje Lärosätes af ålder inwanda oskadliga sedwanor icke sådant motwerka. Om någon fruktar att härigenom ungdoms-elden skulle qwäfwas eller taga en blott mechanisk rigtning, så lärer han ej rådfrågat erfarenheten eller eftersinnat werkliga förhållandet. Tankegåfwans lyftning och fria fart beror på föreställningssättets liflighet samt det muntrande lynne, hwaruti en skicklig Lärare förstår att sätta både sig sjelf och Lärjungar, hwilket wid alla slags underwisningar, efter hwarje Läroämnes serskillta art icke nog kan påyrkas. Men aldrig har något snille blifwit skadadt af en wäl och ordningsfullt anwänd ungdom; twärtom, just på denna wäg har det uppnått sin werkliga storhet och förmåga att gagna.

Må det ännu en gång upprepas: Arbetsamhet, flit, ihärdighet, måttlighet, återhållsamhet, dessa ewiga källor till eget lugn och allmänt wäl, leda sin upprinnelse ifrån första daningen och näras genom dess fortsatta omsorger. Det måste derföre wara uppfostrans första och sista synmål, att uti den ålder, då man icke har förstånd att sjelf tänka, sjelf besluta, det allmänna då må handla och besluta i den omyndigas ställe för att bereda honom sjelf i sinom tid till en fast länk i Samhälls-ordningens kedja.

Läs-Ordning för Högre Apologist-Skolor.*)

		Kl. 6.	7.	9.	10.	11.	2.	3.
Måndag.	Tredje.	3. **) Geographi.	3. Fransyska.	3. Tyska.	2. Christendom.	Sång.	1. Räkna.	1. Geometri.
	Andra.	2. Christendom.	2. Allmänna Historien.	2. Skrif-öfningar.	1. Räkna.	Gymnastik.	3. Geographi.	3. Fransyska.
	Första.	1. Åskådnings-lära.	1. Räkna.	1. Geographi.	3. Fransyska.	Gymnastik.	2. Bibliska Historien.	2. Allmänna Historien.
Tisdag.	Tredje.	3. Tyska.	3. Fransyska.	2 Allmänna Historien.	2. Skrif-öfningar.	Gymnastik.	1. Algebra.	11 Geometri.
	Andra.	2. Bibliska Historien.	2. Allmänna Historien.	1. Räkna.	1. Geometri.	Sång.	3. Fransyska.	3. Tyska.
	Första.	1. Åskådnings-Lära.	1. Räkna.	3. Tyska.	3. Skrif-öfningar.	Gymnastik.	2. Bibliska Historien.	2. Swenska Språket.
Onsdag.	Tredje.	3. Tyska.	3. Skrif-öfningar.	1. Räkna.	1. Geometri.	Sång.	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Andra.	2. Swenska Språket.	1. Räkna.	2. Skrif-öfningar.	3. Tyska.	Sång.		
	Första.	1. Räkna.	2. Christendom.	3. Skrif-öfningar.	2. Swenska Språket.	Sång.		
Thorsdag.	*Tredje.*	3. Geographi.	3. Fransyska.	3. Skrif-öfningar.	2. Religions-Historia.	Gymnastik.	1. Algebra.	1. Geometri.
	Andra.	2. Christendom.	2. Allmänna Historien.	2. Skrif-öfningar.	1. Räkna.	Gymnastik.	3. Geographi.	3. Fransyska.
	Första.	1. Åskådnings-Lära.	1. Räkna.	1. Geographi.	3. Fransyska.	Sång.	2. Bibliska Historien.	2. Swenska Språket.
Fredag.	Tredje.	3. Skrif-öfningar.	3. Fransyska.	2. Allmänna Historien.	2. Skrif-öfningar.	Gymnastik.	1. Räkna.	1. Geometri.
	Andra.	2. Bibliska Historien.	2. Allmänna Historien.	1. Räkna.	1. Geometri.	Gymnastik.	3. Fransyska.	3. Tyska.
	Första.	1. Åskådnings-Lära.	1. Räkna.	3. Tyska.	3. Skrif-öfningar.	Gymnastik.	2. Swenska Historien.	2. Allmänna Historien.
Lördag.	Tredje.	3. Tyska.	3. Skrif-öfningar.	1. Algebra.	1. Geometri.	Sång.	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Andra.	2. Swenska Språket.	1. Räkna.	2. Skrif-öfningar.	3. Tyska.	Sång.		
	Första.	1. Räkna.	2. Christendom.	3. Skrif-öfningar.	2. Allmänna Historien.	Sång.		

*) Wid lägre Apologist-Skolor är läsningen likformig med detta Schema, endast med inskränkning till de bägge lägsta afdelningarne och twänne Lärare.

**) 1, 2, 3. utmärker Första, Andra, Tredje Läraren.

Läs-Ordning för Högre Lärdoms-Skolor.

		Kl. 6.	7.	9.	10.	11.	2.	3.
Måndag.	Tredje.	1. *) Latin.	1. Latin.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	Sång.	3. Grekiska.	3. Grekiska.
	Andra.	3. Grekiska.	3. Skrif-öfningar.	1. Latin.	1. Latin.	Gymnastik.	2. Mathematik.	2. Mathematik.
	Första.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	3. Christendom.	3. Skrif-öfningar.	Gymnastik.	1. Latin.	1. Latin.
Tisdag.	Tredje.	1. Latin.	1. Latin.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	Gymnastik.	3. Grekiska.	3. Christendom.
	Andra.	3. Grekiska.	3. Bibliska Historien.	1. Latin.	1. Latin.	Sång.	2. Mathematik.	2. Mathematik.
	Första.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	3. Bibliska Historien.	3. Skrif-öfningar.	Gymnastik.	1. Latin.	1. Latin.
Onsdag.	Tredje.	1. Latin.	1. Latin-skrifning.	2. Historien.	2. Geographi.	Sång.	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Andra.	2. Historien.	2. Geographi.	1. Latin.	3. Christendom.	Sång.		
	Första.	3 Swensk Grammatik.	3. Swensk Grammatik.	3. Historien.	1. Latin.	Sång.		
Thorsdag.	*Tredje.*	1. Latin.	1. Latin.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	Gymnastik.	3. Grekiska.	3. Grekiska.
	Andra.	3. Grekiska.	3. Skrif-öfningar.	1. Latin.	1. Latin.	Gymnastik.	2. Mathematik.	2. Mathematik.
	Första.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	3. Christendom.	3. Christendom.	Gymnastik.	1. Latin.	1. Latin.
Fredag.	Tredje.	1. Latin.	1. Latin.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	Gymnastik.	3. Grekiska.	3. Bibliska Historien.
	Andra.	3. Grekiska.	3. Bibliska Historien.	1. Latin.	1. Latin.	Gymnastik.	2. Mathematik.	2. Mathematik.
	Första.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	3. Bibliska Historien.	3. Skrif-öfningar.	Sång.	1. Latin.	1. Latin.
Lördag.	Tredje.	1. Latin.	1. Latin-skrifning.	3. Skrif-öfningar.	2. Historien.	Sång.	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Andra.	2. Historien.	2. Geographi.	1. Latin.	3. Christendom.	Sång.		
	Första.	3. Swensk Grammatik.	3. Historien.	2. Geographi.	1. Latin.	Sång.		

*) 1, 2, 3. utmärker Första, Andra, Tredje Läraren.

Läs-Ordning för högre Lärdoms-Skolor.

		Kl. 6.	7.	9.	10.	11.	2.	3.
Måndag.	Rectors-Class.	5. *) Christendom.	5. Latin.	2. Mathematik.	4. Geographi.	Sång.	5. Latin-skrifning.	3. Grekiska
	Tredje.	1. Latin.	1. Latin.	3. Grekiska.	2. Mathematik.	Gymnastik.	3. Grekiska.	4, Historien.
	Andra.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	4. Geographi.	3. Grekiska.	Gymnastik.	1. Latin.	1. Latin.
	Första.	3. Skrif-öfningar.	3. Swensk Grammatik.	1. Latin.	1. Latin.	Gymnastik.	2. Mathematik.	2. Mathematik.
Tisdag.	Rectors-Class.	5. Latin.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	5. Latin.	Gymnastik.	4. Historien.	4. Historien.
	Tredje.	1. Latin.	4. Geographi.	3. Grekiska.	2. Mathematik.	Sång.	3. Bibliska Historien.	1. Latin.
	Andra.	2. Mathematik.	1. Latin.	4. Historien.	3. Grekiska.	Gymnastik.	1. Latin.	3. Bibliska Historien.
	Första.	3. Skrif-öfningar.	3. Swensk Grammatik.	1. Latin.	1. Latin.	Gymnastik.	2. Mathematik.	2. Mathematik.
Onsdag.	Rectors-Class.	5. Latin.	2. Mathematik.	5. Hebreiska.	4. Geographi.	Sång	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Tredje.	1. Latin.	1. Latin-skrifning.	2. Mathematik.	3. Christendom.	Sång.		
	Andra.	2. Mathematik.	4. Skrif-öfningar.	3. Christendom.	1. Latin.	Sång.		
	Första.	3. Christendom.	3. Bibliska HIstorien.	1. Latin.	2. Mathematik.	Sång.		
Thorsdag.	Rectors-Class.	5. Christendom.	5. Latin.	2. Mathematik.	4. Geographi.	Gymnastik.	5. Latin-skrifning.	3. Grekiska.
	Tredje.	1. Latin.	1. Latin.	3. Grekiska.	2. Mathematik.	Gymnastik.	3. Grekiska.	2. Mathematik.
	Andra.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	4. Geographi.	3. Grekiska.	Sång.	1. Latin.	1. Latin.
	Första.	3. Skrif-öfningar.	3. Swensk Grammatik.	1. Latin.	1. Latin.	Gymnastik.	1. Mathematik.	4: Historien.
Fredag.	Rectors-Class.	5. Latin.	5. Latin.	2. Mathematik.	2. Mathematik.	Gymnastik.	5. Latin.	3. Grekiska.
	Tredje.	1. Latin.	1. Latin,	4. Historien.	3. Grekiska.	Gymnastik.	3. Skrif-öfningar.	2. Mathematik.
	Andra.	2. Mathematik.	3. Grekiska.	3. Bibliska Historien.	4. Historien.	Gymnastik.	1. Latin.	1. Latin.
	Första.	3. Skrif-öfningar.	2. Mathematik.	1. Latin.	1. Latin.	Sång.	2. Mathematik.	4. Historien.
Lördag.	Rectors-Class.	2. Mathematik.	5. Hebreiska.	4. Historien.	3. Grekiska.	Sång. samfäldt med Gymnasium. **)	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Tredje.	1. Latin.	1. Latin-skrifning.	2. Mathematik.	2. Mathematik.			
	Andra.	4. Skrif-öfningar.	2. Mathematik.	3. Skrif-öfningar.	1. Latin.			
	Första.	3. Christendom.	3. Bibliska. Historien.	1. Latin.	4. Geographi.			

*) 5. Rector, 4. Con-Rector, 3. 2. 1. Tredje, Andra, Förste Läraren.

**) Lika med Onsdagen der Gymnasium icke finnes.

Läs-Ordning för Gymnasierna.

D.

	Kl. 6.	7.	9.	10.	11.	2.	3.
Måndag	Öfre Ringen.	Eloquentiæ Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Theologiæ Lector.	Matheseos Lector.	Gymnastik.	Philosophiæ Lector.	Theologiæ Lector.
	Nedre Ringen.	Philosophiæ Lector.	Historiarum Lector.	Matheseos Lector.	Theologiæ Lector.	Gymnastik.	Eloquentiæ Lector.	Matheseos Lector.
Tisdag	Öfre Ringen.	Philosophiæ Lector.	Historiarum Lector.	Matheseos Lector.	Theologiæ Lector.	Gymnastik.	Eloquentiæ Lector.	Philosophiæ Lector.
	Nedre Ringen.	Eloquentiæ Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Theologiæ Lector.	Matheseos Lector.	Gymnastik.	Philosophiæ Lector.	Eloquentiæ Lector.
Onsdag	Öfre Ringen.	Eloquentiæ Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Adjunct.	Läraren i Natural-Historien.	Gymnastik.	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Nedre Ringen.	Philosophiæ Lector.	Historiarum Lector.	Läraren i Natural-Historien.	Adjunct.	Gymnastik.		
Thorsdag	Öfre Ringen.	Philosophiæ Lector.	Historiarum Lector.	Theologiæ Lector.	Matheseos Lector.	Gymnastik.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Historiarum Lector.
	Nedre Ringen.	Eloquentiæ Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Matheseos Lector.	Theologiæ Lector.	Gymnastik.	Historiarum Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.
Fredag	Öfre Ringen.	Eloquentiæ Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Matheseos Lector.	Theologiæ Lector.	Gymnastik.	Historiarum Lector.	Öfningar för hela Coetus uti Tal och Declamation i tour.
	Nedre Ringen.	Philosophiæ Lector.	Historiarum Lector.	Theologiæ Lector.	Matheseos Lector.	Gymnastik.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	
Lördag	Öfre Ringen.	Philosophiæ Lector.	Historiarum Lector.	Adjunct.	Läraren i Natural-Historien.	Sång samfäldt med Skolan.	Öfning i Instrumental-Musik.	
	Nedre Ringen.	Eloquentiæ Lector.	L. L. Gr. & Hebr. Lector.	Läraren i Natural-Historien.	Adjunct.			

Vidfogat meddelande. Av B. Rud. Hall.

Sommaren 1925 utarbetade jag följande utkast och lämnade det åt några intresserade. På förekommen anledning må det här återgivas i tryck.

UTKAST TILL FÖRSLAG RÖRANDE EN

SVENSKA FOLKSKOLANS HISTORIA

INTILL 1942

(av exempelvis fem forskare).

I. Folkundervisning och folkskola före 1842 (översikt) 150 à 250 sidor
II. Folkskolan mestadels efter 1842:
A. Folkskolans understöds-, organisations- och stadgefrågor inför statsmyndigheterna (inklusive kampen för och emot folkskolans lagfästande före $^{18}/_{6}$ 1842; samtliga folkskolestadgars tillkomst; statsbidrag; organisationens artikulation; Rudenschöld, Carlson etc.; bottenskoletanken och dess realiserande; fortsättningsskolorna; kyrkomötets ställning). ..... 250 à 300 „
B. Folkskolan inför ortsmyndigheter, allmänhet och press (inklusive ekonomiska ortsbidrag; motstånd och medhåll; lokal skolorganisation; uttalanden på stämmor, i skolråd, i dags- och fackpressen). ..... 100 à 150 „
C. Folkskolans lärarekår (inklusive utbildning, rättsliga och sociala ställning, ekonomiska förhållanden, föreningsarbete, skolmöten, bildningsintresse, insatser av allmännare art). .... 100 à 200 „
D. Folkskolans arbete och arbetsmiljö (inklusive skolhus, materiell, böcker, didaktiska stadganden, läraregärning, lärjungar, skolgång, allmänna och speciella arbetsresultat). ..... 200 à 300 „

Summa sidor 800 à 1,200.
Medeltal: 1,000 sidor

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA 1921 o. f.

erhållas bäst genom medlemskap i Föreningen för svensk undervisningshistoria, Lund. Årsavgift 5 kronor. Porto 35 öre pr årgång. Förutbetalning. Eljest 30 öre postförskottsavgift pr gång. Årgång I (1921) upptar volymerna 1—4; årgång II (1922) vol. 5—7; årgång III vol. 8—10; årgång IV vol. 11—13; årgång V vol. 14—16; årgång VI vol. 17—19; årg. VII vol. 20—22; årg. VIII vol. 23 o. f.

Portofritt mot förskottsbetalning kunna hos utgivaren, adr. *Lund,* erhållas volymer efter fritt val à 3 kronor (volym 4 dock à kronor 3: 50, volym 2 à 2 kronor och vol. 3 à kr. 1: 50). Sålunda kan den som mera intresserar sig för folkskolan, köpa volymer om folkundervisningen, den av läroverken intresserade förvärva läroverksbanden o. s. v.

Översikt av innehållet:

Om vetenskap och undervisning i allmänhet; om logik och hebreiska; medeltidskyrkliga interiörer: volym n:o 5.
Om universiteten (Joh. Rudbeckius): n:o 5, 10.
Om furste- och adelsbildning: n:o 17.
Läroverksstadgarna 1561—1905: n:o 4, 7, 9, 11, 22.
Om läroverken: n:o 1, 5, 10, 15, 17.
Om lärd undervisning i folkskolor: n:o 8, 12.
Om enhetsskolan n:o 18, 20, 23.
Folkskolestadgarna 1842—1921: n:o 13.
Om folkundervisningen å särskilda orter: 2, 3, 6, 8, 10, 12, 14, 16.
Om Esaias Tegnérs insatser för folkundervisningen: n:o 14.
Om 1600-talets (Rudbeckii) folkundervisning, kyrkotukt, biktväsen, hemuppfostran, kontroll över kyrkogång och katekeskunskaper, kampen mellan kyrka och stat etc.: n:o 10, 19, 21.

Tillskriv Lektor B. RUD. HALL, LUND.

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR 1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

XI

1905 ÅRS LÄROVERKSSTADGAR

VIDFOGADE Å SÄRSKILDA ARK:
ILLUSTRERADE RECENSIONER

LUND 1930 / AKTIEBOLAGET SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1930] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. X]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Serievolym 31] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Årsvolym 3]

SVERIGES ALLMÄNNA LÄROVERKSSTADGAR 1561—1905

UNDER FLERAS MEDVERKAN UTGIVNA AV

B. RUD. HALL

XI

1905 ÅRS LÄROVERKSSTADGAR

VIDFOGADE Å SÄRSKILDA ARK:
ILLUSTRERADE RECENSIONER

I DISTRIBUTION: C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, LUND

Med föreliggande avtryck av Svensk författningssamling n:r 6 1905 avslutas serien av de »allmänna läroverksstadgar», som icke längre äro gällande. De tidigare delarna av denna serie ingå i volymerna 4, 7, 9, 11, 22 av Årsböcker.

LUND 1930
Aktiebolaget Skånska Centraltryckeriet

KUNGL. MAJ:TS NÅDIGA STADGA

för rikets allmänna läroverk;

gifven Kristiania slott den 18 februari 1905.

Vi OSCAR, med Guds nåde, Sveriges, Norges, Götes och Vendes Konung, göre veterligt: att sedan af Oss utsedda kommitterade utarbetat förslag till ändrad anordning af rikets allmänna läroverk och i sammanhang därmed afgifvit underdånigt förslag till ändringar i stadgan för nämnda läroverk af den 1 november 1878 samt öfver kommitterades berörda förslag vederbörande myndigheter inkommit med underdåniga utlåtanden, så, och efter det Riksdagen på Vår nådiga framställning godkänt vissa hufvudgrunder för läroverkens anordning, hafve Vi, som låtit med biträde af särskilda tillkallade sakkunnige inom Vårt Ecklesiastikdepartement närmare granska och delvis omarbeta förutnämnda förslag till ändringar i gällande läroverksstadga, funnit godt, med upphäfvande af samma stadga samt hvad hittills gällande författningar i öfrigt innehålla stridande mot nedan intagna bestämmelser, fastställa följande stadga för rikets allmänna läroverk.

FÖRSTA KAPITLET.

Läroverkens indelning och ändamål.

§ 1. Rikets allmänna läroverk äro af två slag, nämligen dels realskolor, dels högre allmänna läroverk, de senare omfattande förutom realskola äfven gymnasium. Samtliga dessa läroverk äro, med det undantag hvarom i § 4 förmäles, afsedda för manliga lärjungar.

§ 2. Realskolan utgår från ett kunskapsmått, ej öfverstigande hvad som enligt normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor inhämtas i första klassen af fast folkskola litt. A, och har till ändamål att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning.

Realskolans lärokurs omfattar sex ettåriga klasser och afslutas med en examen, kallad realskolexamen.

§ 3. Gymnasiet utgår från det i de fem lägre klasserna af realskolan inhämtade kunskapsmåttet och har, utöfver realskolans allmänbildande uppgift, till särskildt ändamål att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas.

Gymnasiets lärokurs, som är delad på två bildningslinjer, real- och latingymnasium, omfattar fyra ettåriga ringar och afslutas med en examen, kallad studentexamen.

§ 4. Vissa realskolor äro anordnade som samskolor med tillträde för såväl manliga som kvinnliga lärjungar.

För samskolorna, deras lärare och lärarinnor samt lärjungar gälla, i tillämpliga delar och där ej annorlunda här nedan stadgas, samma bestämmelser som i fråga om öfriga realskolor.

ANDRA KAPITLET.

Arbetets allmänna anordning vid läroverken.

Läro- och öfningsämnen.

§ 5. Läroämnen i realskolan äro: kristendom, modersmålet, tyska, engelska, historia, geografi, matematik och naturlära äfvensom för lärjungar, som däri önska erhålla undervisning, franska.

Öfningsämnen i realskolan äro: välskrifning, teckning, musik och gymnastik samt vid samskola dessutom handarbete för kvinnliga lärjungar; där förhållandena det medgifva, meddelas jämväl åt lärjungar, som sådant åstunda, undervisning i slöjd.

§ 6. Läroämnen å realgymnasiet äro: kristendom, modersmålet, tyska, engelska, franska, historia, geografi, filosofisk propedeutik, matematik, biologi, fysik och kemi.

Läroämnen å latingymnasiet äro: kristendom, modersmålet, latin, grekiska, tyska, engelska, franska, historia, geografi, filosofisk propedeutik, matematik, biologi och fysik.

Öfningsämnen å gymnasiet äro: teckning, musik samt gymnastik och vapenöfning.

§ 7. 1. Lärjunge i realskolan, som åtnjuter undervisning i franska, vare, efter af målsman hos rektor gjord skriftlig anmälan, frikallad från deltagande i undervisningen i teckning.

2. I samskolans tre högsta klasser vare kvinnlig lärjunge, efter af målsman hos rektor gjord skriftlig anmälan, frikallad från undervisningen i tyska eller engelska äfvensom från viss del af undervisningen i matematik. Lärjunge, som åtnjuter sådan befrielse, må utan hinder däraf kunna i vederbörlig ordning till högre klass inom realskolan uppflyttas men äge ej rätt att undergå realskolexamen enligt den för läroverkets lärjungar stadgade ordning.

3. Kvinnlig lärjunge vare, efter af målsman hos rektor gjord skriftlig anmälan, frikallad från deltagande i undervisningen i handarbete.

§ 8. 1. Lärjunge, som blifvit flyttad till gymnasiets tredje ring, äger, efter af målsman hos rektor gjord skriftlig anmälan, rätt att vid läsårs början bortvälja ett å den stadgade timplanen förekommande läroämne eller teckning eller ock två af dessa ämnen, såvida de i högsta ringen tillsammans ej upptaga mera än sex timmar i veckan.

Härvid bör dock iakttagas, att alla lärjungar skola deltaga i modersmålet samt, med det undantag som i § 9 omförmäles, äfven i kristendom.

Det åligger rektor att fästa lärjunges uppmärksamhet på den verkan, bortval af ämne kan komma att utöfva på blifvande flyttning och studentexamen.

2. Lärjunge å realgymnasiet, som bortvalt matematik, äger rätt att efter samråd med vederbörande lärare följa undervisningen i de delar af ämnet, hvilka han behöfver inhämta för att kunna tillgodogöra sig undervisningen i fysik.

3. Har lärjunge vid inträde i gymnasiets tredje ring icke eller endast till en del använt sin rätt till bortval, vare han oförhindrad att sedermera, vid läsårs början, använda denna rätt inom de i mom. 1 angifna gränser.

4. Önskar lärjunge åter begagna undervisningen i bortvaldt ämne, skall han vid särskildt anställd pröfning visa sig äga härför erforderliga kunskaper.

§ 9. Lärjunge, tillhörande främmande trosbekännelse, vare, efter af målsman hos rektor gjord skriftlig anmälan, frikallad från deltagande i undervisningen i kristendom men skall genom målsmans försorg erhålla vederbörlig religionsundervisning. Befrielse från undervisningen i kristendom medför för sådan lärjunge icke någon inskränkning i den enligt § 8 medgifna rätt till bortval.

§ 10. Från den i de stadgade undervisningsplanerna föreskrifna undervisning i musik, gymnastik och vapenöfning samt, i fråga om realskolan och gymnasiets två lägsta ringar, äfven teckning må rektor på grund af läkares intyg eller andra giltiga skäl kunna medgifva befrielse.

Undervisningsplan och arbetsordning.

§ 11. Målet för undervisningen i de olika läro- och öfningsämnena äfvensom timplan och kursfördelning angifvas i särskildt utfärdade undervisningsplaner.

§ 12. 1. Inom realskolans första klass bestrides undervis-

ningen i läroämnena, där icke särskilda omständigheter föranleda undantag, af en enda lärare.

2. Inom hvar och en af de två nästföljande klasserna må undervisningen i läroämnena öfverlämnas åt två eller tre eller, där så nödigt finnes, flera lärare; dock bör äfven i dessa klasser under så många lärotimmar, som lämpligen kan ske, undervisningen i sagda ämnen bestridas af en enda lärare.

3. I öfrigt vare undervisningen i allmänhet efter läroämnena mellan lärarna fördelad.

§ 13. I realskolans sjätte klass och gymnasiets första ring skola lärjungarna i läroämnen åtnjuta skild undervisning; dock må, om vid något läroverk särskilda förhållanden sådant påkalla, dessa lärjungar efter bepröfvande af Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk kunna undervisas tillsammans i sådana lärostycken, som för sjätte klassen och första ringen äro gemensamma.

§ 14. Vid läroverk, där både real- och latingymnasium finnes, skola lärjungarna i samma ring åtnjuta gemensam undervisning i de läroämnen, som å bägge gymnasierna äro likställda, och skild undervisning i öfriga läroämnen, därest icke Öfverstyrelsen på grund af lärjungarnas antal pröfvar annan anordning vara af förhållandena påkallad.

§ 15. 1. I öfverensstämmelse med stadgade timplaner samt med tillämpning af öfriga hithörande bestämmelser skall rektor, efter vederbörande lärares hörande, för hvarje läsår dels uppgöra och bestämma arbetsordning, upptagande för hvarje klass, ring eller afdelning och hvarje undervisningstimme i veckan visst läro- eller öfningsämne samt lärares namn, dels ock fördela skyldigheten att rätta lärjungarnas skriftliga arbeten.

Arbetsordning skall vara i hvarje lärorum anslagen.

2. Den för läsåret uppgjorda arbetsordningen skall före den 15 oktober af rektor till Öfverstyrelsen insändas. Därest för vårterminen ändring i arbetsordningen vidtages, skall före den 15 februari uppgift härom till Öfverstyrelsen insändas.

§ 16. Före slutet af hvarje läsår skall rektor, på förslag af vederbörande lärare, gifva lärjungarna i realskolans fjärde och femte klasser samt gymnasiets tre första ringar anvisning på ett antal för frivilliga själfstudier under sommarferierna lämpliga uppgifter; börande dessa uppgifter i läroverkets årsredogörelse införas.

Lärotider m. m.

§ 17. 1. Läsåret, som fördelas i två terminer, nämligen hösttermin och vårtermin, börjar inom augusti och slutar inom juni månad, därest icke särskilda omständigheter föranleda undantag. Dag för terminernas början och slut bestämmes efter rektors för-

slag af Eforus, som årligen före den 1 april till Öfverstyrelsen härom med afseende å följande läsår lämnar underrättelse.

2. Läsåret skall, utöfver tiden för höstterminens inträdes- och flyttningspröfningar, omfatta trettioåtta veckor, och skall vid fördelning af läsåret på höst- och vårtermin tillses, att vid samma läroverk läsveckornas antal blir lika stort under kalenderår som under läsår.

3. I läsåret inräknas den ledighet, som från och med torsdagen före påsk till och med nästföljande onsdag, och likaledes den, som från och med lördagen före pingst till och med nästföljande tisdag lämnas lärjungarna. Därest i något särskildt fall, för vinnande af lämpligare fördelning af lärjungarnas ledighet under vårterminen, en sådan åtgärd skulle finnas ändamålsenlig, må efter läroverkskollegiets bepröfvande ledigheten under de två söckendagarna vid pingst kunna helt eller delvis utbytas mot annan ledighet af motsvarande längd under loppet af samma termin.

4. Under den öfriga delen af året äro allmänna ferier, omkring tre veckor vid julhelgen och den återstående tiden under sommaren. Lärjunges vistelseort under ferierna skall för rektor tillkännagifvas.

§ 18. 1. Undervisningen fördelas på undervisningstimmar, af hvilka hvar och en, där ej annorlunda föreskrifves, omfattar fyrtiofem minuter.

2. Antalet undervisningstimmar i veckan för hvarje klass eller ring bestämmes genom de stadgade undervisningsplanerna.

3. Ej må på samma dag förekomma flera än sex af det för undervisningen i läroämnena samt i välskrifning och teckning bestämda antal timmar, ej heller af annan anledning, än i §§ 19, 20 och 22 sägs, under någon söckendag all undervisning uteblifva.

4. Mellan två undervisningstimmar i följd skola lärjungarna åtnjuta tio minuters rast. Dessutom skall till frukostlof anslås minst en och en kvarts timme.

5. Frukostlofvet må ej föregås af mera än tre, ej heller efterföljas af mera än fyra undervisningstimmar. Därvid iakttages, att af fyra undervisningstimmar i följd minst en skall anslås åt öfningsämne, samt att, i fråga om realskolan, af tre eller fyra sådana timmar högst två må användas till undervisning, som erfordrar hemarbete.

6. Den obligatoriska undervisningen bör i regeln förläggas till tiden före middagen. Förlägges undervisning till en senare tid, skall den föregås af minst två timmars ledighet.

7. Undervisningen skall, med hänsyn till ämnenas olika beskaffenhet, i möjligaste mån så anordnas, att till måndagen lärjungarnas hemarbete inskränkes och att samma arbete jämnt fördelas å veckans återstående arbetsdagar.

§ 19. 1. För hela läroverket gemensam ledighet från undervisningen skall af rektor lämnas sammanlagdt minst fyra, högst sex dagar under läsåret.

2. Lärjungarna i gymnasiets tredje och fjärde ringar skola fyra gånger i månaden åtnjuta en hel dags ledighet från undervisningen, af hvilka dagar tre skola användas för skriftliga arbeten å lärorummet. Ledighet från undervisningen skall jämväl lämnas åt lärjungarna i gymnasiets första och andra ringar samt i realskolans sjätte klass tre dagar, i realskolans femte klass en och en half dag, i realskolans fjärde klass en dag i månaden; och skall denna ledighet delvis användas till skriftliga arbeten å lärorummet.

3. I månad, under hvilken för hela läroverket gemensam ledighet inträffar eller undervisningen af annan anledning i afsevärd mån inskränkes, må lämplig minskning äga rum i den i mom. 2 föreskrifna ledighet, och skall i sådant fall det skriftliga arbete, som eljest skolat verkställas å lärorummet, utföras i hemmet.

4. För hvarje termin skall rektor uppgöra plan för den i mom. 2 stadgade ledighet samt därvid tillse, att, såvidt möjligt är, de olika ämnena drabbas likformigt af den tidsförlust, som ledighet af olika anledningar medför.

5. Den ledighet från undervisningen, som med anledning af inträdespröfning och terminsafslutning nödvändiggöres, inräknas ej i de i mom. 1 och 2 stadgade lofdagarna.

§ 20. 1. De lärjungar, som bereda sig till förestående studentexamen, må rektor kunna bevilja två, högst tre dagars ledighet före den skriftliga pröfningen samt, efter samråd med vederbörande lärare, befrielse från vissa undervisningstimmar under de veckor, som närmast föregå den muntliga pröfningen.

2. När så finnes lämpligt, må rektor, efter samråd med vederbörande lärare, kunna två till tre gånger hvarje termin medgifva lärjungarna, klass- eller afdelningsvis, frihet från hemarbete till viss dag mot skyldighet för lärjungarna att i stället under bestämd tid ägna sig åt idrottsöfning eller friluftslek.

§ 21. Behöfver lärjunge för någon sin angelägenhet ledighet från undervisningen, begäre sådan hos rektor.

§ 22. I sammanhang med sådan ledighet, som i § 19 omförmäles, äfvensom annars, då anledning därtill gifves, må rektor kunna till högtidlighållande af något fosterländskt eller eljest betydelsefullt minne samla läroverkets ungdom samt därvid, i den mån lämpligt finnes, anlita lärares medverkan.

§ 23. Hvarje morgon så tidigt, att därigenom icke någon del af följande undervisningstimme upptages, förrättas för hela läroverket gemensam bön med sång och bibelläsning; och må tiden för sådan förrättning ej utsträckas öfver en kvarts timme. Lärarna

lede denna andaktsöfning på det sätt och i den ordning rektor bestämmer.

§ 24. Sön- och helgdagar böra lärjungarna, så ofta och i den ordning Eforus på rektors förslag bestämmer, bevista högmässogudstjänsten eller särskildt anordnad skolgudstjänst; dock äge rektor att i särskilda fall för lärjunge medgifva annan ordning för gudstjänstbesök eller därifrån meddela befrielse.

Termins början och årsafslutning.

§ 25. Sedan å utsatt dag och timme vid termins början läroverkets lärare och samtliga lärjungar tillstädeskommit, anställe rektor, efter det bön med sång blifvit förrättad, upprop med lärjungarna samt göre med afseende på den förestående arbetstiden lämpliga erinringar och meddelanden.

§ 26. 1. Å den sista eller, där så erfordras, de två sista söckendagarna af läsåret skall med realskolans fem lägre klasser och gymnasiets tre första ringar anställas offentlig årsafslutning med förhör i läroämnen äfvensom uppvisning i musik och gymnastik. Förhöret, som för hvarje klass, ring eller afdelning ej må upptaga mer än fyra timmar, förrättas i närvaro af Eforus eller Inspektor eller vid samskola dess styrelse. Lärjungarnas föräldrar och målsmän äfvensom andra för läroverkets verksamhet intresserade personer inbjudas af rektor att förrättningen öfvervara.

Tid för årsafslutningen med därmed förenade förhör och uppvisningar bestämmes efter rektors förslag af Eforus, som därom till Öfverstyrelsen hvarje år före den 1 april lämnar underrättelse.

2. Lärjungarnas under året utförda skriftliga arbeten jämte prof på deras färdighet i teckning och slöjd samt vid samskola kvinnligt handarbete böra vid årsafslutningen företes.

3. Efter afslutade förhör och uppvisningar kungöras inför den samlade ungdomen flyttningarna inom läroverket samt de belöningar och understöd, som blifvit lärjungar tillerkända, hvarefter ungdomen hemförlofvas och läsåret med bön och sång afslutas.

Intagning i läroverk och öfvergång från ett läroverk till ett annat.

§ 27. 1. Intagning i läroverk samt öfvergång från ett läroverk till ett annat må ej ske å annan tid än vid termins början med undantag dock för inträdessökande, som på grund af bestämmelserna i § 45 mom. 2 och 3 icke kunnat vid ett läroverk intagas och ofördröjligen vid annat söker inträde, eller som eljest kan styrka sådant förfall, att rektor finner undantag från detta stadgande böra äga rum.

2. I fråga om antalet af de lärjungar, som i hvarje klass eller ring få mottagas, gälle hvad därom i § 45 är stadgadt.

§ 28. 1. Ej må i allmänt läroverk som lärjunge intagas under höstterminen annan än den, som, då inträde sökes, redan uppnått eller som före kalenderårets utgång uppnår nio års ålder, ej heller under vårterminen annan än den, som före utgången af närmast föregående kalenderår uppnått nämnda ålder.

2. Ej må någon, som före det kalenderår, då inträde sökes, fyllt tolf år, intagas i realskolans första klass; och iakttages beträffande intagning i realskolans öfriga klasser, att den med ledning af detta stadgande för hvarje klass beräknade åldern ej må vara öfverskriden. Undantag från de i detta moment gifna bestämmelser må rektor eller vid samskola dess styrelse efter pröfning af omständigheterna och efter kollegiets hörande kunna medgifva.

3. Inträdessökande skall förete dels intyg af vederbörande prästerskap, innehållande uppgift om föräldrar, födelseort, ålder och, där så ske kan, uppförande samt anteckning därom, att han haft naturliga eller vaccinkoppor, dels ock intyg af läkare, att han icke lider af sjukdom eller lyte, som gör honom olämplig för skolarbete eller kan menligt inverka på medlärjungar. Har han förut varit i annat allmänt läroverk intagen, skall han dessutom förebringa vederbörligt afgångsbetyg från det läroverk, han senast bevistat, samt, därest han öfvergår under termins lopp, kvitto å de af honom senast erlagda terminsafgifter, eller, såvida han från erläggande af dylika i föreskrifven ordning befriats, bevis därom.

4. De i mom. 3 föreskrifna intyg skola af rektor granskas samt, ifall den sökande intages, till sitt hufvudsakliga innehåll i matrikeln antecknas och vid läroverket förvaras.

§ 29. 1. För inträde i realskolans första klass fordras:

a) förmåga att tydligt och säkert läsa innantill och att med egna ord redogöra för innehållet af en uppläst enkel berättelse;

b) någon färdighet i välskrifning;

c) någon färdighet i rättskrifning;

d) kännedom om viktigare berättelser ur gamla och nya testamentets bibliska historia; några psalmverser;

e) färdighet i användandet af de fyra räknesätten med hela tal, högst fyrsiffriga, dock att icke må fordras användning af mer än tvåsiffriga multiplikatorer och divisorer; någon kännedom om sorter och någon öfning i hufvudräkning;

f) kännedom om Skandinaviska halföns gränser, om det allmännaste af dess höjdförhållanden och om Sveriges hufvuddelar; närmare kännedom antingen om Götaland eller om Svealand och Norrland; förmåga att på kartan utvisa det genomgångna.

2. För inträde i hvarje annan klass eller ring fordras, med de undantag, som i mom. 3—5 sägas, att hafva inhämtat samtliga de lärokurser, som för de föregående klasserna och ringarna äro stadgade, samt, därest inträde sökes under vårterminen, att jämväl kunna nöjaktigt redogöra för de lärostycken, som under höstterminen blifvit genomgångna i den klass eller ring, där inträde sökes.

3. Kvinnlig lärjunge, som söker inträde i någon af samskolans tre högsta klasser och som, efter af målsman hos rektor gjord skriftlig anmälan, önskar komma i åtnjutande af sådan befrielse från undervisningen i tyska eller engelska som i § 7 mom. 2 sägs, skall, därest befrielsen afser tyska, i detta ämne undergå pröfning, bedömd, oafsedt i hvilken klass inträde sökes, efter fordringarna för inträde i fjärde klassen, men, därest befrielsen afser engelska, vara, där inträdespröfning i detta ämne eljest skolat förekomma, från sådan befriad.

4. Den, som söker inträde i gymnasiets fjärde ring, äger rätt till befrielse från pröfning i ett eller två läroämnen, motsvarande den rätt till befrielse från viss del af undervisningen, som enligt § 8 tillkommer lärjunge å gymnasiet; skolande lärjunge, som önskar begagna sig af sådan rätt, vid inträdet ådagalägga, att han i de läroämnen, i hvilka han önskar befrias från pröfning, äger för flyttning till tredje ringen erforderliga kunskaper.

Enahanda bestämmelse gälle äfven i fråga om den, som vid vårtermins början söker inträde i tredje ringen.

5. Inträdessökande, som tillhör främmande trosbekännelse, vare efter anmälan frikallad från pröfning i religionskunskap.

§ 30. Med inträdessökande anställe lärarna pröfning enligt den anordning, rektor äger bestämma. De inträdessökandes insikter bedömas med de i § 35 mom. 2 angifna vitsord, hvilka i en särskild betygskatalog införas. Äro bland de examinerande lärarna meningarna delade, om och i hvilken klass den sökande må intagas, afgöre det rektor.

§ 31. 1. Lärjunge, som utan examen afgått från läroverk och icke varit mer än två terminer frånvarande, skall, om han till läroverket återvänder, med afseende på rätt att såsom lärjunge tillhöra viss klass eller ring behandlas såsom om han icke varit från läroverket frånvarande.

2. Lärjunge, som aflagt realskolexamen, äger rätt att inom en tid af två år utan pröfning vinna inträde i gymnasiets första ring.

3. Med lärjunge, som, utan att hafva aflagt examen, varit frånvarande mera än två år och önskar åter deltaga i undervisningen vid allmänt läroverk, förfares såsom med inträdessökande, hvilken förut icke tillhört sådant läroverk.

§ 32. Den rätt att tillhöra viss klass eller ring, som tillkommer lärjunge vid allmänt läroverk, äger han, såvida stadgandena i §§ 45 och 46 icke därför utgöra hinder, att utan förnyad pröfning jämväl åtnjuta vid hvarje annat allmänt läroverk, till hvilket han efter anmälan i vederbörlig ordning öfvergår, eller vid hvilket han, såvida han på grund af nämnda stadganden vid ett annat läroverk icke kunnat mottagas, söker inträde; dock att detta icke gäller i fråga om inträde i gymnasiets fjärde ring.

§ 33. 1. Vid inskrifning i läroverk erlägge den antagne de enligt § 218 föreskrifna inskrifningsafgifter.

2. Frikallad från dessa afgifter vare, efter rektors beprövande, bevisligen obemedlad inträdessökande samt sådan lärjunge, som i § 31 mom. 1 eller 2 omförmäles, äfvensom lärjunge, hvilken öfvergår från ett läroverk till ett annat.

§ 34. Ingen annan än den, som enligt stadgad ordning blifvit i läroverket intagen, äge tillåtelse att såsom lärjunge begagna sig af undervisningen därstädes.

Flyttning och afgång utan examen.

§ 35. 1. Vid slutet af hvarje termin tilldelas åt lärjungarna vitsord, öfver deras uppförande af kollegiet, öfver deras allmänna flit, i den ordning som i § 171 sägs, af klasskonferensen samt öfver deras insikter och färdigheter i läro- och öfningsämnen af vederbörande lärare. Samtliga dessa vitsord skola införas i en särskild betygskatalog.

2. Lärjunges uppförande bedömes med vitsorden: Mycket godt, Godt, Mindre godt, Klandervärdt; hans flit med vitsorden: Mycket god, God, Mindre god; hans insikter och färdigheter med vitsorden: Berömlig, Med utmärkt beröm godkänd, Med beröm godkänd, Icke utan beröm godkänd, Godkänd, Icke fullt godkänd, Otillräcklig; hans handstil med vitsorden: Väl vårdad, Vårdad, Mindre vårdad.

3. Lärjunge erhåller vid hvarje termins slut ett af klassföreståndaren undertecknadt betyg, upprättadt efter fastställdt formulär. Detta betyg skall lärjunge, då han följande termin till läroverket återkommer, medföra, påtecknadt af målsman, och för klassföreståndaren uppvisa.

4. Afskrift af betygskatalogen skall inom åtta dagar efter hvarje termins slut af rektor till Öfverstyrelsen insändas.

§ 36. 1. Allmän flyttning anställes vid läsårets slut, och uppflyttas därvid, på grund af då erhållna vitsord i läroämnena, till högre klass eller ring de lärjungar, som i samtliga dessa ämnen undfått minst vitsordet Godkänd; dock må beträffande lärjunge i realskolans fem lägre klasser och gymnasiets två lägsta ringar

bristande insikter i ett eller högst två läroämnen icke utgöra hinder för flyttning, såvida han blifvit godkänd i modersmålet och kollegiet på grund af hans insikter i andra läroämnen finner honom böra flyttas.

2. För flyttning till fjärde ringen gälla i tillämpliga delar samma bestämmelser, som i § 106 mom. 1 äro stadgade i fråga om studentexamens godkännande.

§ 37. Lärjunge, som vid vårtermins slut icke blifvit uppflyttad till högre klass eller ring, äger, därest han så önskar, att vid höstterminens början anmäla sig till flyttning, och skall i sådant fall med honom pröfning enligt af rektor uppgjord ordning anställas i de läroämnen, i vilka han vid vårterminens slut erhållit lägre vitsord än Godkänd.

§ 38. Lärjunge, som önskar att blifva uppflyttad till högre klass eller ring i annan ordning än den i §§ 36 och 37 angifna, äfvensom lärjunge, hvilken med målsmans bifall vill öfvergå från den ena af gymnasiets bildningslinjer till den andra eller från realskolans sjätte klass till gymnasiet eller tvärtom, skall, där så nödigt pröfvas, i vanlig ordning ådagalägga, att han äger de insikter, hvarom i § 29 mom. 2—5 stadgas; dock må sådan uppflyttning eller öfvergång ske endast vid termins början.

§ 39. Lärjunge, som erhållit flyttning från realskolans femte klass, äger att, efter af målsman hos rektor gjord anmälan, med afseende på den fortsatta undervisningen vid läroverket välja emellan realskolans sjätte klass och första ringen af vare sig real- eller latingymnasium.

§ 40. Önskar lärjunge, som aflagt realskolexamen, vid nästföljande höstermins början vinna inträde i gymnasiets andra ring, vare han vid inträdespröfningen fritagen från förhör i de ämnen, som i § 82 omförmälas.

§ 41. Lärjunge, som tillbragt två år i samma klass eller ring vid samma eller olika läroverk, men likväl vid sådan flyttning, som i §§ 36 och 37 sägs, ej befunnits äga de kunskaper, som för uppflyttning till högre klass eller ring erfordras, varde, såvida icke kollegiet pröfvar sjuklighet eller andra giltiga skäl böra föranleda undantag, med vederbörligt betyg från läroverket skild och må icke i samma klass vid annat allmänt läroverk mottagas.

§ 42. Åstundar lärjunge att utan undergående af realskolexamen eller studentexamen från läroverket afgå, anmäle hos rektor sin önskan och uppvise därvid, om han är omyndig, målsmans skriftliga samtycke. Rektor äge att för honom, på grund af nästföregående termins betygskatalog, utfärda afgångsbetyg i enlighet med fastställdt formulär. Förefinnes skäl till ändring i det åt lärjunge enligt nämnda katalog meddelade vitsord för uppföran-

de, må dock afgångsbetyg icke meddelas, förr än kollegiet fattat nytt beslut angående sagda vitsord.

§ 43. Lärjunge, som icke inställt sig vid läroverket och icke anmält giltigt förfall hos rektor inom två veckor efter termins början, skall anses hafva från läroverket afgått.

Lärjungarnas fördelning inom klass eller ring.

§ 44. Därest lärjungarna i en klass eller ring skulle komma att uppgå till ett så stort antal, att de ej lämpligen kunna tillsammans undervisas, må denna klass eller ring, enligt de grunder, som i § 45 närmare angifvas, och i den ordning, som i § 120 mom. 1—3 sägs, efter pröfning i hvarje särskildt fall af Öfverstyrelsen kunna uppdelas i två eller flera afdelningar.

§ 45. 1. Lärjungar, som fullgjort de för flyttning till eller intagning i en klass eller ring föreskrifna villkor, må i afdelning, som för ifrågavarande klass eller ring blifvit af Öfverstyrelsen bestämd, i nedan angifven ordning mottagas till det antal, som i mom. 2 och 4 sägs:

A. sådana läroverkets lärjungar, hvilka antingen förut tillhöra klassen eller ringen och äro berättigade att där kvarstanna eller blifvit i föreskrifven ordning dit uppflyttade;

B. till intagning vid läroverket anmälda lärjungar, som tillhöra läroverkets lärjungeområde enligt bestämmelserna i § 46 mom. 1;

C. till intagning vid läroverket anmälda lärjungar från annat allmänt läroverks lärjungeområde.

2. I hvarje för viss klass eller ring bestämd afdelning må undervisas i realskolan högst 35 och å gymnasiet högst 30 lärjungar, såvida icke Öfverstyrelsen, i den ordning som i § 120 mom. 3 sägs, annorlunda bestämmer; och må till följd häraf, därest inom hvarje för viss klass eller ring bestämd afdelning antalet lärjungar af gruppen A uppgår i realskolan till 35 och å gymnasiet till 30, i ifrågavarande klass eller ring ingen ny lärjunge vid läroverket inskrifvas.

3. Vid jämförelse mellan lärjungar inom hvardera af grupperna B och C bör företräde till intagning vid läroverket bestämmas dels efter vitsord, meddelade i inträdespröfningen, eller, där sådan pröfning på grund af § 32 icke erfordrats, i afgångsbetyg från annat allmänt läroverk, dels beträffande läroverk, som hafva gemensamt lärjungeområde, med hänsyn till lärjungarnas boningsorter på längre eller kortare afstånd från de olika läroverken.

4. Med afseende på det antal lärjungar, som får i en och samma afdelning mottagas, skola vid läroverk med både real- och

latingymnasium lärjungarna i samma ring anses utgöra blott en afdelning.

§ 46. 1. Lärjunge anses tillhöra lärjungeområdet för det allmänna läroverk, som är beläget närmast intill den ort, där han har sitt egentliga hem, och i hvilket undervisning meddelas af den art, han önskar åtnjuta. Finnas inom samma stad flera allmänna läroverk, böra de anses hafva gemensamt lärjungeområde, så framt ej Öfverstyrelsen annorlunda förordnar.

2. Läroverkets rektor pröfve och afgöre, då sådant erfordras, huruvida lärjunge må anses tillhöra läroverkets lärjungeområde eller icke, äfvensom huruvida till intagning anmäld lärjunge må hafva företräde framför en annan.

Allmänna grunder för undervisningen.

§ 47. 1. Vid undervisning i läroämnen skall i första hand tillses, att den harmoniska utvecklingen af lärjungarnas anlag och förmögenheter icke må stå tillbaka för inhämtandet af minneskunskaper. Läraren bör därför bemöda sig att låta den fortgående utvidgningen af lärjungarnas kunskapsmått städse syfta till att främja utvecklingen af deras förmåga att rätt tillägna sig, ordna och använda hvad de vid undervisningen inhämta.

2. Med noggrannt aktgifvande på de särskilda lärjungarnas krafter och anlag samt deras utveckling skall läraren öfva dem till att själfverksamt taga del i det arbete, som vid undervisningen äger rum, samt använda läroboken hufvudsakligen som ett hjälpmedel att fästa i minnet hvad de under lärarens ledning redan vid undervisningen tillägnat sig.

3. Då hemarbete föresättes lärjungarna, bör det underkastas den förberedande behandling, som graden af lärjungarnas utveckling samt de särskilda ämnena på grund af sin natur göra erforderlig. I de nedersta klasserna må hemarbete sparsamt begagnas och endast småningom ökas, i den mån lärjungens kropps- och själskrafter utvecklas. Uppgift å hvarje lärjungarna föresatt hemarbete skall af läraren införas i klassens anteckningsbok.

4. Den i frågor och svar fortgående muntliga undervisningen vare det viktigaste medlet att utvidga och befästa lärjungarnas insikter. Därvid bör dock tillses, att lärjungarna i gymnasiets högre ringar, där så finnes lämpligt, äfven få göra förberedande bekantskap med en vetenskaplig forsknings- och framställningsmetod.

5. I alla läroämnen och på alla de stadier af undervisningen, där sådant låter sig göra, skall läraren till underlättande af lärjungarnas uppfattning använda lämplig åskådningsmateriel.

6. De skriftliga arbetena böra sättas i närmaste samband med den muntliga undervisningen och i första hand åsyfta att utveckla

lärjungarnas förmåga att behärska och använda den vunna kunskapen.

§ 48. Vid undervisning i öfningsämne skall städse nödig varsamhet iakttagas, så att läraren genom en efter lärjungens ålder och framsteg noga afpassad fortgång, utan öfveransträngning af hans krafter, må främja den utveckling, denna undervisning afser att befordra.

§ 49. All undervisning bör så handhafvas, att den bidrager till att hos lärjungen väcka och underhålla ett fosterländskt sinnelag samt utveckla hans förmåga att göra ett vårdadt bruk af sitt modersmål.

Ordning och tukt.

§ 50. Icke blott genom meddelande af kunskaper och färdigheter utan äfven i öfrigt hafva de allmänna läroverken till uppgift att under samverkan med hemmen bidraga till lärjungarnas sedliga uppfostran.

§ 51. 1. Lärjunge vinnlägge sig om gudsfruktan, flit och goda seder samt vise vördnad för allmän lag och fastställd ordning.

2. För sina lärare vise lärjunge aktning och ovillkorlig lydnad samt emottage fogligt och utan gensägelse deras föreskrifter, tilltal eller bestraffningar.

3. Med hvarandra lefve lärjungarna i fördragsamhet och sämja; och vare all våldsam eller skymfande behandling af medlärjungar förbjuden.

§ 52. 1. Vid termins början inställe sig lärjunge vid läroverket den dag och timme, som enligt därom gjordt tillkännagifvande blifvit bestämd.

2. Vid undervisningstimmarna infinne sig lärjunge på utsatt klockslag, snygg och ordentligt klädd samt försedd med nödiga läroböcker, iakttage ordning och sedighet samt följe undervisningen med uppmärksamhet. Likaledes infinne sig lärjunge å utsatt tid vid de bestämda andaktsöfningarna samt följe undervisningen med uppmärksamhet. Likaledes infinne sig lärjunge å utsatt tid vid de bestämda andaktsöfningarna samt öfvervare dessa med stillhet och uppmärksamhet.

3. Sker genom lärjunges förvållande skada å läroverkets byggnader, undervisningsmateriel eller inredning, ersättes den ofördröjligen af den skyldige. Kan icke den vållande uppgifvas, ersättes skadan genom sammanskott af de lärjungar, under hvilkas samvaro den skett.

4. Till biträde åt lärarna vid upprätthållande af skick och ordning utses bland lärjungarna inom hvarje klass och ring eller, där klass eller ring är delad i afdelningar, inom hvarje sådan afdelning af klassföreståndaren eller af rektor ordningsmän, hvilka

det åligger att hafva uppsikt öfver medlärjungarnas uppförande inom lärorummet, vårda läroverkets där befintliga tillhörigheter m. m.

§ 53. 1. Jämväl utom läroverket iakttage lärjunge ett anständigt uppförande samt hålle snyggt och ordentligt i sin bostad.

2. Lärjunge afhålle sig från sådana förlustelser och njutningsmedel, hvilka kunna menligt inverka på hans andliga och kroppsliga utveckling eller icke lämpa sig för hans ålder och egenskap af lärjunge, samt ställe sig till noggrann efterrättelse de föreskrifter, som rektor i samråd med kollegiet och efter Öfverstyrelsens godkännande i dessa afseenden meddelar.

§ 54. 1. Vid hvarje af lärjunge begången mindre förseelse söke lärare först genom tilltal och varning rätta den felande.

2. Vid fortsatt felaktighet eller vid svårare förseelse må, allt efter felets beskaffenhet, anmärkning i klassens anteckningsbok eller ock annan af rektor, i fråga om kvinnlig lärjunge efter samråd med första lärarinnan, godkänd art af bestraffning användas. Härvid iakttages dock, att kroppslig aga å gymnasiet och i realskolans sjätte klass i intet fall må förekomma samt i läroverkets öfriga klasser först efter af rektor i hvarje särskildt fall gifven bestämmelse.

3. Rektor må, där han så finner skäligt, hänskjuta fråga om lärjunges bestraffning till kollegiet, som äger att efter hållen undersökning döma den felande till offentlig varning eller annan lämplig bestraffning.

4. Har lärjunge, tillhörande någon af realskolans fem lägre klasser, två terminer i följd eller lärjunge, tillhörande realskolans sjätte klass eller gymnasiet, en termin erhållit lägsta betyget för uppförande, skall han af rektor erinras, att, om han till läroverket återkommer och sitt uppförande icke bättrar, han då blir därifrån förvisad; och skall rektor härom underrätta lärjunges målsman.

5. Lärjunge, som det oaktadt icke bättrar sig, äfvensom lärjunge, hvilken genom osedlighet utöfvar skadligt inflytande på sina medlärjungar eller begår svårare förbrytelse eller eljest i annat fall, än i § 55 mom. 1 sägs, gör sig ovärdig att vid läroverket njuta undervisning, varde af kollegium dömd att från läroverket för viss tid, dock högst fyra terminer, förvisas. Förvisningsdom jämte föregående undersökning skall i protokoll upptagas och domen underställas Öfverstyrelsens pröfning. Från den dag, då kollegiets förvisningsdom fälles, må den dömde tills vidare icke begagna sig af undervisningen vid läroverket.

6. Lärjunge, som från läroverket förvisats, må icke erhålla annat betyg än afskrift af domen och må icke under förvisningstiden vid allmänt läroverk mottagas samt efter densamma blott i den händelse, att han kan förete tillförlitligt intyg därom, att

han ådagalagt godt uppförande under den tid, han varit från läroverket skild.

§ 55. 1. Anklagas lärjunge vid domstol för brott, vare vid rättegången närvarande ett af kollegiet förordnadt ombud, hvilket äger rätt till talan i allt, hvad lärjungen angår. Framkomma under målets behandling sådana omständigheter, att det befinnes olämpligt, att den anklagade lärjungen fortfarande vid läroverket åtnjuter undervisning, äge kollegiet honom från läroverket utesluta, intill dess i målet blifvit dömdt. Pröfvas den anklagade genom laga kraftvunnet utslag skyldig till sådan förbrytelse, som är af beskaffenhet, att lärjungen bör anses ovärdig att vid läroverket vistas, varde han af kollegiet från läroverket förvisad.

2. Begår lärjunge förbrytelse af beskaffenhet att endast af målsägande eller efter hans angifvelse kunna vid domstol åtalas, vare kollegiet, äfven om sådant åtal icke sker, oförhindradt att döma den skyldige till sådan bestraffning, som enligt denna stadga kan af kollegiet åläggas.

Fysisk uppfostran och sundhetsanordningar.

§ 56. Arbetet vid de allmänna läroverken bör i sin helhet anordnas och utföras med sorgfällig hänsyn till lärjungarnas hälsa och fysiska förutsättningar. Därvid böra särskildt vidtagas åtgärder för att hos lärjungarna främja en sund kroppsutveckling samt förebygga öfveransträngning och andra på deras välbefinnande menligt inverkande omständigheter.

§ 57. Läroverkshus jämte därtill hörande byggnader bör vara beläget på en sund och fritt liggande plats, hvilken tillika erbjuder tillräckligt utrymme för lärjungarnas lekar och rörelser i det fria samt medgifver uppförandet af rast- eller lekskjul för deras vistelse ute vid dålig väderlek.

§ 58. 1. För undervisningen afsedda lokaler tillika med trapphus och korridorer m. m. skola i fråga om antal, storlek och form, inredning, belysningsförhållanden, uppvärmning och luftväxling samt renhållning vara inrättade med noggrann hänsyn till deras särskilda ändamål och i öfverensstämmelse med de närmare föreskrifter, som i dessa afseenden af Öfverstyrelsen kunna varda gifna.

2. För samskola afsedt läroverkshus bör dessutom med afseende på inredning och anordning lämpas efter de särskilda förhållanden, som sammanhänga med läroverkets egenskap af läroanstalt för både manliga och kvinnliga lärjungar.

§ 59. 1. Inom läroverkshuset eller i dess omedelbara närhet bör finnas särskild gymnastiksal med omklädningsrum äfvensom, om möjligt, inrättning för dusch eller bad; saknas sådan inrättning,

bör, där så ske kan, tillfälle till billiga bad genom rektors försorg beredas lärjungarna.

2. För lärjungar, som under sommaren kvarstanna i läroverksstaden, bör, där omständigheterna sådant medgifva, genom rektors försorg beredas tillfälle att inhämta färdighet i simning.

3. För att främja lärjungarnas håg för idrottsöfningar och friluftslekar bör rektor söka bereda härför lämplig plats och anskaffa erforderlig materiel.

§ 60. I fråga om uppvärmning, ventilation, belysning och renhållning af läroverkets lokaler skall rektor, i samråd med skolläkaren, till noggrann efterlefnad uppgöra lämplig plan, hvilken bör vara i läroverkshuset på lämpligt sätt anslagen.

§ 61. 1. I ett och samma lärorum må, så vidt möjligt, ej flera lärjungar till undervisning sammanföras, än att, enligt de närmare anvisningar som af Öfverstyrelsen kunna varda meddelade, på hvarje lärjunge komma omkring sex kubikmeters rymd samt en golfyta af omkring en och en half kvadratmeter. Vid bestämmande af lärjungarnas plats i lärorummet bör hänsyn tagas till deras olika kroppsstorlek samt till beskaffenheten af deras syn- och hörselförmåga.

2. För lärjungarna afsedda sittplatser och bord böra vara så inrättade, att de möjliggöra och underlätta en riktig kroppshållning.

§ 62. I fråga om läro- och läseböcker bör tillses, att deras utstyrsel med afseende på papper, tryck och afbildningar motsvarar de fordringar, som en omsorgsfull vård af lärjungarnas synsinne påkallar. Detsamma gäller i tillämpliga delar öfrig vid undervisningen använd materiel.

§ 63. 1. Lärjunge är skyldig underkasta sig den i § 161 omförmälda läkareundersökning, och skall till resultatet af denna undersökning hänsyn tagas vid bestämmande af deltagande i eller befrielse från viss del af undervisningen.

2. Det vare lärjunge medgifvet att i hvarje sin hälsoangelägenhet, kostnadsfritt om han är obemedlad, hänvända sig till skolläkaren.

§ 64. Lärjunge, hvilken befinnes lida af sjukdom eller lyte, som gör honom olämplig för skolarbete eller innebär fara för öfriga lärjungars hälsa, må, efter af skolläkaren däröfver afgifvet skriftligt utlåtande, af kollegiet från läroverket skiljas; börande i afgångsbetyget anteckning göras om anledningen till afgången.

§ 65. 1. Vid fall af smittosam sjukdom bland lärjungarna eller inom deras närmaste omgifning skall underrättelse därom ofördröjligen meddelas rektor, hvilken i samråd med skolläkaren äger vidtaga nödiga försiktighetsåtgärder.

2. Lärjunge, som på grund af smittosam sjukdom varit från undervisningen afstängd, må ej till läroverket återvända, förrän

han för rektor företett af skolläkaren utfärdadt skriftligt medgifvande.

§ 66. Vid undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena bör, då lämpligt tillfälle därtill erbjuder sig, lärjungarnas uppmärksamhet fästas på hälsolärans viktigare lärdomar äfvensom, enligt vid vederbörande ämneskonferens uppgjord plan, meddelas en efter lärjungarnas uppfattning lämpad kännedom om de rusgifvande ämnenas och tobakens natur och verkningar. Äfven vid undervisningen i andra ämnen böra hithörande frågor, där så lämpligen kan ske, uppmärksammas.

TREDJE KAPITLET.

Afgångsexamina.

Realskoleexamen.

Realskolexamen för läroverkets lärjungar.

§ 67. Vid de allmänna läroverken anställes årligen mot vårterminens slut realskolexamen med de lärjungar i realskolans sjätte klass, hvilka behörigen därtill anmält sig; och afser denna examen att utröna, huruvida lärjungarna inhämtat det mått af kunskaper, hvilket i de stadgade undervisningsplanerna är angifvet som mål för realskolans undervisning.

§ 68. 1. Anmälan till realskolexamen skall före den 1 mars göras hos läroverkets rektor, hvilken det åligger att före den 15 i samma månad till Öfverstyrelsen insända efter fastställdt formulär upprättad förteckning på de anmälda.

2. Den, som anmäler sig till examen, skall därvid erlägga tio kronor, från hvilken afgift dock bevisligen obemedlade må efter rektors och kollegiets bepröfvande kunna befrias. De influtna afgifterna, afsedda att användas till med examen förenade kostnader, skola af rektor uppbäras och inom en månad till Statskontoret insändas.

§ 69. 1. I realskolexamen är pröfningen dels skriftlig, dels muntlig.

2. Den skriftliga pröfningen, som skall försiggå i början af maj, anställes samtidigt vid alla läroverk på tid, som af Öfverstyrelsen bestämmes. Uppgifter för de arbeten, som tillhöra denna pröfning, bestämmas, sedan af Öfverstyrelsen därom anmodade lärare uppgjort förslag, af Öfverstyrelsen.

3. Den muntliga pröfningen skall försiggå i anslutning till läroverkets årsafslutning och taga sin början å tid, som Öfver-

styrelsen för hvarje särskildt läroverk utsätter. Vid denna pröfning närvare Eforus eller Inspektor samt minst tre af vederbörande kommunalstyrelse utsedda, ojäfviga examensvittnen äfvensom vid samskola dess styrelse.

4. Vid realskolexamen äger allmänheten ej tillträde.

§ 70 Skriftlig pröfning anordnas i modersmålet, tyska, engelska och matematik, och skall pröfningen i hvarje ämne försiggå på särskild, för densamma bestämd dag. Profven skola utgöras af:

en svensk uppsats öfver ett bland flera uppgifna lättare ämnen;

en öfversättning från svenska till tyska eller, om lärjunge så önskar, reproduktion af en lättare tysk text;

en öfversättning från svenska till engelska eller, om lärjunge så önskar, reproduktion af en lättare engelsk text;

en profräkning;

ägande lärjunge att efter eget val deltaga i ettdera eller bägge profven i främmande språk.

De närmare föreskrifter, som rörande dessa prof kunna finnas erforderliga, meddelas af Öfverstyrelsen.

§ 71. Lärjunge, som använder andra hjälpmedel än dem, som äro medgifna, eller som anlitar annans hjälp eller lämnar hjälp åt annan, har förverkat rättigheten att i den påbörjade examen vidare deltaga, hvarom det åligger rektor att före den skriftliga pröfningens början erinra lärjungarna.

§ 72. 1. För den svenska uppsatsens utarbetande medgifves en tid af fyra timmar samt för hvart och ett af de öfriga profven tre timmar, häri dock ej inräknad den tid, som åtgår till uppgifternas delgifvande åt lärjungarna.

2. Är arbetet vid den föreskrifna tidens utgång icke afslutadt, må det ändock till pröfning upptagas och jämväl kunna godkännas, om det i sitt ofullbordade skick anses däraf förtjänt.

§ 73. 1. De skriftliga arbetena genomses och rättas af de lärare, som i sjätte klassen undervisa i de ämnen, till hvilka dessa arbeten höra. Hvarje särskildt arbete pröfvas och bedömes därefter samfäldt af den lärare, som genomsett och rättat detsamma, och en lärare, som kollegiet inom sig utsett. Uppstå dem emellan olika meningar, tillkallas rektor eller, om han redan deltagit i pröfningen, en annan af kollegiet utsedd lärare, och gälle den mening, som den sålunda tillkallade biträder. Öfver bedömandet af de skriftliga arbetena före rektor protokoll.

2. Såsom vitsord användes ettdera af uttrycken Godkänd eller Icke godkänd.

§ 74. Lärjunge, som erhållit betyget Godkänd för den svenska uppsatsen och ett annat skriftligt prof, äger att undergå muntlig pröfning å därför bestämd tid.

§ 75. 1. Den muntliga pröfningen skall omfatta minst fyra å timplanen för sjätte klassen upptagna läroämnen. Öfverstyrelsen bestämmer för hvarje läroverk i hvilka läroämnen sagda pröfning skall verkställas.

2. Ordning för den muntliga pröfningen bestämmes af läroverkets rektor, hvilken tillser, att lärjungarna fördelas i lämpliga examensgrupper och att hvarje lärjunge underkastas förhör i samtliga i examen vid läroverket förekommande ämnen. Pröfningen i dess helhet må icke för någon lärjunge utsträckas utöfver fyra timmar.

3. Lärarna i sjätte klassen verkställe, enhvar i sitt läroämne, den muntliga pröfningen i de delar af sjätte klassens kurs, hvilka af Eforus eller Inspektor eller närvarande examensvittne bestämmas.

4. Vid pröfningen skola framläggas lärjungarnas skriftliga examensprof samt deras under senaste läsåret utförda skriftliga arbeten och arbeten i teckning.

5. Lärjunge, som tillhör främmande trosbekännelse och varit frikallad från deltagande i undervisningen i kristendom, vare befriad från pröfning i detta ämne, men vare skyldig att före den muntliga pröfningens början till rektor aflämna skriftlig redogörelse för den undervisning, han åtnjutit i religionskunskap, samt intyg öfver sina insikter i detta ämne.

§ 76. 1. Sedan den muntliga pröfningen blifvit förrättad, afgifvas öfver lärjungens insikter i samtliga de å sjätte klassens timplan upptagna läroämnen med det undantag, som må föranledas af bestämmelsen i § 75 mom. 5, vitsord af vederbörande lärare, och bör därvid hänsyn tagas såväl till den skriftliga pröfningen, där sådan i ämnet förekommit, som till lärjungens förut och hufvudsakligen under sista läsåret ådagalagda kunskaper.

2. Häröfver före rektor protokoll, och skola i detsamma jämväl upptagas: namnen å de lärare, som i sjätte klassen undervisat i de olika ämnena; de ämnen, i hvilka muntlig pröfning förekommit; af vederbörande lärare afgifna vitsord i öfningsämnen och franska, såvida lärjungen i dessa ämnen åtnjutit undervisning i sjätte klassen, samt vitsord för handstil, afgifna af lärare, som rektor därom anmodat; af kollegiet afgifna vitsord öfver flit och uppförande, företrädesvis afseende sista läsåret.

3. Såsom vitsord användas:

i läro- och öfningsämnen: Berömlig, Med utmärkt beröm godkänd, Med beröm godkänd, Icke utan beröm godkänd, Godkänd och Icke Godkänd;

för handstil: Väl vårdad, Vårdad, Mindre vårdad;

för flit: Mycket god, God, Mindre god;

för uppförande: Mycket godt, Godt, Mindre godt.

§ 77. 1. Om lärjunge erhållit minst vitsordet Godkänd i samtliga å sjätte klassens timplan upptagna läroämnen, i hvilka han i nämnda klass åtnjutit undervisning, eller om han blifvit underkänd i ett af dessa ämnen och i detta fall minst två tredjedelar af de i bedömandet deltagande lärarna finna honom på grund af hans ståndpunkt i det hela likväl böra i examen godkännas, är han berättigad att erhålla betyg öfver godkänd realskolexamen. Vid examens bedömande må hänsyn icke tagas till underbetyg i franska eller öfningsämnen.

2. Afskrift af examensprotokollet skall, jämte lärjungarnas till den skriftliga pröfningen hörande arbeten, inom en månad efter den muntliga pröfningens afslutande af rektor insändas till Öfverstyrelsen.

§ 78. För lärjunge, hvars examen blifvit godkänd, utfärdas af rektor betyg i enlighet med fastställdt formulär.

§ 79. 1. Lärjunge, som varit berättigad att anmäla sig till undergående af realskolexamen å den enligt § 67 utsatta tid, men under vårterminen sådan examen icke undergått eller i densamma icke blifvit godkänd, må, i händelse han önskar att under nästföljande hösttermin aflägga denna examen, före den 15 september därom göra anmälan hos vederbörande rektor, på sätt ofvan är stadgadt, och åligger det rektor att före utgången af samma månad till Öfverstyrelsen insända förteckning å dem, som sig sålunda anmält.

2. Den skriftliga pröfningen skall försiggå i senare hälften af november och den muntliga vid höstterminens slut. I öfrigt skola i afseende på denna examen ofvan meddelade föreskrifter i tillämpliga delar tjäna till efterrättelse.

§ 80. Samma rätt att anmäla sig till denna examen, som lärjunge i sjätte klassen äger enligt §§ 67 och 79, tillkommer ock lärjunge å gymnasiet. Vid sådan lärjunges pröfning gälle i tillämpliga delar hvad ofvan är stadgadt, dock med iakttagande däraf, att han i den muntliga examen skall, förutom i de i examen enligt § 75 mom. 1 förekommande ämnen, pröfvas jämväl i annat ämne, där vederbörande lärare så fordrar eller lärjungen själf så önskar.

§ 81. Aflagd realskolexamen medför de rättigheter och förmåner, som varda särskildt stadgade, samt dessutom den i § 31 mom. 2 omförmälda behörighet.

§ 82. Önskar lärjunge, som aflagt realskolexamen, vid nästföljande höstermins början vinna inträde i gymnasiets andra ring, vare han vid inträdespröfningen fritagen från förhör i modersmålet, tyska, engelska, geografi och biologi, såvida han i nämnda examen erhållit minst vitsordet Godkänd i motsvarande ämnen.

Realskolexamen för lärjungar från enskild undervisning.

§ 83. 1. Lärjunge, vare sig manlig eller kvinnlig, som åtnjutit enskild undervisning och önskar aflägga realskolexamen, skall inom tid, som i § 68 mom. 1 och § 79 mom. 1 stadgas, därom göra skriftlig anmälan hos rektor vid det allmänna läroverk, där han önskar undergå den skriftliga pröfningen. Vid denna anmälan skall fogas uppgift om bostad, föregående undervisning, genomgångna kurser och använda läroböcker jämte vederbörande prästerskaps intyg om ålder samt, därest examinanden fyllt femton år, jämväl om god frejd.

2. Den, som vill undergå examen, skall vid anmälan erlägga tio kronor, hvilka af rektor inom tid, som i § 68 mom. 2 sägs, till Statskontoret insändas, samt före den skriftliga pröfningen fem kronor, hvilka, därest examinanden blifvit för muntlig pröfning till annat läroverk hänvisad, skola öfversändas till rektor vid sistnämnda läroverk, äfvensom före den muntliga pröfningen tio kronor; varande de bägge senare afgifterna afsedda att fördelas mellan rektor och de lärare, som i pröfningarna deltagit.

3. Uppgift å dem, som sig sålunda anmält, jämte de af dem företedda handlingar aflämne rektor, då han till Öfverstyrelsen insänder den i § 68 mom. 1 och § 79 mom. 1 föreskrifna förteckning; skolande berörda handlingar af Öfverstyrelsen öfversändas till det läroverk, där examinand skall undergå muntlig pröfning.

§ 84. Lärjungar från enskild undervisning skola undergå samma skriftliga pröfning som läroverkens lärjungar, men skild, mera omfattande muntlig pröfning. Den förra skall, därest Öfverstyrelsen ej annorlunda förordnar, anställas vid det läroverk, där anmälan skett, den senare vid det läroverk, som för hvarje examinand af Öfverstyrelsen bestämmes.

§ 85. Sedan de skriftliga arbetena blifvit afslutade, skola de, därest examinand blifvit för muntlig pröfning till annat läroverk hänvisad, ofördröjligen öfversändas till rektor vid sistnämnda läroverk, och skola sagda prof därstädes af vederbörande lärare rättas och bedömas.

§ 86. Efter det att de skriftliga arbetena blifvit bedömda, skall rektor vid det läroverk, där detta skett, underrätta examinand om utgången af den skriftliga pröfningen samt om tiden för det muntliga förhöret.

§ 87. 1. Vid bestämmandet af ordningen för den muntliga pröfningen skall tiden för hvarje lärjunges examen så beräknas, att han i varje ämne må kunna pröfvas en fjärdedels intill en half timme; dock må icke förhöret för någon lärjunge utsträckas utöfver två dagar, ej heller utöfver fyra timmar någondera dagen.

2. Förhöret skall omfatta samtliga å sjätte klassens timplan upptagna läroämnen, äfvensom, därest examinand så önskar, franska, och skall hufvudsakligen afse femte och sjätte klassernas lärokurser.

3. Det muntliga förhöret förrättas af lärarna i sjätte klassen eller, om flera afdelningar af denna klass finnas, af dem bland nämnda lärare, som rektor bestämmer.

4. Examinand skall jämväl undergå pröfning i teckning för teckningsläraren vid det läroverk, dit han för muntlig examen hänvisats; varande dock den, som undergår pröfning i franska, därifrån fritagen, om han så önskar.

5. I examensbetyget upptages vitsord för handstil, afgifvet af lärare, som rektor därom anmodat.

§ 88. Beträffande examen med lärjungar från enskild undervisning gäller för öfrigt i tillämpliga delar hvad ofvan är stadgadt om examen med läroverkets lärjungar.

Fyllnadspröfning efter aflagd realskolexamen.

§ 89. Den, som aflagt realskolexamen, äger rätt att undergå förnyad pröfning i ämne, hvari han blifvit underkänd, äfvensom att blifva pröfvad i teckning och franska, såvida han i dessa ämnen ej erhållit vitsord.

§ 90. Denna pröfning skall, efter anmälan hos rektor vid något af de allmänna läroverken, äga rum vid det läroverk, där anmälan skett. Pröfningen förrättas af lärare, som undervisar i detta läroverks sjätte klass, å den tid och i den ordning, som rektor i samråd med sagde lärare bestämmer. Vitsord öfver dylik pröfning skall antecknas i kollegiets protokoll och genom utdrag därur den examinerade meddelas.

§ 91. Den, som anmäler sig till fyllnadspröfning, skall därvid erlägga tre kronor för hvarje ämne, i hvilket han önskar undergå sådan pröfning, att tilldelas vederbörande lärare samt därutöfver tre kronor, hvilka tillfalla läroverkets rektor.

Studentexamen.

Studentexamen för läroverkets lärjungar.

§ 92. Vid de högre allmänna läroverken anställes årligen mellan den 10 april och den 21 juni studentexamen med de lärjungar i gymnasiets fjärde ring, hvilka behörigen anmält sig till aflåggande af sådan examen; och afser denna examen att utröna, huruvida

lärjungarna inhämtat det mått af kunskaper, hvilket i de stadgade undervisningsplanerna är angifvet som mål för gymnasiets undervisning, samt vunnit den mogenhet, som erfordras för bedrifvande af studier vid universitet eller högre tillämpningsskola.

§ 93. 1. I ledningen af examen deltaga censorer, hvilka efter förslag af Öfverstyrelsen för hvarje år af Kungl. Maj:t förordnas. Vid fullgörandet af sitt uppdrag hafva censorerna att ställa sig till efterrättelse den af Kungl. Maj:t för dem särskildt utfärdade instruktion.

2. Censorerna åtnjuta den ersättning, som af Kungl. Maj:t bestämmes.

§ 94. 1. Skriftlig anmälan till studentexamen skall före den 1 mars göras hos läroverkets rektor. Därvid skall lärjunge lämna uppgift å de ämnen, i hvilka han med hänsyn till bestämmelserna i §§ 96, 100 och 102 samt § 109 mom. 1 önskar blifva i den skriftliga och muntliga examen pröfvad. Rektor åligger att före den 15 mars till Öfverstyrelsen insända efter fastställdt formulär upprättad förteckning på de anmälda.

2. Den, som anmäler sig till examen, skall därvid erlägga tjugu kronor, hvilka afgifter, afsedda att användas till bestridande af kostnaderna för censorernas resor och arfvoden samt öfriga med examens anordnande förenade utgifter, skola af rektor uppbäras samt inom en månad till Statskontoret insändas.

§ 95. 1. I studentexamen är pröfningen dels skriftlig, dels muntlig.

2. Den skriftliga pröfningen anställes samtidigt vid alla högre allmänna läroverk på tid, som af Öfverstyrelsen bestämmes. Uppgifter för de arbeten, som tillhöra denna pröfning, bestämmas, sedan censorerna därtill gemensamt uppgjort förslag, af Öfverstyrelsen. Uppsikten vid arbetenas verkställande utöfvas af lärarna i den ordning, rektor bestämmer.

3. Den muntliga pröfningen tager sin början å dag, som Öfverstyrelsen för hvarje särskildt läroverk utsätter. Vid denna pröfning närvare, jämte censorerna, äfven Eforus eller Inspektor samt minst tre andra aktade, insiktsfulla och ojäfviga män, som Eforus till vittnen utser.

4. Vid studentexamen äger allmänheten ej tillträde.

§ 96. 1. För lärjungar, tillhörande realgymnasiet, anordnas skriftlig pröfning i modersmålet, tyska, engelska, matematik och fysik, och skall pröfningen i hvarje ämne försiggå på särskild, för densamma bestämd dag. Profven skola utgöras af:

en svensk uppsats öfver ett bland flera uppgifna ämnen;

en öfversättning från svenska till tyska eller, om lärjunge så önskar, en på tyska författad uppsats öfver ett bland flera uppgifna lättare ämnen;

en öfversättning från svenska till engelska eller, om lärjunge så önskar, en på engelska författad uppsats öfver ett bland flera uppgifna lättare ämnen;

ett matematiskt arbete; samt

ett fysikaliskt arbete.

2. För lärjungar, tillhörande latingymnasiet, anordnas skriftlig pröfning i modersmålet, latin, tyska och matematik, och skall pröfningen i hvarje ämne försiggå på särskild, för densamma bestämd dag. Profven skola utgöras af:

en svensk uppsats öfver ett bland flera uppgifna ämnen;

en öfversättning från latin till svenska;

en öfversättning från svenska till tyska eller, om lärjunge så önskar, en på tyska författad uppsats öfver ett bland flera uppgifna lättare ämnen; samt

ett matematiskt arbete.

3. Lärjunge skall å den bildningslinje, hans examen afser, deltaga i minst tre af de för vederbörande gymnasium i mom. 1 eller 2 angifna skriftliga prof, men äger, där han så önskar, utbyta å realgymnasium det skriftliga profvet i tyska eller engelska emot motsvarande prof i franska samt å latingymnasium det skriftliga profvet i tyska emot motsvarande prof i engelska eller franska.

4. Lärjunge är berättigad att å den bildningslinje, hans examen afser, undergå skriftlig pröfning såväl i ett på grund af § 8 bortvaldt ämne som i ämne, i hvilket han icke önskar muntligen pröfvas.

§ 97. 1. För den svenska uppsatsen må intet hjälpmedel begagnas, därest icke Öfverstyrelsen med hänsyn till något ämnes beskaffenhet annorlunda förordnar. För öfversättningen från latin till svenska samt för profven i främmande lefvande språk må användas af Öfverstyrelsen bestämda ordböcker samt för de matematiska och de fysikaliska arbetena logaritmiska tabeller.

De närmare föreskrifter, som rörande de skriftliga profven i öfrigt kunna finnas erforderliga, meddelas af Öfverstyrelsen.

2. Lärjunge, som använder andra hjälpmedel, än här äro medgifna, eller som anlitar annans hjälp eller lämnar hjälp åt annan, har förverkat rättigheten att i den påbörjade examen vidare deltaga, hvarom det åligger rektor att före den skriftliga pröfningens början erinra lärjungarna.

§ 98. 1. För utarbetandet af den svenska uppsatsen samt af öfversättningen från latin medgifves till hvartdera en tid af sex timmar, för profvet i hvartdera af de främmande lefvande språken fyra timmar, för det matematiska arbetet sex timmar samt för det fysikaliska arbetet fem timmar, häri dock ej inräknad den tid, som åtgår till uppgifternas delgifvande åt lärjungarna.

2. Är arbetet vid den föreskrifna tidens utgång icke afslutadt, må det ändock till pröfning upptagas och jämväl kunna godkännas, om det i sitt ofullbordade skick anses däraf förtjänt; börande dock, för att kunna godkännas, det matematiska arbetet nöjaktigt behandla minst tre och det fysikaliska minst två af de förelagda uppgifterna.

§ 99. 1. De skriftliga arbetena genomses och rättas af de lärare, som inom gymnasiets högsta ring undervisa i de ämnen, till hvilka dessa arbeten höra. Hvarje särskildt arbete pröfvas och bedömes därefter samfäldt af den lärare, som genomsett och rättat detsamma, och en lärare, som kollegiet inom sig utsett. Uppstå dem emellan olika meningar, tillkallas rektor eller, om han redan deltagit i pröfningen, en annan, af kollegiet utsedd lärare, och gälle den mening, som den sålunda tillkallade biträder.

2. Öfver bedömandet af de skriftliga arbetena före rektor protokoll, hvilket af honom och vederbörande lärare undertecknas.

3. Såsom vitsord användes något af uttrycken: Berömlig, Med utmärkt beröm godkänd, Med beröm godkänd, Icke utan beröm godkänd, Godkänd, Icke godkänd.

§ 100. Lärjunge, som erhållit minst vitsordet Godkänd för den svenska uppsatsen och två andra skriftliga prof, äger att undergå muntlig pröfning å därför bestämd tid; dock att lärjunge å realgymnasiet, som hvarken i matematik eller i fysik aflagt godkändt skriftligt prof, ej må äga undergå dylik pröfning, såvida icke två tredjedelar af de lärare, som under sista terminen undervisat honom i de till den muntliga pröfningen hörande ämnen, anse sådant böra honom medgifvas.

§ 101. Inom två veckor, sedan de till den skriftliga pröfningen hörande arbeten blifvit af lärjungarna afslutade, skola dessa arbeten tillika med det vid deras bedömande förda protokoll jämte katalog öfver de åt lärjungarna under de tre näst föregående läseterminerna tilldelade vitsord äfvensom uppgift å de lärare, hvilka i de olika ämnena skola förrätta den muntliga pröfningen, af rektor insändas till Öfverstyrelsen för att hållas vederbörande censorer till handa.

§ 102. 1. I den muntliga pröfningen är lärjunge skyldig att underkasta sig förhör i kristendom och modersmålet samt i minst åtta af öfriga läroämnen, som å den bildningslinje, hans examen afser, finnas upptagna å fjärde ringens timplan, eller i sju af dessa ämnen, såvida i detta senare fall de två återstående läroämnena å timplanen tillsammans ej upptaga mera än sex veckotimmar.

2. Lärjunge, som tillhör främmande trosbekännelse och varit frikallad från deltagande i undervisningen i kristendom, vare befriad från pröfning i detta ämne, men vare skyldig att före den

muntliga pröfningens början till rektor aflämna skriftlig redogörelse för den undervisning, han åtnjutit i religionskunskap, samt intyg öfver sina insikter i detta ämne.

3. Lärjunge, som förklarats berättigad till muntlig pröfning, äger att å den bildningslinje, hans examen afser, muntligen pröfvas såväl i ett på grund af § 8 bortvaldt ämne som i ämne, i hvilket han icke undergått skriftlig pröfning, äfven om sådan pröfning jämlikt § 96 varit i ämnet anordnad.

§ 103. Vid den muntliga pröfningen skola till censorernas kännedom tillhandahållas lärjungarnas under senaste läsåret utförda skriftliga arbeten och arbeten i teckning.

§ 104. 1. Ordning för den muntliga pröfningen bestämmes af vederbörande censorer i samråd med läroverkets rektor; dock må icke pröfningen för någon lärjunge utsträckas utöfver en dag, ej heller utöfver sex timmar.

2. Censorerna bestämma i hvilka af fjärde ringens läroämnen pröfning skall verkställas; börande denna för hvarje lärjunge å den bildningslinje, hans examen afser, omfatta minst sju af de å nämnda rings timplan upptagna läroämnen samt hufvudsakligen hafva till föremål de i gymnasiets två högsta ringar genomgångna lärostycken. Vid pröfningen i främmande lefvande språk äfvensom latin böra jämväl till extemporerad öfversättning föreläggas af Öfverstyrelsen för ändamålet bestämda arbeten.

3. Lärarna i fjärde ringen verkställe, enhvar i sitt läroämne, den muntliga pröfningen under den för ämnet enligt examensordningen anslagna tiden samt inom det omfång, som af censor bestämmes; ägande censor jämväl, därest han så finner lämpligt, öfvertaga pröfningen.

§ 105. 1. Sedan den muntliga pröfningen blifvit förrättad, afgifvas öfver lärjungens insikter i samtliga vid hans anmälan uppgifna läroämnen vitsord af vederbörande lärare; och bör härvid hänsyn tagas såväl till den skriftliga pröfningen, där sådan i ämnet förekommit, som till lärjungens förut och huvudsakligen under de båda sista läsåren ådagalagda kunskaper.

2. Häröfver före rektor protokoll, och skola i detsamma jämväl upptagas: de vitsord, som tilldelats lärjunge i den skriftliga pröfningen; det vitsord i geografi äfvensom, därest lärjunge anmält sig till examen i grekiska, de vitsord i matematik och teckning, som han vid flyttning till tredje ringen erhållit; af vederbörande lärare afgifna vitsord i teckning, gymnastik och vapenöfning samt musik för lärjunge, som i fjärde ringen i dessa ämnen åtnjutit undervisning; af kollegiet afgifna vitsord öfver flit och uppförande, företrädesvis afseende de sista läsåren.

3. Såsom vitsord användas:

för läro- och öfningsämnen: de i § 99 mom. 3 angifna uttryck;

för flit: Mycket god, God, Mindre god;

för uppförande: Mycket godt, Godt, Mindre godt.

§ 106. 1. Om lärjunge erhållit vitsordet Godkänd eller därutöfver i minst tio af de läroämnen, som å den bildningslinje, hans examen afser, finnas upptagna å fjärde ringens timplan, eller i nio af dessa ämnen, och i detta senare fall de två återstående läroämnena å timplanen tillsammans ej upptaga mer än sex veckotimmar, skall han i examen godkännas, såvida ej mera än halfva antalet af censorerna finner honom böra på grund af bristande insikter och mogenhet underkännas, dock att beträffande lärjunge, som tillhör främmande trosbekännelse och varit frikallad från deltagande i undervisningen i kristendom, erfordras, under i öfrigt enahanda villkor för examens godkännande, vitsordet Godkänd i ett läroämne mindre än här ofvan sagts. Har lärjunge blifvit af censor underkänd, skola skälen härtill upptagas i protokollet.

2. Examensprotokollet, hvilket jämväl bör innehålla uppgift å de ämnen, som förekommit i den muntliga pröfningen, skall underskrifvas af läroverkets rektor och de lärare, som till protokollet afgifvit vitsord, äfvensom af censorerna. Afskrift af detta protokoll skall inom två veckor efter den muntliga pröfningens afslutande af rektor insändas till Öfverstyrelsen.

§ 107. För lärjunge, hvars examen blifvit godkänd, utfärdas af rektor betyg i enlighet med fastställdt formulär.

§ 108. Lärjunge, som varit berättigad att anmäla sig till undergående af studentexamen å den enligt § 92 utsatta tid, men under vårterminen sådan examen icke undergått eller i densamma icke blifvit godkänd, må, i händelse han önskar att under nästföljande hösttermin aflägga denna examen, före den 15 september därom göra anmälan hos vederbörande rektor, på sätt ofvan är stadgadt; och åligger det rektor att före samma månads slut till Öfverstyrelsen insända förteckning på dem, som sig sålunda anmält, jämte uppgift å deras examensämnen; ankommande det på Öfverstyrelsen att utsätta tid och ort för pröfningen, i afseende hvarpå ofvan meddelade föreskrifter skola i tillämpliga delar tjäna till efterrättelse.

§ 109. Aflagd studentexamen medför icke allenast behörighet att utan ytterligare pröfning varda såsom studerande vid universitet inskrifven utan därjämte, därest ej annorlunda framdeles varder stadgadt, de öfriga rättigheter och förmåner, som hittills åtföljt godkänd mogenhetspröfning.

Studentexamen för lärjungar från enskild undervisning.

§ 110. 1. Lärjunge, vare sig manlig eller kvinnlig, som åtnjutit enskild undervisning och önskar aflägga studentexamen, skall inom tid, som i §§ 94 och 108 stadgas, därom göra skriftlig anmälan hos rektor vid högre allmänt läroverk samt därvid lämna uppgift å de ämnen, i hvilka han, med hänsyn till bestämmelserna i §§ 96 och 102, § 106 mom. 1 samt § 112, önskar blifva i den skriftliga och muntliga examen pröfvad. Vid denna anmälan skall examinanden foga vederbörande prästerskaps intyg om ålder och god frejd, uppgift om bostad, redogörelse för sina studier under de fyra sista åren och den undervisning, han därvid begagnat, samt uppgift å de kurser, han i de särskilda ämnena inhämtat, äfvensom, därest han inom de två sista åren bevistat offentligt läroverk, vederbörligt afgångsbetyg därifrån.

2. Den, som anmäler sig till examen, skall antingen genom betyg från gymnasiets andra ring eller ock genom intyg öfver pröfning, verkställd i den ordning, som i mom. 3 sägs, styrka, att han i geografi och, därest han anmält sig till undergående af pröfning i grekiska, jämväl i matematik blifvit inom de tre sista åren pröfvad och godkänd enligt fordringarna för flyttning till gymnasiets tredje ring.

3. Den i mom. 2 omförmälda pröfning skall, efter anmälan hos rektor vid något af de högre allmänna läroverken, anställas af lärare, som undervisar i andra ringen, å den tid och i den ordning, som rektor efter samråd med sagde lärare bestämmer. Vitsord öfver dylik pröfning skall antecknas i kollegiets protokoll och genom utdrag därur den examinerade meddelas.

Examinand erlägger för hvarje ämne den afgift, som i § 118 stadgas för ämne, i hvilket skriftligt prof ej aflägges.

4. Den, som önskar inom de i § 102 mom. 1 angifna gränser befrias från muntlig pröfning i ett eller två ämnen, skall styrka, att han, på sätt i mom. 2 och 3 af denna § sägs, i dessa ämnen blifvit inom de tre sista åren pröfvad och godkänd enligt fordringarna för flyttning till tredje ringen.

5. Den, som vill undergå examen, skall vid anmälan erlägga tjugu kronor, hvilka af rektor inom tid, som i § 94 mom. 2 sägs, till Statskontoret insändas, samt före den skriftliga pröfningen tio kronor och före den muntliga pröfningen tjugu kronor; varande de bägge senare afgifterna afsedda att fördelas mellan rektor och de lärare, som i pröfningarna deltagit.

6. Uppgift å dem, som sig sålunda anmält, jämte de af dem företedda handlingar aflämne rektor, då han insänder den i § 94 mom. 1 och § 108 föreskrifna förteckning.

§ 111. Lärjungar från enskild undervisning skola undergå samma skriftliga pröfning som läroverkens lärjungar, men skild, mera omfattande muntlig pröfning. Examen skall anställas vid det läroverk, som för hvarje examinand af Öfverstyrelsen bestämmes.

§ 112. Examinand, som erhållit minst vitsordet Godkänd för den svenska uppsatsen och två andra skriftliga prof, äger att undergå muntlig pröfning å därför bestämd tid; dock att examinand å realgymnasiet, som hvarken i matematik eller i fysik aflagt godkändt skriftligt prof, ej må äga att undergå muntlig pröfning, såvida icke två tredjedelar af de lärare, som deltagit i bedömandet af hans skriftliga arbeten, anse sådant böra honom medgifvas.

§ 113. Sedan de skriftliga profven blifvit bedömda, skall rektor vid det läroverk, där detta skett, underrätta examinand om utgången af den skriftliga pröfningen samt, så snart ske kan, om tiden för det muntliga förhöret.

§ 114. 1. Vid bestämmandet af ordningen för den muntliga pröfningen skall tiden för examen så beräknas, att minst en half timme i hvarje läroämne anslås till pröfning af en eller två lärjungar; dock må icke förhöret för någon lärjunge utsträckas utöfver två dagar, ej heller utöfver sex timmar någondera dagen.

2. Förhöret skall afse gymnasiets lärokurser och omfatta samtliga de å fjärde ringens timplan upptagna läroämnen, i hvilka examinanden anmält sig vilja undergå muntlig pröfning.

3. Det muntliga förhöret förrättas af lärarna i gymnasiets fjärde ring eller, om flera afdelningar af denna ring finnas, af dem bland nämnda lärare, som rektor bestämmer.

4. Lärjunge från enskild undervisning äger att, om han så önskar, före den muntliga pröfningens början förete af vederbörande lärare vid högre allmänt läroverk afgifvet vitsord i teckning, gymnastik och vapenöfning samt musik.

5. I protokollet öfver den muntliga pröfningen upptagas: vitsord öfver den skriftliga och muntliga pröfningen, de i § 110 mom. 2 omförmälda vitsord äfvensom företedda vitsord i teckning, gymnastik och vapenöfning samt musik.

§ 115. För examen med lärjungar från enskild undervisning gäller för öfrigt i tillämpliga delar hvad ofvan är stadgadt om examen med läroverkens lärjungar; dock må lärjunge från enskild undervisning, som i något ämne visat sig icke hafva inhämtat insikter, motsvarande dem, hvilka fordras för flyttning till tredje ringen, ej i examen godkännas.

Fyllnadspröfning efter aflagd studentexamen.

§ 116. Den, som aflagt godkänd studentexamen, äger rätt dels att i ämne, som icke förekommit i hans examen, undergå pröf-

ning, dels ock att i ämne, som ingått i hans examen, undergå förnyad pröfning af sina insikter; dock att sådan pröfning icke af någon må aflaggas mera än en gång i samma ämne och å samma linje.

§ 117. Anmälan till dylik pröfning skall göras hos rektor vid något af de högre allmänna läroverken, hvilken det åligger att inom två veckor till Öfverstyrelsen insända anmälningshandlingarna. Pröfningen skall ske vid det läroverk, som Öfverstyrelsen för hvarje examinand anvisar, och anställas af lärare, som undervisar i fjärde ringen, å den tid och i den ordning, som rektor efter samråd med sagde lärare bestämmer. Betyg öfver dylik pröfning skall antecknas i kollegiets protokoll och genom utdrag därur den examinerade meddelas.

§ 118. Den, som anmäler sig till fyllnadspröfning, skall därvid erlägga tre kronor, som tillfalla läroverkets rektor, samt dessutom, att tilldelas vederbörande lärare, sex kronor för hvarje läroämne, i hvilket han önskar undergå pröfning, såvida i detta ämne skriftligt prof aflägges, eljest, där icke annorlunda är föreskrifvet, tre kronor för hvarje ämne.

FJÄRDE KAPITLET.

Rektor samt öfriga lärare och tjänstemän.

Lärarepersonalen, dess aflöningsförmåner m. m.

§ 119. 1. Vid de allmänna läroverken skola till det antal, som för hvarje särskildt läroverk i dess stat är bestämdt, vara anställda följande ämneslärare, nämligen:

vid högre allmänt läroverk: rektor, lektorer och adjunkter;

vid realskola: rektor och adjunkter, samt

vid samskola: rektor, adjunkter, första lärarinna och lärarinnor.

2. Vid hvarje allmänt läroverk skola därjämte för undervisningen i teckning, musik och gymnastik samt vid samskola i kvinnligt handarbete, i enlighet med den fastställda staten, vara anställda öfningslärare.

3. Vid läroverk, där undervisning i slöjd är anordnad, skall jämväl vara anställd lärare i detta ämne.

§ 120. 1. Vid läroverk, där de enligt läroverkets ordinarie stat tillgängliga ämneslärare befinnas otillräckliga för undervisningens behöriga uppehållande, åligger det rektor att i den ord-

ning, som i mom. 2 och 4 närmare angifves, hos Öfverstyrelsen göra framställning om vidtagande af de åtgärder, som af sagda förhållande påkallas.

2. I sådant syfte skall rektor årligen före den 1 maj, med afseende på nästföljande läsår eller viss del däraf, till Öfverstyrelsen inkomma med förslag å det antal lärare utöfver de i läroverkets ordinarie stat upptagna, som han, med tillämpning af bestämmelserna i §§ 13, 14, 44, 45 och 133, finner vid läroverket erforderligt. Sådant förslag bör åtföljas af de uppgifter, som äro stadgade eller af Öfverstyrelsen för ändamålet kunna komma att föreskrifvas.

Efter pröfning af de inkomna förslagen bestämmer Öfverstyrelsen inom af Kungl. Maj:t för hvarje år på framställning af Öfverstyrelsen bestämda gränser, om och till hvilket antal extra lärare skola vid de särskilda läroverken anställas, samt meddelar i sammanhang därmed föreskrifter i fråga om lärjungarnas antal och fördelning i klasser och afdelningar; ägande Öfverstyrelsen därjämte, där förhållandena vid något läroverk synas göra inrättandet af ny ordinarie läraretjänst erforderligt, därom hos Kungl. Maj:t göra underdånig framställning.

3. Skulle vid höstterminens början efter verkställd flyttningspröfning befinnas, att sammanlagda antalet af de lärjungar, hvilkå antingen förut tillhöra viss klass eller ring och äro berättigade att där kvarstanna eller blifvit i föreskrifven ordning dit uppflyttade, är så stort, att det inom hvarje för klassen eller ringen bestämd afdelning öfverstiger det i § 45 mom. 2 stadgade antal, skall rektor skyndsamt ingå till Öfverstyrelsen med anmälan om förhållandet jämte förslag till den åtgärd, som af omständigheterna må anses påkallad, hvarefter Öfverstyrelsen med ärendet förfar, som här ofvan i mom. 2 sägs.

4. Vid läroverk, där det visar sig behöfligt att ålägga lärare i teckning eller i musik utsträckt tjänstgöring eller att anställa extra lärare för undervisningen i dessa ämnen, åligger det rektor att, med afseende på nästföljande läsår eller viss del däraf, så vidt ske kan före den 1 maj eller eljest vid höstterminens början omedelbart efter afslutade inträdes- och flyttningspröfningar till Öfverstyrelsen inkomma med framställning i frågan jämte förslag å det antal timmar, som i förenämnda afseenden anses erforderligt; börande framställningen åtföljas af de uppgifter, som äro stadgade eller af Öfverstyrelsen kunna komma att föreskrifvas.

Efter pröfning af de inkomna förslagen bestämmer Öfverstyrelsen, inom de gränser för ändamålet beviljadt anslag medgifver, det antal timmar, som vid hvarje särskildt läroverk skall åläggas ifrågavarande lärare.

5. Vid läroverk, där läraren i gymnastik fått sig ålagd en mera ansträngande eller omfattande tjänstgöring, skall rektor årligen före den 1 oktober med afseende på det löpande läsåret till Öfverstyrelsen inkomma med framställning och förslag om tilläggsarfvode åt sagde lärare; börande därvid meddelas de uppgifter, som äro stadgade eller af Öfverstyrelsen kunna komma att föreskrifvas. Sedan Öfverstyrelsen därefter till Kungl. Maj:t inkommit med yttrande, bestämmer Kungl. Maj:t till hvilket belopp sådant arfvode må utgå.

§ 121. 1. Åstundar lärare tjänstledighet och föranledes denna af vederbörligen styrkt sjukdom, göre ansökan hos Öfverstyrelsen, som i anledning däraf beslutar.

2. Öfverstyrelsen äge ock att åt lärare, som af annan anledning än den i mom. 1 sagda önskar tjänstledighet, bevilja sådan till en tid af högst två terminer i följd.

3. Lärare, hvilken fått sig sådan tjänstledighet, som i mom. 2 sägs, beviljad under en tid af två terminer i följd och är i behof av fortsatt tjänstledighet, göre därom ansökan hos Kungl. Maj:t.

§ 122. 1. Extra och vikarierande lärare och lärarinnor förordnas, sedan vederbörande rektor inkommit med förslag i ämnet, af Öfverstyrelsen, och få öfver sådan åtgärd besvär ej anföras.

2. Likaledes äger Öfverstyrelsen på rektors förslag för viss tid antaga äfvensom entlediga lärare i slöjd vid högre allmänt läroverk och realskola för gossar, och få icke heller öfver sådan åtgärd besvär anföras.

§ 123. Skulle i något fall oförutsedda hinder möta för lärare att bestrida sin tjänst, äge rektor för högst två veckor bevilja tjänstledighet samt förordna vikarie; skolande rektor om sådan åtgärd ofördröjligen underrätta Öfverstyrelsen.

§ 124 Beträffande aflöningsförmåner och löneturs beräkning gälle hvad därom särskildt är stadgadt.

§ 125. Lärare, som till uppflyttning i högre lönegrad önskar komma i åtanke, skall före den 1 november året innan den högre aflöningen skall tillträdas till rektor aflämna sin till Öfverstyrelsen ställda ansökan med bifogande af de handlingar och intyg, som nu äro stadgade eller af Öfverstyrelsen kunna komma att föreskrifvas; och åligger det rektor att ifrågavarande ansökan äfvensom egna ansökningshandlingar, där han själf söker uppflyttning, till Öfverstyrelsen före den 15 i samma månad insända.

Sedan Öfverstyrelsen i anledning af inkomna ansökningar fattat beslut, skall Öfverstyrelsen före utgången af därpå följande december månad om de beslutade uppflyttningarna underrätta såväl Statskontoret som till sökandenas förständigande vederbörande rektorer.

§ 126. 1. Prebendehemman och boställen, där sådana finnas, samt andra läraretjänst åtföljande förmåner äge lärarna vid ett läroverk att, såsom hittills öfligt varit, efter ålder i tjänsten tillgodonjuta.

2. Vid ansökning till prästlägenhet eller annan till ecklesiastikståndet hörande befattning räkne hvarje på ordinarie stat uppförd ämneslärare vid allmänt läroverk prästerliga tjänstår ifrån den dag, han lärarebefattningen tillträdt.

3. Vikarierande eller extra ämneslärare räkne jämväl prästerliga tjänstår, såvida han uppnått tjugutre års ålder. Den, som tjänstgjort blott en termin, räkne tjänstår endast för den verkliga tjänstgöringstiden. Den åter, som två eller flera terminer efter hvarandra varit vid allmänt läroverk anställd, äge att i sin tjänstålder inberäkna äfven de på hvarje termin följande ferier.

§ 127. Med ordinarie ämneslärare- eller rektorstjänst må icke förenas annan tjänst å rikets, Riksdagens eller kommuns stat, ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den vid pröfning af Öfverstyrelsen befinnes icke vara hinderlig för fullgörande af tjänstgöringen vid läroverket.

§ 128. 1. Det åligger ordinarie lärare och lärarinna att inom två månader före uppnåendet af den lefnads- och tjänstålder, som berättigar till pension från allmänna indragningsstaten, till Öfverstyrelsen ingifva sin till Kungl. Maj:t ställda ansökan om pension med bifogande af prästbetyg öfver sökandens ålder jämte vederbörligt tjänstgöringsbetyg öfver all den föregående tjänstgöring, som på bestämmande af pensionen kan öfva inflytande, äfvensom öfriga handlingar och intyg, på hvilka sökanden kan vilja stödja sin ansökan; åliggande det Öfverstyrelsen att med eget yttrande till Kungl. Maj:t översända handlingarna. Pröfvar Kungl. Maj:t skäligt bifalla ansökningen, meddelas utan särskild ansökan afsked af Kungl. Maj:t för rektorer och manliga ämneslärare samt af Öfverstyrelsen för öfriga lärare äfvensom för lärarinnor.

2. Åstundar lärare eller lärarinna att efter uppnådd pensionsålder fortfarande under viss tid varda vid sin tjänst bibehållen, ingifve inom tid, som i mom. 1 sägs, till Öfverstyrelsen sin till Kungl. Maj:t ställda ansökan med bifogande af samtliga de i sagda moment föreskrifna handlingar jämte intyg af rektor och läkare därom, att sökanden fortfarande anses kunna på ett tillfredsställande sätt gagna det allmänna; åliggande det Öfverstyrelsen att med eget yttrande till Kungl. Maj:t öfversända handlingarna. Skulle Kungl. Maj:t ej finna skäl bifalla ansökningen, förfares i afseende på pröfningen af frågan om pension och afsked för sökanden, såsom i mom. 1 sägs.

3. I afseende på villkoren för åtnjutande af pension från all-

männa indragningsstaten samt pensionens belopp gälle hvad därom särskildt är eller varder stadgadt.

4. Önskar rektor eller manlig ämneslärare i annan ordning än i mom. 1 sägs afgå från tjänsten, ingifve till Öfverstyrelsen sin till Kungl. Maj:t ställda ansökan om afsked. Annan lärare äfvensom lärarinna, hvilken önskar i annan ordning än i mom. 1 sägs afgå från sin tjänst, anhålle därom hos Öfverstyrelsen.

5. Lärarinna, som träder i gifte, vare skyldig att afgå från sin befattning och bör i sådant fall ofördröjligen till Öfverstyrelsen ingifva sin anhållan om afsked.

§ 129. I fråga om rätt till och beräkning af tjänst- och nådår efter afliden lärare gälle hvad därom är eller varder särskildt stadgadt.

Lärares skyldigheter.

§ 130. Lärare vise sina förmän vördnad och i tjänsten hörsamhet.

§ 131. 1. Läraren erinre sig städse, att han vid utöfningen af sitt ansvarsfulla kall i förhållande till lärjungen företräder faders ställe. Sorgfälligt befordre han lärjungarnas förkofran i gudsfruktan, sedlighet, flit och lydaktighet, i kunskaper och färdigheter, och besinne därvid alltid, att till det mål, som han vid lärjungarnas ledning bör hafva i sikte, föras de säkrast genom hans eget föredöme.

2. I sin uppfostrande verksamhet låte sig läraren alltid ledas af gudsfruktan, plikttrohet, rättrådighet, saktmod och kärlek till den ungdom, som är honom anförtrodd. Mildt, men allvarligt rätte han lärjunges förseelser, fästande noggrann uppmärksamhet på skillnaden emellan de fel, som härflyta från dennes ålder, och dem, som komma af vanart eller, lämnade utan rättelse, kunna därtill leda. Då läraren begagnar sin bestraffningsrätt, tage han sig väl till vara, att den icke utöfvas af nyck eller med öfverilning. Isynnerhet hafve han akt därpå, att icke bestraffningen genom missförhållande till felets beskaffenhet och den felandes sinnesart må alstra ökadt självsvåld eller förställning, bitterhet och modlöshet.

§ 132. 1. Hvarje lärare är skyldig att meddela undervisning i de läro- eller öfningsämnen, som höra till hans syssla.

2. Adjunkt och lärarinna äro pliktiga att därutöfver, då sådant med hänsyn till de i § 12 gifna föreskrifter af kollegiet pröfvas nödigt, öfvertaga undervisningen äfven i andra inom läroverket förekommande ämnen. Samma skyldighet åligger lektor, såvida hans tjänstgöring, med iakttagande af de i § 133 med afseende på tim-

talet meddelade föreskrifter, befinnes icke kunna inskränkas till de ämnen, som till hans tjänst höra.

3. Där ej särskilda förhållanden göra annan anordning nödvändig eller önskvärd, skall lektor meddela undervisning å gymnasiet.

4. Lärare i teckning är skyldig att, där sådant af rektor pröfvas lämpligt, meddela undervisning äfven i välskrifning.

§ 133. 1. Utöfver rektorsgöremålen åligger rektor vid högre allmänt läroverk en undervisningsskyldighet af tolf till sexton timmar, rektor vid realskola aderton till tjugu timmar i veckan.

2. Lektor, som tillika är domkapitelsledamot, vare förpliktad att vid läroverket hvarje vecka lämna undervisning aderton till tjugu timmar; lektor, som icke är domkapitelsledamot, och adjunkt, hvars hufvudsakliga tjänstgöring är förlagd till realskolans sjätte klass och gymnasiet, tjugu till tjugutvå timmar; öfriga adjunkter tjugufyra till tjuguåtta timmar, första lärarinna vid samskola tjugu till tjugutvå timmar; öfriga ämneslärarinnor tjugutvå till tjugusex timmar.

3. Inom de i mom. 1 och 2 stadgade gränser bestämmes närmare i hvarje särskildt fall undervisningstiden med hänsyn till tjänstgöringens beskaffenhet och omfattningen af den tid, som erfordras för att utom lärorummet granska och rätta lärjungarnas skriföfningar.

4. För rektor vid profårsläroverk samt vid läroverk, hvars lärjungeantal i väsentlig mån öfverstiger det vid läroverk af samma art vanligen förekommande, äfvensom för rektor, som tillika är domkapitelsledamot, må undervisningstiden, efter medgifvande i hvarje särskildt fall af Öfverstyrelsen, kunna efter omständigheterna minskas, vid högre allmänt läroverk intill åtta timmar, vid realskola intill fjorton timmar i veckan.

5. För lärare, hvilkens tid i större utsträckning tages i anspråk för lärarekandidaters handledning, äfvensom för lärare, som fått sig ålagdt ett på grund af lärjungeantalets storlek eller antalet skriflag afsevärdt drygare hemarbete med rättandet af lärjungarnas skriföfningar eller annat därmed jämförligt arbete utom den egentliga undervisningstiden, må, där förhållandena sådant medgifva, de i mom. 2 stadgade lägsta timtalen kunna minskas, dock icke utan Öfverstyrelsens medgifvande med mera än två timmar i veckan.

6. Vikarierande och extra lärare vare förpliktade att hvarje vecka lämna undervisning under ett antal timmar, motsvarande det som åligger lektor eller adjunkt, allt eftersom deras tjänstgöring är väsentligen lika med den, som åligger lektor eller adjunkt. Vikarierande och extra lärarinnor åligger samma undervisningsskyldighet som ordinarie lärarinna.

§ 134. 1. Lärare i teckning och musik äro skyldiga att undervisa, den förre vid realskola åtta timmar och vid högre allmänt läroverk femton timmar i veckan, den senare vid realskola sex timmar och vid högre allmänt läroverk tolf timmar i veckan, samt att därutöfver mot särskildt arfvode åtaga sig utsträckt tjänstgöring, dock med iakttagande däraf, att denna utsträckta tjänstgöring ej må omfatta högre antal veckotimmar än tjugufyra för teckningslärare vid realskola, sjutton för teckningslärare vid högre allmänt läroverk och tre för musiklärare.

2. Lärare i gymnastik är skyldig att meddela undervisning under så många timmar i veckan, som för undervisningens behöriga bestridande äro erforderliga, dock att lärare, som fått sig ålagd en mera ansträngande eller omfattande tjänstgöring, må åtnjuta tilläggsarfvode till det belopp, som enligt § 120 mom. 5 af Kungl. Maj:t bestämmes.

§ 135. Lärare i slöjd vid läroverk, till hvilket för undervisning i detta ämne anslag af statsmedel utgår, äfvensom lärarinna i kvinnligt handarbete äro skyldiga att meddela undervisning så många timmar i veckan, som enligt undervisningsplanerna skola förekomma.

§ 136. Förutom den i §§ 132—135 stadgade undervisningsskyldighet åligger det hvarje lärare att till den omfattning, som förhållandena påkalla, efter af rektor uppgjord fördelning utöfva uppsikt vid skrifningar å läroverket äfvensom att under rasterna eller eljest, då sådant af särskild anledning kan påfordras, lämna rektor nödigt biträde vid tillsynen öfver lärjungarna.

§ 137. 1. Lärare inställe sig vid läroverket på utsatt tid, då termin begynner, och vare förpliktad att under terminen bo inom den kommun, där det läroverk, vid hvilket han tjänstgör, är beläget.

2. Vid undervisningstimme infinne sig lärare på utsatt tid i lärorummet och må ej utan giltigt förfall därifrån aflägsna sig före timmens slut.

3. Ej må lärare utbyta å arbetsordningen upptagen undervisningstimme mot annan, under hvilken lärjungarna enligt samma ordning böra äga ledighet från undervisningen, ej heller utan rektors tillstånd anmoda någon annan att i sitt ställe bestrida undervisningen.

§ 138. 1. Lärare, som af rektor erhåller uppdrag att såsom klassföreståndare hafva närmaste uppsikten öfver lärjungarna i viss klass eller afdelning, åligger i denna egenskap:

att söka genom en mera personlig beröring med lärjungarna vinna en närmare kännedom såväl om deras individuella läggning och enskilda förhållanden som äfven om deras framsteg i studier samt deras flit och uppförande;

att i sådant syfte på lämpligt sätt träda i förbindelse med lärjungarnas hem samt besöka dem i deras bostäder, detta senare i synnerhet då lärjunge ej har sitt egentliga hem i läroverksstaden;

att utöfva uppsikt öfver ordningen inom sin klass samt därvid särskildt tillse, att det åt lärjungarna upplåtna lärorummet med däri befintliga läroverkets tillhörigheter hållas i vederbörligt skick;

att leda den i § 170 föreskrifna klasskonferens;

att öfvervaka, att den anteckningsbok, som bör i hvarje lärorum finnas, på föreskrifvet sätt föres, samt för hvarje vecka taga kännedom om de anteckningar och anmärkningar, som däri göras, äfvensom att i fråga om de sistnämnda till lärjunges hem lämna erforderliga meddelanden;

att med afseende på lärjunges frånvaro från undervisningen utöfva nödig kontroll samt därom göra vederbörlig anteckning;

att enligt fastställdt formulär uppgöra betygskatalog i två exemplar samt utfärda terminsbetyg för lärjungarna i klassen;

att, på sätt därom särskildt är stadgadt, deltaga i terminsafgiftsnämndens förhandlingar; samt

att i öfrigt i allt hvad till uppsikten öfver klassen hör gå rektor till handa.

2. Inträder förfall för klassföreståndaren, äge rektor att åt annan lärare uppdraga hans åligganden.

3. Vid samskola åligger det första lärarinna att såsom biträde åt rektor utöfva uppsikt öfver de kvinnliga lärjungarna samt att i afseende å dem gå honom till handa med råd och upplysningar.

§ 139. Till undervisningsmaterielen hörande föremål skola med ansvar vårdas af de lärare, som af rektor därtill utses. Utlåning af dylika läroverkets tillhörigheter vare tillåten endast med tillstånd af rektor samt emot ställd säkerhet, dock att dyrbarare föremål ej må utlånas utan tillstånd af rektor och kollegium samt endast till offentliga bibliotek eller andra institutioner, som ansvara för, att de med säkerhet förvaras.

§ 140. 1. Lärare vid profårsläroverk vare pliktiga att, där så erfordras, biträda vid lärarekandidaters handledning.

2. Lärare vid läroverk, där efter Öfverstyrelsens bestämmande undervisningsprof kunna komma att afläggas, vare skyldiga att deltaga i sådant profs anordning och bedömande.

Rektors ämbete.

§ 141. Jämte sin lärarebefattning har rektor närmaste ledningen af läroverket sig anförtrodd.

§ 142. 1. Rektor åligger att vaka däröfver, att undervisningen

efter allmänna stadganden och särskilda föreskrifter ändamålsenligt fortgår, äfvensom att lärarna fullgöra sina skyldigheter.

2. Under de timmar, då rektor icke själf undervisar, bör han därför, så ofta hans öfriga göromål det medgifva, närvara vid öfriga lärares undervisning och meddela de föreskrifter, råd eller upplysningar, till hvilka han finner sig befogad.

3. Rektors plikt vare ock att tid efter annan taga kännedom om lärjungarnas skriftliga arbeten.

4. Hvarje försummelse eller öfverträdelse, den vare af rektor själf bemärkt eller hos honom tillkännagifven, skall han, så vidt ske kan, genast rätta eller efter omständigheterna hos vederbörande myndighet anmäla.

§ 143. 1. Åt lärare, som det åstundar, skall rektor utfärda tjänstgöringsbetyg enligt fastställdt formulär; dock med rättighet för honom att göra de tillägg, till hvilka särskilda omständigheter kunna föranleda.

2. Före utgången af januari månad hvarje år skall rektor till Öfverstyrelsen insända uppgift enligt föreskrifvet formulär å de tjänstgöringsbetyg, som vid läroverket blifvit under sistförflutna kalenderåret utfärdade.

§ 144. Rektor skall tillse, att ämnes- och klasskonferenser, på sätt i §§ 167—173 närmare sägs, i behörig tid vid läroverket varda hållna, samt med biträde af vederbörande lärare öfvervaka, att dessa konferenser komma att motsvara det ändamål, som med dem afses.

§ 145. 1. Öfver lärjungarnas framsteg i kunskaper samt öfver deras flit och uppförande såväl å läroverket som ock, i den mån ske kan, utom detsamma skall rektor, med biträde af vederbörande klassföreståndare, öfva uppsikt, och bör denna uppsikt vara noggrannare, i den mån lärjungarna under vistelsen vid läroverket sakna nödig vård och tillsyn af föräldrar och målsmän.

2. För att tillgodose lärjungarnas behof af lämplig ungdomsläsning bör rektor, så vidt möjligt, draga försorg därom, att vid läroverket finnes en för lärjungarna särskildt afsedd boksamling.

3. Öfver lärjungarnas fysiska uppfostran samt sundhetsförhållandena vid läroverket skall rektor, med biträde af skolläkaren, hafva noggrann tillsyn samt särskildt vaka däröfver, att lärjungarna icke vid undervisningen eller genom därmed sammanhängande arbete öfveransträngas.

4. Rektor låte sig angeläget vara att främja samarbetet mellan lärjungarnas hem och läroverket samt lämne, där så lämpligen kan ske, tillträde till undervisningen åt föräldrar och målsmän äfvensom åt andra, som önska taga kännedom om arbetet vid läroverket.

§ 146. I hvarje mål, som lärjunge angår, det vare hos rektor ensam eller hos läroverkskollegiet anhängigt, äge rektor att infordra nödiga upplysningar af hvem det vara må, som sådana kan meddela. Skulle rektor vid något tillfälle finna sig befogad att af vederbörande polismyndighet fordra handräckning, skall sådan, på skriftligen framställd begäran, till hans förfogande ställas, hvarefter på hans ansvar hvile, huru densamma användes.

§ 147. För de lärjungar, som under sin vistelse vid läroverket enligt vederbörande målsmans önskan skola beredas till konfirmation, besörje rektor tillfälle till lämplig undervisning; och äge han i samråd med vederbörande konfirmationslärare afgöra i hvad mån ledighet från den öfriga undervisningen må för sådant ändamål medgifvas.

§ 148. Rektor åligger att efter plan, som nu är gällande eller af Öfverstyrelsen kan komma att föreskrifvas, upprätta och låta utdela:

terminskatalog, som skall utgifvas senast en månad efter höstterminens början samt, där den äfven för vårterminen från trycket utgifves, inom lika lång tid efter denna termins början; samt

årsredogörelse, som skall utgifvas senast en vecka före läsårets slut;

skolande såväl af terminskatalog som af årsredogörelse fem exemplar till Öfverstyrelsen och två exemplar till vederbörande Eforus omedelbart öfverlämnas.

Årsredogörelse för högre allmänt läroverk skall, åtminstone hvart tredje år, äfven innehålla en af rektor eller annan läroverkets lärare författad afhandling öfver ett vetenskapligt eller annat med skolans verksamhet sammanhängande ämne. Sådan afhandling må ock kunna intagas i årsredogörelse för realskola.

§ 149. För fullgörande af de till läroverkets expedition hörande göromål är rektor ansvarig, och åligger det honom i detta afseende:

att ansvara för kollegiets protokoll samt verkställa uppsättning af utgående expeditioner;

att mottaga inkommande handlingar samt ombesörja, att föreskrifna uppgifter och andra utgående expeditioner varda behörigen afsända;

att öfver inkommande handlingar samt utgående expeditioner m. m. föra diarium efter fastställdt formulär;

att likaledes efter fastställdt formulär föra matrikel öfver vid läroverket intagna samt från läroverket afgångna lärjungar;

att ordna och förvara protokoll, konceptskrifvelser, betygskataloger, inkomna handlingar m. m. samt enligt därom särskildt gifna föreskrifter föra förteckning öfver läroverkets arkiv; äfvensom

att, där ej annorlunda är stadgadt, i föreskrifven ordning upprätta rekvisition å läroverkets lärare tillkommande aflönings-

medel samt medlen uppbära, till vederbörande utbetala och i laga ordning redovisa.

§ 150. 1. I fråga om läroverkets ekonomiska förvaltning åligger rektor:

att föra förteckning öfver all läroverket tillhörig fast och lös egendom samt ombesörja densammas brandförsäkring;

att ansvara för, att läroverkets tillhörigheter vårdas och att dess inkomster till vederbörligt ändamål användas;

att i enlighet med de närmare bestämmelser, som äro eller varda gifna, handhafva samt ansvara och redogöra för läroverkets kassor och uppbörd; äfvensom

att, på sätt därom särskildt är stadgadt, deltaga i terminsafgiftsnämndens förhandlingar.

2. Vid hvarje ombyte af rektor skall af Eforus eller Inspektor samt vid samskola af dess styrelse anställas inventering af läroverkets kassor och värdehandlingar samt öfriga tillhörigheter.

§ 151. Vid läroverk, där särskildt arfvode är till skrifbiträde åt rektor anslaget, skall rektor därtill utse lämplig och villig lärare vid läroverket, hvilken har till åliggande att, mot åtnjutande af nämnda arfvode, på rektors ansvar bestrida de expeditionsgöromål, som honom af rektor anförtros, samt i öfrigt gå rektor till handa vid dennes uppsikt öfver lärjungarna.

§ 152. 1. Vaktmästare och öfrig betjäning anställas, alltefter läroverkets behof och mot den aflöning, som kollegiet bestämmer, af rektor, hvilken tillika äger att för dem uppgöra instruktion.

2. Beträdas de i mom. 1 nämnda vaktbetjänte med opålitlighet, försummelse, olydnad eller annan förseelse i tjänsten, äger rektor efter omständigheterna dem varna eller från tjänsten skilja.

§ 153. Vid realskola åligger rektor, där ej annorlunda särskildt bestämmes, att vårda läroverkets boksamling, och skall han i detta afseende i tillämpliga delar ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i § 159.

§ 154. Vid profårsläroverk skall rektor i afseende på lärarekandidaters handledning fullgöra hvad därom är särskildt stadgadt.

§ 155. Skulle för något fall i fråga om läroverkets angelägenheter bestämd föreskrift saknas, anmäle rektor sådant hos Öfverstyrelsen, som förordnar, huru i ärendet skall förfaras; ägande rektor emellertid att för tillfället meddela föreskrift, och gälle sådan föreskrift till ovillkorlig efterlefnad, intill dess Öfverstyrelsens beslut hunnit meddelas.

§ 156. Rektorerna vid de allmänna läroverken vare pliktiga att, då Kungl. Maj:t på Öfverstyrelsens framställning finner sådant påkalladt, mot den ersättning, som af Kungl. Maj:t bestämmes, sammanträda för att utbyta erfarenheter och öfverlägga om viktigare frågor rörande den högre undervisningen.

§ 157. Är rektorstjänst ledig, eller inträffar för dess innehafvare laga förfall, vare, vid högre allmänt läroverk i tjänsten äldste lektor och vid öfriga läroverk äldste adjunkt pliktig att bestrida rektorsgöromålen, intill dess Öfverstyrelsen förordnat vikarie.

Öfriga tjänstemän.

§ 158. Vid hvarje högre allmänt läroverk äfvensom vid realskola, där Kungl. Maj:t så bestämmer, skall för vården af läroverkets bibliotek finnas en bibliotekarie, hvilken bland läroverkets lärare på rektors förslag för viss tid eller tills vidare utses af Öfverstyrelsen.

§ 159. Bibliotekarien åligger:

att vårda läroverkets bibliotek samt upprätta och föra följande kataloger: a) *ackvisitionskatalog*, hvari nyförvärfvade böcker och handskrifter med utsatt inköpspris eller, i händelse de äro skänkta, med gifvarens namn upptagas i den ordning, de inkomma; b) *nominalkatalog*, hvaruti böckerna upptagas i alfabetisk ordning; c) *realkatalog*, hvari de förtecknas efter olika kunskapsarter;

att, sedan rektor på förslag af bibliotekarien eller vederbörande ämneskonferens beslutit om bokinköp, verkställa sådant;

att efter samråd med rektor ombesörja inbindning af biblioteket tillhörande böcker samt att draga försorg om, att dess handskrifter, planscher och tryckalster på ändamålsenligt sätt ordnas och förvaras;

att öfvervaka, att nödiga åtgärder för renhållning och skydd af biblioteket och dess inventarier vidtagas;

att ombesörja, att å lämpligt ställe inom läroverkshuset uppställes ett för lärarna omedelbart tillgängligt handbibliotek, innehållande uppslagsböcker, ordböcker och andra böcker, som oftare behöfva rådfrågas;

att såväl under terminerna som under ferierna på tid, som af rektor på förslag af bibliotekarien bestämmes, hålla biblioteket öppet till begagnande för lärare och lärjungar äfvensom för andra inom staden eller orten bosatta personer;

att ansvara för utlåning af bibliotekets böcker, hvarvid iakttages, att lärare utan borgen äga rätt till boklån ur biblioteket; att till lärjunge utlåning sker mot af bibliotekarien godkänd borgen; att låntagare, som icke tillhör läroverket, är förpliktad att vid boklån ställa den säkerhet, bibliotekarien finner nödig, kunnande frågor därom af bibliotekarien underställas kollegiets pröfning och afgörande, samt att beträffande utlåning af handskrifter, planschverk och sådana sällsynta böcker, som i händelse de för-

komme, svårligen kunde ersättas, iakttaga hvad om läroverket tillhörande dyrbarare föremål i § 139 är stadgadt;

att föra en kortfattad lånejournal, upptagande för hvarje utlånt arbete titel och bandantal, datum för dess utlånande och återställande samt låntagarens namn;

att tillse, att för hvarje särskild bok eller verk, som från biblioteket på huru kort tid som helst utlånas, låntagaren afgifver skriftlig förbindelse att inom viss tid återställa lånet i oskadadt skick eller i annat fall dess vederbörligen utrönta bokhandelspris, jämte öfriga bevisliga anskaffningskostnader, ovillkorligen ersätta; äfvensom

att öfvervaka, att vid hvarje termins slut alla sedan föregående termins utgång utlånta böcker återställas samt att, om någon önskar behålla låntaget arbete utöfver sagda tid, detsamma då uppvisas och ny lånesedel lämnas.

§ 160. Vid hvarje läroverk antages af Öfverstyrelsen, efter förslag af vederbörande rektor eller, i fråga om samskola, af dess styrelse, för högst fem år, en skolläkare, som utom i läroverkets stat upptaget arfvode äger att ur läroverkets ljus- och vedkassa uppbära en krona om året för hvarje under höstterminen närvarande lärjunge.

§ 161. Skolläkaren har att utöfva uppsikt öfver lärjungarnas fysiska uppfostran samt sundhetsförhållandena vid läroverket, och tillkommer det honom för sådant ändamål:

att, för afgifvande af erforderligt intyg, på anmodan af rektor kostnadsfritt besiktiga obemedlade inträdessökande;

att vid början af hvarje termin, i närvaro af gymnastikläraren, underkasta samtliga lärjungar noggrann undersökning rörande deras kroppsutveckling och hälsotillstånd äfvensom minst en gång under läsåret särskildt undersöka deras syn- och hörselförmåga samt att om resultatet af dessa undersökningar lämna rektor och vederbörande klassföreståndare underrättelse;

att äfven eljest, därest af hälsoskäl någon lärjunge af rektor till honom hänvisas, kostnadsfritt verkställa erforderlig undersökning;

att vid fall af smittosam sjukdom bland lärjungarna eller inom deras närmaste omgifning eller inom lärares familj lämna rektor nödiga råd och vidtaga lämpliga åtgärder för att hindra smittans spridande samt kostnadsfritt meddela de i § 65 mom. 2 omförmälda intyg;

att vid inträffande sjukdomsfall kostnadsfritt vårda medellösa lärjungar;

att minst en gång i månaden besiktiga läroverkets lägenheter och sådana dess inrättningar, som hafva ett hygieniskt ändamål, och att äfvenledes minst en gång i månaden taga kännedom om

de gymnastiska öfningarnas utförande samt, därest skäl till anmärkning i dessa afseenden förekommer, därom göra skriftlig anmälan hos rektor;

att minst en timme i veckan på tid, som af rektor efter skolläkarens förslag bestämmes, vara inom läroverkshuset tillstädes för att därvid gå rektor, lärare och lärjungar till handa med de råd, som lärjungarnas hälsotillstånd och sundhetsanordningarna vid läroverket kunna påkalla;

att taga kännedom om den arbetsordning, som vid läroverket tillämpas, samt att, därest densamma skulle ur hygienisk synpunkt befinnas gifva anledning till anmärkning, sådant för rektor anmäla;

att biträda gymnastikläraren vid upprättande af de tabellariska uppgifter rörande lärjungarnes deltagande i eller befrielse från gymnastikundervisningen, som äro stadgade eller af Öfverstyrelsen kunna komma att föreskrifvas, samt senast en månad efter hvarje termins slut till rektor afgifva berättelse enligt formulär, som af Öfverstyrelsen fastställes;

att, därest icke annan hygieniskt sakkunnig tillkallas, vid uppförande af nya och förändring af gamla läroverksbyggnader tillse, att hygienens fordringar iakttagas; samt

att i öfrigt bidraga till iakttagandet af de i §§ 56—66 gifna föreskrifter.

Läroverkskollegium.

§ 162. 1. Ledamot af kollegiet är rektor och hvarje vid läroverket tjänstgörande ordinarie lektor, adjunkt eller ämneslärarinna äfvensom den, hvilken ensam med fullt ansvar såsom vikarie föreståt sådan lärares eller lärarinnas tjänst.

2. Lärare i öfningsämne äfvensom lärare, hvilken är vid läroverket anställd utöfver dess ordinarie stat, äge i kollegiets öfverläggningar och beslut deltaga vid de tillfällen, då frågor förekomma, som angå undervisning, ordning och tukt eller utdelande af belöningar och understöd. Äfven då frågor förekomma, som röra läroverkets öfriga angelägenheter, må rektor, om han därtill finner skäl, tillkalla nämnda lärare att i öfverläggningarna, men ej i besluten, deltaga.

3. Vid behandling af frågor, som röra lärjungarnas hälsotillstånd och sundhetsförhållandena vid läroverket, skall skolläkaren i kollegiets öfverläggningar och beslut deltaga.

4. Ej må lärare, lärarinna eller skolläkare, som blifvit kallad till kollegiets sammankomst, utan laga förfall därifrån uteblifva.

§ 163. Är Eforus vid lärosätet närvarande, varde han men eljest Inspektor, där sådan finnes, genom rektor underrättad om

kollegiets sammankomst. Kommer Eforus eller Inspektor vid kollegiets sammanträde tillstädes, deltage han såsom ordförande, där han så vill, i målens behandling.

§ 164. 1. Är fråga om lärjunges skiljande från läroverket, vare kollegiet icke domfört, med mindre två tredjedelar af läroverkets samtliga tjänstgörande ordinarie, vikarierande och extra lärare äro närvarande.

2. För beslutmässighet i öfriga ärenden erfordras, att mera än hälften af dem, som enligt § 162 skola i behandlingen af de olika ärendena deltaga, är tillstädes.

3. Befinnes kollegiet ej domfört eller eljest ej beslutmässigt, äge ordföranden att nödigt antal för allmänt förtroende inom orten kända personer adjungera.

§ 165. 1. Rektor sammankalle kollegiet, vare vid dess sammanträden föredragande samt, såvida icke Eforus eller Inspektor är närvarande och önskar leda förhandlingarna, ordförande.

2. Vid omröstning inom kollegiet äge, i händelse af lika röstetal, ordföranden afgörande röst.

3. Vid målens behandling i kollegiet iakttages den skyndsamhet och vid protokollets affattande den korthet, som med hvarje ärendes behöriga utredning äro förenliga.

4. Anser rektor sig ej kunna biträda kollegiets beslut, äge han underställa detsamma Öfverstyrelsens pröfning.

§ 166. Ärenden, som röra undervisningen, skoltukten eller läroverkets angelägenheter i allmänhet och enligt denna stadga eller särskilda föreskrifter tillhöra kollegiets pröfning, handläggas af detsamma med den myndighet, samma stadga eller särskilda föreskrifter medgifva.

Ämnes- och klasskonferenser.

§ 167. 1. Lärare, hvilka undervisa i samma ämne, skola på kallelse af rektor inom de tre första veckorna af hvarje termin sammanträda till ämneskonferens.

2. Ämneskonferens ledes af rektor eller på rektors anmodan af vederbörande hufvudlärare, hvilken senare ansvarar för, att protokoll föres samt att detta jämte afskrift af detsamma till rektor i så god tid aflämnas, att afskriften till Öfverstyrelsen kan insändas för höstterminen före den 15 oktober och för vårterminen före den 15 februari.

3. Vid högre allmänt läroverk är lektor hufvudlärare i de ämnen, som äro förenade med hans tjänst. Finnas vid ett och samma läroverk flera lektorer i samma ämne, fördele rektor dem emellan deras åligganden. Där lektor i något ämne icke finnes,

fullgöre rektor eller den lärare, som rektor därom anmodar, de åligganden, som tillkomma hufvudlärare.

Vid realskola, som ej är förenad med gymnasium, vare rektor eller de lärare, som rektor därom anmodar, att anse som hufvudlärare.

Därest vid ett läroverk all undervisning i ett ämne bestrides af allenast en lärare, skall om denne i tillämpliga delar gälla hvad om ämneskonferens är stadgadt.

§ 168. Ämneskonferens tillkommer beträffande dithörande ämne:

att med hufvudsaklig ledning af den i de stadgade undervisningsplanerna angifna kursfördelning närmare bestämma lärokurser för hvarje klass eller ring;

att uppgöra gemensam plan för ämnets metodiska behandling på läroverkets olika stadier;

att afgifva förslag i fråga om inköp af böcker och annan undervisningsmateriel;

att pröfva behofvet af nya läroböcker samt i sådant afseende afgifva förslag, som genom rektor till Öfverstyrelsen insändes; äfvensom

att i öfrigt öfverlägga och rådgöra om för ämnets behandling viktigare frågor samt afgifva de yttranden, som kunna komma att infordras.

§ 169. Lärare i de ämnen, som äga närmare sammanhang med hvarandra, böra tid efter annan på kallelse af rektor och under ledning af honom eller den bland lärarna, som han därom anmodar, sammanträda och rådgöra om ett i möjligaste mån likformigt sätt att behandla dessa ämnen; skolande rektor i läroverkets diarium göra anteckning om tiden för dylikt sammanträde.

§ 170. 1. Lärare, hvilka undervisa i samma klass, ring eller afdelning, skola hvarje termin på tid, som af rektor bestämmes, sammanträda till klasskonferenser.

2. Vederbörande klassföreståndare lede dessa konferenser och göre om förhandlingarna kort anteckning, som förvaras i läroverkets arkiv.

§ 171. Klasskonferens tillkommer i fråga om den klass, ring eller afdelning, som den afser:

att bereda lärarna tillfälle att utbyta erfarenheter och åsikter i fråga om lärjungarnas individuella läggning och enskilda förhållanden samt att vidtaga däraf betingade mått och steg i fråga om behandlingen af de särskilda lärjungarna;

att öfverlägga beträffande lärjungarnas framsteg i studier, deras flit och uppförande samt, där så finnes lämpligt, besluta om meddelande af anmärkningar i dessa afseenden;

att anställa undersökning beträffande fördelningen och omfattningen af lärjungarnas hemarbete samt, därest det därvid skulle

visa sig, att detta arbete icke är fördeladt efter de i § 18 mom. 7 angifna grunder eller i något ämne ålägges lärjunge till ett mått, som kan betaga honom nödig hvila och förströelse eller hindra förberedelse i andra ämnen, föreslå åtgärder till rättelse i detta afseende;

att, därest anledning förefinnes till anmärkning beträffande det åt klassen upplåtna lärorummet eller ordningen inom detsamma därutinnan söka ändring;

att vid slutet af hvarje termin bestämma vitsord öfver lärjungarnas allmänna flit och till kollegiet afgifva förslag å belöningar och understöd; samt

att i öfrigt öfverlägga och yttra sig om alla sådana frågor rörande klassen, som af rektor, kollegium eller klassföreståndare kunna föreläggas konferensen.

§ 172. 1. Vid ämnes- eller klasskonferens beslutade åtgärder skola underställas rektors godkännande.

2. Det åligger beträffande ämneskonferens vederbörande hufvudlärare samt i fråga om klasskonferens klassföreståndare att, i hvad på dem kan ankomma, på lämpligt sätt öfvervaka, att vid konferensen beslutade och af rektor godkända åtgärder verkställas, men äge dessa lärare icke utan rektors vetskap och bifall uti ifrågavarande afseenden vidtaga några anordningar.

§ 173. Ej må lärare, som blifvit kallad till ämnes- eller klasskonferens, utan laga förfall därifrån uteblifva.

FEMTE KAPITLET.

Tillsättning af tjänster.

Rektorstjänst.

§ 174. För behörighet till rektorstjänst vid högre allmänt läroverk fordras att vara ordinarie ämneslärare och hafva fullgjort villkoren för att kunna till lektor utnämnas samt för behörighet till rektorstjänst vid realskola att vara ordinarie ämneslärare.

§ 175. 1. Där Kungl. Maj:t icke vill genom utnämning tillsätta rektorstjänst, förordnas rektor af Kungl. Maj:t på viss tid.

2. Senast fem månader, innan rektorsförordnande löper till ända, göre Öfverstyrelsen underdånig anmälan därom; och äger Öfverstyrelsen, om den så anser lämpligt, föreslå förnyelse af förordnandet.

3. Därest icke Kungl. Maj:t efter sådant förslag, som i mom. 2 sägs, finner skäl meddela förnyadt förordnande, äfvensom eljest

vid ledighet af rektorsbefattning kungöre Öfverstyrelsen ledigheten genom anslag i sin lokal samt genom den tidning, hvari officiella meddelanden införas, med tillkännagifvande, att den, som önskar komma i åtanke vid tjänstens tillsättande, bör senast före klockan tolf på trettionde dagen efter den dag, då kungörelsen blifvit intagen i nämnda tidning, hos Öfverstyrelsen göra anmälan därom med bifogande af vederbörligen styrkt meritförteckning och öfriga handlingar, genom hvilka han önskar ådagalägga sin behörighet. Sedan anmälningstiden utgått och de inkomna anmälningshandlingarna blifvit pröfvade, skall Öfverstyrelsen till Kungl. Maj:t insända nämnda handlingar och därvid på anförda grunder förorda den af de anmälda, hvilken med hänsyn till insikter, erfarenhet och öfriga egenskaper, som företrädesvis erfordras hos styresmannen för ett läroverk, finnes lämpligast, eller ock, där sådant förord icke anses böra lämnas åt någon af de anmälda, afgifva förslag å annan till tjänsten behörig och lämplig ordinarie lärare.

§ 176. Då ordinarie ämneslärare af Kungl. Maj:t till rektor förordnas, skall hans innehafvande ordinarie tjänst i vanlig ordning tillsättas. Därvid iakttages, att den, som till sistnämnda tjänst utnämnes, skall, därest den tillförordnade rektorn återtager utöfningen af sin ämnesläraretjänst, vara skyldig träda i tjänstgöring vid det läroverk, Kungl. Maj:t bestämmer.

Lektors- och adjunktstjänst.

§ 177. 1. Då lektors- eller adjunktstjänst vid allmänt läroverk blifvit ledig, skall rektor ofördröjligen till Öfverstyrelsen insända underrättelse därom jämte uppgift å de läroämnen, som med tjänsten varit förenade, och åligger det tillika rektor att, så snart ske kan, efter kollegiets hörande afgifva förslag angående de ämnen, i hvilka den blifvande läraren bör undervisa, hvarvid, om tjänsten anses böra medföra undervisningsskyldighet företrädesvis i visst ämne, sådant bör tillkännagifvas; skolande jämväl lämnas en öfversikt af det antal undervisningstimmar inom samtliga läroämnen, som bestrides af ordinarie lärare eller deras vikarier äfvensom af extra lärare, där sådana finnas anställda, samt anföras det eller de särskilda skäl, hvarpå förslaget grundar sig.

2. Vid afgifvande af sådant förslag, som i mom. 1 omförmäles, skall iakttagas, att lektorstjänst i regeln bör omfatta två, adjunktstjänst tre läroämnen.

Beträffande lektorstjänst, som omfattar undervisning i kristendom, iakttages, att densamma alltid skall anses medföra undervisningsskyldighet företrädesvis i detta ämne, samt att den, där förhållandena sådant medgifva, bör omfatta endast ämnet kristendom.

I fråga om adjunktstjänst, med hvilken undervisningsskyldighet i naturlära är förenad, iakttages, att tjänsten må kunna ledigförklaras antingen i endast detta ämne jämte ett annat eller i biologi jämte två andra ämnen eller ock i fysik och kemi tillika med två andra ämnen.

3. Såväl vid ledig lektorstjänst som vid ledig adjunktstjänst skola de läroämnen, tjänsten skall omfatta, förenas väsentligen med hänsyn till ämnenas inbördes samhörighet, dock att nödigt afseende äfven må kunna fästas vid läroverkets förhandenvarande behof af lärarekraft i visst ämne. Särskildt bör beträffande ledig lektorstjänst tillses, att hvarje å gymnasiets timplan upptaget läroämne, såvidt möjligt är, varder af lektor företrädt.

§ 178. 1. Efter pröfning af det i § 177 omförmälda förslag bestämmer Öfverstyrelsen hvilka läroämnen den lediga tjänsten skall omfatta och kungör därpå ledigheten genom anslag i Öfverstyrelsens lokal och genom den tidning, hvari officiella meddelanden införas. Därest tjänsten anses böra medföra undervisningsskyldighet företrädesvis i visst ämne, skall sådant vid ledigförklarandet särskildt angifvas.

2. Den, som till den sålunda ledigförklarade tjänsten vill ifrågakomma, har att senast före klockan tolf på trettionde dagen efter den dag, då kungörelse blifvit intagen i den tidning, hvari officiella meddelanden införas, till Öfverstyrelsen ingifva sin till Kungl. Maj:t ställda ansökan med därtill hörande handlingar. Skulle ansökningstiden utgå å helgdag, utsättes fatalietiden till nästföljande söckendag.

§ 179. Sökande till lektors- eller adjunktstjänst skall

1) vid den tid, då tjänsten är att tillträda, hafva uppnått tjugutre års ålder;

2) vara fri från sjukdom och lyte, som gör den sökande för lärarekallet olämplig;

3) vara känd för hedrande vandel samt, därest tjänsten omfattar undervisning i kristendom, bekänna sig till den rena evangeliska läran;

4) utmärka sig för det allvar och den stadga i karaktären samt den foglighet i lynnet, som ungdomens ledning kräfver;

5) besitta förmåga att lätt och tydligt meddela undervisning;

6) äga grundlig insikt i de ämnen, som till den sökta tjänsten höra;

7) hafva förberedt sig till lärarekallet genom vederbörligen genomgången profårskurs; samt

8) vid allmänt läroverk eller annan under Öfverstyrelsens inseende ställd läroanstalt eller vid folkskoleseminarium hafva under minst två läsår med nit och skicklighet bestridt tjänstgöring till den omfattning, som enligt § 133 mom. 2 åligger lektor eller

adjunkt, eller under minst lika lång tid hafva såsom docent vid universitet bestridt tjänstgöring af enahanda art, som för docent, hvilken vunnit behörighet till anställning vid allmänt läroverk, berättigar till löneursberäkning vid sådant läroverk.

§ 180. 1. Såsom särskilda villkor för behörighet till lektorstjänst gälle:

att hafva aflagt filosofie licentiatexamen samt att hafva dels i särskild pröfning, hvarom närmare bestämmelser meddelas i nådiga kungörelsen den 14 oktober 1892, erhållit vitsord om minst godkända insikter i antropologi och logik, därest icke teoretisk filosofi ingår i hans filosofie kandidat- eller licentiatexamen, dels i sistnämnda examina erhållit minst vitsordet godkänd antingen i fyra bland examensämnena nordiska, tyska, engelska, romanska, latinska och grekiska språken, historia, statskunskap och geografi eller i fyra bland examensämnena matematik, fysik, kemi, geologi, botanik, zoologi och geografi eller i tre ur den ena och i ett fjärde ur den andra gruppen valda ämnen; hvarvid iakttages, att med betyg i grekiska språket skall vara förenadt betyg i latin, med betyg i statskunskap betyg antingen i historia eller i geografi, med betyg i geologi betyg antingen i geografi eller i kemi, med betyg i fysik betyg i matematik, med betyg i botanik betyg i zoologi och med betyg i zoologi betyg i botanik; samt

att därjämte inför vederbörande fakultet hafva aflagt disputationsprof i ämne, som hör till den sökta tjänsten, och att därvid i afseende å såväl författandet som försvaret hafva vitsordats med betyget Godkänd eller därutöfver.

Behörighet att söka lektorstjänst, som omfattar undervisning i kristendom, tillkomme ock den, som aflagt antingen teologie licentiatexamen eller filosofie licentiatexamen jämte teologie kandidatexamen och som tillika fullgjort hvad om disputationsprof är stadgadt.

Beträffande disputationsprof för lektorstjänst iakttages:

att afhandling i främmande lefvande språk skall vara författad på det språk, afhandlingen afser, samt afhandling i klassisk filologi på latin;

att disputationsprof i astronomi eller mekanik, som i afseende å såväl författandet som försvaret vitsordats med betyget Godkänd eller därutöfver, medför behörighet till lektorstjänst, i hvilken matematik ingår som läroämne.

2. Såsom särskilda villkor för behörighet till adjunktstjänst gälle:

att hafva fullgjort de för behörighet till lektorstjänst stadgade kunskapsprof, dock att för adjunktstjänst disputationsprof icke är erforderligt, eller att hafva aflagt filosofie kandidatexamen med vitsord om minst godkända insikter i fyra ämnen, valda på sätt i

mom. 1 är stadgadt, samt att dessutom, därest teoretisk filosofi ej ingår i examen, hafva undergått sådan pröfning i antropologi och logik, som i samma moment omförmäles.

Behörighet att söka adjunktstjänst, som omfattar undervisning i kristendom, tillkomme ock den, som aflagt teologie kandidatexamen jämte filosofie kandidatexamen.

3. Genom stadgandena i §§ 179 och 180 sker ingen ändring i den behörighet till ämneslärarebefattning vid allmänt läroverk, som enligt hittills gällande bestämmelser af någon redan förvärfvats eller inom utgången af år 1906 kan komma att, för så vidt det gäller aflagda examina, förvärfvas.

§ 181. Beträffande profårskurs och rätt för lärare att, efter anmälan hos Öfverstyrelsen, aflägga undervisningsprof efter genomgånget profår gälle hvad därom särskildt stadgas.

§ 182. Sökande till lektors- eller adjunktstjänst skall vid ansökningen foga:

1) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om ålder, föregående befattningar, utgifna arbeten, af offentliga myndigheter undfångna betyg äfvensom andra omständigheter, hvilka sökanden vill åberopa såsom befordringsskäl;

2) i original eller behörigen styrkt afskrift:

a) prästbetyg om sökandens ålder;

b) läkarebetyg angående frihet från sjukdom och lyte, som i § 179 punkt 2) sägs;

c) betyg öfver vederbörliga examina och disputationsprof i enlighet med föreskrifterna i § 180;

d) vitsord öfver behörigen genomgången profårskurs;

e) betyg öfver sådan tjänstgöring, som i § 179 punkt 8) är föreskrifven; äfvensom, därest icke sistnämnda betyg afser de senaste sex månaderna före ansökningstidens utgång,

f) vederbörligt, inom sist omförmälda tid utfärdadt tjänstgöringsbetyg samt, ifall den sökande icke under nämnda tid varit i tjänst anställd, annat vederbörligt intyg öfver verksamhet och vandel.

§ 183. 1. Sedan ansökningstiden gått till ända, åligger det Öfverstyrelsen att, efter pröfning af ansökningshandlingarna och efter det vederbörande rektor satts i tillfälle att inom utsatt tid däröfver afgifva yttrande, till Kungl. Maj:t nämnda handlingar insända jämte underdånigt förslag å den af de sökande, som på anförda grunder anses till den lediga tjänstens besättande främst böra komma i åtanke. Då fråga är om lektorstjänst, hvari kristendom ingår som ämne, skall, innan Öfverstyrelsen afgifver sitt förslag, genom Öfverstyrelsens försorg tillfälle beredas äfven vederbörande Eforus att inom utsatt tid i ärendet afgifva underdånigt yttrande, som till Öfverstyrelsen insändes.

2. Vid afgifvande af sådant förslag, som i mom. 1 omförmäles, skall i första hand tillses, att de villkor, som innehållas i § 179, blifvit uppfyllda, och skola därjämte såsom befordringsgrunder i följande ordning gälla:

a) skicklighet och nit i ungdomens undervisning och handledning;

b) lärdomsförtjänster, särskildt i de ämnen, som höra till den ifrågavarande tjänsten;

c) längden af föregående väl vitsordad tjänstgöring vid de i § 179 punkt 8) omförmälda läroanstalter.

Härvid må en mindre underlägsenhet enligt en föregående befordringsgrund kunna uppvägas af ett större företräde enligt en senare. I fråga om lektorstjänst skola dock lärdomsförtjänster, särskildt om de förefinnas i de till tjänsten hörande läroämnen, såsom befordringsgrund likställas med undervisningsskickligheten.

3. Beträffande lärare vid profårsläroverk skall särskildt afseende fästas å sökandes lämplighet att biträda vid lärarekandidaters handledning.

4. Då ordinarie lärare söker annan tjänst af samma slag, som den han innehar, och därvid har att räkna sig till godo en längre tjänstetid, bör vid utnämningen skälig hänsyn äfven tagas till behofvet af yngre och friskare krafter för tjänstens bestridande.

5. Sådant förslag å lärare, som i mom. 1 omförmäles, skall tillkännagifvas genom anslag i Öfverstyrelsens lokal samt genom den tidning, hvari officiella meddelanden införas.

§ 184. Öfver det i 183 omförmälda förslag må sökande kunna anföra underdåniga besvär, hvilka skola till Ecklesiastikdepartementet ingifvas före klockan tolf å trettionde dagen efter det förslaget blifvit kungjordt i den tidning, hvari officiella meddelanden införas.

Lärarinnebefattning vid samskola.

§ 185. 1. I fråga om bestämmande af läroämnen för lärarinnebefattning vid samskola och ledigförklarande af sådan befattning gälle hvad i § 177 och § 178 mom. 1 angående adjunktstjänst är stadgadt.

2. Den, som till ledigförklarad lärarinnebefattning vill ifrågakomma, har att senast före klockan tolf på trettionde dagen efter den dag, då kungörelse blifvit intagen i den tidning, hvari officiella meddelande införas, till Öfverstyrelsen ingifva sin ansökan med därtill hörande handlingar. Skulle ansökningstiden utgå å helgdag, utsättes fatalietiden till nästföljande söckendag.

§ 186. 1. För behörighet till lärarinnebefattning gälla de vill-

kor, som i § 179 mom. 1—6 innehållas, äfvensom att sökanden skall vara ogift.

Dessutom fordras af sådan sökande:

att antingen hafva genomgått den treåriga kursen vid högre lärarinneseminariet i Stockholm och därifrån erhållit godkändt afgångsbetyg samt därefter vid de i § 179 punkt 8) omförmälda läroanstalter under minst två år med nit och skicklighet bestridt tjänstgöring till den omfattning, som enligt § 133 mom. 2 åliger lärarinna; eller

att hafva fullgjort hvad beträffande examina, profårskurs och tjänstgöring såsom lektor eller adjunkt är stadgadt.

2. Sökande till lärarinnebefattning skall vid ansökningen foga:

1) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om ålder, föregående befattningar, utgifna arbeten, af offentliga myndigheter undfångna betyg äfvensom andra omständigheter, hvilka sökanden vill åberopa såsom befordringsskäl;

2) i original eller behörigen styrkt afskrift:

a) prästbetyg om sökandens ålder och därom, att sökanden är ogift;

b) läkarebetyg angående frihet från sjukdom och lyte, som i § 179 punkt 2) sägs;

c) betyg öfver vederbörliga examina, vitsord öfver behörigen genomgången profårskurs och betyg öfver föreskrifven tjänstgöring i enlighet med stadgandena i mom. 1 af denna §; äfvensom

d) vederbörligt, inom de senaste sex månaderna före ansökningstidens utgång utfärdadt tjänstgöringsbetyg samt, därest den sökande icke under nämnda tid varit i tjänst anställd, annat vederbörligt intyg öfver verksamhet och vandel.

§ 187. 1. Sedan ansökningstiden utgått, åligger det Öfverstyrelsen att, efter pröfning af ansökningshandlingarna, tillsätta befattningen. Därvid gälle i tillämpliga delar hvad i § 183 angående befordringsgrunder är stadgadt.

2. Öfver tillsättningen, som kungöres genom anslag i Öfverstyrelsens lokal och genom den tidning, hvari officiella meddelanden införas, må sökande, i den ordning som i § 184 sägs, kunna anföra underdåniga besvär; skolande af klaganden anmälan om de underdåniga besvären göras hos Öfverstyrelsen före besvärstidens utgång.

3. Fullmakt å lärarinnebefattning må icke utfärdas, förrän tillsättningen vunnit laga kraft, men skall förses med datum för den dag, då tillsättningen skett; dock att, om Kungl. Maj:t i anledning af underdåniga besvär finner annan sökande än den af Öfverstyrelsen tillsatta böra erhålla tjänsten, fullmakten dateras för den dag, då Kungl. Maj:t pröfvat besvären.

Öfningslärarebefattning.

§ 188. 1. Då lärarebefattning i teckning, musik eller gymnastik blifvit ledig, göre rektor därom anmälan hos Öfverstyrelsen, hvarefter tjänsten kungöres ledig och sökes såsom i § 178 mom. 1 och § 185 mom. 2 sägs.

2. Utöfver hvad som angående sökande till ämneslärareretjänst jämlikt § 179 mom. 1—6 stadgas, fordras för behörighet till

a) lärarebefattning i teckning:

att antingen hafva aflagt realskolexamen eller genom intyg af vederbörande lärare vid allmänt läroverk hafva styrkt sig äga motsvarande kunskaper;

att hafva nöjaktigt genomgått den vid Tekniska skolan i Stockholm anordnade högre undervisningskurs för teckningslärare; skolande dock behörighet till teckningslärarebefattning vid realskola jämväl tillkomma den, som nöjaktigt genomgått den lägre undervisningskursen för teckningslärare vid nyssberörda skola; samt

att hafva nöjaktigt genomgått profkurs i enlighet med de föreskrifter, som därom framdeles varda meddelade;

b) lärarebefattning i musik:

att antingen hafva aflagt realskolexamen eller genom intyg af vederbörande lärare vid allmänt läroverk hafva styrkt sig äga motsvarande kunskaper;

att inför Musikkonservatorium hafva undergått pröfning för behörighet till lärarebefattning i musik vid allmänt läroverk och därvid erhållit betyg om minst godkända kunskaper i sång, pianospelning och harmonilära; börande vid jämförelse mellan flera sökande afseende äfven fästas å intyg af nämnda konservatorium om kunskap i violinspelning; samt

att hafva nöjaktigt genomgått profkurs i enlighet med föreskrifter, som därom framdeles varda meddelade;

c) lärarebefattning i gymnastik:

att hafva genomgått fullständig lärokurs inom den pedagogiska eller militära afdelningen vid Gymnastiska centralinstitutet enligt de före den 13 juli 1887 meddelade bestämmelser eller fullständig gymnastiklärarekurs vid sagda institut enligt stadgan för detsamma af nämnda dag; skolande dock behörighet till gymnastiklärarebefattning vid realskola jämväl tillkomma den, som med goda vitsord genomgått instruktörskurs vid institutet enligt ofvan berörda stadga eller första årets kurs enligt tidigare bestämmelser.

3. Genom dessa stadganden sker ingen ändring i den behörighet till tecknings- eller musiklärarebefattning, som enligt hittills gällande bestämmelser någon redan tillkommer eller som enligt samma bestämmelser kan inom utgången af år 1910 förvärfvas.

§ 189. Sökande till tecknings-, musik- eller gymnastiklärarebefattning skall vid ansökningen foga:

1) behörigen styrkt meritförteckning, innehållande uppgift om ålder, föregående befattningar, af offentliga myndigheter undfångna betyg äfvensom andra omständigheter, hvilka sökanden vill såsom befordringsskäl åberopa;

2) i original eller behörigen styrkt afskrift:

a) prästbetyg om sökandens ålder;

b) läkarebetyg angående frihet från sjukdom och lyte, som i § 179 punkt 2) sägs;

c) betyg öfver vunnen behörighet enligt föreskrifterna i § 188;

d) betyg från vederbörlig läroanstalt öfver flit och uppförande, om sökande efter därstädes afslutade studier icke varit i tjänst anställd, men i annat fall vederbörligt, inom de senaste sex månaderna före ansökningstidens utgång utfärdadt tjänstgöringsbetyg samt, därest han icke under nämnda tid idkat studier vid den läroanstalt, där han erhållit sin utbildning eller varit i tjänst anställd, annat vederbörligt intyg öfver verksamhet och vandel.

§ 190. Lärarebefattning i teckning och musik vid realskola kan sökas och innehafvas äfven af kvinna, såvida hon är ogift och uppfyllt de för sådan befattnings erhållande föreskrifna villkor.

§ 191. Angående tillsättning af lärarebefattning i teckning, musik och gymnastik, anförande af underdåniga besvär öfver tillsättningen och fullmakts utfärdande gälle hvad i § 187 i dessa afseenden är stadgadt.

SJÄTTE KAPITLET.

Läroverkens styrelse.

Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

§ 192. Öfverinseendet öfver läroverken tillkommer den af Kungl. Maj:t förordnade Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

§ 193. Till Öfverstyrelsens handläggning höra i den omfattning, som i den för Öfverstyrelsen utfärdade instruktion, denna stadga samt särskilda af Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter sägs, ärenden angående:

1) undervisning och ordning äfvensom undervisningslokaler och sundhetsförhållanden;

2) särskild utbildning af lärare och lärarinnor;

3) tillsättning och förordnande af rektorer, lärare och lära-

rinnor samt öfriga tjänstemän äfvensom tjänstledighet och afsked för desamma m. m.;

4) fel eller försummelse i tjänsten af rektorer, lärare eller lärarinnor;

5) uppflyttning i högre lönegrad af i föregående punkt nämnda tjänstinnehafvare;

6) behofvet af lärarekrafter; samt

7) fördelning af vissa till det högre undervisningsväsendet beviljade anslag.

§ 194. 1. Öfverstyrelsen åligger att utöfva inspektion öfver de allmänna läroverken, och afser denna att åvägabringa en noggrann kännedom om läroverkens tillstånd och behof samt öfvervaka, att gällande författningar vid dem efterlefvas.

2. Vid besök i läroverk äger den inspektionsförrättande fritt och obehindradt tillträde till läroverket i dess helhet och till alla dess handlingar äfvensom rätt att af rektor, lärare, lärarinnor och öfriga tjänstemän erhålla alla de upplysningar, som kunna främja syftet med inspektionen.

3. I anledning af de under inspektionen gjorda iakttagelser äger den inspektionsförrättande att dels göra muntliga erinringar till rektor och vederbörande lärare eller lärarinna, dels ock, där han så finner lämpligt, tillställa rektor en skriftlig promemoria. Den inspektionsförrättande må äfven, när han anser det ändamålsenligt, genom rektor sammankalla läroverkets samtliga lärare, lärarinnor och öfriga tjänstemän eller vissa af dem för att med dem öfverlägga eller meddela dem de anvisningar och råd, till hvilka han finner sig befogad, samt därvid såsom ordförande leda förhandlingarna.

§ 195. Det tillkommer Öfverstyrelsens medlemmar att, så långt deras tid det medgifver, personligen följa studentexamen och realskolexamen vid de olika läroverken.

§ 196. Öfverstyrelsen har att i öfverensstämmelse med därom af Kungl. Maj:t meddelade föreskrifter vidtaga åtgärder för anordningen och fortgången af arbetet vid profårsläroverken äfvensom att med uppmärksamhet följa detta arbete och därvid söka befordra tillgodogörandet af de rön och erfarenheter, hvilka den pedagogiska vetenskapen med afseende på en ändamålsenlig lärarebildning kan gifva vid handen.

§ 197. För rektor, som det åstundar, har Öfverstyrelsen att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad om tjänstgöringsbetyg för lärare vid allmänt läroverk är stadgadt, utfärda sådant betyg.

§ 198. 1. Finner Öfverstyrelsen, på grund af egna iakttagelser eller efter därom hos Öfverstyrelsen af vederbörande myndighet gjord anmälan, giltig anledning till anmärkning mot rektor,

lärare eller lärarinna i fråga om fel eller försummelse i tjänsten eller beträffande nämnda befattningshafvares vandel, åligger Öfverstyrelsen, allt efter felets beskaffenhet, att antingen omedelbart tilldela den felande föreställning och varning eller ock anmäla det anmärkta felet till laga åtal inför vederbörlig domstol.

2. Framkomna under behandling af mål, som i mom. 1 afses, sådana omständigheter, att det befinnes olämpligt, att den anmälde eller åtalade fortfarande tjänstgör, äger Öfverstyrelsen att, tills vidare och intill dess i målet blifvit slutligen dömdt eller domstol annorlunda förordnat, afstänga honom från tjänstens utöfning, och kommer under tiden med hans aflöning att förfaras, på sätt därom i hvarje särskildt fall, efter anmälan af Öfverstyrelsen, af Kungl. Maj:t bestämmes.

§ 199. I öfrigt tillkommer det Öfverstyrelsen att i enlighet med dess instruktion och andra gällande föreskrifter antingen omedelbart vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå de åtgärder, som kunna finnas erforderliga, för att läroverken skola motsvara sitt ändamål.

Eforus och Inspektor.

§ 200. Biskop vare, där icke annorlunda är stadgadt, Eforus öfver de i hans stift inrättade allmänna läroverk.

§ 201. Eforus tillkommer att hafva uppsikt öfver de allmänna läroverken i stiftet och särskildt öfver det sätt, på hvilket kristendomsundervisningen vid dem handhafves, samt att för sådant ändamål besöka läroverken; börande han, därest brister af honom bemärkas, därom hos Öfverstyrelsen göra anmälan.

§ 202. Eforus har att, på sätt i denna stadga sägs, efter förslag af vederbörande rektor fastställa ordning för gudstjänstbesök, utsätta dag för termins början och slut samt tid för årsafslutning med realskolans fem lägre klasser och gymnasiets tre första ringar.

§ 203. Det tillkommer Eforus att utse vittnen för studentexamen samt att, i den mån hans tid det medgifver, närvara vid de med årsafslutningen förenade förhör och uppvisningar samt därefter hemförlofva ungdomen äfvensom tillstädeskomma vid realskolexamen och studentexamen.

§ 204. För hvarje allmänt läroverk inom stiftet, med undantag af de i stiftsstaden belägna högre allmänna läroverken och stiftets samskolor, förordne Eforus en Inspektor; och äger Eforus, där han så finner lämpligt, att genom denne som sin ställföreträdare utöfva den befogenhet och de åligganden, som Eforus tillkomma.

§ 205. I öfrigt tillkommer det Eforus och Inspektor att iakttaga hvad i denna stadga om deras ämbeten föreskrifves.

§ 206. Är biskopsämbete ledigt, eller inträffar för biskop laga förfall, tillkomme främste ledamoten i domkapitlet de rättigheter och skyldigheter, som tillhöra Eforus.

§ 207. I hufvudstaden utgör den af Kungl. Maj:t förordnade direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk eforalstyrelse för de därstädes inrättade allmänna läroverken och äger, där ej annorlunda särskildt är föreskrifvet, i tillämpliga delar samma befogenhet och åligganden som Eeforus.

Styrelse för samskola.

§ 208. Samskola skall stå under inseende af en särskild styrelse, bestående af en af Eforus för en tid af fyra år utsedd ordförande, samskolans rektor och första lärarinna samt två af vederbörande kommunalstyrelse för en tid af fyra år utsedda ledamöter eller, därest landsting bidrager till skolans underhåll, en af kommunalstyrelsen och en af landstinget för samma tid utsedd ledamot. Vid frågor, som angå hygieniska förhållanden, skall skolläkaren äga säte och stämma i styrelsen.

§ 209. 1. Styrelsen väljer inom sig vice ordförande för en tid af ett år.

2. Styrelsen sammanträder på kallelse af ordföranden, så ofta denne finner nödigt, eller då rektor eller minst två andra ledamöter därom hos honom göra framställning.

§ 210. 1. Ärende må ej af styrelsen till behandling företagas eller beslut fattas, där ej minst tre af dess ledamöter äro tillstädes. Blifva vid omröstning rösterna lika delade, gälle den mening, ordföranden biträder.

2. Öfver styrelsens förhandlingar föres protokoll af rektor.

§ 211. 1. Styrelsen har att öfva allmän tillsyn öfver skolan, söka främja dess verksamhet och tillvarataga dess intressen. För detta ändamål äga styrelsens ledamöter obehindradt tillträde till läroverket och till alla dess handlingar.

2. Ledamot af styrelsen bör genom besök i skolan skaffa sig kännedom om dess undervisning, ordning och sundhetsförhållanden, dess byggnader, inredning och öfriga egendom. Finner ledamot därvid skäl till anmärkning, framställe han sådan vid sammanträde inom styrelsen.

3. Anser styrelsen giltig anledning föreligga till anmärkning, söke rättelse genom rektor eller, där så finnes behöfligt, genom anmälan hos Öfverstyrelsen.

§ 212. Till styrelsens åligganden hör dessutom:

att fatta beslut rörande anordnande af undervisning i slöjd för gossar samt att efter förslag af rektor antaga lärare i detta ämne;

att, där så finnes erforderligt, hos kommunalstyrelsen begära anslag för anställande af gymnastiklärarinna samt, därest sådant anslag blifvit beviljadt, efter förslag af rektor antaga sådan lärarinna;

att efter förslag af rektor antaga lärarinna i kvinnligt handarbete;

att afgifva yttrande angående skolläkares tillsättande;

att, där samskola icke helt och hållet bekostas af staten, bestämma om befrielse från de till läroverkets kassor inflytande terminsafgifter samt från de afgifter till kommunens kassa, hvilka af kommunalstyrelsen blifvit åsatta;

att bestämma afgiften till läroverkets ljus- och vedkassa;

att förvalta läroverkets byggnadsfond samt fullgöra öfriga åligganden, som vid andra allmänna läroverk tillhöra delegerade för byggnadsfondens förvaltning;

att granska och underskrifva räkenskaperna öfver de kassor, för hvilka rektor ansvarar, med den delaktighet i hans ansvar, som vid öfriga läroverk åligger kollegiets ledamöter; samt

att närvara vid realskolexamen äfvensom vid de med årsafslutningen förenade förhör och uppvisningar samt därefter, därest Eforus ej är tillstädes, genom sin ordförande eller annan styrelsens ledamot hemförlofva ungdomen.

SJUNDE KAPITLET.

Läroverkens ekonomiska förvaltning.

Läroverkshus och ämbetsgårdar.

§ 213. Byggnad och underhåll af läroverkshus skola, där sådan skyldighet icke enligt gällande författningar åligger kommun, ske på bekostnad af läroverkens byggnadsfonder och stiftens byggnadskassor. Dock vare kommun alltid skyldig att för läroverkshus med därtill hörande byggnader kostnadsfritt upplåta sådan byggnadsplats, som i § 57 sägs.

§ 214. 1. I fråga om byggnads- eller reparationsföretag, som skall af läroverkets byggnadsfond bekostas, åligger rektor och de i § 219 mom. 3 omförmälda delegerade för byggnadsfondens förvaltning samt vid samskola dess styrelse att i samråd med kollegiet låta, med ledning af de i §§ 57—61 innefattade bestämmelser och de närmare föreskrifter, som i dessa afseenden

af Öfverstyrelsen kunna varda meddelade, uppgöra ritning och kostnadsförslag samt därmed inkomma till Öfverstyrelsen, som efter granskning af förslaget öfverlämnar detsamma jämte eget yttrande till Öfverintendentsämbetet för slutlig pröfning.

2. Utgår till byggnads- och reparationsföretag bidrag ur stiftets byggnadskassa, skall tillfälle beredas vederbörande domkapitel att, innan ärendet öfverlämnas till Öfverstyrelsen, öfver detsamma afgifva yttrande.

3. Om byggnads- eller reparationsföretag skall af vederbörande kommun bekostas, anmäle rektor behofvet hos kommunalstyrelsen, hvilken det åligger att, efter yttrande af kollegiet och vid samskola äfven af dess styrelse, låta, på sätt i mom. 1 sägs, uppgöra ritning och kostnadsförslag samt det uppgjorda förslaget i den ordning, som i samma moment stadgas, Öfverstyrelsens och Öfverintendentsämbetets granskning underställa. Skulle i ärendet tvist eller hinder uppstå, inberätte rektor sådant till Öfverstyrelsen, som äger att genom vederbörande länsstyrelse söka rättelse.

4. Sedan vederbörligen fastställd ritning jämte kostnadsförslag erhållits, skola, så snart befintliga tillgångar medgifva byggnads- eller reparationsarbetets företagande, i de fall, som i mom. 1 och 2 afses, rektor och delegerade för byggnadsfondens förvaltning eller, när fråga är om samskola, dess styrelse samt i det fall, som i mom. 3 omförmäles, kommunalstyrelsen foga anstalt om verkställigheten.

5. Sådana mindre reparationer, hvarigenom läroverkshusets form eller utrymme icke förändras och hvartill icke erfordras bidrag af stiftets byggnadskassa eller af vederbörande kommun, äge rektor att efter samråd med omförmälda delegerade och vid samskola dess styrelse ombesörja.

§ 215. Ämbetshus och gårdar, skolhemman, ägor och andra lägenheter, som blifvit af kronan eller af kommunerna anslagna eller ock af enskilda donerade till de allmänna läroverkens ämbets- och tjänstemän, skola dessa i kraft af författningarna okvalda behålla.

§ 216. 1. I hvarje kommun, där allmänt läroverk är eller framdeles varder inrättadt, skall, såvida icke annorlunda i särskildt fall är föreskrifvet, på kommunens bekostnad lämplig, till utrymmet tillräcklig samt helst utom läroverkshuset belägen bostad för rektor anskaffas och underhållas eller ock, där hinder möter för sådan anordning, af kommunens medel skälig hyresersättning åt rektor utgå. Skulle i detta afseende tvist uppkomma, äger vederbörande länsstyrelse förordna, och må besvär öfver länsstyrelsens beslut i vanlig ordning kunna anföras.

2. Afgår rektor från innehafvande tjänst eller förordnande, skall

han eller hans rättsinnehafvare med den fardag i stad, som infaller näst efter det ny innehafvare tillträdt tjänsten, afträda ämbetsgård eller hyresersättning.

Kassor, afgifter och redovisning.

§ 217. Hvarje stift skall för de allmänna läroverkens behof äga:

1. *Byggnadskassa,* hvars inkomster äro: a) de från statsverket därtill utgående medel; b) frivilliga gåfvor och bidrag af städerna eller enskilda samt andra tillfälliga inkomster och odisponerade medel, som domkapitlet kan finna lämpligt att låta till denna kassa ingå; samt tills vidare c) två årliga kollekter öfver hela stiftet och d) ett års behållen inkomst, sedan aflöning och utskylder blifvit vederbörligen bestridda, efter ecklesiastik tjänsteman utom läroverket, hvilken genom erhållet afsked eller genom afsättning från tjänsten afgått, eller som aflidit utan att efterlämna änka eller omyndiga barn, hvilka äro till nådår lagligen berättigade. Ur denna kassa äger domkapitlet att, i mån af kassans tillgångar och efter förhandenvarande omständigheter, lämna bidrag till byggnad och underhåll af läroverkshus.

2. *Premie- och fattigkassa,* hvars inkomster vare kollekter och de medel, hvilka blifvit såsom ersättning för djäknepenningar och helgonskyld till de allmänna läroverken anslagna, med undantag af det belopp, som är i staten till lärarnas aflöning upptaget. Ersättning för lärjungarnas helgonskyld utgår till hvarje läroverk enligt särskild föreskrift af Kungl. Maj:t; öfriga inkomsters fördelning emellan de i stiftet varande särskilda läroverks premie- och fattigkassor må af domkapitlet med afseende på lärjungarnas antal och öfriga omständigheter årligen uppgöras. Beloppet af kassans inkomst bör årligen i det närmaste utdelas samt hvarje läroverks andel till vederbörande rektor i rätt tid öfversändas.

§ 218. Hvarje allmänt läroverk skall äga:

1. *Ljus- och vedkassa,* af hvilken skola bestridas kostnaderna för belysning, uppvärmning och renhållning af de för läroverkets ändamål afsedda eller upplåtna lokaler äfvensom för tillfälliga anordningar i dessa eller likartade afseenden, arfvode åt läroverkets läkare enligt bestämmelse i § 160 samt aflöning åt vaktmästare, eldare och öfrig betjäning.

Denna kassas inkomster vare: a) fyra kronor femtio öre af lärjunge, som vid läroverket inskrifves; b) afkastning af donationer, afsedda för sådana behof, som skola af denna kassa fyllas; c) en terminlig afgift, som vid högre allmänt läroverk och real-

skola för gossar af rektor och kollegiet, vid samskola af styrelsen i mån af behof till lika belopp ålägges hvarje lärjunge.

2. *Biblioteks- och materielkassa*, af hvilken skola bestridas kostnaderna för anskaffande och underhåll såväl af böcker och undervisningsmateriel som af annan för läroverket behöflig materiel. Af denna kassas medel bekostas jämväl tryckning af årsredogörelse och terminskatalog äfvensom af blanketter, program m. m., som kunna erfordras för arbetet vid läroverket eller för läroverkets expedition. Skulle för ordnande eller vård af läroverkets materielsamling eller för annat likartadt behof särskilda medel anses erforderliga, må, efter tillstånd i hvarje särskildt fall af Kungl. Maj:t, denna kassa jämväl kunna för sådant ändamål anlitas.

Kassans inkomster vare: a) en afgift af tre kronor af lärjunge, som vid läroverket inskrifves; b) en terminlig afgift af fyra kronor femtio öre af hvarje lärjunge, som ej därifrån i föreskrifven ordning befrias.

3. *Premie- och fattigkassa*, hvars årliga inkomster må af rektor och kollegiet användas dels till belöningar åt lärjungar för flit och framsteg, dels till understöd och sjukvård för de mest behöfvande bland skolungdomen samt begrafningshjälp, då någon medellös lärjunge aflidit.

Denna kassas inkomster vare: a) frivilliga gåfvor; b) den läroverket tillfallande andel af stiftets premie- och fattigkassas inkomster, som enligt § 217 mom. 2 blifvit af domkapitlet bestämd; c) en afgift af två kronor femtio öre af lärjunge, som vid läroverket inskrifves.

4. Vården af samt ansvaret och redogörelsen för dessa kassor åligge rektor som jämväl, där ej annorlunda är föreskrifvet, bestämmer angående de utgifter, som ur desamma skola bestridas.

§ 219. 1. Utom de i § 218 nämnda kassor skall vid hvarje läroverk finnas en *byggnadsfond*, afsedd för de ändamål, som i § 213 omförmälas, samt för bestridande af brandförsäkring och andra läroverkets fastigheter åliggande utgifter. På förslag af rektor och här nedan nämnda delegerade eller vid samskola af dess styrelse kunna, efter det Öfverstyrelsen yttrat sig, med Kungl. Maj:ts tillstånd ur denna kassa i särskilda fall jämväl bidrag lämnas till lärorummens möblering äfvensom till anskaffande af för gymnastikundervisningen behöflig materiel, såvida i dessa afseenden betydligare utgift erfordras.

2. Denna kassas inkomst vare en terminlig afgift, som med fem kronor erlägges af hvarje lärjunge, som ej därifrån i föreskrifven ordning befrias.

3. Vården af samt ansvaret för byggnadsfonden åligge vid högre allmänt läroverk och realskola för gossar rektor jämte en af kollegiet och två af vederbörande kommunalstyrelse utsedda

delegerade samt vid samskola dess styrelse. Redogörelsen för fonden tillkommer rektor.

§ 220. Lärjungarna i de af staten helt och hållet bekostade klasserna af de allmänna läroverken skola förutom de afgifter, som i § 218 mom. 1 c) och 2 b) samt § 219 mom. 2 omförmälas, hvar för sig terminligen till statsverket erlägga i realskolan tjugu kronor samt i gymnasiet trettio kronor.

§ 221. 1. Befrielse från eller nedsättning i de i § 220 bestämda afgifter till statsverket äfvensom befrielse från båda eller endera af de i § 218 mom. 2 b) och § 219 mom. 2 stadgade afgifter skall beträffande lärjungarna i de af staten helt och hållet bekostade klasserna af de allmänna läroverken bestämmas af en nämnd, bestående af läroverkets rektor såsom ordförande, ett af Öfverståthållareämbetet eller vederbörande länsstyrelse förordnadt kronoombud, klassföreståndaren i den klass, ring eller afdelning, som frågan i hvarje särskildt fall gäller, samt två ledamöter, utsedda för två år i sänder, i städer, som ej deltaga i landsting, af stadsfullmäktige och å öfriga orter en af kommunalstyrelsen och en af vederbörande landsting.

2. Då befrielse eller nedsättning för lärjunge önskas, skall målsman eller lärjungen själf inom två veckor efter terminens början till rektor ingifva skriftlig ansökan, åtföljd af intyg af vederbörande prästerskap eller annan myndighet med uppgift angående föräldrarnas eller, där lärjunge har egna medel, hans egen ekonomiska ställning och angående barnens antal inom familjen samt innehållande myndighetens yttrande, huruvida lärjungen, med hänsyn till nyssnämnda förhållanden äfvensom andra omständigheter, såsom lefnadskostnaden å platsen och bostad i eller utom läroverksstaden, må anses obemedlad eller mindre bemedlad. Vill sökanden åberopa andra handlingar, skola jämväl dessa bifogas ansökningen.

3. I afseende på de allmänna grunderna för befrielse från eller nedsättning i dessa afgifter skola följande bestämmelser gälla:

a) Såsom villkor för befrielse eller nedsättning erfordras fallenhet för studier samt flit och godt uppförande.

Vid tillämpningen af denna föreskrift iakttages:

att lärjunge, som, på grund af bristande flit eller fallenhet för studier, vid allmänt läroverk tillbragt mer än två terminer i den klass, hvarom fråga är, eller som nästföregående termin vid allmänt läroverk erhållit för flit lägre vitsord än God eller för uppförande lägre vitsord än Godt, icke må erhålla befrielse eller nedsättning; samt

att i fråga om lärjunge, som under nästföregående termin ej tillhört allmänt läroverk, må med afseende på bedömande af fallenhet för studier, flit och uppförande, på sätt lämpligen ske kan,

förfaras efter i hufvudsak enahanda grunder, som för annan lärjunge angifvits.

b) Lärjunge, som är obemedlad, skall helt och hållet befrias från terminsafgiften till statsverket och må dessutom kunna befrias från de till biblioteks- och materielkassan samt till byggnadsfonden ingående terminsafgifterna; den, som är mindre bemedlad, skall erlägga hälften af terminsafgiften till statsverket och må dessutom kunna befrias från endera af nyssnämnda terminsafgifter till läroverkets kassor.

Vid bestämmandet af hvilka lärjungar skola anses för obemedlade eller mindre bemedlade, iakttages:

att hänsyn skall tagas icke blott till föräldrarnas eller, där lärjunge har egna medel, hans egen inkomst utan äfven till andra omständigheter, såsom barnens antal inom familjen, lefnadskostnaden å platsen och särskildt till det förhållandet, huruvida lärjunge har sitt hemvist i eller utom det samhälle, där läroverket är beläget;

att inkomst, som i och för sig icke synes berättiga till befrielse eller nedsättning, likväl, där den ekonomiska ställningen i öfrigt påkallar en dylik lindring, icke må utgöra hinder för befrielse eller nedsättning;

att, om två eller flera barn af samma familj undervisas vid samma läroverk och det äldsta af dessa betalar half terminsafgift till statsverket, må allt efter omständigheterna samtliga öfriga eller några af dem kunna från sådan terminsafgift helt och hållet befrias; samt

att, om två eller flera barn af samma familj undervisas vid samma läroverk och det äldsta af dessa betalar full terminsafgift till statsverket, må, därest med hänsyn till förmögenhetsförhållandena full afgift anses icke kunna utan svårighet erläggas för de yngre barnen, dessa eller något af dem kunna befrias från halfva afgiften.

c) Beträffande befrielse från terminsafgift till läroverks kassa gäller särskildt:

att hänsyn skall tagas jämväl till ifrågavarande kassas tillgångar och utgifter samt att lärjunge, för hvilken ansökan gjorts såväl om befrielse från terminsafgift till läroverks kassa som om befrielse från eller nedsättning i terminsafgiften till statsverket, väl må kunna erhålla lindring med afseende på den sistnämnda afgiften utan att åtnjuta sådan med afseende på den förstnämnda, men icke tvärtom.

§ 222. Af lärjungarna i de klasser af samskola, hvilka af stat och kommun gemensamt bekostas, äger kommunalstyrelse att upptaga terminsafgifter, dock ej till högre belopp eller under strängare

villkor för befrielse, än som stadgas rörande de afgifter, som af lärjungar vid öfriga allmänna läroverk erläggas till statsverket.

§ 223. 1. Det åligger rektor att senast åtta dagar, efter det vederbörande nämnds protokoll blifvit justeradt, lämna lärjungarna meddelande angående de beviljade befrielserna och nedsättningarna, hvarefter uppbörden af terminsafgifterna genom rektors försorg verkställes, i fråga om terminsafgifterna till läroverkets kassor tidigast sex och senast åtta veckor efter terminens början och i fråga om terminsafgifterna till statsverket och kommunens kassa tidigast tio och senast tolf veckor efter terminens början.

2. Terminsafgifterna till läroverkets kassor redovisas af rektor i samma ordning, som för öfriga läroverket tillflytande afgifter är eller varder stadgad.

3. Uppbörden af terminsafgifterna till statsverket redovisas af rektor, i länen till landtränterierna och i Stockholm till Statskontoret, för vårterminen före juni månads utgång och för höstterminen före december månads slut.

4. Uppbörden af de terminsafgifter, som ingå till kommuns kassa, skall inom de i mom. 3 angifna tider af rektor redovisas till vederbörande kommunalstyrelse.

§ 224. Öfvergår lärjunge före termins slut från ett läroverk till ett annat, och styrker han sig hafva vid det förra erlagt honom där påförda terminsafgifter eller hafva i vederbörlig ordning därifrån erhållit befrielse, vare för samma termin frikallad från sådana afgifter vid det senare.

§ 225. Lärjunge, som ej före terminens utgång erlagt de enligt §§ 218—220 honom påförda afgifter, skall från läroverket uteslutas, men äger att därstädes i vanlig ordning återtaga sin plats, sedan den resterande afgiften blifvit erlagd, och må dessförinnan för sådan lärjunge ej utfärdas terminsbetyg, afgångsbetyg eller betyg öfver aflagd realskolexamen eller studentexamen.

§ 226. Donationsmedel till stipendier eller för annat ändamål skola noggrannt användas efter gifvarens föreskrift. För sådana, som stå under ett läroverks omedelbara förvaltning, ansvare och redogöre rektor, där ej annorlunda är särskildt föreskrifvet.

§ 227. 1. Räkenskaperna öfver de kassor, för hvilka rektor enligt § 218 mom. 4 och § 226 ansvarar, skola vid högre allmänt läroverk och realskola för gossar af kollegiet, vid samskola af dess styrelse årligen granskas och underskrifvas. Göres icke anmärkning vid räkenskapernas beskaffenhet eller i afseende på någon för medlen ställd säkerhet, och uppkommer i följd af gröfre försummelse härutinnan för kassan förlust, vare kollegiets eller samskolestyrelsens ledamöter, en för alla och alla för en, ansvariga för densamma.

2. Räkenskaperna öfver förvaltningen af läroverkets byggnadsfond skola underskrifvas af rektor jämte de i § 219 mom. 3 omförmälda delegerade samt, där icke annorlunda är särskildt stadgadt, årligen granskas af två revisorer, af hvilka domkapitlet äger utse den ene och vederbörande kommunalstyrelse den andre.

3. I öfrigt gälle angående sättet för uppgörande af läroverkens räkenskaper samt den offentliga kontrollen af desamma hvad därom särskildt är eller framdeles varder stadgadt.

Öfvergångsbestämmelser.

Denna stadga skall träda i kraft den 1 maj 1905, dock med iakttagande däraf:

att med de ärenden, hvilkas handläggning påbörjats före nämnda dag, skall efter hittills gällande stadganden förfaras, hvarvid det emellertid skall åligga vederbörande myndighet att, så snart beslut fattats eller åtgärd vidtagits i ärende, som, sedan denna stadga i motsvarande fall trädt i tillämpning, antingen tillhör Öfverstyrelsens handläggning eller skall till Öfverstyrelsen inberättas, om det fattade beslutet eller den vidtagna åtgärden ofördröjligen underrätta Öfverstyrelsen;

att hvad i §§ 17—24 om lärotider stadgas afvikande från hittills gällande ordning skall tillämpas först med höstterminen 1905, dock att hvad i § 19 mom. 2 sägs om ledighet från undervisningen för lärjungarna i gymnasiets första och andra ringar ej skall träda i kraft, förrän de nya undervisningsplanerna för dessa ringar begynt tillämpas;

att hvad i öfrigt om de särskilda ringarna å gymnasiet stadgas, skall, intill dess nämnda ringar blifvit upprättade, utom hvad valfrihet och flyttning till fjärde ringen beträffar, gälla om motsvarande klasser af de nuvarande läroverken;

att bestämmelserna angående realskolexamen skola vinna tillämpning först med vårterminen 1907;

att bestämmelserna angående studentexamen skola tillämpas först med vårterminen 1910, dock att alla de anordningar i fråga om den nuvarande mogenhetsexamen, hvilka enligt hittills gällande bestämmelser på chefens för Ecklesiastikdepartementet åtgärd ankommit, skola, efter det att denna stadga trädt i kraft, af Öfverstyrelsen öfvertagas, liksom ock samtliga de uppgifter och öfriga expeditioner rörande denna examen, hvilka hittills till nämnda departement ingått, jämväl från sistnämnda tidpunkt skola till Öfverstyrelsen insändas;

att de hittills gällande undervisningsplanerna skola, först i den mån nya sådana blifvit för de särskilda klasserna och ringarna föreskrifna, upphöra att tillämpas;

att, intill dess vid samskola första lärarinna blifvit förordnad, rektor äger utse en lärarinna vid skolan att vara ledamot af dess styrelse; samt

att i öfrigt alla sådana bestämmelser, hvilkas tillämpning är beroende af den fortskridande ombildningen af läroverken och deras undervisningsplaner, skola träda i kraft endast i den mån, samma ombildning sådant medgifver.

Det alla, som vederbör, hafva sig hörsamligen att efterrätta. Till yttermera visso hafve Vi detta med egen hand underskrifvit och med Vårt Kungl. sigill bekräfta låtit. Kristiania slott den 18 februari 1905.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres sjukdom:

GUSTAF.
(L. S)

(Ecklesiastikdepartementet.) CARL VON FRIESEN.

Bil. 1 (§ 28 mom. 4 och § 149).

Matrikel öfver de vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i ..... intagna lärjungar.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Löpande nummer	Intagen i läroverket (år och dag)	Klass (ring)	Lärjungens namn	Födelseort (stad eller församling och län)	Födelseår och -dag	Faderns namn, bostad, titel eller yrke	Senast åtnjuten undervisning	Åsatt nummer på medförda betyg o. intyg	Erlagd inskrifningsafgift	Nummer i afgångsmatrikeln	Anmärkningar

Anvisningar:

a. I kol. 7 antecknas äfven, om fadern är afliden.

b. Har lärjunge förut tillhört annat allmänt läroverk, angifves i kol. 8 de klasser eller ringar, han därstädes genomgått.

c. Realskolans klasser betecknas med arabiska siffror (1—6), gymnasiets ringar med romerska (I—IV).

Bil. 2 (§§ 42 och 149).

Matrikel öfver de från högre allmänna läroverket

1	2	3	4	5	6	7
Löpande nummer	Tiden för afgången (år o. dag)	Klasser (ringar), i hvilka lärjungen vid läroverket åtnjutit undervisning	Lärjungens namn	Nummer i intagningsmatrikeln	Afgång efter aflagd examen	
					Realskolexamen (år o. dag)	Studentexamen (år o. dag)

Anvisningar:

a. I kol. 10 göres anteckning i det fall, som omförmäles i sista punkten af § 42.
b. Har lärjunge uteslutits på grund af oguldna terminsafgifter, skall anteckning jämväl därom göras i kol. 13.
c. Realskolans klasser betecknas med arabiska siffror (1—6), gymnasiets ringar med romerska (I—IV).

(realskolan, samskolan) i ..... afgångna lärjungar.

8	9	10	11	12	13	14	15
Afgång utan examen					Oguldna terminsafgifter till belopp af	Uppgift om blifvande verksamhet	Anmärkningar
Med afgångsbetyg			Utan afgångsbetyg				
Tiden för betygets utfärdande	Betygskatalogens datum	Särskildt beslut ang. uppförande af den	Ej begärdt	Förvisning enligt beslut af den			

Bil. 3 (§§ 30, 37 och 38).

Katalog öfver flyttnings- och inträdespröfningar vid början af höst(vår)-terminen 19 .... för högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i .....

Klass, (ring), hvartill pröfning begärts.	Examinandens namn.	Kristendom	Modersmålet	Latin	Grekiska	Tyska	Engelska	Franska	Historia	Geografi	Filos. propedeutik	Matematik	Naturlära	Biologi	Fysik	Kemi	Klass, (ring), hvartill pröfningen berättigar
	1) Flyttnings-sökande:																
	2) Inträdes-sökande:																

..... den ..... 19 .....

.....

Rektor.

Bil. 4 (§§ 35 och 138).

Terminsbetyg.

Lärjungen ....., som tillbragt .... terminer i .... klassen (ringen) af högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i ....., har för .... terminen 190 .... erhållit följande vitsord:

Läro- och öfningsämnen	Vitsord för insikter och färdigheter	Öfversikt af de åt afdelningens närvarande lärjungar meddelade vitsord för insikter och färdigheter							Anmärkningar
		A	a	AB	Ba	B	BC	C	
Kristendom									
Modersmålet . . .									
o. s. v. allt efter läroverkets eller bildningslinjens ämnen enligt §§ 5 o. 6.									

		Öfversikt af de åt afdelningens lärjungar meddelade vitsord för flit och uppförande					
		A	B	C	D	Frånvaro:	Ant. tim.
Flit						med giltigt förfall . . .	
Uppförande						utan giltigt förfall . . .	

Flyttad till .... klassen (ringen).

Allmänt upprop för nästa termin äger rum ....dagen den ..... 19.... kl. .....

..... den ..... 190 ....

Klassföreståndare.

Uppvisadt för:

Målsman.

Anvisningar:

1. Bokstäfverna beteckna i afseende på
   a) uppförande:
   A = Mycket godt.
   B = Godt.
   C = Mindre godt.
   D = Klandervärdt.
   b) flit:
   A = Mycket god.
   B = God.
   C = Mindre god.
   c) insikter och färdigheter (utom handstil):
   A = Berömlig.
   a = Med utmärkt beröm godkänd.
   AB = Med beröm godkänd.
   Ba = Icke utan beröm godkänd.
   B = Godkänd.
   BC = Icke fullt godkänd.
   C = Otillräcklig.
   d) handstil:
   A = Väl vårdad.
   B = Vårdad.
   C = Mindre vårdad.
2. I anmärkningskolumnen bör anteckning göras om erhållet premium eller stipendium samt, därest detsamma kontant utgått, om dess belopp.
3. Betyget skall påtecknas af vederbörande målsman och uppvisas af lärjungen vid återkomst till läroverket.

Bil. 5 (§§ 35 och 138).

Betygskatalog vid slutet af höst(vår)-terminen 19.. för .... klassen

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Lärjungens namn	Född	Tillbragt terminer i klassen (ringen)	Frånvaro under terminens lopp		Vistelsеort under blifvande ferier	Vitsord öfver insikter och färdigheter i läro- och öfningsämnena:									
			med	utan		Kristendom	Modersmålet	Latin	Grekiska	Tyska	Engelska	Franska	Historia	Geografi	Filosofisk propedeutik
			giltigt förfall												
Fxempel på tillämpning:															
a) vid realskola (samskola):															
N. N.	(år)	(antal)	(antal	timmar)	N. N.	B	Ba	—	—	Ba	B	—	B	Ba	—
b) vid realgymnasium:															
N. N.	(år)	(antal)	(antal	timmar)	N. N.	AB	AB	—	—	AB	AB	AB	Ba	Ba	—
c) vid latingymnasium:															
N. N.	(år)	(antal)	(antal	timmar)	N. N.	B	B	B	—	*	*	Ba	C	—	B
N. N.	„	„	„	„	N. N.	AB	Ba	AB	B	Ba	B	Ba	AB	—	B

Anvisningar:

a. Bokstäfverna beteckna i afseende på

a) uppförande:
A = Mycket godt.
B = Godt.
C = Mindre godt.
D = Klandervärdt.

b) flit:
A = Mycket god.
B = God.
C = Mindre god.

c) insikter och färdigheter (utom handstil):
A = Berömlig.
a = Med utmärkt beröm godkänd.
AB = Med beröm godkänd.
Ba = Icke utan beröm godkänd.
B = Godkänd.
BC = Icke fullt godkänd.
C = Otillräcklig.

d) handstil:
A = Väl vårdad.
B = Vårdad.
C = Mindre vårdad.

b. I betygskatalogen för realskolan (samskolan) utelämnas kol. 9, 10, 16, 19—21, hvarjämte i kol. 25 orden »och vapenöfning» uteslutas.
c. I betygskatalogen för gymnasiet utelämnas kol. 18, 22 och 26.
d. Lärjungarna upptagas i alfabetisk ordning (släktnamn och förnamn). Vid samskola ordnas gossar och flickor i särskilda grupper.
e. Ankomst till läroverket efter terminens början och anmäldt förfall för uteblifvande äfvensom afgång under terminens lopp och orsak därtill antecknas i anmärkningskolumnen.
f. Af lärjunge bortvaldt ämne betecknas med *.

(ringen) vid högre allm. läroverket (realskolan, samskolan) i .....

17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
digheter i läro- och öfningsämnena:										Allmänt vitsord öfver		Flyttad till klass (ring)	Erhållit stipendium eller premium	Anmärkningar
Matematik	Naturlära	Biologi	Fysik	Kemi	Välskrifning	Teckning	Musik	Gymnastik och vapenöfning	Slöjd el. kvinnligt handarbete	Flit	Uppförande			
B	AB	—	—	—	B	Ba	B	B	B	B	A	6	—	
A	—	Ba	AB	a	—	a	—	AB	—	A	A	III	pr.	
B	—	C	B	—	—	B	B	A	—	B	B	—	—	
—	—	*	*	—	—	—	A	B	—	A	A	IV	st. 50 kr.	

..... den ..... 19....

.....
Klassföreståndare.

Bil. 6 (§ 42).

Afgångsbetyg.

Som lärjungen N. N. anmält sig vilja afgå från härvarande högre allmänna läroverk (realskola, samskola) samt anhållit om afgångsbetyg, varder enligt befintliga handlingar intygadt, att N. N. är född den ..... år ..... i ..... (stad eller församling och län); intogs i högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i ..... terminen år .....; därstädes genomgått .....[1]); intogs i härvarande högre allmänna läroverk (realskola, samskola) ..... terminen år ..... och härstädes åtnjutit undervisning i ..... klassen (ringen)[1]), hvilken sistnämnda han till afgångsdagen den ..... år 19 ..... tillhört ..... terminer.

Enligt betygskatalogen för ..... klassen (ringen) den ..... år 19 ..... har N. N. erhållit följande vitsord:

för insikter i kristendom o. s. v.
för färdighet i välskrifning o. s. v.

} Här utskrifvas de särskilda vitsorden i enlighet med de i § 35 mom. 2 fastställda uttrycken.

och har på grund häraf blifvit till ..... klassen (ringen) flyttad.[2])

I sina studier har N. N. jämlikt ofvannämnda betygskatalog ådagalagt ..... flit och[3]) ..... uppförande.

..... den ..... 19 .....

.....
Rektor vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i .....

---

[1]) Här uppräknas de klasser eller ringar, lärjungen tillhört.

[2]) Orden »och ..... flyttad» införes endast, i händelse lärjungen på grund af här meddelade vitsord blifvit till högre klass flyttad.

[3]) Om föreskriften i slutet af § 42 därtill föranleder, inskjutas här orden: »jämlikt läroverkskollegiets protokoll den ..... 19 .....».

Bil. 7 (§§ 68, 79 och 83).

Anmälda

till undergående af realskoleexamen vid realskolan (samskolan) i .....

..... terminen 19....

Examinander vid läroverket	Födelseår	Rektors anmärkningar	Öfverstyrelsens anteckningar
Summa			

..... den ..... 19....

.....

Rektor.

Anvisningar:

a. Examinanderna ordnas inom hvarje grupp alfabetiskt (släktnamn och förnamn). Vid samskola ordnas gossar och flickar i särskilda grupper.

b. Orden »vid läroverket» i första kol. utbytas, då omständigheterna därtill föranleda, mot »från enskild undervisning».

c. Förteckning å examinander från enskild undervisning skrifves *på särskildt blad.*

Bil. 8 (§ 76).

Betygstabell till protokollet öfver realskolexamen vid realskolan (samskolan) i ..... terminen 19....

Examinandernas namn	Vitsord i den skriftliga pröfningen				Vitsord i den muntliga pröfningen						Vitsord för färdigheter						Vitsord för		Examens godkännande eller underkännande
	Modersmålet	Tyska	Engelska	Matematik.	Kristendom	Modersmålet	Tyska	Engelska	Historia	Geografi	Matematik	Naturlära	Franska	Handstil	Teckning	Musik	Gymnastik	Slöjd	Kvinnligt handarbete	Flit	Uppförande	
A. **Lärjungar vid läroverket.**																							
B. **Lärjungar från enskild undervisning.**																							

Anvisningar:

1. Bokstäfverna beteckna med afseende på:

a) de skriftliga profven, insikter i läroämnen och färdigheter (utom handstil):
A = Berömlig.
a = Med utmärkt beröm godkänd.
AB = Med beröm godkänd.
Ba = Icke utan beröm godkänd.
B = Godkänd.
C = Icke godkänd.

b) handstil:
A = Väl vårdad.
B = Vårdad.
C = Mindre vårdad.

c) flit:
A = Mycket god.
B = God.
C = Mindre god.

d) uppförande:
A = Mycket godt.
B = Godt.
C = Mindre godt.

e) examens godkännande eller underkännande:
B = Godkänd examen.
C = Underkänd examen.

2. Vitsord, afgifvet i ämne, uti hvilket i den muntliga pröfningen förhör förekommit, understrykes.

Bil. 9 (§ 78).

Formulär till betyg öfver undergången realskolexamen.

N. N., som är född den ..... i ..... (stad eller församling och län) och ..... terminen ..... intogs i högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i ....., i hvars sjätte klass han tillbragt ..... terminer, har i realskolexamen enligt föreskrifterna i stadgan för rikets allmänna läroverk, efter godkända skriftliga prof i ..... och denna dag afslutad muntlig pröfning, erhållit följande vitsord:

i kristendom	(Här utskrifvas de särskilda vitsorden medelst de i § 76 mom. 3 fastställda uttrycken.)
» modersmålet	
» tyska	
» engelska	
» historia	
» geografi	
» matematik	
» naturlära	
» franska	
» handstil	
» teckning	
» musik	
» gymnastik	
» slöjd (kvinnligt handarbete),	

och har N. N. ådagalagt ..... flit samt ..... uppförande.

På grund häraf har den af N. N. aflagda examen blifvit godkänd, hvilket härmed till bevis meddelas.

..... den ..... 19.....

.....

Rektor vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i .....

(Kollegiets sigill.)

Anm. 1. I examensbetyg för lärjunge, som åtnjutit enskild undervisning, iakttages den ändring i förestående formulär, att orden »och ..... intogs ..... terminer» samt orden »och har N. N. ..... uppförande» uteslutas.

Anm. 2. För lärjunge, tillhörande främmande trosbekännelse, antecknas, därest han icke åtnjutit undervisning i kristendom, efter ämnesrubriken »kristendom» orden: »främmande trosbekännare».

Bil. 10 (§ 90).

Formulär till betyg öfver undergången fyllnadspröfning efter aflagd realskolexamen

jämlikt § 90 af stadgan för rikets allmänna läroverk.

N. N., hvilken, född den ..... i ....., ..., terminen ..... vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i ..... i realskolexamen undergått skriftlig och muntlig pröfning och därvid blifvit godkänd, har vid den jämlikt § 90 af stadgan för rikets allmänna läroverk härstädes anställda och denna dag afslutade fyllnadspröfning erhållit följande vitsord, afgifna med hänsyn till fordringarna i realskolexamen:

för insikter i .....
» .....
» .....

hvilket härmed till bevis meddelas.

..... den ..... 19.....

.....

Rektor vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i .....

(Sigill.)

Bil. 11 (§§ 94 och 108).

Förteckning å de till undergående af studentexamen vid ..... mälda lärjungar jämte uppgift å de ämnen, i ..... högre allmänna läroverket i ..... terminen 19 .. an- hvilka examinanderna önska undergå pröfning.

Examinander vid läroverket.	Födelseår.	Ämnen, i hvilka examinanderna önska undergå skriftlig pröfning: Modersmålet	Latin	Tyska	Engelska	Franska	Matematik	Fysik	Kristendom	Modersmålet	Latin	Summa ämnen i skriftlig pröfning	Ämnen, i hvilka examinanderna önska undergå muntlig pröfning: Grekiska	Tyska	Engelska	Franska	Historia	Geografi	Filosofisk propedeutik	Matematik	Biologi	Fysik	Kemi	Summa ämnen i muntlig pröfning	Anmärkningar.
1) *å realgymnasium:*																									
Andersson, Johan August..		1	—	1	1	—	1	1	1	1	—		—	1	1	1	*	—	*	1	1	1	1	9	
2) *å latingymnasium:*																									
Berggren, Karl Sixten		1	1	1	—	—	*	—	1	1	1		1	1	*	1	1	—	*	—	1	1	—	9	
Summa																									

Anvisningar:

a. Examinanderna ordnas inom hvarje grupp alfabetiskt (släktnamn och förnamn).

b. Orden »vid läroverket» i första kol. utbytas, då omständigheterna därtill föranleda, mot »från enskild undervisning».

c. Förteckning å examinander från enskild undervisning skrifves *på särskildt blad.*

d. För ämne, som ej tillhör den bildningslinje examen afser, sättes streck (—), för annat ämne, i hvilket examinanden ej önskar undergå skriftlig pröfning, sättes stjärna (*).

..... den ..... 19 .....

Rektor.

Bil. 12 (§ 101).

Betygstabell till protokollet öfver de skriftliga profven för studentexamen vid högre allmänna läroverket i ..... terminen 19.....

Examinandernas namn	Vitsord öfver de skriftliga profven							Berättigad eller icke berättigad till muntlig pröfning.
	Modersmålet	Latin	Tyska	Engelska	Franska	Matematik	Fysik	
A. Lärjungar vid läroverket:								
1) *å realgymnasium:*								
Andersson, Johan August	AB	—	*	B	—	A	AB	B
2) *å latingymnasium:*								
Berggren, Karl Sixten	AB	Ba	AB	—	—	*	—	B
B. Lärjungar från enskild undervisning:								
1) *å realgymnasium:*								
Carlgren, Gösta	B	—	*	*	—	B	C	C
2) *å latingymnasium:*								
Danielsson, Nils Fredrik	B	B	*	—	—	B	—	B

Anvisningar:

a. Bokstäfverna beteckna i afseende på:

1. de skriftliga profven:
   - A = Berömlig.
   - a = Med utmärkt beröm godkänd.
   - AB = Med beröm godkänd.
   - Ba = Icke utan beröm godkänd.
   - B = Godkänd.
   - C = Icke godkänd.

2. rättighet till muntlig pröfning:
   - B = Berättigad till muntlig pröfning.
   - C = Icke berättigad till muntlig pröfning.

b. För ämne, som ej tillhör den bildningslinje examen avser, sättes streck (—), för annat ämne, i hvilket examinanden ej undergått skriftlig pröfning, sättes stjärna (*).

Bil. 13 (§ 101).

Betyg för nedannämnda till undergående af studentexamen anmälda lärjungar vid högre allmänna läroverket i ..... under de tre sistförflutna terminerna (utdrag ur läroverkets betygskatalog).

Lärjungarnas namn	Termin [1]	Ring	Kristendom	Modersmålet	Latin	Grekiska	Tyska	Engelska	Franska	Historia	Geografi	Filosofisk propedeutik	Matematik	Biologi	Fysik	Kemi	Teckning	Musik	Gymnastik och vapenöfning	Flit	Uppförande	Anmärkningar
Andersson J. A.	3	III	B	o. s.	v.																	
„	2	„	Ba	o. s.	v.																	
„	1	IV	B	o. s.	v.																	
Berggren, K. S.	3	III	B	o. s.	v.																	
„	2	„	frånvarande denna termin.																			
„	1	IV	a	o. s.	v.																	
Danielsson, N. F.	3	III	Ba	o. s.	v.																	
„	2	„	B	o. s.	v.																	
„	1	IV	AB	o. s.	v.																	

..... den ..... 19 .....

.....
Rektor vid N. N. läroverk.

[1] Siffrorna 1, 2, 3 i denna kolumn beteckna den första, andra och tredje af de sistförflutna terminerna räknadt tillbaka från den termin, då anmälan göres.

Bil. 14 (§ 105).

Betygstabell till protokollet öfver de muntliga profven för studentexamen vid högre allmänna läroverket i ..... terminen 19...

Examinandernas namn.	Vitsord öfver de skriftliga profven							Vitsord i den muntliga pröfningen												Vitsord för teckning	Vitsord för musik	Vitsord för gymnastik o. vapenöfning	Vitsord för		Examens godkännande eller underkännande af	
	Modersmålet	Latin	Tyska	Engelska	Franska	Matematik	Fysik	Kristendom	Modersmålet	Latin	Grekiska	Tyska	Engelska	Franska	Historia	Geografi	Filosofisk propedeutik	Matematik	Biologi	Fysik	Kemi				Flit	Uppförande	Examinatorerna	Censorerna
A. Lärjungar vid läroverket:																												
1) *å realgymnasium:*																												
Andersson, Johan August	AB	—	*	B	—	A	AB	AB	AB	—	—	B	B	B	*	(B)	*	A	Bå	a	Ba	B	—	Ba	A	A	B	B
2) *å latingymnasium:*																												
Berggren, Karl Sixten	AB	Ba	AB	—	—	*	—	B	B	B	B	AB	*	Ba	B	(B)	*	(B)	B	B	—	(AB)	—	B	B	A	B	C
B. Lärjungar från enskild undervisning:																												
1) *å realgymnasium:*																												
Carlgren, Gösta	B	—	*	*	—	B	B																					
2) *å latingymnasium:*																												
Danielsson, Nils Fredrik	B	B	*	—	—	B	—	B	B	*	—	C	C	B	B	(B)	B	Ba	B	B	-	B	—	—	—	—	C	—

Anvisningar:

a. Bokstäfverna beteckna med afseende på:

a) de skriftliga profven, insikter i läroämnen och färdighet i teckning samt gymnastik och vapenöfning:

A = Berömlig.
a = Med utmärkt beröm godkänd.
AB = Med beröm godkänd.
Ba = Icke utan beröm godkänd.
B = Godkänd.
C = Icke godkänd.

b) flit:

A = Mycket god.
B = God.
C = Mindre god.

b. För ämne, som ej tillhör den bildningslinje examen afser, sättes streck (—), för annat ämne, i hvilket examinanden ej undergått skriftlig pröfning, sättes stjärna (*).

c. Såsom vitsord i geografi samt, beträffande examinand i grekiska, äfven i matematik och teckning införes inom parentes det vitsord, examinanden erhållit vid flyttning till tredje ringen.

c) uppförande:

A = Mycket godt.
B = Godt.
C = Mindre godt.

d) examens godkännande eller underkännande:

B = Godkänd examen.
C = Underkänd examen.

d. Har examinand, som godkänts i de skriftliga profven, uteblifvit från de muntliga, utmärkes detta genom ett streck öfver de kolumner, som icke afse förstnämnda prof.

Bil. 15 (§ 107).

Formulär till betyg öfver undergången studentexamen å realgymnasium.

N. N., som, född den ..... år ..... i ..... (stad eller församling och län), intogs ..... terminen år ..... i högre allmänna läroverket i ....., där han i gymnasiets fjärde ring tillbragt ..... terminer, har vid den i enlighet med föreskrifterna i stadgan för rikets allmänna läroverk anställda och denna dag afslutade studentexamen å realgymnasiet erhållit följande vitsord:

för den svenska uppsatsen
» det skriftliga profvet i tyska
» det skriftliga profvet i engelska
» det matematiska arbetet
» det fysikaliska arbetet
» insikter i kristendom
» » » modersmålet
» » » tyska
» » » engelska
» » » franska
» » » historia
» » » geografi (vid flyttning till tredje ringen)
» » » filosofisk propedeutik
» » » matematik
» » » biologi
» » » fysik
» » » kemi
» färdighet i teckning
» » » musik,
» » » gymnastik och vapenöfning

(Här utskrifvas de särskilda vitsorden medelst de i § 99 mom. 3 och § 105 mom. 3 fastställda uttrycken.)

och har N. N. ådagalagt ..... flit samt ..... uppförande. På grund häraf har den af N. N. aflagda examen blifvit godkänd, hvilket härmed till bevis meddelas.

..... den ..... 19.....

.....
Rektor vid högre allmänna läroverket i .....
(Kollegiets sigill.)

Anvisningar:

a. Har examinand i något ämne icke undergått skriftlig eller muntlig pröfning, angifves detta i betyget genom öfverstrykning af detta ämnes rubrik.

b Har lärjunge aflagt skriftligt prof i franska i stället för i tyska eller engelska, göres i anledning däraf vederbörlig ändring.

c. Vid utfärdande af examensbetyg för den, som åtnjutit enskild undervisning, iakttages särskildt, att ordet "som" på första raden, orden "intogs ..... terminer" samt orden "och har ..... uppförande" uteslutas.

d. För lärjunge, tillhörande främmande trosbekännelse, antecknas, därest han icke åtnjutit undervisning i kristendom, efter ämnesrubriken "kristendom" orden: "främmande trosbekännare".

Bil. 16 (§ 107).

Formulär till betyg öfver undergången studentexamen å latingymnasium.

N. N., som, född den ... år ... i ... (stad eller församling och län), intogs ... terminen år ... i högre allmänna läroverket i ..., där han i gymnasiets fjärde ring tillbragt ... terminer, har vid den i enlighet med föreskrifterna i stadgan för rikets allmänna läroverk anställda och denna dag afslutade studentexamen å latingymnasiet erhållit följande vitsord:

för den svenska uppsatsen
» öfversättningen från latin
» det skriftliga profvet i tyska
» det matematiska arbetet
» insikter i kristendom
» » » modersmålet
» » » latin
» » » tyska
» » » engelska
» » » franska
» » » historia
» » » geografi (vid flyttning till tredje ringen)
» » » filosofisk propedeutik
» » » matematik
» » » biologi
» » » fysik
» färdighet i teckning
» » » musik
» » » gymnastik och vapenöfning

(Här utskrifvas de särskilda vitsorden medelst de i § 99 mom. 3 och § 105 mom. 3 fastställda uttrycken.)

och har N. N. ådagalagt ... flit samt ... uppförande. På grund häraf har den af N. N. aflagda examen blifvit godkänd, hvilket härmed till bevis meddelas.

... den ... 19...

Rektor vid högre allmänna läroverket i ...
(Kollegiets sigill.)

Anvisningar:

a. Har examinand i något ämne icke undergått skriftlig eller muntlig pröfning, angifves detta i betyget genom öfverstrykning af detta ämnes rubrik.

b. Har lärjunge aflagt skriftligt prof i franska i stället för i tyska eller engelska, göres i anledning däraf vederbörlig ändring.

c. Vid utfärdande af examensbetyg för den, som åtnjutit enskild undervisning, iakttages särskildt, att ordet "som" på första raden, orden "intogs ... terminer" samt orden "och har ... uppförande" uteslutas.

d. Vid utfärdande af examensbetyg för lärjunge, som aflagt examen med grekiska, iakttages, att å betygsformuläret mellan ämnesrubrikerna "latin" och "tyska" inskjutes såsom ämnesrubrik "grekiska" samt att till ämnesrubrikerna "matematik" och "teckning" fogas inom parentes orden "vid flyttning till tredje ringen".

e. För lärjunge, tillhörande främmande trosbekännelse, antecknas, därest han icke åtnjutit undervisning i kristendom, efter ämnesrubriken "kristendom" orden: "främmande trosbekännare".

Bil. 17 (§ 117).

Formulär till betyg ofver undergången fyllnadspröfning efter aflagd studentexamen

jämlikt § 117 af stadgan för rikets allmänna läroverk.

Studeranden ....., hvilken, född den ..... i ....., ..., terminen ..... vid högre allmänna läroverket i ..... undergått studentexamen och därvid blifvit godkänd, har vid den med honom jämlikt § 117 af stadgan för rikets allmänna läroverk härstädes anställda och denna dag afslutade fyllnadspröfning erhållit följande vitsord, afgifna med hänsyn till fordringarna i studentexamen å ..... gymnasiet:
för skriftliga profvet i .....
för .....
för .....
för insikter i .....
» .....
» .....;
hvilket härmed till bevis meddelas.

..... den ..... 19.....

.....

Rektor vid högre allmänna läroverket i .....

(Sigill.)

Bil. 18 (§ 143).

Tjänstgöringsbetyg.

Sedan N. N. anhållit om betyg öfver sin tjänstgöring vid härvarande högre allmänna läroverk (realskola, samskola), får jag härmed vitsorda,

att N. N. vid nämnda läroverk tjänstgjort från ..... till ..... i egenskap af ..... och från ..... till ..... i egenskap af ....., därvid han meddelat undervisning läsåret (..... terminen) ..... i ..... inom klasserna ..... och ringarna ..... och i ..... inom ..... klasserna ....., och ringarna ....., läsåret (..... terminen) ..... i ..... inom ..... klasserna ..... och ringarna ..... o. s. v.;

att N. N. vid denna sin tjänstgöring ådagalagt ..... nit och ..... skicklighet, ... sätt att behandla lärjungarna och ..... förmåga att bland dem upprätthålla ordning; samt

att han fört en ..... vandel.

N. N. (läroverksstaden) den ..... 19 .....

N. N.
Rektor vid h. allm. läroverket (realskolan, samskolan) i .....

Anvisningar:

a. Följande betygsuttryck skola användas: i fråga om nit, skicklighet, sätt att behandla lärjungarna och förmåga att bland dem upprätthålla ordning: Utmärkt, Mycket berömvärd, Nöjaktig, Mindre nöjaktig samt i fråga om vandel: Hedrande, Mindre hedrande.

b. Enligt § 143 mom. 1 äger rektor rättighet att utöfver formuläret göra de tillägg, till hvilka särskilda omständigheter kunna föranleda.

c. Därest det i något fall icke skulle anses erforderligt, att specifik uppgift lämnas å tjänstgöringens art under hvarje särskildt läsår, kan den förändring vidtagas, att i betyget i detta afseende endast angifvas de ämnen och klasser, uti hvilka läraren undervisat, samt den tid, tjänstgöringsbetyget afser.

Bil. 19 (§ 143).

Upp-

å de under kalenderåret 19 .... åt lärare (och lärarinnor) i ..... utfärdade

Tiden för betygets utfärdande	Lärarens namn	Tjänst	Undervisat i		Vits-	
			ämnen:	klasser o. ringar:	nit	skicklighet
2/3	Axel Öberg	Adjunkt	Modersmålet, Historia, Geografi	1—3 o. II	4	3

Anvisningar:

Siffrorna i vitsordskolumnen motsvara på följande sätt de för utfärdande af tjänstgöringsbetyg åt lärare föreskrifna betygsuttryck:

för nit, skicklighet, sätt att behandla lärjungarna och förmåga att uppehålla ordning:
- utmärkt = 4
- mycket berömvärd = 3
- berömvärd = 2
- nöjaktig = 1
- mindre nöjaktig = 0

för vandel:
- hedrande = 4
- mindre hedrande = 0

gift

vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) tjänstgöringsbetyg.

ord för			Tjänstetid, som betyget afser	Lärarens sammanlagda tjänstetid vid allmänt läroverk (i terminer)	Tiden för närmast föregående betygs utfärdande	Anmärkningar
sätt att behandla lärjungarna	förmåga att uppehålla ordning	vandel				
3	4	4	Ht. 02—ht. 04	23	4/5 03	

..... Rektor vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i .....

Bil. 20 (§ 149).

Diarium vid högre allmänna läroverket (realskolan, samskolan) i .....

År och datum	Expeditioner			Af rektor lärjungarna lämnad frihet						Lärares frånvaro från undervisningen			Inspektion	Anmärkningar
				Från undervisningen				Från hemarbete till viss dag						
				För hela läroverket		För särskild klass (ring)								
	Ankomna	Afgångna	Åtgärd	Antal tim.	Orsak	Klass (ring)	Antal tim.	Orsak	Klass (ring)	Orsak	Lärarens namn	Antal timmar	Anmärkt förfall		
													[1]	[2]	[3]

[1]) Är denna kolumn lämnad öppen, utmärker detta förfallolös frånvaro.

[2]) Här angifves, af hvem inspektion förrättats samt tiden för densamma.

[3]) I anmärkningskolumnen göres anteckning bl. a. om lärare af vederbörande myndighet meddelad tjänstledighet samt om förordnande för lärare så ock om huru undervisningen uppehållits vid antecknadt tillfälligt förfall för lärare.

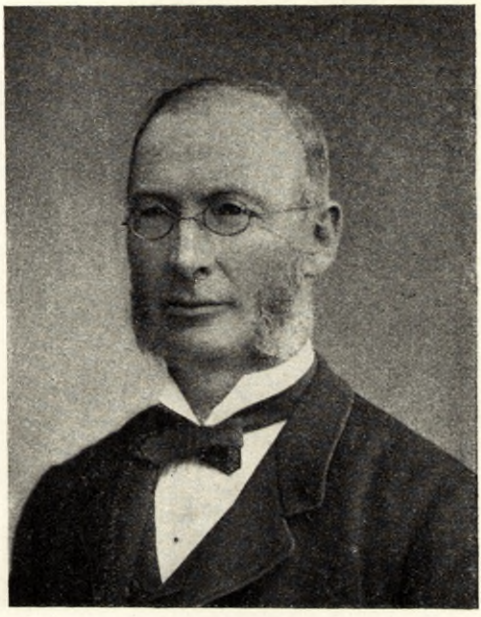

Rektor G. F. Gilljam.
1880-talet.

Rektor Carl Lundberg.
Medalj av Erik Lindberg 1917.

Norra latins kollegium i början av 1890-talet.

Översta raden: O. C. P. Åhfeldt, H. G. Asklund, A. G. E. Bergström, T. A. Mazer, B. Rollin, B. E. Beskow. Andra raden: A. H. Setterberg, E. G. Rabe, J. H. Hagelin, G. G. Westbom, C. J. Bergh, G. L. Kantzow, O. J. Olsson, H. A. E. Wallberger. Tredje raden: G. A. Nyrén, A. Nordfelt, A. A. Anderzon, P. A. Vallquist, A. V. Bodstedt, J. A. Hellman, J. Nordlander, Chr. Fahlcrantz, S. Boije. Nedersta raden: Conny Burman, E. Wendels, P. A. Björkman, C. W. Swahn, C. Lundberg, E. R. Petersson, O. A. Strldsberg, G. A. Ling.

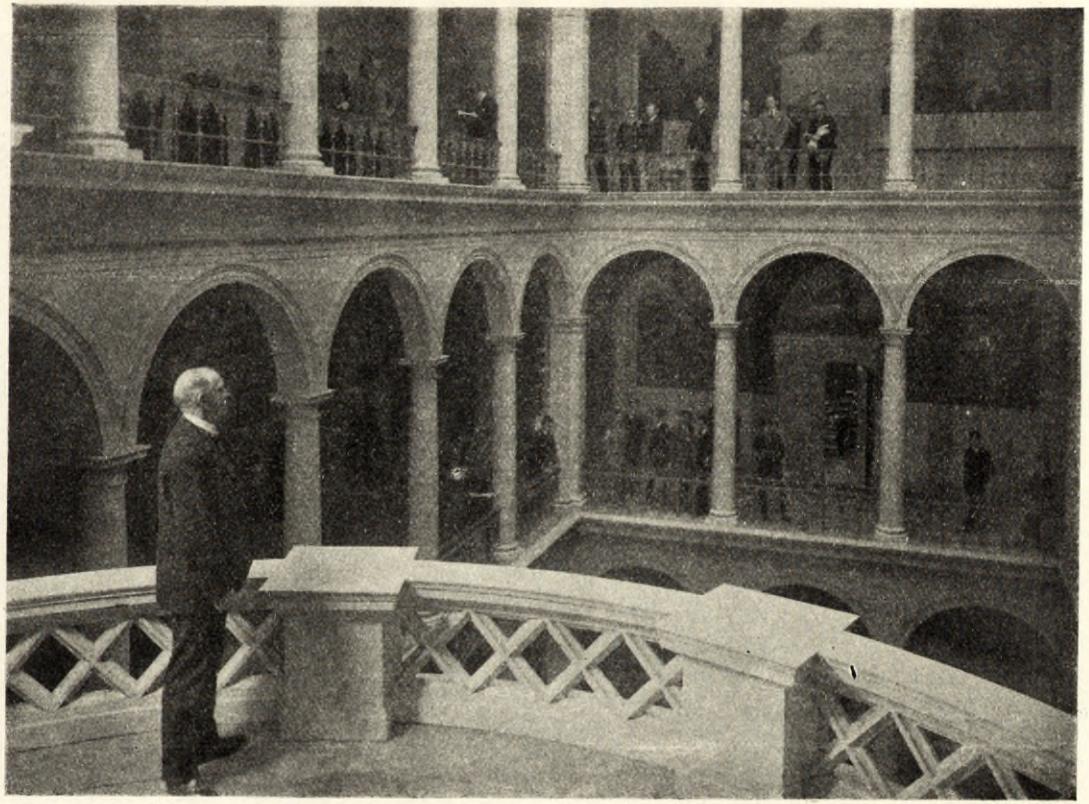

Norra latinläroverket: interiör.
Rektor John Kjederqvist.

Fyra lärareprofiler å Carl Larssons "Korum".

Bakom korumhållaren, numera bruksägaren Ivar Ekströmer, Klavreström, synas kapten (numera major) Silow, lektor Björkman, rektor Lundberg och lektor Bergstedt. (Rörande övriga "porträtt" å denna målning jfr här sista sidan: förteckningen över illustrationerna).

Norra latins kollegium 1916.

Översta raden: G. Lannert, H. Blanche, K. M. Kullberg, H. P. E. Högstedt, N. Hagström. Andra raden: F. Blom, L. G. Andersson, G. Göransson, E. Frösell, I. M. Agge, A. Lagerquist, B. Lövgren, C. Sjöwall. Tredje raden: H. Hallén, R. Mattson, A. Ringselle, N. Angeldorff, N. Ångström, V. Rhedin. Fjärde raden: V. Jacobsson, W. Komstadius, W. Lindvall, A. S. Wirström, N. Höjer, G. Norén, O. Löfberg, L. Stenbäck. Femte raden: J. Reinius, E. Staaff, J. Kjederqvist, H. Bergstedt, V. Brusewitz, I. Holm.

Södra stadshuset.

Rektor Sixten von Friesen, adjunkt Löfgren, lektor Sturzen-becker.

Norra reals kollegium examensdagen 1892.

Översta raden: Arvid Lindhagen, A. F. Vinell, Tom Moll, M. F. Öberg, Emil Hildebrand, Klas Vinell. Mellersta raden: E. P. V. Österberg, L. V. Svenson. A. E. Ringholm, C. R. Kellberg, Hjalmar Heijkenskjöld, John Ekström, C. I. Lalin, O. G. A. Hahr. Nedersta raden: Albin Hildebrand, Hugo Andersson, Vilhelm Sturzen-Becker, f. d. rektor Sixten v. Friesen, rektor Sigfrid Almquist, Ture Löfgren, Hugo Philp, Axel Klint.

Rektor Svedelius.

Adjunkten Fil. D:r J. Lindquist.

Rektor Lars Wadner.

Rektor Sigfrid Almquist.

Adjunkten Fil. D:r Gustaf Meyer.

RECENSIONER O. A. BOKOMNÄMNANDEN

Av B. Rud. Hall.

Enär Årsböcker ej förrän nu, vid slutet av sin tionde årgång, varit i tillfälle, att börja med en avdelning litteraturomnämnanden, kommer denna att, i den mån krafter, tid och utrymme medger och hithörande arbeten insändas ta hänsyn även till sådana arbeten, som utkommit under skriftseriens första decennium.

W. CARLGREN m. fl.: *Norra latin Femtio år 1880—1930.* Historik. Hågkomster av forna lärjungar. Sthlm 1930. 248 sidor. 5 kronor.

Norra latinläroverket i Stockholm innehar en sådan rangplats, att det står först i lärare- och elevkatalogen för Statsläroverken i Stockholm, och enligt en oskriven lag är dess chef primus inter pares, åtminstone då huvudstadens rektorer sammanträda. Redan tidigare ha två av dess chefer, den »snälle» Norinder och den avmätte Gilljam, utgivit historiska exposéer över dess ena grundstomme, gymnasiet på Riddarholmen, och adjunkten Stridsberg över den andra, nämligen Klara skola, varjämte artisten Conny Burman o. a. givit roande historier ur dess liv.

Fastän det nu blott gäller ett halvsekel, har institutionens historielektor, D:r W. Carlgren, utarbetat en instruktiv historik över dessa årtionden och ett tjugotal f. d. lärjungar ha meddelat intressanta hågkomster — allt i en välillustrerad volym om c:a 250 sidor. Historiken ställer och löser problem, belyser tendenser, skildrar förlopp, karakteriserar personer. Där och i elevminnena tecknas bland annat vissa rektorer och lärare, som synas varit så föredömliga, att de i väsentliga hänseenden kunna tjäna till mönster för varje ledare och fostrare i skola och hem. Genom att följa dessa skildringar skulle dåliga lärare kunna bli mindre dåliga och goda bli utmärkta. Vidare är varje sida av det läroverkets liv en flik av samtiden, och ingen i nästa släktled kan skildra händelserna så som den nutida generationen det kan. »Det sista halvseklets skolhistoria finns egentligen blott nedlagd

i de stora läroverkskommittéernas kritik och reformyrkanden, och där är den på samma gång undangömd.» Lektor Carlgrens forskningsresultat samt medarbetarnas givande och ej sällan humoristiska skildringar äro därför flerdubbelt välmotiverade och välkomna.

I ett speciellt medryckande kapitel av allmännare intresse berättar D:r Carlgren byggnadens och tomtens konst- och kulturhistoria. För 50 år sen var där stans utkant, i och nära sankmarker längs Klara sjö. Förut hade där legat barnhus, verkstäder och straffanstalter, butiker, blekerier och tegelbruk. (Om detta barnhus, dess föregångare och historia jfr *J. Müller* Fattigvården i Stockholm samt undertecknads Valda aktstycken till svenska undervisningsväsendets historia.) Nöd, sjukdomar och slödder hade här hållit till; här och i grannskapet funnos flera »källare» — alltså samma utveckling som i fråga om det nyss 100-åriga seminariet på söder, Hvilans folkhögskola med flera läroanstalter: de stå på eller vid områden, där förr varit krogar. Allt rensades bort, och Svenska Trädgårdsföreningen planterade här »lust»- och kökträdgårdar på 1830-talet. Efter tävlan med ett av F. W. Scholander gillat förslag uppfördes läroverksbyggnaden enligt ritningar av Helge Zettervall i florentinsk renässans. För den gemensamt florentinska och norralatinska grundplanen med ringlande trappor, öppna längor och stora ljusgårdar ger förf. den i första ögonblicket förbluffande motiveringen att de skulle underlätta dels, i Södern för 400 år sen, Pazzitjänarnas snabba lopp upp och ner samt den luftiga ulltorkningen i översta loggian, dels, i Norra latin, läroverksklassernas hastiga ut- och inmarsch och noggranna övervakande. »I vilken våning som helst från vilken punkt som helst» — en verkligt »sinnrik disposition», som gav seger åt den mångfrestande arkitekten Zettervalls projekt.

Före, jämte och efter det stora tomtköpet och bygget, som beslutats med storstilad och enhetlig offervillighet, pågick dels en seg skolpolitisk kamp i riksdag, dagstidningar och nya skolföreningar, dels ett nästan permanent kommittéutredningsarbete rörande behov, organisationsplaner och metoder, dels didaktiska reformrörelser som började göra sig hörda i nya och äldre skolor, i skolpressen och i nybildade reformförbund (t. ex. Quousque tandem). I alla dessa hänseenden gjorde ett stort antal av Norra latins lärare betydande insatser, väl icke i första ledet, bland nyhetsmakarnas marktschreiiska förtrupper, men väl bland dem som med försiktighet — i ordets både äldre och yngre betydelse — prövade fram och hjälpte fram det bästa i projekten. Sålunda blev rektor Gilljam verksam såsom betänkandeförfattare, ecklesiastikminister och kansler. Wennerberg och han voro de första yrkespedagogerna vid rådsbordet. Doktorerna Lundberg, Höjer och Boije af Gennäs voro skolkommitterade. Såsom mer eller

mindre reformvänliga skolboks- och uppsatsförfattare samt recensenter verkade bl. a. K. A. Melin, Rydfors, Wigert, Höjer, Nordfelt, Kjederqvist, Svedelius, Fåhraeus, Göransson, Malme o. a.

Skolpolitiska debatter och kulturstrider, där man lade ett tungt vägande ord i vågskålen, gällde exempelvis följande: bibehållande av B-linjen, indragning av lägsta klassen, latinets uppskjutande, lönefrågor. Förf. lämnar givande överblickar över 1880—1890-talens politik (bl. a. om okända eller glömda insatser rör. B-linjens slopande av riksdagsmannen Axell och Sixten v. Friesen) samt behandlar och karakteriserar klassicitet och realism, medborgerlighet och specialisering, mångläseri och demokratisering. Därvid ger förf. uttryck åt den meningen, att det kanske ytterst ej fanns en starkare murbräcka i de döda språkens monopol än det massiva faktum, att vår handelsomsättning med det uppblomstrande tyska riket tredubblades under tjugofemårsperioden 1881—1905 och sjudubblades med det jättelikt växande U. S. A. under samma tid. Försiktigtvis skriver författaren där ett »kanske»; det är ej tvivel om att detta »massiva faktum» är blott en av de många drivkrafterna och att sådana av minst lika stor betydelse som den verkat långt före 1880-talet; latinherraväldet i dess extrema former var då redan förbi; det knäcktes under 1700-talets nöd samt genom borgerskapets frammarsch och den radikal-liberala oppositionen. Men det är ett »massivt» och tankeväckande faktum, att doktor Carlgren är den förste, som påvisat den svenska skolhistoriens avhängighet av den ekonomiska utvecklingen efter 1850, varjämte han varit angelägen att steg för steg påvisa pedagogikens nära samband med politiken och den andliga kulturen.

Författaren påpekar vidare, att man krävde en språkundervisning, som vädjade till barnens behov och förmåga dels att återge ljud och tonfall, repliker och samtal, dels att organiskt växa in i en ny språklig miljö och att där tillägna sig vardagsord och yrkesuttryck. Det var den berömda imitativa metoden, som ville lägga verkligheten själv, icke en sekelgammal minnesteknik till grund för skolarbetet.

Men lärarna vid Norra latin voro ej blott pedagoger utan även människor. Rörande eller roliga interiörer ges ur lärarnas samvaro utom tjänsten, om deras samverkan och hjälpsamhet under krigsåren etc. Då den kvicke extraläraren C. A. Fahlcrantz var ute på en föga lyckosam resa för att avlägga prov i ett flertal skolstäder, sinade kassan och han telegraferade till kamratkretsens stamlokus: »Triumftåget fortsätter. Skicka pengar!» Då fick den ömsesidiga viggen hjälpa ett offer för andra kammarens hårdnackenhet mot de latinbitna, medan t. ex. 69 % av undervisningen på lågstadiet bestreds av extralärare.

Lektor Carlgren har ock karakteriserat sig själv, då han visar sitt ynglingasinne, sin jag höll på att säga medkänsla med skol-

eleverna mellan storstadens stenväggar, då han yttrar om de till läroverket skänkta konstverken Liljefors Vårmorgon, Carl Larssons Korum och Eugens Sommarnatt: De vita sträckande vingparen längst upp på södra gaveln, det genuina och ändå andäktiga vimlet i Korum och den drömmande stillheten i skärgårdsnatten äro flikar av en värld, som även kan bringa unga hjärtan att slå. Allra närmast kommer dem väl Eugens mjuka men friska Sommar i aulans rundel, ett slags oföränderlig feriestämning, som kastar sitt återsken över höstarbetet och lockar med ständigt ny dragning på vårkanten. — Det är ej underligt, att stora gymnasister sågos gråta, när han såsom extralärare (vid Norra real) måste lämna dem.

Man bör vara lektor Carlgren tacksam för vad allt värdefullt han här givit. Man vet, att tiden varit knapp i detta fall likaväl som i fråga om de övriga läroverkshistorikerna under det jubileumsbegåvade 1920-talet. Hans arbete är bland de *allra* bästa av dessa minnesskrifter. Vilket ju dock icke hindrar att man kunde önska fördjupning och utredningar å än flera punkter. Så t. ex. böra orsakerna till stockholmsgymnasiets flyttning till Gävle tydligtvis sökas på åtminstone delvis andra håll än i hans bok skett. T. ex. motiveringarna för de visserligen senare förslagen att förlägga skånegymnasiet till Sölvesborg och flytta Uppsalaskolan till Enköping ge märkliga inblickar i äldre tiders föreställningssätt.

Till den tränade historikerns läsvärda över- och inblickar fogas, som sagt, f. d. lärjungars skildringar (bland vilka man emellertid kunde saklöst lämnat Sven Lidmans filadelfiska bidrag otryckt i detta sammanhang). Tonen visar, att även de berätta med glädje — alltså samma erfarenhet som jag fick för något år sen vid uppsökandet av äldre undervisningsföremål på Norra latins o. a. vindar. Grånade ämbetsmän, som följde med för att identifiera och berätta, blevo såsom ystra skolpojkar på nytt, när de drogo sig till minnes ungdomsupplevelserna. Ett f. d. läroverksråd visade på ett ärr i tinningen som han fått av järnsidan på de märkvärdiga tvåsitsbänkarna, dem rektor Siljeström (på Nya elementar) fört hem från Amerika på 1850-talet såsom de första kortbänkarna i Europa. En apotekare blev så glad när han kom in i den naturvetenskapliga Linnéaföreningens rum, där han tidigare varit en av drivkrafterna, att han på stället gav 50 kronor till nyinbindning av protokollsboken o. s. v. (Det är annat, än när pamparna i skolföreningar på andra håll behålla (stjäla) dessas tidningar, protokoll etc.). Så föryngras man, glädjes och blir människa igen, då man får leva sig in i vår ärorika kulturspridnings minnen.

Såsom de kungliga nu vid halvsekelsfesten gästade denna skola, så har ock skett flera gånger förut. Flera av dess lärare ha varit prinsars handledare, och Oskar II uppges ha önskat se sina sonsöner studera där. Vid ett av besöken, berättar redaktör V. Söder-

berg (Nord. Fam. b.), rättade han en ynglings latinöversättning. Men denne vidhöll sin mening — till lärarens förfäran och rektors förgrymmelse. Vid närmare granskning befunnos båda ha rätt, ty de hade fått olika Liviuseditioner!

Flertalet minnestecknare från rektorerna Gilljams och Lundbergs chefstid ha givit märkliga drag till bilderna av dessa kraftfulla personligheter. Man märker hur alla ärligt bemöda sig att vara rättvisa, och dock kan föga annat än de bästa chefsegenskaper och de noblaste mannadrag tecknas av deras pennor.

Lektor Carlgren citerar Lundbergs uttryck (naturligtvis på latin), att han var allt i detta. C. fortsätter: »Med en rekordmässig snabbhet, som dock aldrig ett ögonblick åsidosatte redan eller prydligheten, förenade »Caput» en ojämförlig kraft, som hade sin rot i hans både varma och starka själ men efter hand också stöddes av en kvartsekellång erfarenhet. För generationer av kolleger, föräldrar och elever står Lundberg som idealet för en svensk läroverkschef, om än med speciellt hovmässig sublimering, belevad och barsk på en gång, känd av alla och näppeligen illa sedd av någon, ett naturligt centrum innan- och utanför murarna, ett pedagogiskt majestät, som kunde komma ett ungt månghundrahövdat auditorium att darra, när han vid morgonbönerna lyfte sitt romerskt skulpterade huvud till den vanliga appellen: »gossar!»

Redaktör I. Norberg (D. N.) skriver enbart om Lundberg och yttrar bl. a.: Caput »var klassisk humanist och idealist ej blott i sin vetenskapliga utrustning och bildning, utan även i sin livsåskådning och sin övertygelse om det personligas betydelse i tillvaron. Denna grundton i hans väsen tycktes äga harmonisk samklang med en stor praktisk begåvning, med härskaregenskaper och med ett ofta skämtsamt spelande humör. Här kan man väl också söka förklaringen till att han blev mer och mer uppskattad och avhållen av många bland sina disciplar, i den mån dessa vunno en rikare erfarenhet av livet.» — Och professor Nachmanson (Gbg) skriver t. ex.: »När han stod framför oss, myndig och auktoritativ, fruktad, men älskad och beundrad, en caelo tonans Jupiter, men på samma gång en praesens divus, med vibrerande stämma utvecklande betydelsen av grekernas och den europeiska kulturens seger över perserna, med dramatisk kraft skildrande Roms sociala strider, då öppnade sig en ny värld. Nu var det icke tal om torra paradigm och benig satsanalys. Antiken blev ett levande förflutet; vi kände, att vi lärde non scholae, sed vitae. Liksom Martin Birck [Hjalmar Söderberg] — som också gått i Norra Latin — en gång drömde om att skriva ett idédrama på samma versmått som Brand eller Peer Gynt, så började jag nu drömma om att komma till universitetet och där läsa

om allt, som rektorn läst». Slika lärare och chefer behövas tydligtvis ännu, ja mer än någonsin.

Lektor Vinells höga värdesättning av ärligheten belyses av lic. Dag Strömbäck därmed att han lät en yngling få behålla sitt genom lärarens felräkning allt för höga betyg på en betydelsefull slutprovräkning, därför att han uppriktigt påpekade misstaget. Men betyget var ju givet för matematik och inte för ärlighet; den senare egenskapen borde väl värdesättas på annat sätt. Då var väl *det* rättvisare när en privatskolelärare, som förresten nu är generaldirektör, åt en mig närstående person sänkte betyget på dennes begäran för att han vid ett visst tillfälle fuskat. Betyget gällde ju nämligen kunskaperna.

På tal om viljefostran och dess svårighet synes det även kunna sättas i fråga, om ej den ena av de två örfilar var omotiverad, som rektor S. Almquist i ett arbete säger sig ha utdelat under hela sin rektorstid. Den fick en gosse, som på rätt trottoar ej velat gå ur vägen för äldre. Pojken gjorde ju blott vad offentligen var stadgat att *alla* borde göra: gå på rätt trottoar. Stryk för laglydnad har ej med uppfostran att göra utan är djurplågeri. Välbehövlig vördnad för äldre — vare sig fotgängare eller rektorer — läres ej genom orättvis aga. Härmed är icke sagt att dask icke är mycket gott, given på rätt tid, sätt och plats.

Lärare, som de föga lärt för, tala författarna ibland om, men eleverna översågo med sina lärare när dessa av en eller annan anledning ej mäktade bättre. Sålunda yttrar prof. Nachmanson om en åldrig, tröttkörd latinlektor: »De lustkänslor, hans undervisning utlöste, voro icke av intellektuell utan av mycket primitivare och 15-åringars kynne mera näraliggande art.» Men matematiklektorn förbittrade tydligtvis med vett och vilja flertalets liv genom att envist anse och säga dem vara odugliga och förtappade enär de ej hade räknehuvud. Har någon hört en sådan beskyllning förr av matematici? Carl G. Laurins Minnen [I s. 248] underkänna hans förfaringssätt mot de för matematik »obegåvade». Rektor Fåhræus vill i »Norra latin» gjuta någon olja på de mångas vrede genom att påpeka vissa hans förtjänster i andra avseenden. Redaktör V. Söderberg meddelar att en blivit bankdirektör, som av denne lektor dömts vara platt oduglig för siffror.

Motsvarande har nog icke sällan inträffat i andra skolformer: en som hade C i de kunskapsämnen, där han fick något betyg alls, är nu stadsfiskal (jfr Årsböcker 29: Andrarum) och en god kompositör och fruktad musikkritiker hade i en tidig skolklass i flit c, fattningsförmåga b, förståndsutveckling c, välskrivning d, uppförande a. — Törhända är felet inte enbart lärjungarnas — liksom det väl ej kan skrivas på blott sådanas konto, att Söderling använde så mycket rotting eller att två bödelsris gått åt varje

vecka i varje klass i Västerås. Åtminstone något — om än aldrig så lite — synes en och annan självsäker lärare ha att lära av den framstående matematiklektorn Hultman vid Stockholms gymnasium, som yttrade att en lärjunge alltid svarar rätt och att det är läraren som frågar oriktigt. Hans Forssell, son till en matematiklektor (i Gävle), »erkände sig aldrig ha kommit underfund med bråks liknämniggörande, och han var ändå rikskunnig för sitt utomordentliga talsinne» och blev finansminister vid 32 års ålder. En av Sydsveriges allra dugtigaste folkskollärare hade bara godkänd i undervisningsskicklighet och i de allra flesta skolämnen (jfr Årsböcker 29: Andrarum).

Av f. d. prinsläraren Rogberg fick provårskandidaten Hernlund blott B i historia för att han undervisade »alltför åskådligt», och denne utdelade i sin tur såsom t. f. lektor betyget B åt Oscar Levertin. Denne hade för övrigt otur även vid universitetet. Vid en hans tentamen i Uppsala för prof. Noreen antecknade denne i sin bok att L. var svag i litteraturhistoria. Noreen berättade det själv vid sitt avskedstagande — för att »skända» sig själv. Även i avseende å betygssättning ha självsäkra pedagoger tydligtvis åtskilligt att lära av undervisningens historia.

På tal om betyg och i anledning av Bo Bergmans i minnesskriften återgivna dikt En gammal skolkatalog kan törhända vara av intresse ett litet axplock ur betygssättningen vid Norra latins grundstomme på Riddarholmen — ehuru den ej beröres i boken. C. D. af Wirsén inträdde i gymnasiet och ring III höstterminen 1857; han fick där vackra betyg men blott C i naturvetenskap (i både kunskap och flit); också föraktade han ju detta ämne hela sitt liv (utom i dikten om »kronoparken»). I nämnda avdelning stannade han även höstt. 1858, avancerade då till andra plats näst H. O. H. Hildebrand (samt fick B i kunskaper och AB i flit i nämnda ämne). Följande höst äro ordningsnummer och betyg desamma, men klassen är då ring IV. Där intaga de båda hedersplatserna med A i så gott som varje ämne. Hildebrand fick A i allting utom i hebreiska (där han hade B i kunskaper och AB i flit). W. och sju andra voro ej frånvarande en enda dag. Dessa betydande mäns gymnasiebetyg torde komma att beröras i annat sammanhang.

Redaktör Axel Johansson (U. N. T.) talar i minnesboken mest om denna »förtids»-skola samt om Klara läroverk. Mellan de hänsovna krigarnas och skaldernas gravvårdar på kyrkogården invid det senare hade eleverna vilda krigslekar sinsemellan på rasterna och blodiga slagsmål med folkskolepojkar på kvällarna. De fingo på eftermiddagarna ofta komma i kö till gamle rektor Söderling för att »få kaffe», d. v. s. strafflektioner. Sålunda hade studieintresset ej sporrats tillräckligt å ordinarie skoltid, då, en-

ligt vad rektor Almquist berättat i sin bok om K. P. Nordlund, »andan var rottingen» och de kringboende störde av lärjungarnas klagoskri. Riset och »den rätta skolminen» som Söderlind anlade förrän han gick in i skolrummet, hjälpte tydligtvis ej heller moralen tillräckligt. Ty Norra latins vaktmästare »Barbarossa» hoppades, att det nog skulle bli bra, bara *de* kommit bort, som inte varit där från början, — något som redaktör J. ej anser osannolikt. Även »elevmaterialet» på Riddarholmen var, enligt rektor Fåhræus, »lindrigast sagt, ett ganska blandat sällskap.» (En delvis ljusare bild därifrån ges i en ännu otryckt minnesteckning av f. d. landshövding Uddén, vilken kanske kommer att inflyta i Årsböcker.) Och dock hade ju rektor och flertalet lärare där varit riktiga mönster av kraft och skicklighet.

Såsom i viss mån påminnande om »arbetet» å Conny Burmans timmar ger redaktör Verner Söderberg en dråplig skildring från teckningsundervisningen vid Kalmar läroverk. Följande må meddelas därur. Sökte läraren, en gammal fanjunkare, någon gång göra sin auktoritet gällande och hota de värsta bråkmakarna med exempelvis »en tia i oskick», så anryckte genast en i beredskap hållen hjälptrupp av relativt stillsamma småttingar, som kände ett plötsligt behov av att inköpa blyertspennor eller radergummi, som försåldes av gubben. I sin iver att betjäna kundkretsen glömde han då bort orsakerna till sin vrede, och de hotade kamraterna voro räddade. Hjälpte ej denna manöver, så framlade ordningsmannen resignerat »journalen», d. v. s. ej den riktiga utan någon många år för gammal anmärkningsjournal, i vilken så fanjunkaren omständligt nedskrev sina anmärkningar, men dessa kommo naturligtvis aldrig under klassföreståndarens eller rektors ögon utan bevarades omsorgsfullt i klassen för att vara till hands vid nästa vredesutbrott, som trotsade radergummibehandlingen.

Andligen befryndad med så välartade elever var på sin tid tydligtvis ock Erik Zetterström vid Norra latin, sedermera författare till boken Två år i varje klass. I minnesskriften formulerar han sitt tack på följande sätt, som nog av de forna lärarna läses icke utan nöje, åtminstone nu sedan deras sveda och värk försvunnit: Min skoltid var full av svåra mödor och umbäranden för mina lärare. De visade prov på stort tålamod och outtröttlig energi. De hade det inte för roligt. En lärare med humor har tre ögon, två att se med och ett att överse med. Om jag får några barn och de bli så lata, att de börja sitta kvar i klasserna, så ska dom absolut sitta kvar i Norra latin, det är ett som är säkert.

Ett tack i högtidligare form ger prof. Nachmanson: »Alltmera har min aktning vuxit för alla de män, som utan åthävor, icke alltid under lätta eller ljusa förhållanden, i daglig och trogen

pliktuppfyllelse ägna sin gärning åt fostrande av svensk ungdom och som var och en i sin stad genom sina insatser inom, ofta också utom skolan bidraga till att vidmakthålla och sprida svensk kultur. Alltför ofta blir deras lott att hämta stöd i Marcus Aurelius ord: Människan har skapats för att göra väl. När hon bevisar välgärningar eller uträttar något allmännyttigt, gör hon sin plikt och skördar i och med detsamma också sin lön.» Så långt prof. Nachmanson. Detta den romerske kejsarens och stoikerns uttalande har ju en germansk-nordisk parallell i ordet »arbetes» eget ursprung. Från början var nämligen ordet arvode benämning både på arbetet och på betalningen därför. Ett minnesord alltså för alla arbetande lärare.

C. SVEDELIUS: *Norra real 1876—1926.* Sthlm, Norstedts, 1927. 178 sidor. Kr. 7: 50, b. 9: 25.
DENSAMME: *Tänkt och talat om pojkar och pedagoger.* Sthlm, Norstedts, 1930. 132 sidor. Kr. 2: 50.

Idrottsgeneralen bland landets rektorer har för ej länge sedan utsänt två böcker, som komplettera varandra. I den första av dem, en minnesskrift över hans 50-åriga läroverk, är i synnerhet upptakten av stort historiskt intresse. Han anser sig nämligen hava frambragt bärande skäl för sitt påstående, att hans institution, börjad 29/8 1876, är en — genom Nicolai tvååriga, år 1823 upprättade apologistskola förmedlad — fortsättning på eller avläggare av huvudstadens »storskola» (trivialskolan), vilken är lika gammal som Stockholm självt och nämnes redan år 1319. Alltså skulle huvudstadens äldsta, under århundraden förnämsta skola ha nedsjunkit till ett småläroverk, förblivit i denna oansenlighet under ett halvsekel, därefter upphöjts till ett efter hand sig utvecklande reallläroverk, rikets första i sitt slag och en förebild för de senare framväxande realgymnasierna. Dock är bevisföringen, såsom förf. ock erkänner, ej fullt bindande och klar för 1820-talets vidkommande, alltså för storskolans degradering till lägre apologistskola. Det är att livligt hoppas, att den numera pensionerade rektorn skall t. ex. i det nu efter hand sig allt mer utvecklande Stockholms stads arkiv framleta de saknade bevisen för riktigheten av sin intressanta hypotes eller, i varje fall, närmare utreda, hur sig med saken förhållit.

Den reala bildningslinjens organisator, Sixten von Friesen, härskade vid detta reallläroverk 1876—1891 och påverkade för hela landets vidkommande utvecklingen av provårsinstitutionen, koncentrationsläsningen, de naturvetenskapliga disciplinernas samt dessas lärares och ämnessvenners ställning. Det skedde naturligtvis icke utan segt motstånd från humanismens olika högborgar. Men

framåt gick det så småningom, och enligt sistnämnda års stadga rörande universitetsexamina kunde filosofisk kandidat- och licentiatexamen avläggas utan latin samt likväl skänka läroverkslärarekompetens. Då hade detta läroverk redan utexaminerat realstudenter under ett årtionde. Samtidigt sjöngo klassik-pojkarna förstås ännu: »Latinare ä finare, Realare ä skralare», ett omdöme som i sin senare del dock jävats redan på 1700-talet åtminstone i finsk-svensk skolstatistik (jfr Leinbergs numera tyvärr nästan fullständigt uppbrända edition Handl. rör. finska skolväsendets historia). Rikssvenska urkunder torde ej så tidigt upplysa härom och ha i den mån sådana uppgifter senare förekomma, ej bearbetats. Det är en av de otaliga uppgifter, som vänta det systematiskt bedrivna, vetenskapliga undersökningsarbete, vilket väl en gång skall börja även i svensk undervisningshistoria.

Reallläroverkets tidigaste lokaler i södra stadshuset voro de sämsta tänkbara både till läge, beskaffenhet och grannskap. I samma hus eller åtminstone på samma tomt hade jämte en mängd fina lägenheter varit spritservering, rysslogis, anatomisal, arrestrum. I det senare hade Anders Lindeberg och Crusenstolpe »suttit», och det blev nu realarnas kemisal. Där var det källarlikt, kallt, fuktigt och mörkt; ventilation saknades. Nu är det tvättstuga. Hela byggnaden doftade av punschen, som tillreddes och lagrades i källaren. Åtskilligt därav fördes backen upp till Mosebacke, och eleverna gingo en tid samma väg, ty till gymnastiksal förhyrdes (1880—1887) dettas nedre salong, där dans, rökning och sprit förstörde luften på kvällarna och nätterna och där gymnastikredskap ej fingo fastgöras. Sådana inblickar äro synnerligen hälsosamma för fordringsfulla nutidsmänniskor.

Den följande tiden, då läroverket fått flytta till sin stora, nuvarande byggnad (»tegelhögen», 1890) har ej behandlats systematiskt. I stället ges för denna (och delvis även för den föregående) tiden hundratals intressanta, delvis illustrerade historietter och skildringar rörande de bottenlösa träskmarker, framför vilka läroverkshuset byggdes upp på hälleberget samt rörande arbetsresultaten, abiturienterna, rektorerna, lärarna, skollivet, lärjungeföreningarna, idrottslivet, stipendiefonderna, odygd och pojkstreck, uppfostringsmetoder och konfliktlösningar samt förblivande kamratskap. Minnesbilderna ha i mycket stor utsträckning tecknats av ett stort antal medlärare och f. d. lärjungar samt inbegärts och systematiserats av rektor S., han, som på en fotografi, symboliskt nog, går i spetsen för sina elever t. o. m. runt »tegelhögen» på vita mössans dag. Bland annat föres en i minnet att vid detta läroverk ha utom S. v. Friesen även den utomordentligt mångsidige S. Almquist och den i allra bästa mening mänsklige C. Svedelius varit chefer, Emil Hildebrand, H. Dahlgren, Arvid Lindhagen, Moll, Philp och Österberg varit lärare — varför saknas

Hellman, den bäste av lärare och provårshandledare, han som så föga förmanade andra i metodiskt avseende men lärde dem så utmärkt genom sina egna ypperliga lektioner? — så ock att de sedan förolyckade nordpolsfararna Björling, Strindberg och Finn Malmgren varit lärjungar vid denna gedigna institution.

Några rektorer ha till sist sökt fånga skolans särmärken. Den oförliknelige Harald Dahlgrens »huvudintryck» var det stränga kravet på »realism i undervisningen» i det ordets rättförstådda betydelse och därmed också på vetenskaplig vederhäftighet; så ock det starka pedagogiska intresset och framstegssträvandet, främjandet av provårsinstitutionen, en skickligt ledd samverkan mellan lärarna ävensom aktningen för både dessa och eleverna. Rektor Svedelius själv menar karakteristikum vara månheten om en viss rörelsefrihet, motsvarande frihetsbegäret hos individen, rätten att handla på eget ansvar och att ta initiativ. »Detta vittnar om livaktighet, frimodighet och handlingskraft.» (Till ledarinnan för sociala kurser å K. F. U. M., som frågade om skolkontingenten ej hade någon lärare med, svarade också en gymnasist: »Vi realare ä vana att sköta oss själva». Ja åtminstone när en Svedelius står i spetsen, går det bra; det kan jag från min »dogg»-tid intyga.) Och f. d. läroverksrådet och uppsalarektorn Nordfelts slutsats är den, när han letar i sitt minnes gömmor: Norra latin har mitt hjärta, Norra real min beundran.

Nämnda karakteristika för humanisten S. och hans reallläroverk kodifierar han på annat sätt i den andra, mindre omfattande skriften:rörande vad han Tänkt och talat om pojkar och pedagoger. Den är fylld av ljus livssyn, sunt förtroende för de unga, varmhjärtad men likväl manlig didaktik och den borde därför få i rikt mått tjäna den praktiska lärareutbildningen i hela vårt land. Den livliga, betagande framställningen är grupperad i följande avdelningar: Individuell fostran, storm och solsken, humor och satir. Den viktigaste fostrareuppgiften. Skolan och idrotten. Disciplin och ordning. Undervisningsteknik. Glimtar ur skolans värld. Skollivet och skolandan. Den genomspränges av »glimtar», skolhistorier i ordets bästa mening, flagranta fall. Så och så hände det under min skoltid; så var det i Norra latin på rektor Lundbergs tid; Sigfrid Almquist yttrade.... Det var en gång.... Men inga anekdoter ges för sin egen skull, utan genom dem belysas vitala uppfostringsproblem. Den gångna tiden får lära den nuvarande. Och däremellan får man själv göra den reflexionen, att problemen lösas blott delvis. »De som till intet dugde» var ju signum på dem som förr i världen hade utåtriktade intressen eller som ej voro skapade för ett visst lärt ståndsskolsystem och dess antediluvianska pluggmetoder och prygelväsen. För sådana tillyxades en nödfallsskola, och av den blev det den föraktade, yrkesbetonade realundervisningen samt slutligen — efter 1880 —

den allmänbildande, lärda reallinjen samt S. v. Friesens och andras realgymnasier. Behovet av dessa belyses därav, att medan ännu på 1880-talet latinstudenternas antal var 4 ½ gånger större än realstudenternas (5132—1203); så översteg de senares antal de förras under 1900-talets andra årtionde med 1400 (6675—5279). Och likväl ha begåvningsriktningarna och individualitetskraven ej blivit i önskvärd mån tillgodosedda. Rektor S. visar att t. o. m. från ett så framstående läroverk som hans — detta omdöme är ej hans men är sant ändå — ha avvisats elever, som synts vara värda hjälpen fram till examen. En sådan f. d. elev har i brev från Afrika underkänt lärares resonemang, att »den elev som läser natt och dag, den är intelligent. Den som ledsnat på inpräntandet är dum. Han frågas ej och får ideligen veta, att han ingenting kan, ingenting duger till, är lat.» [Jfr »dem som till intet dugde» på 1500-talet!] Det kommer här ej närmast an på organisationen och läroämnena utan på lärarna. De förra har gått framåt med jättesteg. Lärarnas duglighet och nit har också gått framåt men i många fall blott med dvärgsteg. Svedelii skrift om pojkar och pedagoger ger god vägledning — utan magistralt pekfinger — rörande borttagandet av många orsaker till *berättigade* klagomål, klagomål som höjts redan i tusen år och ännu ej sällan göra sig hörda. Det är ej minst bristen på allmänmänsklighet, som gör sig kännbar. En min uppsats (St. T. 30/3 1930) om skollivet för hundra år sen avslöts med ett beklagande av att ett visst slags lärare ej kände sig såsom människor ibland människor. Det enda ord, som föll bort vid tryckningen, var det lilla »ej». Men detta ord var det viktigaste i sammanhanget; förutan en nobel allmänmänsklighet, en på en gång förstående och rakryggad humanitet är uppfostrargärningen och undervisningsarbetet mer eller mindre utan värde. Sådana egenskaper kunna åtminstone några eller många få hos sig stärkta genom att göra sig till lärjungar hos uppfostringskonstens stormän, vare sig de döda eller de ännu levande. Svedelius är tydligtvis en bland de kanske få nu levande stormännen-läromästarna. De döda kunna däremot räknas i tusental.

GUSTAF MEYER: *Studentliv i Uppsala för sextio år sedan.* Sthlm 1930. 220 sidor. Kr. 4: 75; b. 6: 50.

Enligt Anna Maria Lenngren drack uppsalastudenten på hennes tid flitigt öl och knäckte rutor samt slogs med gesällerna besatt. Från honom samt från fasonerna hos Kalle Utter och och cynismen hos Vitalis till d:r Meyers studentbok ligger bara 1 sekel eller mindre, men skillnaden är så stor, att man kunde tro tusen år ha gått. Utvecklingen skönjes i den mängd av studentlivsteckningar som utkommit. Med få undantag äro dessa var-

andra tämligen lika i frånvaron av vittnesbörd om studier. Och d:r Meyer ger sina föregångare ej efter därutinnan, ehuru han åtminstone däruti skiljer sig från dem att hans skildring är ensidigare och »finare» dans-, poesi- och spexbetonad. Han skildrar livets lätta fjärilslycka mellan Luthagen och Polacksbacken, studentpoetens och hans unga vänners gamman och dagdrivarliv. Boken börjar med Berns salong och Lunkans sång, fortsätter med smådikter, serenader, polonäser och våta nätter samt slutar med burlesk spexdramatik. T. o. m. Helan går avtryckes in extenso. Även om man ej varit med i virveln, läser man ej utan förnöjelse t. ex. författarens hyllningsdikt på värmlänningarnas nationsbal för 61 år sen. Fracken — det var ej kavajskutt den tiden — tas på, när till professorn man skall gå

»Att för ett svårt betyg tentera,
Och det är ej så lätt att få,
Om man har glömt att repetera.
Men denna gången, ack hur gärna
Vi vandrat frackbeklädda hit,
När till examen vi oss ärna
Inom Terpischores gebit.
Professor är var liten tärna,
Som nog förbrylla kan vår hjärna,
Men sådant stör ej valsens takt.»

Mest ger boken en exempelsamling ur förf:s diktning såsom »spögubbe» vid studentexercisen samt såsom skald i nation, studentkår och S. H. T. Dessemellan serveras dels okända, dels tämligen allmänt kända historier om professorer, tentamina, smålandsteologer, överliggare — av vilka dock ingen går upp emot den som tecknats i den enda klassiska studentlivs- och överliggareboken: Uppsalaliv av Sundblad. Nämnas må tredje opponenten Lilljebjörns översättning av doktorsavhandlingens mystiska p. v. t. f. m.: på ventilationen torde följa middag. Ett av de mycket få vittnesbörden om livets tragik må ock anföras: Hugo Montgomery-Cederhielm, förf. till Uppsaliensarnas och i synnerhet sörmlänningarnas ystra operabuffa På Madagaskar störtade ned i en avgrund på Capri. Mången torde finna boken förtjusande och pietetsfull, andra tunn och beklämmande, självciterande och för vetenskapens och universitetets anseende skadlig, — det senare därför att den ingenting nämner om arbetet, vilket dock är vetenskapens, ungdomens och livets nerv, kraft och hjärtstock. Som en motvikt behövas, böra och kunna skrivas många böcker om det intensiva arbete, som verkligen bedrives vid våra lärda institutioner — och det ofta trots umbäranden, motgångar och andra hinder av varjehanda slag. Gudskelov att det ännu finns ideal och idealitet, att det finns »gossar» i atensk-rydbergsk anda.

Hur förf. fick tid att göra sig färdig till doktorat och det på åtta år, är svårt att förstå. Han tillhörde alltså tydligen den första gruppen av de fyra studenttyperna som, enligt uppgift, skulle ha karakteriserats så av Törneros, Zedritz eller Svedelius: 1) de som läste och festade, 2) de som bara festade, 3) de som bara läste, 4) de som åto frukost och hade hund.

Den tiden var ju dock förbi, då man kunde göra färdig en doktorsavhandling från sista vårterminens mitt till dess slut och det genom att t. ex. såga och mäta nykomna Betulakvistar från Spetsbergen; den slöt nämligen ungefär det året, förf. kom till Uppsala (1867); — att nu ej tala om de tider då professorn själv skrev avhandlingarna. Det fanns ju numera stora och framför allt synnerligen många och olikartade ämnen som skulle »slås in». Kraven på det vetenskapliga, självständiga arbetet höjdes avsevärt, och det hörde till undantagen att man kunde slå in en godkändskurs på en eftermiddag.

Utom många av de gamla lärareoriginalen (Spongberg, Svedelius, Ribbing etc.) framskymta i den »trevliga» boken exempelvis följande av pedagogiskt intresse: Anders och Cecilia Fryxell, Wikner, Ellen Key. Förf.:s skolminnen lära vara att vänta och motses med intresse.

Boken är synnerligen hurtigt skriven — trots de 83 levnads- och 41 lärareåren. De senare antydas likväl ej på titelbladet, där dock jubeldoktorsvärdigheten angives. Den i och för sig omöjliga adjunktstiteln begagnas ju av dess bärare eller andra sällan eller aldrig. Det är såsom med skolmästaretiteln förr på rektorerna och folkskollärartiteln nu på vissa folkskollärare, vilka senare ej sällan gömma sitt främsta genus vitae bakom kantors- eller organisttiteln, såvida de ej föredraga att såsom en lärare nära Malmö kalla sig — åtminstone i telefonkatalogen — för fjäderfäkonsulent. Barnuppfostringskonsulent vore det kanske icke mindre gagneligt att vara — jfr den nya tyska läraretiteln Studienrat som ju bättre än »lärare» överensstämmer med den nya pedagogiska funktionalismen. Om ej lärarna själva hysa aktning för sin titel och därmed också för sitt höga kall, är det ej så mycket att förvåna sig över om allmänheten har mera förstånd på grisuppfödning än på barnuppfostran, såsom Spencer klagar, och om »skolmästare», såsom C. F. Dahlgren skriver, stå i anseende och lön djupt under stallmästare.

PER BORGH: *Livets två vägar.* Sthlm, Magn. Bergvalls förlag. 313 sidor. Pris kr. 4: 50.

Föreliggande bok hör tydligtvis närmast till memoarlitteraturen, fastän förf. talar i tredje personen. Den ger nämligen åtskilliga intima bilder ur seminariebildningens och folkskolans liv på 1870—

1880-talen, den tid, då förf. erhöll sin egen seminarieutbildning i Växjö och gjorde sina första erfarenheter av arbetet i folkskolan. Bilderna äro målande, bära det upplevdas prägel och böra motivera ett varmt tack till nedtecknaren. Hans förberedelse till inträdesprovet vid seminariet är en hel liten kultursaga. Den präktige kantorn, som tog hand om honom och inte bara läste med honom utan upptog honom som barn i huset, är en vacker gestalt, som är historisk och det kanske även så till vida, att den hör samman endast med tider, som gått. Lärarna vid seminariet äro också levande och äkta med alla sina små egenheter. Vid sidan av en tilldragande rektorstyp möter oss t. ex. gamle adjunkt Munter med sin huvudräkningsvurm, han, som kunde glänsa och spraka och dupera en häpen åhörare men hade föga gemensamt med utbildningen av lärare för folkskolan, och en annan, adjunkten Leander, med sin »människa», som regerade inte blott hans hushåll utan också honom själv. Inte så alldeles vackra äro interiörerna från de tillfällen, då förf. hade att söka sina första tjänster och skulle prova till dessa, tillfällen, då vederbörande bland annat ådagalade uppenbart trots mot gällande lag och förordningar.

Långt in i detalj synas så gott som alla sådana erfarenheter ha upplevats av en hel mängd av de lärare, som nu äro att räkna bland veteranerna eller som redan gått bort. Men detta minskar icke utan ökar behovet av nedtecknande och publicerande. Ty först genom de mångas bidrag blir bilden fylligare samt upplevelserna i de olika landsdelarna och i de olika tidsperioderna kända. Säkert finns det många av våra äldre lärare och lärarinnor, som ha värdefulla minnen bevarade. De borde tidigt börja med att göra anteckningar och rädda verifikationer. Förf. torde ha ännu mycket att ge, och man får hoppas, att han låter även minnena från senare år komma i tryck eller på annat sätt komma forskningen till godo. Kunde ett allmänsvenskt skolhistoriskt arkiv upprättas, så hade hans och andras »minnen» där sin givna plats.

Men allt detta blott på ett villkor. Det nämndes nyss verifikationer. Sanna och allsidiga sådana bör man samla och stödja sig på; förstahandsmaterial, sanningslidelse och ett troget minne måste vara vägledande, därest nedteckningarna, »minnena», skola kunna tänkas bli bärande grund för en riktig uppfattning hos läsaren och en vetenskaplig bearbetning av forskare. Värdet av ett intressant och auktoritativt förstahandsmaterial bör icke få förringas genom försök till romantisering och moralfilosofi, så som P. B—h gjort. Detta »försök» har i väsentlig mån skadat boken, som det förutan skulle kunnat bli utomordentligt givande, bärande, nyttig.

I. FÖRTECKNING Å ILLUSTRATIONERNA

[benäget ställda till disposition av ägarna].

A) Rörande Norra latinläroverket, Stockholm.

Rektorerna Gilljam och Lundberg.

Kollegiet i början av 1890-talet.

Interiör. Rektor Kjederqvist. Rektor Lars Wadner [ur *Laurin* Minnen 1868—1888; W. omtalad i »Norra latin»; rektor vid Ladugårdslands femklassiga läroverk].

Lärareprofiler å Carl Larssons »Korum» (hösten 1898; bild anskaffad av D:r Carl G. Laurin).

[Å nämnda målning synas från vänster följande »porträtt»: fanbäraren greve Nils von Rosen, numera major; sedermera överläkaren i Solbacken, Kallsveden, Sigurd Berg (huvud i andra ledet framskymtande mellan de båda, som synas stå närmast till vänster om trumslagarpojken); till höger om mittpartiet och de här i boken återgivna lärareprofilerna synas Carl Larssons mor (äldre damen med grå håret och svarta hatten); konstnären Johan Åkerlunds fru och dotter; mellan de båda framskymtar teckningsläraren C. Burmans ansikte; följa så prins Eugen, D:r Carl G. Laurin, Carl Larsson, dennes far och döttrar. En ovanligt tydlig bild av Korum ingår i Jul 1900; i mindre format finns den ock i *E. Malmberg* Larsson, Liljefors, Zorn, Sthlm 1919, i vilken senare bok även av C. L:s föräldrar finnas separata bilder.]

Kollegiet 1916.

B) Rörande Norra reallläroverket, Stockholm.

Södra stadshuset, reallläroverkets första tillflykt.

Rektor Sixten v. Friesen, adjunkt Löfgren, lektor Sturzen-becker.

Rektor Sigfrid Almquist.

Rektor Carl Svedelius på skidor (elevteckning).

Adjunkten Fil. D:r J. Lindquist, nu chef å Svenska bokförlaget (elevteckning).

Kollegiet examensdagen 1892.

C) Rörande Meyer: Studentliv.

Adjunkt D:r G. Meyer [ur boken: försättsplansch].

II. RECENSIONER:

över »Norra latin»; Norra real»; C. Svedelius: Tänkt och talat om pojkar och pedagoger; G. Meyer: Studentliv; P. Borgh: Livets två vägar.

INBINDNING AV ÅRSBÖCKER UR INNEHÅLLETS SYNPUNKT.

Den som vill binda åtminstone somliga Årsböcker nu och som icke vill nöja sig med inbindning årgångsvis av 1 à 2 årgångar i varje band, kan möjligen iakttaga följande (jfr omslagen å volymerna 13 och 22). Man torde kunna låta bindningen av nedan icke nämnda volymer anstå tills vidare. Numreringen avser den å volymernas rygg (och på titelsidan uppe till vänster) angivna ordningsföljden i hela serien av Årsböcker.

Läroverksstadgor: 4, 7, 9, 11, 22, 31 (i ett eller två band). [En volym upptagande andra författningar än dessa stadgor torde utkomma senare, vadan dessa kunde då inbindas tillsammans med stadgorna och gruppen benämnas *Läroverksförfattningar.*]

Askersunds goss- och flickläroverk: 24, 26. [Vill man ha in flera i samma band, kan man vänta på andra volymer och sedan binda under titeln *Reformskolor* eller ock *Privatskolor.*]

Kyrkodisciplin: 19, 21, 23, 30.

Folkskolehistorik: 2 (eventuellt även 3), 6, 8, 12, 14, 16, 29 (i ett eller två band).

PRIS 3 KRONOR.

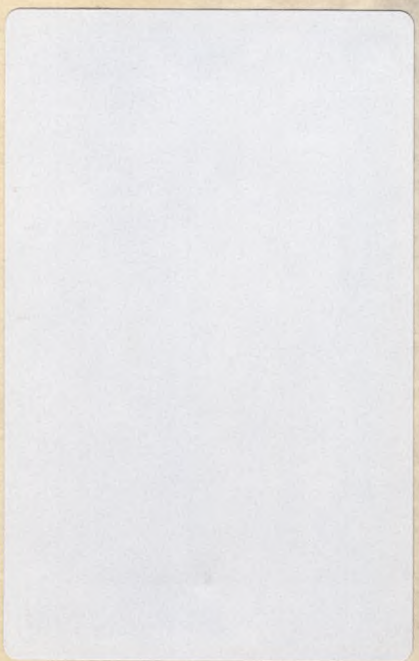

2.50

JOHN JOHNSON
BOKBINDARE
GÖTEBORG